

Název: Chrám matky Boží v Paříži

Autor: Victor Hugo

Nakladatelství: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha 1955

Je tomu několik let, co autor této knihy objeví při jedné návštěvě nebo spíše důkladné prohlídce chrámu Matky Boží v temném zákoutí jedné věže zvláštní, lidskou rukou do zdi vyryté slovo:

'ANÁTKH

Tato velká řecká písmena, stářím zčernalá a dosti hluboko do kamene vtesaná, zvláštní a pro gotickou kaligrafii tak při-značné znaky, jež svými tvary i svou polohou jako by chtěly dokázat, že to byla ruka střečtělů, která je sem vepsala, zvláště pak pochmurný a osudový jejich smysl, to všechno spi-sovatele živě zaujalo.

Vypátral se, snažil se uhodnout, kdo byla ona zourala duše, která nechtěla opustit tento svět, aniž zanechala po sobě čele starobylého chrámu toto znamení zločinu nebo neštěstí. Od té doby zed' zalícili, možná též oškrábali (nevím jiz, která to byla) a nápis zmizel. Nebou takto se nakládá po více než dvě stě let s nádhernými kostely středověkými. Jsou mrza-čeny se všech stran, zevnitř i zevnitř. Kněz je natírá, archi-tekt je oškrabuje; pak přijde lid a poboří je. Tak se stalo, že dnes už nezůstalo nic ze zahaaneho slova vyrytého do temné věže chrámu Matky Boží, nic z nezná-mého osudu, jehož smutek tak dokonale vyjadřovalo, nic kro-mě prchavé vzpomínky, kterou mu zde věnuje autor této knihy Člověk, který vepsal ono slovo do zdi, zmizel před ně-kolika staletími se světa živých, zmizelo i slovo vyryté do zdi kostela a kostel sám asi brzy zmizí s povrchu zemského. A o tom slově byla napsána tato kniha. Březen 1831

KNIHA PRVNÍ

Velký sál Dnes je tomu tři sta Čtyřicet osm let, šest měsíců a devatenáct dní, co se Pařížané probudili za hlaholu všech zvonů, vyzvánějících na plno v okruhu trojitých hradeb Sta-rého města, Universitní čtvrti a Nového města. A přece onen 6. leden 1482 není nijak historicky památný. Nebylo nic výjimečného na události, jež tak rozhýbala od sa-mého rána pařížské zvony i měšťany. Nebyl to ani útok Pikar-danů nebo Burguncfanů, ani procesí nesoucí schránku s ostat-ky svatých, ani vypoura žáků na vinici Laasově, ani vjezd "našeho nejmilostivějšího, tak velice obávaného pana krále", dokonce ani ne nějaké povedené věšení zlodějí a zlodějek na Soudním náměstí v Paříži. Nebyl to ani nenadálý, v patnáctém století tak častý příjezd cizího poselstva, vyšňořeného a s vlajicemi chocholy. Vždyť sotva před dvěma dny vjel do Paříže poslední takový průvod, družina vyslanců vlámských, pověřených uzavřít sňatek dauphina s Markétou Flanderskou, k veliké rozmrzelosti pana kardinála Bourbonského, který, aby se zalíbil králi, musil přivítivě uvítat celou tu venkov-skou tlupu vlámských purkmistrů a vyčastovat je ve svém Bourbonském paláci "obzvláště pěknou mravoličnou hrou, šprýmem a fraškou", zatím co mu zuřivý děšť smáčel překrásné koberece, rozvěšené u vrat jeho paláce. Byly to dvě slavnosti, sloučené již od nepaměti na jeden den, svátek Tří králů a slavnost bláznů, které onoho 6. ledna "vzrušily všechen pařížský lid", jak vypráví Jehan de Troyes. Toho dne měl být vypálen ohňostroj na náměstí Grève, zasazena máje před kaplí Braquovou a v Soudním paláci se měly provozovat mystérie. V předvečer to rozhlásili a vytrou-bili na všech křižovatkách bičící pana královského hejtmána v krásných vyšívaných kabátech z fialového harasu s vel-kými bílými kříži na prsou. Domy i krámy byly zavřeny a dav měšťanů a měšťanek proudil již od rána se všech stran na některé ze tří jmenova-ných míst. Každý si vybral něco: někdo ohňostroj, někdo sta-vění

Staženo z webu:

eknihy zdarma.cz

elektronické knihy, elektronické knihy zdarma

EZ Eknihy
zdarma.cz

Název: Chrám matky Boží v Paříži

Autor: Victor Hugo

Nakladatelství: Státní nakladatelství
krásné literatury, hudby a umění, Praha
1955

Je tomu několik let, co autor této knihy
objeví při jedné návštěvě nebo spíše
dtkladné

prohlídce chrámu Matky Boží v temném
zákoutí jedné větě zvláštní, lidskou rukou
do zdi

vyryté slovo:

'ANÁTKH

Tato velká řecká písmena, stářím zčernalá

a dosti hluboko do kamene vtesaná,
zvláštní a pro

gotickou kaligrafií tak příznačné znaky,
jeť svými tvary i svou polohou jako by
chtěly

dokázat, ťe to byla ruka střectěvlká, která
je sem vepsala, zvláště pak pochmurný a
osudový

jejich smysl, to všechno spisovatele ťivě
zaujalo.

Vyptával se, snažil se uhodnout, kdo byla
ona zourala duse, která nechtěla opustit
tento svět,

aniť zanechala po sobina čele starobylého
chrámu toto znamení zločinu nebo
neštěstí. Od té

doby zeď zalícili, mořná tět oškrábali
(nevím jiz, která to byla) a nápis zmizel.
Neboť takto

se nakládá po více neť dvě stě let s
nádhernými kostely středověkými. Jsou
mrza-čeny se

všech stran, zvenčí i zevnitř. Kněz je
natírá, architekt je oškrabuje; pak přijde
lid a poboří je.

Tak se stalo, že dnes už neztstalo nic ze
zahaaného slova vyrytého do temné větě
chrámu

Matky Boží, nic z neznámého osudu, jehoť
smutek tak dokonale vyjadřovalo, nic
kromě

prchavé vzpomínky, kterou mu zde věnuje

autor teto knihy Člověk, který vepsal ono slovo do

zdi, zmizel před několika staletími se světa živých, zmizelo i slovo vyryté do zdi kostela a

kostel sám asi brzy zmizí s povrchu zemského. A o tom slově byla napsána tato kniha.

Březen 1831

KNIHA PRVNÍ

Velký sál Dnes je tomu tři sta Čtyřicet osm let, šest měsíců

a devatenáct dní, co se Pařížané probudili za hlaholu všech zvont, vyzvánějících na plno v

okruhu trojitých hradeb Starého města,
Universitní čtvrti a Nového města.

A přece onen 6. leden 1482 není nijak
historicky památný. Nebylo nic
výjimečného na

události, jeť tak rozhýbala od samého rána
pařížské zvony i měšťany. Nebyl to ani
útok

Pikar-d'ant nebo Burguncfant, ani procesí
nesoucí schránku s ostatky svatých, ani
vzpoura

ťákt na vinici Laasově, ani vjezd "našeho
nejmilostivějšího, tak velice obávaného
pana krále", dokonce ani ne nějaké
povedené věšení zlodějt a zlodějek na
Soudním náměstí v Paříži.

Nebyl to ani nenadálý, v patnáctém století
tak častý příjezd cizího poselstva,
vyšňořeného a s

vlajícími chocholy. Vždyť sotva před
dvěma dny vjel do Paříže poslední takový
prtvod,

družina vyslanct vlámských, pověřených
uzavřít sňatek dauphina s Markétou
Flanderskou, k

veliké rozmrzelosti pana kardinála
Bourbonského, který, aby se zalíbil králi,
musil přívětivě

uvítat celou tu venkovskou tlupu
vlámských purkmistrů a vyčastovat je ve
svém

Bourbonském paláci "obzvláště pěknou

mravoličnou hrou, šprýmem a fraškou",
zatím co mu

zuřivý déšť smáčel překrásné koberce,
rozvěšené u vrat jeho paláce.

Byly to dvě slavnosti, sloučené již od
nepaměti na jeden den, svátek Tří králů a
slavnost

bláznů, které onoho 6. ledna "vzrušily
všechna pařížská lid", jak vypráví Jehan
de Troyes.

Toho dne měl být vypálen ohňostroj na
náměstí Grève, zasazena máje před kaplí
Braquovou a

v Soudním paláci se měly provozovat
mystérie. V předvečer to rozhlásili a
vytroubili na

všech křiřovatkách biřici pana
královského hejtmana

v krásných vyšíváných kabátcích z
fialového harasu s velkými bílými křiři na
prsou.

Domy i krámy byly zavřeny a dav
měř'ant a měř'anek proudil již od rána se
všech stran na

některé ze tří jmenovaných míst. Každý si
vybral něco: někdo ohňostroj, někdo
stavění

máje, někdo mystérie. Ke cti a chvále
starého dobrého vkusu pařířských
zevlouň je třeba

řici, ře větřina tohoto davu zaměřila k
ohňostroji, který se dobře hodil do oné

roční doby, nebo

na mystérie, jeť se měly konat ve velké
síni Soudního paláce, dobře kryté a dobře
uzavřené; a

ťe zvědavci se svorně shodli a nechali
ubohou máj s nepodařenými kvítky chvěti
se

samotinkou pod lednovým nebem na
hřbitově kaple Braquovy.

Lid se valil zvláště těmi ulicemi, jeť
vedou k Soudnímu paláci, neboť se
vědělo, ťe vlámští

vyslanci, kteří předevečírem dorazili,
rozhodli se účastnit se mystérií i volby
papeťe bláznť,

jeť se měla konat rovněť ve velkém sále.

Nebylo právě snadné proniknout toho dne do velké síně, přestoť byla prohlašována v oněch

dobách za největší krytou prostoru na světě. (Je ovšem pravda, ťe Sauval ještě nezměřil

velký sál na zámku v Montargisu.)
Zvědavctm, kteří přihlíťeli z oken, jevilo se přeplněné

náměstí před Soudním palácem jako moře, do něhoť pět nebo šest ulic, podobných ústím řek,

vrhalo kaťdým okamťikem nové a nové přívaly hlav. Vlny davu, neustále mohutnějící,

narážely na rohy domů, které tu a tam
vyčnívaly jako mysy do nepravidelné
nádrže náměstí.

Uprostřed vysokého gotického" prťelí
paláce bylo velké schodiště, po němž bez
přestání

vystupoval a sestupoval dvojí proud: pod
středním odpočívadlem se vždy rozdvojil
a

rozléval se pak v širokých vlnách po obou
stranách; velké schodiště, jak jsem již
řekl, šumělo

neustále do náměstí jako vodopád do
jezera. Výkřiky, smích a dupot těch tisíc

* Gotický - slovo gotický ve smyslu, jak
se ho dnes všeobecně užívá, je zcela

nevhodné, ale

zcela vříté. Přijímáme je tedy a
označujeme jim jako všichni ostatní
architekturu druhé

poloviny středověku, jejímž
charakteristickým znakem je lomený
oblouk a jež následuje po

architektuře první poloviny, založené na
plném oblouku. (Poznámka autora.)

10

nohou zřetsobovaly veliký hluk a veliký
povyk. Co chvíli se tento povyk a hluk
zdvojnásobil;

proud, který hnal celý ten ohromný dav k
velkému schodišti, čas od času se zarazil,

zakolísal,

zavířil na místě. To když pro udržení
pořádku některý lučištník vrazil někomu
štulec nebo

ktň některého hejtmanova biřice začal
kolem sebe kopat; podivuhodná to tradice,
kterou

hejtmanská správa odkázala vojenské
správě, vojenská správa bývalému
jízdniému četnictvu a

jízdní četnictvo našemu četnictvu
pařířskému.

Ve dveřích, v oknech, ve vikýřích, na
střechách hemřilo se na tisíce dobráckých
tváří mírných

a počestných měšťanů; pozorovali palác,
pozorovali dav a nepřáli si nic víc; neboť
mnoho

lidí v Paříži se spokojuje podívanou na
diváky a pouhá zeď, za kterou se cosi
děje, je pro nás

už velkou zajímavostí.

Kdyby nám, lidem z roku 1830, bylo
dopřáno vmísit se v duchu mezi tyto
Pařížany

patnáctého století a vstoupit s nimi v té
úžasné tlačeni, strkanici a motanici do
ohromného

sálu paláce, tak těsného onoho 6. ledna
1482, naskytla by se nám podívaná, jež by

nepostrádala ani zajímavosti, ani pťvabu, a
třebať bychom kolem sebe viděli jen věci
staré,

připadaly by nám zcela nové.

Souhlasí-li čtenář, pokusíme se vyvolat
alespoň dojem, který by byl s námi
zakusil, kdyby

přestoupil práh onoho obrovského sálu,
ztracen v tom hlučícím množství
vojenských

kabátů, vyšíváných suknic a svrchnic.

V první chvíli jsme ohlušeni, oslepeni.
Nad našimi hlavami se zdvíhá dvojité
kříťová klenba s

vyřezávanými dřevěnými ozdobami,

vymalovaná blankytně modře, se zlatými
liliovými

květy; pod nohama dlažba, v níž se střídá
bílý mramor s černým. Několik kroků před
námi

ohromný pilíř, pak druhý, pak ještě jeden;
celkem sedm pilířů po celé délce sálu, jež

podpírají konce ťeber dvojité klenby.
Kolem prvních čtyř pilířů kramářské
stánky, kde se

blýskají skleněné tretky a rťzné cetky,
okolo tří posledních lavice z dubového
dřeva, ošou-

pané a oleštěné kalhotami těch, kteří se tu
soudili, a taláry prokurátorů. Kolem
dokola sálu,

podél vysokých >tén, mezi dveřmi, mezi
okny, mezi pilíři nekonečná řada soch
všech

11

francouzských králů, počínajíc
Faramondem; králové slaboši s rukama
spuštěnými a očima

sklopenými; králové chrabří a bojovní s
hlavou i rukama směle vztyčenými k
nebesům. Pak

vysoká gotická okna, jejichž skla září
tisíci barvami; v širokých východech ze
sálu nádherné,

jemně vyřezávané dveře; a to všechno,
klenba, pilíře, stěny, římsy, vykládané
dveře, sochy —

to vše odshora až dolů ztopeno v
nádherném modro-zlatém koloritu, který v
době, o níž

vyprávíme, byl už poněkud zašlý a který
později téměř úplně zmizel pod prachem a

pavučinami léta Páně 1549, kdy ho Du
Breul ještě tradičně obdivoval.

Představme si nyní tuto ohromnou
protáhlou síň, ozářenou bledým světlem
lednového dne,

zavalenou tím pestrým hlučícím davem,
který se tlačí kolem stěn a točí se kolem
sedmi pilířů,

a budeme mít už nejasnou představu o
celkovém obrazu, jehož zajímavé
podrobnosti

pokusíme se vám vylíčit přesněji.

Je jisté, že kdyby Ravaillac nebyl zavraždil
Jindřicha IV., nebyla by bývala akta
Ravaillacova

procesu uložena v kanceláři Soudního
paláce; nebylo by spoluvinníků, kteří měli
zájem na

tom, aby tato akta zmizela; nebylo by tedy
ani těch, kteří z nedostatku lepšího
prostředku

byli nuceni zapálit kancelář, aby mohli
spálit akta, a aby mohli zapálit kancelář,
zapálit

Soudní palác; z Čehož konečně plyne, že
by nebylo došlo k požáru roku 1618. Starý
palác by

dosud stál i se svou starobylou velkou síní
a já bych mohl říci čtenáři: "Jdi se na ni
podívat."

Byli bychom tak oba ušetřeni práce; já
bych ji ne-musil popisovat a čtenář by
ledajaký popis

nemusil číst. — Coť dokazuje novou
pravdu: že veliké události mívají následky
nevypočitatelné.

Je ovšem zcela dobře možné, že Ravailac
neměl spoluvinníky, dále, že tito
spoluvinníci,

jestli náhodou nějaké měl, neměli s
pořádem roku 1618 nic společného. Jsou
známy ještě dva

jiné výklady, velmi pravděpodobné. První vypráví o veliké hořící hvězdě, stopu široké a

loket vysoké, jeť spadla s nebe na palác, jak každý ví, 7. března po pŕlnoci. Druhé vysvětlení

podává čtyřverší Theofilovo:

12

To jsme si v Paříži poplakali: Tak paní justici podmazali, ŕe uklouzla a byla v plameni a

shořela, ač je přec z kamení.

Ať už si myslíme cokoliv o tomto trojím — politicko-fysi-kálně-básnickém — výkladu

pořádu Soudního paláce roku 1618,
smutnou jistotou bohužel je, že palác
shořel. Díky této

katastrofě a zejména nejrtznějším
pozdějším opravám, které dokonaly, co
ona ušetřila, zbývá

dnes jen velice málo z tohoto prvního
sídla francouzských králů, z paláce
staršího než

Louvre, který byl již v dobách Filipa
Sličného tak starý, že v něm hledali zbytky
nádherných

staveb, jež dal postavit král Robert a
popsal Helgaldus. Zmizelo téměř všechno.
Kam se

poděla síň kancléřství, kde Ludvík Svatý

"uskutečnil své manželství"} Zahrada, kde soudil

"oblečen v harasovou suknicí, svrchní šat z hrubého vlněného sukna bez rukávů a v plášť z

černého santalu, odpočívaje na kobercích s Joinvillem"? Co se stalo s komnatou císaře

Zikmunda? Kde je komnata Karla IV. a komnata Jana Bezzemka? Kam se podělo

schodiště, s něhož Karel VI. vyhlásil svätj omilostňovací edikt? Dlaždice, kde Marcel

zardousil v přítomnosti dauphinově Roberta z Clermontu a maršálka ze Champagne? Kam

přišla branka, kde byly roztrhány bully
vzdoropapeže Benedikta a odkud ti, kdož
je přinesli,

odešli potupně vystrojeni v slavnostních
ornátech a biskupských mitrách, aby
konali veřejné

pokání přes celou Paříž? A kde je velká síň
se svým zlacením, blankytným stropem,
se svými

lomenými oblouky, sochami a pilíři a se
svou ohromnou klenbou, posázenou
řezbářskými

ozdobami? A zlatá komnata? A kamenný
lev, který seděl u dveří s hlavou skloněnou
a

ocasem mezi tlapami jako lvi u trtnu

Šalamounova, v pokorném postoji, jak se
sluší síle před

spravedlností? A krásné portály? A
nádherná barevná okna? A tepané kování,
jeť přivádělo

do rozpakt Biscornetta? A pře-jemné
truhlářské práce du Hancyho? ... Co učinil
čas, co

udělali lidé s těmito zázraky? Co nám
bylo dáno za to všechno, za celé ty gallské
dějiny, za

celé to gotické umění? Těťkopád-

13

né, sraťené oblouky pana Brosse, toho
nešikovného stavitele portálu svatého

Gerváse, pokud

se týče umění; a pokud jde o historii, máme jen utřvaněné vzpomínky od tlustého pilíře, který

ještě dnes zní ozvěnou řečí takových tlachalt, jako byl Patru.

To není právě mnoho. — Vraťme se však k ptvodní velké síni skutečného starého paláce.

Oba konce tohoto obrovského rovnoběžnostěnu byly vyplněny: na jednom konci byla

umístěna pověstná mramorová deska z jediného kusu, tak dlouhá, tak široká a tak tlustá, že

podle svědectví starých zemanských
zápisů, psaných slohem, který by byl
podráždil apetit

Gargantuv,, nikdo nikdy nespátl "na
světě takový krajíc mramoru"; na druhém
konci pak byla kaple, v níž se dal vytesat
Ludvík XI., jak klečí před sv. Pannou, a
kam dal přenést sochy

Karla Velikého a Ludvíka Svatého, dvou
světů, o nichž byl přesvědčen, že z
francouzských

králů jsou v nebi nejlépe zapsáni, a
nestaral se přitom vůbec o to, že v řadě
královských soch

zůstanou tak dva výklenky prázdné. Tato
kaple, ještě nová, postavená sotva před
šesti léty,

byla celá zbudována v onom rozkošném slohu, který se vyznačuje jemnou architekturou,

překrásnými řez-bářskými ozdobami a hlubokým přejemným tepáním, což všechno je u nás

tak příznačné pro konec období gotického, ale udržuje se dále, až do poloviny století

šestnáctého v kouzelných fantasiích renesančních. Malá okenní rtčice nad portálem byla

obzvláště mistrovským dílem pro svťj křehký pťvab; vypadala jako hvězda utkaná z krajek.

Uprostřed sálu, přímo proti hlavním dveřím, bylo vyvýšené pódium, potažené

zlatým

brokátem, vzadu přisunuta až ke zdi, se zvláštním vchodem: tvořilo jej okno z chodby zlaté

komnaty. Toto pódium bylo postaveno pro vlámské vyslance a pro ostatní vynikající osobnosti pozvané na mystérie.

Podle starého obyčeje měly se mystérie předvádět na oné mramorové desce. Byla k tomu

přichystána již od rána; na její nádherné mramorové ploše, křížem kráťem poškrábané

podpatky soudních písařů, bylo vztyčeno dosti vysoké prkenné lešení v podobě

klece: horní

plocha, viditelná z celého sálu,

měla sloužit za jeviště, kdežto vnitřek,
zakrytý zvenčí koberci, byl určen za šatnu
pro herce;

řebřík, naivně přistavený zvenku, měl
tvořit spojení mezi scénou a šatnou; po
jeho tuhých,

neohebných příčkách se na jeviště
vystupovalo i s jeviště odcházelo. Tádna

sebeneočekávanější postava, řádné
překvapující rozuzlení, řádný dramatický
obrat děje

nemohly se obejít bez tohoto řebříku. Jak
prostinký a úctu vzbuzující byl tento

dětský věk

umění a techniky!

Čtyři biřici správce paláce, kteří měli za
úkol starat se o pořádek při všech
lidových

zábavách, při slavnostech právě tak jako
při popravách, stáli každý u jednoho ze
čtyř rohů

mramorové desky.

Představení mělo začít, teprve až velký
orloj na paláci odbije dvanáctou hodinu
polední.

Doba zajisté velmi pozdní pro divadelní
představení; bylo však třeba přizpůsobit se
vy-.

slanctm.

A tak celé to množství lidí čekalo tu už od rána. Slušná řádka těch počestných zvědavců

drkotala zuby už od úsvitu před velkým schodištěm paláce; někteří dokonce tvrdili, že

proseděli celou noc u velkých vrat, aby měli jistotu, že se dostanou dovnitř první. Dav houstl

každým okamžikem a jako přetékaající voda stoupal pohnutí podél zdí, kupil se kolem

pilířů, počal se rozlévat po římsách jednotlivých sloupů, po římsách i podpěrách okenních,

zaplavil všechny výstupky této bohaté
architektury, všechny sochařské reliéfy.
Nepohodlí,

netrpělivost, dlouhá chvíle, nevázanost
tohoto dne bezuzdného bláznění, hádky,
jeť propukaly

každou chvíli pro štulec loktem nebo
šlápnutí okovaným střevícem, únava z
dlouhého

čekání — to vše dodávalo celé té vřavě
lidí, neprodyšně zavřených, stěsnaných a

namačkaných až k udušení, přízvuk jisté
podrážděnosti a hořkosti už dávno před
ohlášeným

příchodem vyslanct. Bylo slyšet jen samé
nářky a kletby proti Vlámům, proti

purkmistrovi,

proti kardinálu Bourbonenskému, proti
správci paláce, proti paní Markétě
Rakouské, proti

biřictm s holemi; hubovalo se na zimu, na
teplo, na špatné počasí, na biskupa
pařížského, na

papeže bláznt, na pilíře, na sochy, na to, že
tyhle dveře byly zavřené a tam to okno
otevřené.

To všechno k nc-

15

malému potěšení studentt a lokajt,
roztroušených po skupinkách v davu, kteří
mísili do vší

té nespokojenosti všelijaké vtipy a zlomyslné žerty a zrovna jako jehlami podpichovali

všeobecnou rozmrzelost.

Několik takových čertovských chlapíků, kteří nejdříve vyrazili v okně tabuli, usadilo se

odvážně na okenní předprseň a odtud pozorně vyhlíželo hned ven, hned dovnitř a častovalo

svými vtipy dav v sále i na náměstí. Jejich posměšné posuňky, hlasitý smích a žertovné

pokřikování, jímž se dorozumívali s kamarády na druhém konci sálu, svědčily jasně, že tihle

mladí studenti naprosto nesdílí nudu a
únavu ostatních diváků a že z podívané,
která se jim

naskýtala, dovedou velmi dobře vytěžit
pro svou potěchu divadlo, jež jim
ukracovalo čekání

na divadlo další.

"Na mou věru, to jste vy, Johanes Frollo
de Molendino," křičel jeden z nich na
jakéhosi

světlovlasého mladíka s hezkým
vychytralým obličejem, zavěšeného na
akantových listech

sloupové hlavice. "Mají pravdu, když vám
říkají Jan ze Mlýna, vředy vaše paže a
nohy

vypadají jako čtyři lopaty větrného mlýna.
Jak dlouho už tam visíte?"

"Pro milosrdenství d'áblovo," odpověděl
Johanes Frollo, "trčím tu už čtyři hodiny a
doufám pevně, že mi budou započteny v
očistci. Slyšel jsem první verš hrubé mše
zpívané zpěváky

krále sicilského o sedmé hodině ranní ve
Svaté kapli."

"Pěkní zpěváci," opáčil druhý, "mají hlasy
ještě ostřejší než špičky svých barett! Dřív
než

král založil mši ke cti svatého Jana, měl
napřed pořádně vyzvědět, má-li svatý Jan
rád

latinské žalmy prozpěvované

provensálským přízvukem!"

"Udělal to jen proto, aby ty zpropadené zpěváky krále sicilského zaměstnal!" vykřikla zlostně jakási stará žena z davu pod oknem. "Jenom si představte! Tisíc pařížských liber za jednu

mši! A kvůli tomu zavedli v pařížských tržnicích zvláštní daň na mořské ryby!"

"Ticho, stará," vpadl jí do řeči jakýsi tlustý a dštstojný muž, ucpávaje si nos, neboť stál právě vedle obchodnice s rybami. "Mše se musila založit. Nebo chcete, aby král znovu

onemocněl?"

"Výborně jste to řekl, pane Kašpare Rohatý, královský mistr kořišnický," křičel studentík křečovitě se drtící hlavice sloupu.

Nešťastné jméno ubohého královského mistra kořišnického přijal výbuch smíchu ze všech

studentských hrdel.

"Rohatý! Kašpar Rohatý!" křičeli jedni.

"Cornutus et hirsutus" volal druhý.

"Ha, ha, to se ví," pokračoval čertovský mladík na sloupu. "Copak je vám k smíchu? Počestný muž Kašpar Rohatý, bratr mistra Jana Rohatého, správce královského domu, syn_ mistra

Matěje Rohatého, prvního lesního ve
Vincenneském lese. všichni měšťané
pařížští, všichni

ženatí, s pokolení na pokolení!"

Veselost se zdvojnásobila. Tlustý koťišník
ani nehlesl a dělal vše možné, aby se
vyhnul

pohledům, jeť naň dotíraly se všech stran;
potil se a funěl, ale nadarmo: jako když se
klín

zarátí do dřeva, jeho pokusy nevedly k
ničemu jinému, než že jeho široká, zlostí a
hněvem

zbrunátnělá tvář ještě těsněji zapadala
mezi ramena sousedů.

Konečně mu přispěchal na pomoc jeden soused, tlustý, malý a důstojný jako on.

"Hřtza! Takhle mluví školáci s ctihodným měšťanem! Za mých časť by je byli zmrskali

metlami a pak by je na těch metlách upálili!"

Celá banda vyprskla v smích.

"Holá hej, kdopak -tu takhle krákorá? Kdo je ten sýček, co přivolává neštěstí?"

"Počkej, poznávám ho," zapišťel jeden, "to je mistr Ondřej Musnier."

"Jeden z přísedných knihkupců university!" volal druhý.

"Všechno je v této síni čtvermo," křičel třetí, "čtyři národy, čtyři fakulty, čtyři svátky, čtyři prokurátoři, čtyři voliči, čtyři knihkupci."

"Nuže dobrá," opáčil Jan Frollo, "musíme jim provést také čtyřikrát nějakou čertovinu!"

"Musniere, spálíme ti knihy!"

"Musniere, zbijeme ti sluhu!"

17

"Musniere, pomuchláme ti řenu!"

"Hodnou a tlustou pannu Oudardu!"

"Která je tak svěťí a tak veselá, jako by byla vdovou."

"Ať vás všechny čert vezme," zabručel mistr Ondřej Mus-nier.

"Mistře Ondřeji," zvolal opět Jan, stále zavěšený na hlavici svého sloupu, "buď zticha, nebo ti spadnu na hlavu."

Mistr Ondřej zvedl oči, jako by na okamžik měřil výšku pilíře a váhu šprýmaře, znásobil v

duchu tuto váhu čtvercem rychlosti a zmlkl.

Jan, opanovav bojiště, pokračoval vítězoslavně:

"A taky bych to udělal, třebaže mám bratra arcijáhnem!"

"Pěkní vašnostové, ti naši páni z

university. Nedokázali zjednat vátnost
našim privilegiím

ani v takový den, jako je dnes! V Novém
městě je máje a ohňostroj; na Starém
městě

mystérie, papež blázní a vyslanci vlámští;
a v Universitní čtvrti nic!"

"A přece je Maubertovo náměstí dost
veliké!" pokračoval jeden ze studentů,
kteří se uvelebili na okenní desce.

"Pryč s rektorem, s voliči i prokurátory,"
křičel Johanes.

"Dnes večer musíme uspořádat na
Veselém poli slavnostní oheň z knih
mistra Ondřeje," dodal jiný.

"A z pultt písařt!" dodal sousední student.

"A z holí pedelt!"

"A z plivátek děkant!"

"A z chlebových truhel voličt!"

"A z rektorovy podnoťky!"

"Ať zhynou!" vřeštěl umíněně malý Jan.

"Ať zhyne mistr Ondřej, pedelové i písaři;

theologové, medikové i právníci;
prokurátoři, voliči i rektor!"

"Ale to je přece konec světa!" šeptal mistr
Ondřej, zacpávaje si uši.

"Že je řeč o rektorovi, vida ho, právě kráčí
po náměstí," zvolal jeden z těch na okně.

Všichni se obrátili směrem k náměstí.

"Je to opravdu náš ctihodný rektor mistr Thibaut?" ptal se Jan Frollo ze Mlýna, neboť byl zavěšen na jednom z vnitřních pilířů a nemohl vidět, co se děje venku.

"Ano, ano," odpovídali ostatní; "je to opravdu on, mistr Thibaut, rektor."

Byl to vskutku rektor a za ním všichni universitní hodnostáři; šli v slavnostním průvodu

naproti vyslancům a v tomto okamžiku kráčeli právě přes Soudní náměstí.
Studenti

namačkaní v okně vítali je posměšky a ironickým potleskem. Rektor, krácející v čele

družiny, dostal první salvu; a byla pořádná.

"Dobrý den, pane rektore! Holá bej! Dobrý den!" "Jak to, že je tady, ten starý hráč? Coťpak opustil své kostky?"

"A jak si kluše na své oslici! Uši má delší než ona!" "Holá hej! Dobrý den, mistře rektore Thibaute! Tybalde aleatorel Starý hlupáku! Falešný hráči!"

"Bťh s vámi! Padly vám dnes v noci často oči?" "Ach, ta vetchá tvář, jak je zsinalá, přepadlá a ztrhaná láskou ke hře a ke kostkám!"

"Kampak si to takhle vykračujete, Thibaute, Tybalde vrh-cábníku, místo na universitu

cupitáte k městu?"

"Jde si asi hledat byt v ulici ,U vrhcábť',"
vykřikl Jan ze

Mlýna.

Celá tlupa opakovala tuto slovní hříčku za
hromového řevu

a zuřivého potlesku.

"Vy si jdete hledat byt v ulici ,U vrhcábť',
není-li pravda, pane rektore, vy čertt
hráči?"

Pak přišli na řadu ostatní hodnostáři.

"Pryč s pedely! Pryč s ťezlonoši!" "Poslyš,
Robině Vejraťko, kdopak je tamhle ten?"

"To je Gilbert de Suilly, Gilbertus de
Soliaco, kancléř koleje autunské."

"Víš co? Ty se lépe trefíš, tu máš mŕj
střevíc — hod' mu

ho do tváře!"

"Saturnalitas mittimus ecce nuces!"

"Ať zhyne těch šest theologŕ i se svými
bílými komŕemi!"

"To jsou theologové? Já myslil, ŕe je to
Šest bílých hus, které věnovala městu
svatá Jenovefa za roognyské léno!"

"Ať zhynou lékaři!"

19

"Pryč s filosofickými a theologickými
disputacemi!"

"Ať tě hrom bací, kancléři od svaté

Jenovefy! Tys mi ukřivdil! To se ví, dal
mé místo, které patřilo NormancTanťm,
malému Ascaniovi Falzaspadovi z
bourgeské provincie, poněvadť je
Ital!"

"To je bezpráví," volali všichni studenti.
"Pryč s kancléřem od svaté Jenovefy!"

"Holá, holá, mistře Joachime de Ladehors!
Holá, Louisi Dahuille! Hej, Lamberte

Hoctemente!"

"Ať d'ábel zardoucí prokurátora národa
německého!"

"A kaplany ze Svaté kaple i s jejich
šedivými koťíšky, cum tunicis grisis!"

"Seu de pellibm grisis fourratis!"

"Holá, hej,, mistři svobodných umění! Vy všichni v těch parádních černých talárech!

A vy v

těch červených talárech!"

"Děláte pěknou vlečku rektorovi!"

"Člověk by řekl, že dóže benátský jde slavit zasnuby s mořem!"

"Podívej se, Jene! Kanovníci od svaté Jenovefy!"

"Ať jdou k čertu všichni kanovníci!"

"Hej, opate Klaudie Choarte! Doktore Choarte! Nehledáte náhodou Marii Giffardovou?"

"Je v ulici Glatigny!"

"Připravuje lože králi smilníků!"

"Platí své čtyři grošíky; quatuor denarios."

"Aut unum bombum."

"Chcete, aby vám je vysázela pod nos?"

"Přátelé! Mistr Simin Sanguin, volič z
Pikardie, co tahá všude svou řenu v
zápřeť!"

"Post equitem sedět atra cura."

"Jen směle, mistře Simoně!"

"Dobrý den, pane voliči!"

"Dobrou noc, paní voličová!"

"Ti mají ale štěstí, že to všechno vidí,"
povzdechl si Johanes de Molendino, stále
ještě skrčený v listech sloupové hlavice.

Tu se přísečný knihkupec university mistr
Ondřej Musnier

sklonil k uchu Kašpara Rohatého,
královského mistra koťiš-nického.

"Jak říkám, pane, to je konec světa.
Takovéhle spuštění stavu studentského
svět ještě neviděl.

To ty prokleté vynálezy našeho století
přivedly všechno do zkázy.
Dělostřelectvo, nová děla,

tarasnice a především knihtisk, ten nový
mor, co k nám přišel z Německa. Už
nebude

rukopist, už nebude knih! Knihtisk zabije
knihařskou ťivnost. Nastává konec světa."

"Já to dobře pozoruju podle toho, jak roste
zájem o sametové látky," přizvukoval mu
koťšíník.

V tom okamžiku tlouklo poledne "~~^

"Ach!" vzdychl dav jakoby jedněmi ústy.

Studenti zmlkli. Pak nastal veliký zmatek;
veliké šoupání nohou a natahování hlav;
veliký

všeobecný výbuch kašle a smrkání; každý
se narovnal, našel si své místečko, stoupl
si na

špičky a připojil se k některé skupince.

Pak zavládlo hrobové ticho; všichni stáli s
nataženými krky, s otevřenými ústy, s
očima upřenými na mramorovou desku...
Neobjevilo

se na ní nic. Čtyři biřici správce paláce
stáli pořád na svých místech, ztrnulí a
nehybní jako

čtyři pomalované sochy. Zraky všech se
obracely k pódiu, vyhrazenému vlámským
vyslancům. Leč dvířka zůstávala zavřená a
pódium prázdné. Shromážděný dav čekal
již od

rána na tři věci: na poledne, na vlámské
poselstvo a na mystérie. Jenom poledne
přišlo včas.

To už bylo příliš silné.

Čekali minutu, dvě, tři, pět minut, čtvrt hodiny; nic se nedělo. Pódium zůstávalo prázdné,

jeviště němé. Netrpělivost vystřídal však hněv. Rozčilená slova běžela od úst k ústům, zatím

ještě potichu. — Mystérie! Mystérie! mručel dav temně. V hlavách všech to vřelo. Bouře,

dosud jakoby z dálky hučící, vznášela se nad hlavami davu. První zápalná jiskra vylétla od

Jana ze Mlýna:

"Chceme mystérie, a Vlámý ať vezme

čert!" vykřikl z plných plic, zkroucen jako had kolem hlavice svého sloupu.

Dav zatleskal.

"Mystérie," opakovali všichni hlasitě, "a Vlámové ať jdou ke všem čertům!"

21

"Chceme mystérie, a hned," zvolal opět student; "anebo dávám návrh, abychom místo

veselohry a mravoličné truchlo-hry oběsili správce paláce!"

"Výborně," křičel lid, "a začneme pověšením biřict!"

Následoval bouřlivý potlesk. Čtyři

zmínění nešťastníci zbledli a dívali se
úkradkem jeden na

druhého. Shromáždění se nebezpečně
hnulo směrem k nim a oni v hrtze už
viděli, jak křehké

dřevěné zábradlí, které je oddělovalo od
lidí, povoluje a praská pod tlakem davu.

Okamžik byl kritický.

"Jen do nich, jen do nich," ozývalo se se
všech stran.

V tom okamžiku se poodhrnul koberec,
který přikrýval šatnu — jak jsme se o tom
již dříve

zmínili —, a ze šatny vyšla postava, která
svou pouhou přítomností dav rázem

zastavila a

jako kouzelným proutkem změnila jeho
hněv ve zvědavost.

"Ticho! Ticho!"

Postava, ostatně velmi nejistá a třesoucí
se po celém těle, došla až na kraj
mramorové desky,

při čemž se stále uctivě ukláněla; čím více
se blížila, tím hlouběji se ukláněla, takže
se zdálo,

jako by poklekávala.

Shromáždění se pomaloučku opět
uklidnilo. Bylo slyšet jen onen lehounký
šum, který vřdy

provází mlčení davu.

"Velevátení páni měšťané a počestné paní měšťanky," pravila postava, "dostalo se nám cti přednášeti a provozovati před Jeho Eminencí panem kardinálem velice krásnou mravoučnou

hru, která se jmenuje Dobrotivé rozsouzení Panny Marie. Já hraju Jupitera. Jeho Eminence

doprovází v této chvíli velectěné poselstvo pana vévody Rakouského, pozdržené uvítacím

projevem pana rektora naší university, jemuž právě nyní naslouchá u Baudetské brány.

Jakmile se dostaví nejmilostivější pan

kardinál, začneme."

Je jisté, že toto nenadálé zakročení
Jupiterovo zcela postačilo, aby byli
zachráněni čtyři

nebozí biřici správce paláce. Kdybychom
sami šťastně vymysleli tuto nanejvýš
pravdivou

příhodu a měli se za ni také odpovídat
před Její Výsostí paní kritikou, nemohl by
se nikdo v

této chvíli dovolávat proti

22

nám klasického přísloví: Nec deus
intersit! Ostatně úbor pana Jupitera byl
překrásný a přispěl

nemálo k uklidnění davu, neboť upoutal
všechnu jeho pozornost. Jupiter měl na
sobě krunýř,

potažený černým sametem se zlatými
sponami; na hlavě měl čapku s kuklou
sahající až na

ramena, s knoflíky z pozlaceného stříbra;
a kdyby nebylo červeně na jeho tvářích,
jeť kryla

přel obličej, a jeho mohutného vousu,
který přikrýval druhou přelku, a kdyby
nebyl držel v

ruce svitek pozlaceného papíru, posázený
cetkami a polepený ostny z falešného
zlata, v

kterémžto předmětu cvičené oko snadno

rozpoznalo blesk, kdyby jeho nohy
přirozené tělové

barvy nebyly obuty v řemínkové sandály,
zašněrované po řeckém zptsobu, byl by
snesl pro

svtj dtstojný zevnějšek srovnání s bretaň-
ským lučištníkem osobní stráte pana du
Berry.

II

Petr Gringoire

Leč zatím co řečnil, obdiv i uspokojení
nad jeho oblekem vyprchávalo, jak
přibývalo slov;

a když dospěl k ono-, mu nešťastnému
závěru: "Jakmile se dostaví Jeho

Eminence pan

kardinál, začneme," zanikl jeho hlas v bouřlivém povyku.

"Začněte ihned! Mystérie! Chceme mystérie hned!" křičel lid. A nade všechny hlasy vynikal hlas Johana de Molendino, který prorážel tím děsným rámusem jako píšťalka při nějaké

pouliční taškařině v Nîmes. "Začněte hned!" ječel student.

"Pryč s Jupiterem a kardinálem Bourbonským," hulákal Robin Vejračka i ostatní studenti,

natlačení v okenním výklenku jako na hradě.

"Začněte ihned hru!" opakoval dav.

"Hned! Okamžitě! Na šibenici s herci i s kardinálem!"

Nebohý Jupiter, vyjevený, zděšený a pod svým červeným ličidlem na smrt bledý, upustil

blesk a sňal si kuklu; pak se uklonil, a všecek se třesa, koktal: "Jeho Eminence ... vyslan-

23

ci... paní Markéta Flanderská ..." Nevěděl, co by řekl. V duchu se bál, že bude pověšen.

Pověšen buď chátrou za to, že čekal, nebo kardinálem za to, že nečekal; s obou stran viděl jen

propast — šibenici.

Na štěstí ho jakýsi muž vysvobodil z nesnází a vzal odpovědnost na sebe.

Onen muž stál před zábradlím ve volném prostoru kolem mramorové desky ať dosud bez

povšimnutí, neboť jeho vysoká a štíhlá postava byla před každým pohledem zcela skryta

tloušťkou pilíře, o který se opíral. Byl veliký, vyhublý a bledý, světlovlasý, ještě mladý,

ačkoliv na čele i na tvářích měl vrásky; oči mu zářily, ústa se usmívala; na sobě měl černý

šerkový oděv, stářím ošumělý a oleštěný. Přiblížil se k mramorové desce a pokynul ubohému

trpiteli. Ten však, celý popletený, neviděl.

Nový příchozí popošel ještě o krok a zvolal: "Jupitere! Milý Jupitere!"

Neslyšel.

Nakonec, pozbývaje trpělivosti, křikl mu světlovlasý dlouhán přímo do ucha:

"Michale Giborne!"

"Kdo mě volá?" ptal se Jupiter, jako kdyby ho najednou někdo probudil ze sna.

"Já," odpověděla postava v černém.

"Ach," zvolal Jupiter.

"Začněte hned hrát," pravil muž.

"Uspokojte obecenstvo! Já si беру na starost uchlácholit správce paláce a ten uchlácholí pana kardinála."

Jupiter si oddychl.

"Velectění páni měšťané," zakřičel z plných plic do davu, který stále ještě hulákal, "začneme okamžitě!"

"Sláva Jupiterovi! Plaudite cives!" křičeli ťáci.

"Výborně! Výborně!" volal lid.

Byl to ohlušující potlesk a Jupiter již dávno zmizel za kobercem, když sál se ještě otrásal

pochvalnými výkřiky.

Avšak neznámý člověk, který jako kouzelným proutkem změnil "bouři v tišinu" (řečeno

slovy našeho starého, dob-

24

rého Corneille), vrátil se opět skromně do pološera pilíře a byl by tam jistě zůstal i nadále

neviditelný, bez pohnutí a němý jako dřív, kdyby ho odtamtud nebyly vylákaly dvě dívky, jeť

stály v první řadě diváků a viděly jeho rozhovor s Michalem Gibornem — Jupiterem.

"Mistře," pravila jedna z nich a kývla na něj, aby se přiblížil

"Bud'te přece zticha, milá Liénardo," domlouvala jí sousedka, hezká, svěťí, vyfintěná ve svátečních šatech od hlavy k patě. "To není panáček, to je laik; neříkejte mu mistře, ale pane!"

"Pane," opravila se Liénarda.

Neznámý přistoupil k zábradlí.

"Co si přejete, slečny?" zeptal se dychtivě.

"Ach nic!" opravila se Liénarda celá zmatená, "to moje sousedka Gisquetta la Gencienne chce s vámi mluvit."

"Ne, ne," bránila se Gisquetta a zarděla se; "to Liénarda vám řekla mistře a já jsem jí

jenom pověděla, že má říkat pane!"

Obě dívky klopily oči. Muž je pozoroval s úsměvem, neboť si zřejmě toužebně přál navázat

rozhovor.

"Nemáte mi tedy co říci, milé slečny?"

"Ach, vůbec nic," odpověděla Gisquetta.

"Docela nic," tvrdila Liénarda.

Velký světlovlasý mladík ustoupil o krok zpět, aby se vzdálil. Ale obě všetečky nejevily chuť

vzdát se kořisti.

"Pane," řekla tivě Gisquetta s prudkostí náhle se otevřevšího stavidla, s

odhodlaností ženy, která se rozhodla,
"znáte jistě toho vojáka, který bude hrát v
mystériích úlohu Panny Marie?"

"Chcete říci úlohu Jupitera?" odvětil
neznámý.

"Ano, ano, toho!" zvolala Liénarda, "ta je
hloupá! Vy tedy znáte Jupitera?"

"Michala Giborna? Ano, slečno,"
přisvědčil neznámý.

"Má nádherné vousy!" řekla Liénarda.

"A bude to hezké, co nám tu budou
přednášet?" ptala se nesměle Gisquetta.

25

"Velmi krásné, slečno," odpověděl bez

nejmenšího zaváhání neznámý.

"A co to bude?" ptala se Liénarda.

"Dobrotivé rozsouzení milostivé Panny Marie, mravoučná hra, prosím, slečno!"

"Ach, to je něco jiného," opáčila Liénarda.

Chvilku bylo ticho. Neznámý je přerušil:

"Je to zbrusu nová mravoučná hra, ještě ji nikde nehráli."

"To není tedy ta," divila se Gisquetta, "kterou dávali před dvěma lety v den příjezdu pana papežského legáta a kde vystupovaly tři krásné dívky, které představovaly ..."

"Sirény" přerušila ji Liénarda.

"A které byly docela nahé," dodal mladý muž.

Liénarda sklopila cudně zrak. Gisquetta na ni pohlédla a učinila totéž. Muž pokračoval s

úsměvem:

"Byla to opravdu zábavná podívaná. Ale dnes uslyšíte mravoučnou hru sepsanou schválně pro

milostivou slečnu Flanderskou."

"Budou se zpívat pastýřské písně?" zeptala se Gisquetta.

"Fuj!" rozhorlil se neznámý, "v mravoučné hře! Druhy her se nesmí míchat! Kdyby to byla fraška, beze

všeho!"

"To je škoda," litovala Gisquetta. "Tehdy byla u kašny na Městku tlupa divochů, mužů i žen, kteří mezi sebou zápasili, předváděli různě výstupy a zpívali při tom všelijaké popěvky a

pastýřské písně."

"Co se hodí pro papežského legáta," řekl dosti suše neznámý, "nehodí se pro princeznu!"

"A o kus dál," pokračovala Liénarda, "vyhrávaly tlumené hudební nástroje nádherné

melodie)"

"A pro osvětlení diváků," promluvila opět

Gisquetta, "chrlila kašna třemi proudy víno, mléko a víno se skořicí. Každý, kdo chtěl, mohl se napít."

"Kousek dál, pod mststkem u svaté Trojice," vmísila se opět Liénarda, "hrály pašijovou hru beze slov skutečné osoby."

"Jak bych se nepamatovala," zvolala Gisquetta: "Uprostřed Ukřižovaný a na pravici a na levici dva lotři."

26

Tu začaly obě mladé tlachalky mluvit najednou, jak se rozehřívaly při vzpomínce na příjezd papežského legáta.

"A o kus blíž, u Malířské brány, bylo

možno spatřit mnoho osob v
nejnádhernějších oděvech."

"A u kašny svatého Inocence ten lovec, co
pronásledoval laň za štěkotu psů a za
hlaholu

loveckých trub?"

"A coť to ohromné lešení u pařížských
jatek, které představovalo hrad v Dieppe?"

"A když vyslanec přejel, vzpomínáš si,
Gisquetto, dali povel k útoku a všichni
Angličani byli posekáni."

"A u Châteletské brány, co tam bylo
krásných lidí!"

"A Směnárenský most byl celý pokryt
čalouny."

"Když po něm přešel vyslanec, vypustili na mostě víc než dvě stě tuctů ptáků všech mořných

druhů; bylo to moc krásné, Liénardo!"

"Dnes to bude ještě krásnější," vmísil se konečně do hovoru jejich společník, který je

poslouchal s patrnou netrpělivostí.

"Slibujete nám, že tahle mravoučná hra bude krásná?" ptala se Gisquetta.

"Ujišťuji vás o tom," řekl neznámý pevně. Pak dodal poněkud nadneseným hlasem:

"Vážené slečny, tuto hru jsem napsal já sám."

"Opravdu?" užasly obě dívky.

"Opravdu!" odpověděl básník a mírně se vypnul; "totiž vlastně jsme dva: Jehan Marchand, který nařezal prkna, postavil lešení a udělal dřevěné obložení; a pak já, který jsem hru napsal.

Jmenuji se Petr Gringoire."

Tvůrce Cida nebyl by %kl hrději: Jsem Petr Corneille.

Naši čtenáři si jistě všimli, že uplynula již hezká chvíle od onoho okamžiku, kdy Jupiter

zmizel za kobercem, do okamžiku, kdy se autor nové mravoučné hry tak nenadále odhalil

naivním obdivovatelkám, Gisquettě a Liénardě. Pozoruhodná věc: celý tento dav, před

několika minutami tak hlučný, čekal nyní klidně a tiše, v pevné dtvěře v hercovo slovo; coť

je opětovným dtkazem věčné pravdy, o níť se kařdodenně přesvědčujeme v našich

divadlech, ře nejlepším prostřed-

27

kem, jak přimět obecenstvo, aby trpělivě čekalo, je tvrdit mu, ře se začne hned.

Jenom student Jan se nedal ukolébat.

"Holá hej!" zvolal najednou do klidného

čekání, jeť následovalo po zmatku.
"Jupitere, Panno Marie, tatrmáni d'ábloví!
Tropíte si z nás šašky? Chceme hru,
chceme hru! Začněte, nebo
začneme my!"

To stačilo.

Z nitra dřevěného lešení se ozvala hudba
zvučně i tlumeně laděných nástrojů;
koberec se

nadzvedl; vystoupily čtyři postavy,
křiklavě oblečené a silně nalíčené,
vyšplhaly po příkrém

řebříku na horní rovnou plochu lešení,
postavily se do řady před obecenstvo a
hluboce se

uklonily; v tu chvíli hudba utichla.
Mystérie začínaly.

Odměněny nejdříve bohatým potleskem
za své poklony, začly čtyři osoby za
nábožného ticha

odříkávat prolog, jehož čtenáře rádi
ušetříme. Ostatně, jako se to stává i za
našich dnů,

obecenstvo se zajímalo více o obleky,
které měli na sobě, než o úlohy, které
přednášeli; po

pravdě řečeno, bylo to správné. Všichni
čtyři měli na sobě kostýmy naplň žluté a
naplň bílé,

které se od sebe lišily jen jakostí látky;
první oblek byl ze zlatého a stříbrného

brokátu, druhý

byl z hedvábí, třetí z vlny a čtvrtý z plátna. První postava měla v pravé ruce meč, druhá dva

zlaté klíče, třetí váhu, čtvrtá rýč; a na pomoc líným mozčkům, které by snad neprohlédly tyto

průhledné symboly, byly dole na šatech vyšity nápisy velkými černými písmeny: na

brokátovém oděvu bylo možno číst: JÁ JSEM ŠLECHTA; na hedvábném JÁJSEM KLÉRUS;

na vlněném J Á J S E M OBCHODNICE; a na šatech plátěných JÁ JSEM ROLNÍK. Pohlaví

obou mužských alegorií bylo každému soudnému diváku zřetelně naznačeno poněkud

kratším oděvem a zvláštní čapkou; naproti tomu obě ženské alegorie měly šaty delší a na

hlavě špičaté čepce.

Jen divák, který by neměl ani trochu dobré vtle, nebyl by z tohoto poetického prologu

pochopil, že Rolník je zasnouben s Obchodnicí a Klérus se Šlechtou a že oba šťastné

manželské párky mají nádherného zlatého delfína, kterého zamýšlejí při-

soudit jen nejkrásnější dívce. Prošli už
celým světem, pátrajíce po takové krásce.
A když

postupně zamítli královnu golcond-skou,
princeznu trapezuntskou, dceru velkého
chána

tatarského a jiné a jiné, přišli si všichni,
Rolník i Klérus, Šlechta i Obchodnice,
odpočinout

na mramorovou desku Soudního paláce a
přednášeli tu před veleváženým
obecenstvem tolik

mravoučných prŕpovědí a ponaučení, ŕe
jich více nemohlo být vyplýtváno ani na
fakultě

svobodných umění při zkouškách,

učených hádkách, disputacích, řečnických
kláních a

slavnostních příležitostech, při nichž si
mistři nasazovali barety svých hodností.

Bylo to všechno opravdu velmi krásné.

Avšak v celém tom davu, na nějž čtyři
ialegorie přímo o závod chrlily přivaly
metafor, nebylo

ducha pozornějšího, srdce
rozechvělejšího, zraku vyjevenějšího a
krku napjatějšího, než bylo

oko, ucho, krk i srdce autora a básníka,
toho dobrého Petra Gringoir, který před
chvilíčkou

nemohl odolat radosti, aby dvěma hezkým

dívkám neřekl své jméno. Poodešel
několik kroků

a vrátil se na své místo za pilířem; tam
naslouchal, pozoroval, vychutnával.

Příznivý potlesk,

jímž diváci odměnili začátek jeho prologu,
zněl mu dosud v duši a on se cele
poddával

onomu zvláštnímu druhu rozjímavého
vytržení, jež se zmocní autora, když vidí,
jak jeho

myšlenky jedna po druhé plynou z
hercových rtů a dopadají do ticha
rozlehlého hlediště.

Všechna čest Petru Gringoirovi!

Je nám bolno u srdce, musíme-li přiznat, že toto počáteční nadšení bylo velmi záhy zkaleno.

Neboť sotva Gringoire přiblížil rty k opojnému poháru vítězoslávy a radosti, již mu do něho

ukápla krtpěj hořkosti.

Jakýsi rozedraný ťebrák, který nemohl vybírat almužnu, protože byl zcela utopen v hustém

davu, a který zřejmě nenacházel dostatečné odškodnění v kapsách sousedů, usmyslil si, že se

usadí na některém hodně nápadném místě, aby přivábil pohledy a získal almužny. Při prvních

verších prologu vyšplhal se tedy po
sloupech vyhrazené tribuny ať k římse, jeť
lemovala

spodek zábradlí; zde se usadil a dořadoval
se pozornosti a soucitu, ukazuje své hadry
a

ohavnou ránu přes celou pravou paťi.
Jinak byl tichý jako pěna.

29

Dík jeho mlčení mohl prolog klidně
pokračovat a nebylo by došlo k řádnému
vybočení z

pořádku, kdyby řebráka a jeho pitvoření
nebyl osudnou náhodou zpozoroval s
výšky svého

pilíře student Johanes. Mladý taškář se dal do bláznivého smíchu, a nedbaje vůbec, že přeruší

představení a rozvrátí přímo nábožné soustředění diváků, vykřikl uličnický:

"Podívejte se na toho mrzáka, jak prosí o almužnu!"

Kdo někdy hodil kámen do žabího močálu nebo vystřelil z pušky do ptačího hejna, mťte si

udělat představu o účinku, jaký vyvolala tato nevhodná slova uprostřed všeobecné

pozornosti. Gringoire se zachvěl, jako by dostal elektrickou ránu. Prolog uvízl a všechny

hlavy se hlučně obrátily k řebřáku; ten se ani trochu nezarazil, naopak, viděl v této příhodě

dobrou příležitost k vybírání a jal se odříkávat plačtivým hlasem, přimhuřuje oči: "Almuřnu, prosím!"

"Ale, ale, na mou věru," zvolal opět Johanes, "to je Kulhavý řpindíra. Holá, hej, příteli, snad ti ta rána na noze překářela, ře sis ji přenesl na ruku?"

Při těch slovech hodil s mrřtností opice malý stříbrňák do zamařtěného klobouku, který

řebřák nastavoval nemocnou rukou. Řebřák přijal almuřnu i vtíp, aniř hnul brvou, a

brebentil dál: "Almuţnu, prosím!"

Tato událost značně rozptýlila pozornost posluchačů a mnoho diváků v čele s Robinem

Vejratkou a ostatními studenty tleskalo rozpustile tomuto bizarnímu duetu, které im-

provisovali uprostřed prologu student svým ječivým hlasem a řebák svou vytrvalou litanií.

Gringoire tím byl velmi znechucen. Když se vzpamatoval z prvního ohromení, jal se usilovně

křičet na čtyři osoby na jevišti: "Hrajte dál, u všech čertů, hrajte dál!" A oba výtržníky neuznal za hodné jediného

pohrdavého pohledu.

Vtom ucítil, jak ho někdo tahá za šos jeho širokého kabátu; obrátil se ne bez rozmrzelosti a

dosti nucené se usmál; ale bylo toho věru třeba. Gisquetta la Gencienne prostrčila svou

hezkou ruku zábradlím a dořadovala se tak jeho pozornosti.

"Pane," zeptala se, "budou pokračovat?"

30

"Samozřejmě," odpověděl Gringoire, poněkud uražen otázkou.

"Pak vás prosím, abyste byl tak laskav a

vysvětlil mi..." "Co budou přednášet?"
přerušil ji Gringoire. "Jen poslouchejte!"

"Nikoliv," řekla Gisquetta, "chci vědět, co
přednášeli!" Gringoire poskočil jako
člověk, kterému sáhli na otevřenou
ránu.

"Jdi k šípku, ty zabedněná hlupačko!"
zabručel mezi zuby.

Od té chvíle přestala pro něj Gisquetta
existovat.

Zatím herci uposlechli jeho naléhavé
pobídky a obecenstvo, když vidělo, že
herci opět

deklamují, znovu začalo naslouchat. Je
ovšem samozřejmé, že takovým

nastavováním kusu,

znenadání roztrženého na dvě části, přišlo o mnoho krás. Gringoire o tom v duchu trpce

uvažoval. Nicméně poznenáhlu zavládl opět klid; student zmlkl, řebřák počítal desetníky v

klobouku a hra opět přivábila všecken zájem diváků.

Bylo to vskutku velmi krásné dílo a dle našeho mínění by se ho dalo zcela dobře po některých

úpravách použít i dnes. Exposice, sice poněkud zdlouhavá a prázdná (zcela v duchu pravidel),

byla jednoduchá a Gringoire v prostinké
svatyni svého nitra se obdivoval její
jasnosti. Čtenáři

jistě uznají, že čtyři alegorické osoby byly
poněkud unaveny cestováním třemi díly
světa,

když se marně snažily zhostit se důstojně
svého zlatého delfína. Nastalo tedy
vychvalování

zázračné ryby s přemnohá jemnými
narátkami na mladého snoubence Markéty
Flanderské,

který byl v té době k svému velkému
smutku uzavřen na zámku Amboise a
neměl ani tušení,

že Klérus a Rolník, Šlechta a Obchodnice

právě podnikli kvůli němu cestu kolem světa.

Jmenovaný delfín byl samozřejmě mladý, krásný, silný a hlavně — byl synem francouzského

lva (velkolepý to ptákovod všech královských ctností!). Chtěl bych zdůraznit, že tato odvážná

metafora si zaslouží obdivu a že v den oslavných alegorií na královský sňatek se divadelní

přírodopis nijak nezalekne delfína, který je synem lva. Vždyť právě taková neobvyklá, řekli

bychom pindarická křídlení dokazují nadšení. Nicméně, máme-li být také

kritičtí, musíme po-

31

dotknout, že básník k rozvinutí této krásné myšlenky nepotřeboval celých dvě stě veršů. Je

ovšem pravda, že mystérie měly trvat podle příkazu pana královského hejtmana od dvanácti

hodin do čtyř a že bylo tedy třeba něco říkat. Všichni ostatně naslouchali trpělivě.

Najednou právě uprostřed hádky mezi Obchodnicí a paní Šlechtou, v okamžiku, kdy mistr

Rolník deklamoval kouzelný verš:

"A nikdy nikdo nespátlil v lese zvíře
nádhernější," dveře slavnostní tribuny,
které až dosud zůstávaly tak nevhodně
zavřeny, ještě nevhodněji se otevřely a
zvučný hlas dveřníktv

stručně oznamoval: "Jeho Eminence pan
kardinál Bourbonuský."

III

Pan kardinál

Ubohý Gringoire! Praskot všech dvojitych
raket vypalovaných na svatého Jana, salva
z

dvaceti hákovnic, výstřel z onoho
pověstného děla s věže Billy, které za
obležení Paříže v

neděli 29. září 1465 usmrtilo sedm
Burguncfant najednou, výbuch veškerého
střelného

prachu uskladněného v bráně Templu —
to vše by mu bylo v onom slavnostním

dramatickému okamžiku méně rvalo uši
než oněch několik slov dveřníkových: Jeho

Eminence pan kardinál Bourbonský.

Ne snad proto, že by se byl Petr Gringoire
kardinála bál nebo že by jím byl
opovrhoval. Nebyl

ani takový slaboch, ani takový
domýšlivec. Gringoire byl pravý eklektik,
jak bychom dnes

řekli, náležel k oněm vzdělaným a

vyrovnaným duchům, umírněným a
klidným, kteří si vždy

a ve všem dovedou najít "zlatou střední
stezku" a kteří, i když oplývají rozumem a

svobodomyšlností, mají úctu před
kardinály. Vzácné a nikdy nevymírající
plemeno filosofů,

jimž moudrost dala, jak se zdá, jako kdysi
Ariadna Theseovi klubko nití, které oni,
co je svět

světem, jen odvinují na cestě bludištěm
věcí lidských. Setkáváme se s nimi ve
všech dobách,

jsou vždy

stejní, to jest přizpůsobení své době. A i
když necháme stranou našeho Petra
Gringoir, který

by byl jejich představitelem v patnáctém
století, kdyby se nám podařilo obestříť ho
slávou,

které si zaslouží, byl to zajisté jejich duch,
který vnukl otci Du Breulovi ona vznešeně
prostá

slova, jež byla napsána v století
šestnáctém, ale jež jsou hodná všech
století: "Jsem rodem

Pařížan, ale rodnou řeč! parrhisian, neboť
parrhisia znamená v řečtině svobodu
slova; a nebál

jsem se užití této svobody i proti pánům

kardinálům, strýci a bratru knížete de
Conty:

samozřejmě s náležitou úctou k jejich
postavení a abych neurazil nikoho z jejich
družiny, což

znamená mnoho." V nepříjemném dojmu,
který vzbudil v Gringoirovi příchod
kardinálů,

nebyla tedy ani nenávist ke kardinálovi,
ani pohrdání jeho přítomností. Právě
naopak; náš

básník měl dostatek zdravého rozumu a
jeho kabát byl až příliš ošumělý, aby
nepřikládal

obzvláštní význam tomu, že mnohé jeho
narážky v prologu, zejména pak chvalořeč

na

delfína, syna francouzského lva, budou
vyslechnuty uchem tak významným. Leč
hmotný

zájem nevládne vznešeným duším básníkt.
Předpokládejme, že souhrn básnickovy
osobnosti

je vyjádřen číslem deset; je jisté, že kdyby
ji nějaký chemik analysoval a lékárnicky
rozebral,

jak říká Rabelais, zjistil by, že jen jeden
díl z deseti zabírá prospěchářství, kdežto
všech

zbývajících devět dílt tvoří básníkova
samolibost. Nuže, v okamžiku, kdy se
dveře otevřely a

vstoupil kardinál, oněch devět dílt Gringoirovy samolibosti, nafouklých a nadmutých, jak do

nich zavanula silná vlna všeobecného obdivu, nartstalo přímo zázračně, zatím co ona

nepatrná částečka hmotných zájmů, kterou jsme právě v povaze básníků zjistili, ztrácela se

pod tím přívalem obdivu jako přidušená; je to ostatně cenná přísada v přirozenosti básníků,

která je poutá ke skutečnosti a činí z nich lidi a bez ní by se vznášeli v oblacích. Gringoire s

rozkoší vnímal, pozoroval a zrovna

ohmatával celé to shromáždění, třebas to bylo

shromáždění darebů (ale co na tom záleží?), jak úřasem trne, mění se v sochy a ztrácí dech

před úřasnými tirádami, jeť tryskaly každým okamžikem ze všech částí jeho oslavné básně.

Ujišťuji vás, že sám též sdílel všeobecnou bla-

33

ženost a že (zcela opačně než La Fontaine, jenž se kdysi zeptal při předvádění své komedie

Florestin: "Který hlupák napsal tuhle

slátaninu?") Gringoire by se byl s velkou chutí otázel svého souseda: "Ód koho je toto mistrovské dílo?" Nyní teprve můžeme posoudit, jak na něj působil náhlý a nevhodný příchod kardinála.

Čeho se z počátku jen obával, uskutečnilo se v plné míře. Vstup Jeho Eminence obecenstvo

rozrušil. Hlavy všech obracely se k tribuně. Nebylo slyšet jediného slova. "Kardinál!

Kardinál!" neslo se od úst k ústům. Nešťastný prolog uvízl po druhé.

Kardinál se zastavil na okamžik před tribunou. Zatím co se dosti lhostejně rozhlížel po

shromáždění, hluk se zdvojnásobil. Každý ho chtěl vidět co nejlépe. Jeden přes druhého se

natahoval, soused sousedovi hleděl přes rameno.

Byla to beze sporu neobyčejně vznešená osobnost a podívaná na ni stála za kterékoliv jiné

divadlo. Karel, kardinál Bourbonský, arcibiskup a hrabě lyonský, primas obojí Gallie, byl

spřízněn jednak s Ludvíkem XI. prostřednictvím svého bratra Petra, urozeného pána z

Beaujeu, který měl za manželku nejstarší dceru královu, zároveň však byl spřízněn s

Karlem

Smělým prostřednictvím své matky,
Anetky Bour-bonské. Vévodícím,
typickým a

nejvýznačnějším rysem primasovy povahy
byl dvořanský duch a úcta k mocným.

Mtžeme

si představit nesčetné potíže, které mu
vyneslo toto dvojí příbuzenství, a všechna
ta světská

úskalí, mezi nimiž musila jeho církevní
lod'ka opatrně proplouvat, aby se
nerozbila ani o

Ludvíka, ani o Karla, tuto Charybdu a
Scyllu, jež nedávno pohltily vévodu
Nemourského a

královského maršálka de Saint-Pol. Díky Bohu proplul šťastně nebezpečnou křižovatkou a

dostal se bez nehody do Říma. Ale třebaže byl už v přístavu, a právě proto, že byl v přístavu,

připomínal si vřdy s úzkostí šťastná i méně šťastná dobrodružství svého .politického života,

kdy musel být neustále ve střehu proti hrozícím bouřím, a to ho stálo hodně námahy. Říkával,

že rok 1476 byl pro něj černý i bílý; chtěl tím naznačit, že v tomto jediném roce ztratil svou

macku, vévodkyni Bourbonskou, i svého

bratrance, vévodu Burgundského, a že
jeden zármutek mu byl útěchou v druhém.

Jinak to byl dobrý člověk; žil veselým
kardnálským životem, rád se rozjařil
královskou

révou ze Challuau, neměl v nelásce ani
Richardu la Garmoise, ani Tomášku la
Saillarde,

uštědřoval almužnu raději hezkým dívkám
než starým babám — a pro to pro všechno
ho

pařížský lid miloval. Chodíval vřdy
obklopen malou družinou biskupů a opatů
vznešeného

ptvodu, galantních a třetovných, k
hodování a pitkám kdykoliv ochotných; a
přihodilo se

kolikrát, že početné rtěneč-kářky od
svatého Heřmana Auxerrského, když večer
kráčely

kolem osvětlených oken kardinálova
příbytku, byly náramně pohoršeny nad
tím, že tytéž

hlasy, které ve dne prozpěvovaly nešpory,
nyní za cinkotu sklenic odříkávají pijác-
kou

prťpovídku Benedikta XII., onoho papeže,
který ke své tiaře připojil ještě třetí
korunu:

"Bibamus papaliter."

Není pochyby, že právě tato oblíbenost u lidu, tak poctivě zasloužená, ochránila ho při jeho

vstupu před nevlídným přijetím nespokojeného davu, který v den, kdy sám měl volit papeže,

měl nadto pramálo chuti prokazovat úctu kardinálovi. Ale Pařížané se nedovedou dlouho

hněvat; vřdyt' tím, že si vynutili začátek představení, vyhráli ti dobří měšťané nad kardinálem

a toto vítězství jim stačilo. Mimo to byl pan kardinál Bourbonický krásný muž, měl na sobě

nádherné červené roucho, které mu

znamenitě slušelo, a měl tedy na své straně všechny řeny

— tudíť lepší polovinu posluchačstva.
Bylo by zajisté nespravedlivé a svědčilo by o špatném

vkusu, kdyby přivítali pískáním kardinála za to, ře na sebe nechal čekat, kdyť je to muť tak

krásný a kdyť mu jeho červené roucho tak sluší.

Vstoupil tedy, pozdravil shromáždění oním dědičným úsměvem,, který mají vznešení páni

pro lid, a kráčel pomalu k svému křeslu z šarlatového sametu, při čemť vypadal, jako by

myslel na docela něco jiného. Jeho průvod,
dnes bychom jej nazvali generálním
štábem

biskup a opat, vstoupil na tribunu těsně
za ním a vyvolal v sále nový hluk a novou

zvědavost. Všichni si je o překot
ukazovali, volali je jmény, kať-

35

dý se snažil poznat i aspoň jednoho: ten
poznal pana biskupa marseilleského
Alaudeta,

neklame-li mě paměť, onen zase seniora
od svatého Diviše, jiný Roberta de
Lespinasse,

opata u svatého Heřmana Na palouku,

onoho lehkomyšlného bratra jedné
milinky Ludvíka

XI.; hotový přival urátek a hulákání.
Pokud jde o studenty, ti kleli. Byl to jejich
den, jejich

slavnost bláznů, jejich saturnalie — tyto
každoroční orgie cechu písařského a
studentstva.

Nebylo hanebnosti, jeť by toho dne nebyla
oprávněná, ba přímo posvěcená. A k tomu
všemu

je třeba dodati, že mezi obecenstvem byly
veselé tenštiny Ši-monka Čtyřknihová,
Anežka

Couravá, Robertka Krasonočka. Nebyla to
tedy nádherná příležitost, zaklít si po

libosti a

trochu se i rouhat jménu Božímu v tak krásný den a v tak dobré společnosti důstojných pánů

a povětrných holek? Dopřávali si toho opravdu dosyta. A tak uprostřed všeobecného rámusu

ozývalo se z úst těch nevázaných studentů a tákt, které jinak držel po celý rok na uzdě strach

před rozčhaveným železem svatého Ludvíka, příšerné zastaveníčko rouhavých kleteb a

necudností. Ubohý svatý Ludvík! Jakou švandu si z něho tropili v jeho vlastním soudním

paláci! Jak právě vstupovali na tribunu,
každý si vzal jednoho na mušku: ten si
vybral sutanu

černou, ten šedivou, onen bílou, ten zas
fialovou. Pokud jde o Johanesa Frolla de
Molendino,

pustil se jako bratr arcijáhntv odvážně do
sutany červené a křičel na celé kolo,
dívaje se

drze přímo na kardinála: "Cappa repleta
mero!"

Všechny tyto podrobnosti, které tu bez
obalu předkládáme čtenáři pro poučení,
byly zcela

přehlušeny všeobecným povykem, takže
zanikaly dříve, než dospěly k slavnostní

tribuně;

ostatně kardinála by byly asi vřbec
nepřivedly z míry — tak byly všechny
nevázanosti toho

dne vřtým obyčejem. Kardinál měl
ostatně jinou starost, výraz jeho tváře to
jasně dokazoval,

šla mu v patách a vstoupila na tribunu
skoro zároveň s ním: bylo to poselstvo
vlámské.

Ne snad ře by byl tak pronikavým
politikem a dělал si starosti nad mořnými
následky sňatku

své paní sestřenky Markéty Burgundské a
svého pana bratrance Karla, dauphina

vídeňského; pramálo mu leželo na srdci,
jak dlouho potrvá na-

36

rychlo sešitá dohoda mezi vévodou
rakouským a králem francouzským nebo
jak se zachová

král anglický, když jeho dcera byla tak
pohrdavě zamítnuta. Popíjel vesele
každého večera

víno z královské révy chaillotské a
netušil, že několika lahvemi téhož vína
zbaví se jednoho

krásného rána Ludvík XI. Eduarda IV.
(Pravda, lékař Coictier víno nejdřív
poněkud

přezkoušel a upravil, neť je Ludvík XI.
přátelsky nabídl Eduardovi IV.)
Velevátené

poselstvo pana vévody rakouského
nezptsobilo kardinálovi podobných
starostí, ale

přivádělo ho do nesnází z jiného dťvodu.
Bylo vskutku poněkud kruté, a my jsme se
o tom

jiť stručně zmínili na druhé stránce této
knihy, ře on, Karel Bourbonský, byl nucen
slavnostně

uvítat a přátelsky přijmout bťhvíjaké
měšťany; on, kardinál, konšely, on,
Francouz, veselý

společník, Vlány, pijáky piva; a to

všechno veřejně. Byla to beze sporu jedna
z

nejprotivnějších přetvářek, které kdy
udělal králi pro radost.

Když dveřník zvučným hlasem oznámil:
Páni vyslanci pana vévody rakouského,
obrátil se

tedy ke dveřím s tím nejlaskavějším
výrazem na světě (tak se na to
připravoval). Netřeba

dodávat, že celý sál učinil totéž.

Vstoupilo tedy osmačtyřicet vyslanců
Maxmiliána Rakouského, vždy dva a dva,
s váţností,

jeť je ostře odlišovala od upospíchané

družiny kněží Karla Bourbonského. V
jejich čele byl

ctihodný otec v Kristu Jan, opat
saintbertinský, kancléř Zlatého rouna, a
Jakub Goy, pán na

Dauby, nejvyšší sudí v Gentu. Ve
shromáždění nastalo hluboké ticho,
provázené občas

tlumeným smíchem, neboť jim bylo
vyslechnouti všechna ta pitvorná jména a
všechny

možné měšťanské tituly, které každý člen
poselstva se svrchovaným klidem
oznamoval

dveřníkovi, a ten pak zkomolená a
všelijak zpřeházená jména i tituly

vyvolával do davu. Byl

tu mistr Loys Roelof, konšel města
Lovaně; pan Clays z Etuelde, konšel
bruselský; pan Pavel

z Baeustu, pán na Voirmizelle, vlániský
president; mistr Jan Coleghens, purkmistr
města

Antverp; mistr Jiří z Moere, první konšel
městské rady města Gentu; mistr Gheldolf
van der

Hage, první konšel dědičného soudu
řečeného města; pan z Bierbecquu, Jan
Pinnock, Jan

Dymaerzelle a jiní a jiní; sudí,

konšelé, purkmistři; purkmistři, konšelé,
sudí; všichni ztrnulí, těžkopádní,
naškrobení, ve

svátečním sametu a damašku, na hlavách
černé sametové barety s těžkými šňapci z

cyperského dracounu; jinak samé dobré
hlavy vlámské, tváří důstojných a
přísných, z rodu

těch, které tak výrazně a vášně hledí z
temného pozadí Rembrandtovy "Noční
hlídky";

všichni měli na čele napsáno, že
Maxmilián Rakouský měl pravdu, když se
tak úplně svěřil,

jak stálo v jeho manifestu, jejich
zdravému smyslu, jejich chabrosti,

zkušenosti, věrnosti a

dobré vtli.

A přece jedna výjimka. Jemný,
přemýšlivý, lišácký obličej, cosi mezi
čumáčkem opičím a

nosem diplomata, k němuž kardinál
popošel na tři kroky a hluboce se poklonil
a který se

přece jmenoval pouze Vilém Rym, radní a
první ministr města Gentu.

Málo lidí tehdy vědělo, kdo je to Vilém
Rym. Vzácně nadaný muž, který by byl v
dobách

revoluce zářivě zasvítit nad hladinou
událostí, ale kterému, protože ťil v

patnáctém století,

bylo souzeno omezit se na podzemní intriky a tít v podko-pech, jak říká vévoda de Saint-

Simon. Ostatně první podkop-ník v Evropě si ho velmi cenil: Rym osnoval dtvěrné pikle s

Ludvíkem XI. a často spolupracoval na tajných podnicích králových. O tom všem nemělo

shromátdění ani tušení a zdvořilostem, které kardinál prokazoval hubené postavě vlám-ského

sudího, velice se podivovalo.

Mistr Jakub Coppenole

Zatím co si první ministr města Gentu a
Jeho Eminence vyměňovali přehlubokou
poklonu a

několik ještě tišších slov, objevil se muž
vysoké postavy, širokých tváří a
mohutných ramen a

chtěl vejít zároveň s Vilémem Rýmem:
řekl bys doge vedle lišky. Jeho plstěná
čapka a kožený

kabátec tvořily podivně odlišnou skvrnu
uprostřed všeho toho sametu a

38

hedvábí kolem. Dveřník domnívaje se, že
sem zabloudil nějaký pacholek, zarazil mu

cestu.

"Hej, příteli, sem se nesmí!"

Muž v koženém kabátci ho odstrčil
ramenem.

"Co mi to tu povídá ten chlap?" řekl tak
hlasitě, že celý sál upjal rázem pozornost k
tomuto podivnému rozhovoru. "Coťpak
nevidíš, že patřím k nim?"

"Vaše jméno?" zeptal se dveřník.

"Jakub Coppenole."

"Váš titul?"

"Punčochář od Tří řetízkt v Gentu."

Dveřník couvl. Ohlašovat konšely a
purkmistry, to ještě jde; ale ohlašovat

punoocháře, to Je

přespříliš. Kardinál byl jako na trní. Celé
shromáždění naslouchalo a přihlíželo. Už
po dva

dny se Jeho Eminence snažil ze všech sil
ulízt ty vlámské medvědy, aby je mohl
jakt takt

představit obecenstvu, a teď taková hrubá
svévole! Tu však Vilém Rym přistoupil s
jemným

úsměškem k dveřníkovi a tlumeně mu
řekl:

"Ohlaste mistra Jakuba Coppenola,
konšelského písaře města Gentu."

"Dveřníku," opakoval hlasitě kardinál,

"ohlaste mistra Jakuba Coppenola,
konšelského písaře slavného města
Gentu!"

To byla chyba. Vilém Rym by -byl sám
urovnal trapnou příhodu, ale Coppenole
zaslechl

kardinála.

"Ne, přísámbth!" vzkřikl svým hromovým
hlasem. "Jakub Coppenole, punčochář.
Slyšíš, dveřníku? Nic víc, nic méně.
Přisámbth, punčochář je krásné dost! Pan
arcivévoda hledal

nejedenkrát svou rukavici v mých
nohavicích."

Propukl smích a potlesk. Vtipu se v Paříži
ihned porozumí, proto má vřdycky úspěch.

Dodejme ještě, že Coppenole byl muž z lidu, právě tak jako bylo lidové obecnstvo

shromážděné kolem něho. Proto bylo dorozumění mezi nimi tak rychlé, elektrické, ba možno

říci bezprostřední. Pyšný útok vlámského punčocháře, jímž tak pokořil dvůrany, probudil ve

všech těch prostých dušičkách zvláštní pocit dtstojnosti, v patnáctém století ještě velmi

neurčitý a nejasný. Ten punčochář., který se právě posta-

vil kardinálovi, byl člověk jako oni, byl jim rovný. Jak sladké to pomyšlení těm nebohým

chudákům, kteří byli zvyklí prokazovat úctu a poslušnost lokajům biřictu správce pana opata

od svaté Jenovefy, nosiče vlečky kardinálovy.

Coppenole pozdravil hrdě Jeho Eminenci, a ten všemocnému měšťanu, kterého se bál sám

Ludvík XI., pozdrav opětoval. Pak zasedli na svá místa, sledováni oba posměšným a povýšeným úsměvem Viléma Rýma, "člověka moudrého a chytrého", jak praví Filip de

Comines, kardinál všecek vyveden z míry
a pln starostí, Coppenole klidný a pyšný,

přemýšleje patrně o tom, že konec konců
jeho titul punčocháře je stejně dobrý jako
každý

jiný a že Marie Burgundská, matka této
Markéty, které dnes Coppenole sjednával
sňatek, bála

by se ho méně jako kardinála než jako
punčocháře; vždyť takový kardinál by jistě
nebyl

dokázal pobouřit gentské občany proti
oblíbenctm dcery Karla Smělého; kardinál
by byl jistě

nedovedl jediným slovem obrnit dav proti
jejím slzám a prosbám, když slečna

Flanderská

přišla za ně prosit lid ať k samé šibenici;
kdežto punčochář zvedl pouze loket v
koženém

rukávě a zptobil, že padly vaše hlavy,
urození pánové, Víte d'Hymbercourte a
kancléři

Viléme Hugonete!

Avšak pro nebohého kardinála ještě
všechno neskončilo. Měl vypít ať do dna
kalich této

špatné společnosti.

Čtenář snad nezapomněl na drzého
žebráka, který se hned na začátku prologu
zavěsil na

třásně kardinálské estrády. Příchod
urozených hostů ho naprosto nepřiměl k
tomu, aby

opustil své místo, a zatím co se preláti a
vyslanci mačkali jako praví vlámští
slanečci v lavici

na tribuně, on si udělal pohodlí a
furiantsky zkřížil nohy přes hlavní trám.
Byla to úžasná

nehoráznost, ale v první chvíli si toho
nikdo nevšiml, neboť pozornost byla
obrácena jinam.

On sám se vůbec nestaral o to, co se děje v
sále: pokyvoval bezstarostně hlavou jako
Neapoli-

tán, jen občas opakoval do toho

všeobecného povyku jako natočený stroj:
"Almuṭnu, prosím."

A zcela jistě byl v celém shromáždění
jediný, komu se neuráčilo otočit hlavu,
kdyṭ se

Coppenole hádal s dveřníkem. Ale náhoda
tomu chtěla, ṭe mistr punčochář z Gentu, s
nímṭ

lid jiṭ tak ṭivě sympatiso-

40

val a k němuṭ se upíraly všechny zraky,
přišel si sednout zrovna do první řady na
estrádě,

přímo nad ṭebráka; a údiv obecenstva byl
nemalý, kdyṭ vlámský vyslanec, spatřiv

pod sebou

podivného chlapíka, poklepal mu přátelsky na rameno v hadrech. Zebrák se obrátil;

překvapení, vděčnost, upřímná radost zračily se ve tvářích obou. Pak, nestarajíce se vůbec o

diváky, pustili se punčochář a mrzák do tichého hovoru, drtíce se za ruce, při čemž hadry

Kulhavého Špindíry, rozložené na zlatém suknu estrády, vypadaly jako housenka na pomeranči.

Nezvyklost této podivné scény vyvolala v sále takovou bouři bláznivého veselí, že si

toho

kardinál brzy všiml; naklonil se poněkud vpřed, a jelikož se svého místa mohl zahlédnout

jen velmi nezřetelně ostudnou halenu Špindírovu, domníval se zcela samozřejmě, že tebrák

prosí o almužnu, a pobouřen takovou drzostí, zvolal: "Pane správce paláce, hod'te toho

darebu do řeky."

"Přisámboh, pane kardinále," řekl Coppenole, nepouštíje ruku Špindírovu, "je to mŕj přítel."

"Výborně! Výborně!" volal dav. A od této

chvíle těšil se mistr Coppenole v Paříži právě tak veliké vátnosti u lidu jako v Gentu; "neboť lidé jeho raťení ji získávají rázem," jak říká Filip de Comines, "jsou-li tak nezřízení."

Kardinál se kousl do rtů. Naklonil se k svému sousedu, opatu od svaté Jenovefy, a řekl mu

polohlasně:

"Pěkné vyslance nám posílá pan arcivévoda, aby ohlásili princeznu Markétu."

"Vaše Eminence," odpověděl opat, "nadarmo plýtvá zdvořilostmi na ty vlámské křupany.

Margaritas ante porcos."

"Řekněte raději," odpověděl s úsměvem kardinál, "porcos ante Margaritam."

Celá ta malá družina kněží byla touto slovní hříčkou nadšena. Kardinálovi se poněkud

ulevilo; byl teď s Coppenolem vyrovnán, jeho vtip měl také úspěch.

A nyní necht' nám dovolí otázku ti z našich čtenářů, kteří mají schopnost vnímat obraz neb

myšlenku jako celek, řečeno dnešním stylem, zda si dovedou jasně vybavit před očima po-

dívanou, kterou skýtal jejich pozornosti v

této chvíli rozsáhlý obdélník velké síně
Soudního

paláce. Uprostřed síně, u západní zdi, byla
široká a velkolepá estráda, pokrytá zlatým

brokátem, na kterou vstupují ve
slavnostním průvodu malou brankou s
lomeným obloukem

vznešené osobnosti, jež postupně ohlašuje
křiklavý hlas dveřníku. V prvních
lavicích je už

vidět mnoho úctyhodných tváří,
Ziahalených v hermelínu, sametu a
šarlatu. Kolem estrády,

kde vládne důstojnost a klid, dole, naproti,
všude veliký dav a veliký hluk. Tisíce
pohledů z

obecenstva sleduje každou tvář na estrádě,
tisíceré šuškáni provází každé jméno. Není
divu,

podívaná je zajímavá a zasluhuje si plně
pozornosti divákt. Ale co znamená to
lešení tam

dole, na samém konci síně, a ti čtyři
strakatí panáci nahoře a jiní čtyři dole? A
kdo je ten muž

vedle lešení, v černém haveloku, s bledou
tváří? Běda, drahý čtenáři, toť Petr Grin-
goire a

jeho prolog.

Zapomněli jsme na něj všichni dokonale.

A toho on se právě bál.

Od chvíle, kdy vstoupil kardinál, chvěl se Gringoire v neustálých obavách o zdar svého

prologu. Nejdřív nakázal nerozhodným hercům, aby pokračovali a zvýšili hlas; pak, když

viděl, že nikdo neposlouchá, je zarazil; a nyní již téměř po čtvrt hodiny, co trvalo přerušení,

podupával neustále nohou, vrtěl sebou, oslovoval Gisquettu a Liénardu, povzbuzoval

sousedy, aby sledovali prolog; vše nadarmo. Nikdo nespustil oči s kardinála, poselstva a

estrády, jediného to ohniska onoho

obrovského kruhu napjatých pohledů.
Vnucuje se této

domněnka, a říkáme to s lítostí, že prolog
právě ve chvíli, kdy Jeho Eminence
odvrátila od

něho pozornost tak zdrcujícím způsobem,
začal již posluchačstvo poněkud nudit.
Konec

končí na estrádě i na mramorové desce se
odehrávala vlastně tatáž podívaná: spor
Rolníka s

Klérem, Šlechty s Obchodnicí. A mnoho
lidí se na ně dívalo raději přímo, jak řijí,
dýchají,

jednají, strkají se lokty jako skuteční lidé
z masa a kostí, ať už patřili •k poselstvu

vlámskému

nebo k družině biskupově, ať měli na sobě
roucho kardinálské nebo kožený kabátec

Coppenolťv, neť na nalíčené, nastrojené,
mluvící ve verších a připomínající

42

spíše slaměné hastroše v těch bílých a
ťlutých tunikách, do nichť je narafičil
Gringoire.

Nicméně kdyť se našemu básníkovi zdálo,
ťe ovzduší se opět trochu uklidnilo,
vymyslí si

lest, která měla všechno zachránit.

"Pane," obrátil se k jednomu ze svých

sousedť, dobromyslnému, silnému muťi s
trpělivou

tváří: "Coť aby se opět začalo?"

"Co?" otázal se soused.

"Ale mystérie," řekl na to Gringoire.

"Jak je vám libo," odpověděl soused.

Tento poloviční souhlas Gringoirovi
postačil. Rozhodl ^se, ťe si svou věc
obstará sám, a začal

křičet, při čemť se snaťil, aby jeho hlas co
moťná nejvíc splynul s hlasem davu:

"Začněte

znovu mystérie! Hrajte dál!"

"U čerta!" zvolal Johanes de Molendino,

"co to krákorají tam dole?" (Neboť Gringoire dělal hluk za čtyři.) "Řekněte, kamarádi, coťpak mystérie ještě neskončily? Chtějí je znovu začít.

To přece nejde!"

"Ne, ne," křičeli sborem všichni studenti.
"Pryč s mystériemi, pryč s nimi!"

Leč Gringoire znásoboval své úsilí a křičel tím víc: "Začněte znovu! Začněte znovu!"

Jeho výkřiky upoutaly pozornost kardinálovu.

"Pane správce paláce," oslovil velikého černého muže, který stál několik kroků od něho, "jsou snad ti chlapi posedlí, že tropí takový pekelný rámus?"

Správce paláce byl úředník z rodu
obojřivelných, jakýsi netopýr v čeledi
soudcovského

stavu; měl v sobě zároveň něco z myši i z
ptáka, byl současně soudcem i vojákem.

Přistoupil k Jeho Eminenci, a ačkoliv se
poněkud obával, že vzbudí jeho nelibost,
vysvětlil

mu koktavě, proč se lid chová tak
nezřetsobně: že poledne přišlo dříve než
Jeho Eminence a

že herci byli nuceni začít, aniž čekali na
Jeho Eminenci.

Kardinál se dal do smíchu.

"Na mou věru, pan rektor university by

byl měl jednat zrovna tak! Co tomu říkáte, mistře

Viléme Rýme?"

43

"Milosti," odpověděl Vilém Rym, "bud'me rádi, že jsme unikli polovině představení. Je to pro nás v každém případě výhoda."

"Mohou ti taškáři hrát dál svou frašku?" otázal se správce.

"Jen hrajte dál, jen hrajte dál," řekl kardinál, "mně je to jedno. Já si budu zatím číst v breviáři."

Správce přistoupil k zábradlí estrády, a zjednav si pohybem ruky ticho, zvolal:

"Měšťané, místní i přespšní, aby se vyhovělo těm, kteří si přejí, aby se znovu začalo, i těm, kdo chtějí, aby se hra skončila, nařizuje Jeho Eminence, aby se pokračovalo."

Obě strany byly nuceny se podrobit. Avšak autor i obecnstvo se květi tomu dlouho na

kardinála hněvali.

Osoby na scéně se ujaly znovu svých úloh a Gringoire doufal, že alespoň konec jeho díla

bude vyslechnut. Leč i tato naděje se ukázala vbrzku šalebnou jako ostatní jeho iluze; poslu-

chačstvo se sice jakť takť opět uklidnilo,

ale Gringoire fi nepovšiml, že v okamžiku,
kdy

kardinál dal rozkaz, aby se pokračovalo,
estráda ještě zdaleka nebyla naplněna a že
po

vyslancích vlámských objevily se nové
osobnosti, které patřily k prťvodu a jejichť
jména a

tituly, ohlašované co chvíli výkřikem
dveřníkovým uprostřed dialogu, pťsobily v
něm

hroznou zkázu. Jen si představme, že hra
je v plném proudu přerušována štěkáním
dveřníka,

který vykřikuje mezi dvěma rýmy a často
i mezi dvěma pťlverši takovéhle vsuvky:

"Mistr Jakub Charmolue, královský
prokurátor u církevního dvora."

"Jan de Harley, podkoní, náčelník noční
jízdny hlídky města Paříže."

"Pan Galiot de Genoilhac, rytíř, pán z
Brussacu, velitel královského
dělostřelectva."

"Mistr Dreux-Raguier, vrchní správce vod
a lesů Jeho královské Milosti v kraji

francouzském, v Champagni a v Brie!"

"Pan Ludvík de Gravelle, rytíř, královský
rádce a komoří, admirál francouzský,
správce lesa

Vincenneského."

"Mistr Denis Le Mercier, správce
slepeckého útulku v Paříži!"

44

Atd., atd., atd.

Bylo to již nesnesitelné.

Ten podivný doprovod, který ztěsobil, že
hru nebylo možno dobře sledovat,
rozhořčoval

Gringoiru tím více, že se nemohl ubránit
dojmu, že zájem obecenstva roste a že jeho
dílu

nechybí nic, než aby bylo pozorně
posloucháno. Bylo vskutku těžko
představit si důmyslnější

a dramatičtější zápletku. Čtyři osoby
prologu si zoufaly právě ve smrtelných
rozpacích, když

se objevila sama Venuše (vera incessu
patuit dea), oděna v nádherné roucho s
erbovní lodí

města Paříže. Přišla se osobně ucházet o
delfína, přislíbeného nejkrásnější ženě.
Jupiter,

jehož hromování bylo slyšet ze šatny, ji
podporoval a bohyně by ho již byla málem
uchvátila,

to jest, řečeno bez příkras, byla by se za
pana delfína provdala, když tu náhle se
objevilo

děvčátko v bílých damaškových

šatečkách, se sedmikráskou v ruce
(prthledná to

personifikace princezny Flanderské), aby
svedlo s Venuší boj. To byl nečekaný
obrat. Došlo

ke sporu, načet se Venuše, Markétka i
zákulisí dohodly, že se podrobí
spravedlivému

rozsudku Panny Marie. Byla tu ještě jedna
krásná role, role dona Pedra, krále

mesopotamského; avšak při tolika
přerušeních bylo nesnadné rozpoznat, k
čemu tu byla. A ti

všichni vystoupili po řebříku.

Hře bylo odzvoněno, řádná z jejích krás

nebyla ani prořita, ani pochopena. Od
chvíle, kdy

vstoupil kardinál, jako by nějaká
neviditelná a kouzelná šňtra naráz
odpoutala všechny

pohledy od mramorové desky k estrádě,
od jiřtního konce sálu k západnímu.
Očarované

obecenstvo nebylo mořno ničím probudit;
všechny zraky zřtaly upřeny k onomu
místu a

noví příchozí se svými prokletými jmény,
obličeji a oděvy rozvraceli neustále
pozornost.

Bylo to k zoufání. Kromě Gisquetty a
Liénardy, jeř se občas obracely, když je

Gringoire

zatahal za rukáv, a kromě tlustého
trpělivého souseda nikdo neposlouchal,
nikdo se ani

nepodíval na zapomenutou chuděrku —
mravoučnou hru. Gringoire viděl jen
profily obličejt.

S jakou hořkostí pozoroval, jak se kus po
kuse hroutí celá ta jeho budova slávy a
poesie! A

pornyslíme-li, že tento lid by se byl
málem vzbouřil proti panu správci, tak
dychtivě toužil

45

vyslechnout jeho dílo! Nyní, když je měl,

nestaral se o ně. A bylo to přece totéž
představení,

na začátku odměněné jednomyslným
potleskem! Věčný příliv a odliv přízně
lidu! Vždyť by

byli málem oběsili biřice pana správce!
Co by byl za to dal, aby se ta sladká chvíle
vrátila!

Drsný monolog dveřníktv přece jen ustal.
Všichni byli již na místě a GrLngoire si
oddychl;

herci srdnatě pokračovali. Ale nezvedne
se najednou mistr Coppenole, punčochář,
a neuslyší

nebohý Gringoire, jak uprostřed
všeobecné pozornosti pronáší tuto

hnusnou řeč?

"Páni měšťané a zemané pařížští,
přisámbžh, že nevím, co tu děláme! Vidím
sice tamhle v

koutě na tom lešení jakési lidi, kteří
vypadají, jako by se chtěli bít. Nevím,
jestli tomuhle vy

říkáte mystérie, ale zábavné to není; perou
se tu jen jazykem, nic víc. Už čtvrt hodiny
čekám

první ránu a kde nic tu nic: jsou to
zbabělci! Škrábou se jen urážkami! Měli
jste povolat

zápasníky z Londýna nebo z Rotterdamu a
na mou duši to byste viděli rány pěstí, že
by je

bylo slyšet ať na náměstí; ale tihle budí
jen útrpnost. Měli by nám předvést
alespoň nějaký

maurský tanec nebo nějakou jinou
taškařici. O tomhle mi nic neřekli. Slíbili
mi slavnost

bláznit s volbou papeže. My v Gentu máme
také svého papeže bláznit; a přísámboh,
nejsme v

tom nijak pozadu. Ale my to děláme
takhle: shromáždí se dav jako tady; pak
každý, jak na

něj dojde řada, prostrčí hlavu otvorem a
zašklebí se na ostatní; ten, kdo se ušklíbne

nejošklivěji a všichni mu zatleskají, je
zvolen papežem; v tom je celý vtip. Je to

velmi

zábavné. Chcete, abychom zvolili vašeho
papeže po zptsobu našeho kraje? Bude to
určitě

méně nudné než poslouchat tyhle ťvanily.
Jestli chtějí, ať se přijdou zašklebit do
vikýře a

budou hrát s námi. Co tomu říkáte, páni
měšťané? Máme tu dost groteskních
vzorků obého

pohlaví, abychom se zasmáli po vlámsku,
a je mezi námi dosti škaredých obličejů,
takže

mytžeme doufat v podařenou grimasu."

Gringoire by byl rád odpověděl: úžas,

vzteky a rozhořčení mu však vzaly řeč.
Ostatně návrh

oblíbeného punčocháře přijali všichni
měšťané, polichocení oslovením zemanů,
s takovým

46

nadšením, že jakýkoli odpor byl marný.
Nezbývalo než se dát strhnout proudem.
Gringoire si

zakryl tvář rukama, když mu osud
nedopřál pláště, aby si zahalil hlavu jako
Agamemnon

Timanthos.

V Quasimodo

V mřtku se všechno připravilo, aby mohla
být provedena myřlenka Coppenolova.
Měřťané,

studenti i písaři se pustili do práce. Jako
jeviřtě úřklebkř byla vybrána malá
kaplička přímo

proti mramorové desce. Rozbitá tabulka v
převabné řřřici nad vchodem do kapličky

poskytovala v kamenném zdivu volný
kruhovitý otvor, jímř podle dohody měli
soutěřící

prostrkovat hlavy. Aby k němu dosáhli,
stařilo vylézt na dva sudy, které sebrali
břřhvíkde a

postavili jem tak na sebe. Bylo
ustanovenó, ře kařdřý uchazeč, muř nebo

řena (bylo totiž

možné zvolit též papětku), zahalí si obličej
a zůstane skryt v kapli až do chvíle, kdy se
ukáže

obecenstvu, aby dojem z úšklebku nebyl
ničím porušen. Za minutku byla kaple
plná uchazečů

a dveře se za nimi zavřely.

Coppenole se svého místa všechno řídil,
udílel všeliké rozkazy, všechno pořádal.
Kardinál,

nemómě přivedený z míry než Gringoire,
vzdálil se v hluku příprav s celou svou
družinou

pod záminkou, že má důležitou práci a

nešpory, a celý ten dav, který se tak
vzrušil jeho

příchodem, nedal najevo při jeho odchodu
nejmenší známky pohnutí. Jediný Vilém
Rym si

povšiml kardinálovy porátky. Pozornost
lidu běžela svou drahou jako slunce: z
jednoho

konce sálu vyšla, na chvíli se zastavila
uprostřed a nyní byla na druhém konci.
Mramorová

deska, brokátová estráda měly svou chvíli;
ted' byla na řadě kaple Ludvíka XI. Od
této chvíle

mělo jakékoliv bláznovství volné pole.
Zbyli tu jen Vlámové a luza.

Úšklebky začaly. První tvář, která se objevila ve vikýři, s očními víčky obrácenými rudým

spodkem navrch, s ústy jako tlama rozevřenými a s čelem do vrásek zkrabaceným zrovna

47

jako naše husarské boty z doby císařství, vyvolala tak neutuchající smích, že Homér by byl

jistě prohlásil všechny ty křupany za bohy. Avšak velká síň se podobala všemu jinému spíše

než Olympu a nebohý Jupiter Gringoirťv to věděl lépe než kdokoliv jiný. Následovala druhá

grimasa, třetí, pak další a další; smích a radostný výskot se po každé zdvojnásobily. Bylo v té

podívané cosi závratného, jakási opojná a uhrančivá síla, kterou je těžko vylíčit čtenáři

našich dnů a našich salonn. Představme si jen řadu obličejů, jež postupně předvádějí všechny

možné geometrické tvary, od trojúhelníku až po lichoběžník, od kužele až k mnohostěnu;

všechny výrazy, jakých je lidská tvář schopna, od zlosti až k chlípnosti; všechny lidské věky,

od vrásek novorozeňátka až po vrásky

stařeny nad hrobem; všechny výmysly
náboženské

fantasie, od Fauna až k Belzebubovi;
všechny profily z říše zvířat, od tlamy až k
zobáku, od

kančí hlavy až k čumáku. Představme si, že
by všechny sochy zašklebeně s Nového
mostu,

které ruka Germaina Piona proměnila v
kámen, najednou ožily, nabraly dechu a
přišly se

vám po řadě podívat přímo do tváře s
planoucíma očima; že by všechny maškary
z

benátského . karnevalu defilovaly ve
vašem kukátku; jedním slovem, lidský

kaleidoskop.

Orgie měla čím dál vlámštější ráz. Teniers by ji byl vymaloval jen velmi nedokonale. Je třeba

si představit takovou bitvu Salvátora Rosy jako bakchickou slavnost. Nebyli tu už ani

studenti, ani vyslanci a měšťané, ani muři a ženy; nebyl tu už ani Kulhavý Špindíra, ani

Kašpar Rohatý, ani Mařenka Čtyřknihová, ani Robin Vejračka. Všechno splynulo ve

všeobecné nevázanosti. A velká síň byla už jen jedinou ohromnou pecí nestoudného veselí,

v níž každá ústa byla výkřikem, každé oko

bleskem, každá lidská figura karikaturou:
všechno

křičelo a hulákalo. Podivné tváře, jeť
postupně přicházely zaskřípat zuby do
rtů, podobaly

se hořícím víchem vrženým do ohniště. A
z celého toho kypícího davu stoupal
vzduch zrovna

jako pára z pece ostrý a skřípavý hluk,
pronikavý a pisklavý jako komáří křídla.
"Holá, holá!

Kat aby to spral!"

48

"Podívej se jenom na tu tvář!" "Nestojí za
nic!" "Ať přijde jiná!"

"Vilemíno Zlolajná, ipodívej se na tu býčí hlavu, chybí jí jen rohy! To není tvůj manžet."

"Chceme jiného!"

"U pupku papežova, co je tohle za grimasu?" "Hej, hej, slyšíte? To je podvod. Smí se ukazovat jenom

obličej!"

"Ta sakramentská Petronila Dratvičková!
Ta je toho

schopna!"

"Bravo! Bravo!"

"Puknu smíchem!"

"Vida, tenhle nemůže prostrčit otvorem

uši, jak je má veliké!"

Atd. Atd.

Je třeba vzdáti spravedlivé uznání příteli Janovi. Uprostřed tohoto d'ábelského reje odráţel se

zřetelně na vrcholu svého pilíře jako plavčík na stoţáru. Házel sebou s neuvěřitelnou

zuřivostí. Pusu měl dokořán a vyráţel z ní křik, který nebylo slyšet ne proto, ťe by byl

přehlušen všeobecným povykem, třebas byl sebehlasitější, ale bezpochyby proto, ťe

dosahoval hranice slyšitelnosti u ostrých

tónť, to jest dvanácti tisíc kmitt podle
Sauveura

nebo osmi tisíc podle Biota.

Gringoire se zatím vzpamatoval z prvního
návalu zoufalství. Vzepřel se proti
nepřízni osudu.

"Pokračujte," kázal po třetí svým hercům,
mluvícím strojům; pak, když přecházel
dlouhými kroky kolem mramorové desky,
napadla ho rozmarná myšlenka, aby se
sám šel ukázat do

otvoru kapličky, třeba jen pro tu rozkoš, že
by se mohl ušklíbnout na ten nevděčný
lid. "Ale ne, to by nás bylo nedůstojno; jen
řádnou pomstu! Je třeba bojovat až do
konce," opakoval

si. "Poesie má nad lidmi velkou moc;
přivedu je zpět. Uvidíme, kdo vyhraje, zda
úšklebky,

nebo krásné písemnictví." Však běda,
zůstal jediným divákem své hry. Bylo to
ještě mnohem

horší než před chvílí. Viděl už jenom záda.

49

Omyl. Tlustý trpělivý muž, kterého se ptal
na radu v kritickém okamžiku, zůstal
obrácen k

jevišti. Zato Gisquetta a Liénarda utekly
už dávno.

Věrnost tohoto jediného diváka dojala
Gringoiru do hloubi srdce. Přistoupil k

němu a oslovil

ho, poklepáváje mu lehce na rameno. Ten dobrý muž se totiž opřel o zábradlí a mírně dřímал.

"Pane," promluvil naň Gringoire, "děkuji vám!"

"Zač, pane," odpověděl tlustý muž a zívá.

"Vidím," pokračoval básník, "jak vás nudí všechn ten hluk kolem, protože vám brání poslouchat podle chuti. Ale buďte klidný. Vaše jméno vejde do dějin. Jak se jmenujete,

prosím?"

"Renauld Château, strážce pečeti

pařížského Châteletu." "Pane, jste tu jediným zástupcem Mus," řekl mu Gringoire. "Jste příliš zdvořilý, pane," odvětil strážce pečeti pařížské věznice.

"Vy jediný jste jaksepatří poslouchal hru,te pokračoval

Gringoire. "Jak se vám líbí?"

"Chi, chi," usmál se tlustý úředník, jen zpola probuzený, "je opravdu dosti šprýmovná."

Gringoire se musil spokojit touto pochvalou, neboť hromový potlesk, provázený nevídaným

pokřikem, přetrhl rázem jejich rozhovor. Papež bláznů byl zvolen.

"Hurá! Hurá! Hurá!" křičel lid se všech stran. Vskutku podivná grimasa zazářila v tu chvíli z otvoru rtů. Po všech těch pětiúhelných, šestiúhelných a nepravidelných tvářích, které se

vystřídaly ve vikýři, aniž se jim podařilo vyjádřit onen ideál směšné ošklivosti, jak se vytvořil

v představách diváků, rozplameněných nevázanou zábavou, bylo třeba k dosažení

všeobecného souhlasu právě tohoto nádherně pitvorného úšklebku, aby dokonale oslnil

obecen-s.tvo. Sám mistr Coppenole tleskal; a Kulhavý Špindíra, který se rovněž účastnil, Běh

sám ví, jak hluboké ošklivosti byl schopen
jeho obličej, přiznal svou porážku. Učiňme
totéž.

Nepokusíme se ani dopodrobna vylíčit
čtenáři ten čtverhranný nos, ta
podkovovitá ústa, to

maličké levé oko, zakryté huňatým reza-

50

vým obočím, zatím co pravé oko se téměř
ztrácelo pod ohromnou bradavicí; ty
nespořádané

zuby, tu a tam vylámané jako cimbuří
pevnosti; ten odulý ret, přes nějž přečníval
jeden zub

jako sloní kel; tu bradu s dolíkem

uprostřed a především celý ten výraz,
který ze všeho

vyzařoval; tu směsici zlomyslnosti, údivu
a smutku. Necht' si to vše dohromady
představí

čtenář sám, dokážete-li to.

Bouřlivý souhlas byl jednomyslný;
všichni se hrnuli ke kapli a vítězoslavně z
ní vyvedli

šťastného papeže bláznů. Teprve teď však
vyvrcholilo překvapení a úžas: úšklebek
byl jeho

skutečným obličejem.

Nebo spíše celá jeho osoba byla jediným
šklebem. Ohromná hlava, na níž se jeřily

rezavé

vlasý, mezi oběma rameny obrovský hrb,
jehoť protějšek se rýsoval vpředu; stehna i
nohy tak

podivně zkroucené, že se mohly dotýkat
jen koleny a zředu se podobaly dvěma
srpům,

jejichť drtadla se dotýkají; chodidla
široká, ruce obludné; a při vši té
nestvůrnosti byla v jeho

vzhledu zvláštní síla, čilost a odvaha, jeť
budily hrůzu; opravdu zvláštní výjimka z
věčně

platného pravidla, podle něhoť síla právě
tak jako krása mají vyplývat z harmonie.
Takový

byl papež, kterého si blázni právě zvolili.

Řekl bys rozbitý a špatně slepený obr.

Když se tento zvláštní kyklop objevil na
prahu kaple, nehybný, zavalitý a téměř
stejně široký

jako vysoký, hranatý jak krychle, jak říká
jeden slavný muž, poznali ho diváci
okamžitě podle

napřl červeného a napřl fialového kabátu s
vyšitými stříbrnými rolničkami,
především však

podle jeho dokonale šeredné tváře a začali
jednohlasně křičet:

"To je Quasimodo, zvoník! To je
Quasimodo, hrbáč od Matky Boží!

Quasimodo jednooký!

Quasimodo křivonohý! Hurá! Hurá!"

Jak vidíme, měl ten ubožák přezdívku na vybranou.

"Ťeny s útětkem, pozor!" křičeli studenti.

"Zrovna jako ty, které by ho chtěly mít,"
dodal Jan.

Zeny si vskutku zakrývaly tváře.

"Ach, ta hnusná opice!" zvolala jedna.

"Stejně zlá jako ošklivá," přidala se druhá.

51

"Je to d'ábel," ozvala se třetí.

"Mám tu smůlu, že bydlím hned vedle chrámu Matky Boží. V noci ho slyším, jak obchází po

okapových rourách."

"S kočkami."

"Je pořád na[^]-našich střeších."

"Čaruje nám komínem."

"Předevčírem večer vstrčil svou rozšklebenou tvář do mého podkrovního okénka. Myslíla

jsem, že je to nějaký chlap. Hrozně jsem se lekla!"

"Jistě chodí na čarodějnické slavnosti! Jednou zapomněl koště na našem okapu."

"Ach, ta odpuzující tvář hrbáče!"

"Ach, ta hnusná duše!"

"Fuj!"

Muži naopak byli nadšeni a tleskali.

Quasimodo, příčina všeho rozruchu, stál dosud na prahu kaple, vzpřímený, zachmuřený a

vátný, a nechával se obdivovat.

Jeden student, myslím, že to byl Robin Vejračka, přistoupil k němu a zasmál se mu přímo do

tváře. Quasimodo ho jednoduše uchopil za opasek a odhodil na deset kroků od sebe, zrovna

doprostřed davu. To vše bez jediného slova.

Užaslý Mistr Coppenole k němu přistoupil.

"Přisámboh a Svatý Petr! Ty jsi nejnádhernější ošklivec, jakého jsem kdy viděl! Zasloužil by

sis papežství nejen v Paříži, ale i v Římě!"

Při těch slovech poklepal mu rozmarně na rameno. Quasimodo se ani nepohnul. Coppenole

pokračoval:

"Jsi chlapík, s kterým bych měl sto chutí vyhodit si z kopýtko, i kdyby mě to mělo stát tucet nových tourských stří-brňáků!"

No, co tomu říkáš?"

Quasimodo neodpověděl.

"Přisámboh," zvolal punčochář, "coťpak jsi hluchý?"

Byl vskutku hluchý.

Leč zptsoby Coppenolovy začínaly se mu nelíbit; z ničeho nic se k němu obrátil a zaskřípal

zuby tak strašlivě, že vlámský obr ucouvl jako buldok před kočkou.

52

Kolem podivné postavy Quasimodovy vytvořil se tak jakýsi kruh uctivé hrůzy, jehož poloměr

měl nejméně patnáct dvou-krokt. Jedna stařena vysvětlila mistru Coppenolovi, že

Quasimodo je hluchý.

"Hluchý," zvolal punčochář a široce po vlámsku se zasmál. "Na mou věru! To je dokonalý papež."

"Hej, už ho poznávám," vykřikl Jan, který konečně slezl s hlavice sloupu, aby viděl

Quasimoda zblízka. "To je zvoník mého bratra arcijáhna. Dobrý den, Quasimodo!"

"Dábelský chlap," řekl Robin Vejratka, pádem ještě celý potlučený. "Když se objeví, spatříte hrbáče. Když kráčí, má nohy jak turecká šavle. Když se na vás podívá, hledíte na jednookého."

Když na něj promluvíte, je hluchý. A copak dělá se svým jazykem, ten Polyfém?"

"Mluví, když chce," řekla stařena.

"Ohluchl od zvonění. Není němý."

"To mu ještě chybí," poznamenal Jan.

"A má jedno oko navíc," přidal se Robin Vejračka.

"Nikoliv," usoudil bystře Jan. "Jednooký je mnohem nedokonalejší než slepý. Ví, co mu chybí."

Zatím se shlukli všichni řebáci, sluhové a kapsáři a společně se studenty šli v slavnostním

průvodu vyhledat ve skříni cechu

písařského papírovou tiaru a posměšný
talár papeže bláznit.

Quasimodo přitom nehnul ani brvou a
nechal se strojit s jakousi hrdou
poslušností. Pak ho

posadili na pestrobarevná nosítka.
Dvanáct hodnotářů bratrstva bláznit jej
pozvedlo na

ramena; na chmurné tváři kyklopově
rozhostila se jakási trpká a pohrdavá
radost, když viděl

pod svýma ne-stvůrnýma nohama všechny
ty hlavy krásných, rovných a dobře
rostlých mužů.

Pak se dal ten hulákající průvod otrhan-cu
na pochod, aby podle vžitého zvyku

vykonal

nejdřív okružní cestu po vnitřních chodbách paláce, než se pustí do ulic a náměstí.

53

Esmeralda

S upřímným potěšením můžeme sdělit čtenářům, že za celé této scény se Gringoire a jeho hra

drželi statečně. Pod jeho pobídkami herci nepřestávali odříkávat jeho komedii a on jim

nepřestal naslouchat. Smířil se již s věravou a rozhodl se, že bude důsledný, pranic si

nezoufaje, že část obecenstva obrátila svou pozornost jinam. Záblesk naděje v něm znovu

otřivl, když viděl, jak Quasimodo, Coppenole a celý ten ohlušující prtvod papeže bláznit

odchází s velikým rámusem ze sálu. Dav se hrnul dychtivě za nimi. "Dobrá," řekl si, "alespoň odejdou všichni výtržníci." Leč běda, všichni výtržníci, to bylo celé obecenstvo. V mžiku byla velká síň prázdná.

Po pravdě řečeno, několik diváků ještě zůstalo, jednak roztroušených, jednak ve skupinkách

kolem pilířů, ženy, starci i děti, jimž se hluk a vřava již omrzely. Několik

studentíkt ztstalo

sedět obkročmo v oknech a dívalo se na náměstí.

"Nevadí," řekl si v duchu Gringoire, "je jich ještě právě dost, aby vyslechli mystérie až do konce. Je to nečetné, zato však vybrané obecenstvo, je to obecenstvo vzdělané."

Po malé chvílce, když měla zaznít hudební vložka, aby zvýšila účinek příchodu Panny Marie,

neozvalo se nic. Gringoire zjistil, že mu jeho hudbu vzalo s sebou procesí papeže bláznt. —

"Pokračujte dál," řekl stoicky.

Přistoupil ke skupině měšťanů, kteří
vypadali, jako by se bavili o jeho hře.
Zachytil tento

útržek jejich rozhovoru:

"Znáte, mistře Chenetau, palác Navarrský,
který patřil panu de Nemours?"

"Ano, je naproti kapli Braquově."

"Tak abyste věděl, státní pokladna ho
právě pronajala panu Vilému Alixandrovi,
malíři

ornamentů, za šest liber osm pařížských
soldů ročně."

"Jak to nájemné stoupá!"

"Nevadí!" řekl si Gringoire s povzdechem,

"poslouchají

ostatní."

54

"Přátelé," zakřičel z ničeho nic jeden z těch mladých zbtjníků na oknech:

"Esmeralda!

Esmeralda je na náměstí!"

To slovo mělo čarovný účinek. Všichni, kdo ještě ztstali v síni, hrnuli se k oknům, vylézali na

zdi, aby viděli, a opakovali: "Esmeralda! Esmeralda!"

Současně zazněl venku burácející potlesk.

"Co to znamená, ta Esmeralda?" zvolal

Gringoire, zoufale spínaje ruce. "Pane Bože, tečí se asi zas všichni poženou k okněm."

Otočil se k mramorové desce a viděl, že představení je přerušeno. Bylo to právě v okamžiku,

kdy měl na scénu vystoupit Jupiter s bleskem. Leč Jupiter stál nehnutě dole pod lešením.

"Michale Giborne," křikl na něj rozzlobený básník, "co tu děláš? Tohle je tvá úloha? Vystup přece!"

"Nemohu," zabědoval Jupiter, "nějaký student odnesl žebřík."

Gringoire se rozhlédl. Byla to krutá pravda. Mezi zápletkou a rozuzlením hry

bylo jakékoli

spojení přerušeno.

"Uličník," zabručel, "a proč vzal ten
řebřík?"

"Aby se mohl podívat na Esmeraldu,"
odpověděl naříkavě Jupiter. "Říkal: Vida,
tady je rebbřík, který nikdo nepotřebuje; a
vzal si ho."

To byla pro Gringoiru poslední rána.
Odevzdaně ji přijal.

"Ať vás všechny čert vezme!" zvolal na
herce. "A jestli já dostanu zapláceno,
dostanete vy také!"

Pak se dal na ústup, s hlavou sklopenou,
ale poslední — jako generál, který se

statečně bil.

Když sestupoval po točitých schodech
paláce, bručel si mezi zuby: "Tihle
Pařížané, to je

pěkná sebranka oslů a tulpaš; přijdou na
mystérie, a vůbec neposlouchají. Starají se
o

kdekoho na světě, o Kulhavého Špindíru,
o kardinála, o Coppe-nola, o Quasimoda i
o čerty v

pekle — ale o Panenku Marii se
nezajímají vůbec! Kdybych to byl věděl,
vy čumilové, byl

bych vám ukázal Panenky Marie! Přišel
jsem, abych viděl obličej, a viděl jsem
jen samá

záda. Být básníkem, a mít úspěch jako
nějaký mastičkář! Je ovšem pravda, že
Homér

55

řezal po řeckých osadách a Ovidius
zemřel ve vyhnanství u Moskvant. Ale ať
se do pekla

propadnu, jestli vím, kdo je ta jejich
Esmeralda! Předně, jaké je to slovo?
Myslím, že

cikánské!"

KNIHA DRUHÁ

56

2 Charybdy do Scylly

V LEDNU ZAČÍNÁ NOC BRZY. KDYŽ
GRINGOIRR VYŠEL z paláce, v ulicích
byla již

tma. Ta černá noc mu přišla vhod; už se
těšil, jak zapadne do nějaké temné a
opuštěné uličky,

aby se tam po libosti oddal úvahám a aby
tam filosof přiložil první náplast na ránu
básníka.

Filosofie byla ostatně jeho jediným
útočištěm, neboť neměl, kam by hlavu
složil. Po tom

halasném nezdaru svého divadelního
pokusu neměl odvahu vrátit se do svého
bytu v ulici

"Říční sýpky" naproti "Sennému

přístavu", kde bydlil v té dobré naději, že tím, co mu byl dlužen pan královský správce za jeho svatební báseň, zaplatí mistru Vilému Jemnostpánovi,

nájemci pařížského dobytčího mýta, dlužné nájemné za šest měsíců. Bylo to právě

dvanáctkrát tolik, co obnášelo celé jeho vezdejší jmění, včetně fcalhot, košile a baretu. Když

tak chvíli přemýšlel, prozatímně přikrčen pod okénkem vězení správce pokladu v Svaté kapli,

kde by dnešní noci hlavu složil (měl přece na vybranou celou dlužbu pařížskou), vzpomněl si,

že minulý týden spatřil u vrat jednoho
soudního rady ve Vetešnické ulici malý
stupínek, s

něhož se vystupuje na mezka, a že si řekl,
že tento kámen bude v případě potřeby
výborným

polštářem pro žebráka nebo pro básníka.
Poděkoval Prozřetelnosti, že mu vnukla
tak skvělou

myšlenku; když se však chystal přejít
náměstí Soudního paláce, aby se dostal do
klikatého

bludiště Starého města, kde se hadovitě
proplétají všechny ty staré sesterské
uličky, Bednář-

ská, Starosoukenická, Vetešnická,

Ťidovská a jiné, jeť do dneška stojí i se
svými

devítipatrovými domy, spatřil prťvod
papeťe bláznt, jak rovněť vychází z paláce
a s

náramným křikem, za mocného plápolu
pochodní a za zvukt jeho hudby hrne se
přes

náměstí. Tato podívaná rozjitřila znovu
jeho po-

57

raněnou jeřitnost; dal se na útěk. Všechno,
co mu v jeho roz-trpčenosti nad
divadelním

neúspěchem připomínalo dnešní slavnost,

popuzovalo ho a drásalo jeho krvavou ránu.

Chtěl se pustit po mostě svatého Michala; pobíhaly po něm děti s hořícími loučemi a prskavkami.

"Hrom aby udeřil do všech ohňostrojt," zabručel Grin-goire a obrátil se k mostu

Směnárenskému. Na domech v čele mostu visely tři velké prapory s obrazy krále, dauphina a

Markéty Flanderské a kromě toho šest malých praporkt s portréty vévody rakouského,

kardinála Bourbonského, pana z Beaujeu, paní Johanky Francouzské, pana

levobočka

Bourbonského a bthvíkoho ještě; všechno tonulo v záři pochodní. Dav byl pln obdivu.

"Šťastný malíř Jan Fourbeault!" řekl si s hlubokým povzdechem Gringoire a obrátil se k

praportům a praporkům zády. Před sebou měl ulici; připadala mu tak temná a tak opuštěná, že

doufal, že v ní unikne všemu hlaholu i všem světlým slavnosti; vnořil se do ní. Po několika

krocích narazil nohou na jakousi překážku, zakopl a upadl. Byla to májová otýpka, kterou

tovaryši cechu písařského na počest
dnešní slavnosti položili ráno před dveře
předsedy

soudního dvora. Gringoire hrdinně snesl i
tento nový náraz. Vstal a došel až k břehu
řeky.

Když postupně minul většičku civilního
soudu i většinu trestního soudu a obešel
vysokou zeď

královských zahrad, dospěl po tomto
nedlážděném nábřeží, kde bláto sahalo až
ke kotníkům,

k západnímu cípu Starého města a dlouze
se zadíval na ostrůvek převozníka krav,
který již

dávno zmizel pod bronzovým koněm

Jindřicha IV. a Novým mostem. Ostrůvek
mu ve tmě

připadal jako velká černá kupa nad úzkým
proučkem bělavé vody, který ho od ní
odděloval. V

slabém světle bylo tam možno rozeznat
jakousi chatrč podobnou včelímu úlu,
noční to útulek

převozníka krav.

"Šťastný převozníku," říkal si v duchu
Gringoire, "ty nemyslíš na slávu a nepíšeš
svatební básně! Co je ti po ženitbách králů
a po vévodkyních burgundských? Znáš jen
ty princez-ničky-sedmikrásky, které
spásají tvé krávy na dubnovém trávníku.
A hle, já, básník, jsem

vypískán, chvěju se zimou,

58

jsem dlužen dvanáct souš a moje podrážka
je tak prthledná, že by sis ji mohl zasadit
místo

sklíčka do lucerny. Děkuji ti, převozníku!
Pohled na tvou chýši mě uklidňuje a dává
mi

zapomenout na Paříž!"

Z tohoto takřka lyrického rozjímání
probudil Gringoiru dvojnásobný výbuch
svatojanské

prskavky, který vyšlehl z převozníkova
šťastného příbytku. To převozník krav se
účastnil

dnešních oslav a vypaloval svtj ohňostroj.

Gringoirovi z té petardy naskočila husí
křtě.

"Prokletá slavnost," vzkřikl, "coťpak mi
bude všude v patách? Ach Pane Boťe,
pronásleduje mě ať k převozníkovi!"

Pak pohlédl na Seinu, jeť mu tekla u
nohou, a zmocnilo se ho strašlivé
pokušení:

"Ach!" zašeptal, "jak rád bych se utopil,
jen kdyby voda nebyla tak studená."

A tu se odhodlal k šílenému činu.
Poněvadť nemohl uniknout ani papeři
bláznt, ani

praporktm Jana Fourbeaulta, ani májovým

otepím, hořícím loučím a prskavkám,
rozhodl se,

že se vrhne přímo do středu slavnosti, že
přijde na náměstí Grève.

"Snad tam najdu," utěšoval se, "alespoň
ohořelou tříštičku ze slavnostního ohně,
abych se u ní ohřál, a bude mi dopřáno
povečeřet několik drobtů z tří velkých
erbtů z královského cukru,

postavených dozajista na stole veřejného
pohostinství města Paříže."

II

Náměstí Grève

Z někdejší podoby náměstí Greve
zachovala se do dnešních dnů jen zcela

nepatrná památka.

Je to pŕvabná větička v severním rohu
náměstí, která je už teď pohřbena pod
vrstvou hrubé

hlinky, jeť zamazává jemnou modelaci
jejích sochařských ozdob, a brzy asi
zmizí, smetena

záplavou nových domŕ, jeť tak překotně
pohlcuje všechna starobylá prťčelí v
Paříři.

59

Lidé, kteří jako my nepřejdou nikdy
náměstí Grěve, aniť soucitně a s účastí
pohlédnou k oné

ubohé větičce, rdoušené s obou stran

dvěma rozvalinami z dob Ludvíka XV.,
mohou si

snadno vyvolat v mysli celek domů, k nimž
náležela, a celé to staré gotické náměstí z
patnáctého století budou mít opět jako na
dlani.

Byl to právě tak jako dnes nepravidelný
lichoběžník, s jedné strany lemovaný
nábřežím; tři

zbývající strany pak tvořila řada
vysokých, úzkých a tmavých domů. Za dne
bylo možno se

obdivovat pestrosti staveb, jež všechny
byly ozdobeny kamennými nebo
dřevěnými řezbami

a představovaly již tehdy dokonalé ukázky
řetných středověkých domácích slohů od

patnáctého století zpět až do století
jedenáctého, od křížového okna, které již
začínalo

vytlačovat gotické okno s lomeným
obloukem, až k plnému oblouku
románskému, který byl

nahrazen obloukem lomeným a zachoval
se ještě, ačkoliv těsně nad ním byl už
oblouk

lomený, v prvním poschodí onoho
starobylého domu "U věže Rolandovy" na
rohu náměstí u

Seiny, na té straně, kde je Jirchářská ulice.
V noci bylo možno rozeznat z celé té masy

budov

jen černou zubatinu střech, vinoucí se
kolem náměstí jako řetěz špičatých úhlů.
Neboť

základní rozdíl mezi tehdejšími a
dnešními městy je ten, že dnes jsou domy
obráceny do ulic a

náměstí dlouhou fasádou, kdežto tehdy
byly obráceny úzkým štítem. Během dvou
století se

domy potočily.

Uprostřed východní strany náměstí se
zdvíhala těžkopádná stavba, slepená ze tří
sousedících

domů. Měla trojí pojmenování,

vysvětlující její vznik, její určení, a její architekturu: říkalo se jí "Děm dauphinů", protože tam bydlel Karel V. v době, kdy byl korunním princem;

"Kupecký děm", protože v něm byla radnice; nebo "Sloupový děm", podle řady tlustých sloupů, které podpíraly jeho tři poschodí. Měšťané tu měli vše, čeho je třeba k životu

bohulibého města, jako je Paříž: kapli, aby se mohli modlit, soudní síň, aby se mohli soudit a

v případě potřeby napadnout královské úředníky; a pod střechou skladiště zbraní, plné

lehkých kůst. Neboť měšťané pařížští vědí, že nestačí za všech okolností se za

body města modlit nebo je obhajovat před soudem, a mají vždy pohotově někde na ptdě

radnice nějakou pořádnou zrezavělou hákovnici.

Náměstí Grěve si od té doby uchovalo onen chmurný vzhled, který v nás ještě dnes vyvolává

jeho příšerná historie spolu s ponurou radnicí Dominika Bocadora, jeť nahradila "Sloupový

dřm". Je třeba uznat, že stálá šibenice a stálý pranýř, čili, jak se tehdy říkalo,

hrdelní právo a ťebřík, jeť se tyčily bok po boku uprostřed dláťdění, přispívaly nemálo k tomu, ťe kaťdý

odvracel oči od tohoto neblahého místa, kde skonalo tolik lidských bytostí kypících zdravím a

ťivotem a kde se po padesáti letech měla zrodit ona příšerná nemoc, hrtza z popraviště,

zvaná "horečka Saint-Vallierova", nejstrašnější ze všech nemocí, neboť nepochází od Boha, ale od člověka.

Mimochodem řečeno je nám útěchou, pomyslíme-li, ťe trest smrti, který před třemi sty léty

svými ťeleznými koly, svými kamennými

šibenicemi a celým tím haraburdím
útrpného práva,

jeť bylo stále zapuštěno do dlatby,
zatarasoval nejen náměstí Grěve, nýbrť i
Zelný trh,

náměstí Dauphinské, prostranství kolem
kříže na Trahoiru, Vepřový trh, onen
obludný

Montfaucon, Bránu biřict, Kočičí náměstí,
bránu svatého Diviše, bránu Champeaux,
bránu

Baudetskou, bránu Svato-jakubskou, a to
ještě nepočítáme ani nesčetné pranýře
královských

hejtmant, biskupa, kapitul, opatť a převort,
kteří měli právo soudit, ani soudně

nařízená

utápění v Seině; je potěšující, že trest
smrti, když postupně ztratil celou svou
výzbroj, svtě

přepychový výběr mučidel, své libovolně
vymyšlené tresty, svtě skřípec, jehož
kožené lože ve

Velkém Châteletu se obnovovalo každých
pět let, že tento starý svrchovaný služebník

feudální společnosti, vypuzený téměř z
našich zákonů a z našich měst, smýkaný ze
zákoníku

do zákoníku, vyháněný s místa na místo,
má dnes v naší ohromné Paříži jen jeden
hanebný

kout na náměstí Grěve, jedinou ubohou
gilotinu, pokradmu se krčící, neklidnou a
stydlivou,

která, jako by se stále bála, že bude
přistižena při činu, vřdy bleskurychle mizí,
jakmile

vykonala své dílo.

61

Besos para golpes

Když došel Petr Gringoire na náměstí
Grěve, byl všecek prokřehlý. Aby se
vyhnul tlačení

na Směnárenském mostě a praporkem Jana
Fourbeaulta, dal se po mostě Mlynářském;
ale tu

ho cestou postríkala kola všech
biskupových mlýnt, takže jeho kabátec byl
celý zmáčený;

kromě toho měl pocit, že neúspěch jeho
hry učinil ho ještě zimomřivějším. A tak
pospíchal,

aby se přikrčil k slavnostnímu ohni, který
hořel mohutným plamenem uprostřed
náměstí. Ale

kolem ohně byl už pořádný dav.

"Zatracení Pařížané," řekl si nahlas (neboť
jako pravý dramatický básník pěstoval rád

monolog), "ted' mě zas nechtějí pustit k
ohni! A já přece tolik potřebuji kouteček u
krbu; do

střevíct mi teče a ke všemu mě ještě
pokropily všechny ty prokleté mlýny! Ať
jde k čertu

biskup pařížský se svými mlýny! Rád bych
věděl, k čemu takový biskup potřebuje
mlýn!

Chce se stát z biskupa mlynářem? Jestli k
tomu nepotřebuje nic jiného než moje
prokletí, pak

ho proklínám i s jeho katedrálou a jeho
mlýny! Tak co, hnou se ti hňupové trochu
s místa?

Ptám se vás, co tu vlastně dělají? Hřejí se;
pěkná zábava! Koukají, jak hoří sto otepí;
pěkná

podívaná!"

Když přistoupil blíž, spatřil, že kruh je mnohem větší, než je třeba, aby se všichni ohřáli u

královského ohně, a že tu spoustu diváků nepřivábila jenom krása sta hořících otepí.

Na širokém volném prostranství mezi ohněm a diváky tančila dívka.

Ačkoliv byl Gringoire skeptický filosof a ironický básník, byl tak oslněn tímto nádherným

zjevením, že v prvním okamžiku nemohl určit, je-li tato dívka lidskou bytostí, vílou nebo

andělem.

Nebyla veliká, ale její štíhlá postava se

nesla tak vznosně, že se zdála vysoká.
Byla snědá,

avšak bylo možno tušit, že ve dne má její
pleť onen krásný zlatavý odlesk, jaký mají
Anda-

lusanky a Rímanky. Její drobná nožka byla
tět andaluská,

62

neboť v pťvabném střevíčku seděla pevně
a volně zároveň. Tančila, otáčela se a
vířila na

starém perském koberci, který měla
nedbale hozený pod nohama; a po každé,
když se v

krouživém letu její zářící obličej mihl

kolem vás, vyšlehl z jejích velkých
černých očí blesk.

Á, Všichni diváci kolem dokola hleděli na
ni upřeně a s ote-

vřenými ústy; a vskutku, jak tak tančila za
drnčivého doprovodu baskického bubínku,
který

svými oblými, cudnými pažemi zdvíhala
nad hlavu, útlá, křehká a jiskřivá jako
včelka, ve

svém přiléhavém zlatém živětku, ve svých
pestrých, vzdušných šatečkách, se svými
nahými

ramínky a jemnými nohama, které její
sukýnka chvílemi odhalovala, se svými
černými vlasy

a ohnivýma očima — vypadala jako nadpozemská bytost.

"Na mou pravdu," pomysll si Gringoire, "to je vtělený oheň, to je nymfa, to je bohyně, to je bakchantka z hory Menelajské!"

V té chvíli se uvolnil jeden z prstenců "ohnivé víly" a žlutý měděný peníz, který byl k němu připevněn, skutálel se na zem.

"Ale kdepak," zvolal, "je to cikánka."

Celá jeho iluse se rozplynula.

Dala se opět do tance. Zvedla se země dva meče, jejichž hroty si opřela o čelo, a otáčela jimi

v opačném směru, než se točila sama:

zkrátka, byla to cikánka. Třebaže byl
Gringoire hluboce

rozčarován, celý ten obraz měl svtj ptvab i
své kouzlo. Slavnostní oheň ozařoval jej
ostrým

rudým světlem, jeť se chvějivě třepetalo
na tvářích davu kolem i na snědém čele
dívčině; v

pozadí náměstí vrhalo bledý odlesk
střídavě s mihotavými stíny jednak na
starou, černou a

svraskalou fasádu Sloupového domu,
jednak na kamenné rameno šibenice.

Mezi tisíci obličejí, zbarvenými ohněm do
nachová, byl jeden, který, jak se zdálo,
pozoroval

tanečnici ještě zahlouba-něji než ostatní.
Byla to mužská tvář, přísná, tichá a
chmurná.

Tomuto muži, jehož oděv byl zakryt
davem, nebylo zřejmě víc než pětatřicet
let; byl však

holohlavý; jen na skráních měl několik
chomáček prořídлых a již šedivých vlasů.
Jeho široké

63

a vysoké čelo počínalo se rýhovat
vráskami. Ale z jeho zapadlých očí
vyzařovala neobyčejná

mladost, plamenná životnost, hluboká
vášeň. Upíral zraky bez přestání na
cikánku, a zatím

co bláznivé šestnáctileté děvče tančilo a
vznášelo se k potěše všech, zdálo se, že
jeho

zamyšlení je čím dál chmurnější.
Chvílemi se na jeho rtech objevoval
úsměv a povzdech,

avšak úsměv byl ještě bolestnější než
povzdech.

Udýchaná dívka se konečně zastavila a
dav jí nadšeně tleskal.

"Dťali," zvolala cikánka.

Tu spatřil Gringoire, jak přichází hezká
bílá kozička, čiperná, ťivá, s lesklou srstí,
s

pozlacenými rtčky, s pozlacenými kopýtky

a s pozlaceným obojkem. Gringoire si jí dosud

nepovšiml, neboť ležela až do té chvíle schoulena na jednom rohu koberce a dívala se, jak její

velitelka tančí. "Dřali," řekla tanečnice, "teď je řada na tobě!" Usedla a pťvabným pohybem nastavila kozičce svťj bas-kický bubínek.

"Dřali," pokračovala, "v kterém měsíci teď jsme?" Kozička zvedla přední noťku a udeřila jednou na bubínek. Byl vskutku první měsíc v roce. Dav tleskal.

"Dřali," pokračovala dívka, při Čemť otočila bubínek na druhou stranu, "kolikátý den v měsíci dnes máme?"

Kozička zvedla svou pozlacenou noťku a udeřila na bubínek šestkrát.

"Dťali," znovu se otázala cikánka a udělala opět jiný pohyb bubínkem, "kolikátá je teď hodina?"

Dťali udeřila sedmkrát. A v téte chvíli odbily hodiny na Sloupovém domě sedm hodin. Lid

byl u vytržení.

"V tom jsou čáry," ozval se jakýsi zlověstný hlas z davu. Byl to hlas holohlavého muže, který s cikánky nespouštěl

oči.

Zachvěla se a otočila se, avšak hlučný

potlesk diváků utlumil nevlídný výkřik.

Zaplašil ho dokonce úplně i z mysli cikánčiny, takže pokračovala v otázkách kozičce.

64

"Dřali, co dělá mistr Guichard Grand-Remy, kapitán městských střelců, když jde o

Hromnicích na procesí?"

Dřali se postavila na zadní nožky a začala mečet, vykračujíc si při tom s tak roztomilou

vážností, že celé kolo diváků propuklo v hlasitý smích, jak třetovně napodobila vypočítavou

zbořnost kapitána pistolníků.

Dívka, povzbuzena rostoucím úspěchem, dala kozičce další otázku: "Dřali, jak kážete mistr

Jakub Charnolue, královský prokurátor u církevního soudu?"

Kozička si sedla na zadek a začala mečet, mávajíc předními nožkami tak zvláštním způsobem,

že kromě špatné francouzštiny a špatné latiny vystihla Jakuba Charma-lua ve všem všudy, v

pohybech, v přízvuku i v držení těla.

Dáv tleskal ještě hlučněji.

"Svatokrádeř! Rouhání!" Zasyčel opět hlas holohlavého muže.

Cikánka se obrátila po druhé.

"Ach! To je ten ošklivý člověk!" zvolala. Pak našpulila spodní ret, maličko se ušklíbla, byl to zřejmě její oblíbený posuněk, otočila se na podpatku a jala se vybírat do svého baskického

bubínku dary divákt.

Velké stříbrňáky, malé stříbrňáky, groše i halíře s orlem jen pršely. Najednou stála před

Gringoirem. Gringoire strčil tak zbrkle ruku do kapsy, že se zastavila. — "Čert aby to spral,"

řekl, když zjistil na dně kapsy skutečnost,
to jest prázdnotu. Leč hezká dívka stála
před ním,

dívala se na něho svýma velkýma očima,
nastavovala mu bubínek a čekala.

Gringoirovi

vyrazily těžké krtpěje potu.

Kdyby byl měl v kapse peruánské doly,
byl by je dojista tanečníci dal; avšak
Gringoire neměl

Peru a ostatně Amerika nebyla ještě
objevena.

Na štěstí mu přišla na pomoc nenadálá
událost.

"Táhneš, ty cikánská kobylko?" zvolal

přiškrcený hlas vycházející z
nejtemnějšího koutu náměstí. Dívka se
zděšeně obrátila. To už nebyl hlas
holohlavého muže, byl to ženský hlas,
pobořtníkářský a zlý.

65

Výkřik, který tak polekal cikánku,
rozveselil ostatně houf dětí, potulujících
se kolem.

"To je kajícnice z Rolandovy věže,"
křičely a nezřízeně se smály; "poustevnice
se zlobí?

Cožpak nevečeřela? Zanesme jí nějaký
zbyteček se stolu městského
pohostinství!"

A všechny se vyřítily k Sloupovému
domu.

Gringoire zatím využil zmatku tanečnice a
zmizel. Pokřik dětí mu připomněl, že
rovněž

nevečeřel. Rozběhl se tedy k městskému
občerstvení. Ale malí darebáčci měli
rychlejší nohy

než on; když doběhl, byl sttl jako
zametený. Neztstal tam ani mizerný
bochník chleba, libra

za pět souš. Neztstalo nic, leda na zdi
štíhlé stonky lilií, propletené rtěmi, které
roku 1434

namaloval Matyáš Biterne. Věru hubená
večeře!

Jít spát bez večeře je mrzuté; ještě neveselejší je nevečeřet a nevědět kam hlavu složit!

Gringoirovi se to přihodilo. Neměl ani chleba, ani noclehu; viděl, jak nouze na něj doléhá se

všech stran, a shledal, že je velmi nevlídná. Již dávno objevil onu pravdu, že Jupiter stvořil

lidstvo v záchvatu nenávisti k lidem a že osud po celý život mudrců svírá jeho filosofii jako

v oblečení. Pokud jde o Gringoiru, nikdy nezakusil oblečení úplnější; slyšel, jak jeho žaludek

bubnuje k ústupu, a byl velmi roztrpčen,

že zlý osud přemohl jeho filosofii hladem.

Nořil se stále více do tohoto
melancholického snění, když ho najednou
z něho vytrhl podivný

zpěv, třebaže plný něhy. To zpívala mladá
cikánka.

S jejím hlasem to bylo jako s jejím
tancem, jako s její krásou. Bylo to něco
nevýslovného a

převabného; něco čistého a lahodného, něco
etherického,, řekli bychom okřídleného.

Byly to

nepřetržité výlevy radosti, melodie,
nečekané kadence a zase prosté nápěvy,
promísené

ostrými a pronikavými tóny, pak náhlé
přechody ze škály do škály, jeť by i
slavíka popletly,

v niht však nikdy nezmizela harmonie;
pak nětná vlnění v oktávách, stoupající a
klesající

jako ňadra mladé zpěvačky. Její krásný
obličej se poddával s podivuhodnou
měkkostí všem

rozmarťm písňě, od nejdovádivější
rozpusti-

66

losti ať k nejčudnější vášnosti. Chvílemi
vypadala jako šílená, chvílemi jako
královna.

Slova, jeť zpívala, byla v řeči, kterou
Gringoire neznal, a patrně ji neznala ani
zpěvačka, tak

málo se shodoval její přednes s obsahem
slov. A tak čtyřverší, které právě zpívala,
znělo z

jejích úst bláznivě vesele:

Un cofre de gran riqueza Hallaron dentro
un pilař, Dentro del, nuevas banderas Con
figuras de
espantar.

A za chvílku přednesla čtyřverší:

Alarabes de cavallo

Sin poderse menear,

Con espadas, y los cuellos,

Ballestas de buen echar. *

Zazpívala je tak, že Gringoirovi málem
vstoupily slzy do očí. Ze všeho nejvíc
však

vyzařovala z jejího zpěvu radost, zdálo se,
že zpívá jako pták, z dobré pohody a
bezstarostnosti.

Cikánčina píseň vytrhla Gringoira ze
snění, ale asi tak, jako když labuť zčeří
vodu. Poslouchal

jako u vytržení, zapomínaje na všechno.
Po mnoha hodinách to byla první chvíle,
kdy

netrpěl.

Netrvala však dlouho.

Tentýž ženský hlas, který přerušil cikánčin tanec, přetrhl i její zpěv.

"Přestaneš, ty pekelný cvrčku?" vykřikla žena opět z onoho temného kouta náměstí.

Ubohý "cvrček" se rázem odmlčel.
Gringoire si zacpal uši.

"Ach, ty prokletá vylámaná pilo," zvolal,
"zlomila jsi lyru."

Leč i ostatní diváci bručeli jako on: "Ať jde ta jeptiška k čertu," volali mnozí. A stará neviditelná rušitelka zábavy byla by patrně své útoky proti cikánce odpykala, kdyby

pozornost diváků nebyla právě v tu chvíli odvrácena průvodem

67

papeže blázna, který již prošel mnoha ulicemi a náměstími a nakonec se vynořil se všemi

pochodněmi a příslušným povykem na náměstí Grěve.

Tento průvod, naši čtenáři ho viděli vycházet ze Soudního paláce, se cestou uspořádal a sebral

všechny darebáky, zloděje a tuláky, co se potloukali Paříží; když dorazil na náměstí Grěve,

vypadal tudíž velmi úctyhodně.

Nejprve šel Egypt. V čele jel na koni
vévoda egyptský se svými hrabaty, kteří
šli pěšky a

drželi mu uzdu a třmeny; za nimi v pestré
motanici cikáni a cikánky se svými
malými dětmi,

jeť jim křičely na ramenou, a všichni,
vévoda, hrabata i prostý lid v hadrech a
barevných

cetkách. Pak šlo království hantýrky; totiž
všichni zloději z celé Francie, seřazení
podle

hodností, nejniřší napřed. Ve čtyřstupech,
s rozličnými odznaky svých hodností
defilovali

tak v tom podivném cechu většinou

mrzáci, jedni kulhaví, druzí chromí, třetí
jednorucí,

ťebráci vydávající se za poutníky, ťebráci
předstírající rtzné nemoci, prašiví tuláci,
ničemové,

šprýmaři, otrhanci, šejdíři, neduťivci,
zloději, zběhové, opuštěnci, vyvrhelové,
malomocní —

výčet, který by i Homéra unavil.

Uprostřed královské družiny
malomocných a vyvrhelů stěží

člověk rozeznal krále pařížských
hantýrníků, velkého coesra, sedícího na
bobku v malé

kárce, tažené dvěma velkými psy. Po
království hantýrky šlo císařství

galilejské. Vilém

Rousseau, císař císařství galilejského,
krácel majestátně v purpurovém rouchu
politém vínem,

obklopen svými ťezlonoši, svými
pomocníky a písaři nejvyšší účtárny, před
ním pak šli

šaškové, kteří se vzájemně tloukli a tančili
mečové tance. Nakonec šel cech písařů s
májemi

ověňčenými květinami, v černých
talárech, s hudbou, jež by se hodila k reji
čarodějnic, a s

velkými ťlutými voskovicemi. Uprostřed
tohoto davu nesli na ramenou hodnostáři
bratrstva

bláznt nosítka, na niht bylo více voskovic
neť na schránce s ostatky svaté Jenovefy v
době

moru, a na nosítkách zářil, ozdoben
berlou, ornátem a mitrou, nový papeť
bláznt, zvoník od

"Matky Boťí", hrbáč Quasimodo.

Kaťdý oddíl tohoto prapodivného prťvodu
měl svou zvláštní hudbu. Cikáni drnkali
na své

"balafo" a tloukli na africké

68

bubínky. Hantýrníci, kmen velmi málo
hudební, měli dokonce ještě violu,
pastýřskou troubu a

gotickou "rybebku" z dvanáctého století.
Císařství galilejské nebylo o nic
pokročilejší; y jeho hudbě člověk sotva
rozeznal jakési ubohé skřipky z dětského
období hudebního umění,

vyhlazující právě jen tři tóny: re — la —
mi. Zato všechno hudební bohatství oné
doby

rozvíjelo se v nádherném nesouzvuku
kolem papeže bláznt. Zněly tu housličky,
gamby,

kontrabasové violy, a to ani nepočítáme
flétny a rťzné dechové nástroje. Běda!
Naši čtenáři

se jistě pamatují, že to byl orchestr
Gringoirty.

Je těžko vylíčit, jak nesmírně pyšnou a
bláženou radostí se rozzářil Quasimodt
smutný a

ošklivý obličej cestou z paláce na náměstí
Grève. Bylo to první opojení ze
samolibosti, jaké

kdy zakusil. Dosud poznal jen ponižování
a pohrdání nad svým údělem, ošklivost ke
své

osobě. A tak nyní i přes svou hluchotu se
zadostučiněním jako skutečný papet
protíval

oslavný jásot tohoto davu, který
nenáviděl, protože věděl, že nenávidí jeho.
Že jeho lid byla

sebranka bláznů, mrzáků, zlodějů a žebráků,

co na tom záleží? Byl to přece jenom lid a
on

byl pánem. Přijímal tedy vátně všečen
ten ironický potlesk, všechny ty posměšné
poklony

davu, do ničtý se však přece jen mísilo
trochu skutečného strachu. Vždyť tento
hrbáč byl

silák, tenhle křivonožka byl mrštný, tento
hluchoun byl zlý: tři vlastnosti, jež
zmirňují

směšnost.

Ostatně ani zdaleka nevěříme tomu, že by
si nový papež bláznit sám uvědomoval
pocity, jež

zakoušel, nebo ty, které vzbuzoval. Duch,
jenž sídlil v tomto nepodařeném těle, byl
nutně také

poněkud nevyvinutý a otupělý. Proto i
jeho pocity v té chvíli byly naprosto
neurčité,

nepřesné a zmatené. Prorátela z nich jen
radost, převládala v nich pýcha. Tu
pochmurnou a

nešťastnou tvář obestírala jakási svatozář.

Divák se proto zmocnilo překvapení a
zděšení, když najednou spatřili, jak v
okamžiku, kdy

Quasimodo polozpitý slávou míjel
triumfálně Sloupový dům, vyřítil se z davu
jakýsi muž a

vyrval mu zlostně z rukou jeho dřevěnou
pozlacenou berlu, odznak papežství blázně.

Tento člověk, tento šílený smělec byl
onen holohlavý muž,

69

který před chvílí v houfu diváků kolem
cikánky svými výhrůžnými a
nenávisnými slovy tak

ledově z kropil ubohou dívku. Byl oblečen
v kněžský oděv. Gringoire si ho dosud
nepovšiml

a poznal ho až v okamžiku, kdy vystoupil z
davu. "Podívejme se," zvolal udiveně, "to
je můj učitel v hermetice, důstojný pán
Klaudius Frollo, arcijáhen. Co, u čerta,
chce tomu

jednookému řeredovi? Chce se dát
rozsápat?"

Vskutku se ozval zděřený výkřik. Strašný
Quasimodo seskočil prudce s nosítek a
řeny

odvracely oči, aby neviděly, jak arcijáhna
roztrhá.

Jediným skokem byl Quasimodo u kněze,
pohlédl na něho a padl na kolena.

Kněz mu strhl papeřskou tiaru, zlomil mu
berlu a rozřku-bal řařkovský talár.

Quasimodo zřstal na kolenou, sklonil
hlavu a sepjal ruce.

Pak se rozvinul mezi nimi podivný
rozhovor, rozhovor po-suňkt a znamení,

neboť ani jeden,

ani druhý nemluvil. Kněz vzpřímený,
podrážděný, hrozivý, pánovitý. Quasimodo
na kolenou,

pokorný, prosebný. A přece je jisté, že
Quasimodo mohl kněze rozdrtit palcem.

Konečně arcijáhen drsné zatřásl
mohutným ramenem Quasimodovým,
pokynul mu, aby vstal

a následoval ho.

Quasimodo vstal.

Tu teprve bratrstvo bláznů, když se
vzpamatovalo z prvního úžasu, chtělo
svého tak nenadále

sesazeného papeže bránit. Cikáni,
hantýrníci a celý cech písářský s
hulákáním kněze

obstoupili.

Quasimodo se postavil před kněze,
rozehrál svaly svých atletických pěstí, a
skřípaje zuby jako

podrážděný tygr, podíval se na útočníky.

Kněz se opět zasmušil a zvažněl, kývl na
Quasimoda a beze slova odcházel.

Quasimodo kráčel před ním a razil mu cestu davem.

Když prošli shromážděním a přešli náměstí, houf zvědavců a čumilů chtěl jít za nimi.

Quasimodo zaujal tedy postavení zadního voje a šel za arcijáhnem pozpátku, mohutný,

nenávidný, nestvůrný, naježený, nohy a ruce přichystané k útoku,

70

při čemž olizoval své kančí kly, mručel jako divoká šelma a jediným posuňkem, jediným

pohledem usazoval mocné nápory davu.

Nechali je oba zajít do úzké a temné ulice, kam se je nikdo neodvážil následovat; tak dokonale zatarasovala do ní vstup pouhá představa Quasimoda skřípajícího zuby.

"To je podivuhodné," řekl si Gringoire; "ale kde, u čerta, najdu něco k večeři?"

IV

Jaké nehody mohou stihnout toho, kdo sleduje]

večer hezkou zenu na ulici

Gringoire se vydal nazdařbůh za cikánkou. Viděl, že zabočila se svou kozou do Nořírské

ulice; pustil se tedy do Nořírské ulice.

"Proč ne?" řekl si.

Gringoire, praktický filosof pařížských ulic, přišel na to, že nic tak nepodporuje snění, jako

když sledujeme hezkou ženu, aniž víme, kam jde. V takovém dobrovolném potlačení

svobodné vůle, v takovém rozmaru podrobujícím se jinému rozmaru, který o tom nemá

potuchy, je kus podivné nezávislosti i slepé poslušnosti, cosi uprostřed mezi otroctvím a

svobodou; a to se líbilo Gringoirovi, jehož duch, v podstatě různorodý, nerozhodný a

složitý, vylučoval všechny krajnosti,
zmítal se neustále mezi všemi lidskými
náklonnostmi a

potíral jednu druhou. Sám se rád
přirovnával k hrobu Mohamedově, jenž je
přitahován dvěma

magnety v opačném směru a věčně kolísá
mezi výškou a hloubkou, klenbou a
dlažbou, mezi

pádem a vzestupem, zenitem a nadirem.

Jaký krásný střed mezi klasicismem a
romantismem by představoval Gringoire,
kdyby žil v

naší době!

Avšak Gringoire nebyl dost primitivní,

aby ťil tři sta let, a je to škoda. Jeho nepřítomnost, toť

mezera, kterou dnes ať příliš pocít'ujeme.

Člověk je ostatně nejvíce nakloněn
stopovat chodce na uli-

71

cích (a zvláště ťeny), coť Gringoire rád
dělával, neví-li, kde bude spát.

Šel tedy zcela zamyšlen za dívkou, jeť
pospíchala a pobízela svou hezkou kozu
ke klusu,

kdyť viděla, ťe se měšť'ané vracejí domť a
ťe se jiť zavírají krčmy, jediné krámy,
které byly

toho dne otevřeny.

"Konec konců musí někde bydlet," myslel si. "Cikánky mají dobré srdce. Kdo ví...?"

Ty tečky, které následovaly v jeho mysli po této zámlce, vyjadřovaly bůhvíjaké rozkošné

představy.

Když pak míjel poslední skupinky měšťantů zavírajících dveře domů, zaslechl nicméně co

chvíli úryvky jejich hovoru, jež rázem porušily souvislost jeho rozkošných myšlenek.

Nejdříve slyšel rozmlouvat dva starce.

"Víte, že je zima, mistře Thibaute Fernicle?"

(Gringoire to věděl od začátku zimy.)

"Ba ano, mistře Bonifáci Disome.
Jestlipak budeme mít letos takovou zimu
jako před třemi

léty, v roce 80, kdy sáh dříví stál osm
souš?"

"Což, to nic není, mistře Thibaute, proti
zimě roku 1407, kdy mrzlo od Svatého
Martina až po

hromnice tak krutě, že ve velké síni
soudního dvora zamrzalo pero písaři po
každém třetím

slově, takže soudní zápisy na čas odpadly."

O kus dále hovořily z okna do okna dvě sousedky, jeť držely v ruce svíčky, prskající v mlze.

"Vypravoval vám váš muž o tom neštěstí, paní Boudra-quová?"

"Ne. Copak se stalo, paní Turquantová?"

"Ktň pana Jiljí Godina, notáře ze Châteletu, splášil se z těch Vlámť a z jejich prťvodu a

porazil mistra Filippota Avrillota, bratra řádu celestinského."

"Opravdu?"

"Na mou věru."

"Měšťanský ktň! To je trochu silné!"

Kdyby to byl křň jezdecký, nu, budiř!"

A okna se opět zavřela. Avřak Gringoire stejň ztratil nit svýř myřlenek.

72

Na řtěstí ji zase brzy našel a bez obtíř ji navázal, díky cikánce a kozičce Dřali, jeř šly stále před ním; dvě útlá, něřná a rozkořná stvoření, jejichř nořkám, ladným tvarům a pťvabným

pohybům se obdivoval a jeř ve svém rozjímání takřka zaměňoval; pro porozumění a milé

přátelství je pokládal obě za dívky, pro lehkost, hbitost a sviřnou chřzi je považoval obě za

kozy.

Ulice byly mezitím kařdou chvíli temnějši a pustši. Klekání bylo jiř dávno odzvoněno a s

chodcem na chodníku nebo se světlem v okně se člověk setkával už jen ojediněle. V cikán-

činých stopách se dostal Gringoire do onoho nerozpletitelného bludiště uliček, křiřovatek a

slepých koutř, jeř obklopují bývalý hřbitov Neviňátek, bludiště, které se podobá klubku nití

zamotanému kočkou. "V těch ulicích není kouska logiky," říkal si Gringoire, ztracený v jejich tisícerych neustále se

vracejících zákrutech, kde však dívka šla
bez váhání a stále rychleji,

cestou zřejmě dobře známou. Zato
Gringoire by vůbec nevěděl, kde je, kdyby
si cestou v

zákrutu jedné ulice nepovšiml mohutného
osmihranného pranýře u tržiště, jehož
vršek s

prázdnými otvory se ostře odrážel
tmavými obrysy na jednom dosud
osvětleném okně v ulici

Verdeletské.

Již před nějakou chvílí upoutal Gringoire
dívčinu pozornost; několikrát se za ním
neklidně

ohlédla; jednou se na okamžik dokonce zastavila, využíla světla unikajícího z pootevřené

pekárny a prohlédla si ho pozorně od hlavy k patě. Když si ho tak změřila, sešpulila

opovrřlivě rty zptsobem, kterého si Gringoire již předtím všiml, a šla dál.

Tento úšklebek zaval Gringoirovi podnět k přemýšlení. V té pťvabné grimase bylo zcela

jistě pohrdání a výsměch. Začal již všesť hlavu, počítat dlaťební kameny a sledovat dívku z

větší vzdálenosti, když pojednou zaslechl v záhybu jedné ulice, kde dívku ztratil s

očí,

pronikavý výkřik.

Zrychlil krok.

V ulici byla naprostá tma. Avšak olejem
napuštěná koudel, jež hořela v železné
ohrádce u

nohou Panny Marie na rohu ulice,
umožnila Gringoirovi, aby spatřil cikánku,
jak se zmítá v

rukou dvou mužů pokoušejících se utlumit
její vo-

73

lání. Ubohá kozička všecka poděšená
klopila rtčky a mečela.

"Sem, páni strážníci," zvolal Gringoire a zmuřile pokročil vpřed. Jeden z mužů, kteří drželi dívku, obrátil se k němu. Byla to hrozná tvář Quasimodova.

Gringoire se nedal na útěk, neučinil však už ani krok.

Quasimodo k němu přistoupil, hřbetem ruky ho odhodil na čtyři kroky od sebe na dlažbu a

ztratil se ve tmě, unášeje dívku, jež mu visela přes ruku jako hedvábná šerpa. Jeho společník

šel za ním a ubohá kozička běžela za všemi s žalostným mečením.

"Vraťda! Vraťda!" volala nešťastná cikánka.

"Stůjte, padouši, a vydejte mi tu děvku!"
zazněl najednou hromový hlas jezdce,
který vyrazil náhle ze sousední křižovatky.

Byl to kapitán lučištníků královské stráže,
ozbrojený od hlavy k patě, s mečem v
ruce.

Vyrval cikánku překvapenému
Quasimodovi z náručí, položil ji napříč
přes sedlo a v

okamžiku, kdy hrozný hrbáč se
vzpamatoval z překvapení a řítil se na
něho, aby se znovu

zmocnil své kořisti, objevilo se patnáct
nebo šestnáct lučištníků, sledujících se
šavlemi v ruce

těsně svého kapitána. Byla to četa

královské stráže, jeť z příkazu pana
Roberta d'Estou-teville,

velitele pařížské městské policie, konala
noční hlídku.

Quasimodo byl obklíčen, zajat a svázán.
Rval s pěnou u úst a kousal; jeho pouhý
obličej, ještě

více zohyzděný hněvem, byl by za bílého
dne zcela jistě obrátil na útěk celou četou.
Ale v

noci byl zbaven své nejhroznější zbraně,
své šerednosti.

Jeho společník se ve rvačce ztratil.

Cikánka se v sedle dštovníkově ptvabně
vztyčila, opřela se oběma rukama o

ramena

mladého muže a dívala se na něj upřeně
několik vteřin jakoby okouzlena jeho
příjemnou tváří

i pomocí, kterou jí poskytl. Pak první
přerušila mlčení a zeptala se ho lahodným
hlasem, do

něhoť vložila ještě více lahody:

"Jak se jmenujete, pane veliteli?"

"Kapitán Phoebus z Châteaupersu, k
službám, krásná slečno," odpověděl
důstojník napřímiv se.

74

"Děkuji."

A zatím co si kapitán Phoebus kroutil po burgundsku knír, sklouzla s koně jako šíp padající k

zemi a uprchlá.

Blesk by se nemihl rychleji.

"U pupku papežova," zaklel kapitán, dávaje pokyn, aby Quasimodovi utáhli pouta, "byl bych si raději ponechal tu děvku."

"Co chcete, pane kapitáne," prohodil jeden z jezdce, "pé-nice ulétla, netopýr zůstal."

V

Neštěstí pokračují

Omráčen pádem, zůstal Gringoire ležet na

dlaťbě před Panenkou Marií na rohu ulice.

Ponenáhlu přicházel k sobě; z počátku se po několik minut vznášel v jakémisi

polonáměsíčním snění, jeť nebylo bez pťvabu a v němť vzdušný obnať cikánky a kozičky se

snoubil s pádnou pěstí Quasimodovou. Tento stav netrval dlouho. Najednou ho probudil dosti

ťivý pocit zimy v oné části těla, jeť přišla do styku s dlaťbou, a vědomí se mu opět vrátilo.

"Odkud na mne jde ten chlad?" řekl si pojednou. Tu si povšiml, že leťí tak trochu uprostřed strouhy.

"Čert mi byl dlužen toho hrbatého
kyklopa," zabručel mezi zuby a chtěl se
zvednout. Byl však příliš zmámen a příliš
potlučen; musil tedy ztstat na místě. Na
štěstí měl volnou ruku; ucpal
si nos a oddal se osudu.

"Pařížské bláto," myslil si, neboť se
utvrdil v domnění, že strouha bude určitě
jeho ložem (a co dělat na lžtku, ne-li
snít?), "pařížské bláto je obzvlášť
smrduté; má v sobě jistě hodně

prchavé a sanytrové soli. Tak o tom
ostatně soudí mistr Mikuláš Flamel a
hermetikové."

Slovo hermetikové mu pojednou přivedlo
na mysl arcijáhna Klaudia Frolla.
Vzpomněl si na

násilnou scénu, kterou právě viděl, na cikánku, jak se zmítala mezi dvěma muži, na to, že

Quasimodo měl společníka; a zamračená a povýšená tvář arci-

75

jáhnova se mu nejasně mihla v paměti. "To by bylo divné," pomysll si. A s touto myšlenkou a na tomto základě začal budovat fantastickou stavbu domněnek, onen pro filosofy příznačný

zámek z karet. Pak náhle zvolal, vraceje se zase do skutečnosti: "Ach ouvej, mrznu!"

Jeho místo stávalo se opravdu čím dál méně snesitelné. Každá částeečka vody ve

strouze

odnášela částčku tepla, jeť proudilo v
Gringoirově kříti, a mezi teplotou jeho
těla a teplotou

vody se začala drsně utvářet rovnováha.

Znenadání ho však stihla nová rána.

Se smíchem a křikem, jeť měl zřejmě
pramálo ohledť ke spánku sousedť, přiběhl
ke

kříťovatce, kde leťel Gringoire, hlouček
dětí, oněch divokých otrhánkť, kteří se pod
věčným

názvem "gamins" potloukali za všech dob
paříťskými ulicemi a kteří, když jsme byli
také

děťmi, házeli po nás kamením, kdykoliv
jsme večer vycházeli ze školy, protože
jsme neměli

roztrhané kalhoty. Táhli za sebou jakýsi
neforemný pytel a hluk jejich dřeváků by
byl

probudil i mrtvého. Gringoire, protože
nebyl ještě docela mrtvý, napolo se zvedl.

"Hej, Hennequine Danděchi! Hej, Jendo
Pincebourde!" křičeli na celé kolo, "právě
umřel starý Eustach Moubon, řezník na
rohu ulice! Máme jeho slavník, uděláme
z něho

slavnostní oheň. Dnes je den Vláků."

A hodili slavník přímo na Gringoiru, k
němuž došli, aniž ho spatřili. Jeden z nich

vzal v tĕtě

chvíli hrst slámy a zapálil ji o hořící knot u sochy Panenky Marie.

"Pro Kristovy rány," zabručel Gringoire, "nebude mi teď zas příliš horko?"

Chvíle byla kritická. Hrozilo mu, že uvízne mezi vodou a ohněm. Vyvinul nadlidskou sílu,

úsilí penězokaze, který má být upálen a pokouší se uniknout. Povstal, odhodil slamník na

uličníky a utekl.

"Svatá Panno!" křičely děti, "železář ožil."

A utekly také.

Slamník opanoval bojiště. Belleforét,
páter Le Juge a Cor-rozet tvrdí, že příštího
dne jej kněží

oně čtvrti sebrali a s velkou slávou odnesli
do tresoru chrámu svaté Opportuny, kde

76

až do roku 1789 míval kostelník dosti
pěkný příjem z velikého zázraku sochy
Panny Marie

na rohu ulice Mauconseil, která svou
pouhou přítomností zažehnala v oně
pamětihodné noci

ze šestého na sedmý leden 1482 neboťtíka
Eustacha Mou-bona, jenž v okamžiku
smrti ukryl

zlomyslně svou duši do slamníku, aby
vyvedl d'áblovi čtverácký kousek.

VI

Rozbitý dťbán

Kdyť náš básník už hezkou chvíli utíkal, co
mu nohy stačily; aniť věděl kam, kdyť
několikrát

hlavou narazil o nejeden roh ulice,
přeskočil mnohou strouhu, přeběhl
kdejakou uličku, slepý

kout a křiřovatku, hledaje východy a
prťchody v zatáčkách staré dlaťby kolem
trťnic, kdyť v

panickém strachu prozkoumával to, co
staré latinské letopisy tak krásně nazývají

"tota via,

cheminum et viaria", najednou se zastavil, předně proto, že už nemohl popadnout dech, a pak

proto, že mu náhle vyvstala v mysli a sevřela mu hrdlo podivná nejistota. "Zdá se mi, mistře Petře Gringoire," řekl si a položil si přitom prst na čelo, "že tu pobíháte jako pomatený. Ti malí darebáci neměli z vás o nic méně strachu než vy z nich. Zdá se mi, říkám vám, že jste

zaslechl, jak se vzdaluje klapot jejich dřeváků jistým směrem, zatím co vy jste upaloval k

severu. Nuže, vyberte si jedno z dvojího: buď utekli, a pak je slavník, který v hrtze

zapomněli, právě oním pohostinným
ložem, za nímž se od rána pachtíte a které
vám Panna

Maria zázračným zptsobem sesílá, aby vás
odměnila za to, že jste na její počest složil

mravoučnou hru plnou oslavných tirád a
zbožných výstupů; nebo se děti nedaly na
útěk, a v

tom případě slamník zapálily; a teď je tam
právě výborný oheň, který potřebujete,
abyste

pookřál, osušil se a zahřál. Dobrý oheň
nebo dobré lože — v obou případech je
slamník

darem nebes. Snad jen proto nechala
blahoslavená Panna Maria zemřít

Eustacha Moubona na

rohu ulice Mauconseil; a je od vás

77

pošetilé, že takhle ztřeštěně pelášíte jako
Pikard'an před Francouzem a necháváte za
sebou,

co hledáte před sebou; jste hlupák."

Vrátil se tedy touž cestou, pátral a slídlil,
nosem věřil, uši nastavoval, jen aby našel

spásonosný slamník, ale marně. Všude jen
shluky domů, slepých zákoutí a křižovatek,

uprostřed nichž neustále váhal a nevěděl si
rady, byl bezradnější a zmatenější v té
spleti

temných uliček neť v bludišti paláce Tournelles. Konečně ztratil trpělivost a zvolal slavnostně: "Bud'teť proklety křiřovatky! Sám d'ábel je stvořil k obrazu svých vidlí."

Touto kletbou si poněkud ulevil a jeho morálku pozvedla nakonec jakási načervenalá záře,

kterou zahlédl v té chvíli na konci dlouhé a úzké uličky. "Sláva Bohu," řekl si, "tam je to.

Tam hoří mťj slamník." A přirovnává se k lodníkovì, jehoť loď v noci ztroskotala, dodal

zboťně: "Salvě, salvě, maris Stella."

Zda-li se tímto úryvkem litanie obracel k
Panně Marii nebo k slamníku, je nám
naprosto

neznámo.

Sotva popošel několik kroků po
nedlážděné, s kopce se svažující uličce,
stále blátivější a

strmější, upozoroval cosi zvláštního. Ulice
nebyla opuštěna: po celé její délce se hned
tu,

hned tam plazily jakési neurčité a
beztvaré hromady a všechny směřovaly ke
světlu

kmitajícímu se na konci ulice jako ti velcí
brouci, co v noci přelézají s jednoho
stébla trávy na

druhé ať k pastýřovu ohni.

Nic tak nesvádí člověka k dobrodružnosti
jako pocit, že má prázdnou kapsu.

Gringoire šel

stále vpřed a brzy dostihl jednu z těch
larev, jež se nejlenivěji vlekla za
ostatními. Když se k

ní přiblížil, spatřil, že to není nic jiného
než ubohý beznohý mrzák, poskakující na
rukou jako

raněný pavouk sekáč, jemuž zbyly jen dvě
nohy. V okamžiku, kdy Gringoire míjel
tohoto

pavouka s lidskou tváří, zaslechl jeho
naříkavý hlas: "La buona manda, signor!
La buona

mancia!"

"Vem tě čert a mě s tebou," prohodil Gringoire, "vím-li, co chceš říci."

A šel dál.

78

Dohonil jinou z těch pohybujících se hromad a prohlédl si ji. Byl to mrzák kulhavý a

jednoruký zároveň, a to tak jed-noruký a kulhavý, že mu složitá soustava berel a dřevěných

noh, jeť ho podpírala, dodávala vzhledu krácejícího zednického lešení. Gringoire, který

miloval vznešená a klasická přirovnání, přirovnal ho v duchu k ťivé třínožce Vulkánově.

Tato ťivá třínožka ho pozdravila, když ji mýjel, nastavila mu však klobouk jako holicí miskou

ať k bradě a zařvala mu do uší: "Señor caballero, para comprar un pedazo de pan!"

"Zdá se," řekl Gringoire, "že tenhle také mluví; je to však drsný jazyk, a jestli mu rozumí, je šťastnější než já."

Pak se udeřil do čela, jak se mu pojednou vynořila jiná myšlenka: "Co, u čerta, znamenalo

ráno to jejich ‚Esmeralda‘?"

Chtěl zrychlit krok, ale už po třetí mu cosi zatarasilo cestu. To něco, nebo spíše někdo, byl

slepec, malý slepec s řidovskou vousatou tváří, tápající kolem sebe holí a vlečený velkým

psem; zahuhňal na Gringoira maďarským přízvukem: "Fa-citote caritatem!"

"Sláva!" vyhrkl Petr Gringoire, "konečně někdo, kdo mluví křesťanskou řečí.

Musím vypadat jako náramný dobrodinec, když mě tak všichni prosí o almužnu a moje kapsa zeje

prázdnou. "Příteli," obrátil se k slepci, "minulý týden jsem prodal poslední košili; čili, jeřto rozumíte jen jazyku Ciceronovu: Vendidi hebdomade nuper

transita meam ultimam

cbemisam."

Po těchto slovech se otočil k slepci zády a pokračoval v cestě. Avšak slepec přidal do kroku

zároveň s ním. A tu pojednou za velkého klapotu misek a berel o dláždění přispěchal k

němu i chromý i bezruký. Pak všichni tři, strkajíce se vzájemně v patách ubohého Gringoiru,

začli mu zpívat každý svou písničku:

"Caritatem!" zpíval slepý.

"La buona mancia!" zpíval beznohý.

A chromý opakoval o tóninu výš: "Un pedazo de pan!"

Gringoire si zacpal uši. "Ó Babylonská věti!" zvolal.

Dal se do běhu. Slepý běžel. Kulhavý běžel. Beznohý běžel.

Čím hlouběji však vnikal do ulice, tím více přibývalo kolem něho beznohých, slepých,

chromých, bezrukých, jedno-

79

okých i malomocných s vředy, zablácených jako slimáci po dešti, vybíhajících tu z domů, tu z

přilehlých uliček, tu zase ze sklepních
otvorů, a všichni, všelijak kulhajíce, řítili
se s velkým povykem, vřískotem a
jekotem ke světlu.

Gringoire, stále sledovaný třemi
pronásledovateli a netušící vůbec, co z
toho vzejde, kráčel

zděšeně mezi ostatními, obcházel chromé,
přeskakoval beznohé; nohy měl zapletené
v tom

mraveništi mrzáků jako onen anglický
kapitán, co zapadl do

hejna krabů.

Napadlo mu, aby se zkusil vrátit. Ale bylo
už příliš pozdě. Celá ta legie se za ním
uzavřela a

jeho tři tebráci ho měli v moci. Šel tedy dál, hnán jednak tím nepřemožitelným proudem,

jednak strachem a závratí, v níž všechno se mu měnilo v jakýsi hrtzný sen.

Konečně došel na konec ulice. Ústila do ohromného náměstí, kde se mihotalo v temné noční

mlze tisíc roztroušených světél. Gringoire se tam vrhl v naději, že rychlostí svých nohou

unikne třem neduživým příšerám, jež se na něho křečovitě zavěsily.

"Onde vas, hombre?" zvolal jeden mrzák, odhodil berle a běžel za ním po dvou nejlepších

nohou, jaké kdy měřily pařížskou dlažbu.

Mezitím se postavil na nohy i beznohý,
nasadil Gringoirovi na hlavu těžkou
okovanou

nádobu, v níž měl předtím složeny nohy, a
slepý se mu podíval do tváře plamenným
zrakem.

"Kde jsem?" ptal se poděšený poeta.

"Ve Dvoře divů," odpověděl čtvrtý přízrak,
který se k nim

připojil.

"Na mou duši," začal opět Gringoire,
"vidím tu slepce, kteří vidí, chromé, kteří
běhají, ale kde je Spasitel?"

Místo odpovědi vybuchli v příšerný
smích.

Ubohý básník se rozhlédl kolem. Byl
opravdu v tom strašidelném Dvoře divt,
kam počestný

člověk v tuto hodinu nikdy nevкроčil; v
čarovném kruhu, kde mizeli beze stopy
soudní

úředníci a městští strátníci, když se tam
odvážili; v městě zlodějť, ošklivé
bradavici na tváři

Paříťe; ve stoce, z níť kaťdého rána vytékal
a kaťdou noc jako do ťumpy se

80

vracel potok neřestí, ťebráctví a tuláctví,

neustále se rozlévající po ulicích hlavních
měst; v

obludném úlu, kam se večer vraceli se
svým lupem trubci lidské společnosti; ve
falešné

nemocnici, kde cikán, páter vyklouz,
zběhlý student, ničemové všech národů,
Španělé,

Italové, Němci, i všech náboženství, židé,
křesťané, mohamedáni i modláři, pokryti

předstíranými ranami, proměňovali se v
noci z žebráků v lupiče; jedním slovem, v
ohromné

šatně, kde se oblékali a svlékali v oné
době všichni herci té věčné komedie,
kterou na pařížské

dlaťbě hraje krádeř, prostituce a vražda.

Bylo to prostorné a nepravidelné náměstí,
špatně dlažděné jako všechna pařížská
náměstí v té

době. Tu a tam plápolaly ohně, kolem
nichť se hemřily podivné shluky postav.
Lidé

přicházeli, odcházeli, křičeli. Bylo slyšet
pronikavý smích, dětský pláč, řenské
hlasy. Ruce a

hlavy tohoto davu, černé na jasném
pozadí, odrážely se tu v tisícerých
bizarních gestech. Na

zemi, kde se mihotala záře ohně, do níť se
promítaly veliké nejasné stíny, bylo
mořno

chvílemi vidět, jak přeběhl pes podobný
člověku nebo člověk podobný psu. Zdálo
se, že v

tomto světě mizejí hranice mezi rasami a
čeleděmi jako v říši diímont. Muži, ženy,
zvířata,

věk i pohlaví, zdraví i nemoci, to vše jako
by v tomto davu splývalo; vše tu žilo
pohromadě,

promíšeno, propleteno, nakupeno; každý
tu bral podíl na všem. Přestože byl celý
zmatený,

mohl Gringoire v plápolavé a slabé záři
ohnět rozeznat kolem dokola ohromného
náměstí

ohyždnou obrubu starých domů, jejichž

červotočivá, svrašťelá a sražená prťcelí,
proražená

vždy jedním nebo dvěma osvětlenými
vykýři, připadala mu ve tmě jako
velikánské nestvtr-

né a zamračené hlavy stařen, které se tu
seskupily do kruhu, a mhouříce oči,
pozorovaly ten

pekelný rej.

Byl to jakýsi nový svět, neznámý,
neslýchaný, nestvtrný, přízemní, jak
mraveniště se

hemťící, fantastický.

Gringoire, čím dál vyděšenější, zaklesnutý
mezi třemi ťebráky jako v trojích kleštích

a

ohlušený pestrým davem, jenž se vlnil a
štěkal kolem něho, nešťasrný Gringoire se
pokoušel

sebrat svou duchapřítomnost a
vzpomenout si, zdali je sobota. Avšak
jeho úsilí bylo marné,

nit jeho paměti a jeho myšlenek

81

byla zcela přetržená; a zmítaje se v
pochybách, kolísaje mezi tím, co viděl, a
tím, co cítil,

položil si tuto nezodpověditelnou otázku:
"Jestliže existuji, existuje tohle všecko?
Jestliže to vše existuje, existuji já?"

V tom okamžiku zazněl v hlučícím davu
těsně vedle něho zřetelný výkřik:

"Zaved'me ho ke

králi! Zaved'me ho ke

králi!"

"Panenko Maria!" zašeptal Gringoire,

"zdejší král je jistě

kozel."

"Ke králi! Ke králi!" opakovaly všechny
hlasy.

Odvlekli ho. Kdekdo se na něj sápal. Ale
tři ťebráci si nedali vzít kořist a vyrvali ji
ostatním.

"Je náš!" vrískali.

V této rvačce vzal za své básníktv
kabátec, beztak jiť

chatrný.

Cestou přes hrůzostrašné náměstí opustila
Gringoiru závrať. Po několika krocích se
mu vrátil

pocit skutečnosti. Počal si zvykat na
místní ovzduší. V první chvíli jako by
vystoupil z

básnickovy hlavy nebo snad zcela prostě a
prosaicky z jeho prázdného ťaludku jakýsi
dým,

jakási pára, která se rozprostřela mezi ním
a předměty a dovolovala mu je vidět jen
jako v

nesouvislé mlze mučivého snu, jako v
temných hlubinách snění, kdy všechny
obrysy se

chvějí, všechny tvary nabývají pitvorné
podoby, kdy předměty se vrší v nesmírné
hromady,

věci se proměňují v přeludy a lidé v
přízraky. Ponenáhlu ustoupila tato
halucinace pohledu

méně vyděšenému a méně zveličujícímu.
Skutečnost prorazila konečně na povrch,
bila ho do

očí, vrátila mu do nohou a bořila kus po
kuse všechnu tu hrtzyplnou poesii, jít se
cítil zprvu

obklopen. Musel si nakonec povšimnout,

že se nebrouzdá v řece Styxu, ale v blátě,
že do

něho nestrkají démoni, ale zloději, že mu
nejde o duši, ale prostě o život (neboť mu
chyběl

onen vzácný usmiřovatel, který tak účinně
prostředkuje mezi lupičem a počestným

člověkem: měsíc). Když se konečně
podíval na všechno to řádění zblízka a s
větší

chladnokrevností, octl se z pekelného
reje v krčmě.

Dvůr divů nebyl skutečně nic jiného než
krčma, ale krčma

lupičská, stejně rudá krví jako vínem.

82

Podívaná, jeť se naskytla jeho zrakům,
kdyť ho otrhaná stráž konečně dovedla k
cíli jeho

pouti, nemohla ho přivést opět k poesii,
dokonce ani ne k poesii pekelné. Byla to
víc neť

kdykoliv předtím všední a drsná
skutečnost krčmy. Kdybychom nebyli v
patnáctém století,

řekli bychom, že Gringoire sestoupil od
Michelangela ke Callotovi.

Kolem ohně, který hořel na veliké kulaté
dlaždici a jehož plameny pronikaly skrze

rozřhavané tyče třínožky, v tu chvíli
prázdné, bylo sem tam rozestaveno bez
ladu a skladu

několik červotočivých stolů, aniž
nejposlednější služebník geo-metřův uznal
za vhodné

urovnat je do řady anebo se postaral o to,
aby se alespoň neprotínaly v úhlech příliš

nezvyklých. Na stolech se lesklo několik
korbelů přetékajících vínem a pivem;
kolem těchto

korbelů se skláněla spousta pijáckých
tváří, zbrunátnělých ohněm a vínem. Byl
tu ševci

břicháč, objímající tlustou a masitou
holku. Byl tu jakýsi falešný voják,

"filuta", jak se říkalo v hantýrce, který si s hvízdáním snímal obvaz z padělaného zranění a uvolňoval si své zdravé

a silné koleno, jeť bylo od rána ovinuto tisíci obvazy. Naproti němu zas jakýsi neduřivec

připravoval si jiť na zítřek pomocí laštovičníku a volské krve svou "malomocnou" nohu. O

dva stoly dál odříkával jakýsi poutník v dokonalém poutníčkem hávu nářek svaté Reginy,

nezapomínaje při tom na jednotvárný přednes a huhňání. Na jiném místě měl mladý ťebrák

právě hodinu předstírané padoucnice u

starého veterána, který ho učil umění, jak
tvýkáním

kousku mýdla vytvořit pěnu u úst. Opodál
si odstraňoval opuchlý muť umělý otok, ať
si čtyři

nebo pět zlodějek, jeť se přely u téhož
stolu o večer ukradené dítě, muselo ucpat
nos. Byly tu

zastoupeny všechny případy, které se o dvě
stě let později, "zdály královskému dvoru
tak

směšnými," jak praví Sauval, "že sloužily
králi za kratochvíli a byly úvodem ke
královskému baletu Noc; měl čtyři díly a
tančili ho na divadle v Malém
Bourbonském paláci." "Nikdy,"

dodává očitý svědek z roku 1653, "nebyly
bleskurychlé proměny Dvora divt
předvedeny

šťastněji. Benserade nás na ně připravil
dosti galantními verši."

83

Odevšad se ozýval hlučný smích a
necudná píseň. Každý se tu roztahoval,
nadával a klel,

neposlouchaje souseda. Korbely o sebe
třukaly, a jak se připíjelo, vznikaly hádky,
při čemž

otlučené dřbány trhaly ťebrákům jejich
hadry.

Veliký pes, sedící na ocase, díval se do

ohně. K tomuto řádění se připletlo několik dětí.

Ukradené dítě plakalo a křičelo. Jiné dítě, zavalitý čtyřletý chlapeček, seděl jako pěna na

příliš vysoké lavici, nohy mu volně visely a stl mu sahal až po bradu. Třetí dítě roztíralo s

vátnou tváří po stole roztavený lůj, který stékal se svíce. A poslední děťátko, celé umazané od

bláta, takřka se ztrácelo v kotlíku, který oškrabovalo břídicí a vyluzovalo z něho zvuky, že by

Stradivari omdlel.

U ohně stál sud a na sudě seděl ťebrák:
král a jeho trtn.

K tomuto sudu přivedli Gringoiru jeho tři
stráťci a celá ta rozdováděná tlupa na
chvíli zmlkla,

ať na dítě vyškrabující kotlík.

Gringoire se neodvažoval ani dýchat, ani
pozvednout oči.

"Hombre, quita tu sombrero?" řekl jeden
ze tří chlapt, co ho drťeli, a neť Gringoire
pochopil, co chtěl říci, strhl mu druhý
čapku. Ubohý birýtek, pravda, ale ještě
dobrý do deště nebo do

slunce. Gringoire povzdechl.

A tu ho král oslovil s výše svého trtnu.

"Co je to za darebáka?"

Gringoire se zachvěl. Tento hlas, ačkoliv měl hrozivý pří-zvuk, připomněl mu jiný hlas, který

dnešního rána zasadil první ránu jeho mystériím, když uprostřed publika zahuhňal: "Almuťnu,

prosím!" Zvedl hlavu. Byl to opravdu Kulhavý Špindíra.

Kulhavý Špindíra, vyšňořený královskými odznaky, neměl na sobě ani o cár více nebo méně.

Jeho rána na rameni už zmizela. V ruce měl bič z bílých kožených řemínků, jakého tehdy

používali strážníci "k stisknutí davu" a kterému se říkalo "dttky". Na hlavě měl jakousi kulatou, nahoře uzavřenou čepici; bylo však nesnadné rozeznat, zda je to dětský čepeček

nebo královská koruna, tak si byly ty dvě věci podobné.

Aniž věděl proč, nabyl Gringoire přece poněkud naděje,

84

když poznal v králi Dvora divt svého prokletého ťebráka z velké síně.

"Mistře," zakoktal, "Milosti... Veličenstvo ... Jak vás mám oslovovat?" řekl konečně, jakmile dospěl k vrcholnému bodu stupnice a nevěděl již, jak dál stoupat nebo

klesat.

"Milosti, Veličenstvo nebo kamaráde,
říkej mi, jak chceš. Ale pospěš si. Co
můžeš říci na

svou obranu?"

Na svou obranu! To se mi nelíbí, pomyslel
si Gringoire a začal opět koktat: "Já jsem
ten, ten, co dnes ráno ..."

"U drápt d'áblových," přerušil ho Kulhavý.
"Tvé jméno, ničemo, a nic víc. Poslyš!
Stojíš před třemi mocnými vladaři: přede
mnou, Kulhavým Špindírou, králem
thunským, následníkem

velikého coesra, před svrchovaným pánem
království hantýrky; před Matyášem
Hungadim

Spicalim, vévodou egyptským a
cikánským, támhle tím ťlutým starcem s
hadrem kolem

hlavy; před Vilémem Rousseauem,
císařem galilejským, tím břicháčem, co
nás neposlouchá a

mazlí se právě s děvkou. My jsme tvoji
soudcové. Vstoupil jsi do království
hantýrky, ačkoliv

sem nepatříš, a porušil jsi výsady našeho
města. Musíš být potrestán, ledaže bys byl
,caponc,

,franc-mitou' nebo ,rifodé\ což v hantýrce
počestných lidí znamená zloděj, ťebrák
nebo tulák.

Jsi něco takového? Ospravedlň se. Pověz,

co jsi zač!"

"Běda," odpověděl Gringoire, "nemám tu čest. Jsem spisovatel ..."

"To stačí," začal opět Špindíra, aniž ho nechal dokončit, "budeš oběšen. Docela prostá věc, počestní páni měšťané! Tak, jak zacházíte s našimi lidmi u vás, zacházíme s vašimi u nás.

Zákon, který uplatňujete na tuláky, uplatňují tuláci na vás. Je-li zlý, je to vaše chyba. Je přece nutné, abychom občas viděli, jak se šklebí tvář počestného člověka v konopném obojku; je to

poctivá hra. Nuže, přáteli, rozděl vesele své hadry těmto slečinkám. Dám tě pověsit pro

zábavu tuláctm a ty jim dáš svtj mšec,
aby se napili. Chceš-li ještě vykonat
nějaké ty

ceremonie, máme tam dole v kádi velmi
dobrého P.ám-bíčka z kamene, kterého
jsme ukradli

v kostele svatého Petra. Máš čtyři minuty
k tomu, abys mu hodil duši na hlavu."

85

Byl to strašlivý proslov.

"Dobře řečeno, na mou duši! Kulhavý
Špindíra káťe jako svatý Otec papež,"
zvolal císař

galilejský a rozbil korbel, aby střepem
podepřel sttl.

"Páni císařové a králové," řekl Gringoire chladnokrevně (sám nevím, jak zase nabyl odhodlanosti, že tak rozhodně mluvil), "na to jistě nepomýšlíte; jmenuji se Petr Gringoire,

jsem básník, jehož mravoučnou hru dnes hráli ve velké síni Soudního paláce."

"Ach, to jsi ty, mistře!" pravil Špindíra, "byl jsem tam také, přísám bůh! Vida, tak ty si myslíš, kamaráde, když jsi nás ráno nudil, že nemůžeš být večer oběšen?"

Z tohoto se budu tětko dostávat, pomyslí si Gringoire. Přesto však učinil ještě jeden pokus.

"Nevím, proč básníci nejsou počítáni mezi tuláky," prohlásil. "Ezop byl tulák, Homér

byl ťebrák, Merkur byl zloděj..."

Špindíra ho přerušil. "Zdá se mi, ťe nás chceš obalamutit svou hatmatilkou. Nech se oběsit,

hrom do toho, a nedělej takové okolky!"

"Promiňte Vaše Veličenstvo, králi thúnský," odporoval Gringoire, bráně se zuby nehty. "Stojí to za to ... Okamťik ... Vyslechněte mě... Neodsoudíte mě přece, dokud mě nevyslechnete ..."

Jeho zkormoucený hlas byl opravdu přehlušen povykem kolem něho. Chlapeček vyškraboval

kotlík s ještě větším zápalem než předtím a k dovršení všeho postavila jakási stařena na

rozřhavenou třínožku pánev plnou tuku,
který syčel v ohni asi tak, jako křičí tlupa
dětí

pronásledujících maškaru.

Nicméně se zdálo, že Kulhavý Špindíra se
chvilku radí s vévodou egyptským a
císařem

galilejským, už zcela opilý. Pak zostra
zakřičel: "Ticho tam!" A poněvadž kotlík a
pánev na to nic nedaly a pokračovaly v
duetu, seskočil se sudu, kopl do kotlíku,
jenž se odkutálel na

deset kroků i s děckem, kopl do pánve, z
níž všechn tuk se vylil do ohně, a
vystoupil opět

vátně na svatý trn, nestaraje se o přidušený

pláč dítěte

86

ani o hubování stařeny, jejíž večere
odplývala v krásném bílém plameni.

Špindíra pokynul a vévoda, císař,
hodnostáři a dvořanstvo se seřadili kolem
něho do podkovy,

v jejímž středu stál Gringoire, stále ještě
držený v krutém zajetí. Byl to pŕlkruh
hadrt, cárt,

cetek, vidlí, seker, vrávoravých nohou,
tlustých nahých paŕí, špinavých,
netečných a tupých

tváří. Uprostřed této artušovské družiny
ŕebrákt vévodil Kulhavý Špindíra jako

dóte tohoto

senátu, jako král těchto pairť, jako papeť
tohoto kardinákkého sboru. Vévodil jim s
výše

svého sudu a také jakýmsi povýšeným,
divokým a strašlivým výrazem, který mu
sršel z očí a

mírnil v jeho divošském profilu zvířecí
typ tulácké rasy. Řeklo by se kančí hlava
mezi

svinskými rypáky.

"Poslyš," řekl Gringoirovi a hladil si
mozolnou rukou ne-stvtrnou bradu.

"Nevím, proč bys neměl být pověšen. Je
pravda, že se ti to asi protiví; a je to zcela
prosté, vy měšťané nejste na

to zvyklí. Děláte si z toho velkou hlavu. Konec konců ti nechceme ublížit. Dáváme ti

možnost, jak se z toho hned dostat. Chceš být náš?"

Možno si představit, jak pŕsobil tento návrh na Gringoiru, který se už viděl na onom světě a

počal ztrácet naději. Chopil se ho energicky.

"Ovšem ŕe chci, hrozně rád," odpověděl.

"Souhlasíš tedy s tím," začal znovu Špindíra, "ŕe vstoupíš do druŕiny malého ohnivého meče."

"Malého ohnivého meče, samozřejmě,"

odpověděl Gringoire.

"Prohlašuješ se za člena svobodných měšťanů?" pokračoval král thunský.

"Svobodných měšťanů."

"Za poddaného království hantýrky?"

"Království hantýrky."

"Za tuláka?"

"Za tulákaí"

"V duši?"

"V duši."

"Upozorňuji tě," ujišťoval ho král, "že přesto šibenici ne-ujdeš."

"K čertu!" řekl básník.

"Jenže," pokračoval Kulhavý klidně,
"budeš pověšen později, s větší
obřadností, na útraty dobrého města
Paříže, na krásné kamenné šibenici a
počestnými lidmi. To tě mŕže utěšovat."

"Jak pravíte," odpověděl Gringoire.

"Jsou tu i jiné výhody. Jako svobodný
měšťan nebudeš přispívat ani na čištění,
ani na chudé, ani na osvětlení, k čemuž
jsou nuceni pařížští měšťané."

"Budiž tedy," prohlásil básník.

"Souhlasím. Jsem tulák, příslušník
království hantýrky, svobodný měšťan,
člen družiny malého ohnivého meče, vše,

co budete chtít; a byl jsem vším

tím už předtím, pane králi thunský, protože
jsem filosof; et omnia in philosophia,
omneš in

philosopho continentur, jak víte."

Král thunský sraštil obočí.

"Za koho mě považuješ, příteli? Jakou
hantýrkou uherských ťidť nám tu krákáš?
Neumím

hebrejsky. Lupič nemusí být ťidem. Já
sám už nekradu, je to pod mou dťstojnost,
já zabívám.

Uřezávat krky, to ano; uřezávat měšce, to
ne."

Gringoire se pokusil vmísit jakousi
omluvu do těchto úseč-ných slov, stále
zlostněji

odsekávaných. "Prosím za prominutí,
Milosti. To není hebrejšтина, to je latina."

"Povídám ti," pokračoval rozhorleně
Kulhavý, "že nejsem žid, a že tě dám
pověsit, hrom aby do židů i s tím
židovským žebráckém, co stojí vedle tebe;
doufám, že ho jednou uvidím

přibitého k pultu jako falešný pětník; nic
jiného není."

Za řeči ukázal na vousatého maďarského
židáčka, který předtím oslovil Gringoira
svým

facitote caritatem, a neznaje jiné řeči,

díval se překvapeně, jak si na něm
thunský král vylévá

zlost.

Nakonec se Jeho Veličenstvo Kulhavý
Špindíra uklidnil. "Ničemo jeden!" řekl
našemu

básníku, "chceš se tedy stát tulákem?"

"Zajisté," odpověděl poeta.

"To nestačí jen chtít," prohlásil zamračený
ŠpinMíra. "Dobrá vtle nepřidá do polévky
ani cibulku a je dobrá jen k tomu,

88

aby se člověk dostal do ráje; jenže ráj a
království hantýrky jsou dvě rŕzné věci.

Chceš-li být

přijat mezi hantýrníky, musíš dokázat, že
se k něčemu hodíš, a proto musíš
prošacovat

panáka."

"Prošacuji vše, co vám bude libo," řekl
Gringoire.

Špindíra dal znamení. Několik zlodějt
odešlo a za chvíli se vrátilo. Přinesli dva
dřevěné

sloupy, zakončené dole podstavci ze dvou
prkének, na které se mohly snadno
postavit. K

hořejším koncům obou sloupů připevnili
příčný trám a to vše tvořilo docela pěknou

přenosnou šibeničku; Gringoire si s uznáním povšiml, že ji postavili, než bys okem mrkl. Nic

tu nechybělo, ba ani provaz, který se ladně houpal pod příčným trámem.

"Co s tím zamýšlejí?" tázal se v duchu Gringoire poněkud znepokojeně. V tu chvíli však

zaslechl zvuk rolniček, který ho zbavil úzkosti. Tuláci právě pověsili za krk na provaz panáka,

jakéhosi strašáka na ptáky, červeně oblečeného a tak ověšeného rolničkami a zvonečky, že

by jimi mohli vystrojit třicet kastilských mezkt. Tisícere zvonečky se nějakou

chvíli chvěly,

jak se houpal provaz, pak pozvolna
utichaly, ať se odmlčely úplně, když panák
zůstal konečně

nehybně viset podle zákona o kyvadle, jeť
nahradilo vodní a přesýpací hodiny.

Tu vyzval Špindíra Gringoire, ukazuje mu
na starou roz-viklanou stoličku pod
panákem:

"Vystup na ni."

"U všech rohatých!" namítl Gringoire,
"vždyť si zlámu vaz. Vaše stolička kulhá
jako Martialovo dvojverší; jedna noha je
hexametr, druhá pentametr."

"Vystup," opakoval Kulhavý Špindíra.

Gringoire vystoupil na stoličku, a když několikrát nejistě zakroužil hlavou a rukama, podařilo

se mu najít těžiště.

"A nyní," pokračoval král thunský, "otoč pravou nohu kolem levé a postav se na špičku levé nohy."

"Milostivý pane," ozval se Gringoire, "vy si tedy rozhodně přejete, abych si zlomil některý úd?"

Kulhavý potřásl hlavou.

"Poslyš, příteli, moc mluvíš. Řeknu ti stručně, oč jde: postavíš se na špičku nohy, jak jsem ti povídal, a dosáhneš tak

panákovi ať na kapsu; prošacuješ ji; najdeš tam měšec a vyndáš ho; provedeš-li to všechno,

aniž zaslechneme zvuk jediného zvonečku, bude dobře; staneš se tulákem. Pak už tě budeme

jen týden pořádně mlátit."

"Pro Kristovy rány, to nesvedu," prohlásil Gringoire. "A rozezvučím-li zvonečky?"

"Pak budeš oběšen. Rozumíš?"

"Nerozumím tomu ani za mák," odpověděl Gringoire.

"Poslouchej ještě jednou. Prošacuješ panáka a vezmeš mu měšec; pohne-li se při tom jediný

zvoneček, budeš viset. Rozumíš tomu?"

"Dobře," přisvědčil Gringoire, "tomu rozumím. A co dál?"

"Podaří-li se ti vzít váček, aniž uslyšíme rolničky, budeš tulákem a budeme tě sedm dní po

sobě řezat. Snad tomu teď rozumíš?"

"Tohle už, milostivý pane, nechápu. Jaká je tu pro mne výhoda? V jednom případě oběšen, v

druhém bit?"

"A to, že budeš tulákem, není nic?" začal opět Špindíra. "Budeme tě bít v tvém zájmu, aby ses otužil proti ránám."

"Pěkně děkuji," odpověděl básník.

"Do toho, pospěšme si," řekl král a kopl nohou do sudu, který se rozezvučel jako buben.

"Prošacuj panáka, ať už to skončí!
Upozorňuji tě naposled, že zaujmeš místo
panáka, uslyším-

li jedinou rolničku."

Tlupa hantýrníků zatleskala slovtm
Kulhavého Špindíry a postavila se do
kruhu kolem

šibenice se smíchem tak nelítostným, že si
Gringoire uvědomil, že je jim příliš
dobrou

zábavou a že se musí od nich obávat

nejhoršího. A tak mu nezbývala žádná naděje, leda

chatrná vyhlídka, že se mu podaří ona hrozná operace, kterou mu uložili; rozhodl se, že se jí

odváží, avšak nejdříve vyslal vroucí modlitbu k panákovi, kterého měl obrat a který by se dal

jistě snadněji obměkčit než tuláci. Ty nesčíslné zvonečky s měděnými jazýčky mu připadaly

jako otevřené tlamy zmijí, přichystané uštknout a zasyčet.

"Ach," říkal si potichu, "coťpak je možné, aby můj život závisel na nejmenším záchvěvu té nejmenší rolničky? Ach,"

dodal se sepjatýma rukama, "zvonečky nezvoňte! Rolničky neklinkejte! Penízky necinkejte!"

Zkusil ještě jednou obměkčit Špindíru:

"A jestli zafouká vítr?" zeptal se ho.

"Budeš oběšen," odpověděl Špindíra bez rozmýšlení.

Když Gringoire viděl, že jakýkoliv odklad, prttahy nebo vytáčky jsou vyloučené, smířil se

statečně s osudem; otočil pravou nohu kolem levé, postavil se na levou a napřáhl ruku... Sotva

se však panáka dotkl, zavrával, neboť stál nyní jen na jedné noze a stoličce pod ním chyběla

také jedna noha; chtěl se bezděčně o panáka opřít, ztratil rovnováhu a dopadl tětce na zem,

zcela ohlušen tím, jak se nad jeho hlavou rozezvučelo tisíce zvonečků. Panák se pod nárazem

jeho ruky otočil nejdříve kolem své osy a pak se majestátně houpal mezi oběma sloupy.

"Proklatě!" vzkřikl, když padal, a zůstal ležet jako mrtvý, tváří k zemi.

Přesto však slyšel nad sebou strašlivé zvonění a ďábelský smích ťebráček i hlas

Špindíry, jak

rozkazoval: "Zvedněte mi toho čtveráka a pěkně mi ho pověste."

Gringoire vstal. Panáka zatím už sundali, aby mu uvolnili místo.

Hantýrníci ho donutili, aby vystoupil na stoličku. Špindíra přistoupil k němu, dal mu na krk

oprátku a poklepal mu na rameno se slovy: "Sbohem, příteli. Teď už z toho nemůžeš

vyvážnout, ani kdybys měl v břiše střeva papežova."

Gringoire slabě vydechl slovo "milost". Rozhlédl se kolem sebe; leč žádná naděje:

všichni se smáli.

"Ochmelko z Hvězdy," řekl král thunský velikánskému tulákovi, který vystoupil z řady,

"vylez na trám."

Ochmelka z Hvězdy se vyšplhal hbitě na příční trám, a když Gringoire zvedl za okamžik oči,

viděl s hrůzou, jak dřepí na přídce nad jeho hlavou.

"A teď, jakmile zatleskám," začal opět Kulhavý Špindíra, "ty, Červený Andry, odkopneš stoličku, ty, Františku Kořalko, pověšíš se tomu ničemovi na nohy, a ty, Ochmelko z

Hvězdy, skočíš mu na ramena; a všichni tři najednou, rozumíte?"

91

Gringoire se zachvěl hrůzou.

"Kapírujete?" otázal se Kulhavý Špindíra tři hantýrníky přichystaných vrhnout se na

Gringoiru. Ubohý odsouzenec prožil okamžik strašlivého očekávání, zatím co Špindíra

špičkou nohy přistrkával klidně do ohně několik úlomků révového dříví, které plameny

dosud nezasáhly. "Kapírujete?" opakoval a rozpráhl ruce, aby zatleskal. Ještě vteřinu, a bylo po všem.

Tu se však zarazil, jako by ho náhle napadla jakási myšlenka.

"Okamžik," řekl; "zapomněl jsem... Je u nás zvykem, že nepověsíme muže, aniž se zeptáme, jestli ho nechce některá z našich žen. Kamaráde, to je tvoje poslední útočiště. Musíš se oženit

bud' s tulačkou, nebo s oprátkou."

Ať jakkoliv podivným se může zdát čtenáři tento cikánský zákon, je ještě dnes obšírně uváděn

v anglickém zákonodárství. Viz „Burington's Observations".

Gringoire vydechl. Bylo to po druhé během pŕl hodiny, co se vracel k ŕivotu. A proto si

netroufal příliš na to spoléhat.

"Holá!" zvolal Špindíra, když opět vystoupil na svtj sud, "holá, tenské, samice, je mezi vámi nějaká smilnice od čarodějnice ať po její kočku, která by chtěla tohoto smilníka? Holá,

Mikuláško Tlustá Mrcho! Eliško Couravá!
Simono Po-vídavá! Marie Nohatá!
Přerostlá

Makrelo! Brnardo Sršatá! Michalko
Upejpavá! Klaudie Ouškohryzko!
Maturino Povětrná!

Holá! Isabello Chňapková! Pojd'te a
podívejte se! Muť zadarmo. Která ho
chcete?"

V tom ťalostném stavu byl Gringoire

bezpochyby málo vábný. Tulačky
projevily nevalný

zájem o tento návrh. Nešťastník slyšel, jak
odpovídají: "Ne, ne, pověste ho, bude
aspoň

zábava pro všechny!"

Tři z nich však přece vystoupily z davu a
přišly ho očichat. První byla zavalitá
holka s

hranatou tváří. Pozorně zkoumala ťalostný
kabátec filosofův. Kabát byl obnošený a
děravější

než cedník. Holka se ušklíbla. "Stará
veteš!" zabručela a oslovila Gringoiru: "A
co plášť?"

"Ztratil jsem ho," odpověděl Gringoire. "A čapka?" "Vzali mi ji." "A střevíce?"
"Nemají 92

už skoro podrážky." "A váček?" "Běda!"
zakoktal Gringoire, "nemám ani vindry."
"Nech se pověsit a ještě poděkuj!" odsekla
tulačka a otočila se k němu zády.

Druhá, stará, černá, vrásčitá, ohyzdná a
tak šeredná, že byla poskvrnou i pro Dvtr
divt,

kroužila kolem Gringoiru. Chvěl se téměř
hrtzou, že ho bude chtít. Zena však
procedila mezi

zuby: "Je příliš hubený," a odešla.

Třetí byla mladá dívka dosti světlá a
nepříliš ošklivá. "Zachraňte mě," řekl jí

tiše ubožák.

Podívala se na něj jednu chvíli s útrpným výrazem, pak sklopila oči, uhladila si záhyb na

sukni a stála nerozhodně. Sledoval očima každý její pohyb: byl to poslední záblesk naděje.

"Ne, nemohu," řekla konečně dívka.

"Vilém Dlouhá tvář by mě bil." A zmizela opět v davu.

"Kamaráde, máš smůlu," řekl Kulhavý Špindíra.

Pak se postavil na sud: "Nikdo ho nechce?" vykřikoval, napodobuje k veliké veselosti všech přízvuk soudního licitátora při dražbě. "Nikdo ho nechce? Po

prvé, po druhé, po třetí!" Načeť

se obrátil k šibenici a kývl hlavou:
"Přiřčen!"

Ochmelka z Hvězdy, Červený Andry a
František Kořalka přistoupili ke
Gringoirovi.

Vtom se ozval v řadách hantýrníků výkřik:
"Esmeralda! Esmeralda!"

Gringoire se zachvěl a obrátil se v tu
stranu, odkud přicházel pokřik. Dav se
rozestoupil a

uvolnil cestu čisté a skvoucí postavě. Byla
to cikánka.

"Esmeralda!" šeptl Gringoire, uťaslý při

všem rozčilení nad tím, jak toto kouzelné slovo rázem spojilo všechny jeho dnešní vzpomínky.

Zdalo se, že toto vzácné stvoření ovládlo svým pŕtvabem a krásou i Dvŕtr divŕt.

Hantýrníci a

hantýrnice ustupovali překotně z cesty a jejich surové tváře se rozjasnily, když na ně pohlédla.

Přistoupila k odsouzení svým lehkým krokem. Pŕtvabná Dŕtali šla za ní. Gringoire byl víc

mrtvý než ŕtivý. Pozorovala ho chvíli mlčky.

"Chcete toho člověka oběsit?" zeptala se vášně Špindíry.

"Ano, sestro," odpověděl král thunský,
"leda ťe by sis ho vzala za muťe.

Našpulila pťvabně dolní ret, jak to měla ve
zvyku.

"Vezmu si ho," prohlásila.

V tu chvíli věřil Gringoire pevně, ťe vše,
co od rána proťil, je sen a toto je jeho
pokračování.

Obrat byl vskutku prudký, i když radostný.

Rozvázali oprátku a nechali básníka
sestoupit s podnoťky. Musel si sednout,
jak byl rozrušen.

Bez jediného slova přinesl vévoda

egyptský hliněný džbán. Cikánka ho podala Gringoirovi.

"Hod'te ho na zem," řekla mu. Džbán se rozbil na čtyři kusy.

"Bratře," řekl pak vévoda egyptský a položil jim ruce na čelo, "je tvou ženou; sestro, je tvým mužem. Na čtyři roky. Jděte."

vn

Svatební noc

Za malou chvíli se náš básník octl v malé světničce, sklenuté do lomeného oblouku, pěkně

uzavřené a pěkně vytopené; u stolu, kterému zřejmě nechybělo nic, leda

nějaké zásoby z

poličky na jídlo, zavěšené na dosah ruky;
měl naději na dobrou postel a byl sám s
ptvabnou

mladou dívkou. Dobrodružství takřka
kouzelné. Počínal se vátně považovat za
hrdinu z

pohádky; co chvíli se pátravě rozhlédl
kolem, zda-li je tu ještě ohnivý vtz s
dvěma

okřídlenými obludami, který jediný ho
mohl tak rychle dopravit z pekla do ráje.
Občas se

zarytě zadíval na díry ve svém kabátě, aby
se násilím připoutal ke skutečnosti a
neztratil

zcela pŕdu pod nohama. Jeho rozum,
vznášející se v neskutečných prostorách,
visel uť jen na

této niti.

Zdálo se, ťe dívka mu nevěnuje pozornost;
chodila sem a tam, odstrčila některou
stoličku,

hovořila s kozou a někdy našpulila ret
svým obvyklým zptsobem. Nakonec si
přisedla ke

stolu a Gringoire si ji mohl nerušené
prohlíťet.

94

Byl jsi kdysi dítětem, čtenáři, a moťná, ťe
jsi tak šťasten a jsi jím dosud. Jistě jsi

nejednou (a pokud se mne týče, strávil
jsem tím celé dny, nejlépe využitě v mém
řivotě) za slunného dne

na břehu prudkého potoka sledoval s
keříčku na keř nějakou krásnou zelenou
nebo modrou

vátku, jak v nečekaných úhlech přerušuje
let a líbá okraje všech větví. Vzpomínáš
si, s

jakou láskyplnou zvědavostí ulpívala tvá
myšlenka i tvůj pohled na tom malém
šustícím a

bzučícím víru purpurových a azurových
křídel, v jejichž středu se vznášel
nepostřehnutelný

tvar těla, neustále mizející pod rychlými

pohyby? Vzdušná bytost, kterou jsi jen
matně

rozeznával pod chvějivými křídly,
připadala ti jako neskutečný prelud,
nepostižitelný ani

dotekem, ani pohledem. Jaký úžas se tě
však zmocnil, když váčka konečně
spočinula na

špičce rákosu a ty sis mohl se zatajeným
dechem prohlížet její dlouhá gázová
křídla, dlouhý,

emailově lesklý šat, dvě křišťálové oči; a
s jakou úzkostí jsi čekal, ať uvidíš, jak se
tělo opět

mění v stín a bytost v prelud. Vzpomeň si
na tyto dojmy a snadno si představíš, co

pociťoval

Gringoire při pohledu na Esmeraldu v její viditelné a hmatatelné podobě, tu Esmeraldu,

kterou dosud zahlédl jen ve víru tance, zpěvu a vzruchu.

Pohřížen do stále hlubšího snění, sledoval ji mlhavým pohledem a říkal si: "To je tedy ta

Esmeralda! Božské stvoření! Pouliční tanečnice! Tak mnoho a tak málo! To ona zasadila

dnes ráno poslední ránu mým mystériím a dnes večer mi zachraňuje život. Můj zlý duch, můj

anděl strážný! — Rozkošná žena, na mou věru! — A musí mě bláznivě milovat, když si mě

takhle vzala! Ostatně, abych nezapomněl," pokračoval a najednou povstal s oním smyslem

pro skutečnost, který byl základním rysem jeho povahy i filosofie, "nevím ani, jak se to stalo, ale jsem jejím manželem!"

S touto myšlenkou v hlavě i v očích přistoupil k dívce tak bojovně a zamilovaně, že ucouvla.

"Co ode mne chcete?" otázala se.

"Vy se mě na to ještě ptáte, rozkošná Esmeraldo?" odpověděl Gringoire s přízvukem tak

vášnivým, že se tomu sám divil, když slyšel svtj hlas.

95

Cikánčiny veliké oči se údivem rozšířily.
"Nevím, co myslíte."

"Jakže!" začal opět Gringoire, rozohňuje se víc a víc a jsa si vědom, že konec konců má co dělat jen s jednou z "počestných" panen Dvora divt, "nejsem tvtj, sladká přítelkyně, a nejsi ty má?"

A zcela bez okolkt ji objal v pase.

Zivttek cikánčin se mu vysmekl z rukou jako ktže úhoře. Jedním skokem byla na druhém

konci světničky, sehnula se a opět se

vzpřímila s malou dýkou v ruce, dříve než
Gringoire

měl vůbec čas si povšimnout, odkud se ta
dýka vzala; popuzená a hrdá, rty naběhlé,
nozdry

rozšířené, tváře červené jako panenské
jablíčko, z očí jí sršely blesky. Bílá
kozička se

postavila ihned před ni a nastavila
Gringoirovi bojovně čelo, z něhož
výhružně trčely dva

hezké, pozlacené a velmi špičaté rtčky. To
vše se odehrálo v jediném okamžiku.

2 váčky se stala vosa rozhodnutá bodnout.

Náš filosof stál na místě celý zkoprnělý a

klouzal tupým pohledem střídavě s dívky na kozu.

"Panenko Maria," vykřikl konečně, když se vzpamatoval z překvapení a mohl zase promluvit,

"to jsou ale dvě bojovnice!"

Také cikánka konečně promluvila: "Jsi ty ale drzý chlapík!"

"Promiňte, slečno," řekl Gringoire s úsměvem. "Pročpak jste si mě tedy vzala za muže?"

"Měla jsem tě nechat oběsit?"

"Tak vy jste si mě vzala jen s tím úmyslem, abyste mě zachránila od šibenice?" pokračoval básník, poněkud

zklamáný ve svých milostných nadějích.

"A jaký jiný úmysl jsem měla mít?"

Gringoire se kousl do rtů. "Nu budiž," řekl, "nejsem ještě v lásce tak úspěšný, jak jsem si myslel. Ale proč se tedy rozbíjel ten nešťastný dťbán?"

Esmeraldina dýka a rtůčky kozičky byly stále ještě připraveny k obraně.

96

"Dohodněme se, slečno Esmeraldo," navrhl básník. "Nejsem písař od soudu v Châteletu a nebudu vás prohánět za to, že přes všechna nařízení a zákazy pana královského hejtmana

nosíte po Paříži dýku. Víte snad, že před

týdnem byl odsouzen Noël Lescrivain k pokutě

deseti pařížských soldů za to, že nosil krátký meč. Do toho mi však nic není a přistupuji k

věci. Přísahám vám na spásu své duše, že se k vám už nepřiblížím bez vašeho dovolení a

souhlasu. Ale dejte mi večeri."

V podstatě byl Gringoire jako pan Despréaux "velmi málo rozkošnický". Nebyl z toho druhu rytířů a mušketýrů, kteří dobývají dívky útokem. Ve věcech lásky právě tak jako ve všech

ostatních záležitostech byl vždy spíše pro vyčkávání a smírné řešení; a dobrá večere

příjemné společnosti se mu zdála,
obzvlášť proto, že měl hlad, výbornou
přestávkou mezi

prologem a rozuzlením milostného
dobrodružství.

Cikánka neodpověděla. Jako obvykle
našpulila pohrdlivě ret, vztyčila hlavu
jako ptáček, pak

se hlasitě zasmála a maličká dýka zmizela
právě tak, jako se objevila, aniž Gringoire
mohl

postřehnout, kam včela ťihadlo ukryla.

A za chvíli byl již na stole ťitný chléb,
plátek slaniny, několik scvrklých jablek a

dřbán piva.

Gringoire se pustil řádostivě do jídla. Kdo by byl slyšel zuřivý cinkot železné vidličky o

majolikový talíř, byl by řekl, že veškerá jeho láska se obrátila v apetit.

Dívka seděla proti němu a mlčky ho pozorovala, zaujata zřejmě jinou myšlenkou; občas se

usmála, zatím co něžnou rukou hladila chytrou hlavu kozičky, svírajíc ji jemně koleny.

Ťlutá voskovice osvětlovala tento výjev trávnosti a snění.

Sotva však Gringoire utišil první kručení

řaludku, pocítíl jakýsíl falešný stud vida, ře
zbylo už

jen jedno jablko. "Vy nejíte, slečno
Esmeraldo?" "

Odpověděla zavrtěním hlavy a upřela svůj
zamyšlený pohled ke klenbě komůrky.

"Co jí tak, k čertu, zaujalo?" myslel si
Gringoire a díval se tam, kam ona.

"Coťpak je možné, aby její pozornost
upou-

tal úšklebek toho kamenného trpaslíka
vytesaného do svorníku klenby? Hrom do
toho! S

tím přece snesu srovnání!"

Zvýšil hlas: "Slečno!"

Zdalo se, že neslyší.

Opakoval proto hlasitěji: "Slečno Esmeraldo!"

Marná námaha. Dívka byla duchem jinde a Gringoire hlas nedokázal ho přivolat. Na štěstí se

do toho vmísila koza. Začala svou velitelku zlehka tahat za rukáv.

"Co chceš, Džali?" otázala se živě cikánka, jako by se náhle probudila ze sna.

"Má hlad," prohlásil Gringoire, potěšen, že mŕtve zapříst rozhovor.

Esmeralda začla drobit chléb, který Džali pojídala pŕvabně z její dlaně.

Gringoire jí ostatně nepopřál času, aby se mohla opět pohřít do snů. Odvážil se choullostivé

otázky.

"Vy mě tedy nechcete za manžela?"

Dívka se na něj upřeně podívala a řekla: "Ne."

"Za milence?" začal opět Gringoire.

S obvyklým našpulením rtů odpověděla: "Ne."

"Za přítele?" pokračoval Gringoire.

Znovu upřela na něj pohled a po chvílce uvařování pronesla: "Snad."

To "snad", slůvko filosofům tak drahé,

Gringoiru povzbudilo.

"Víte, co je to přátelství?" zeptal se.

"Ano," odpověděla cikánka, "to je jako být si bratrem a sestrou; dvě duše, které se dotýkají, ale nesplynuly, dva prsty na jedné ruce."

"A láska?" pokračoval Gringoire.

"Ach, láska!" řekla dívka a hlas se jí chvěl a oko zářilo. "To je jako dvě bytosti, které jsou jedinou bytostí. Muž a žena, kteří splynuli v anděla. To je nebe."

Při těchto slovech vyzařovala z pouliční tanečnice krása, která Gringoiru podivně dojímal a

zdála se mu být v dokonalé shodě s takřka

orientální zaníceností jejích slov. Její
rtové a

cudné rty se napolo usmívaly, její čisté a
nevinné

čelo se chvílemi zachmuřilo přemýšlením,
jako když se zrcadlo zamtí dechem; a z
dlouhých

černých sklopených řas se linulo jakési
nepopsatelné světlo, které dodávalo
jejímu profilu

oné ideální spanilosti, kterou později
objevil Raffael v mystickém spojení
panenství,

mateřství a božství.

Nicméně Gringoire pokračoval v

rozhovoru.

"Jaký by to musel být člověk, aby se vám líbil?"

"Musil by být muťem."

"A co jsem já, já tedy nejsem muť?"

"Muť má na hlavě přilbu, v ruce meč a na podpatcích zlaté ostruhy."

"Dobrá," řekl Gringoire, "bez koně není muť. Milujete někoho?"

"Láskou?"

"Láskou."

Zůstala chvíli zamyšlena, pak odpověděla se zvláštním výrazem: "Brzy to budu vědět."

"Proč ne dnes večer?" řekl něžně básník.

"Proč ne mne?"

Změřila ho vášnivým pohledem.

"Mohu milovat jen muže, který mě dovede
ochránit."

Gringoire se začervenál a pochopil. Bylo
zřejmé, že dívka naráží na chatrnou
pomoc, které se

jí od něho dostalo v kritické chvíli před
dvěma hodinami. Tato vzpomínka, setřená
jinými

příhodami toho večera, se mu vrátila.
Udeřil se do čela.

"Právě mi napadá, slečno, měl jsem tím

vlastně začít. Promiňte mi mou ztřeštěnou roztržitost. Jak jste to dokázala, že jste se vyprostila z drápt Quasimodových?"

Cikánka se při této otázce zachvěla.

"Ach, ten strašlivý hrbáč!" zvolala a zakryla si rukama obličej. A chvěla se, jako by jí byla veliká zima.

"Opravdu hrozný," souhlasil Gringoire, neztrácejte svou nit. "Ale jak jste mu mohla

uniknout?"

Esmeralda se usmála, vzdychla a mlčela.

"Víte, proč vás sledoval?" zeptal se znovu Gringoire, neboť se chtěl vrátit k otázce

oklikou.

"Nevím," odpověděla dívka a ťivě dodala:
"Však vy jste šel také za mnou; proč jste
mě sledoval?"

99

"Abych vám pravdu řekl," odpověděl
Gringoire, "já už sám nevím."

Nastalo ticho. Gringoire řezal nožem do
stolu. Dívka se usmívala a zdálo se, že se
na něco

dívá skrze zeď. Pojednou začala zpívat
sotva zřetelným hlasem:

Quando las pintadas aves Mudas estan, y
la tierra ...

Náhle přestala a začala hladit Džali.

"Máte rozkošné zvířátko," prohodil Gringoire.

"Je to má sestra," odpověděla.

"Proč vám říkají Esmeralda?" zeptal se básník.

"Nevím."

"Jakto?"

Vytáhla ze záňadří jakýsi podlouhlý váček, zavěšený na řetízku z adrezarachových zrn, který

měla pověšený kolem krku. Váček vydechoval silnou kafrovou vůni. Byl potažený zeleným

hedvábím a uprostřed měl veliký zelený kámen ze skla, napodobeninu smaragdu.

"Snad je to proto," řekla.

Gringoire chtěl vzít váček do ruky. Ucouvla. "Nedotýkejte se toho, je to amulet. Ublížil bys kouzlu, nebo by kouzlo ublížilo tobě."

Zvědavost básníkova stále rostla. "Kdo vám to dal?"

Položila si prst na ústa a ukryla amulet do záňadří. Ptal se ještě všelijak, avšak sotva mu

odpovídala.

"Co znamená slovo Esmeralda?"

"Nevím," řekla.

"Z kterého je jazyka?"

"Myslím, že z cikánského."

"Zrovna jsem si to myslel," řekl
Gringoire. "Vy nejste z Francie?"

"Nevím."

"Máte rodiče?"

-Začala zpívat na starý nápěv:

Ptáček je můj tatíček, ptačice má
mamička. Přes vodu jedu a nikde lodička.
Přes vodu jedu a

nikde člunek. Ptáček je můj tatíček,
ptačice má mamička.

"To je pěkné," řekl Gringoire. "Kolik vám bylo let, když jste přišla do Francie?"

"Byla jsem docela malá."

"A do Paříže?"

"Loni. Právě když jsme vstupovali
Papežskou branou, viděla jsem odlétat
pěnici; bylo to

koncem srpna; řekla jsem si: Bude tuhá
zima."

"Také byla," dodal Gringoire potěšen, že
se rozhovor začíná rozvíjet; "celou zimu
jsem si dýchal na prsty. Vy tedy máte
věštecký dar?"

Upadla znovu do své úsečnosti: "Ne."

"Ten muž, kterého nazýváte vévodou egyptským, je náčelník vašeho kmene?"

"Ano."

"A on nás přece oddal," poznamenal nesměle Gringoire.

Po svém zvyku našpulila pťvabně ret.

"Neznám ani tvé jméno."

"Mé jméno? Přejete-li si je znát, prosím: Petr Gringoire."

"Znám krásnější jméno," podotkla.

"Vy zlá," pokračoval básník, "ale nevadí, mne nerozhněváte. Podívejte se, moţná, ťe mě budete mít ráda, ať mě lépe poznáte; a pak, vypravovala jste mi tak dťvěřivě svtj příběh, ťe

se cítím povinen říci vám teď něco o sobě.
Vězte tedy, že se jmenuji Petr Gringoire a
že jsem

synem nájemce notářství v Gonesse. Otce
pověsili Burgund'ané, matce rozpárali
břicho

PikarcFané, když před dvaceti lety
obléhali Paříž. A tak jsem byl v šesti
letech sirotkem,

jemuž byla pařížská dlažba jediným
domovem. Nevím, jak jsem prožil dobu
mezi šesti a

šestnácti léty. Někdy mi dala ovocnářka
švestku, jindy mi hodil pekař ktrku; večer
jsem se

nechal sebrat biřici a ti mě dali do

100

101

vězení, kde byla aspoň otep slámy. To vše mi nepřekáţelo, abych rostl a hubeněl, jak vidíte. V

zimě jsem se vyhříval na slunci pod branou paláce Sens a připadalo mi velice směšné, ťe se

svatojanské ohně zapalují v době největších veder. V šestnácti letech jsem si chtěl zvolit

nějaké povolání. Postupně jsem zkusil všecko. Stal jsem se vojákem, ale nebyl jsem dost

statečný. Stal jsem se mnichem, ale nebyl

jsem dost pobožný — a pak, jsem špatný
piják. Ze

zoufalství jsem se dal do učení k tesařům,
co pracují s velkou sekerou, ale nebyl
jsem dost

silný. Měl jsem větší náklonnost k
učitelství; je sice pravda, že jsem neuměl
číst, ale to není

dtvod. Po nějaké době jsem si uvědomil,
že mi ke všemu něco chybí; a když jsem
viděl, že se

k ničemu nehodím, rozhodl jsem se
dobrovolně, že budu básníkem a
skladatelem písní. To je

povolání, které se tulákovi vřdycky hodí, a
je to lepší než krást, jak mi k tomu radilo

několik

lupičských synů mých přátel. Na štěstí
jsem se seznámil jednoho dne s důstojným
panem

Klaudiem Frollem, ctihodným arcijáhnem
u Matky Boží. Projevil o mne zájem a
jemu vděčím

za to, že jsem dnes člověk opravdu
vzdělaný, že znám latinu od Ciceronových
"Povinností" až

po "Knihu mrtvých" otce řádu
celestinského a že nejsem zaostalý ani ve
scholastice, ani v poetice, ani v nauce o
rytmu, ba dokonce ani v hermetice, která
je moudrostí všech moudrostí.

To já jsem sepsal mystérie, které se dnes

hrály s velkým úspěchem a za veliké účasti

obyvatelstva ve velké síni Soudního paláce. Napsal jsem rovněž knihu o šesti stech stranách,

pojednávající o zázračné kometě z roku 1465, jeden člověk se z ní zbláznil. Měl jsem i jiné

úspěchy. Protože se vyznám tak trochu ve vojenské truhlářině, pracoval jsem na té velké ta-

rasnici Jana Maugua, která se, jak víte, v den, kdy ji zkoušeli, roztrhla na Charentonském

mostě a zabila čtyřadvacet zvědavců. Vidíte tedy, že nejsem špatná partie pro

manželství.

Znám všelijaké pěkné šprýmovné kousky,
kterým naučím vaši kozičku, na příklad
napodobit

pařížského biskupa, toho proklatého
farizea, jehož mlýny stříkají na chodce
bláto po celé

délce Mlynářského mostu. A pak,
mystérie mi vynesou hodně peněz, jest-li
mi je vyplatí.

Jsem vám konečně k slu-

102

bám, já i mŕj duch i moje věda i moje
literatura, jsem ochoten ťít s vámi, slečno,
jak se vám

to bude líbit, cudně nebo rozkošnický,
jako muť a řena, uznáte-li to za dobré, jako
bratr a

sestra, uznáte-li to za lepší."

Gringoire se odmlčel a čekal, jaký účinek
bude mít jeho proslov na dívku.

Esmeralda hleděla

upřeně k zemi.

"Phoebus," řekla polohlasně. Pak se
obrátila k básníkovi. "Co to znamená
Phoebus?"

Gringoire sice dobře nechápal, jaká mťže
být souvislost mezi jeho proslovem a
touto otázkou,

nezlobil se však, neboť se mohl blýsknout

svou učeností. Odpověděl sebevědomě:
"To je

latinské slovo, které znamená slunce."

"Slunce!" opakovala.

"Je to jméno jednoho krásného lučištníka, který byl bohem," dodal Gringoire.

"Bohem!" opakovala cikánka a v jejím hlase bylo něco du-mavého a vášnivého.

V té chvíli se uvolnil jeden z jejích náramků a upadl. Gringoire se rychle sklonil, aby jej

zvedl. Když zase povstal, byly dívka i koza pryč. Zaslechl jen vrznutí závory na malých

dvírkách, vedoucích bezpochyby do sousední světničky, která se zavírala zevnitř.

"Nechala mi aspoň postel?" položil si otázku náš filosof.

Obešel světničku. Jediným vhodným kusem nábytku pro spaní byla dosti dlouhá dřevěná

truhla, jejíž víko bylo ještě ke všemu vyřezávané; v Gringoirovi, když se natáhl, to vyvolalo

pocit, který by byl asi zakusil Mikromegas, kdyby ulehl jak široký tak dlouhý na Alpy.

"Co se dá dělat!" řekl si a uvelebil se co nejpohodlněji, "musím se smířit s

osudem. Je to ale divná svatební noc.
Škoda. V tom sňatku s rozbitým dťbáním
bylo něco prostého a
starodávného, co se mi líbilo."

103

KNIHA TŘETÍ

Chrám Matky Boží Ť

Není pochyby, ťe chrám matky boží v
paříťi je

ještě dnes velkolepá a nádherná stavba.
Ale třebaťe si i ve stáří uchovala svou
krásu, těžko se

ubránit povzdechu a rozhořčení nad
tolikerým pustošením a mrzačením, jeť

této památné

stavbě svorně připravili čas i lidé bez úcty
ke Karlu Velikému, který k ní položil
kámen

základní, i k Filipu Augustovi, který
položil kámen poslední.

Na tváři této stařícké královny našich
katedrál je vedle každé vrásky také jizva.
Tempus edax,

homo edacior; což bych nejraději přeložil
takto: Čas je slepý, člověk hloupý.

Kdybychom měli dosti času prozkoumat s
čtenářem jednu po druhé všechny ty různé
stopy

ničení, jež jsou vryty do tohoto

starobylého chrámu, podíl času by byl
nejmenší; nejhorší část

škod natropili lidé, především umělečtí
odborníci. Říkám výslovně "umělečtí
odborníci",

neboť za poslední dvě století bylo mezi
nimi dosti takových, kteří se honosili
titulem

architekta.

Především, abychom uvedli jen několik
nejdůležitějších příkladů, je jistě málo
krásnějších

ukázek stavitelského umění než přetělí
tohoto chrámu, v němž se postupně i
současně

rozvíjejí před našimi zraky tři mohutné portály, vyklenuté do lomených oblouků, prolamovaný a jako krajka zoubkovaný pás osmadvaceti výklenků pro sochy králů, uprostřed pak obrovská říť s dvěma okny po stranách, jež, jako když kněze doprovází jáhen a podjáhen, pak vzro- stající a vzdušná galerie s trojlístkovými oblouky, jež na svých štíhlých sloupcích nese těžkou plochou střechu, konečně dvě černé a masivní věže s břidlicovými stříškami; harmonické části velkolepého celku, postavené nad sebou v po-

době pěti obrovských poschodí, defilují
před našima očima v pestré směsici, a
přece podle

řádu, s přechetnými ozdobami
sochařskými, řezbářskými a ciselérskými,
jeť ptsobivě doplňují

velebnost celku; řekli bychom mohutná
kamenná symfonie, obrovité dílo člověka
a národa,

ve svém celku jednotné a rozmanité jako
Iliady a romancera, jichť je rodnou
sestrou; zázračný

plod, vytvořený spojením všech sil jedné
historické epochy, kde z každého kamene
tryská

mnohotvárná fantasie dělníkova, řízená
geniem umělce; jedním slovem výtvar
lidský

mohutný a bohatý jako výtvar božský, od
něhož jako by si byl přisvojil dvě základní
vlastnosti: rozmanitost a věčnost.

A co tu říkáme o prťcelí, platí o celém
chrámu; a co jsme řekli o katedrále
pařížské, platí o

všech křesťanských kostelích středověku.
Všechny jsou vystavěny v tomto umění,
jeť se

zrodilo samo ze sebe, v umění logickém,
dobře vyváženém. Podle prstu u nohy
můžeš změřit

obra.

Chceme-li se zbožně obdivovat velebné a
mohutné katedrále, jeť podle slov
kronikářů nahání

divákům hrtzu, "quae mole sua tenorem
incutit spectantibus", vraťme se opět k
průčelí

chrámu Matky Boží, jak se nám jeví dnes.

Tři dležitě části dnes tomuto průčelí
chybějí: především schodiště o jedenácti
stupních, které

je vyvyšovalo nad úroveň okolní pudy; pak
spodní řada soch, jeť vyplňovala výklenky
tří

portálů, a konečně horní řada osmadvaceti

nejstarších králů francouzských, od
Childeberta

po Filipa Augusta, jejichž sochy s
císařským jablkem v ruce zdobily galerii
prvního

poschodí.

Schodiště zmizelo postupem času, jak se
ponenáhlu a nezadržitelně zvedala úroveň
předsady

Starého města; i když bylo těch jedenáct
stupňů, jež ještě zvyšovaly velebnou
majestát-nost

budovy, jeden po druhém během doby
pohlčeno stoupajícím přílivem pařížské
dlažby, čas

přece jen dal katedrále víc, než jí vzal,"
neboť rozestřel po jejím prťcelí onu
temnou patinu století, která činí stáří
uměleckých památek věkem jejich krásy.

Ale kdo shodil obě řady soch? Kdo
ponechal výklenky prázdné? Kdo vytesal
právě

doprostřed středního portálu ten

105

nový a zřetelný lomený oblouk? Kdo se
odvážil vsadit tam vedle Biscornettových
arabesk ty

nevkusné a těžké dřevěné dveře,
vyřezávané ve stylu Ludvíka XV.? Lidé,
architekti, umělci

naší doby.

A vstoupíme-li dovnitř budovy, kdo
skácel tu obrovskou sochu svatého
Kryštofa,

příslovečnou mezi sochami právě tak,
jako byla proslulá velká síň Soudního
paláce mezi

síněmi a jako štíhlá větvička štrasburská
mezi zvonicelemi? A ten bezpočet soch, jeť

vyplňovaly všechny mezisloupové
prostory hlavní lodi i křtu, sochy klečící,
stojící, jezdecké,

sochy mužů, žen, dětí, králů, biskupů a
vojáků, sochy kamenné, mramorové, zlaté,
stříbrné,

měděné, dokonce i voskové, kdo je
všechny surově vymetl? To neudělal čas.

A kdo nahradil starý gotický oltář,
nádherně vyzdobený skřínkami s ostatky
svatých, tím

těţkým mramorovým náhrobkem s
hlavami andělů a s obláčky, který vypadá
jako

nepodařený vzorek slohu Val-de-Gráce
nebo Dómu invalidů? Který zpozdilec
zasadil ten

hrubý sochařský anachronismus do
Hercandovy dlatby z doby Karla
Velikého? Nebyl to

Ludvík XIV., když splňoval přání Ludvíka
XIII.?

A kdo vsadil ta chladná bílá skla na místo těch "zářivě pestrobarevných", jeť uváděla v úžas naše otce, takže nevěděli, mají-li dříve pohlédnout na rtěci hlavního portálu nebo na okna

apsidy? A co by asi řekl kostelní zpěvák z XVI. století při pohledu na ten báječný žlutý nátěr,

jímť svou katedrálu zalícili naši vandaiští arcibiskupové? Vzpomněl by si, že touto barvou

natíral kat "budovy zločinné"; připomněl by si Malý bourbonský palác, celý pomazaný žlutou barvou za zradu nejvyššího maršálka, "žlutí tak důkladnou a trvanlivou", jak říká Sauval, "že ani za sto let nevybledla". Pomyslel by si, že svaté místo se stalo místem neřestným, a

uprchl by.

A vystoupíme-li na katedrálu, nevšímajíce si tisícerych barbarství všeho druhu, co se stalo s

tou rozkošnou větíčkou, jeť vyřtstala přímo z prťsečíku křířtové klenby a nesla se k

nebestm, přečnívajíc obě věře, štíhlá jako střelka, se svým jasně znějícím zvonem a s

prolamovaným obrysem proti nebi, prá-

106

vě tak křehká a vznosná jako sousední větíčka Svaté kaple, rovněř zničená? Jeden architekt

dobrého jména ji v roce 1787 uřízl a
domníval se, že stačí přikrýt ránu tou
širokou

olověnou náplastí, která se podobá
pokličce na hrnec. A tak se zacházelo s
nádherným

uměním středověku téměř ve všech
zemích, zvláště ve Francii. Na jeho
troskách

musíme rozeznat tři druhy poškození, jež
se do něj zaryly nestejně hluboko:
především rány

způsobené časem, který nepozorovaně tu a
tam vyhlodal a pokryl snětí celý jeho
povrch, pak

politické a náboženské převraty, jež se ve

své zlostné zaslepenosti na ně vrhly s
obzvláštní

zuřivostí, roztrhaly jeho přebohaté roucho
sochařských .a tepaných ozdob, vyrazily
jeho

řtťice, rozlámaly jeho obroučky z arabesek
a figurek, vyrvaly jeho sochy, jednou
proto, že

měly mitru, po druhé proto, že měly
korunu; konečně stavitelské směry, čím
dál grotesknější a

hloupější, jeť od nespoutaných a
velkolepých schválností renesančních
vedly až k

nutnému úpadku architektury. Módy
napáchaly více zla než revoluce. Ťaly do

řivého,

zaútočily na samu kostru umění; krájely,
řezaly, ničily, zabily budovu v jejím tvaru
i v jejím

symbolu, v její logice i v její kráse. A pak,
ony tět znovu stavěly: takovou
domýšlivost neměl

alespoň ani čas, ani revoluce. Ve jménu
dobrého vkusu nalepily drze na rány
gotické

architektury své ubohé a pomíjivé
titěrnosti, své mramorové stuhy, své
kovové tretky: hotové

malomocenství ováľ, závíť, obrub,
draperií, girland, třásní, kamenných
plament,

bronzových mraků, tlustých amorků a
baculatých andílků, jeť počíná rozeťírat
tvář umění

na oratoři Kateřiny Medicejské a jeť je po
dvou stech letech doráťí, ztýrané a
pokroucené, v

salonku paní Dubarry.

Shrneme-li tedy hlavní body, které jsme
vedli, znetvořuje dnes gotickou
architekturu trojí

pustošení. Vrásky a bradavice na povrchu;
to je dílo času. Násilné činy, surovosti,

pohmožděniny a zlomeniny; to je dílo
revolucí od Luthera až po Mirabeaua.
Mrzačení,

amputace, vykloubení údů, restaurace; to je práce řeckých, římských a barbarských

profesorů, táků Vitruviových a Vignolových. Toto velkolepé umění, které vytvořili

Vandalové, zabily akademie. K ničitelskému

107

dílu století a revolucí, jež pustoší alespoň velkoryse a bez zaujatosti, připojila se hejna

vyškolených architektů, na slovo vzatých, přísedných a vyhlášených odborníků, kteří zne-

uctívali umění s rozvahou a ve jménu

svého špatného vkusu, nahrazující pro
větší slávu

Parthenonu gotické krajkoví salátovými
listy ve stylu Ludvíka XV. Tak kope osel

umírajícího lva. Tak se vrhají housenky na
starý rozkošatělý dub, aby ho nakonec
ohlodaly,

okousaly, ohryzaly.

Kde jsou ty časy, kdy Robert Cenalis,
porovnává chrám Matky Boží v Paříži s
oním

pověstným, starými pohany tak
vychvalovaným chrámem Dianiným v
Efezu, který učinil

nesmrtelným Herostrata, shledal, že

gallská katedrála je "znamenítejší délkou,
šířkou,
výškou i uspořádáním".*

Ostatně chrám- Matky Boží v Paříži není
rozhodně tím, čemu říkáme dokonalá,
vymezená a

utříděná stavba. Není to již kostel
románský a není to ještě kostel gotický.
Tato stavba není

typem. Chrám Matky Boží nemá jako na
příklad opatství v Tournus ono mohutné a
masivní

rozpětí, kulatou a širokou klenbu, chladné
holé stěny, onu majestátní jednoduchost
staveb,

jeť jsou zalořeny na plném oblouku. Není
také jako katedrála bourgeská
velkolepým, lehkým,

mnohotvárným, bohatě zdobeným květem
lomeného oblouku. Nemťeme jej zařadit
do té

starobylé rodiny chrámť temných,
tajemných, nízkých a plným obloukem
jakoby k zemi

přitlačených, kromě stropť téměř
egyptských, plných hieroglyfť, kněťské
posvátnosti a

symbolť, v jejichť ornamentální výzdobě
převládají kosočtverce a klikaté čáry nad
květy,

květy nad zvířaty, zvířata nad lidskými

postavami; jsou spíše dílem kněze než architekta; je

to první proměna umění, jež nese pečeť theokratické a vojenské discipliny a jež se počíná ve

východní říši římské a končí u Viléma Dobývatele. Není možno vřadit naši katedrálu ani do

oné druhé rodiny kostelů, vysokých, vzdušných, bohatých na pestrobarevná okna a řezbářské

ozdoby; kostelů, jež mají ostré tvary a odvážné vypětí, jež politicky symbolisují města a

obce; jež jsou z rodu uměleckých

děl svobodných, rozmarných,
nеспoutaných; tato druhá proměna
stavitelského umění již není

hieroglyfická, ztrnulá a velebná, nýbrž
umělecká, pokroková a lidová; začíná
návratem z

křesťanských výprav a končí u Ludvíka XI.
Chrám Matky Boží v Paříži není ani čistě
románský

jako první kostely, ani čistě arabský, jako
ty druhé.

Je to stavba přechodu. Saský stavitel
dokončoval právě první pilíře hlavní lodi,
když se

lomený oblouk, přicházející z křiváckých výprav, vítězoslavně usadil na širokých

románských hlavicích, jeť měly pŕvodně nést plné oblouky. Lomený oblouk, od té doby

vševládný, dokončil stavbu chrámu. Ale poněvadž byl na počátku své dráhy ještě nezkušený a

bázlivý, rozbíhá se do šířky, zaráží se a neodvažuje se ještě vzlétnout do štíhlých větiček a

hroť, jako to udělá později na tolika překrásných katedrálách. Řekl bys, že jsou na něm

patrný stopy sousedství tětých románských pilířt.

Ostatně tyto stavby, představující přechod ze slohu románského do gotického, mají pro

studium stejnou cenu jako čisté typy. Jsou výrazem určitého odstínu v umění, který by byl bez

nich ztracen. Představují lomený oblouk, naroubovaný na plném oblouku románském.

Chrám Matky Boží v Paříži je obzvlášť zajímavou ukázkou této různorodosti. Každá stěna,

každý kámen tohoto památného monumentu není jen stránkou z historie země, ale zároveň

stránkou z dějin vědy a umění. Uvedu

několik nejvýraznějších příkladů: zatím co
ona malá

červená dvířka dosahují v provedení těch
nejkřehčích jemností gotiky 15. století,
pilíře

hlavní lodi spadají svým objemem a
mohutností zpět až k opatství svatého
Heřmana Na

palouku z doby ka-rolinské. Řekl bys, že
mezi těmi dvířky a sloupy je šest století.
Dokonce i

hermetikové objevili v symbolech velkého
portálu uspokojující zkratku své tajemné
vědy,

jejímž tak dokonalým výtvarným
hieroglyfem je kostel svatého Jakuba U

jatek. A tak tu

máme pohromadě opatství románské,
kostel mudrců, umění gotické i umění
saské, těžký

okrouhlý pilíř připomínající Řehoře VII,
tajemný symbolismus hermetika Mikuláše
Flamela,

který byl jakousi předmluvou k Lutherovi,

109

papežskou jednotu i papežské schisma,
kostel svatého Heřmana Na palouku i
kostel svatého

Jakuba U jatek, to vše je spojeno,
smíšeno, prolno v chrámu Matky Boží.
Tento ústřední a

základní kostel je mezi starými
pařížskými kostely jakousi bájeslovnou
obludou: hlavu má z

jednoho, údy z druhého, trup z třetího, od
každého něco.

Opakujeme, že tyto různorodé stavitelské
útvary mají mnoho zajímavosti pro
umělce,

starožitníka i historika. Cítíme z nich, do
jaké míry je architektura prvotním
uměním,

dokazují právě tak jako zříceniny staveb
kyklopských, egyptské pyramidy a
obrovité indické

pagody, že největší výtvoř stavitelské
jsou mnohem více díla společenská než

díla jedinců;

jsou spíše plodem práce celých národů než
výtryskem genia jednotlivců; jsou
pokladem, který

po sobě zanechává národ; nánosy
vytvořené staletími; ssedliny z výparů, jež
postupně unikají

z lidské společnosti; jedním slovem,
zvláštní druh geologických útvarů. Každý
příliv doby

nanese svou naplaveninu, každé pokolení
uloží na historickou památku svou vrstvu,
každý

jedinec přidá svůj kámen. Tak pracují
bobři, tak pracují včely, tak pracují lidé.
Velkolepý

symbol stavitelského umění, Babylonská věž, je úl.

Velké stavby právě tak jako veliká pohoří jsou dílem věků. Často se umění změní, dříve než

jsou dokončeny, "pendent opera interrupta". Ale ony klidně pokračují dál v duchu umění

změněného. Nové umění se zmocní historické stavby tam, kde ji právě najde, zakoření se do

ní, přizpůsobí si ji, rozvíjí ji podle své fantasmie, a pokud mŕže, dokončí ji. Vše se odehraje

beze zmatků, bez násilí, bez odporu, podle přirozeného a tichého zákona. Je to roub,

který se

ujal, míza, jeť se znovu rozproudila, nový výhonek, který vzešel. Bylo by tu zajisté dosti látky

na mnoho tlustých knih, ba často se v tom několikerém spájení rtzných uměleckých sloht,

jak po sobě následují v rtzných výškách téte historické stavby, obráťejí úplné dějiny lidstva.

Člověk, umělec, jedinec se ztrácejí v těchto obrovských anonymních stavbách. Lidský duch

je v nich zhuštěn a shrnut. Čas je architektem, lid je zedníkem.

Podíváme-li se nyní jen na křesťanskou architekturu evrop-

110

skou, která je mladší sestrou velkolepého stavitelství východního, vidíme, že je to ohromný

útvar, rozdělený na tři ostře se lišící a nad sebou ležící pásma: pásmo románské*, pásmo

gotické a pásmo renesanční, které bychom spíše nazvali pásmem řecko-římským.

Vrstva

románská, nejstarší a nejhlubší, je charakterisována plným obloukem; ten se opět vrací, nesen

tentokrát řeckým sloupem, ve svrchní, novodobé vrstvě renesanční. Mezi oběma je lomený

oblouk. Stavby náleţející výlučně některé z těchto tří vrstev jsou dokonale jednolité,

jednoznačné a úplné. Je to na příklad opatství v Jumieges, katedrála remešská, katedrála

svatého Kříţe v Orleansu. Avšak ona tři pásma na okrajích splývají a prolínají se jako barvy

ve slunečním vidmu. Tak vznikají stavby sloţité, budovy představující odstíny a přechody.

Některá má základ románský, střed gotický, vrcholek řecko-římský. Je to

zřetelně tím, že

se stavěla šest set let. Taková různorodost je však vzácná. •Vzorem takové stavby je hradní

věž v Etampes. Častější jsou historické stavby slučující dva útvary. Je to chrám Matky Boží v

Paříži, stavba gotická, která svými prvními pilíři zasahuje do onoho pásma románského, jímž

je cele proniknut portál kostela svatého Diviše a hlavní loď kostela svatého Heřmana Na

palouku. Podobně u rozkošné pologotické kapitulní síně opatství bochervilleského sahá

románská vrstva až do poloviny. Katedrála
rouenská by byla zcela gotická, kdyby
špičkou své

střední věže nepřesahovala do pásma
renesančního**.

Ostatně všechny ty odstíny, všechny ty
rozdíly se projevují jen na povrchu staveb.
To umění

jenom vyměnilo křti.

* Je to ono pásmo, které se podle místa,
podnebí a druhu staveb nazývá tět
lombardským,

saským nebo byzantským. Jsou to čtyři
sesterské a souběžné stavitelské směry, z
nichž každá

má svtj osobitý ráz, ale jeť všechny vycházejí z téhoť principu — plného oblouku. Facies non

omnibus una, Non diversa tamen, qualem, etc. (Po^n. autorova.)

** Právě tato část věťe, vytvořená ze dřeva, byla zničena bleskem roku 1823.

(Pozn. autorova.)

111

Samotná povaha křesťanského chrámu zůstává nedotčena. Je tu stále tatát vnitřní kostra, totět

logické rozčlenění jednotlivých částí. Ať je vnějšek katedrály jakkoli vyřezávaný a

prolamovaný, najdeme pod ním vřdy,
alespoř v zřrodku nebo v zřkladnřm
tvaru, řřmskou

basiliku. Vřčně znovu rozvřjř svřj přdorys
podle třhoř zřkona. Jsou to střle dvř lodi,
jeř se

protřnřj křřtem a jejichř hořejř vřbřřek,
zaokrouhlenř v apsidu, tvořř křr; jsou tu
vřdy

postrannř, nřzce klenutř lodi pro procesř
uvnitř kostela a pro kaple, jakřsi pobočné
chodby,

kterř jsou spojeny s hlavnř lodř řadami
sloupř. Na tomto zřkladě se pak pořet
kaplř, portřlt,

vřřř a zvoniřek obmřřřuje do nekoneřna

podle fantasmie doby, národa, umění.
Takmile je

jednou o bohoslužbu postaráno a je
zajištěna, architektura dělá, co se jí zlíbí.
Sochy,

malovaná okna, rtěice, arabesky,
prolamování, hlavice, basreliefy a
všechny tyto výtvoxy

fantasmie kombinuje podle pravidla, které jí
právě vyhovuje. Tím vzniká ona přímo
zázračná

vnější rozmanitost budov, v jejichž
základech je tolik řádu a jednoty. Kmen
stromu zůstává

nezměněn, vegetace je rozmanitá.

II

Paříž s ptačí perspektivy

Pokusili jsme se právě představit čtenáři
ten podivuhodný chrám Matky Boží v
Paříži v jeho

převodní podobě. Nastínili jsme stručně
většinu jeho krás z patnáctého století,
které mu dnes

chybějí; ale to hlavní jsme opomněli:
pohled na Paříž

/y ? i vv /

s výše jeho vezi.

Vskutku, když se člověk po delším tápání
v temném točitém schodišti, které svisle

proniká

tlustým zdivem věží, octl znenadání na jedné z plochých střech, zalitých denním světlem a

vzduchem, rozvinul-se před jeho očima do všech stran nádherný obraz; podívaná "sui

generis", jakou si mohou snadno představit jen ti čtenáři, kteří měli štěstí a viděli jedno z oněch několika dokonalých, jednolitých, neporušených a do-112

sud zachovaných gotických měst, jako je Norimberk v Bavorsku a Vittoria ve Španělsku;

nebo třeba jen malé ukázky, pokud jsou dobře zachované, jako Vitré v Bretani nebo Nord-

hausen v Prusku.

Paříž před třemi sty padesáti lety, Paříž patnáctého století byla již obrovským městem. My

Pařížané se obyčejně mýlíme v představě, o kolik se od té doby zvětšila. Paříž vzrostla od

doby Ludvíka XI. jen o málo víc než o třetinu. A ztratila beze sporu více na kráse, než získala

na velikosti.

Paříž se zrodila, jak známo, na tom pradávném ostrově Starého města, který má tvar kolébky.

Břeh tohoto ostrova byl její první

hradbou, Seina jejím prvním příkopem.
Paříž sídlila po

několik století pouze na ostrově. Měla dva
mosty, jeden na severu, druhý na jihu, a
dvě

předmostí, jeť byla zároveň jejími
branami a pevnostmi: Velký Châtelet na
pravém břehu a

Malý Châtelet na levém břehu. Později, za
vlády prvních králů, kdy už jí bylo na
ostrově příliš

těsno a nemohla se ani otočit, překročila
řeku. Tehdy se počal zahlo-dávat do
krajiny po obou

stranách Seiny, za Velkým i Malým
Châteletem, první řetěz zdí a věží. Ještě v

minulém století

se zachovalo několik zbytků z tohoto prvního opevnění. Dnes zbývá už jen vzpomínka a

některé tradiční názvy, jako brána Baudetská nebo Baudoyerská, Porta Bagauda. Ponenáhlu

však záplava domů, jež neustále vyráží ven ze středu města, přelévá se přes tuto hradbu,

nahlodává ji, ničí a smazává. Filip August postaví městu novou hráz. Uvězní Paříž kolem

dokola řetězem mohutných, vysokých a pevných věží. Víc než sto let se domy v této nádrži

tísní, kupí a rostou do výšky jako voda ve vodojemu. Prohlubují se, vrší poschodí na poschodí, stoupají jeden na druhý, přímo tryskají do výše jako každá potlačená míza a zrovna

jako o závod se každý snaží převýšit sousedy o hlavu, aby měl trochu vzduchu. Ulice se čím

dál víc prohlubuje a zužuje; každé volné prostranství se zaplňuje a mizí. Konečně domy

přeskočí hradbu Filipa Augusta a rozběhnou se vesele do kraje, bez ladu a skladu, křížem

kráťem, jako když vyklouznou z ohlávky. Tam se uvelebí, založí si v polích zahrady,

pohodlně se zařídí. Od roku 1367 šíří se

113

město tak překotně do předměstí, že
potřebuje novou hradbu, zvláště na
pravém břehu:

postavil ji Karel V. Ale město jako Paříž
roste neustále. Jen taková města stávají se
městy

hlavními. Jsou to nálevky, kam se stékají
všechny zeměpisné, politické, filosofické
a

kulturní proudy země, všechny přirozené
sklony národa; jsou to jakési studně
civilisace a

zároveň kanály, kde se kapka po kapce

pročišťuje a kde se shromažďuje od věků
do věků

obchod, průmysl, vzdělanost, populace,
všechna míza, všechn život, celá duše
národa.

Hradbu Karla V. potká tentýž osud jako
hradbu Filipa Augusta. Koncem
patnáctého století je

již překročena, překonána a předměstí běží
dál. V šestnáctém století jako by přímo
před očima

ustupovala a ztrácela se stále víc ve
Starém městě, tak nesmírně mohutní už
Nové město vně

hradby. A tak počínajíc patnáctým
stoletím (zde uděláme malou zastávku)

strávila jiť Paříť tři

soustředné kruhy hradeb, jejichť zárodkem
byly za časť Juliá-na Apostaty Velký a
Malý

Chátelet. Mohutné město rozlámalo tak
postupně čtyřnásobný krunýř hradeb, jako
dorostlé

dítě trhá loňské šaty. Za Ludvíka XI. bylo
ještě vidět v tom moři domť několik
zřícených věží

starých hradeb, jeť z něho vystupovaly
jako vrcholky pahorků při povodni, jako
souostroví

staré Paříže v záplavě Paříže nové.

Od té doby se Paříť opět změnila, na

neštěstí pro nás; ale překročila už jen
jednu hradbu,

hradbu Ludvíka XV., tu ubohou zeď z
bláta a hlíny, hodnou krále, který ji
postavil, i

básníka, který o ní napsal:

Zeď, jeť Paříž obkličuje, Paříž zároveň
skličuje.

Ještě v patnáctém století byla Paříž
rozdělena na tři úplně odlišná a oddělená
města, z nichž

každé mělo svůj ráz, zvláštnosti, mravy,
zvyky, privilegia, historii: bylo to Staré
město,

Universitní čtvrt a Nové město. Staré

město, zabírající ostrov, bylo nejstarší a
nejmenší a bylo

rodným městem druhých dvou, sevřeno
mezi nimi, necht' nám čtenář promine toto
srovnání,

jako scvrklá stařenka mezi dvěma
dospělými krásnými dcerami. Universitní
čtvrť se

rozkládala na levém břehu Seiny od věže
Tournelle až k věži Nesleské, kteréžto body

odpovídají v dnešní Paříži Vinnému trhu a
Mincovně. Její hradby

114

vymezovaly přibližně onu část krajiny,
kde si Julián postavil kdysi lázně.

Zahrnovaly tět vrch

svaté Jenovefy. Kulminač-ním bodem této křivky hradební zdi, asi v těch místech, kde dnes

stojí Pantheon, byla Papetřská brána. Nové město, největří ze tří částí Paříže, zabíralo pravý

břeh. Jeho nábreží, na několika místech přervané nebo přerušené, táhlo se podél Seiny od

větě Billy ať k větě Bois, to jest od místa, kde stojí dnes obilní skladiště, ať k místu, kde jsou dnes Tuilerie. Tyto čtyři body, kde Seina přetínala opevnění hlavního města, totiž Tournelle a

vět Nesle nalevo, vět Billy a vět Bois

napravo, nazývaly se výstižně "čtyři větě města

Paříže". Nové město zabíhalo ještě hlouběji do kraje než Universitní čtvrt. Vrchol hradební

zdi Nového města (to jest hradby Karla V.) byl u bran svatého Diviše a svatého Martina, které

tam stojí dodnes.

Jak jsme již řekli, byla každá z těch tří velkých částí Paříže městem, ale městem příliš

vyhraněným, aby mohlo být samostatné, městem, jež se nemohlo obejít bez druhých dvou.

Však také každé město mělo naprosto odlišný vzhled. Staré město oplývalo kostely, Nové

město paláci, Universitní čtvrt školními budovami. Pomineme-li zde podružné zvláštnosti

staré Paříže i rozmary uličního práva a přihlédneme-li pouze k podstatným a povšechným

předpisům z té zmatenice obecních pravomocí, můžeme všeobecně říci, že Staré město patřilo

biskupovi, pravý břeh starostovi kupeckého cechu, levý břeh rektorovi. A nad tím vším

pařížský hejtman, úředník královský,

nikoli městský. Staré město mělo chrám
Matky Boží,

Nové město Louvre a radnici, Universitní
čtvrť Sorbonnu. Nové město mělo tržnici,
Staré

město nemocnici, Universitní čtvrť
"Studentský palouk". Přečin, který
studenti spáchali na levém břehu na svém
palouku, byl souzen v Soudním paláci na
ostrově a trestán na pravém

břehu na Montfauconu; pakliže nezakročil
rektor, když se mu zdálo, že Universita je
silná a

král slabý; byla to jedna z výsad studentů,
že směli být věšeni ve své čtvrti.

(Mimochodem řečeno, většina těchto

výsad, a byly i lepší než tato, byla králem
vyrvána

vzpourami a odboji. Tak to

115

chodí od nepameti: král se vzdá jen toho,
co mu národ vyrvé. Jedna stará listina to
prostince

vyjadřuje, mluvíc o věrnosti: Civibus
fidelitas in reges, quae tamen aliquoties
sediúonibus

interrupta, muka peperit privilegia.)

V patnáctém století omývala Seina v
obvodu Paříže pět ostrovů: ostrov
Louviers, kde byly

tehdy stromy a kde dnes je už jen dříví;
ostrov Kravín a ostrov Matky Boží, oba
dva pusté, až

na jedno zchátralé stavení, oba dva
biskupovo léno; v sedmnáctém století
udělali z těchto

dvou ostrovů jeden a zastavili jej; dnes mu
říkáme ostrov svatého Ludvíka; konečně
ostrov

Starého města a na jeho špičce ostrůvek
převozníka krav, který později zmizel pod
náspem

Nového mostu. Staré město mělo tehdy
pět mostů; tři na pravé straně, most Matky
Boží,

kamenný most Směnárenský a dřevěný

most Mlynářský; dva na levé straně, totiž
Malý most,

který byl kamenný, a dřevěný most
svatého Michala; na všech stály domy.
Universitní čtvrt

měla šest bran, postavených za Filipa
Augusta; vyjdeme-li od Tournelle, byla to
brána svatého

Viktora, brána Bordelle, Papežská brána,
brána svatého Jakuba, brána svatého
Michala a

brána svatého Heřmana. Nové město mělo
šest bran, postavených za Karla V.:
počítáme-li od

věže Billy, byla to brána svatého
Antonína, brána Temple, brána svatého

Martina, brána

svatého Diviše, brána Montmartreská,
brána svatého Honoráta. Všechny tyto
brány byly silné,

ale také krásné, což síle neubírá. Voda v
širokém a hlubokém příkopu, bystře
proudící za

zimních přívalů z řeky Seiny, omývala
paty hradeb kol dokola Paříže. Na noc se
brány

zavíraly, řeka byla zatarasena na obou
stranách města těžkými železnými řetězy a
Paříž

klidně spala.

S ptačí perspektivy skýtala divákovu oku

každá z těchto tří částí města, Staré město,
Universitní čtvrť i Nové město,
nerozpítkitelné klubko bizarně
zamotaných ulic. Nicméně

rozeznal člověk hned na první pohled, že
tyto tři části města tvoří jedno tělo.
Rázem mu

padly do oka dvě dlouhé rovnoběžné ulice,
jež protínaly bez přerušení nebo vybočení
skoro v

rovné čáře všechna tři města najednou od
začátku až do konce, od jihu na sever,
kolmo k

Seině, spojovaly je, slučovaly

a bez přestání rozlévaly, vlévaly a
přelávaly obyvatelstvo jednoho města do
obvodu města

druhého, tvořice takto ze tří měst město
jediné. První z těch dvou ulic šla od brány
svatého

Jakuba k bráně svatého Martina; v
Universitní čtvrti se nazývala ulicí
svatého Jakuba, na

Starém městě ulicí Třidovskou, na Novém
městě ulicí svatého Martina; přecházela
dvakrát

řeku, jednou jako Malý most, po druhé
jako most Matky Boží. Druhá ulice, jež se
jmenovala

na levém břehu ulice Harfová, na Starém

městě ulice Bednářská a na pravém břehu
ulice

svatého Diviše, tvořila na jednom rameni
Seiny most svatého Michala, na druhém
rameni

Směnárenský most a šla od brány svatého
Michala v Universitní čtvrti k bráně
svatého

Diviše na Novém městě. Pod tolika
rozličnými jmény to byly však stále jen
dvě ulice, ale dvě

ulice mateřské, dvě ulice základní, dvě
tepny Paříže. Všechny ostatní cévy tohoto
troj-města

bud' z nich vycházely, nebo do nich ústily.

Nezávisle na těchto dvou hlavních ulicích příčných, protínajících Paříž napříč po celé její

šířce a společných celému hlavnímu městu, měly Nové město i Universitní čtvrť svou vlastní

velkou ulici, která se táhla směrem podélným, rovnoběžně se Seinou, a na své cestě přetínala

v pravém úhlu ony dvě tepny. Tak se šlo na Novém městě přímou čarou od brány svatého

Antonína k bráně svatého Honoráta; v Universitním městě od brány svatého Viktora k bráně

svatého Heřmana. Tyto dvě veliké cesty,

křítující se s dvěma prvními, tvořily
osnovu, na níž

spočívala složitá síť pařížských ulic s
hustými uzly na všech stranách. V
nesrozumitelné

kresbě této sítě bylo možno pozorným
okem rozeznat ještě dva roztřepené snopy,
jeden v

Universitní čtvrti, druhý na Novém městě;
dva svazky velikých ulic rozbíhajících se
od mostů

k bránám.

Něco z tohoto geometrického plánu se
ještě dodnes zachovalo.

A jak nyní vypadal pohled na tento celek s

výše větší chrámu Matky Boží roku 1482?

Pokusíme se to vyličit.

Divák, který vystoupil všecek udýchán na tento vrchol, byl z počátku oslněn pohledem na

střechy, komíny, ulice, mosty,

117

náměstí, věže, zvonice. Všechno upoutávalo zrak najednou, tesaný štít, špičatá střecha, víčka

zavěšená na nárožích, kamenná pyramida z jedenáctého století, břidlicový obelisk ze století

patnáctého, okrouhlá a holá věž hradní,

čtyřhranná a zdobená věž kostelní, věci
veliké, malé,

tětké, vzdušné. Zrak se dlouho topil v
tomto bezedném bludišti, kde všechno
mělo svou

originalitu, příčinu, ducha i krásu,
všechno vycházelo z umění, od
nejmenšího domku s

malovaným a vyřezávaným prťčelím, s
vnějším ozdobným trámovím, nízce
klenutými dveřmi

i s přečnívajícími poschodími až po
královský Louvre, jenž měl tehdy
kolonádu věží. Ale

když si oko počínalo zvykat na ten shluk
budov, rozeznávalo tyto hlavní skupiny:

Nejdříve Staré město — Cité. Sauval, v jehož nezáživném slohu se někdy najde šťastný obrat,

říká: "Ostrov Cite je podoben veliké lodi, jež zapadla do bahna a uvízla uprostřed Seiny."

Vyložili jsme již, že v patnáctém století byla tato loď připoutána k oběma břehům řeky pěti

mosty. Tohoto tvaru lodi povšimli si již heraldikové, neboť odtud a nikoli od normanského

obležení pochází podle Favyna a Pasquiera loď, jež zdobí starý erb města Paříže. Pro toho,

kdo ho dovede rozluštit, je erb algebrou,

mluví. Celé dějiny druhé poloviny
středověku jsou

napsány v erbu, jako jsou dějiny první
poloviny zapsány v symbolismu
románských chrámů.

Je to obrázkové písmo feudální šlechty,
jež následovalo po symbolickém písmu
vlády kněží.

Staré město zaujalo tedy zraky diváka
nejdříve svou zádí na východě a svou přídíl
na západě.

Když se člověk díval k přídi, měl před
sebou nesčíslné stádo starých střech, na
nichž se široce

zaokrouhlovala zadní část olověným
plechem pokryté střechy Svaté kaple, jež

se podobala

hřbetu slona nesoucího svou výtku. Jenže zde byla tou větší nejodvátnější, nejjemnější

propracovaná, nejbohatěji vyřezávaná, nejvzdušněji prolamovaná výtka, jejíž krajovým

kuželem kdy prosvítalo nebe. Tři ulice vbíhaly zcela blízko chrámu Matky Boží do

prostranství před kostelem, krásného to náměstí se starými domy. K jižní straně tohoto

náměstí se sklánělo svraštělé a zamračené prťcelí nemocnice a její jakoby neštovicemi

a bradavicemi pokrytá střecha. A dále
napravo i nalevo, na východě i na západě
se tyčily v

těsném obvodu Starého města větě jeho
jedenadvaceti kostelů všech věků, všech
tvarů i

velikostí, od nízké a červotočem prořtané
románské zvonice kostela svatého Diviše
Na

prahu (carcer Glaucini) až k jemným
jehlovitým věžím svatého Petra Na
dobyččím trhu a

svatého Ondřeje. Za chrámem Matky Boží
se rozkládal na severu klášter s gotickými

galeriemi, na jihu polorománský palác
biskupstv, na východě opuštěná špice
Ostrohu. V kupě

domt rozeznávalo oko ještě podle
vysokých kamenných prolamovaných
štítů, jeť tehdy

zdobily až po střechu nejvyšší okna paláct,
dřm, který město darovalo za vlády Karla
VI.

Juve-nalovi des Ursins; poněkud dále na
tržišti Palus boudy natřené smolou; ještě
dále novou

apsidu chrámu svatého Heřmana Starce,
prodlouženou roku 1458 koncem ulice
Fazolové; a

pak tu a tam přeplněnou křižovatku,

pranýř postavený na rohu kteréš ulice,
krásný kus dlařby

Filipa Augusta, nádherného dláždění s
vyznačenou jízdní drahou uprostřed, tak
špatně

nahrazeného v šestnáctém století bídným
šterkováním, kterému se říkalo "dlařba
ligy";

opuštěné nádvoří s jednou z těch
prthledných vítek na schodišti, jaké se
stavěly v patnáctém

století a jakou člověk ještě dnes uvidí v
ulici Bourdonnais. Konečně napravo od
Svaté kaple,

směrem k západu, seděla na břehu řeky
skupina věží Soudního paláce. Vysoké

stromy

královských zahrad, pokrývající západní výběžek ostrova Cite, zakrývaly ostrůvek

převozníka krav. Řeku po obou stranách ostrova bylo vidět s věže chrámu Matky Boží jen

nepatrně; Seine mizela pod mosty, mosty pod domy.

Když pak zrak klouzal po těchto mostech, na nichž střechy domů vtčihledě zelenaly a

předčasně plesnivěly vodními parami, a obrátil se nalevo směrem k Universitní čtvrti,

upoutal jeho pozornost nejdříve rozlehlý a nízký shluk věží Malého Châteletu, jehož

otevřené

nádvoří pohlcovalo konec Malého mostu;
a sledoval-li potom nábreží od východu k
západu,

od Tournelle až k věži Nesleské, spatřil
dlouhou řadu domů s vyřezávaným
trámovím, s

barevnými tabulkami v oknech, jež se
každým poschodím více vychylovaly do
ulice,

nekonečnou

119

klikatinu štítů měšťanských domů,
přetáto často ústím nějaké ulice a někdy
také prťčelím

nebo rohem nějakého kamenného paláce,
který se v tom shluku úzkých a stísněných
domů

pohodlně roztahoval se svými dvory a
zahradami, se svými křídly i hlavní
budovou jako

urozený šlechtic v davu vesničanů. Na
nábřeží bylo asi pět nebo šest takových
paláců, od

domu Lotrinského, jenž se dělil s
bernardinským klášterem o velikou
ohrazenou prostoru u

Tournelle, až k paláci Nesles-kému, jehož
hlavní věž ohraničovala Paříž a jehož
špičaté

střechy jediné mohly po tři měsíce v roce

vykrajovat svými černými trojúhelníky
šarlatový

kruh zapadajícího slunce.

Na této straně Seiny se ostatně méně
obchodovalo než na pravé; studenti tam
tropili větší

povyk a shromažďovali se tu víc než
řemeslníci; nabřeží ve vlastním slova
smyslu se táhlo jen

od mostu svatého Michala k věži
Nesleské. Ostatní část břehu Seiny byla
bud holým

pobřežím, jako za bernardinským
klášterem, nebo skupinou domů, jejichž
spodek stál ve

vodě, jak tomu bylo mezi oběma mosty.

Pradleny tu dělaly notný rámus; od rána do večera křičely, povídaly, zpívaly po celém břehu a

mocně tloukly do prádla , zrovna jako za našich dnů. V Paříži to způsobuje nemalé obveselení.

Univerzitní čtvrt vypadala na pohled jako z jednoho kusu. Od jednoho konce k druhému to

byl jednolitý a neprostupný celek. Tisíce hustě nakupených střech s ostrými rohy,

přiléhajících jedna k druhé, vystavěných téměř zcela podle jednoho geometrického tvaru,

vypadalo shřty jako druha jediného
krystalu. Rozmarné rokle ulic
rozkrajovaly tuto masu

domt na dosti stejné díly. Dva a čtyřicet
škol tu bylo rozseto celkem rovnoměrně,
všude stála

nějaká. Rozmanité a pestré štíty těchto
krásných budov byly vytvořeny v témť
umění jako ty

prosté střechy, nad něť vyčnívaly, a byly v
jádře jen týť geometrický obrazec na
druhou nebo

na třetí. Aniť porušovaly celek, dělaly ho
mnohotvárnějším, doplňovaly ho, ale
nepře-

těťovaly. Geometrie je soulad. Nad

pítoreskní střechy levého břehu vyčnívalo
velkolepě tu a

tam několik krásných paláců: palác
Neverský, palác Římský, palác Remešský,
které zmi-

120

zely; palác Čluny, který se zachoval
umělcům pro útěchu a jehož věž byla před
několika lety

tak hloupě uražena. Ten římský palác s
krásně klenutými plnými oblouky vedle
paláce

Čluny, to byly lázně císaře Juliána. Byla
tu také četná opatství, jež vynikala ještě
nábožnější

krásou a ještě větší rozlehlostí než paláce,
ale stejně krásná a stejně důstojná. Z nich
nejdříve upoutal pozornost bernardinský
klášter s třemi zvonicemi; klášter svaté
Jenovefy, jehož

čtyřhranná, dodnes zachovaná věž nás tak
velice rozlítostňuje, že se nezachoval i
ostatek;

Sorbonna, naplň škola, naplň klášter, z níž
dosud zbývá jedna nádherná loď; krásný
čtvercový

klášter mathu-rinský; hned vedle klášter
benediktinský, do jehož zdí-nastě-hovali v
době mezi

sedmým a osmým vydáním této knihy
divadlo, klášter františkánský se svými
třemi

ohromnými štíty vedle sebe; klášter
augustiniánt, jehož pětibná strelka tvořila
po věži

Nesleské druhý zubatý výbětek v této
pařížské čtvrti, počítáno od západu.
Koleje, jeť jsou

skutečným spojovacím článkem mezi
klášterem a světem, zaujímaly jakýsi střed
v řadě

památných staveb mezi paláci a kláštery
svou přísností plnou elegance, svou
sochařskou

výzdobou, méně křehkou, neť je výzdoba
paláct, a svou architekturou, méně
strohou, neť je

architektura klášterť. Z těchto

stavitelských památek, v nichž si gotické umění našlo tak

výrazně střední cestu mezi hýřivou nádherou a šetrností, nezachovalo se na neštěstí skoro nic.

Chrámy (a bylo jich v Universitní čtvrti hodně, a jakých nádherných) vznikaly tu postupně za

všech fází architektury, od plných románských oblouků chrámu svatého Juliána až k lomeným

obloukům svatého Severina, vévodily všemu a jako další harmonie v té spoustě harmonií

prorátely co chvíli přebohatě vyřezávanou krajkou špičatých štítů, prolamovaných

zvonic a

jehlovitých větiček, jejichž linie byla rovněž jen velkolepým umocněním ostrého úhlu střech.

Předa Universitní čtvrti byla pahorkovitá. Vrch svaté Jenovefy vystupoval z ní na

jihovýchodě jako ohromná báň; a stálo to opravdu za to, zhlédnout s výše chrámu Matky Boží

tu hustou motanici úzkých a klikatých uliček (dnešní Latin-

121

ská čtvrť), ty hrozny domů, jež se rozbíhaly s vrcholku tohoto pahorku všemi směry, řítily se v

nepořádku a téměř střemhlav po jeho svazích až k samé řece, takže se zdálo, jako by jedny

padaly a druhé se šplhaly opět nahoru a všechny dohromady jako by se vzájemně držely.

Ustavičné proudění nesčetných černých teček, které se proplétaly po dláždění, dodávalo

celému tomuto obrazu zdání neustálého pohybu; byl to pohled na lidi z výšky a z dálky.

Konečně v mezerách mezi nesčetnými střechami, větičkami a roztodivnými budovami, jeť

tak bizarním způsobem zvlño-valy,

zkracovaly a vykrajovaly obvodovou čáru
Univerzitní

čtvrti, bylo vidět tu a tam balvan omšelé
zdi, tlustou kulatou věž, městskou bránu s
cimbuřím,

jeť připomínalo tvrz, zbytek hradby Filipa
Augusta. Za ní se už zelenaly louky,
ubíhaly

ulice, vroubené ještě několika
předměstskými domy, čím dál od města
řidšími. Některá z

těchto předměstí nebyla bez zajímavosti:
vyjdeme-li od Tournelle, bylo tu nejdřív
předměstí

Svatý Viktor s jednoobloukovým mostem
přes říčku Bièvre, s opatstvím, na němť

byl vyryt

náhrobní nápis Ludvíka Tlustého,
"epitaphium Ludovici Grossi", a s
osmihran-nou kostelní věží, již
obklopovaly čtyři zvoničky z jedenáctého
století (podobnou věž lze dosud vidět v

Etampesu, kde ji dosud nezbořili); pak
osada Svatý Marsault, která už tehdy měla
tři kostely a

klášter; pak, přeskočilo-li oko vlevo mlýn
Gobelint a jeho čtyři bílé zdi, utkvělo na
předměstí

Svatý Jakub, s krásně tesaným křížem na
rozcestí. Pak tu byl kostel svatého Jakuba,
zvaný

Na vysokém prahu, tehdy gotický, špičatý

a pŕvabný; kostel svatého Magloira,
nádherná loď

ze čtrnáctého století, z níž Napoleon
udělal seník; kostel Panny Marie V polích,
kde byly

byzantské mosaiky. Když konečně pohled
na chvíli spočinul na kartuzianskem
klášteře,

leŕícím v širém poli, nádherné budově
pocházející z této doby jako Soudní palác,
s malými

oddělenými zahrádkami a neblaze
proslulými zříceninami Vauvertu, zachytil
se na západě na

třech štíhlounkých věŕích románského
kostela svatého Heřmana Na palouku.

Osada Svatý

Heřman, tehdy již veliká obec, rozkládala svých patnáct až dvacet ulic za kostelem;

122

špičatá zvonice od svatého Sulpicia naznačovala jeden její konec. Hned vedle rozpoznalo oko

čtverhrannou zeď svato-heřmanského trhu, kde i dnes je tržiště; kousek dál stál opat-ský

pranýř, hezká kulatá větička s kuželovitou olověnou čepičkou; ještě dále byla cihelna a ulice

Pecná, jeť vedla k obecní peci, na vršku pak mlýn a zcela osamocený, neblaze

proslulý útulek

malomocných. Ale nejvíce a nejdéle
upoutávalo zrak samotné opatství. Není
pochyby, že

tento klášter, jenž byl zároveň nádherným
kostelem i vznešeným panským sídlem,
vytvářel na

obzoru báječný obraz. Opatský palác, v
němž s radostí přespali i biskupové
pařížští, refektář,

jemuž vtiskl architekt vzhled, krásu i
kouzelnou rýtci jako nějaké katedrále,
převážná kaple

Panny Marie, monumentální dormi-tář,
rozsáhlé zahrady, mřížte, padací most,
rámeček z

cimbuří, jenž tak hezky zoubkoval zeleň
okolních lučin, nádvoří, kde se blyštěly
zbraně

zbrojnošt mezi zlatými ornáty, to vše
ladně seskupeno kolem tří vysokých věží,
jejichž plné

románské oblouky spočívaly tak
samozřejmě na gotické apsidě.

Když jsme se konečně dosti vynadívali na
Universitní čtvrt a obrátili své zraky na
pravý břeh,

k Novému městu, obraz se rázem úplně
změnil. Nové město je totiž mnohem větší
než

Universitní čtvrt a také méně jednotné. Na
první pohled je patrné, že se rozpadá na

několik

větších, ostře odlišných celků. Na východě je to především velká skupina paláců v té části

města, jež dodnes má své jméno od močálu, kde Camu-logenus vylákal do bažin Caesara.

Tato kupa budov se táhla až k řece. Čtyři těsně sousedící paláce, Jouy, Sens, Barbeau a palác

královnin, zrcadlily v Seině své břidlicové střechy, přetáté štíhlými věžičkami. Tyto čtyři

budovy vyplňovaly prostor do ulice Nonaindieres až k opatství celestinskému, jehož jehlovitá věž

ptvabně nadlehčovala linii jeho štítt a
cimbuří. Několik nazelenalých,
polosesutých barákt

krčících se u vody před těmito
přepychovými paláci nikterak nezakrývalo
krásné úhly jejich

fasád, široká čtverhranná okna s
kamennými kříti uprostřed, gotické
portály bohatě zdobené

sochami, ostré a velmi přesně tesané
hrany jejich zdí a všechny ty roztomilé
architektonické

nápady, jeť v divákovi vzbuzují do-

123

jem, jako by gotické umění začínalo své

kouzelné kombinace na každé
monumentální stavbě

vždy znovu. Za těmito paláci táhla se
klikatě všemi směry nekonečná a všelijak
tvarovaná

zeď, místy zubatá, s palisádami a
cimbuřím jako tvrz, místy zacloněná
vysokými stromy jako

klášterní zeď. Obklopovala onen
pohádkový palác Saint-Pol, v němž mohl
francouzský král

přepychově ubytovat dvaadvacet knížat
nejvyšších hodností, jako byl korunní
princ a vévoda

burgundský, i s jejich služebnictvem a
družinami, nepočítajíc ani velmože, jakož i

císaře,

když zavítal na návštěvu do Paříže, a lvy, kteří měli v královském paláci zvláštní příbytek.

Poznamenejme zde, že takový knížecí byt měl neméně než jedenáct pokojů, od slavnostní síně

až po kapli, k tomu galerie, koupelny, lázně a ostatní "zbytečná místa", jimiž byl každý byt opatřen, nemluvíc ani o zvláštních zahradách pro každého královského hosta; kromě toho tu

byly kuchyně, komory, čeledníky, společné jídelny pro celý dům, dvory s dráčkami, kde bylo

dvaadvacet hlavních dílen, od pekárny až

po vinné sklepy; místnosti pro rozmanité hry, jako

herna pro hru v kuličky, míčovna, herna pro hru s kroučkem; dále pak holubníky, nádrže na

ryby, zvěřince, konírny, chlévy, knihovny, zbrojnice a zbrojířské dílny. Tak vypadal tehdy

královský palác, ať už Louvre nebo Saint-Pol. Město v městě.

S naší věže vypadal palác Saint-Pol, i když byl téměř naplň zakryt zmíněnými čtyřmi

velkými paláci, velmi mohutně a nádherně. Divák v něm jasně rozpoznal tři paláce, které

Karel V. přivtělil k svému paláci, spojiv je
obratně s hlavní budovou dlouhými
sloupovými

galeriemi s malovanými okénky: palác
Petit-Muce s krajkovou balustrádou
lemující

rozkošně jeho střechu; palác opata
svatomaurského, vypadající na pohled
jako hrad, s tlustou

věží, s výpadními otvory, střílnami,
železnými baštami a s opatským erbem na
široké saské

bráně mezi dvěma zářezy padacího mostu;
palác hraběte d'Etampes, jehož věž, na
vrcholu

rozbořená, vypadala ještě kulatěji a byla

vylámaná jako kohoutí hřeben; tu a tam
skupiny

starých topolů, husté jako ohromné trsy
kvěťáku; v stříbřitých vodách rybníků,
tonoucích

hned ve stínu, hned ve svět-

124

le, pohrávaly si labutě; spousta dvorů s
malebnými zákoutími, lví palác s nízkými
lomenými

oblouky na krátkých sas-kých sloupech a
se železnými mřížemi, odkud se ozýval
neustálý

řev, a tím vším prorážela vzhůru štíhlá,
ozdobně vykládaná věž kostela Zdravas

Maria. Po

levé straně dům pařížského hejtmana se
čtyřmi jemně vyřezávanými větičkami; a
uprostřed

v pozadí vlastní palác Saint-Pol s mnoha
průčelími a s četnými ozdobnými přírůstky
od dob

Karla V., s všelijak přilepenými výrůstky,
jimiž ho obtížila fantasie architektů během
dvou

století, se všemi apsidami svých kaplí, se
štíty galerií, tisíci větrnými
korouhvičkami a s

dvěma vysokými, těsně k sobě přilehlými
věžemi, jejichž kuželovitá střecha,
vroubená u paty

cimbuřím, podobala se špičatému
klobouku se zdviženou střechou.

Pozvedneme-li zrak výše k jednotlivým
patřím tohoto daleko do kraje rozvinutého

amfiteatru palác a přeskočíme-li
hlubokou rokli zející mezi střechami
Nového města a

naznačující ulici svatého Antonína,
spočine naše oko na paláci
Angoulêmesském, rozsáhlé to

stavbě, pocházející z rťzných dob, z nít
místy vyrářejí zcela nové a ostře bílé
části,

zapadající do celku asi tak jako červená
záplata do modrého kabátu. Leč uprostřed
temných

zbořenisek pŕvodní budovy (jejíť staré a
tlusté větĕ, nadmuté věkem jako starobou
se jíť

sesedající a odshora dolť pukající sudy,
podobaly se velkým rozepjatým břichtm)
vznášela se

pŕvabně neobvykle špičatá a vysoká
střecha nového paláce s ostrými hroty
okapových rour,

krytá olověnými plechy, na niť se vinuly
v tisícerych fantastických arabeskách
zářivé

ornamenty ze zlacené mědi. Za ní se
zdvíhal les Štíhlých větĕ paláce
Tournelles. Nikde na

světĕ, ani v Chambordu, ani v Alhambře,

neuzříte podívanou čarovnější, vzdušnější
a

kouzelnější, než je tento les věží, zvoníc,
komínů, korouhviček, závitnic, šroubovi-
tých

točenic, luceren, jimiž prosvítalo denní
světlo a jejichž otvory jako by byly
proraženy

knejpem, pavilonů, vřeteno-vitých věžiček
nazývaných tehdy "tournelles", a to
nejrůznějších tvarů, délek a postavení. Zdá
se vám, že hledíte na obrovskou kamennou
šachovnici.

125

Napravo od Tournelles ta hromada
mohutných, jako inkoust černých věží, jež

se vzájemně

kryjí a jsou spojeny kolem dokola
příkopem jako provázkem, ta bašta, jeť má
více střílen než

oken, ten stále zdvižený padací most a
stále spuštěná mříž — to je Baštila. Černé
zobáky, co

trčí z otvorů cimbuří a připomínají z dálky
okapové roury, to jsou děla. A v dostřelu
jejich

kulí, u paty té strašné budovy, brána
svatého Antonína, vklíněná mezi dvě věže.

Za palácem Tournelles až k hradbě Karla
V. rozkládal se sametový koberec
královských

zahrad a sadů, bohatě protkaný záhony
trávníků a květin. Uprostřed rozpoznalo
oko podle

labyrintu stromů a alejí pověstnou zahradu
Daidalovu, kterou Ludvík XI. daroval
Coictierovi.

Doktorova observatoř zdvíhala se nad
bludištěm v podobě silného osamělého
sloupu, který

měl místo hlavice malý domeček. V této
pracovně se prováděla strašlivá
astrologická bádání.

Dnes je v těch místech Královské náměstí.
Palácová čtvrt, kterou jsme se pokusili
alespoň v

hlavních rysech nastínit čtenáři,

vyplňovala, jak jsme už řekli, úhel, který tvořila na východě

hradební zeď Karla V. spolu se Seinou. Střed Nového města byl vyplněn skupinou obyčejných domů. Sem totiž ústily všechny tři mosty, které spojují ostrov Starého města s

pravým břehem, a u mostů vznikají spíše domy než paláce. Tato skupina měšťanských domů,

stěsnaných jako buňky v úle, měla svou osobitou krásu. Střechy velkoměsta jsou jako mořské

vlny, pohled na ně je velkolepý. Všelijak zkřížené a spletené ulice tvoří v tomto bloku na sta

roztodivných obrazů; kolem tržnice to
vypadalo jako hvězda s tisíci paprsky.
Ulice svatého

Diviše a svatého Martina s nesčetnými
odbočkami stoupaly podle sebe vzhůru
jako dva

mohutné stromy, jejichž větve se
proplétají; a tím vším vinuly se hadovitě
klikaté čáry uliček

Zednické, Skle-nářské, Soukenické a
jiných. Bylo tu též několik výstavných
budov, jež

prorážely kamennými vlnami tohoto moře
štítl. Na konci Směnárenského mostu, za
nímž se

pěnila Seina pod koly Mlynářského

mostu, stál Châtelet, nikoliv už římský
hrad jako za čast

Juliána Apostaty, ale feudální hrad z tři-

126

náctého století a z tak tvrdého kamene, že
motyka z něho vylomila za tři hodiny kus
veliký

sotva jako pěst; kousek dál skvostná
čtverhranná zvonice svatého Jakuba U
jatek, jejíž hrany

byly zcela posety sovkulturami a jeť budila
uť tehdy obdiv, ačkoliv v patnáctém století
ještě

nebyla dokončena. (Chyběly jí zejména
ony čtyři obludy, umístěné dnes na

čtyřech rozích

její střechy a připomínající čtyři sfingy,
jeť jako by předkládaly nové Paříti
tajemství Paříte

staré. Sochař Rault postavil je tam ať roku
1526 a dostal za svou práci dvacet frankť.)
Pak tu

byl Sloupový dťm, obrácený prťčelím na
náměstí Greve, jehoť obraz jsme uť čtenáři
načrtli;

kostel svatého Gerváse, později
znesvářený portálem "dobrého vkusu";
kostel svatého Méry, jehoť prastaré
lomené oblouky podobaly se téměř plným
obloukťm románským; kostel

svatého Jana s pověstnou jehlovitou věťí;

a ještě asi dvacet dalších památných
staveb, kterým

nikterak nevadilo, že své pŕtvaby zahrabaly
uprostřed černých, úzkých a hlubokých
uliček. K

tomu si představte ještě četné z kamene
tesané kříže, jichž bylo na křiřovatkách víc
než

šibenic; hřbitov Neviňátek, obehnaný
výstavnou zdí, která v dálce vyčnívala nad
střechami,

pranýř na trřišti, vystrkující špičku mezi
dvěma komíny' ulice Piloust; ŕebřík u
kříže na

Trahoiru, na křiřovatce, kde je vřdycky
černo lidí; kruhovitě baráky obilního

skladiště,

pahýly staré hradební zdi Filipa Augusta,
jeť tu a tam prokukovala ze záplavy domť,
věťe vy-

hlodané břechťanem, zřícené brány, kusy
sesutých a beztvarých zdí, nábreťí s tisíci
rtznými

krámky a krvavými rasovnamy, Seina plná
člunť od Senného přístavu ať k
biskupskému

soudu; a máte matný obraz lichoběťníku,
který tvořil roku 1482 střed Nového
města.

Kromě těchto dvou částí, čtvrti paláct a
čtvrti měšťanských domť, spatřil divák při
pohledu

na Nové město ještě třetí část — dlouhý pás opatství, který město lemoval téměř kolem

dokola, od východu k západu, a vytvářel tak kromě vnější hradební zdi kolem celé Paříže ještě

vnitřní obvodové pásmo klášterů a kaplí. Tak hned vedle zahrady Tournelles byl mezi ulicí

svatého Antonína a Starou templářskou ulič-

127

kou klášter svaté Kateřiny s ohromnými polnostmi, jež se táhly až k Pařížským hradbám.

Mezi Starou a Novou templářskou ulicí
byl templářský klášter, hrtzostrašný trs
věží, vysoký,

hrdě vztyčený, stojící osaměle uprostřed
rozlehlé ohrady s cimbuřím. Mezi Novou

templářskou ulicí a ulicí svatého Martina
bylo opatství svatého Martina, obklopené

zahradami, nádherný opevněný chrám,
jehož pás věží a tiara zvonic co do
mohutností a

bohatství ustupovaly jen před nádherou
opatství svatého Heřmana. Mezi ulicemi
svatého

Martina a svatého Diviše rozkládal se
klášter svaté Trojice. Konečně mezi ulicí
svatého

Diviše a ulicí Montorgueil byl klášter
Dcer Páně. Vedle bylo vidět shnilé střechy
a vylámanou

ohradu Dvora divt — jediný světský
článek v tom zbožném rtěnci kláštert.

Konečně čtvrtý celek, který se ostře
rýsoval v hromadě střech na pravém břehu
a vyplňoval

západní cíp mezi hradbou a břehem řeky
po proudu, byl nový uzel paláců a
šlechtických

domů stěsnaných u paty Louvrů. Starý
Louvre Filipa Augusta, ohromná budova s
mohutnou

hlavní věží a třiadvaceti imposantními
většími sesterskými, nepočítáme-li malé

vítky,

vypadala z dálky, jako by byla zapuštěna
do lo-meníc a štít paláce Alenconského a
Malého

bourbonského. Tato hydra větší, obrovská
stráťkyně Paříže, se svými čtyřiadvaceti
stále

vztyčenými hlavami, s ohromnými hřbety,
krytými olovem nebo břidlicovými
destičkami, jeť

všechny zářily oslnivými kovovými
odlesky, překvapivě zakončovala
skupenství Nového

města na západě.

A tak ohromný čtverec měšťanských

domt, jakému Římané říkali "insula", s
pravé i s levé strany podepřený dvěma
bloky paláců, kde korunou jednoho byl
Louvre, korunou druhého

Tournelles, na severu vroubený dlouhým
pásem klášterů a ohrazených polností,
tvořil na

pohled pevně stmelený a jednolitý celek;
na nesčíslných budovách, jejichž prejzové
a

břidlicové střechy vykrajovaly nad sebou
tolik roztodivných vlnovek, seděly
vykládané,

tepané a meandry zdobené zvonice
čtyřiačtyřiceti kostelů pravého břehu;
myriády příčných

ulíček se rozbíhaly všemi směry; to vše ohra-

128

ničovaly s jedné strany vysoké hradební zdi se čtverhrannými věžemi (věže Universitní čtvrti

byly okrouhlé), s druhé strany Seina, přetáá mosty a plavící spoustu lodí. Tak vypadalo v

patnáctém století Nové město.

Za hradbami se tísnilo u městských bran několik předměstí, ale bylo jich méně a byla

rozptýlenější než v Universitní čtvrti. Za Bastilou bylo vidět klubko dvaceti barákt

kolem

zajímavých soch u kříže Faubin a
opěrných oblouků kláštera svatého
Antonína V polích; pak

tu byl Popincourt, ztracený v lánech obilí,
a Courtille, vesnice veselých krčem; obec
Svatý

Vavřinec s kostelem, jehož zvonice z
dálky jako by se opírala o špičaté věže
brány

Svatomartinské; předměstí Svatý Diviš s
rozlehlou ohrazenou plání Svatého
Lazara; za

branou Montmartreskou se táhla bílou zdí
ohrazená loděnice; a konečně ještě dál
svítily

křídové svahy Montmartru, který měl
tehdy téměř právě tolik kostelů jako
mlýnů, ale

zachoval si jenom mlýny, neboť lidská
společnost si dnes žádá už jen chléb
vezdejší. Konečně

za Louvrem bylo vidět, jak se v lukách
uvelebilo již tehdy dosti veliké předměstí
Svatý

Honorius, zelené zahrady Malé Bretaně a
posléze Vepřový trh, v jehož středu stála
strašlivá

kulatá pec, kde zařiva škvařili
penězokaze. Na vyvýšeném vrcholu
uprostřed pustých plání

mezi osadami Courtille a Svatým

Vavřincem divák si jistě už povšiml
podivné stavby, jeť z

dálky vypadala jako polozřícené
sloupořadí trčící z podezdvíčky.
Nebyl to ani

Parthenon, ani chrám Jupitera
Olympského; byl to Montfaucon.

A nyní, neroztříštil-li výpočet tolika
budov, třebaže jsme se snažili učinit ho co
nejstručnější,

v čtenářově mysli celkový obraz staré
Paříže, shrneme jej několika slovy.
Uprostřed ostrov

Starého města, podobající se tvarem
obrovské ťelvě, jeť zpod svého šedého
krunýře střech

vystřkuje mosty s prežiovými střechami
jako ťelví nohy. Nalevo lichoběťník
Universitní

čtvrti, jakoby z jednoho kusu kamene
vytesaný, pevný, hutný, zjeťený věťemi;
napravo široký

přelkruh Nového města s četnějšími
zahradami a monumentálními stavbami.
Všechny tři

Části, Staré město, Universitní čtvrt i
Nové

129

město, protkané jako mramor bezpočtem
ulic. Napříč celým obrazem Seina, "Seina
řivitelka", jak ji nazývá du Breul,
zatarasená ostrovy, mosty a loďmi. Kolem

dokola pak ohromná pláň,

rozkouskovaná na tisíce polí a posetá
krásnými vesnicemi; vlevo Issy, Vanves,
Vaugirard,

Montrouge, Gentilly, s jednou větší kulatou
a druhou čtverhrannou, atd.; vpravo
dvacet jiných

od Conflans až k Ville-l'Evêque. Na
obzoru pak bylo město ověnceno řadou
pahorků,

rozložených do kruhu jako hráz vodojemu.
Konečně v dálce na východě Vin-cennes
se sedmi

čtverhrannými věťmi; na jihu Bicêtre a
jeho špičaté věže, na severu Svatý Diviš s
jehlovitou

věží; na západě Svatý Cloud s mohutnou
hradní věží. Tak vypadala Paříž, kterou s
výše věží

chrámu Matky Boží viděli havrani létající
roku 1482.

A přece se o tomto městě vyjádřil
Voltaire, že "před Ludvíkem XIV. mělo
jen čtyři krásné

monumentální stavby": kupoli Sorbony,
Val-de-Gráce, nový Louvre a nevím už,
která byla

čtvrtá, snad Luxemburg. Na štěstí přes to
všechno napsal Voltaire "Candida", stejně
jako z celé dlouhé řady lidských pokolení
měl právě on dar nejd'ábelštějšího smíchu.
To je ostatně

dtkazem, že člověk mŕže být velikým
geniem a přitom vŕbec nechápat umění, v
němž není

doma. Cožpak se nedomníval Moliere, že
prokazuje velikou čest Raffaelovi a

Michelangelovi, když je nazývá
"Mignardy svého věku"?

Vraťme se však k Paříži a k patnáctému
století.

Paříž nebyla tehdy jen krásným městem;
byla městem jednolitým,
architektonickým a

historickým výtvozem středověku,
kamennou kronikou. Skládala se jen ze
dvou vrstev, z

vrstvy románské a vrstvy gotické, neboť
vrstva římská zmizela již dávno, až na
Juliánovy

lázně, jediné místo, kde ještě prorážela
silnou křtou středověku. A pokud se týče
vrstvy

keltské, stopy po ní se neobjevovaly ani
při kopání studní.

Když pak po padesáti letech přišla
renesance a vmísila do této přísné, a přece
tak pestré

jednoty oslňující bohatství svých fantasií
a svých slohů, záplavu římských oblouků,
řeckých

sloupů a sražených gotických oblouků, svou
tak jemnou

a dokonalou skulpturu, svou zvláštní
zálibu v arabeskách a listových ozdobách,
své

stavitelské pohanství, jeť se objevilo
zároveň s Lutherem, byla Paříž snad ještě
krásnější,

ačkoliv už neměla onu harmonii vnější
podoby a myšlenky. Leč tato úžasná chvíle
trvala

krátce: renesance nebyla nestranná;
nespokojila se tím, že stavěla, chtěla také
bořit. Je ovšem

pravda, že potřebovala místo. Gotická
Paříž v celé úplnosti existovala proto jen
kratičký

okamžik. Ještě nedokončili kostel svatého Jakuba U jatek, už začali bourat starý Louvre.

Od té doby bylo toto velké město znetvořováno den co den. Paříž gotická, pod níž svého času

zmizela Paříž románská, zmizela postupně rovněž; ale můžeme říci, jaká Paříž ji nahradila?

Máme Paříž Kateřiny Medicejské v Tuileriích.;;" Je Paříž Jindřicha II. v radnici: dvě budovy

postavené ještě s velikým vkusem. Paříž Jindřicha IV. na Královském náměstí: cihlová

průčelí s kamennými rohy a břidlicovými

střechami, červenobílomodré domy. Paříž
Ludvíka

XIII. ve Val-de-Grâce: architektura
sražená a těžkopádná, klenby jako ucha
košíku, sloupy

jako by měly břicho a kupole hrb. Paříž
Ludvíka XIV. v Dómu invalidů: stavba
velkolepá,

bohatá, zlacená a studená. Paříž Ludvíka
XV. v kostele svatého Sul-picia: kamenné
závity,

mašličky, obláčky, titěrné nudle a salátové
listy. Paříž Ludvíka XVI. v Pantheonu:
špatná

kopie chrámu svatého Petra v Římě
(budova si nemotorně sedla, což nikterak

nenapravilo její

linie). Paříž republikánská v bu-

* S bolesti a rozhořčením jsme zjistili, že se pomýšlí na to, tento nádherný palác rozšířit,

přeměnit a přestavět, to znamená zničit. Dnešní architekti mají příliš těžkou ruku, aby se

mohli dotýkat tak jemných renesančních děl. Doufáme stále, že se toho neodváží. Ostatně

zboření Tuilerií by bylo za našich dnů nejen surovým činem, za který by se rděl i opilý

Vandal, ale byla by to zrada. Tuilerie

nejsou jen mistrovským uměleckým dílem šestnáctého

století, jsou stránkou z dějin devatenáctého století. Tento palác nenáleží už králi, ale lidu.

Nechme ho takový, jaký je. Naše revoluce ho dvakrát poznamenala na čele. Na jednom z jeho

dvou prťcelí jsou kule z 10. srpna; na druhém jsou kule z 29. července. Je posvátný.

V Paříži 7. dubna 1871. (Poznámka k pátému vydání.)

131

dově lékařské fakulty: ubohá smíšenina

slohu řeckého a římského, která se podobá Kolosseu

nebo Pantheonu asi tak jako ústava z roku III zákonem Minoovým; v architektuře se tomu

říká sloh messidorský. Paříž Napoleonova na náměstí Vendómském: ta je velkolepá

bronzový sloup ulitý z děl. Paříž restaurace v Burse: bělostné sloupoví s úplně hladkým

vlysem; všechno je čtverhranné a stálo to dvacet milionů.

Ke každému z těchto charakteristických monumentů se podobností slohu, tvaru a polohy

druží celá řada budov roztroušených v
různých čtvrtích, jež znalecké oko snadno
rozpozná a

určí jejich stáří. Umí-li se člověk dívat,
vyčte ducha doby a podobu krále i z
klepátka na
dveřích.

Dnešní Paříž nemá tudíž vůbec jednotnou
fysiognomii. Je to sbírka ukázek z
několika století,

při čemž nejkrásnější zmizely. Hlavnímu
městu přibývají už jenom domy, a jaké
domy!

Přijde-li to tak dál, obnoví se Paříž každých
padesát let. Proto se také historický
význam její

architektury ztrácí každým dnem.
Historické stavby jsou tu čím dál
vzácnější, zdá se, jako by

přímo před očima mizely, jako by se
topily v záplavě domů. Naši otcové měli
Paříž

kamennou, naši synové budou mít Paříž
sádrovou.

Pokud se týče novějších staveb v moderní
Paříži, raději o nich pomlčíme. Ne snad
proto, že

bychom se jim jak se sluší neobdivovali.
Svatá Jenovefa pana Soufflota je beze
sporu

nejkrásnější savojský dort, jaký kdy byl
vytvořen z kamene. Palác Čestné legie je
rovněž

vynikající kousek cukrářského umění.
Kupole obilní tržnice připomíná čapku

anglického

jockeye ve zvětšeném měřítku. Věže
svatého Sul-picia jsou dva velké
klarinety, tvar

oprávněný jako každý jiný; zkroucený a
zkřivený telegraf tvoří roztomilý přílepek
na jejich

střechách. Svatý Roch má portál, který se
co do nádhery můžete srovnat jen s kostelem
svatého

Tomáše Aquinského. Ve sklepě je také
křížová cesta z vyřezávaných reliéfů a
slunce z

pozlaceného dřeva. To jsou dozajista
úžasné věci. Prolamovaná baňatá víčka v
bludišti

Botanické zahrady je rovněž veledřmyslná.
A palác Bursy, který má řecké sloupoví,
římské

dveře i okna, a velikou sraženou
renesanční

132

klenbu, je nade vši pochybnost stavba
velmi přesná a velmi ryzí: důkazem je
římsa lemující

nahoře sloupoví, jakou neznali ani v
Athénách a jeť tvoří krásnou přímou linku,
tu a tam

převážně přerušenu komíny. K tomu malý
dodatek, že uznáváme-li pravidlo, že
architektura

budovy má být přizpůsobena jejímu určení
tak, aby toto určení při pouhém pohledu
na

budovu z ní jasně vysvítalo, neměly se
dostí vynadiviti stavbě, která měla být
stejně

královským palácem jako sněmovnou,
radnicí stejně jako kolejí, manéží nebo
akademií,

skladištěm, soudem, museem, kasárnami,
náhrobkem, chrámem zrovna tak jako
divadlem.

Zatím je bursou. Monumentální stavba má
být kromě toho přizpůsobena podnebí.
Tato

budova je zcela jasně postavena výslovně

pro naše chladné a deštivé podnebí. Má
téměř

rovnou střechu jako v Orientě, takže v
zimě, když napadne sníh, musí se zametat;
a účelem

střechy přece je, aby byla zametána.
Pokud jde o to určení, o němž jsme před
chvilí hovořili,

splňuje je báječně; je ve Francii bursou,
jako by v Řecku byla bývala chrámem. Je
pravda, že

architektovi dalo dosti práce, aby skryl
ciferník hodin, který by byl porušil čistotu
linií v

průčelí; leč náhradou za to máme onu
mohutnou kolonádu kolem celé budovy,

pod nít se

mohou ve dnech velkých náboženských
slavností majestátně rozvíjet theorie
směnání

agentů a obchodních dohazovačů.

To jsou všechno beze sporu velmi
nádherné stavby. A při-dáme-li k nim
spoustu krásných,

zajímavých a pestrých ulic, jako je třeba
ulice Rivoli, nepochybuji ani na okamžik,
že Paříž s

balonu poskytne obraz onoho bohatství
linií, oné hojnosti detailů, oné pastvy pro
oči, onu

velkolepou jednoduchost a nečekanou

krásu, jaké jsou příznačné pro šachovnici.

Leč i když se vám jeví dnešní Paříž
sebepodivuhodnější, představte si opět
Paříž patnáctého

století, zbudujte si ji v myšlenkách znovu;
podívejte se k nebi tou překvapující
houštinou

vítek, věží a zvoníc; rozlijte uprostřed
tohoto ohromného města Seineu
rozervanou špičkami

ostrovů a stulenou pod oblouky mostů,
Seineu s širokými zelenými a žlutými
kalužemi,

proměnlivější než hadí kůže; dejte
vystoupit

gotickému profilu této staré Paříže na
blankytně modrém horizontě; nechtě její
obrysy

zachvívát se v zimní mlze, jeť se
zachycuje na její četné komíny; ponořte ji
do hluboké noci a

pozorujte v tom temném labyrintu budov
bizarní hru světél a stínů; hod'te tam
měsíční

paprsek, který vám ji matně narýsuje a
vylopne z mlhy ohromné hlavy věží;
nebo vezměte

opět tu černou siluetu, ořivte stínem ty
tisíce ostrých úhlů věžiček a štítů a
promítněte si ji,

zubatější než ťraloci čelist, na měděné
nebe při západu slunce. — A pak
srovnávejte!

A chcete-li, aby vám staré město poskytlo
dojem, který vám nové město už dát
nemůže,

vystupte si některé sváteční ráno, o
velikonocích nebo o letnicích při východu
slunce na

nějaké vyvýšené místo, odkud můžete
přehlédnout celé město, a poslechněte si
ranní

vyzvánění zvonů. Pohleďte, jak se na
znamení dané s nebe, neboť slunce je
dává, ty tisíce

chrámů najednou rozechvějí. Nejdříve

uslyšíte jen rozptýlené údery zvont, jeť
přeskakují s

kostela na kostel, jako když se hudebníci
dorozumívají, že se začne. A pak najednou
uvidíte,

neboť v některých okamžicích se zdá, že i
ucho má svtj zrak, jak se všech větj
současně se

zdvíhá jakoby sloup zvuku, jakoby dým
harmonie. Vlnění každého zvonu stoupá k

nádhernému rannímu nebi nejprve přímo,
čistě, řekli bychom odděleně od ostatních;
pak

ponenáhlu, jak zvuky sílí, začnou splývat,
mísit se, jeden se ztrácí v druhém a slévají
se v

jediný velkolepý koncert. A nyní je to už
jen masa chvějivých zvuků, jež se bez
přestání line

z nesčetných zvonic, jež se chvěje, vlní,
vzpíná se a víří nad městem a jejíž
ohlušující vibrace

doznívají v okruhu daleko za obzorem.
Leč toto moře harmonií není chaosem.
Třebaže je tak

veliké a tak hluboké, neztratilo svou
průzračnost: vidíte v něm, jak každá
skupina tónů

vycházející z jednotlivých zvonic se tu
vine odděleně. Můžete v něm sledovat
hned vášnivý,

hned křiklavý dialog řehačky a zvonu

bručouna; vidíte, jak v něm přeskakují
oktávy se

zvonice na zvonici; mťtete pozorovat, jak
ze stříbrného zvonu vzlétají vzhřtu oktávy

okřídlené, lehké, zpěvné a 2 dřevěného
zvonu padají oktávy polámané a kulhavé;

134

mezi všemi mťtete se obdivovat bohaté
stupnici, jeť neustále klesá a stoupá ze
sedmi zvont

svatého Eustacha; vidíte, jak napříč tím
vším běťí jasné a rychlé tóny, jeť se
zaklikatí v

podobě tří nebo čtyř světelných čar a
zmizí jako blesky. Tam dole, to je klášter

svatého

Martina, zpěvák pronikavý a křaplavý;
zde, to je hrozivý a bručivý hlas Baštily;
na druhém

konci tlustá věť Louvrť se svým basovým
barytonem. Zvonková hra královského
paláce

vysílá bez oddechu na všechny strany
oslnivé trilky, na něť dopadá v
stejnoměrných

intervalech tětke dunění velkého zvonu od
Matky Boží, ať jiskří jako kovadlina pod

kladivem. Chvílemi vidíte, jak pro-skakují
zvuky všeho druhu ze tří plně
rozhoupaných zvonů

svatého Heřmana Na palouku. Pak se
občas ta řeka velebných zvuků rozestoupí,
aby dala

průchod zvonkové sprše z kostela
Zdravas Maria, jeť srší a prská jako
chomáč hvězd. A pod

tím vším v nejspodnějších partiích
koncertu matně rozeznáváte vnitřní zpěv
jednotlivých

kostelů, který proniká chvějivými póry
jejich kleneb.

Opravdu, je to opera, jeť stojí za
poslechnutí. Hluk, který obyčejně
vystupuje z Paříže za dne,

toť město, které mluví; za noci je to
město, jeť oddychuje; zde je to město, jeť

zpívá.

Naslouchejte dobře tomuto fortissimu
zvoníc; přimyslete si k tomu všemu šum
přibližně milionu

lidí, věčně nařikající řeku, nekonečné
závany větru, vášný a vzdálený kvartet
čtyř lest

rozložených na okrajových pahorcích jako
ohromné podstavce varhan; utlumte tam
pak jako

v polostínu vše, co je v té ústřední
zvonkové hře příliš drsné a ostré, a
řekněte, zdali znáte na

světě něco bohatšího, radostnějšího,
zářivějšího a oslnivějšího než tento
vodopád zvonů a

zvonků, tu výheň hudby, těch deset tisíc
kovových hlast zpívajících najednou v
kamenných

flétnách tři sta stop vysokých; neť toto
město, jeť je jediným orchestrem, neť tuto
symfonii,

jeť burácí jako bouře.

135

KNIHA ČTVRTÁ

Dobré duše

TO JEDNOHO KRÁSNÉHO RÁNA V
NF.DĚT T PO-velikonoční, v neděli
Quasimodo,

šestnáct let před počátkem tohoto příběhu,

kdy v chrámu Matky Boží byl po mši
položen

malý dřevěný tvoreček do dřevěných jesliček
zapařených do dlažby po levé straně lodi,
přímě

proti oně velké soše svatého Křištofa, ke
které vzhlížela od roku 1413 klečící socha
pana

Antonína des Essarts s rytířskou zbrojí tak
dlouho, dokud nepřišli na myšlenku skácet
světce

i věřícího. Sem do těchto dřevěných
jesliček vystavovaly se tehdy nalezené
děti, aby se jich

ujala veřejná dobročinnost. Kdo chtěl,
vzal si je tam. Před dřevěnými jesličkami

byla měděná

miska na milodary.

Podivné lidské stvoření, které leželo na dřevě onoho rána v neděli Quasimodo léta Páně 1467,

budilo zřejmě velikou zvědavost početné skupiny, jež se shlukla kolem dřevěné kolébky.

Tvořily ji většinou osoby něžného pohlaví, skoro samé staré ženy.

Nejhlouběji se skláněly nad kolébkou čtyři ženy v první řadě, jejichž šedivá kutna, jakási

sutana, nasvědčovala, že patří k některému zbožnému bratrstvu. Nevidím žádného

dtvodu,

proč by historie neměla zachovat
potomstvu jména těchto čtyř moudrých a
úctyhodných

kmoter. Byly to Anečka la Herme, Johanka
de la Tarme, Jindřiška la Gaultiërc a
Gauchère la

Violette; všechny čtyři vdovy, všechny
čtyři zbožné sestry z kaple Štěpána
Haudryho, které si

šly s dovolením své představené a podle
regulí Petra d'Ailly vyposlechnout kázání.

Ostatně, jestli ty dobré sestry zachovávaly
v té chvíli re-gule Petra d'Ailly,
porušovaly zato, a

s náramnou radostí,

136

regule Michala de Brache a kardinála pisánského, jeť jim tak nelidsky ukládaly mlčení.

"Copak je to, sestro?" ptala se Aneťka sestry Gauchěre, prohlížejíc si vystavené stvoření, které vřeštělo a házelo sebou v dřevěné kolébce, polekáno tolika pohledy.

„Kam to s námi ptjde," řekla Johanka, "kdyť se takhle rodí děti?"

"Já se v dětech nevyznám," vmísila se opět Aneťka, "ale dívat se na takovéhle dítě, to je jistě hřích."

"To není dítě, Aneťko!"

"To je nepodařená opice," prohlásila Gauchěre.

"Je to zázrak," řekla Jindřiška la Gaultiěre.

"Pak to už je třetí zázrak od postní neděle," poznamenala Anežka. "Ještě to není ani týden, co se stal zázrak s tím rouhačem, co se posmíval poutníkem a kterého božsky potrestala

Panenko Maria Aubervillierská. A to už byl druhý zázrak

v / • ti

v měsíci.

"Je to opravdu hnusný netvor, tohleto .nalezené dítě'," připojila se Johanka.

"Ječí, že by z něho regenschori ohluchl," pokračovala Gauchère. "Mlčíš, ty malý křikloune!"

"A představte si, že tuhle obludu posílá pan biskup remeš-ský panu biskupu pařížskému!"

dodala la Gaultiére, spínajíc ruce.

"Já si myslím," prohodila opět Anežka la Herme, "že je to zvíře, ťivočich, křítenec ťida se sviní; zkrátka a dobře něco neznabožského, co se musí utopit nebo upálit."

"Doufám, že si ho nikdo nevezme," odvětila jí la Gaultiére.

"Ach Bože!" zvolala Anežka, "ubohé kojné, které jsou v útulku nalezených dětí

tamhle na konci uličky, když se jde k řece,
hned vedle paláce pana biskupa! Když jim
tak někdo přinese

takovou obludu ke kojení! To bych raději
kojila upíra!"

"Jak je bláhová, tahle Anežka," vložila se
do rozhovoru Johanka. "Cožpak nevidíte,
milá sestro, že tenhle malý netvor je
nejméně čtyřletý a že by mu určitě lip
zachutnala nějaká

pečínka než váš prs?"

137

Vskutku, ten malý netvůrek, ani my ho
nemůžeme nazvat jinak, nebyl
novorozenětem. Byl to

náramně hranatý a náramně pohyblivý
raneček, uvězněný v plátěném pytli, na
němž byly

vytištěny iniciály pana Viléma Chartiera,
tehdejšího biskupa pařížského. Z pytle
vyčuhovala

jen hlava. Ale ta hlava byla opravdu
nestvtrná. Bylo na ní vidět jen chomáč
zrzavých vlasů,

jedno oko, ústa a zuby. Oko plakalo, ústa
křičela a zuby jen jen se zakousnout. To
všechno se

zuřivě zmítalo v pytli k velikému údivu
davů, který kolem stále rostl a obnovoval
se.

Také paní Aloisie de Gondelaurier, bohatá

a vznešená dáma, vedoucí za ruku asi
šestiletou

hezkou holčičku a vle-koucí za sebou
dlouhý závoj, upevněný na zlatém rtčku
svého čepce,

zastavila se cestou u dřevěných jesliček a
prohlížela si chvilku nešťastné stvoření,
zatím co

její rozkošná dceruška Lilie de
Gondelaurier, celá oblečená v hedvábí a
sametu, slabikovala

pomocí svého hezkého prstíčku nápis
zavěšený trvale na dřevěné kolébce:
NALEZENOI.

"Na mou věru," řekla paní, odvracejíc se s
odporem, "myslila jsem, že se tu vystavují

jen děti!"

A obrátila se zády, při čemž hodila do
misky veliký stříbr-ňák, který zazvonil
mezi haléři, ať

nad tím ubohé sestřičky od Štěpána
Haudryho vyvalovaly oči.

Za chvílku šel kolem vátný a učený
Robert Mistricolle, nejvyšší notář králov, s
ohromným

misálem pod jednou paří a se svou
manželkou Vilemínou la Mairesse pod
paří druhou, takže

si vedl po boku oba své velitele,
duchovního i světského.

Prohlédl si předmět a prohlásil: "Nalezené

dítě? To je patrně našli na břehu řeky Flegetonu."

"Má jen jedno oko," podotkla paní Vilemína. "Na druhém má bradavici."

"To není bradavice," opáčil mistr Robert Mistricolle, "to je vajíčko a v tom vajíčku je zárodek zrovna takového d'ábla, jako je tento. Ten má na oku zase vajíčko a v něm dalšího d'ábla a tak

to jde dál."

"Jak to víte?" zeptala se Vilemína la Mairesse.

138

"Vím to z knih," odpověděl nejvyšší notář.

"Pane nejvyšší notáři," otázala se
Gauchère, "jakou budoucnost
předpovídáte tomuto

.nalezenému' dítěti?"

"Nejhorší neštěstí," odpověděl
Mistricolle.

"Ach Bože," zvolala jedna stařena z davu,
"coťpak není dost na tom, že jsme měli
loni ten velký mor a že se Angličané
chystají vylodit v Harefleu velké vojsko?"

"Možná, že to zabrání královně přijet v
září do Paříže," mínila jiná. "Obchody již
tak jdou prabídně."

"Já si myslím," zvolala Johanka de la
Tarme, "že by bylo pro Pařížany lepší,
kdyby tenhle malý čaroděj ležel raději na

hranici neť na postýlce."

"Na pořádné a pěkně planoucí hranici,"
dodala stařena.

"To by bylo moudřejší," řekl Mistricolle.

Již chvíli naslouchal mudrování
ctihodných haudrietek i výrokům
nejvyššího notáře jakýsi

mladý kněz. Měl přísnou tvář, široké čelo
a pronikavý pohled. Mlčky dav odstrčil,
zadíval se

upřeně na "malého čaroděje" a vztáhl k
němu ruku. Bylo již na čase, neboť
všechny ty

pobožné babky si již brousily zuby na
"pěkně planoucí hranici".

"Beru si to dítě za své," řekl kněz.

Vzal je do sutany a odnesl. Shromáždění ho sledovalo zděšeným pohledem. Ve chvílce

zmizel červenou brankou, která tehdy spojovala chrám s klášterem.

Když opadlo první překvapení, naklonila se Johanka k uchu sestry Gaultiére:

"Vždyť jsem vám to říkala, milá sestro, že ten mladý kněz, pan Klaudius Frollo, je čaroděj."

II

Klaudius Frollo

Klaudius Frollo nebyl vskutku obyčejný

člověk. Pocházel z rodiny oněch středních
vrstev,

kterým se v ledabylé mluvě minulého
století říkalo buď vysoká buržoasie

139

nebo drobná šlechta. Tato rodina zdědila
po bratrech Pacle-tech léno Tirechappe,
jeť

podléhalo přímo pařížskému biskupu a
jehoť jedenadvacet domť bylo v třináctém
století

předmětem tak mnohých sporť před
církevním soudem. Klaudius Frollo byl
jako drťitel

tohoto léna jedním ze sto čtyřiceti sedmi

pánt, kteří si osobovali právo na obročí v
Paříži i v

jejích předměstích; a z tohoto titulu bylo
jeho jméno po dlouhou dobu zapsáno v
archivu

uloženém v klášteře svatého Martina V
polích, mezi palácem Tarcanvilleským,
který patřil

Františku Le Rezovi, a kolejí Tourskou.

Klaudia Frolla zaslíbili rodiče již v dětství
stavu duchovnímu. Vycvičili ho v
latinském čtení;

naučili ho klopit oči a mluvit potichu. Byl
ještě dítětem, když ho otec zavřel do
koleje Torchi

v Universitní čtvrti. A tam rostl nad
misálem a slovníkem.

Byl to ostatně smutný, vátný a opravdový
hoch, který vášnivě studoval a rychle
chápal; ve

volných chvílích nepokři-koval, do pijatik
v ulici Fouarre se nepletl, nevěděl, co je to
"dare alapas et capillos laniare", a vřbec se
neúčastnil oné vzpoury roku 1463, kterou
kronikáři

dtstojně zaznamenávají pod titulem "Šestá
výtrřnost na universitě". Málokdy se
posmíval chudým řáktm z Montaigu pro
jejich krátké kazajky, které jim vynesly
směšnou přezdívku,

nebo nemajetným řáktm z koleje
Dormansovy pro jejich vyholenou tonsuru

a trojbarevný

plášťík z látky tmavomodré, blankytně modré a fialové, "azurini coloris et bruni", jak praví listina kardinála od Čtyř korun.

Zato byl pilným tákem v nižších i vyšších školách v ulici svatého Jana Beauvaisského. První

ták, kterého spatřil opat z kláštera svatého Petra V údolí, když začínal svou přednášku o

kanonickém právu, byl Klaudius Frollo, přilepený přímo proti katedře ke sloupu školy

svatého Vendregesila, vyzbrojený rohovým kalamářem, okusující pero, čmárající na

odřené koleně a foukající si v zimě na prsty. První posluchač, kterého pan Miles d'Islier,

doktor církevního práva, viděl přicházet každé pondělí ráno celého udýchaného, právě když

se otvírala vrata školy svatého Diviše, byl Klaudius Frolo.

140

A tak když mu bylo šestnáct let, mohl se mladý bohoslovec měřit v mystickéologii s

kterýmkoli církevním otcem, v kanonickéologii s kterýmkoli otcem z koncilů a v

theologii scholastické s kterýmkoli

doktorem Sorbonny.

Když prostudoval teologii, vrhl se do církevního práva. Nejprve pročetl "Učitele moudrosti", pak se zahrabal do "Církevních stanov Karla Velikého" a ve své dychtivosti po vědění zhltnal postupně všechny sbírky církevního práva, sbírku Theodora, biskupa hispalského, sbírku

Boucharda, biskupa wormského, Yvesa, biskupa chartreského, pak Dekret Gratianův, který

následoval po stanovách Karla Velikého, pak sbírku Řehoře IX. a nakonec epištolu "Super

specula" papeže Honoria III. Obeznámil se podrobně a důvěrně s onou rozsáhlou a pohnutou

dobou, kdy uprostřed středověkých zmatků zápasilo mezi sebou i vzájemně spolupracovalo

právo občanské 5 právem církevním, s obdobím, jež počíná roku 618 Theodorem a končí

roku 1227 papežem Řehořem.

Když spolykal církevní právo, vrhl se na lékařství a svobodná umění. Studoval nauku o

bylinách a nauku o mastech; stal se odborníkem v léčení horeček, pohmožděnin, krvotoků a

vředů. Jakub d'Espars by ho byl přijal za lékaře, Richard Hellain za chirurga. Prošel všemi

stupni akademických hodností, stal se bakalářem, mistrem a doktorem svobodných umění.

Studoval jazyky, latinu, řečtinu, hebrejštinu, trojí svatyni, tehdy velmi málo vyhledávanou.

Byla to vskutku přímo horečná touha získat a nahromadit co nejvíce vědeckých znalostí. V

osmnácti letech prošel všemi čtyřmi fakultami. Mladému muži se zdálo, že život má jediný

cíl: vědět.

Přibližně v této době se stalo, že pro horké léto roku 1466 vypukl veliký mor, který skosil v

hrabství pařížském na čtyřicet tisíc duší a
mezi nimi, jak praví Jean de Troyes,
"mistra

Arnoula, hvězdopravce králova, muže
hrubě dobrého, moudrého a veselého". V
Universitní

čtvrti se roznesla pověst, že v ulici
Tirechappe řádila nemoc obzvláště zle. A
právě tam bydlili

uprostřed svého léna rodiče Klaudiovi.
Mladý student, všecek poplašen, běžel do
otcovského

domu. Přišel pozdě, jeho otec i matka
zemřeli den předtím. Na živu zůstal jen
malý

bratříček, zavinutý v peřince, který
zoufale křičel, opuštěn ve své kolébce. To
jediné zbylo

Klaudiovi z celé jeho rodiny; mladý muž
vzal dítě do náručí a odešel zasmušen. Ať
dosud ťil

jen ve světě vědy, nyní začal ťít
skutečným ťivotem.

Tato pohroma zptsobila v Klaudiově
osudu hluboký převrat. Jako sirotek a
starší bratr, v

devatenácti letech hlava rodiny, cítil se
násilně odvolán od svých školských snť k
věcem

tohoto světa. A tehdy si, dojat soucitem,
toto dítě, svého bratra, vášnivě a hluboce

zamiloval;

jak zvláštní a sladký to zjev, láska k
člověku u něho, který dosud miloval jen
knihy.

Příchyllost k dítěti vyvinula se u něho
měrou neobyčejnou: pro duši tak
panenskou bylo to

jako první láska. Od dětství odloučen od
rodičů, sotva že je poznal, zavřen a jakoby
zazděn

za svými knihami, hnán jedině touhou
studovat a učit se, poslouchaje jen a jen
světj rozum,

který se rozvíjel studiem vědy, a svou
představivost, jeť se bystřila literaturou,
ubohý student

neměl dosud čas si uvědomit, že má také
srdce. Ten malý bratříček, který neměl
otce ani

matku, děťátko, které mu tak nenadále
spadlo s nebe do náručí, udělalo z něho
nového

člověka. Shledal, že jsou na světě ještě
jiné věci než bádání na Sorbonně a verše
Homérovy,

že člověku je třeba příchylnosti, že život
bez něhy a bez lásky je jen suchopárné,
skřípavé a

drásavé soukolí. Ale poněvadž byl ve
věku, kdy iluse se nahrazují opět jen
ilusemi, domníval

se, že jen city pokrevní a rodinné jsou pro

člověka nezbytné a že láska k malému
bratříčkovi

vyplní mu celý život.

Oddal se tedy lásce k malému Janovi
celou svou vášnivou, na svět věk
hlubokou, horoucí a

soustředěnou povahou. To ubohé křehké
stvoření, ten roztomilý, rťový, kadeřavý

plavovlásek, ten sirotek odkázaný zase jen
na sirotka dojímal ho až do hloubi srdce; a

poněvadž byl vášným myslitelem, začal
přemýšlet o Janovi s nesmírným
soucitem. Staral se

a pečoval o něj jako o něco nekonečně
křehkého a drahocenného. Byl dítěti víc

neť bratrem,

stal se mu matkou.

Malý Jan ztratil matku, ještě když se kojil.
Klaudius mu našel kojnou. Kromě léna
Tirechappe

zdědil totiž po otci ještě léno "Mlýn",
které lenním právem náleželo k
čtverhranné

142

věti Gentilly: byl to mlýn stojící na
pahorku nedaleko zámku Winchestre
(Bicêtre). Bydlela

tam mlynářka, jeť právě kojila krásné dítě.
Bylo to nedaleko Universitní čtvrti;
Klaudius jí

vlastnoručně odnesl svého malého Jana.

Od chvíle, kdy nesl na svých bedrech toto břímě, začal brát život velmi vážně.

Myšlenka na

malého bratříčka stala se mu nejen osvětlením, nýbrž i cílem jeho studií.

Rozhodl se, že

zasvětí celou svou budoucnost Bohu a že nebude mít nikdy jinou manželku ani jiné dítě než

šťěstí a blaho svého bratra. Přimkl se tedy víc než kdy jindy k svému kněžskému povolání.

Jeho zásluhy, vědomosti a hodnost přímého vasala pařížského biskupa otvíraly mu dokořán

brány církve. Ve dvaceti letech se stal na zvláštní povolení Svaté stolice knězem a jako

nejmladší z kaplanů chrámu Matky Boží sloužil mši u oltáře, kterému se pro pozdě čtenou

mši říká "altare pigrorum".

Zde se zahloubal ještě více do svých drahých knih, které opouštěl jen na hodinu, aby si odběhl

do lenního Mlýna. Ta zvláštní směs učenosti a přísnosti, tak vzácná v jeho věku, získala mu v

klášteře rázem úctu a obdiv. Z kláštera se jeho pověst učence rozšířila mezi lid, jenž se

maličko změnila, jak se tehdy často stávalo, a lid ho měl za čaroděje.

A právě ve chvíli, kdy odsloužil mši a vracel se o neděli Quasimodo od oltáře lenochť, který

stál vedle dveří na ktr po pravé straně hlavní lodi, poblíž obrazu Panny Marie, upoutala jeho

pozornost skupina babek, hlasitě ječících nad kolébkou nalezenct.

I přiblížil se k nešťastnému tvorečku, tak nenáviděnému a ohrožovanému. Jeho zoufalá

bezmocnost, jeho nestvůrnost a opuštěnost, vzpomínka na mladšího bratra, pomyšlení, které

mu najednou přišlo na mysl, že kdyby sám zemřel, jeho malý Johánek ^by mohl být zrovna

tak bídňě pohozen do kolébky nalezenct, to všechno mu naráz zavalilo srdce: přemohl ho

veliký soucit a dítě si odnesl.

Když dítě vytáhl z pytle, shledal, že je opravdu velice ne-stvtrné. Neboťáček měl na levém

oku bradavici, hlavu vraženou mezi ramena, zkřivenou páteř, ptačí prsa, křivé nohy;

143

ale zdál se čilý; ačkoliv nebylo možno

uhodnout, jakou řečí ťvatlá, jeho křik
prozrazoval

určitou sílu a zdraví. Při pohledu na tuto
ošklivost soucit Klaudity ještě vzrostl; i
učinil v

duchu slib, ťe toto dítě vychová pro lásku
k svému bratru, aby jednou, ať už by se
malý Jan

dopustil v budoucnosti jakýchkoli chyb,
měl na své straně tento pro něho vykonaný

milosrdný čin. Bylo to jakési strádání
dobrých skutků, které konal ve prospěch
svého malého

bratra; raneček dobrých čint, které mu
chtěl nashromáťdit předem pro případ, ťe
by se

jednoho dne tomu darebáčkovi
nedostávalo těchto peněz, jeť jediné platí u
bran ráje.

Pokřtil své adoptivní dítě a pojmenoval je
Quasimodo, buď ťe tím chtěl naznačit den,
kdy je

nalezl, nebo chtěl tím jménem vyjádřit,
jak je to nebohé stvořeníčko nedokonalé,
jen jako

zhruba zpodobené. Jednooký, křivonohý a
hrbatý Quasimodo byl vskutku jen
částečně

člověkem.

III

Immanis pecoris custos, immanior ipse

V roce 1482 Quasimodo ovšem dorostl. Již před několika t' lety se stal zvoníkem v chrámu

Matky Boží z milosti svého adoptivního otce Klaudia Frolla, který se stal arciděkanem v Josas

z milosti svého lenního pána Ludvíka de Beaumont; ten se stal biskupem pařížským roku

1472 po smrti Viléma Chartiera z milosti svého ochránce Oliviera Danka, lazebníka krále

Ludvíka XI. z milosti Boží.

Quasimodo byl tedy zvoníkem v chrámu Matky Boží.

Časem se mezi zvoníkem a kostelem
vytvořilo jakési zvláštní dtvěrné pouto.
Navždy

odloučen od světa dvojím osudovým
neštěstím, svým neznámým ptvodem a
svým nestvtr-

ným zevnějškem, a od dětství jsa uzavřen
v tomto dvojitém nepřekročitelném kruhu,
ubohý

nešťastník si zvykl nestarat se vtbec o to,
co se děje ve světě za posvátnými zdmi,
jeť ho

přijaly do svého stínu. Jak vyrťstal a
dospíval, byl mu chrám

Matky Boží postupně kolébkou, hnízdem,
domovem, vlastí, celým světem.

A je jisté, že mezi tímto tvorem a touto
budovou byla jakási tajemná, předem daná
harmonie.

Když se ještě jako dítě batolil a škobrtal
pod sešeřelými jejími klenbami, podobal
se svou

lidskou tváří a údy zvířete plazu, který
zdomácněl na této vlhké a temné dlažbě,
kam

románské hlavice vrhaly tolik bizarních
stínů.

Později, když se po prvé maně zachytil
větního provazu, když se naň pověsil a
rozhoupal tím

zvon, připadalo to Klau-diovi asi tak, jako když se dítěti rozváže jazyk a dítě začne mluvit.

Když se takto rozvíjel neustále v duchu katedrály, když v ní žil, spal a téměř nikdy z ní

nevycházel, podléhaje v každém okamžiku jejímu tajemnému tlaku, ponenáhlu dospěl k

tomu, že se jí podobal, že v ní, abychom tak řekli, zapustil kořeny, stal se její neoddělitelnou

částí. Jeho přečnívající úhly zapadly, nechť je nám prominuto toto přirovnání, do

ustupujících úhlů budovy a zdálo se, že je

nejen jejím obyvatelem, nýbrž i jejím
přirozeným

obsahem. Skoro by se mohlo říci, že vzal
na sebe její tvar, jako hlemýžď přijímá
tvar své

skořápky. Byla jeho domovem, jeho
doupětem, jeho schránou. Mezi ním a
starobylým

chrámem vyvinula se tak hluboká a
bezprostřední sympatie, tolik skrytých i
zjevných

příbuzností, že s ní srostl podobně jako
želva se svým krunýřem. Vrásčitá
katedrála byla jeho

želvím štítem.

Je jistě zbytečné upozorňovat čtenáře, aby
nebral příliš doslova všechny ty slovní
obrazy,

jichž jsme zde musili použít, abychom
vyjádřili ono podivuhodné, souladné,
bezprostřední a

téměř bytostné splynutí člověka s
budovou. Nemusíme rovněž dodávat, jak
důvěrně se

seznámil s celou katedrálou za tak
dlouhého a těsného soužití. Byl to jeho
skutečný domov.

Nebylo v něm hloubky, kam by
Quasimodo nepronikl, nebylo výšky, na
kterou by se nebyl

vyšplhal. Kolikrát vylezl po prťcelí do

značné výše, zachycuje se přitom jen
drsných

výčnělků sochařské výzdoby. Věte, po
jejichž vnější stěně ho lidé často viděli
lézt asi tak,

jako ještěrka klouže po srázně

145

zdi, ta obrovská dvojčata, ty vysoké,
hrozné a strašné věte nebudily v něm oni
závat, ani

hrtzu, ani ho neomračovaly. Když člověk
viděl, jak jsou povolné pod jeho rukou, jak
lehce se

po nich šplhá, byl by řekl, že si je
Quasimodo ochočil. A když tak neustále

skákal, šplhal a

proháněl se uprostřed propastí obrovské katedrály, stal se něčím mezi opicí a kamzíkem; jako

ony děti kalabrijské, které umí dříve plavat než chodit a od malička si hraje s mořem.

Ostatně nejen jeho tělo se očividně utvářelo podle katedrály, nýbrž i jeho duch. V jakém

stadiu byla jeho duše? Do jakých záhybů se stáhla, jakou podobu na sebe vzala pod tím

sukovitým obalem a při tom zdivočelém životě? Tětko určit. Quasimodo se narodil

jednooký, hrbatý a kulhavý. Jen s vynaložením veliké námahy a veliké trpělivosti podařilo se

Kku-diovi Frollovi, že ho naučil mluvit. Leč neblahý osud se ubohého nalezence nepustil.

Když se stal ve čtrnácti letech zvoníkem u Matky Boží, nový neduh dovršil jeho nestvůrnost;

zvony mu protrhly ušní bubínek a on ohluchl. Jediná branka do světa, kterou mu příroda

nechala otevřenu, náraz a na-vřdycky se zavřela.

Ve chvíli, kdy se zavřela, pohltila jediný paprsek radosti a světla, který dosud

pronikal do

Quasimodovy duše. Jeho duše se propadla
do nejhlubší tmy. Smutek nešťastníktv se
stal

nezhojitelný a úplný jako jeho škaredost.
Dodejme ještě, že hluchota ho učinila do
jisté míry

němým. Neboť aby nebyl ostatním pro
smích, rozhodl se, když ohluchl, že se
uzavře do

naprostého mlčení, které přerušoval, jen
když byl sám. Dobrovolně si spoutal
jazyk, který

Klaudius Frollo s takovou námahou
rozvázal. A tak se stávalo, že když byl
někdy okolnostmi

přinucen mluvit, byl jeho jazyk
zdřevěnělý a neohebný asi jako dveře,
jejichž stěže
zarezavěly.

Kdybychom se nyní pokusili proniknout
tou tlustou a tvrdou ktrou až do duše
Quasimodovy,

kdybychom mohli prozkoumat hlubiny
tohoto nepodařeného ústrojí, kdyby nám
bylo dopřáno

nahlédnout s pochodní v ruce za tyto
neprůhledné orgány, probádat temné nitro
tohoto

neproniknutelného tvora, osvětlit jeho
tmavé kouty a jeho nesmyslné slepé

uličky, vrhnout najednou na tu duši
spoutanou uvnitř této jeskyně ostré světlo,
nalezli bychom

bezpochyby tuto nešťastnici v nějakém
ubohém, zakrnělém a zmrzačeném stavu,
jako bývali

vězňové v olověných žalářích benátských,
kteří zko-mírali ohnuti v příliš nízké a
příliš úzké

kamenné kobce.

Je jisté, že ve vadném těle duch odumírá.
Quasimodo sotva cítil, že se v něm
neuvědoměle

hýbe nějaká duše stvořená k jeho obrazu.

Dojmy z věcí se nejdříve dtkladně
odrazily, neť

pronikly k jeho vědomí. Jeho mozek byl
jakýmsi zvláštním prtsečíkem: myšlenky,
které jím

prošly, vycházely z něho úplně pokřivené.
A celé myšlení, jeť vycházelo z tohoto
odrazu,

bylo nutně zvrácené a scestné.

Tím docházelo u něho k tisícerým omyltm
zrakovým, k tisícerým pochybeným"
úsudktm, k

tisícerým úchylkám, v nichť krouřila jeho
mysl jednou pomatená, jindy hloupá.

První následek tohoto neblahého ustrojení

jeho ducha byl ten, že pohled, jímž se na věci díval,

byl zkalen. Nemohl proto přijmout skoro žádný bezprostřední vjem. Vnější svět mu připadal

mnohem vzdálenější než nám.

Druhý následek byl, že ho neštěstí učinilo zlým.

Byl opravdu zlý, protože byl plachý, byl plachý, protože byl ošklivý. V jeho povaze byla

logika právě tak jako v naší.

Jeho síla, tak neobyčejně vyvinutá, byla další příčinou jeho zlomyslnosti. "Malus puer

robustus," říká Hobbes.

Jinak je nutno mu po právu přiznat, že zlomyslnost mu nebyla asi vrozena. Od chvíle, kdy po

prvé vkročil mezi lidi, cítil a později viděl, že na něj plivají, že ho hanobí, odstrkují. Nepoznal jiného lidského slova než posměšek nebo kletbu. Jak vyrtstal, nacházel kolem sebe samou

nenávist. Nakazil se jí. Nassál do sebe tu všeobecnou zlobu. Zvedl zbraň, kterou ho zraňovali.

Ostatně ukazoval lidem svou tvář jen velmi nerad; katedrála mu stačila. Byla bohatě zalidněna

mramorovými postavami, králi, svatými, biskupy, kteří se mu alespoň nevysmívali do očí a

měli pro něj vždy jen mírný a vlídný pohled. Ostatní sochy, sochy oblud a démonů, nechovaly

ke Quasimodovi nenávist. Příliš se jim podobal, než aby ho nenáviděly. Vysmí-

147

valy se spíše ostatním lidem. Svatí byli jeho přátelé a žehnali mu; obludy byly jeho přátelé a

chránily ho. Proto jim kolikrát a dlouze vyléval své srdce. Mnohdy strávil celé hodiny

schoulen před některou sochou a samotářsky s ní hovořil. Když ho někdo přistihl, prchal jako

mileneček překvapený při nočním dostaveníčku.

Katedrála mu nebyla společností, byla jeho celým světem, celou přírodou. Nesnil o jiných

alejších než o neustále kvetoucích pestrobarevných oknech, o jiném stínu než o tom, který

skýtalo kamenné listoví rozvíjející se v trsech saských hlavic a plné ptactva, o jiných horách

než o těch obrovských větech chrámových, o jiném oceáně než o Paříži, jež mu hučela

u

nohou.

Z celé té mateřské budovy miloval nejvíce
zvony; ony probouzely jeho duši,
rozpínaly její

ubohá křídla, tak bídne svěšená v temné
kleci, ony ho činily občas šťastným.
Miloval je,

mazlil se s nimi, hovořil s nimi, rozuměl
jim. Od zvonečku ve větičce nad křížovou
klenbou

ať po tětýky zvon nad prťcelím, všechny je
měl něžně rád. Zvonička nad klenbou a
dvě hlavní

věže, to byly jeho tři velké klece, jejichť

ptáci, které sám vychoval, zpívali jen
jemu. A přece

to byly tytéž zvony, které zavínily jeho
hluchotu; leč matky mají často nejraději
to dítě, jež

jim zptsobilo nejvíc bolesti.

Pravda, hlas zvonů byl jediný hlas, který
ještě mohl slyšet. Proto byl jeho
miláčkem nejtlustší

zvon. Měl ho nejraději z celé té rodiny
hřmotných sester, jež se o svátečních
dnech kolem

něho houpaly. Tento velký zvon se
jmenoval Marie. Marie byla v jiřtní věži
sama se svou

sestrou Jaquelinou, poněkud slabším zvonem, uzavřeným v menší kleci hned vedle ní.

Jaquelina byla pojmenována podle manželky Jana Mon-tagu, který tento zvon daroval

kostelu, což nebylo vtbec překázkou, aby nepřišel na Montrăuconu a hlavu. V druhé věti

bylo šest jiných zvont a konečně šest nejmenších přebývalo ve větičce nad klenbou, spolu s

dřevěným klepátkem, jímť se zvonilo pouze od odpoledne na Zelený čtvrtek do rána na Bílou

sobotu. Quasimodo měl tedy ve svém

harému patnáct zvonů; ale jeho favoritkou
byla tlustá

Marie.

148

Nemůžeme si ani představit, jakou radost
prožíval o svátečních dnech, kdy se
zvonilo

naplno. V okamžiku, kdy ho arcijáhen
propustil a řekl mu: "Jděte", běžel nahoru
po točitých schodech rychleji, než by jiný
s nich dokázal sestoupit. Celý udýchaný
vstoupil do větrné

světničky velkého zvonu; chvíli se naň
zbožně a láskyplně díval; pak jej něžně
oslovil a

pohládl ho rukou jako dobrého koně,
který má před sebou dlouhou cestu.
Litoval ho, že musí

podstoupit takovou námahu. Když se s ním
takto nejdříve pomazlil, zavolal na své
pomocníky

v dolejších poschodí věže, aby začali. Ti se
pověsili na lana, vratidlo zaskřípělo a
ohromný

kovový obal se pomalu rozhoupával.
Quasimodo jej rozechvěně sledoval
pohledem. První

náraz srdce o kovovou stěnu zvonu
roztrásl lešení, na němž byl zvon upevněn.
Quasimodo se

chvěl zároveň se zvonem. "Houpy, hou,"

křičel a smál se šíleným smíchem.
Mezitím se

pohyb velkého zvonu zrychloval, a jak
zvon probíhal stále širším obloukem,
šířilo se i oko

Quasimodovo, stále jiskřivější a
plamennější. Konečně se rozhoupaly
zvony do plného letu;

celá věž se třásla; trámoví, olověné
stříšky, kamenné kvádry — všechno to
hučelo najednou,

od spodních pilířů až po trojlístky v horní
kruťbě. Tu teprve se Quasimodo dostal
jaksepatří

do varu: přecházel sem a tam, třásl se
spolu s věží od hlavy k patě. Odpoutaný a

zuřící zvon

nastavoval střídavě oběma stěnám větě
svou bronzovou tlamu, supící hromovým
dechem, na

čtyři míle daleko slyšitelným. Quasimodo
si stoupl před tu otevřenou tlamu;
skrčoval se a

opět se vztyčoval, když se zvon vracel,
vdechoval jeho omračující van, díval se
hned dolů na

náměstí, jež se hemžilo jako mraveniště
dvě stě stop hluboko pod ním, hned na
obrovský

měděný jazyk, který mu vteřinu co vteřinu
zařval do ucha. Toto jediné slovo slyšel,
tento

jediný zvuk přerušoval jeho všeobecné
mlčení. Liboval si v něm jako pták na
slunci;

najednou se zběsilost zvonu přenesla i na
něho; vytřeštil oči; čekal, ať k němu doletí
ten

kovový čmelák, jako pavouk čeká na
mouchu, a rázem se naň střemhlav vrhl.
Pak v letu nad

propastí vymrštěn šíleným rozhoupáním
zvonu uchopil tu bronzovou nestvřtu za
uši, stiskl ji

oběma koleny, popohnal

149

ji patami jako ostruhami a celou prudkostí

tohoto nárazu a celou vahou svého těla

zdvojnásobil její zběsilý let. Věť se přitom
otřásala. Quasimodo křičel a skřípal zuby,
jeho

zrzavé vlasy se najeřily, jeho prsa
chroptěla jako kovářský měch, z jeho očí
šlehaly plameny,

obludný zvon pod ním řičel a su- ? pěl; a
jiť to nebyl ani zvon od Matky Boží, ani

Quasimodo, byl to přelud, vír, vřava;
závrať letící na zvučícím koni; duch
přikovaný k

létajícímu sedlu; podivný kentaur, pťl
člověk, pťl zvon; jakýsi příšerný Astolf,
unášený na

zázračném okřídleném koni z řivoucího
bronzu.

Přítomnost tohoto zvláštního tvora jako
by vdechovala celé katedrále zvláštní tep
řivota.

Zdalo se, soudíme-li podle pověřčivých
pověstí, jeť se šířily mezi lidem a jeť
ostatně vřdy

přehánějí, ře z něho vychází nějaká
tajemná síla, která ořivovala všechny
kameny chrámu

Matky Boří a rozechvívala starý kostel ať
do nejhlubších útroeb. Stačilo, kdyť lidé
věděli, ře

tam je, a jiť se jim zdalo, ře tisíce soch na
galeriích a portálech se hýbe a ořívá. A

vskutku,

katedrála se pod jeho rukou měnila v
učelivou a poslušnou bytost; očekávala
jeho rozkaz,

aby pozvedla svtj mohutný hlas;
Quasimodo ji ovládal a naplňoval svou
přítomností jako její

strátný duch. Člověk by řekl, že ta
ohromná budova pod jeho dotekem dýchá.
Byl v ní

vskutku všudypřítomný, jako by se
zmnožoval, bylo možno vidět ho na všech
místech

budovy. Tu spatřili lidé s hrůzou na
nejvyšším vrcholku věže směšného
trpaslíka, jak šplhá,

jak se plazí a leze po čtyřech, vznáší se nad propastí, přeskakuje s výčnělkou na výčnělek a

prohledává vnitřnosti kteréjsi kamenné obludy: to Quasimodo vybíral havraní hnízda. Tu zase

někdo narazil v temném zákoutí kostela na jakési ťivé, skrčené a zamračené strašidlo: to

Quasimodo přemýšlel. Jindy zahlédl někdo pod zvonící obrovskou hlavu a hromadu

nespořádaných údt, jak se zuřivě houpe na provaze: to Quasimodo vyzváněl nešpory nebo

klekání. Často za nooi viděli lidé, jak po

křehké, jako krajka prolamované
balustráde, jeť

věncí vrcholky věží a lemuje obvod
apsidy, bloudí ohyzdná postava: byl to
opět hrbáč od

Matky Boží. Tu pak, jak říkávaly
sousedky, celý chrám bral na sebe jakési
fantastické, nad-

přirozené a děsivé vzezření; tu i tam se
otvíraly oči a ústa; bylo slyšet štěkot
kamenných pšt,

hadt a drakt, kteří ve dne v noci bdí s
nataženými krky a otevřenými tlamami
kolem ohromné

katedrály. A bylo-li to v noci
štědrovečerní, kdy veliký zvon

chraptivým zvukem svolával

věřící na pŕlnoční, při níŕ v chrámu
planuly všechny ^svíce, tu chmurné
prŕčelí vzalo na sebe

tak zvláštní vzhled, ŕe se zdálo, jako
by^velký portál poŕíral dav a rŕŕice naň
upřeně hleděla.

A to všechno zpŕsoboval Quasimodo. V
Egyptě J>y ho ^ byli prohlásili za boha
tohoto

chrámu; středověk v něm viděl jeho
démona: byl

jeho duší.

A byl jí do té míry, ŕe pro ty, kdoŕ vědí, ŕe
Quasimodo ŕil, je dnes chrám Matky Boŕí

opuštěný, bez ducha, mrtvý. Člověk cítí,
že se odtud něco ztratilo. To ohromné tělo
je

prázdné; je to pouhá kostra: duch odešel,
zůstalo jen jeho místo, tot' vše. Je to jako
lebka, v

níť jsou ještě dťlky pro oči, ale pohledu v
nich už není.

Pes a jeho pán

A přece tu byla lidská bytost, kterou
Quasimodo vyjímal ze své zloby a
nenávisti vtči

ostatním a kterou miloval stejně, ba
moťná více než svou katedrálu: byl to
Klaudius Frollo.

Přirozený zjev. Klaudius Frollo se ho ujal, adoptoval ho, živil ho, vychoval ho. Když byl jako

malý chlapec pronásledován štěkotem psů a pokřikem dětí, často nacházel útočiště v klíně

Klaudia Frolla. Klaudius Frollo ho naučil mluvit, číst, psát. Nakonec ho udělal zvoníkem. A

dát Quasimodovi za nevěstu velký zvon znamenalo dát Romeovi Julii.

Quasimodo mu byl proto hluboce, vášnivě a bezmezně vděčný; a přestože tvář jeho

adoptivního otce bývala často zasmušilá a přísná, jeho slova obyčejně úsečná, tvrdá a páno-

vitá, vděčnost Quasimodova nikdy ani na okamžik neochabla. Arcijáhen měl v Quasimodovi

nejoddanějšího otroka, nejpo-

150

151

slušnějšího sluhu, nejbdělejšího psa. Když ubohý zvoník ohluchl, vyvinula se mezi ním a

Klaudiem Frollem jakási tajemná posunková řeč, jíž rozuměli jen oni dva. A tak byl arci-

jáhen jedinou lidskou bytostí, s níž si Quasimodo zachoval spojení. Ze všech věcí na světě byl

ve styku jen s katedrálou a Klaudiem Frollem.

Moc arcijáhnovu nad zvoníkem a příchyllost zvoníkovu k arcijáhnovi nelze s ničím srovnat.

Byl by stačil jediný Klau-ditv pohyb a pomyšlení, že mu způsobí radost, a Quasimodo by se

byl střemhlav vrhl s věže chrámu Matky Boží. Je vskutku pozoruhodné, jak Quasimodo

všechnu svou fysickou sílu, jeť se u něho tak neobyčejně rozvinula, dal slepě do služeb

druhého. Jistě to způsobila synovská oddanost a rodinné pouto; ale přispěla k

tomu tět

uhračivá moc jednoho ducha nad
druhým. Před vznešeným, hlubokým,
mocným a

nadřazeným duchem stálo to ubohé,
neohrabané a nemotorné stvoření se
sklopenou hlavou a s

prosebnýma očima. Posléze a především
to byla vděčnost. Vděčnost zabíhající do
takových

krajností, že nevíme, k čemu bychom ji
přirovnali. Nejkrásnější příklady takové
ctnosti

nenacházíme u lidí. Spíše bychom řekli, že
Quasimodo miloval arcijáhna tak, jako
ještě řádný

pes, řádný křň, řádný slon nemiloval svého pána.

V

Pokračování vyprávění o Klaudiu Trollovi

Roku 1482 bylo Quasimodovi přibližně dvacet let, Klau-diovi Frollovi asi šestatřicet. Jeden

vyrostl, druhý zestárl.

Klaudius Frollo nebyl již ten prostý student z koleje Tor-chi, něžný ochránce malého chlapce,

mladý a hloubavý filosof, který mnoho věděl a mnoho neznal. Byl to přísný, vážný a mrzutý

kněz, duchovní pastýř, pan arcijáhen v
Josas, druhý akolita biskupstv, který měl
pod svou

správou dvě děkanství, v Montlhéry a
Châteaufortu, a sto sedmdesát čtyři
venkovské fary.

Osobnost důstojná a zasmušilá, před
kterou

152

se třásli ministranti v bílých rízách a
červených pláštěnkách, křtovní zpěváci,
členové bratrstva

svatého Augustina i ranní kaplani od
Matky Boží, když pomalu kráčel pod
gotickými oblouky

ktřu, velebný, zamyšlený, se skřítěnýma rukama a s hlavou na prsa tak sklopenou, ře z jeho

tváře bylo vidět jen vysoké lysé čelo.

Páter Klaudius Frollo však nezanechal ani vědy, ani se nevzdal výchovy svého bratra, dvou

zájmů, jeř vyplňovaly jeho řivot. Leč během doby se vmísila do těchto slastí jistá hořkost.

Časem i nejlepší slanina zeřlukne, říká diákon Pavel. Malý Jan Frollo, zvaný "ze Mlýna"

podle místa, kde byl odchován, nevyvíjel se tím směrem, který mu chtěi Klaudius vtisknout.

Starší bratr se těšil, že bude mít taká
zbožného, poslušného, účelivého a
počestného. Ale

malý Jan byl jako ty mladé stromky, které
překazí úsilí zahradníkovo a zarputile se
obracejí v

tu stranu, odkud jim přichází vzduch a
slunce. Rostl, bujněl a vyháněl nádherné a
košaté větve

jen ve směru lenosti, nevědomosti a
hýření. Byl to pravý čertův chlapík, velmi
nеспoutaný,

nad čímž se páter Klaudius často mračil,
ale také velmi zábavný a vtipný, což
mnohdy

vyloudilo na tváři staršího bratra úsměv.

Klaudius ho svěřil péči tčte koleje Torchi,
kde sám

strávil první léta v pilném studiu a
rozjímání; a bylo proň bolestné vidět, jak
toto posvěcené

místo, kdysi jménem Frollo proslavené, je
jím dnes znesvěceno. Kolikrát kvřli tomu
drřel

Janovi velmi přísná a velmi dlouhá
kázání, jeř on statečně snášel. Přitom
všem měl malý

dareba dobré srdce, jak to vídáme ve
vřech komediích. Leč sotva kázání
skončilo, pokračoval

opět klidně ve svých zbujnos-tech a
výřřednostech. Hned natloukl nějakému

nováčkovi na

uvítanou při jeho vstupu na universitu —
vzácná to tradice, jeť se zachovala
neporušena ať do

dneška. Jindy zase popíchl tlupu studentů,
kteří se s klasickou obřadností vrhli na
nějakou

krčmu, quasi classico excitati, pak
"útočnými holemi" ztloukli krčmáře a
rozveseleni

vydrancovali krčmu tak dokonale, že
prorazili i vinné sudy ve sklepě. A pak se
stávalo,

druhý dozorce koleje Torchi přinášel
ztrápeně páteru

ze

Klaudiovi krásnou latinskou zprávu s
bolestnou poznám-

153

kou na okraji: Rixa; prima causa vinum
optimum potatum. Konečně se vyprávělo,
jaká hrtza,

jde-li o šestnáctiletého chlapce, že jeho
prostopášnost ho často zavedla až do ulice
Glatigny.

Tím vším byl Klaudius hluboce
zarmoucen a ve své příchylnosti k lidem
zastařen. Vrhł se

tedy s ještě větším zápalem do náruče
vědy, té sestry, jeť se člověku aspoň

nevysmívá do očí

a vřdycky mu splatí péči, kterou jí
věnoval, třebas někdy mincí poněkud
jalovou. Byl stále

učenější a učenější a zároveň, což je
přirozený následek, stále přísnější jako
kněz a stále

smutnější jako člověk. Každý z nás si nese
v sobě určité vztahy mezi rozumem,
mravy a

povahou, vztahy, které se nepřetržitě
vyvíjejí a které mohou být přervány jen
hlubokými

převraty v našem životě.

Poněvadž Klaudius Frollo od mládí

prozkoumal téměř celý okruh pozitivních, dostupných a

dovolených vědomostí lidských, byl nyní nucen, nechtěl-li se zastavit "ubi deju it orbis", jít dále a hledat novou potravu svému nenasytně činnému duchu. Dávný symbol hada, který si

kouše ocas, platí zvláště pro vědu. Zdá se, že Klaudius Frollo to zakusil. Mnohé vážné osoby

tvrdily, že když vyčerpal dovolenou oblast lidského vědění, odvážil se proniknout do oblasti

nedovolené. Říkalo se, že postupně okusil všech jablek se stromu poznání a buď z hladu, nebo

znehucení kousl nakonec do plodu
zapovězeného. Jak naši čtenáři viděli,
účastnil se

postupně přednášek theologů na Sorbonně,
shromáždění studentů svobodných umění u
obrazu

svatého Hilaria, disputací dekretalistů u
obrazu svatého Martina, lékařských
schůzek u

kropenky Matky Boží, ad cupam Nostrae
Dominae. Zhltnal všechny dovolené a
schválené

pokrmu, jež mohly duchu připravit a
předložit ony čtyři velké kuchyně zvané
čtyři fakulty, a

nasytil se jich, dřív než utišil hlad. I

sestoupil dále, hlouběji, pod všechnu tu
vymezenou,

materiální a ohraničenou vědu; možná, že
vydal v nebezpečí i svou duši a usedl v
jeskyni u

onoho tajemného stolu alchymistů,
astrologů a hermetiků, jejich vrcholnými
představiteli

byli ve středověku Averroes, Vilém
Pařížský a Mikuláš Flamel, u stolu, který
sahá až

hluboko do

154

Orientu, až k světelnému sedmiramennému
svícnu, až k Šalamounovi, Pythagorovi a

Zarathustrovi.

Tak se alespoň lidé domýšleli, ať už právem nebo neprávem.

Jisté je, že arcijáhen navštěvoval často hřbitov Neviňátek, kde byli pochováni jeho otec a

matka, samozřejmě s ostatními oběťmi moru z roku 1466; jenomže se zdálo, že před křížem

na jejich hrobě nerozjímal zdaleka tak zbožně, jako před podivnými postavami na náhrobku

Mikuláše Flamela a Klaudie Pernellové, které byly hned vedle.

Jisté je, že lidé ho často vídali, jak tiše

kráčí Lombardskou ulicí a pokradmu
vstupuje do

malého domku na rohu ulice Písařt a ulice
Marivauxovy. Tento dťm postavil Mikuláš

Flamel a také v něm zemřel kolem roku
1417; od té doby byl dťm opuštěn a
ponenáhlu se

rozpadal v ssutiny, neboť herme-tikové a
alchymisté zcela zničili jeho zdi,
vrývající do nich

svá jména. Několik sousedť dokonce
tvrdilo, ře jednou zahlédli sklepním
okénkem Klaudia

Frolla, jak kopal, prohrabával a ryl zemi v
těchto dvou sklepech, jejichť podpěry
počmáral

nesčasnými verši a hieroglyfy sám
Mikuláš Flamel. Předpokládalo se totiž, že
Flamel zakopal

do těch sklepů kámen mudrců, a
alchymisté od Magistriho až po otce
Pacifika přehrabávali

tu pětdu nepřetržitě po dvě století, až se
nakonec ten hrubě rozkopávaný a na ruby
obrácený

děm rozpadl pod jejich nohama v prach.

Je rovněž jisté, že arcijáhen si vášnivě
oblíbil symbolický portál chrámu Matky
Boží, tu

stránku čarodějnické knihy, kterou vepsal
do kamene biskup Vilém Pařížský, jenž byl

bezpochyby zatracen za to, že připojil tak
d'ábelský titulní list k té svaté básni,
kterou píše na

věčné časy ostatní budova. Tvrdilo se
také, že prý arcijáhen Klaudius zkoumal
obrovskou

sochu svatého Kryštofa i onu vysokou
tajemnou sochu, jež tehdy stála u vchodu
na

náměstíčko a kterou lid posměšně nazýval
"pan Zamračený". Zato všichni si mohli

povšimnout, jak proseděl nekonečné
hodiny na kamenné obrubě před chrámem
a soustředěně

pozoroval sochy na portále, prohlížeje si
zkoumavě hned pošetilé panny s

převrženými

lampami, hned

155

zase panny moudré, jeť drťí lampy zpříma;
jindy opět odhadoval zorný úhel havrana,
který

sedí na levé straně portálu a shlídí do
kostela na záhadné místo, kde je jistě
ukryt kámen

mudrců, pakliže není zakopán ve sklepe
Mikuláše Fla-mela. Jak zvláštní osud,
mimochoodem

řečeno, měl v té době chrám Matky Boží,
kdyť byl milován dvojím tak odlišným i
zptsobem

a s takovou oddaností dvěma bytostmi tak
rozdílnými, jako byl Klaudius a
Quasimodo.

Jeden, člověk pudový a divoký, miloval
ho pro jeho krásu, vznostnost a harmonii,
jeť vyplývá

z jeho velkolepého celku; druhý, muť s
vědeckou a vášnivou obrazností, miloval
ho pro jeho

význam, pro jeho mythus, pro smysl,
který v sobě tajil, pro symbol skrytý
portznu v sochách

na prtčelí, jako je na palimpsestu zakryt
ptvodní text druhým textem, jedním
slovem pro

záhadu, kterou věčně předkládá lidskému

rozumu.

Konečně je známo, že arcijáhen si zřídil v
oné věži, jež hledí na náměstí Grève, hned
vedle

zvonice malou komůrku, zcela tajnou, kam
nikdo nesměl vstoupit bez jeho dovolení,

dokonce prý ani biskup. Tuto komůrku si
kdysi zařídil téměř na vrcholu věže mezi
havraními

hnízdy biskup Hugo z Besanconu* a
prováděl tam tehdy čáry. Nikdo nevěděl,
co komůrka

skrývá; zato často v noci viděli lidé s
nábřeží Ostrohu, jak se v malém okénku
na zadní straně

věže objevuje jakási podivná kmitavá rudá zář, mizí a opět se v pravidelných přestávkách

objevuje, jako by doprovázela supavé výdechy měchu a pocházela spíše od plamene než od

světla. Ve tmě a v té výšce to působilo opravdu zvláštním dojmem a počestné ženy říkaly:

"Podívejte se, arcijáhen hledá kámen mudrců! Nahoře prská peklo!"

Celkem vzato, to všechno nedávalo jasné důkazy Klau-diova čarodějnictví, ale vředy bylo

kolem něho dosti dýmu, aby se mohl předpokládat oheň, a tak šla o arcijáhnovi

pověst dosti

hrtzostrašná. Musíme však podotknout, že vědy egyptské, vyvolávání duchů a magie, dokonce i ta nejčistší a nejnevinnější, neměly nad něj zuřivějšího nepřítele a nesmiři-

156

telnějšího udavače před členy církevního soudu při chrámu Matky Boží. Ať už to byla

upřímná hrtza nebo komedie, jakou hraje zloděj, když křičí "chyt'te zloděje", učeným

hlavám kapituly to nebránilo, aby nepovažovaly arcijáhna za duši, jeť se

odvážila ať do

předsíně pekla, zbloudila v jeskyních
kabaly a tápala v temnotách okultních
věd. Lid se v něm

rovněť nemýlil: kdo měl jen trochu
dřvtipu, považoval Quasimoda za d'ábla a
Klaudia Frolla

za čaroděje. Bylo jasné, že zvoník musí po
určitou dobu arcijáhnovi sloužit, a ať ta
doba

uplyne, odnese si jeho duši místo odměny.
Proto byl arcijáhen, třebaže ťil přemrštěně
přísně,

špatně zapsán u zboťných duší a ťádná
poboťná babka nebyla tak nezkušená, aby
v něm

přímo nosem nevětrila černokněžníka.

A jestliže se v jeho vědě s postupujícím věkem utvořily propasti, vyvstaly i v jeho srdci.

Alespoň se tak každý mohl právem domnívat, když si bedlivě prohlédl jeho tvář, z níž

prosvítala duše jen skrze černý mrak. Od čeho měl to široké lysé čelo, tu věčně skloněnou

hlavu a hrud' neustále se dmoucí povzdechy? Jaká tajná myšlenka vyvolávala na jeho ústech

tak trpký úsměv, při němž se jeho svrašťelá obočí k sobě přiblížila jako dva býci přichystaní

k zápasu? Proč byly jeho sporé vlasy již šedivé? Jaký vnitřní oheň šlehal občas z jeho

pohledu, že se jeho oko podobalo otvoru ve stěně sálající pece?

Příznaky této prudké duševní posedlosti dosáhly povážlivého stupně právě v době, kdy se

odehrává náš příběh. Nejednou před ním zděšeně utekl ministrant, když ho potkal

samotného v kostele, tak byl jeho pohled divný a plamenný. Nejednou zaslechl na ktru při

bohoslužbách jeho soused sedící ve vedlejší stoličce, jak mísí do církevního zpěvu ad om-nem

tonťm nesrozumitelné vloťky. Nejednou s
hrtzou zpozorovala prادلena z Ostrohu,
která

"prala pro kapituluu", na komťi pana
arcijáhna z Josas stopy nehtť a zaťatých
prstť.

Ostatně Klaudius Frollo zdvojnásobil svou
přísnost a nikdy ještě nevedl řivot tak
příkladný.

Jeho stav a jeho povaha vzdalovaly ho
odedávna řen; zdálo se, ře je nenávidí víc
neř kdy

jindy. Při pouhém zařustění hedvábne
sukně spustil si kápi přes oči. V této věci
dbal tak

řárlivě přísnosti a zdrře-

livosti, že když v prosinci roku 1481 přišla navštívit klášter u Matky Boží paní de Beaujeu,

dcera králova, opřel se rozhodně jejímu vstupu, připomínaje biskupovi stanovy "Černé

knihy", vydané v předvečer svatého Bartoloměje roku 1334, které zapovídají vstup do kláštera

každé ženě, "kterékoli, staré i mladé, vznešené paní i komorné". Načet byl biskup nucen

připomenout mu nařízení papežského legáta Odonu, který vyjímá ze zákazu jisté vznešené

paní, "aliquae magna-tes mulieres, quae sine scandalo evitari non possunt". A arcijáhen ještě protestoval namítaje, že nařízení legátovo pochází z roku 1207, je tedy o sto sedmadvacet let

starší než Černá kniha a je tedy Černou knihou zrušeno. Také odmítl objevit se před kněžnou.

Mimo to si lidé všimli, že jeho hrtza z cikánek a cikánt jako by se od nějaké doby

zdvojnásobila. Vymáhal na biskupovi edikt, který by výslovně zakazoval cikánkám tančit a

hrát na tamburinu na náměstí před chrámem, a také se v té době začal prohrabávat v

zaprášených archivech církevního soudu,
aby sebral případy, kdy byli čarodějové a

čarodějnice odsouzeni k upálení nebo k
oběšení, poněvadž provozovali čaroděj-
nické kousky

s kozly, sviněmi nebo kozami.

VI

Neoblíbenou

Jak jsme už řekli, byli arcijáhen a zvoník
nevalně oblíbeni u bohatých i chudých z
okolí

katedrály. Když si Klaudius a Quasimodo
spolu vyšli, což bylo dosti často, a když je
lidé

viděli, jak kráčejí společně, sluha v uctivé
vzdálenosti za svým pánem, chladnými,
úzkými a

temnými uličkami ve změti domů kolem
chrámu Matky Boží, dopadlo na ně cestou
nejedno

zlé slovo, nejeden ironický popěvek,
nejeden urážlivý vtip; pakliže ovšem, a to
bylo zřídka,

nekráčel Klaudius Frollo s hlavou tvrdě
vztyčenou, ukazuje zaraženým vtipálkům
své přísné,

takřka vznešené čelo.

158

S těmi dvěma to bylo ve čtvrti asi tak,

jako s "básníky", o nichž mluví Régnier:

Všichni lidé běží za básníkem jak za sovou
hejno pěnic s křikem.

Hned nějaký potměšilý uličník riskoval
svou křtí i své kosti jen pro tu
nevýslovnou rozkoš,

že mohl zapíchnout Quasimodovi do hrbu
špendlík. Tu zase nějaká mladá krasavice,

rozpustilá a drzejší, než se slušelo, otřela
se o černou sutanu knězovu a vykvikla mu
přímo

pod nos posměšnou písničku: "Hec, hec,
čert se chytil!" Jindy opět skupina
špinavých

babizen, skrčených ve stínu chrámových

stupňt jako na hradě, zabručela hlasitě na arcijáhna

se zvoníkem, jak šli kolem, a vítala je tímto povzbuzujícím zaklením: "Vida, kumpáni! Jak

má jeden šeredné tělo, tak má druhý šerednou duši!" Nebo se dokonce celá banda školákt a

rozpustilcu, kteří hráli "nebe, peklo, ráj", najednou zvedla a pozdravila je potupným pokřikem v klasické latině: "Eia! Eia! Claudius cum claudio!"

Ale nejčastěji si ani kněz, ani zvoník urátky nevšimli. Neboť k tomu, aby mohli všechny ty

laskavosti zaslechnout, byl Quasimodo

příliš hluchý a Klaudius příliš zamyšlený.

159

KNIHA PÁTÁ

Abbas beati Martini Věhlas pátera klaudta pronikl široko daleko.

Skoro v této době, kdy odmítl spatřit paní de Beaujeu, vynesl mu návštěvu, na kterou dlouho

vzpomínal.

Došlo k ní jednou večer, kdy se po bohoslužbách uchýlil právě do své kanovnické cely v

klášteře chrámu Matky Boží. Tato cela nevypadala nikterak podivně ani záhadně,

ať snad na

několik skleněných lahviček, pohozených
v koutě a naplněných dosti podezřelým
prachem,

jenť se velmi podobal prášku na děláni
zlata. Tu a tam byly ovšem nápisy na
stěně, ale byly

to čistě vědecké nebo zbožné výroky,
vyňaté z dobrých spisovatelů. Arcijáhen se
právě

posadil při světle trojramen-ného
měděného svícnu k veliké truhle, plné
rukopisů. Opřel se

loktem o rozevřenou knihu Honoria
d'Autun "De prae-destinatione et libero
arbitrio" a listoval s hlubokým

přemítáním v jakémisi tištěném foliantu,
který si právě přinesl, jediné to tištěné

knize v jeho cele. V nejhlubším zadumání
zaklepal někdo na dveře. "Kdo je tam?"
zvolal

učenec tónem asi tak přívětivým, jako
když zavrčí hladová doga, jít berou kost.
Hlas zvenčí

odpověděl: "Váš přítel Jakub Coictier."
Frollo šel otevřít.

Byl to opravdu králov lékař; muž kolem
padesátky, jehož tvrdý výraz obličeje
zmirňoval

pouze vychytralý pohled. Doprovázel ho
jiný muž. Oba dva měli dlouhá roucha
břidlicové

barvy s veverčí podšívkou, opásaná a uzavřená, k tomu čapku téže barvy a z téže látky. Ruce

se jim ztrácely v rukávech, nohy pod dlouhými rouchy, oči pod čapkami.

"Bůh je mi svědkem, pánové, že jsem neočekával tak vzácnou návštěvu v tuto hodinu,"

pravil arcijáhen, uváděje je do cely. A při těchto zdvořilých slovech se díval střídavě na lé-

160

kaře i na jeho společníka neklidným a zpytavým pohledem.

"Není nikdy příliš pozdě k návštěvě

učence tak slovutného, jako je dšstojný
pán Klaudius

Frollo z Tirechappe," odpověděl doktor
Coictier, jehož hornoburgundský přízvuk
protahoval

všecky jeho věty asi s takovou vznešeností
jako vlečka roucho.

A pak se rozvinul mezi lékařem a
arcijáhmem jeden z těch zdvořilostních
prologů, které podle

tehdejších zvyklostí předcházely každé
rozmluvě mezi učenci a které jim nebyly
na

překážku, aby se přitom co nejsrdečněji
nemenáviděli. Tak je tomu konečně i dnes:
každá ústa

učencova, jeť vychvalují jiného učence,
jsou nádobou tluči oslazenou medem.

Blahopřání Klaudia Frolla Jakubu
Coictierovi se vztahovala především na
četné světské

výhody, které ctihodný lékař dovedl
vytěžit ve svém tak záviděném povolání z
každé nemoci

královy, a to byla lepší a bezpečnější
alchymie než hledání kamene mudrců.

"Opravdu s velikým potěšením jsem se
dozvěděl, pane doktore Coictiere, že váš
synovec,

důstojný pan Petr Verse, dostal biskupství.
Není snad biskupem v Amiensu?"

"Ano, pane arcí jáhne; je to milost a
milosrdenství Boží."

"Víte, že jste o Božím hodě vánočním
vypadal velmi vznešeně v čele sboru
účetní komory,

pane předsedo?"

"Pouhý místopředseda a nic víc, bohužel,
důstojný pane Klaudie."

"Jak pokročila stavba vašeho nádherného
domu v ulici svatého Ondřeje Pod
obloukem? To je

hotový Louvre. Velmi se mi líbí na
dveřích vyřezávaný meruňkový strom s
tou rozkošnou

slovní hříčkou: A L'ABRI-COTIER."

"Běda, mistře Klaudie, celý ten zednický kousek mě stojí veliké peníze. Čím dále stavba

pokračuje, tím více se ožebračuji."

"Ale jděte, coťpak nemáte své příjmy z vězení a správcovství Soudního paláce a dtchod ze

všech domť, masných krá-
mť^kramářských budek a stánkť v
hradebním obvodu? To je přece

dobrá dojná kráva!"

"Kastelánství v Poissy mi letos nic nevyneslo."

"Ale vaše mýta v Trielu, Svatém Jakubu, Svatém Heřmanu Na palouku stále ještě vynášejí!"

"Sto dvacet liber, a ani ne pařížských!"

"Jste královským radou. To je stálý příjem."

"Ano, kolego Klaudie, ale to zatracené panství v Poligny, o kterém se nadělalo tolik řečí,

nevynáší mi průměrně ani šedesát zlatých dukátů."

V poklonách, jimiž páter Klaudius častoval Jakuba Coic-tieru, byl onen potměšilý, zahořklý a

nenápadně výsměšný přízvuk, ten smutný

a krutý úsměv člověka nadřazeného a
nešťastného,

který si na chvíli dobírá vulgárního
člověka a jeho dobré bydlo. Coictier si
toho však

nepovšiml.

"Na mou duši," řekl nakonec Klaudius,
tiskna mu ruku, "jsem rád, že vás vidím
při tak dobrém zdraví."

"Děkuji, mistře Klaudie."

"Abych nezapomněl," zvolal páter
Klaudius, "jak se vede vašemu
královskému nemocnému?"

"Neplatí dost svému lékaři," odpověděl
doktor a podíval se přitom stranou na

svého

společníka.

"Myslíte, kmotře Coictiere?" namítl
společník.

Tato slova, vyslovená udiveným a
vyčítavým tónem, obrátila pozornost
arcijáhna k neznámé

osobnosti. Abychom řekli pravdu,
nepřestával si ani na chvíli všímat tohoto
cizince od

okamžiku, kdy překročil práh jeho cely.
Měl jistě tisíce důvodů k tomu, aby šetřil
doktora

Jakuba Coictiera, všemocného lékaře
krále Ludvíka XI., a aby ho přijal v tomto

průvodu.

Proto nebyla jeho tvář právě příliš
srdečná, když mu Jakub Coictier řekl:

"Abych nezapomněl, mistře Klaudie,
přivádím vám kolegu, který si vás přál
vidět, neboť zná

vaši proslulost."

"Pán se zabývá vědou?" tázal se arcijáhen,
upíraje na Coic-tierova společníka svtěj
pronikavý zrak. Pod obočím neznámého
se setkal s pohledem neméně pronikavým
a neméně

nedůvěřivým, než byl jeho vlastní. Pokud
se dalo soudit při slabém světle lampy,
byl to

stařec asi šedesátiletý, prostřední postavy,
dosti nemocného a sešlého vzhledu. V
jeho profilu

bylo přes značně všední rysy cosi
mocného a přísného; jeho zor-

162

nice jiskřila pod velmi hlubokým
obloukem obočí jako světlo na dně
jeskyně; a pod hluboko

naraženou čapkou, jeť mu padala ať k nosu,
bylo možno tušit široké geniální čelo.

Neznámý se rozhodl odpovědět na
arcijáhnovu otázku sám.

"Ctihodný mistře," začal vážným hlasem,
"vaše pověst dolehla ať ke mně, a chtěl

jsem se s vámi poradit. Jsem jen ubohý venkovský šlechtic, který si zuje střevíce, než vstoupí k

učenctm. Musím vám říci své jméno. Jmenuji se kmotr Tourainský."

"Podivné jméno pro šlechtice," pomyslí si arcijáhen. Měl však dojem, že má před sebou

muže mocného a vátného. Instinktem své vysoké inteligence vytušil pod koťešinovou

čapkou kmotra Tourainského inteligenci neméně vysokou; a když se díval na tu vátnou tvář,

ironický úšklebek, vyvolaný přítomností Jakuba Coictiera, rozplýval se pomalu na

jeho

zachmuřeném obličeji jako soumrak na
nočním obzoru. Usedl opět zasmušile a
mlčky do

svého velikého křesla, jeho loket zaujal
opět své obvyklé místo na stole a jeho
ruka na čele.

Po několika okamžicích přemítání pokynul
oběma návštěvníkům, aby si sedli, a
obrátil se ke

kmotru Tourainskému:

"O které vědě se chcete se mnou poradit,
mistře?"

"Ctihodný pane," odvětil kmotr
Tourainský, "jsem nemocen, velmi

nemocen. Říkají o vás, že jste veliký Aeskulap, přišel jsem vás požádat o lékařskou radu."

"Lékařskou!" řekl arcijáhen a potřásl hlavou. Zdálo se, že se na chvíli zamyslí, než

pokračoval: "Kmotře Tourainský, když už se tak jmenujete, ohlédněte se. Celá má odpověď je

už napsána na zdi."

Kmotr Tourainský poslechl a četl nad svou hlavou tento nápis, vyrytý do zdi: "Lékařství je

dcera smrti. — Iamblichos."

Doktor Jakub Coictier vyslechl však

otázku svého druha s nevolí, která se ještě zdvojnásobila

odpovědí pátera Klau-dia. Naklonil se k uchu kmotra Tourainského a řekl mu tak potichu, aby

ho arcijáhen neslyšel: "Upozornil jsem vás předem, že je blázen. Chtěl jste ho vidět!"

"Ale vřdyť je docela dobře možné, že ten blázen má prav-

163

du, doktore Jakube," odpověděl kmotr rovněž potichu a s trpkým úsměvem.

"Jak myslíte," odpověděl Coktier suše. Pak se obrátil k arcijáhnovi: "Vy jste s tím

hned hotov, dťstojný pane Klau-die, a s Hippokratem si neděláte víc starostí než opice s oříškem.

Lékařství je sen! Pochybuji, že by se lékárníci a mistři lékařství zdrťeli, kdyby tady byli, aby

vás neukamenovali. Vy tedy popíráte vliv lektvarť na krev, vliv mastí na tělo! Vy popíráte tu

věčnou lékárnu kvěť a kovť, která se nazývá svět a byla výslovně stvořena pro toho věčného

nemocného, který se nazývá ,člověk'!"

"Nepopírám ani lékárny, ani nemocného," pravil chladně páter Klaudius. "Popírám lékaře."

"Není tedy pravda," začal opět Coictier ohnivě, "že dna je jakýsi vnitřní lišej, že střelná rána se vyléčí, přiložíme-li na ni pečenou myš, že mladá krev, náležitě přelítá, vrací mladost

starým žilám; není pravda, že dvě a dvě jsou čtyři a že emprostathonos následuje po

opistathonu?"

Arcijáhen odpověděl naprosto klidně: "O jistých věcech mám jistý názor."

Coictier zrudl hněvem.

"Ale, ale, mťj milý Coictiere, nezlobme se," řekl kmotr Tourainský. "Pan arcijáhen je náš přítel."

Coictier se uklidnil a jen polohlasem mručel:

"Konec konců je to blázen."

"Pro umučení Boží, mistře Klaudie," začal opět po malé přestávce kmotr Tourainský,

"ptsobíte mi veliké rozpaky. Chtěl jsem vás poprosit o dvě rady; jedna se týkala mého zdraví, druhá mé hvězdy."

"Pane," odpověděl arcijáhen, "jestli jste na to pomýšlel, byl byste lépe udělal, kdybyste se ke mně nebyl namáhal po tolika schodech. Nevěřím v lékařství. Nevěřím v hvězdopra-vectví."

"Opravdu?" řekl kmotr překvapeně.

Coictier se smál nuceným smíchem.

"Tec? vidíte, že je blázen," pravil zcela tiše kmotru Tou-rainskému. "Nevěří v hvězdopravectví."

164

"Jak je možno si představit," pokračoval páter Klaudius, "že každý paprsek hvězdy je nit vedoucí k hlavě některého člověka?"

"A v co tedy věříte?" zvolal kmotr Tourainský.

Arcijáhen chvíli váhal a pak se mimoděk usmál pochmurným úsměvem, jenž se zdál vyvracet jeho odpověď: "Credo in Deum."

"Dominum nostrum" dodal kmotr Tourainský a pokřičoval se.

"Amen," pravil Coictier.

"Ctihodný mistře," pokračoval opět kmotr, "jsem v duši šťasten, když vidím, že jste tak zbožný. Avšak i když jste veliký učenec, dospěl jste už tak daleko, že nevěříte ani ve vědu?"

"Ne," pravil arcijáhen, uchopil kmotra Tourainského za rámě a v jeho*temném oku zasvítíl blesk nadšení, "ne, nepopírám vědu. Neplazil jsem se tak dlouho po břiše a nezarýval nehty

do země na těch nespočetných zákrutech a postranních cestách k jeskyni, abych nepozoroval

na konci tmavé chodby v dálce před sebou světlo, plamen, něco, bezpochyby odlesk té

oslňující ústřední dílny, kde vytrvalí badatelé a mudrci překvapili Boha."

"A co považujete zkrátka a dobře," přerušil ho Tourainský, "za pravdivé a jisté?"

"Alchymii."

Coictier zvolal: "Problh, dtstojný pane Klaudie, alchymie má jistě svoje opodstatnění, ale

proč hanobit lékařství a hvězdopravectví?"

"Vaše věda o člověku je nicotná, vaše věda o nebi je nicotná," odpověděl arcijáhen

svrchovaně.

"Máte nevalné mínění o Epidauru a Chaldeji," namítl lékař s uštěpačným smíchem.

"Povyšte, pane Jakube! Říkám vám to upřímně. Nejsem králov lékař a Jeho Veličenstvo mi

nedalo Daidalovu zahradu, abych tam pozoroval hvězdy. Nehněvejte se a poslyšte

mně, :./ak? U Pravdu Jste vytěžil, neříkám z lékařství, to je věc příliš pošetilá, ale z

hvězdopravectví? Jmenujte mi vlastnosti

165

kolmého bustrofedonu nebo objevy z počtu ziruf nebo z počtu zefirod."

"Chcete snad popřít sympatickou sílu Šalamounova klíče a že kabalistika z něho vychází?"

"Omyl, pane Jakube! Tádna z vašich formulí nevede ke skutečnosti, kdežto alchymie má své

objevy. Popřete na příklad tyto výsledky? Led uzavřený pod zemí po tisíc let, změní se ve

skalní křišťál. Olovo je předek všech kovů. Neboť zlato není kov, zlato je světlo. Olovo

potřebuje jen čtyř období po dvou stech letech, aby se postupně měnilo ze stavu olova ve stav

červeného otrušíku, z červeného otrušíku

v cín a z cínu ve stříbro. Jsou to fakta? Ale
věřit v

Šalamounův klíč, v plnou životní čáru a ve
hvězdy je tak směšné jako věřit s
obyvatelstvem

Veliké Číny, že tluva se mění v krtka a
zrnka obilí v kaprovitou rybu!"

"Studoval jsem hermetiku," zvolal
Coictier, "a tvrdím..."

Vznětlivý arcijáhen mu nedovolil
dokončit:

"A já, já jsem studoval lékařství,
hvězdopravectví i hermetiku. Jenom zde
je pravda (při

těchto slovech vzal z truhly jednu

lahvičku, naplněnou práškem, o němž
jsme se zmínili

výše), jenom zde je světlo! Hippokrates je
sen, Uránie je sen, ale Hermes je
myšlenka. Zlato

je slunce, dělat zlato znamená být bohem!
To je jediná věda! Probádal jsem lékařství
i

hvězdopravectví a říkám vám, není to nic,
je to prázdnota! Lidské tělo — temnoty!
Hvězdy

— temnoty!"

A klesl zpět do křesla s výrazem mocného
nadšení. Kmotr Tourainský ho mlčky
pozoroval.

Coictier se pokoušel o uštěpačný úsměv, pokrčil nepozorovatelně rameny a potichu opakoval: "Blázen!"

"A dosáhl jste zázračného cíle," ozval se pojednou Tou-raiňan, "vyrobil jste zlato?"

"Kdybych je byl vyrobil," odpověděl arcijáhen a slabikoval slova pomalu jako člověk, který přemýšlí, "kdybych je byl vyrobil, král francouzský by se nejmenoval Ludvík, ale Klau-dius."

Kmotr sraštil obočí.

"Co to povídám?" začal opět páter Klaudius s pohrdavým

úsměvem. "Co by mi bylo po trtnu
francouzském, kdybych mohl opět
vybudovat východní
císařství!"

"Tot' se ví!" podotkl kmotr.

"Ubohý blázen," mružel Coictier.

Arcijáhen pokračoval, jako by odpovídal
již jen vlastním

myšlenkám:

"Ale ne, ještě se plazím po zemi; obličej i
kolena si rozdírám o kamínky podzemní
cesty.

Něco tuším, ale nevidím jasně. Nečtu
ještě, jen slabikuji!"

"A ať budete umět číst," tázal se kmotr,
"budete dělat
zlato?"

"Kdo by o tom pochyboval?" odpověděl
arcijáhen.

"V tom případě (Panna Maria ví, že je mi
velmi zapotřebí peněz) bych se rád naučil
číst ve

vašich knihách. Řekněte mi, ctihodný
mistře, není vaše věda nepřátelská nebo
nelibá Panně

Marii?"

Na tuto kmotrovu otázku odpověděl páter
Klaudius s klidnou povýšeností: "Komu
sloužím

jako arcijáhen?"

"To je pravda, mistře. Nuže, chtěl byste mě zasvětit? Naučte mě slabikovat s vámi!"

Klaudius se vztyčil majestátně a velebně jako Samuel:

"Starce, je třeba více let, než kolik vám jich zbývá, abyste mohl podniknout tuto cestu

tajemnou říší. Vaše hlava je hodně šedivá! Z jeskyně se vychází jen se šedivými vlasy, ale

vstupuje se do ní s vlasy černými. Věda umí sama velmi dobře rozrýt lidské tváře vráskami,

zbavit je světesti, vysušit je; nepotřebuje,
aby jí stáří přinášelo už tváře vrásčité.
Máte-li však chuť podrobit se při svém
věku kázni a rozluštit strašlivé písmo
mudrců, dobře, přijďte ke

mně, pokusím se. Neřeknu vám, ubohému
starci, abyste navštívil kobky s hroby
faraónů v

pyramidách, jak o nich mluví starý
Herodot, ani cihlovou věž babylonskou,
ani ohromnou

svatyni z bílého mramoru v indickém
chrámu v Eklinze. Já jsem právě tak jako
vy neviděl

chaldejské stavby, zbudované podle
posvátné formy sikra, ani chrám
Šalamountv, jenž je

zničen, ani kamenné dveře u hrobu králů
israelských, jeť jsou rozbity. Spokojíme se
zlomky

Hermovy knihy, kterou máme zde.
Vysvětlím

167

vám sochu svatého Kryštofa, symbol
rozsévače i symbol dvou andělů na portálu
Svaté kaple,

z nichť jeden má ruku v nádobě a druhý v
obláčku ..."

V té chvíli Jakub Coictier, vyřazený z boje
prudkými výpady arcijáhnovými, dostal se
opět

do sedla a skočil mu do řeči

vítězoslavným tónem učence, který dává
lekci jinému učenci:

"Erras, arnice Claudii Symbol není číslo.
Pletete si Orfea s Hermem."

"Vy se mýlíte," odvětil vášně arcijáhen.
"Daidalos je podezdívka, Orfeus je zeď,
Hermes je stavba, toť vše. Přijďte, kdy
vám bude libo," pokračoval, obraceje se k
Touraiňanovi, "ukáži vám částečky zlata,
jež zůstaly na dně kelímku Mikuláše
Flamela, a vy je porovnáte se

zlatem Viléma Pařížského. Naučím vás
znát tajnou moc řeckého slova peristera.
Ale

především vám dám číst mramorová
písmena abecedy jedno po druhém a
stránky v kamenné

knize. Půjdem od portálu biskupa Viléma
a svatého Jana Okrouhlého k Svaté kapli,
odtud k

domu Mikuláše Flamela v ulici
Marivaulxově, k jeho hrobu na hřbitově
Neviňátek, k jeho

dvěma nemocnicím v ulici Montmorency.
Naučím vás číst hieroglyfy, jimiž jsou
pokryty čtyři

velké železné kozlíky u portálu nemocnice
svatého Gerváse v ulici Železářské.
Budeme také

spolu slabikovat prťelí kostel svatého
Kosmy, svaté Jenovefy, patronky
hermetiků, svatého

Martina, svatého Jakuba U jatek ..."

Již hezkou chvíli se zdálo, že Touraiňan, i když se díval s porozuměním, páteru Klaudiovi už

nerozumí. Přerušil ho:

"Pro Boha, co jsou ty vaše knihy?"

"Zde máte jednu," řekl arcijáhen.

A otevřev okno své cely, ukázal prstem na ohromný chrám Matky Boží, který se podobal

tmavým obrysem svých dvou věží, kamenných boků a nestvtrného hřbetu na hvězdnatém

nebi ohromné sfinze o dvou hlavách, jak sedí uprostřed města.

Arcijáhen se díval chvíli mlčky na
gigantickou budovu, pak ukázal pravicí na
tištěnou knihu

otevřenou na jeho stole, levici napřáhl k
chrámu Matky Boží, a dívaje se smutně s
knihy na

chrám, prohlásil: "Běda, toto zabije ono!"

168

Coictier, který s velkou horlivostí
přistoupil ke knize, nemohl se zdržet, aby
nezvolal: "Nu, copak je v tom tak
strašlivého: GLOSSA IN EPISTOLAS D.
PAULI. NORIM-BERGAE,

ANTONIUS KOBURGER. 1474. To není
nic nového. To je kniha Petra Lombarda,
mistra

sentencí. Snad proto, že je tištěná?"

"Správně," odvětil Klaudius, jakoby pohřížen v hlubokém přemítání, stojí vzpřímen a opíraje prohnutý ukazováček o foliant, jenž vyšel z pověstné tiskárny norimberské. Pak dodal tato

záhadná slova: "Běda, běda, malé věci zdolají veliké, zub triumfuje nad hmotou. Nilská

krysa zabije kroko-dila, mečoun zabije velrybu, kniha zabije budovu!"

Kláštevní klekání zaznělo právě v okamžiku, kdy doktor Jakub opakoval tiše svému

společníku svou věčnou písničku: "Je blázen!" A společník tentokrát odpověděl:

"Myslím, že ano."

To byla chvíle, kdy řádná cizí osoba nesměla zůstat v klášteře. Oba návštěvníci se vzdálili.

"Mistře," pravil kmotr Tou-rainský, když se loučil s arcijáhnem, "mám rád učence a veliké duchy a váším si vás neobyčejně. Přijďte zítra do paláce Tournelles a ptejte se na opata od
svatého Martina z Toursu."

Arcijáhen se vrátil do své komůrky celý uťaslý, neboť pochopil konečně, jaká osobnost to

byla, ten kmotr Tourainský, když si připomněl tuto větu ze sbírky listin opatství svatého

Martina v Toursu: "Abbas beati Martini,
SCILICET REX FRANCIAE, est
canonicus de

consuetudine et habet parvam praebendam
quam habet sanctus Venantius et dehet
sedere in

sede thesaurarii."

Tvrdilo se, že arcijáhen míval od té doby
časté porady s Ludvíkem XI., když Jeho
Veličenstvo

přijelo do Paříže, a že vátnost pátera
Klaudia zastíňovala Oliviera Danka a
Jakuba Coictiera,

který se podle svého zvyku choval ke králi
velmi příkře.

Toto zabije ono

Naše čtenářky nám odpustí, zastavíme-li se na chvíli, abychom vypátrali, jaká asi myšlenka se

skrývala v záhadných slovech arcijáhna: "Toto zabije ono. Kniha zabije budovu."

Podle našeho mínění měla tato myšlenka dvojí význam. Především to byla myšlenka kněze.

Vyjadřovala hrtzu duchovního z nové moci, knihtisku; zděšení a závrať sluhy Božího nad

zářným lisem Gutenbergovým. To se kazatelna a rukopis, slovo mluvené a

slovo psané,

zalekly slova tištěného; bylo to něco
podobného úřasu vrabce, kdyby spatřil,
jak legie andělů

rozepjala svých šest milionů křídel. Byl to
křik proroka, jenž už slyší šumění a
hemžení

osvobozeného lidstva, jenž vidí, jak rozum
v budoucnosti podryje náboženství, jak
úšudek

sesadí s trůnu víru, jak svět třese Římem.
Byla to věštba filosofa, jenž vidí, jak
lidská

myšlenka okřídlená tiskem prchá z
theokratické nádrže. Byla to smrtelná
úzkost vojáka, který

si prohlíží ocelový beran a říká si: "Věť se zhroutí." Znamenalo to, ťe jedna moc vystřídá druhou. Znamenalo to: Tisk zabije církev.

Ale za touto první myšlenkou, nepochybně velmi prostou, byla podle našeho mínění ještě

jiná, pťvodnějši myšlenka, dťsledek oné první, myšlenka méně zjevná a snadněji popira-

telná, rovněť filosofický názor, ale ne jiť jen kněze, nýbrť učence a umělce. Byla to

předtucha, ťe lidská myšlenka, kdyť změní formu, změní také zptsob vyjadřování; ťe se

základní myšlenka kaťdého pokolení

nebude jiť psáti touť látkou a týmt
zptsobem; ře

kamenná kniha, tak pevná a trvanlivá,
ustoupí knize papírové, ještě pevnější a
ještě

trvanlivější. S tohoto hlediska měla
nejasná formule arcijáhnova druhý smysl;
znamenal, ře

jedno umění svrhne s trřnu druhé umění.
Říkala: Tisk zabije stavitelství.

A vskutku je stavitelství od počátku všech
věcí až do patnáctého století křesťanského
letopočtu včetně velikou knihou

lidstva, hlavním projevem člověka v
různých stupních vývoje, ať už zobrazuje
jeho sílu nebo

inteligenci.

Když se paměť prvních plemen cítila
přetížena, když se břímě vzpomínek
lidského rodu stalo

tak těžké a neuspořádané, že holé a
prchavé slovo se octlo v nebezpečí, že se z
něho cestou

vytrousí, přepisovaly se tyto vzpomínky
na půdu pozemskou nejviditelnějším a
zároveň

nejtrvanlivějším a nejpřirozenějším
způsobem. Každou tradici vtělili lidé v
nějaký

monument.

První monumenty byly prosté kamenné kvádry, "jichť se ťelezo nedotklo", jak praví Mojťiš.

Stavitelství vzniklo jako každé jiné písmo. Nejdříve bylo abecedou. Lidé vztyčili kámen, a to

bylo písmeno, a každé písmeno bylo hieroglyf a na každém hieroglyfu spočívala jako hlavice

na sloupu skupina myšlenek. Tak si počínala první pokolení lidstva všude na povrchu celého

světa zároveň. "Vztyčený kámen" keltský najdeme v asijské Sibiři zrovna jako v amerických pampách.

Později se tvořila slova. Kameny se skládaly na sebe, ťulové slabiky se spojovaly, slovo se

pokusilo o několik kombinací. Keltský dolmen a kromlech, etruský tumulus, hebrejský gal-

gal jsou slova. Některá z nich, zejména tumulus, jsou jména vlastní. Někdy dokonce, bylo-li

mnoho kamení a dosti místa, napsala se celá věta. Ohromná nakupenina kameň v Kar-naku

je už celá poučka.

Nakonec vznikly i knihy. Tradice zplodily symboly, pod nimiž se ztrácely jako kmen stromu

pod svým listovím; všechny tyto symboly,
v něž lidstvo věřilo, rostly, množily se,
křídily se,

stávaly se čím dál složitější. První stavby
je již nestačily obsáhnout; byly jimi
přeplněny na

všech stranách; tyto stavitelské památky
vyjadřovaly už jen stěží původní tradici,
prostou jako

ony samy, holou a spočívající na zemi.
Symbol se potřeboval rozvinout v budovu.

Architektura se tehdy vyvíjela zároveň s
lidskou myšlenkou; stala se obrem o tisíci
hlavách a

tisíci pařích a dala všem těm prchavým
symbolům věčnou, viditelnou a

hmatatelnou formu.

Zatím co Daidalus, představující
vynalézavost, měřil, zatím co Orfeus,
představující dťvtip,

zpíval, pilíř, jenť je písmem, oblouk,

171

jenť je slabikou, pyramida, jeť je slovem,
kdyť byly zákonem geometrie a poesie
uvedeny v

pohyb, seskupovaly se, kombinovaly,
spjovaly, sestupovaly, stoupaly, kladly se
vedle sebe

na zemi, vyrtstaly stupňovitě k nebestm,
ať napsaly pod diktátem hlavní myšlenky
své doby

ty obdivuhodné knihy, jeť byly zároveň
obdivuhodnými budovami: pagodu
eklingskou,

Ramseion v Egyptě, chrám Šalamountv.

Základní myšlenka, slovo, nebylo jen
podstatou všech těchto staveb,
projevovalo se i v jejich

formě. Chrám Šalamountv na příklad
nebyl jen pouhou vazbou svaté knihy, byl
sám svatou

knihou. Na každé zdi z jeho soustředných
chodeb mohli kněťí čísti zraktm
tlumočené a

zjevené slovo, i sledovali takto jeho
přeměny od svatostánku k svatostánku, ať
je zachytili v

posledním tabernakulu v jeho
nejkonkrétnější formě, rovněž
stavitelském výtvoru: v arše. A

tak bylo slovo uzavřeno v budově, ale jeho
obraz byl na jeho obalu jako lidská tvář na
rakvi

mumie.

A nejen tvar budov, nýbrž i místo, které si
volily, projevovalo myšlenku, kterou

představovaly. Podle toho, byl-li symbol,
jenž měl být vyjádřen, pťvabný nebo
pochmurný,

věňčilo Řecko své hory chrámem
lahodícím oku, Indie pak otvírala útroby
svých pohoří, aby

tam vytesala ony obludné podzemní
pagody nesené obrovskými řadami
řulových slonů.

A tak po dobu prvních šesti tisíc let světa,
od nejstarší hindustánské pagody až po
kolínskou

katedrálu, bylo stavitelství velikým
písmem lidského rodu. A je to tak
opravdu, že nejen

každý náboženský symbol, nýbrž vůbec
každá lidská myšlenka má v této ohromné
knize svou

stránku i svou stavitelskou památku.

Každá civilisace začíná vládou kněží a
končí vládou lidu. Tento zákon volnosti,
která

následuje po sevřenosti, je vepsán v díla
stavitelská. Neboť (a na tom trváme)
nesmíme si

myslit, že stavitelství dokáže jen postavit
chrám, vyjádřit mythus a náboženskou
symboliku

nebo přepsat tajemné desky zákona
pomocí hieroglyfů do svých kamenných
stránek. Kdyby

tomu tak bylo, neboť v každé lidské
společnosti nastane chvíle, kdy se
posvátný symbol

opotřebuje a setře působením svobodné

172

myšlenky, kdy se člověk vymkne knězi,

kdy rakovina filosofií a systémt rozetěre
tvář

náboženství, pak by stavitelství nemohlo
vyjádřit ony nové stavy lidského ducha, a
jeho listy,

popsané na jedné straně, byly by prázdné
na straně druhé, jeho dílo by bylo
zkomoleno, jeho

kniha by byla neúplná. Není tomu tak.

Vezměme na příklad středověk, kde
vidíme jasněji, poněvadž je nám blíže.
Zatím co v jeho

prvním období organi-suje Evropu
theokracie, zatím co Vatikán sjednocuje a
postupně opět

přičleňuje k sobě prvky římské říše,
vybudované kdysi z Říma, jenž leží ve
zříceninách kolem

Kapitolu, zatím co křesťanství hledá v
troskách předchozí civilisace všechny
společenské

vrstvy a staví z těchto rozvalin nový
hierarchický svět, jehož svorníkem je
duchovenstvo,

slyšíme nejdříve v tom chaosu, jak vyráží
ze země, později vidíme, jak pomalu
vyvstává z

trosek mrtvé architektury řecké a římské
pod dechem křesťanství a pod rukama
barbary ona

záhadná architektura románská, sestra

theokratického stavitelství egyptského a
indického,

nezničitelný symbol čistého katolictví,
nesmazatelný znak papežské jednoty.

Všechno

tehdejší myšlení je vsutku vepsáno do
tohoto pochmurného románského slohu.

Cítíme v

něm všude autoritu, jednotu, uzavřenost,
absolutnost, Řehoře VII.; všude kněze,
nikdy

člověka; všude kastu, nikdy lid. Ale
nastanou křiřácké války. To je veliké
lidové hnutí a

každé veliké lidové hnutí, ať je jeho
příčina a cíl jakýkoli, vyplaví vřdy z

nejspodnější

ssedliny ducha svobody. Novoty
proniknou na světlo. Otvírá se bouřlivé
období selských

rebelií, povstání a lig. Autorita je
otřesena, jednota se štěpí. Šlechta se chce
dělit o moc s

duchovenstvem, dříve než se nevyhnutelně
přihlásí lid a vyžadá si jako vždy lví podíl.
Quia

nominor leo. Tak tedy po duchovenstvu
proniká šlechta, po šlechtě lid. Tvář
Evropy je

změněna. Nuže, změnila se i tvářnost
architektury. Právě tak jako civilisace i
ona obrátila

stránku a nový duch času ji našel
připravenu psáti pod jeho diktátem.
Vrátila se z křížových

válek s lomeným obloukem jako národové
se svobodou. A zatím co se Řím
poznenáhlu

rozkládá, románské stavitelství umírá.
Obra-

173

zový symbol opouští katedrálu a
přemísťuje se do erbu na hradní věž, aby
dodal většího lesku

a vátnosti feudální šlechtě. I sama
katedrála, tato budova kdysi tak
dogmatická, nyní

zaplavená měšťanstvem, lidem, svobodou,
uniká knězi a dostává se do moci umělce.
Umělec

ji buduje po svém. Pryč je tajemství,
mythus, zákon! Nastupuje fantasie a
rozmar. Kněz nemá

do toho~ co mluvit, stačí, že mu ztstala
basilika a oltář. Čtyři zdi patří umělci.
Stavitelská

kniha nepatří už kněžstvu, náboženství,
Římu; patří obraznosti, poesii, lidu. Odtud
tak rychlé

a nesčetné proměny této architektury,
která trvala jen tři sta let, proměny tím
nápadnější,

srovnáme-li je s tuhou nehybností

stavitelství románského, jeť trvalo šest
nebo sedm set let. A

přece kráčí umění vpřed mílovými kroky.
Lidový genius a lidová tvořivost konají
dílo, jeť

kdysi konali biskupové. Každý národ
napíše na své cestě svou řádku do knihy;
vyhladí staré

románské znaky na prtčelí katedrál a jen
tu a tam ještě vidíme, jak dogma proniká
zpod

nového symbolu, který tam národ vkládá.
Lidová výzdoba stěží dává tušit
náboženskou

kostru. Nelze si ani představit volnosti,
které si dovolili stavitelé i proti církvi.

Jsou tu hlavice propletené nestoudně
spářenými mnichy a jeptiškami, jako v
krbové síni Soudního paláce v

Paříži. Je tu Noemovo dobrodružství,
vytesané naprosto bez obalu na příklad
pod velikým

portálem katedrály v Bourges. Je tu
bakchický mnich s oslíma ušima, jenž drtí
v ruce sklenici

a směje se do tváře celé obci věřících, jak
je tomu na kropence opatství v
Bocherville. V té

době se těšila myšlenka psaná do kamene
výsádám, jeť bychom docela dobře mohli
porovnat

s dnešní svobodou tisku. Je to svoboda

architektury.

Tato svoboda jde velmi daleko. Někdy představuje portál, prťčelí, celý chrám symbolický

prvek zcela cizí náboťenskému kultu nebo dokonce nepřátelský církvi. Vilém Paříťský jiť v

třináctém století, Mikuláš Flamel v patnáctém století napsali stránky buřičské; kostel svatého

Jakuba U jatek byl chrám zcela oposiČní.

Jen tímto zptsobem se projevovala svobodná myšlenka, a proto byla celistvě zapisována

toliko do knih, kterým se

říkalo budovy. Myšlenka vepsaná do budovy byla by jisté" upálena katovou rukou na

veřejném náměstí, kdyby byla tak nerozumná a odvážila se objevit v podobě rukopisu; na

popravu myšlenky v knižní podobě by se klidně dívala myšlenka z chrámového portálu. A

protože myšlenka neměla k svému projevu jinou cestu než stavitelství, vrhla se na ně se všech

stran. Odtud to nesmírné množství katedrál, jež pokrylo Evropu, počet tak zázračný, že mu

sotva věříme, i když je bezpečně zjištěn.
Všechny hmotné síly, všechny duchovní
síly

společnosti směřovaly k témuž bodu: k
architektuře. A tak pod záminkou, že
buduje chrámy

Bohu, vyvíjelo se umění ve velkolepých
rozměrech.

Kdokoli se tehdy rodil básníkem, stává se
architektem. Poněvadž lidský genius,
rozptýlený v

masách, potlačovaný feudálním řádem a
jakoby se všech stran utiskovaný pod
testu-dem z

kovových šupin, nacházel jediný únik ve
stavitelství, vyprošťoval se pomocí tohoto

umění a

jeho Iliada brala na sebe podobu katedrál.
Všechna ostatní umění poslouchala
stavitelství a

podřizovala se mu. Byla dělníky velikého
díla. Architekt, básník, mistr slučoval ve
své osobě

sochařství, jeť mu císelovalo prťčelí,
malířství, jeť mu zdobilo okna, hudbu, jeť
mu

rozechvívala zvony a rozehrávala varhany.
Šlo to tak daleko, že i ta chudinka drobná
poesie,

jeť tvrdošíjně ťivořila v rukopisech, byla
přinucena, chtěla-li něco znamenat, vřadit
se do

rámce budovy ve formě chvalozpěvu nebo
církevní písně; tutěť úlohu hrály konec
koncť

tragedie Aischy-logy o náboženských
slavnostech v Řecku a knihy Mojžíšovy v
chrámu

Šalamounově.

A tak ať po Gutenberga je architektura
písmem hlavním, .písmem všeobecným.
Středověk

napsal poslední stránku do této ťulové
knihy, kterou začal psát Orient a v níť
pokračoval

řecký a římský starověk. Ostatně
skutečnost, ťe stavitelství lidové
nastoupilo po stavitelství

kastovním, jak jsme to právě pozorovali
ve středověku, opakuje se s každým
obdobným

hnutím lidského ducha v jiných velikých
dějinných obdobích. Abychom zde jen
letmo

vyslovili zákon, který by •potřeboval být
rozvinut v celých svazcích, uvádíme, že

175

v Orientě, kolébce prvotních část, přišla
po architektuře indické architektura
fénická, tato

bohatá matka architektury arabské; ve
starověku přišlo po stavitelství
egyptském, jehož

pouhou odrůdou je sloh etruský a památky
kyklopské, stavitelství řecké, jehož
pouhým

pokračováním je sloh římský, doplněný o
klenbu kartaginskou; v novější době přišlo
po

stavitelství románském stavitelství
gotické. A když rozložíme tyto tři řady,
najdeme opět na

oněch třech starších sestrách, stavitelství
indickém, egyptském a románském, tentýž
symbol,

totiž theokracii, kastu, jednom, dogma,
mythus, boha; stejně tak i tři mladší
sestry, stavitelství fénické, stavitelství
řecké, stavitelství gotické, třebaže je jinak
jejich charakter

seberozmanitější, vyjadřují všdy totéž: to
jest svobodu, lid, člověka.

Ve stavitelství indickém, egyptském nebo
románském cítíme všdycky kněze a nic
než kněze,

ať se jmenuje brahmín, mág nebo papež.
Ve stavitelstvích lidových tomu tak není.
Jsou

bohatší a méně svatá. Ve stavitelství
fénickém cítíme kupce, v řeckém
republikána, v

gotickém měšťana.

Hlavní znaky každého theokratického
stavitelství jsou nezměnitelnost, hrůza z
pokroku,

zachovávání tradičních linií, posvátnost
prvotních typů, trvalé podřízení všech
forem člověka

i přírody nepochopitelným rozměrem
symbolu. Jsou to tajemné knihy, jež
dovedou rozluštit

jen zasvěcenci. Ostatně každá forma, ba i
každá neforemnost má v něm smysl, který
ji činí

nedotknutelnou. Nežádejte po indickém,
egyptském a románském stavitelství, aby
změnilo

své linie nebo zlepšilo své sochařství.
Každé zdokonalení je jim bezbožností. Zdá
se, že v

těchto architekturách se rozšířila ztuhlost

dogmatu i na kámen v podobě druhého zkamenění.

Naproti tomu hlavní znaky architektur lidových jsou rozmanitost, pokrok, pŕvodnost,

bohatství, neustálý vzruch. Jsou již dosti odpoutány od náboženství, aby mohly myslet na

svou krásu a pečovat o ni, aby bez přestání opravovaly své ozdobné sochy a arabesky. Jsou

to architektury dobové. Mají něco lidského, co přidávají neustále k božskému symbolu, v

jehož službách dosud tvoří. Proto jsou tyto budovy přístupné každé duši,

každé inteligenci, každé obraznosti; jsou
sice ještě symbolické, ale snadno
pochopitelné jako

příroda. Mezi theokratickým stavitelstvím
a tímto je týž rozdíl, jako mezi řečí
posvátnou a

řečí lidovou, hieroglyfem a uměním,
Šalamounem a Feidiem.

Shrneme-li, co jsme doposud velmi
stručně naznačili s opomenutím
nesčetných důkazů a

také nesčetných námitek v podrobnostech,
dojdeme k tomu, že stavitelství bylo až do
patnáctého století hlavním zápisníkem

lidstva; že se v té době neukázala na světě
ani jedna

trochu složitější myšlenka, která by se
nebyla vtělila v budovu; že každá národní
myšlenka

jako každá náboženská víra měla své
stavby; že konečně není důležitější
myšlenky, kterou by

lidské pokolení nebylo vepsalo do
kamene. A proč? Poněvadž každé
myšlence, ať

náboženské, ať filosofické, záleží na tom,
aby se zvěčnila, poněvadž idea, která
otřásla

jednou generací, chce otřásti druhou a
zanechat po sobě stopu. Ale jak pochybná

je

nesmrtelnost rukopisu? Oč pevnější,
trvanlivější a odolnější knihou je budova!
Jediná

pochodeň a jediný Turčín stačí zničit
psané slovo. Ale k tomu, aby bylo
demolováno slovo

vtělené do budovy, je třeba sociální
revoluce nebo přírodní revoluce. Barbaři
přešli přes

Kolosseum, potopa snad přes pyramidy.

V patnáctém století se všechno mění.

Lidská myšlenka objevuje prostředek, jak
se uchovat, nejen trvanlivější a odolnější,
nýbrž i

prostší a snadnější. Architektura je
sesazena s trtnu. Kamenná písmena
Orfeova jsou

vystřídána olověnými písmeny
Gutenbergovými.

Kniha zabije budovu

Vynález knihtisku je největší událostí v
dějinách. Je to matka revolucí. Je to
naprosto nový

vyjadřovací způsob lidstva, je to lidská
myšlenka, jeť odkládá jednu formu a
obléká si jinou,

je to úplná a definitivní výměna kůže
onoho symbolického hada, který od čast
Adamových

představuje lidský rozum.

Ve formě tištěné je myšlenka
nesmrtelnější než kdykoli

177

jindy; má křídla, je nepochopitelná,
nezničitelná. Je přímo v ovzduší. Za vlády
architektury se

měnila v horu a mocně ovládala jedno
století a jedno místo. Nyní se mění v
hejno ptáků,

rozlétá se všemi směry a zabírá zároveň
všechna místa ve vzduchu i v prostoru.

Kdo by neviděl, opakujeme, že v této
podobě je mnohem nevyhladitelnější? Tak
jak dříve byla

pevná, tak se nyní stala ťivá. Z trvanlivosti
přechází v nesmrtelnost. Hmotu možno
zbořit; ale

jak lze vyhubit všudypřítomnost? Přijde-li
potopa, hora už dávno zmizí pod vlnami,
ale ptáci

budou ještě poletovat; a popluje-li po
hladině pohromy třeba jen jediná archa,
spočinou na ní,

udrží se s ní nad vodou, budou se s ní dívat
na opadání vod a spatří, jakmile procitne
nový

svět, který vzejde z tohoto chaosu, jak se
nad ním vznáší okřídlený a ťivý duch
potopeného

světa.

A uvážíme-li, že tento zptsob vyjádření
nejen myšlenku nejlépe uchovává, nýbrž že
je i

nejprostší, nejpohodlnější a všem
nejpřístupnější, pomyslíme-li, že za sebou
nevleče tětkou

přítěť a neuvádí v pohyb tětkopádné
náradí, porovná-me-li myšlenku, která,
má-li se vyjádřit

stavbou, potřebuje uvést v činnost čtyři
nebo pět jiných umění a celé tuny zlata,
celou horu

kamení, celý les trámť, celý národ dělníkt,
po-rovnáme-li ji s myšlenkou, jeť se vtělí
v knihu,

k čemuť postačí trochu papíru, trochu

inkoustu a jedno pero, jak bychom se
mohli divit, že

se lidská inteligence vzdala stavitelství
pro knihtisk? Přetněte náhle pŕvodní
řečiště řeky

prŕplavem vykopaným pod její hladinou, a
řeka opustí své řečiště.

Všimněte si jen, jak stavitelství od
vynálezu knihtisku pomalu vysychá,
chřadne a upadá. Jak

člověk cítí, že voda opadá, že míza se
ztrácí, že myšlenka věkŕ a národŕ se
odpoutává od

architektury. V patnáctém století je toto
chřadnutí skoro nepozorovatelné, tisk je
ještě příliš

slab a odnímá mocnému stavitelství
nanejvýš nadbytečnou životní sílu. Ale od
šestnáctého

století je nemoc stavitelství viditelná;
architektura není již v podstatě
tlumočnickem

společnosti, stává se z ní ubohé klasické
umění; z galského, evropského,
domorodého

178

stává se řeckým a římským, z pravdivého
a moderního pseu-doantickým. A tomuto
úpadku se

říká renesance. Je to však úpadek
velkolepý, neboť starý duch gotický, ono
slunce, jež zapadá

za gigantickým mohučským tiskařským
lisem, proniká ještě po nějaký čas svými
posledními

paprsky celou tou rťznorodou nakupeninou
latinských arkád a korintských kolonád.

A toto zapadající slunce považujeme za
jitřenku.

Ale od okamžiku, kdy stavitelství se stává
uměním jako každé jiné, od chvíle, kdy
přestává

být vše zahrnujícím, svrchovaným a
tyranským uměním, nemá již síly, aby i
dále drželo v

područí umění ostatní. Ta se tedy
osvobodí, zlomí jeho stavitelství a každé
jde svou cestou. A

každé z nich tímto rozvodem získává.
Osamocení je vždy vzpruhou rtstu. Z ka-
menictví

vzniká sochařství, z řemeslného malování
malířství a z církevních zpěvt hudba. Jako
kdyť se

po smrti Alexandra Velikého jeho říše
rozpadne a z jejích provincií se stanou
samostatná

království.

Proto se objevuje Raffael, Michelangelo,
Jean Goujon, Pa-lestrina, zářivé hvězdy na
oslňujícím nebi šestnáctého století.

Zároveň s uměními se také osvobozuje na
všech stranách lidská myšlenka. Jiť

středověcí

kacíři udělali v katolicismu hluboké
trhliny. Šestnácté století láme
náboženskou jednotu. Před

vynalezením knihtisku byla by bývala
reformace jen náboženským rozkolem;
knihtisk z ní

učinil revoluci. Odstraňte tisk, a kacířství
ztratí mizu. Ať je to dílo osudu nebo
Prozřetelnosti, Gutenberg je předchůdce
Luthertv.

Jakmile však slunce středověku úplně
zapadlo, jakmile gotický duch navždy
zhasl na obzoru

umění, stavitelství začíná pozbývat lesku,
ztrácet barvu a poznenáhlu odumírat.

Tištěná

kniha, tento červ rozhlašující budovu,
vyssává a poťirá stavitelství. Architektura
se

obnažuje, ztrácí listí, očividně hubne. Je
chudičká, ubohá, bezvýznamná. Nic už

nevyjadřuje, ani vzpomínky na umění
ostatních dob. Odkázána sama na sebe,
opuštěna

ostatními uměními, protože ji opustila
lidská myšlenka, povolává do svých služeb
z

nedostatku umělců nádeníky. Skleněná
tabule nahradí barevné

okno. Kameník vystřídá sochaře. Pryč je
všecka míza, všechna pťvodnost, všečen
ťivot,

všečen dťvtip. Ubohá ťeb-račka
uměleckých dílen se plouťí od jedné
napodobeniny k druhé.

Michelangela, který bezpochyby cítil, jak
stavitelství počínajíc šestnáctým stoletím
odumírá,

napadla poslední zoufalá myšlenka. Tento
titán v umění nakupil Pantheon na
Parthenon a

postavil chrám svatého Petra v Římě.
Bylo to veliké dílo, zasluhující, aby
zťstalo jediným,

byl to poslední pťvodní výtvor stavitelství,

podpis obřího umělce na konci kolosální
kamenné

knihy, jeť se zavírala. Co učiní po smrti
Michelangela to ubohé stavitelství, jeť
přeťilo samo

sebe co pouhé strašidlo a stín? Vezme
chrám svatého Petra, obkreslí jej a
zparoduje. Je to

mánie. Je to ubohost. Každé století má
svou kopii chrámu svatého Petra v Římě;
v

sedmnáctém století Val-de-Gráce, v
osmnáctém chrám svaté Jenovefy. Každá
země má svtj

římský chrám svatého Petra. Londýn má
svtj, Petrohrad má svtj, Paříž má dva nebo

tři. Je to

bezvýznamný odkaz, poslední zablábolení
velikého, stářím sešlého umění, které před
smrtí

zdětinští.

Zkoumáme-li místo charakteristických
stavebních památek, o nichž jsme právě
mluvili,

všeobecný ráz umění od šestnáctého do
osmnáctého století, shledáme vždy tytéž
příznaky

úpadku a úbytl. Od Františka II. ustupuje
architektonický tvar budovy stále více do
pozadí a

do popředí nastupuje tvar geometrický

jako kostra vyhublého nemocného. Krásné
umělecké

linie ustupují studeným, neúprosným
liniím geometra. Budova není již budovou,
nýbrž

mnohostěnem. Nicméně se architektura
činí, aby tuto nahotu zakryla. Vidíme, jak
řecký štít

proniká do římského a naopak. Je to
vždycky Pantheon v Parthenonu, chrám
svatého Petra v

Římě. Podívejme se jen na cihlové domy z
doby Jindřicha IV. s jejich kamennými
rohy, na

Královské náměstí, na náměstí
Dauphinské. Vezměme dále kostely

Ludvíka XIII.,

těţkopádné, zavalité, sraţené, masivní, s kupolí jako hrbem. Pohled'me na architekturu z doby

Mazarinovy, špatnou italskou napodobeninu Koleje čtyř národů. Pohled'me na paláce Ludvíka

XIV., dlouhé kasárny pro dvořany, ztrnulé, studené, nudné. Podívejme se ko-

180

nečně na dobu Ludvíka XV. a její salátové listy, titěrné nudle a všechny bradavice a výrtstky,

jeť hyzdí tuto starou, sešlou, bezzubou a kokešní architekturu. Od Františka II. k

Ludvíku

XV. rozrůstalo se zlo geometrickou řadou.
Umění je už jen kost a kůže. Bídne
dokonává.

Leč co se zatím děje s knihtiskem? Vlévá
se do něho všecken život, který opouští

architekturu. Tou měrou, jak architektura
upadá, knihtisk sílí a roste. Kapitál
pracovních sil,

který lidská myšlenka vydávala na
budovy, vynakládá nyní na knihy. A tak
od šestnáctého

století zápasí tisk s upadající
architekturou, na jejíž úroveň se dostal, a
poráží ji. V

sedmnáctém století je už dost svrchovaný,
dost triumfující, dost pevný svým
vítězstvím, aby

dal světu slavné a veliké literární století.
Po dlouhém odpočinku na dvoře Ludvíka
XIV.

chopí se v osmnáctém století starého
meče Lutherova, ozbrojí jím Voltaira a
jako bouře ťene

útokem na tu starou Evropu, jejíž
architekturu již předtím zabil. Na sklonku
osmnáctého

století zničil vše. V devatenáctém století
bude opět budovat.

Nuže, ptáme se nyní, které z těchto dvou
umění skutečně představuje lidskou

myšlenku v

posledních třech stoletích? Kterým
uměním se projevuje? Které vyjadřuje
nejen její literární

a scholastickou náruživost, nýbrž i její
široké, hluboké, všeobecné hnutí? Které
umění se bez

přestání, bez přerušení a bez mezery
přimyká k lidskému rodu, jenž kráčí jako
obr o tisíci

nohách? Stavitelství, nebo knihtisk?

Knihtisk. Necht' se nikdo nemýlí,
stavitelství je mrtvé, na-• vřdy mrtvé,
zabitě tištěnou

knihou, zabitě, poněvadž je méně

trvanlivé, zabité, poněvadž je dražší. Každá katedrála

znamená miliardu. Představme si nyní, jakého nákladu by bylo třeba, aby byla znovu

napsána stavitelská kniha; aby se znovu vyrojilo na zemi tisíce budov; abychom se vrátili k

těm dobám, kdy se nahromadilo tolik stavitelských památek, že podle slov očitého svědka

"člověk by řekl, že svět se zatřásl a shodily sejsebe svtj starý oděv, aby se pokryl bílým

rouchem církevním". Erat enim ut si mundus, ipse excutiendo semet, rejecta

vetustate,

candidam ecclesiarum vestem indueret.

(GLABER RADULPHUS.)

181

Jak brzy je kniha hotova, jak málo stojí a
jak daleko se dostane! Pak se divme, že
všechny

lidské myšlenky proudí po tomto svahu!
Tím nechceme říci, že stavitelství nebude
mít ještě tu

a tam krásnou budovu, ojedinělé
mistrovské dílo. I za vlády tisku se mťte,
myslím, čas od

času stát, že budeme mít sloup ulitý z děl

celou armádou, jako lidstvo mělo za vlády
architektury Iliadu i Romancera,
Mahábháratam i Nibelungy, vytvořené
celým národem z

nahromaděných a v jeden celek spojených
hrdinských zpěvů. Geniální stavitel se
může

velikou náhodou vyskytnout i ve
dvacátém století, jako se náhodně objevil
Dante ve století

třináctém. Ale stavitelství už nebude
uměním společenským, uměním
kolektivním, uměním

vládnoucím. Veliká báseň, veliká budova,
veliké dílo lidstva se už nebude stavět,
nýbrž bude

se tisknout.

A i když se od nynějška stavitelství někdy pozvedne, nebude již uměním panujícím.

Podrobí

se zákonům literatury, která je kdysi od něho přijímala. Vzájemný poměr obou umění bude

obrácený. Je jisté, že v době vlády stavitelství se básně (je jich ovšem málo) podobají dílům

stavitelským. Dílo Inda Vyasy je přeplněno podrobnostmi, je tajemné a neproniknutelné jako

pagoda. U Egyptů na Východě je velikost a klid základní linií poesie právě tak jako budov;

ve starém Řecku je to krása, jas a pohoda;
v křesťanské Evropě katolická
majestátnost, lidová

prostota, bohatá a hýřivá vegetace
obrazující se doby. Bible se podobá
pyramidám, Iliada

Parthenonu, Homér Feidiovi. Dante v
třináctém století je poslední chrám
románský;

Shakespeare v šestnáctém století je
poslední katedrála gotická.

A tak abychom shrnuli, co jsme zatím
řekli jen neúplně a kuse: lidské pokolení
má dvě knihy,

dva zápisy, dva odkazy, stavitelství a
knihtisk, bibli kamennou a bibli

papírovou. Díváme-li se

na ty dvě bible, tak široce otevřené v
staletích, mŕtíme jistě litovat ztráty oné
na první pohled

patrné maje-státnosti písma ŕulového,
oněch velkolepých abeced ze sloupŕ,
pilontŕ a

obeliskŕ, oněch lidmi stvořených hor, jeŕ
pokrývají svět a minulost, od pyramidy aŕ
po

zvonici, od Cheopse aŕ po Strasburk. Je
třeba stále znovu číst minulost na těchto

182

mramorových stránkách. Je třeba se
obdivovat a neustále listovat v knize,

kterou sepsalo

stavitelství; avšak nesmíme přitom
popírat velikost budovy, kterou zase nyní
staví knih-

Tato budova je obrovská. Nevím, který
statistik vypočítal, že kdyby se nastavěly
na sebe

všechny svazky vyšlé z knižního lisu od
časť Gutenbergových, vyplnila by se tím
vzdálenost

mezi zemí a měsícem; ale o tomto druhu
velikosti nechceme mluvit. A pokoušíme-
li se

nicméně utvořit si[^]v duchu celkovou
představu o úhrnném množství
knihtiskařských

výrobkt ať po naše dni, zdalipak se nám
nejeví tento celek jako ohromná, o celý
svět opřená

stavba, na níž lidstvo pracuje bez oddechu
a jejíž obrovský vrchol se ztrácí v
hlubokých

mlhách budoucnosti? Je to mraveniště
ducht. Je to úl, kam přilétají se svým
medem všecky

obraznosti, ty zlaté včelky. Budova má
tisíc poschodí. Tu a tam vidíme ústít do
jejích

schodišť temné podzemní chodby vědy,
jež se protínají v jejích útrobách. Všude na
jejím

povrchu vidíme, jak umění hýří svými

arabeskami, rtčicemi a krajkovím. Každé jednotlivé

dílo, ať se nám zdá jakkoli vrtošivé a osamocené, má tu své místo a svť výstupek. Ze všeho

vyplývá soulad. Od katedrály Shakespearovy ať po mešitu Byronovu kupí se bez ladu a

skladu na této metropoli světové myšlenky tisíce vítek. Vespod bylo zapsáno několik starých

cenných děl lidstva, které stavitelství nezaznamenalo. Vlevo od vchodu byl zasazen starý

Homértv basrelief z bílého mramoru, napravo zdvíhá svých sedm hlav

mnohojazyčná bible.

O kus dál se jeří hydra Romancer a
několik rtznorodých forem, Vědy a
Nibelungy. Ostatně

zůstává tato zázračná budova věčně
neukončena. Tiskařský lis, tento obří stroj,
jenž bez ustání

čerpá všechnu duševní mízu z lidské
společnosti, chrlí neustále nový materiál k
svému dílu.

Celé lidské pokolení je na lešení. Každý
duch je zedníkem. I ten nejposlednější
vyplňuje

mezeru nebo klade svtj kámen. Restif de
la Bre-tonne přináší svou ntši odpadkt.
Každý den

se zvýší stavba o novou vrstvu. Nezávisle
na pŕvodním a osobním pŕínosu kaŕdého
spisovatele jsou i pŕíspěvky hromadné.
Osmnácté

183

století dává Encyklopedii, Velká revoluce
dává Mo-n i t e u r. Ano, i to je stavba, jeť
roste a

vrší se v nekonečných spirálách; i zde je
matení jazykť, neustálá činnost, neúnavná
práce,

úporný zápas veškerého lidstva, útočišťě
slíbené lidskému duchu pŕed novou
potopou, pŕed

záplavou barbarť. Toť druhá Babylonská

vět lidstva.

184

KNIHA ŠESTÁ

Nestranný pohled na tehdejší soudnictví
Přešťastným Člověkem byl léta páně 1482
uro-

zený pan Robert d' Estouteville, rytíř, pán
na Beyne, baron z Yvri a Saint-Andry v
Marche,

královský rada a komoří a strážce
bezpečnosti a soudnictví města Paříže. Ten
krásny úřad

pařížského hejtmana, považovaný spíše za
vrchnost než za službu, dostal od krále
takřka před

sedmnácti léty, v roce komety,* dne 7.
listopadu 1465. Jak praví Joannes Loem-
noeus,

"dignitas quae cum non exigua potestate
politiam con-cernente, atque praerogativis
mulús et

juribus conjuncta est". Bylo podivuhodné,
že v roce 1482 měl šlechtic královský
úřad, jehož

jmenovací listiny pocházely z doby, kdy
se nemantelská dcera Ludvíka XI. vdávala
za pana

levobočka bourbonského. Téhož dne, kdy
Robert d' Estouteville vystřídal Jakuba de
Villiers

v úřadě pařížského hejtmana, mistr Jan

Dauvet nahradil pana Hélye de Thorrettes
ve funkci

prvního předsedy nejvyššího soudního
dvora, Jehan Jouve-nel des Ursins vypudil
Petra de

Morvilliers z úřadu francouzského
kancléře, Regnault des Dormans vytlačil
Petra Puy z

úřadu řádného zpravodaje soudu
královského dvora. Avšak kolik hlav se
vystřídalo v

předsednictví, kancléřství a zpravodajství
od té doby, co Robert d' Estouteville držel

pařížské hejtmanství! Bylo mu dáno v
opatrování, jak pravily jmenovací listiny;
a on je jistě

dobře opatroval. Držel se ho jako klíště,
ztělesňoval je a ztotožnil se s ním tak
dokonale, že

unikl té vášnivě zálibě ve změnách, již byl
posedlý Ludvík XI., král nedůvěřivý,
hašteřivý a

pracovitý, který se sna-

185

žil udržet pružnost své vlády častým
jmenováním a sesazováním. Ba statečný
rytíř Robert d'

Estouteville dosáhl dokonce pro svého
syna nástupnictví svého úřadu a již po dvě
léta bylo

uvedeno jméno urozeného pána Jakuba d'

Estouteville, královského panoše, vedle
jeho jména

v čele rejstříku úředníků pařížského
hejtmanství. Jistě vzácná a zcela zvláštní
přízeň! Je

pravda, že Robert d' Estouteville byl dobrý
voják, že loyálně zdvihl korouhev do boje
proti

lize obecného blaha a že věnoval královně
překrásného cukrového jelena v den jejího
příjezdu

do Paříže roku 14 ... Navíc měl dobrého
přítele v panu Tristanu l'Hermite,
vrchním maršálku

královského dvora. A tak vedl pan Robert
velmi příjemný a zábavný život. Měl

především

velmi dobrý plat, na který se upínaly a
jako další hrozny na jeho vinici
navěšovaly příjmy z

civilních a trestních soudních archivů
pařížského hejtmanství, dále příjmy z
civilních a

trestních sporů v soudních síních Embas v
Châteletu, aniž počítáme nějaké to mýto v
Mantu a

v Corbeilu a výtětky z poplatků za mletí v
Paříži a z dávek dohlížitelům na prodej a
míru

dříví a soli. A přidejte k tomu potěšení, že
mohl při úředních objíždkách městem
stavět na

odiv a mezi zpola červenými a zpola
hnědými obleky konšelt a obvodních
velitelů městské

strážte okázale ukazovat své krásné brnění,
jemuž se ještě dnes mňtete obdivovat,
neboť je

vytesáno na jeho náhrobku v opat-ství
valmontském v Normandii, i přilbu, zcela
zprohýbanou

z bitvy u Montlhéry. A pak, což to byla
maličkost, býti svrchovaným pánem
dvanáctičlenné

osobní strážte, vrátného a strážce v
Châteletu, dvou vyslychajících soudců v
Châteletu, jimž

se říkalo auditores Castelleti, šestnácti

komisař šestnácti městských čtvrtí,
řalárníka v

Cháteletu, čtyř lenních strátníků, sto
dvaceti jízdních strátníků, sto dvaceti
strátníků s

prácaty i konečně velitele stráže s jeho
stráží, záložní stráží, přední stráží a zadní
stráží?

Coťpak to byla maličkost, vykonávat vyšší
i nižší spravedlnost, mít právo pranýřovat,
věšet

a vláčet ulicemi, nečítajíc v to pravomoc
první instance v menších sporech šlechty,
in prima

instancia, jak praví listiny v pařížském
vikomtství, tak slavně obdařeném

sedmi šlechtickými soudními obvody? Je možno si představit něco příjemnějšího než vydávat

zatykače a rozsudky, jak činil každodenně pan Robert d' Estouteville ve velikém Châteletu

pod širokými a sraženými lomenými oblouky Filipa Augusta? A jíti pak, jak to dělával

každého večera, do toho rozkošného domu v ulici Galilejské v sousedství královského paláce,

kterýto dům měl po své ženě, paní Ambrosii de Loré, aby si tu odpočinul po námaze z toho,

že poslal nějakého chudáka strávit noc do
"oné komtrky v ulici U rasovny, které
používali

hejtmane a konšelé pařížští s oblibou jako
vězení a jeť byla jedenáct stop dlouhá,
sedm stop a

čtyři palce široká a jedenáct stop
vysoká".*

A pan Robert d'Estouteville neměl jen
zvláštní soudní pravomoc jako hejtman a
vikomt

pařížský, nýbrž měl též podstatnou účast v
hrdelní pravomoci králově. Nebylo jen
trochu

význačnější hlavy, která by nebyla prošla
jeho rukama, než ji dostal kat. To on došel

do

Baštily svatého Antonína pro pana de Nemours, aby ho dovedl na náměstí U tržnic, a pro

pana de Saint-Pol, aby ho odvedl na náměstí Grěve. Pan de Saint-Pol se mračil a zle si

stěžoval, k velké radosti pana hejtmana, jenž neměl pana komořího rád.

Nuže, to bylo jistě více, než je třeba k šťastnému a slavnému životu i k tomu, aby si člověk

zasloužil významnou stránku v té zajímavé historii pařížských hejtmanů, kde se dovídáme, že

Oudard z Villeneuve měl dům v ulici
Řeznické, že Vilém z Hangast koupil
Velký i Malý

savojský palác, že Vilém Thiboust-
daroval řeholnicím svatě Jenovefy své
domy v ulici

Clopin, že Hugo Aubriot bydlel v paláci U
dikobraza, a jiné domácí události.

A přece, ačkoli měl tolik dítvodt, aby tíl
klidně a radostně, probudil se pan Robert
d'

Estouteville ráno dne 7. ledna 1482 celý
rozmrzelý a ve vražedné náladě. Jaká byla
příčina

této nálady? Sám nedovedl říci. Že nebe
bylo šedivé? Ze Přezka jeho starého

opasku z

Montlhéry byla špatně utažena a příliš
vojensky svírala jeho hejtmanské břicho?
Nebo proto,

187

že viděl, jak pod jeho okny jdou po ulici
ve Čtyřstupech pobudové v kabátech bez
košil, s

klobouky bez dýnka, s žebráčkou mošnou
a lahví po boku a tropí si z něho posměch?
Nebo

to byla nejasná předtucha těch tří set
sedmdesáti liber dvanácti soldt a osmi
haléřt, o které

měl o rok později budoucí král Karel VIII.

zkrátit příjmy pařížského hejtmanství?
Necht' si

čtenář vybere; co se nás týče, přiklonili
bychom se prostě k názoru, že byl v špatné
náladě,

protože byl v špatné náladě.

Bylo to ostatně nazítří po slavnosti,
protivný den pro každého, hlavně však pro
úředníka,

jehož povinností je zamést všechnen neřád,
doslova i obrazně, který zůstane po
pařížské

slavnosti. A pak, měl řídit zasedání ve
Velkém Châteletu. A my jsme si všimli, že
se

soudcové obyčejně zařizují tak, aby den, kdy mají přelíčení, byl zároveň dnem jejich špatné

nálady, aby tak měli vřdycky na kom si ji pohodlně vybít ve jménu krále, zákona a spravedlnosti.

Soudní přelíčení však bylo zahájeno bez něho. Jeho zástupci v řízení civilním, trestním i

soukromém vykonávali svřj řřad jako obvykle; a od osmi hodin ráno přihlířelo spokojenř

nřkolik desřtek mřšťanř a mřšťanek, namařkanřch a střsnřnřch v tmavřm koutř soudnř sřnř

Embas v Cháteletu za silnou dubovou a
zděnou přepážkou, pestré a radostné
podívané, jak

mistr Florián Barbediene, soudce v
Cháteletu, zástupce pana hejtmana,
vykonává poněkud

bez ladu a skladu a zcela nazdařbth civilní
a trestní pravomoc.

Síň byla malá, nízká, klenutá. V pozadí
síně stál sttl, ozdobený liliovými květy, za
ním

neobsazené veliké vyřezávané křeslo z
dubového dřeva, určené pro hejtmana,
vlevo stolice

pro vyslýchajícího soudce mistra Floriána.
Pod ním seděl zapisovatel a cosi čmáral.

Naproti

byl lid; a přede dveřmi i před stolem bylo mnoho biřict hejtmanství v hara-sových kabátcích

fialové barvy s bílými kříži. Dva biřici z radnice, oblečení v kazajky "Všech svatých", naptl červené a naptl modré, stáli na stráži před nízkými zavřenými dveřmi, jež bylo vidět vzadu

za stolem. Jediné úzké gotické okno, proražené do tlusté zdi, ozařovalo bledým lednovým

188

světlem dvě pitvorné figury; rozmarného kamenného čertíka ve svorníku klenby a soudce,

který seděl v pozadí síně na liliových
květech.

Jen si představte mistra Floriána
Barbedienna, soudce chá-teletského, jak
sedí za

hejtmanským stolem mezi dvěma kupami
soudních spisů, nachýlený, o lokty opřený,
nohu na

vlečce svého roucha z hnědé hladkého
sukna, obličej zabořený do kořesiny z
bílého

beránka, obgčí jakoby vybledlé,
červeňoučký a zasněný, jak mřourá očima
a majestátně

vystavuje své tučné tváře a lalok pod
bradou.

Nuže, tento vyslýchající soudce byl
hluchý. Lehká to závada pro soudce.
Přesto mistr Florián

soudil bez odvolání a velmi věcně. Je
jistě, že postačí, aby se soudce tvářil, jako
že poslouchá;

a ctihodný vyslýchající soudce splňoval
tuto jedinou a podstatnou podmínku
spravedlivé

justice tím lépe, že jeho pozornost
nemohla být tříštěna řádným hlukem.

Ostatně měl mezi posluchačstvem
nelítostného kritika všech svých skutků i
gest v osobě

našeho přítele Jana Frolla ze Mlýna,
onoho studentíka, kterého jsme poznali

včerejšího dne,

onoho darmošlapa, kterého mohl člověk
potkat s jistotou všude po Paříži, jen ne
před

katedrou profesort.

"Podívej se," hovořil tiše k svému
společníkovi Robinu Vejražkovi, který se
chechtal vedle něho, zatím co on
doprovázel poznámkami výjevy, jeť se
před nimi odehrávaly, "podívej se

na tu Johanku Buissonovou! Hezká holka
toho po-valeče z Nového trhu! — Na mou
duši, ten

dědek ji odsoudí! Je už zrovna tak slepý
jako hluchý! Patnáct pařížských soldt a
čtyři haléře

za to, že nosila dva rtěnce! To je trochu drahé! Lex duñ carminis. — A kdo je tohle? Robin

Chief-de-Ville, pancéřník. — Poněvadž byl uznán za mistra a přijat do cechu? — To je jeho

vstupní poplatek. — Holá, dva šlechtici mezi těmi darebáky! Aiglet de Soins, Hutin de

Mailly. Dva panoši, corpus Cbristi! Ach, hráli v kostky! Kdy tu uvidím našeho rektora? Sto

pařížských liber pokuty do královské pokladny! Barbedienne do toho řete jako hluchý —

však také je hluchý. — Ať je ze mne mťj

bratr arcijáhen, jestli mi to zabrání hrát;
hrát ve dne,

hrát v noci, ťít jen pro hru,

189

umřít na hru, prohrát poslední košili i
duši. — Svatá Panno, těch holek! Jedna
pěkně po druhé,

mé ovečky! Ambrosie Lé-cuyerová!
Isabella la Paynerte! Berarda Gironinová!
Znám je

všechny, přísámbth! Pokutovat je!
Pokutovat! To vás odnaučí nosit
pozlacené pásy! Deset

pařířských soldt! Vy koket-ky! — Ó ta
stará soudcovská kebulé, hluchá a pitomá.

Ach, ten

t'ulpas Florián, ten trulant Barbedienne!
To je něco pro něho! Ťere sudiče, ťere
proces, ťere,

přetvykuje, cpe se, krmí se! Pokuty,
konfiskace, taxi, výlohy, soudní útraty,
tresty, náhrady

škod a úroky, mučení, vězení a ťalář,
ťelízka s náhradou útrat, to je pro něj jako
vánočka

nebo jako svatojanský chlebíček! Podívej
se na to prase! — Výborně, ještě jedna
křehotinka!

Teobalda Thibaudová, je to ona! Za to, ťe
vyšla z ulice Glatigny! — A kdo je ten
hoch?

Gieffroy Ma-bonne, velitel lučištníků. Klel
jménem Páně! Pokutu Theo-baldě! Pokutu

Gieffroyovi! Pokutu oběma! Ten starý
hlu-choun patrně spletl obě záležitosti!
Sázím deset

proti jedné, že bude děvka platit za
rouhání a lučištník za lásku! — Pozor,
Robině Vejražko!

Koho to přivádějí? Tolik biřičů! Při
Jupiterovi! Všichni honicí psi jsou zde!
To bude asi

největší kus z lovu. Kanec. — Opravdu
kanec, Robině. — A jaký krásný! — Při
Heraklovi, to

je náš včerejší kníže, náš papež blázna, náš
zvoník, náš jednooký, náš hrbáč, náš

rozškle-

benec! To je Quasimodo!"

Nebyl to nikdo jiný.

Byl to Quasimodo, řemeny omotaný,
provazy spoutaný a dobře střetný. Četa
bířict kolem

něho byla vedena samým velitelem
hlídky, jenž měl na prsou vyšit znak
Francie a na zádech

znak města Paříže. Ostatně nebylo na
Quasimodovi ať na jeho nestvůrnost nic, co
by mohlo

ospravedlnit tento průvod halaparten a
pušek; byl zasmušilý, mlčelivý a klidný.
Jen chvílemi

vrhal jediným okem potměšilý a hněvivý
pohled na pouta, jimiž byl svázán.

Rozhlížel se také kolem sebe, ale
pohledem tak pohaslým a ospalým, že si
řeny na něj

ukazovaly posměvačně prstem.

Zatím mistr Florián, vyslýchající soudce,
převracel pozorně akta žaloby vznesené
proti

Quasimodovi, jež mu podal písař,

190

a když si je prohlédl, zdálo se, že se na
chvíli zamyslel. Díky této obezřetnosti, na
kterou vždy

pečlivě pamatoval, neť začal vyslýchat,
znal vřdy předm jméno, osobní údaje,
poklesky

obřalovaného, pronášel předvídané
námitky na předvídané odpovědi a
podařilo se mu

vyplésti se ze všech kliček výsledku, aniť
přiliš prozrazoval svou hluchotu. Akta
řaloby mu

byla tím, čím je slepci pes. Stalo-li se
náhodou, ře se tu a tam jeho neduh
prozradil nějakým

nesouvislým oslovením nebo nějakou
nesrozumitelnou otázkou, považovali to
jedni za

hloubku ducha, druzí za hloupost. V obou

případech neutrpěla čest úřadu úhony;
neboť je

přece jen lépe, je-li soudce považován za
hlupáka nebo hlubokého člověka než za
hluchého.

Dával si tedy velmi záležet na tom, aby
zatajil přede všemi svou hluchotu, a
zpravidla se mu

to dařilo tak, že nakonec klamal i sám
sebe. To je ostatně snadnější, než si člověk
myslí.

Všichni hrbáči chodí s hlavou vzhůru,
všichni kokta-lové rádi tlachají, všichni
hluší mluví

potichu. On sám se považoval nanejvýš za
trochu nedoslýchavého. To byl v tomto

ohledu

jediný ústupek veřejnému mínění ve chvílích upřímnosti a zpytování svědomí.

Když tedy přetvářkal dobře Quasimodovu věc, zvrátil hlavu nazad a zavřel zpola oči, aby si

dodal více vznešenosti a nestrannosti, takže byl v tu chvíli hluchý i slepý zároveň. Dvojí to

podmínka, bez níž není dokonalého soudce. A v této úřední poloze započal výslech.

"Jmenujete se?"

Tu však nastal případ "zákonem nepředvídaný", že totiž hluchý vyslýchal

hluchého.

Quasimodo, kterého nic neupozorňovalo na položenou otázku, díval se dále upřeně na

soudce a neodpovídal. Hluchý soudce, jenž nebyl ničím upozorněn na hluchotu

obžalovaného, domníval se, že obžalovaný odpověděl, jak činili obyčejně všichni

obžalovaní, i pokračoval se svým obvyklým a hloupým sebevědomím.

"Dobře. Vaše stáří?"

Quasimodo neodpověděl ani na tuto otázku. Soudce se však domníval, že byla zodpověděna,

a pokračoval:

191

"A nyní, váš stav?"

Stále totéž mlčení. Posluchači si však počínali již šuškat a upozorňovat se pohledy.

"Stačí," pokračoval s neotřesitelným klidem vyslychající soudce předpokládaje, že

obžalovaný po třetí odpověděl. "Jste obžalován před námi: primo z rušení nočního klidu;

secundo z násilného útoku na osobu nevěstky, in praejudicium meretricis; tertio ze vzpoury a

neposlušnosti vtčí lučištníkům strážte
našeho královského pána. Vyslovte se o
tom všem. —

Písaři, zapsal jste, co obžalovaný doposud
řekl?"

Po této nešťastné otázce vypukla v soudní
síni bouře smíchu tak prudká, tak
bláznivá, tak

nakačlivá, tak všeobecná, že i oba hluší ji
musili upozorovat. Quasimodo se obrátil a
pokrčil

opovrčlivě hrbem, kdežto mistr Florián,
stejně uťaslý jako on, v domnění, že byl
smích

posluchačt vyvolán nějakou neuctivou
odpovědí obžalovaného, zřejmou i jemu

tím

pokrčením ramen, oslovil ho rozhořčeně:

"2a svou odpověď byste zasloužil, vy darebáku, oprátku! Víte, s kým mluvíte?"

Tento výpad ovšem rozhodně nemohl zastavit výbuch všeobecné veselosti. Zdál se všem tak

pošetilý a ztřeštěný, že šílený smích zachvátil i biřice z radnice, druh kopiníkt, u nichž blbost patřila k uniformě. Jen Quasimodo zachoval vážnost, prostě proto, že nerozuměl ničemu, co

se dělo kolem něho. Čím dál tím podrážděnější soudce se domníval, že musí pokračovat

týmž tónem, v naději, že tak nažene
obřalovanému hrtzu, jeť bude pťsobit i na
posluchačstvo

a přivede je opět k uctivému chování.

"Tak vy se tedy opovažujete, vy zvrhlíku,
vy lupiči jeden, uráťet vyslýchajícího
soudu v

Cháteletu, úředníka paříťské veřejné
bezpečnosti, který má za úkol vyšetřovat
zločiny, pře-

činy a nepořádky, dohlíťet na všechna
řemesla a zakazovat kupecké výsady,
udrťovat v

pořádku dlatťbu, zakazovat podomní
obchod s hrabavou drťbeťí a zvěřinou,
kontrolovat

délku polen i jiných druhů dříví, zbavovat město bláta a vzduch nakažlivých nemocí, zkrátka

řečeno starat se bez ustání o blaho občanstva, a to bez platu a bez naděje na odměnu.

192

Víte, že se jmenuji Florián Barbedienne, že jsem skutečný zástupce pana hejtmána a nadto

vyšetřující, dozorčí a zkušební komisař se stejnou mocí u soudu hejtmanského, hrabského,

správního a vrchního?"

Není důvodu, proč by měl hluchý přestat

mluvit k hluchému. Bťh ví, kde a kdy by
byl mistr

Florián přistál opět na pevnině, když se
takto pustil plnými plachtami do vysoké
výřčnosti,

kdyby se nebyla náhle otevřela nízká
dvířka vzadu a nevstoupil sám pan
hejtman.

Mistr Florián při jeho vstupu neumkl, ale
obrátil se na podpatcích a svťj proslov,
kterým

hřímal před chvílí proti Quasimodovi,
namířil náhle na hejtmana: "Milosti,"
pravil, "ťádám, aby zde přítomný
obťalovaný byl potrestán za tětjou a
neslýchanou uráťku soudu, jak sám

uznáte za vhodné."

A posadil se celý udýchaný a utíral si veliké krtpěje potu, které mu padaly s čela a jako slzy

smáčely pergameny rozložené před ním. Pan Robert d'Estouteville se zamračil a pokynul

Quasimodovi tak pánovitým a výmluvným gestem, že hluchý z něho něco pochopil.

Hejtman ho přísně oslovil: "Co jsi provedl, darebáku, že jsi tady?"

Ubožák domnívaje se, že se hejtman ptá na jméno, přerušil mlčení, které obvykle zachovával,

a odpověděl drsným a hrdelním hlasem:
"Quasimodo."

Odpověď souvisela tak málo s otázkou, že bláznivý smích znovu propukl a že pan Robert,

zrudlý hněvem, zvolal: "Ty se vysmíváš i mně, arciničemo?"

"Zvoník u Matky Boží," odpověděl Quasimodo v domnění, že má vysvětlit soudci, čím je.

"Zvoník!" odpověděl hejtman, jenž se probudil toho rána, jak jsme řekli, už tak v dosti špatné náladě, aby bylo ještě třeba rozněcovat jeho zuřivost tak podivnými odpověďmi. "Zvoník!

Dám ti zahrát dttkami po hřbetě

zvonkovou hru na pařížských nároťích!
Rozuměls,

holomku?" ^ "Chcete-li vědět, kolik je mi
let," prones! Quasimodo, "myslím, že mi
bude na svatého Martina dvacet."

To bylo příliš silné; hejtman se už
neudržel.

193

"Tak ty si děláš bláznů z hejtmanství,
bídáku! Páni biřici s práčaty, odvedete mi
toho ničemu na pranýř na náměstí Greve,
nasekáte mu a hodinu ho budete na
pranýři otáčet! Ten mi to

zaplatí, přísámboh! Nařizuji, aby byl tento
rozsudek veřejně vyhlášen v přítomnosti
čtyř

soudních trubačů v sedmi kastelánstvích hrabství pařížského!" Písař se jal ihned sepisovat

rozsudek. "Krucinál, to je dobře rozsouzeno!" zvolal ve svém koutě student Jan Frollo ze Mlýna.

Hejtman se obrátil a znovu upřel na Quasimoda své jiskřivé oči. "Myslím, že ten darebák

řekl krucinál. Písaři, přidejte dvanáct pařížských haléřů pokuty za klení a ať z toho dostane

polovinu kostel svatého Eustacha. Chovám obzvláštní úctu k svatému Eustachovi."

Za několik minut byl rozsudek sepsán.

Jeho znění bylo prosté a krátké. Řízení před

hejtmanským a hrabským soudem města Paříže nebylo v té době dosud upraveno soudním

presidentem Thibaukem Bailletem a královským advokátem Rogerem Barmnem; nebylo

tehdy ještě přecpáno oním houštím právnických háček a procedur, které do něho na počátku

šestnáctého století nasadili ti dva právníci. Všecko v něm bylo jasné, rychlé, zřetelné. Šlo se v

něm přímo k cíli a na konci každé stezky bez oklik a houštin bylo hned vidět kolo,

šibenici

nebo pranýř. Člověk aspoň věděl, kam jde.

Písař předložil rozsudek hejtmanovi, který naň přiložil svou pečeí a vyšel, aby pokračoval ve

své obchůzce po soudních síních v náladě, jež toho dne naplnila jistě všechny pařížské

žaláře. Jan Frollo a Robin Vejračka se smáli do dlaně. Quasimodo se na to všechno díval

lhostejně a udiveně.

Tu však pocítil písař útrpnost s odsouzeným ubožákem a v domnění, že dosáhne pro něj

zmírnění trestu, nachýlil se ve chvíli, kdy
mistr Florián Barbedienne četl rozsudek,
co

nejblíže k uchu vyslychajícího soudce a
řekl mu, ukazuje na Quasimoda: "Ten
člověk je

hluchý."

Doufal, že ten společný neduh vzbudí
účast mistra Floriána k odsouzení, leč
mistr Florián si

především nepřál, jak jsme již
poznámeli, aby si lidé všimli jeho
hluchoty. A pak

194

měl tak tvrdý sluch, že neslyšel ani slova z

toho, co mu pisar povídal. Ale chtěl vypadat, jako

by slysei, i odpověděl: "Ach tak, to je něco jiného. Nevěděl jsem to. V tom případě bude na

pranýři o hodinu déle."

A podepsal takto pozměněný rozsudek.

"Dobře mu tak," řekl Robin Vejračka, který md na Quasimoda spadeno, "to ho odnaučí utrhovat se na lidi.

II

Myší díra

A nyní se s dovolením čtenářovým vrátíme zpět na náměstí Grěve, které jsme

včera s

Gringoirem opustili, abychom se vydali za Esmeraldou.

Je deset hodin ráno. Všechno tu připomíná včerejší slavnost. Dlažba je pokryta odpadky;

stuhy, hadry, péra z chochoť, kapky vosku z pochodní, drobty z veřejné hostiny. Tu a tam

zevlují, jak se říká, hloučky měšťanť, rozkopávají no-, hou oharky z ohňostroje, znovu u

vytržení hledí na Sloupový dťm, vzpomínajíce na překrásné čalouny, jimiť byl včera

vyzdoben a po ničt̃ tam dnes zbyly jen
hřebíky — poslední připomínka
radovánek. Středem

těchto skupin valí své soudky prodavači
moštu a medoviny. Několik spěchajících
chodct

přejde kolem. Obchodníci hovoří a
pokřikují na sebe ze dveří svých krámk.
Všichni mají na

rtech slavnost, vyslance, Cop-penola,
papeže blázn; je to hotové závodění ve
vtipných

poznámkách a smíchu. Mezitím se
objevili čtyři biřici na koních, rozestavili
se po čtyřech

stranách pranýře a soustředili kolem sebe
valnou část na náměstí roztroušeného
davu, který tu

nyní bez hnutí a unuděně postává v naději,

že uvidí nějakou popravičku.

Jestliže se čtenář už vynadával na toto žité
a hlučné divadlo, jež se odehrává po celém
náměstí, a obrátí nyní své zraky k onomu
starobylému pólo gotickému, pólo
románskému

domu u věže Rolandovy, který tvoří roh
nábřeží na

195

západě, můžete spatřit v rohu jeho prťcelí
tlustý, malbami bohatě vyzdobený veřejný
breviář,

chráněný před deštěm malou stříškou a
před zloději mříží, skrze niž je však možno
v něm

listovat. Vedle breviáře je úzké gotické okénko, vedoucí na náměstí a uzavřené dvěma křížem

zasazenými tyčemi — jediný otvor, který propouští trochu vzduchu a světla do malé komůrky

bez dveří, vyhloubené v tlusté zdi v přízemí starého domu, komůrky, jež je ponořena v klid

tím hlubší a ticho tím mrtvější, že kolem dokola vře a kolotá rušné náměstí, nejklidnatější a

nejhlučnější ze všech náměstí pařížských. Tato komůrka byla pověstná v Paříži již před třemi

sty léty, kdy ji dala vytesat do zdi svého

vlastního domu paní Rolanda z Rolandovy
věže na

znamení smutku po svém otci, který
zahynul v křižácké výpravě, aby se navždy
uzavřela v

tomto příbytku, který si jediný ponechala
z celého paláce a jehož dveře byly zazděny
a

okénko v zimě v létě otevřené; vše ostatní
rozdala chudým a Bohu. V tomto
předčasném

hrobě čekala nešťastná dívka vskutku
plných dvacet let na smrt: ve dne v noci se
modlila za

duši svého otce, spala v popelu, pod
hlavou ani kámen, oblečena v černý pytel,

řivila se jen

chlebem a vodou, pokud jí to soucitní
chodci položili na kraj okénka, a byla tak
řiva z

almuřen, které sama dřívě udílela. Ve
chvíli smrti, když odcházela do jiného
hrobu, odkázala

na věčné oasy tuto celu zarmouceným
řenám, matkám, vdovám nebo dcerám,
které by měly

dřvod mnoho se modlit za sebe nebo za
jiné a byly ochotny pohřbít se za řiva ve
velikém řalu

nebo ve velikém pokání. Tehdejší chudina
ji krásně pohřbila s pláčem a řehnáním;
leč k

jejich veliké lítosti zbožná dívka nemohla
být prohlášena za svatou — chyběly jí
vlivné

přímluvy. Méně zbožní doufali, že se ta
věc snadněji spraví v nebi než v Římě, a
tak místo

papeže modlili se prostě za zesnulou sami.
Většina se jich spokojila tím, že
považovala

památku Rolandinu za posvátnou a že její
hadry uctívala jako relikvie. Město pak na
přání

zbožné panny věnovalo veřejný breviář,
který byl zasazen do zdi hned vedle
okénka do cely,

aby se tu kolemjdoucí občas zastavili,

třebas jen proto, aby se pomodlili,
modlitba pak aby

196

jim připomněla almužnu, aby tak ubohé
poustevnice, dědičky cely Rolandiny,
nezemřely

docela hladem a zapomenutím.

Podobné hroby nebyly ostatně ve
středověkých městech příliš vzácné. Často
na nejživější

ulici, na nejrušnějším a nejhlučnějším
tržišti, právě uprostřed, téměř pod nohama
koní a pod

koly vozíků narazil člověk na sklep,
studnu nebo zazděnou a zamřížovanou

komírku, kde se

ve dne v noci modlila lidská bytost, jeť se
dobrovolně zaslíbila věčnému zoufalství
nebo

velikému pokání. A všechny úvahy, které
by v nás dnes vzbudila tato prazvláštní
podívaná, ta

strašná cela tvořící přechod
mezi, domovem a hrobem, městem a
hřbitovem, ten řivý tvor

odříznutý od lidské společnosti a počítaný
od nynějška k mrtvým, ta lampa, v níť
dohořívá

poslední kapka oleje ve tmě, ten poslední
záblesk řivota v hrobě, ten dech, ten hlas,
ta věčná

modlitba v kamenné truhle, ta tvář na
věky obrácená k onomu světu, to oko
ozářené už jiným

sluncem, to ucho přitisknuté k stěnám
hrobu, ta duše uvězněná v onom těle, to
tělo uvězněné

v onom řetězu, a pod tím dvojím obalem z
masa a ze žuly šepot té zmučené duše —
toho

všeho si dav nepovšiml. Ve své nemyslivé
a nedůvtipné zločnosti neviděli tehdejší
lidé

zločin tak mnohostranně. Brali
takovou věc povšechně, vážili si oběti,
ctili ji a po

případě i posvěcovali, ale o utrpení

neuvažovali a soucitem právě neoplývali.
Občas přinášeli

ubohému kajícíku nějaké sousto,
podívali se otvorem, zdali ještě ťije, o jeho
jméno se

nezajímal, stěží věděli, před kolika lety
počal umírat, a ze-ptal-li se cizinec na tu
ťivou hnijící kostru ve sklepe, odpovídali
sousedé prostě: "Je to poustevník," byl-li
to muž; a by-la-li to žena: "Je to
poustevnice."

Tak se tehdy dívali na všechno, bez
metafysiky, bez přehánění, bez
zvětšovacího skla,

prostým okem. Mikroskop nebyl tehdy
ještě vynalezen ani pro věci hmotné, ani
pro věci

ducha.

A tak i když to nevzbuzovalo přílišný podiv, příklady podobného odloučení od světa v

samém středu měst byly, jak už jsme dříve řekli, opravdu časté. V Paříži byl dosti velký počet

cel na modlení a pokání; téměř všechny byly obsazeny.

197

Je pravda, že duchovenstvo se staralo, aby nebyly prázdné (svědčilo by to o vlaštosti

věřících), a když neměli kajícíky, strkali tam malomocné. Kromě kobky na náměstí Greve

byla jedna na Montfauconu, jedna pod
márnicí hřbitova Neviňátek a ještě jedna,
nevím už

kde, tuším, že v domě Clichon; a byly
ještě jiné, na různých místech, kde po nich
zůstala

alespoň stopa v tradici, když už budovy
zmizely. Universitní čtvrť měla také své.
Na kopci

svaté Jenovefy zpíval po třicet let jakýsi
středověký Job sedm kajících žalmt na
hno-jišti na

dně cisterny; odříkával své žalmy vždy od
začátku znovu a znovu, v noci hlasitěji,
magna

voce per umbras, a ještě dnes, vstoupí-li

starožitník do ulice U mluvící studny, jako
by slyšel

jeho hlas.

Vraťme se však k cele v Rolandově věži a
dodejme, že nikdy jí nechybělo kajícnic.
Od smrti

panny Rolandy byla zřídka rok nebo dva
prázdná. Mnoho žen sem přišlo nadosmrti

oplakávat rodiče, milence, hříchy.
Pařížská zlomyslnost, která se plete do
všeho, dokonce i do

věcí, které se jí pramálo dotýkají, tvrdila,
že tam bylo jen málo vdov.

Latinský nápis, vepsaný do zdi podle
tehdejší módy, hlásal vzdělanému chodci

zbožné

poslání této komůrky. Zvyk vysvětlovat
účel budovy stručným heslem
nadepsaným nade

dveřmi udržel se až do poloviny
šestnáctého století. A tak můžeme ještě
dnes číst ve Francii

nad okénkem vězení knížecího domu
Tourvillt: Sileto et spera; v Irsku pod
štítem nad hlavní

branou zámku Fortescue: Forte scutum,
salus ducum; v Anglii nad hlavním
vchodem letního

sídla hrabat Cow-perť: Tuum est. Neboť
tehdy každá budova vyjadřovala nějakou
myšlenku.

Poněvadť cela vytesaná do zdi Rolandovy
větě neměla dveří, vyryli tedy nad okno
velkými

latinskými písmeny:

TUORA

Lid pak, jehoť zdravý smysl nevidí na
věcech tolik jemných odstínů a který s
oblibou

překládá slova Ludovico Mag-no slovy
Brána svatého Diviše, dal této černé,
temné a vlhké

198

kobce jméno "Trou-aux-Rats"* — Myší
díra. Výklad poněkud méně vznešený, ale
zato

malebnější.

Příběh s kukuřičnou plackou

V době, kdy se tento příběh odehrává, byla komůrka v Rolandově věži obsazena.

Přeje-li si

čtenář vědět kým, ať si jenom vyslechne rozhovor tří počestných kmoter, které ve chvíli, kdy

jsme jeho pozornost upoutali k Myší díře, kráčely přesně týmtž směrem, podél vody od

Châteletu na náměstí Greve.

Dvě z nich byly oblečeny jako ctihodné pařížské měšťanky. Jejich jemný bílý límeček, jejich

červeně a modře pruhovaná sukně z
hrubého sukna, jejich bílé pletené
punčochy s barevně

vyšitými klínky a přiléhající těsně k lýtku,
hranaté střevíce z rezavé kůže s černými

podešvemi, zvláště pak jejich pokrývka
hlavy, onen zvláštní druh čepce se zlatými
řádky,

ozdobený spoustou stuh a krajek, jaký
ještě dnes nosí ženy v kraji šampaňském
shodně s

granátníky carské gardy ruské — to
všechno nasvědčovalo tomu, že patří k oné
třídě

bohatých obchodnic, jež tvoří jakýsi střed
mezi "ženou" a "paní", řečeno mluvou

lokajť.

Neměly ani prstent, ani zlatých kříťť, leč
kaťďý viděl, ťe to nebylo z chudoby, nýbrť
prostě

ze strachu před pokutou. Jejich společníce
byla vystrojena podobným zptsobem,
avšak v

jejím obleku a v jejích zptsozech bylo
cosi, co prozrazovalo ťenu venkovského
notáře. Podle

toho, jak měla pás posazený vysoko nad
boky, bylo vidět, ťe už dávno nebyla v
Paříťi. Navíc

měla skládaný límeček, na střevících
mašle, sukni měla pruhovanou po šířce,
nikoliv po

délce, a ještě tisíc jiných nehorázností, jeť
pohoršovaly dobrý vkus.

První dvě řeny kráčely oním zvláštním
krokem, který je příznačný pro Paříťanky,
kdyť

venkovankám ukazují Paříť.

199

Venkovanka vedla za ruku tlustého
chlapce, který držel v ruce velikou placku.

S politováním musíme dodat, že v té drsné
zimě užíval místo kapesníku jazyka.

Chlapec se nechal vléci, non passibus
aequis, jak praví Ver-gilius, a každou
chvíli klopýtal,

nad čímž se matka hlasitě zlobila. Pravda, díval se víc na placku než na dlažbu. Jakási vátná

příčina mu však zřejmě bránila zakousnout se do ní, neboť se na ni jen něžně díval. Matka si

měla vzít placku na starost sama. Bylo přece kruté pťsobit tomuto baculatému pacholíčkovi

Tantalova muka.

Mezitím všechny tři ťeny (titul "paní" byl tehdy vyhrazen jen šlechticnám) mluvily najednou.

"Pospěšme si, Mahietto," pravila k venkovance nejmladší a zároveň nejtlustší z nich. "Bojím se velice, abychom nepřišli

pozdě. V Châteletu nám říkali, že ho povedou hned na pranýř."

"Ale co vás napadá, Oudardo Musnierová?" odporovala druhá Pařížanka. "Zůstane na pranýři dvě hodiny. Máme času dost. Už jste někdy viděla pranýřovali, drahá Mahietto?"

"Ano," odpověděla venkovanka, "v Remeši."

"Ale jděte mi k šípku s vaším pranýřem v Remeši! To je mizerná klec, kde ukazují jen

sedláky. To je toho!"

"Cože? Jenom sedláky?" zvolala Mahietta. "Na Soukenickém trhu v Remeši? Tam jsme

viděli pěkné zločince, takové, co zabili
otce a matku! Sedláky! Zač mě máte,
Gervasie?"

Venkovanka by se byla jistojistě málem
rozhněvala pro čest svého pranýře. Na
štěstí rozvátná

Oudarda Musnierová obrátila včas
rozhovor jinam.

"Abych nezapomněla, Mahietto, co říkáte
našim vlámským vyslancům? Máte také
tak krásné

vyslance v Remeši?"

"Přiznávám," odpověděla Mahietta, "že
takové Vlámky můžete člověk vidět jen v
Paříži."

"Všimla jste si v poselstvu toho velkého vyslance, toho pun-čocháře?" zeptala se Oudarda.

"Ano," přisvědčila ? Mahietta, "vypadá jako Saturn."

"A coť ten tlustý s tváří jako nahé břicho?" pokračovala

Gervasie. "A ten maličký, co má očka s červenými víčky, odranými a roztřepenými jako květ

bodláku?"

"Ale na jejich koně je krása pohledět," rozhovořila se Oudarda, "jak jsou vystrojeni podle módy své země."

"Ach, má drahá," vskočila jí do řeči

venkovanka Mahietta a bylo na ní vidět, že
ted' zas ona má vrch: "Co byste byla teprv
říkala, kdybyste byla viděla v roce
jednašedesátém při

korunovací v Remeši, před osmnácti lety,
koně knížat a královské družiny? Ty
rozmanité

postroje a čabraky! Jedny z da-mášku, z
jemného a zlatem protkávaného sukna,
podšité sobo-

linou; jiné ze sametu, podšité
hermelínem; jiné celé posázené zlatými
ozdobami, s těžkými

zlatými a stříbrnými šňapci. Co to stálo
peněz! A jaká krásná pářata seděla na těch
koních!"

"To je moţné," odsekla Oudarda, "ale přes to všechno mají Vlámové taky překrásné koně a včera vystrojil Vlámům na radnici pan purkmistr nádhernou večeři, kde je častovali cukrovím,

kořeněným vínem, lahůdkami a jinými znamení-tostmi."

"Co to povídáte, sousedko," zvolala Gervasie, "Vlámové večeřeli u pana kardinála v Malém bourbonském paláci!"

"Kdepak! Na radnici!"

"Zaručeně v Malém bourbonském paláci!"

"Určité na radnici," vyjela nakvašeně Oudarda, "vždyí jim tam doktor Scourable přednesl latinské uvítání, které se jim náramně líbilo. Říkal mi to můj muž,

přísečný knihkupec."

"Bylo to tak jistě v Malém bourbonském paláci," namítla stejně živě Gervasie, "že vám řeknu, co jim tam správce domu pana kardinála předložil: dvanáct dvojitých čtvrtků bílého, červeného

a červeného kořeněného vína, čtyřadvacet krabic zlateného slepovaného lyonského

marcipánu, právě tolik smolnic, z nichž každá váží dvě libry, a šest pětisudů beaunského

vína, bílého a červeného, nejlepšího, jaké mohli sehnat. Myslím, že to je jisté. Víím to od

svého muže, který je velitelem městské stráže v radní síni a který dnes ráno

srovnával

vyslance vlámské s vyslanci kněze Jana a s posly císaře trape-zuntského, kteří přišli do

Paříže z Mesopotamie za nebožtíka krále a měli kruhy v uších."

200

201

"Je to tak jisté, že večereli na radnici," trvala na svém Ou-darda, nijak nevyvedena z míry tímto výkladem, "že ještě nikdo nikdy neviděl takovou skvostnou přehlídku mas a cukroví."

"A já vám povídám, že je obsluhoval Sec, městský strážník, v Malém paláci

bourbonském, a

to vás asi plete."

"Říkám vám, že na radnici."

"V Malém bourbonském paláci, má drahá!
Vždyť dokonce osvětlili kouzelnými
lampami

slovo Naděje, které je vepsáno nad
hlavním portálem."

"Na radnici, na radnici! Vždyť tam hrál
Husson-le-Voir na flétnu!"

"Povídám vám, že ne!"

"Povídám vám, že ano!"

"A já, že ne!"

Dobrá tlustá Oudarda se právě chystala odpovědět a byly by si možná vjely do vlast, když tu

najednou Mahietta vykřikla: "Podívejte se na ten shluk lidí na konci mostu! Něco tam

uprostřed mají a pořád se na to dívají!"

"Opravdu," přisvědčila Gervasie, "slyším tamburinu. To asi Esmeraldička předvádí kousky se svou kozou. Rychle, Ma-hietto, přidejte do kroku a popoťte svého kluka! Přišla jste sem

přece, abyste si prohlédla zajímavosti Paříže. Včera jste viděla Vlány, dnes se musíte podívat

na cikánku!"

"Cikánku!" zvolala Mahietta, prudce se obrátila a přitiskla chlapce k sobě. "Pán Bth chraň!"

Ukradla by mi dítě! Pojd', Eustachu!"

A dala se do běhu podél vody k náměstí Grěve, ať měla most hezky daleko za sebou. Leč

chlapec, jak ho s sebou vlekla, upadl na kolena a matka se celá udýchaná zastavila. Oudarda a

Gervasie ji dohonily.

"Ta cikánka ťe by vám ukradla dítě?" řekla Gervasie. "Vy máte ale prapodivný nápad!"

Mahietta potřásla zamyšleně hlavou.

"Nejpodivnější na tom je," poznamenala Oudarda, "že ka-jícnice má o cikánkách zrovna takové mínění."

"Jaká kajícnice?" zeptala se Mahietta.

202

"No přece sestra Gudula," řekla Oudarda.

"A kdo je ta sestra Gudula?" ptala se opět Mahietta.

"Je vidět, že jste z Remeše, když to nevíte!" odpověděla Oudarda. "To je přece poustevnice z Myší díry."

"Jakže," ptala se uťaslá Mahietta, "to je ta ubořačka, co jí neseme tu placku?"

Oudarda přisvědčila hlavou.

"Právě ta. Za chvílku ji uvidíte u jejího okénka na náměstí Grěve. Smýšlí stejně jako vy o těch cikánských tulácích, co bubnují na tamburinu a hádají lidem osud. Nikdo neví, proč má

takovou hrtzu z cikánt a tulákt. Ale pročpak vy, Ma-hietto, berete nohy na ramena, sotva je

uvidíte?"

"Ach," vzdychla Mahietta a tiskla oběma rukama kulatou hlavičku svého chlapečka, "nechci, aby se mi přihodilo to, co se přihodilo naší Sedmikrásce."

"Ach, milá Mahietto, ten příběh nám musíte vyprávět," zvolala Gervasie a vzala ji pod pať.

"S radostí/zodpověděla Mahietta, "ale je vidět, že jste z Paříže, když tohle nevíte! Povím vám to tedy, ale kvůli tomu vyprávění nemusíme ztstat stát. Před osmnácti lety byla Sedmikráska

hezká osmnáctiletá dívka, jako jsem byla já, a je to její vina, že dnes není jako já dobrou,

statnou a svěťí šestatřicetiletou matkou, která má muže a chlapce. Ostatně, od svých Čtrnácti

let už na to neměla čas! — Byla dcerou Guybertauta, lodního pěvce v Remeši, toho, který hrál

před králem Karlem VII. při jeho korunovaci, když král plul po naší řece Vesle od Sillery až k

Muisonu, na kteréto lodi byla též Panna
Orleánská. Starý otec zemřel, když
Sedmikráska

byla ještě docela maličká, a tak měla už
jenom matku, sestru pana Matyáše
Pradona, mistra

železnického a kotlářského v Paříži v ulici
Parin-Garlin, který loni zemřel. Vidíte, že
byla z

dobré rodiny. Její matka byla na neštěstí
příliš hodná a nenaučila Sedmikrásku leda
trochu

vyšívát a dělat hračky, což nijak nevadilo
maličké, aby jaksepatří nevyrostla a
neztstala

velice chudou. Obě bydlely v Remeši, u

řeky, v ulici U zoufalého zármutku.
Pamatujte si to

dobře: myslím, že to právě přineslo
Sedmikrásce neštěstí. Roku
jedenašedesátého,

203

v roce korunovace našeho krále Ludvíka
XI., Bžh nám ho zachovej, byla
Sedmikráska tak

veselá a tak pťvabná, že jí všude říkali
Kytíčka-Pěnička. — Ubohé děvče! —
Měla hezké

zoubky a ráda se smála, aby je mohla
ukázat. Jenže dívka, která se ráda směje,
nakonec pláče;

krásné zuby zničí krásné oči. Tak to bylo i s Kytičkou-Pěničkou. Spolu s matkou si tětce

vydělávaly na řivobytí. Od smrti hudebníkovy hodně upadly. Jejich zlaté vyšívání jim

vynášelo sotva šest denárt týdně, což dohromady nejsou ani dva halíře s orlem. Kde byly ty

časy, kdy otec Guybertaut vydělával dvanáct pařížských soldť za jedinou písničku při

korunovací? Jednou v zimě, bylo to právě toho roku jedenašedesátého, když obě řeny neměly

uť ani polínko, ani otýpku a zima byla

velmi zlá, Kytička-Pěnička měla tak
rozkošně rtťová

líčka, ťe ji muťi nazývali Sedmikráskou. A
to ji zahubilo. — Eustachu! Opovať se
kousnout

do té placky! — Viděli jsme hned, ťe je
ztracena, kdyť jednou v neděli přišla do
kostela se

zlatým kříťkem na krku. Ve čtrnácti
letech! Jen si představte! Nejdřív to byl
mladý hrabě z

Cormontreuilu, který má své panství tři
čtvrtě míle od Remeše; pak pan Jindřich z
Tcian-

courtu, člen královské jízdy; pak menší
pán, Chiart z Beau-licmu, serťán; pak, jak

klesala

stále víc, Guery Aubergeon, královský
sluha, co krájel maso; pak Mace de
Frépus, holič

korunního prince; pak Thévenin, řečený
Mnich, králov kuchař; pak to šlo stále s
kopce, k

muži vřdy staršímu a méně vznešenému, až
padla na Viléma Racina, kolovrátkáře, a

Thierryho de Mer, lampáře. Tak ubohá
Kytíčka-Pěnička patřila všem a rozdala
světj zlatý

dukát do posledního haléře. Co vám mám
povídat? Ještě téhož roku, kdy byla
korunovace, v

roce jedenašedesátém, stlala lož správcí
nevěstinct. — Ano, ještě téhož roku!"

Mahietta vzdychla a setřela si slzu v oku.

"Ale na té historii není pranic zvláštního,"
řekla Gervasie, "kde jsou tu cikáni a děti?"

"Strpení," odpověděla Mahietta, "o
jednom dítěti hned uslyšíte. — V roce
šestašedesátém, tento měsíc tomu bude na
svatou Pavlu právě šestnáct let, porodila
Sedmikráska holčič-

204

ku. Nešťastnice! Měla velkou radost,
neboť už dávno si přála dítě. Její matka,
dobrácká, která

nade vším jen přimhuřovala oko, byla

mrtva. Sedmikráska neměla na světě
nikoho, koho by

mohla milovat, nikoho, kdo by ji měl rád.
Neboť těch pět let, co se spustila, udělalo
z Kytíčky

ubožáčku. Byla sama sa-motinká na světě,
ukazovali si na ni prstem, pokřikovali na
ni na

ulicích, strážníci ji tloukli, otrhaní kluci se
jí posmívali. A pak, bylo jí už dvacet let; a
pro milostnice je dvacet let už stáří.
Prostopášný život jí už vynášel jen tolik,
co kdysi její

vyšívání: vrásek přibývalo, dukát
ubývalo. Byla zase zlá zima, dříví bylo
zase vzácné v jejím

ohništi zrovna jako chleba v truhle.
Nemohla už pracovat, protože
rozkošnickým životem

zlenivěla, .a trpěla tím víc, protože
lenivost v ní probouzela zase
rozkošnické choutky. —

Tak alespoň vysvětluje pan farář od
svatého Remy, proč takové ženy zkusí více
zimy a hladu

než jiné zestárlé chuděrky."

"Ano," poznamenala Gervasie, "ale kde
jsou cikáni!"

"Jen počkejte chvíli, Gervasie!" okřikla
ji Oudarda, jejíž pozornost nebyla tak
napjata.

"Copak by zůstalo na konec, kdyby všechno bylo na začátku? Buďte tak hodná, Mahietto, a

pokračujte! Ubohá Kytička-Pěnička!"

Mahietta pokračovala.

"Byla tedy velice smutná, velice bídná, slzy jí brázdily líce. Leč ve své hanbě, ve své hříšnosti a opuštěnosti se domnívala, že bude méně opovrhovaná, méně hříšná a méně opuštěná, bude-li mít na světě něco nebo někoho, koho by mohla milovat a kdo by také ji měl rád. Jen

nevinné dítě mohlo vyplnit takovou touhu. — K tomuto přesvědčení došla, když se marně

pokoušela milovat zloděje, jediného muže,

který ji ještě chtěl; ,ale brzy poznala, že jí
zloděj

pohrdá. — Milenky potřebují bud
milence, nebo dítě, aby jím naplnily své
srdce. Jinak jsou

velmi nešťastné. Poněvadť nemohla mít
milence, zatoužila celou duší po dítěti, a
poněvadť

nepřestala být zbožná, modlila se za to
neustále k Bohu. Pán Bžh se nad ní slitoval
a dal jí

holčičku. Nemohu vám ani vylíčit její
radost: byl to hotový příval slz, něžností a
polibků.

Sama své dítě kojila, našila mu plínky z
jediné pokrývky, kterou měla

na lťtku, a necítla už ani zimu, ani hlad.
Celá tím zkrásněla. Ze stárnoucí dívky se
stala

mladá matka. Dvoření opět začalo, přátelé
se ke Kytické vraceli, našla opět
zákazníky pro

své zboží a ze všech těch hříšně nabytých
peněz nakoupila dětské prádélko, čepičky
a

slintáčky, krajkové kabátky a rozkošné
hedvábné čepečky a vůbec ji nenapadlo,
aby si

koupila novou pokrývku. — Eustachu, už
jsem ti jednou řekla, abys nejedl tu
placku! — Je

jisto, že malá Anežka, to bylo její křestní
jméno, neboť rodové jméno už
Sedmikraska dávno

neměla, je jisto, že tato maličká byla
bohatěji zavínuta stučkami a výšivkami
než skutečná

princezna! — Kromě jiného měla též
jedny rozkošné botičky, že jistě ani král
Ludvík XI.

takové neměl! Matka jí je sama ušila a
vyšila, vložila do nich všechno své
vyšivačské umění a

posílala je ozdobami jako šatečky pro
Panenku Marii. — Byly to nejrozkošnější
rtňové

botičky, jaké kdy svět viděl. Nebyly delší

neť mťj palec a člověk musil vidět, jak se z
nich ty

dětské noťičky vyzouvají, aby uvěřil, že se
tam vejdou. Je ovšem pravda, že ty
noťičky byly

tak maličké, tak roztomilé, tak rtťové!
Rtťovější neť hedvábí těch botiček! — Ať
budete mít

děti, Oudardo, uvidíte, že nic na světě není
tak rozkošné jako dětské noťičky
a ručičky."

"Nic si víc nepřeji, neť to," řekla s
povzdechem Oudarda, "ale musím počkat,
ať se zlíbí tět

panu Ondřeji Musnierovi."

"Ostatně," pokračovala Mahietta,
"Sedmikrásčina holčička neměla pouze
rozkošné nožičky.

Viděla jsem ji, ještě jí nebyly ani čtyři
měsíce, byl to andílek! Oči měla málem
větší než

pusinku a pŕvabné, hebké černé vlásky,
které se jí už vlnily. V šestnácti letech by z
ní jistě

byla pyšná černovláska! Její matka ji
milovala den ze dne bláznivěji. Hladila ji,
líbala ji,

mazlila se s ní, koupala ji, strojila ji, div ji
láskou nesnědla. Málem z ní rozumu
pozbyla a

stále za ni Bohu děkovala. Zvláště ty

hezké rtňové noťičky vzbuzovaly znovu a znovu její

úťas a přímo šílenou radost! Stále k nim tiskla rty a nemohla se vynadivit, jak jsou malinké.

Obouvala je do botiček, hned je zase zouvala, obdivovala je, ťasla nad nimi, vzhlížela přes

ně na svět, bylo jí líto, ťe se po nich musí učit

206

chodit na postýlce a nejraději by byla strávila celý ťivot na kolenou a zouvala a obouvala ty

noťičky, jako by patřily

Jeříškovi."

"Pěkná historie a poučná," řekla
polohlasné Gervasie, "ale

kde jsou cikáni?"

Už jsme u nich," odvětila Mahietta.
"Jednoho dne se objevili v Remeši
prapodivní jezdci.

Otrhanci a tuláci, kteří putovali krajem
pod vedením svého vévody a svých
hrabat. Byli

opálení, měli kudrnaté vlasy a stříbrné
kruhy v uších. Teny byly ještě ošklivější
než muži.

Měly tváře ještě černější a stále
nezahalené, na těle bídný kus hadru, přes

ramena starou, z

provázek utkanou loktuši a vlasy jako
koňský ohon. U nohou se jim válely děti,
že by

vydělaly i opice. Banda vyvrženec.
Všechno to táhlo přímo z Dolního Egypta
přes Polsko do

Remeše. Papež je prý vyzpovídal a uložil
jim pokání, že sedm let bez přestání
musejí chodit

světem a nesmějí spát v posteli; říkali si
proto kajícíci a smrděli. Kdysi to asi byli
Saraceni,

neboť věřili v Jupitera a počadovali ode
všech arcibiskupů, biskupů a opatů po
deseti

tourských librách. Bylo jim to povoleno
papežskou bullou. Přišli do Remeše, aby
vykládali

osud ve jménu krále alžírského a císaře
německého. Můžete si představit, že to
stačilo, aby

jim zakázali vstup do města. A tak se celá
tlupa beze všeho utábořila u brány
Brainské, na tom

pahorku, co je mlýn, hned vedle bývalých
křídových lomů. Lidé z Remeše za nimi
běhali

jako o závod. Podívali -se vám do dlaně a
věstili vám zázračné věci. Byli s to
předpovědět

třeba Jidášovi, že bude papežem. Ale šla o

nich špatná pověst, že kradou děti,
uřezávají měšce

a pojídají lidské maso. Moudří lidé říkali
pošetilcům: Nechod'te tam! A sami tam
potají

chodili. Byla to úplná posedlost. Jisté je,
že povídali věci, kterým by se i kardinál
podivil.

Matky se vítězoslavně chlubily svými
dětmi od chvíle, kdy jim cikánky vyčtly z
ruky

nejrůznější zázraky, napsané pohanským a
tureckým písmem. Jedna měla císaře,
druhá

papeže, třetí kapitána. Ubohou
Sedmikrásku popadla zvědavost; chtěla

vědět, koho ona má a

zdali její hezká malá Anežka nebude
jednou císařovnou arménskou nebo něčím
takovým.

Přinesla ji tedy k cikánům;

207

a cikánky jedna přes druhou dítě
obdivovaly, hladily je, líbaly je svými
černými ústy a ťasly

nad jeho malou ručičkou, běda, k veliké
radosti matčině. Nejvíce se obdivovaly
jejím hezkým

nožičkám a roztomilým botičkám.
Maličké nebyl ještě rok. Ťvatlala už,
smála se na matku

jako malý blázínek, byla baculatá a hezky
kulat'oučká, se všemi pťvabnými pohyby

andělíčkt v ráji. Cikánek se hrozně
polekala a rozplakala se. Matka ji tím
vroucněji líbala a

odešla nadšena proroctvím, které hadačky
předpověděly její Aneťce. Bude prý
krásná,

ctnostná, bude prý královnou. Vrátila se
tedy do své chýše v ulici U zoufalého
zármutku celá

pyšná, ťe si nese domť královnu. Na druhý
den vyuťila okamťiku, kdy dítě ještě spalo
v jejím

lťťku, neboť je ukládala vťdycky k sobe,
nechala dveře lehce pootevřené a běťela

vyprávět

sousedce v Sušárenské ulici, že její dceru
Anetku bude jednou obsluhovat král
anglický a

arcivévoda etiopský a ještě tisíc jiných
překvapivých tajemství. Když se vracela a
po

schodech neslyšela křik, řekla si: „Dobrá,
malička ještě spí.“ Dveře však byly
pootevřené

poněkud více, než je nechala. Nebohá
matka přesto vstoupila a běžela k lůžku...
Dítě tam už

nebylo, místo bylo prázdné. Nežtstalo tam
po něm nic, jen jedna dětská botička.
Vyřítla se

ze světnice, seběhla se schodt, tloukla
hlavou do zdi a křičela: „Mé dítě! Kde je
mé dítě?

Kdo mi vzal mé dítě?' — Ulice byla pustá,
dřm stál o samotě; nikdo jí nemohl nic
povědět.

Prošla město, proslídila všechny ulice,
celý den běhala sem a tam, šílená, strašná,
pomatená,

větríc u oken a dveří jako divé zvíře, když
ztratí"svá mlád'ata. Bez dechu,
rozcuchaná, hrtza

na ni pohledět, v očích měla oheň, který jí
vysušoval slzy. Zastavovala chodce a
křičela: „Má

dceruško! Má dceruško! Má roztomilá

holčičko! Kdo tni vrátí mou dcerušku,
tomu budu

sloužit, budu sloužit jeho psu, mťte si sníst
mé srdce.' — Potkala pana faráře od
svatého

Remy a volala na něho: „Pane faráři, zryju
zem svými nehty, jen mi vraťte mé dítě!”
Bylo to

srdcervoucí, Oudardo. A viděla jsem i
muže velmi tvrdého, pana prokurátora
Ponce Lacabra,

jak plakal. Ach, ubohá matka! — Večer se
vrátila domů. V době, kdy byla pryč,
viděla jedna

sousedka dvě ci-

kanky, jak potají k ní vešly s jakýmsi balíkem v náručí, pak rychle opět seběhly dolů, zavřely

dveře a utekly. Po jejich odchodu ozýval se ze světničky Sedmikrásčiny jakýsi dětský křik.

Matka se vzlykavě rozesmála, vyletěla po schodech, Jako by měla křídla, jako by dělovou

ranou vyrazila dveře — a vstoupila ... Něco příšerného, Oudardo! Místo její rozkošné malé

Anetky, tak rŕťové a svěťí, jeť byla přímo darem od Pána Boha, vlekl se s vřfškotem po

podlaze jakýsi malý netvř-tek, ošklivý,
chromý, jednooký, ohyzdný. Matka si
hrtzou zakryla

oči. — ‚Ach,‘ zvolala, ‚coťpak mi
čarodějnice proměnily mou dcerušku v
tuhle příšernou

obludu?‘ Musili rychle malého netvora
odnést; byla by se z něho snad zbláznila.
To ohyzdné

dítě patřilo asi nějaké cikánce, která se
oddala d'áblovi. Byly mu podle všeho
čtyři roky a

mluvilo řečí, jeť vřbec lidskou řečí nebyla;
nemožná slova. — Kytička-Pěnička se
vrhla na

dětskou botičku, jediné, co jí zbylo z

jejího miláčka. Zůstala tak dlouho bez
hnutí, nemá, ani

nedýchala, takže se zdálo, že umřela.
Najednou se zachvěla po celém těle,
pokryla

drahocennou relikvii tisíci vášnivými
polibky a roz-vzlykala se tak srdceryvně,
jako kdyby jí

mělo puknout srdce. Věřte mi, plakaly
jsme všechny s ní. Volala: „Ach má
dceruško! Má

hezounká dceruško! Kde jsi?' Rozdíralo
vám to nitro. Pláču ještě teď, když si na to
vzpomenu.

Vždyť naše děti, to je míza našich kostí.
— Ty mŕj chudáčku Eustachu! Jak jsi

hezký!

Kdybyste jen věděly, jak je roztomilý!
Včera mi říkal: „Chci být vojákem.“
Eustachu, kdybych

tě tak ztratila! — Náhle se Sedmikrása
zvedla, rozběhla se po remeš-ských
ulicích a křičela:

„Do cikánského tábora! Do cikánského
tábora! Ať biřici upálí čarodějnice!“
Cikáni však už

byli pryč. Noc byla temná, nebylo možno
je pronásledovat. Příštího dne našli lidé
asi dvě míle

od Remeše ve vřesovišti mezi Gueuxem
zbytky velkého ohně, několik mašliček

Sedmikrásčiny

kk k

holčičky, kapky krve a kozí bobky. Právě
uplynulá noc byla noc sobotní. Nikdo

nepochyboval, že cikáni slavili v tomto
vřesovišti svtj sabbat a že snědli dítě
společně s

Belzebubem, jako to dělají mohamedáni.
Když se Sedmikráska dověděla o těch
hrtzných

věcech, přestala plakat, jen rty
pohybovala,

209

jako by chtěla něco říci, ale nemohla. Na

druhý den jí zešedi-věly vlasy. Na třetí den

zmizela."

"To je vskutku strašný příběh," řekla Oudarda, "ten by rozplakal i Burgund'ana."

"Už se nedivím," dodala Gervasie, "že vám cikáni nahánějí takovou hrůzu."

"A dobře jste udělala," opět se ozvala Oudarda, "že jste před chvílí s Eustachem utekla, tihle cikáni jsou také z Polska."

"Nikoliv," opravila ji Gervasie, "přicházejí prý ze Španělska a z Katalonie."

"Z Katalonie? Tomu bych věřila,"

odpověděla Oudarda. "Polsko, Katalonsko, Valonsko —

vždycky si tyhle tři země pletu. Jedno je jisté, že jsou to cikáni."

"A že mají dozajista dosti dlouhé zuby," připojila se Gervasie, "aby mohli pojídat malé děti.

Nic bych se nedivila, kdyby si Esmeraldička také na kousku pochutnala, třebaš by při tom

špulila ústa. Její bílá kozička provádí tak šelmov-ské kousky, že v tom jistě vězí nějaká

čertovina."

Mahietta kráčela mlčky. Byla ponořena v

ono snění, jeť bývá jakýmsi pokračováním
truchlivého příběhu a jeť člověka neopustí,
dokud otřes nepronikne záchvěv po
záchvěvu

všemi ťilkami srdce. Gervasie ji však
vyrušila: "A nedozvěděli jste se, co se
stalo se

Sedmikráskou?" Mahietta neodpovídala.
Ger-?asie opakovala otázku, třesouc jí
ramenem a

oslovujíc ji jménem. Mahietta jako by se
probudila ze svých myšlenek.

"Co se stalo se Sedmikráskou?" opakovala
bezmyšlenkovitě slova otázky, jejichť
dojem byl ještě zcela svěťí v jejím sluchu;
pak se zřejmým úsilím upoutala pozornost

ke smyslu těchto

slov a řekla živě: "Ach, to se nikdy nikdo nedověděl."

A po chvilce dodala:

"Jedni říkali, že ji viděli za soumraku.vycházet Fléchem-baultskou branou; druzí říkali, že

vyšla na úsvitě branou Basée. Nějaký tebrák našel její zlatý křížek zavěšený na kamenném

kříži v polích, kde se konají výroční trhy. Byl to onen šperk, který ji v roce jednašedesátém

přivedl do záhuby, dar krásného hraběte z Cormontreuil, jejího prvního milence.

Sedmikráska

se ho nikdy nechtěla vzdát, i když se jí
dařilo

210

velice zle. Lpěla na něm jako na životě.
Proto také, když jsme viděly, že křížek
odhodila,

myslely jsme všechny, že zemřela. Jenže
někteří lidé z hospody U supa prý ji viděli,
jak šla

kolem, po silnici do Paříže, a šla prý bosá
po kamenech. Ale to by byla musela vyjít

Vesleskou branou a to všechno se
neshoduje. Nebo lépe řečeno, já myslím,
že skutečně

odešla Vesleskou branou, ale že odešla s tohoto světa."

"Nerozumím vám," řekla Gervasie.

"Vesle je totiž řeka," odpověděla Mahietta s melancholickým úsměvem.

"Ubohá Kytička-Pěnička se tedy utopila?" vzdychla Oudarda a zachvěla se.

"Ano, utopila! A zdať by si to byl pomyslel dobrý otec Guybertaut, když se plavíval po

proudu pod mostem Tin-queux a zpíval ve své bárce, že jednou jeho drahá Sedmikrása

popluje také pod tímto mostem, ale bez písničky a bez lodičky?"

"A botička?" zeptala se Gervasie.

"Zmizela s matkou," odpověděla Mahietta.

"Ubohá botička," řekla Oudarda.

_ Tlustá a cituplná Oudarda by si byla ráda zanaříkala s Ma-hiiettou, ale zvědavější Gervasie

nebyla ještě u konce se svými otázkami.

"A co se stalo s tím malým netvorem?" zeptala se najednou Mahietty.

"S kterým netvorem?"

"S tím cikánským ohyzdou, kterého čarodějnice vyměnily Sedmikrásce za její dcerušku. Co

jste s ním udělali? Doufám, že jste ho také utopili."

"Ne," řekla Mahietta.

— "Jakže! Nebo jste ho upálili? Ostatně to je správnější. Co jmeho s carodějnickým dítětem!"

"Ani jedno, ani druhé, Gervasie. Pan arcibiskup se zajímal o to cikánské dítě, zaklíнал je

četnými modlitbami, poťehnal mu, vyhnal mu pečlivě ďábla z těla a poslal je do Paříže, aby

bylo vystaveno v dřevěných jesličkách u Matky Boží jako nalezené dítě."

''

"Tihle biskupové," zabručela Gervasie, "protože jsou učení, musí dělat všechno obráceně.

Jen řekněte sama, Oudardo, dát čerta mezi nalezené děti! Vždyť ten malý netvor byl docela

určitě d'ábel. — No a copak se s ním stalo v Paříži, Mahietto? Počítám, že se nenašla milosrdná osoba, která by si ho vzala!"

"Nevím," odpověděla Remešanka. "Právě v té době koupil můj muž notářství v Beru, vzdáleného dvě míle od města, a už jsme se o tu historii nestarali. A pak, před Beru jsou dva

cernayské kopce, které vám dokonale zakrývají větě katedrály remešské."

Během této rozmluvy došly tři dťstojné měšťanky na náměstí Grěve. Byly tak zabrány do

hovoru, ře přešly bez povšimnutí kolem veřejného breviáře v Rolandově věti a mimoděk

zamířily k pilíři, kolem něhoř dav houstl kařdým okamřikem. Pravděpodobně by byly úplně

zapomněly na Myší díru a ře se u ní chtěly zastavit, neboť podívaná, jeř v tu chvíli

přitahovala všechny pohledy, zcela je zaujala, kdyby jim to náhle nepřipomněl šestiletý cvalík

Eustach, kterého matka vlekla za ruku.
"Maminko," zeptal se, jako by pudově
vycítil, že už

mají Myší díru za sebou, "ted' už smím
sníst

ten koláč?"

Kdyby byl býval Eustach chytřejší, totiž
méně mlsný, byl by počkal, až pětjdou
zpátky, a

teprve v Universitní čtvrti, doma u mistra
Ondřeje Musniera v ulici paní Valentinky,
kdy už

by mezi Myší dírou a plackou byla obě
ramena Seiny a všech pět mostů Starého
města, byl by

se odvážil nesmělé otázky: "Maminko, smím už sníst ten koláč?"

Jeho otázka padla v tak neprozřetelném okamžiku, že probudila Mahiettinu pozornost.

"Vida!" zvolala, "zapomínáme na kajícnici! Ukažte mi přece tu vaši Myší díru, ať tam donesu ten koláč."

"Hned," řekla Oudarda, "uděláme milosrdný skutek."

To se ovšem nezamlouvalo Eustachovi.

"Vždyť je to moje placka," zvolal a škubal střídavě oběma rameny ať k uším, což je v podobném případě projev nejvyšší

nespokojenosti.

Tři řeny se tedy vrátily stejnou cestou, a
když došly

212

k domu U věže Rolandovy, pravila
Oudarda druhým dvěma: "Všechny tři
najednou se do

otvoru dívat nemůžeme, mohly bychom
kajícnici polekat. Vy dvě dělejte, jako
byste čtly

Dominus v breviáři, já zatím nahlédnu do
okénka.^ kajicnice mě trochu zná. Dám
vám

znamení, kdy můžete přistoupit."

A sama šla k okénku. Ve chvíli, kdy její pohled pronikl dovnitř, zračil se ve všech jejích

rysech hluboký soucit a její veselá a boдрá tvář změnila výraz i barvu tak prudce^ jako by

rázem přešla z paprsku slunečního do odlesku měsíčního; oči jí zvlhly, ústa se stáhla k pláči.

Po chvílce položila prst na ústa a kývla na Mahiettu, aby se šla podívat.

Mahietta přistoupila tiše, po špičkách, dojatá, jako kdyby se blížila k lttku umírajícího.

Vskutku smutná podívaná se naskytla oběma ténám, když se dívaly bez hnutí a

se zatajeným

dechem zamřížovaným otvorem Myší
díry.

Kobka byla těsná, širší než hlubší,
sklenutá do lomeného oblouku a z vnitřku
se podobala tak

trochu dutině velké biskupské čepice. V
koutě na podlaze, na holé dlažbě seděla
nebo lépe

krčila se žena. Bradu měla opřenou o
kolena, jeť svírala zkříženými rukama a
pevně tiskla u

prsou. Takto schoulena, oblečena v
hnědém pytli, který ji celou zahaloval
řasnatými záhyby,

dlouhé šedé vlasy dopředu shrnuté, takže jí
padaly přes obličej až k nohám, vypadala
na první

pohled jako nějaký nezvyklý tvar, který se
ostře rýsuje na tmavém pozadí kobky,
jakýsi

černavý trojúhelník ostře rozdělený
světelným paprskem, který vnikal
okénkem, na dva

odstíny: jeden tmavý, druhý světlý. Jeden
z oněch přízraků složených na pět ze světla
a na pět

ze stínu, jaké vídáme ve snu a s nimiž se
setkáváme v podivuhodném díle Goyově:
bledé,

nehybné, příšerné, skrčené nad hrobem

nebo opřené o mříž taláře. Nebyla to ani
řena, ani

muž, ani živá bytost, ani nějaký přesný
tvar: byla to postava; jakási vidina, v níž
se prolínala

faktem s fantasií jako světlo se stínem.
Pod vlasy, splývajícími až k zemi, bylo
vidět jen matný profil vyhublého a
přísného obličeje; jen špička bosé nohy
vyčnívala zpod šatu a

křečovitě se svírala na tvrdé a ledové
dlažbě. Ta troška lid-

213

ské podoby, jež vykukovala pod tím
obalem smutku, člověka zamrazila.

Zdálo se, že se ta zrovna jako do dlažby
vrostlá postava ani nehýbe, ani nemyslí,
ani nedýchá.

Jak tu ležela na holé ťulové dlažbě pod tím
tenkým plátěným pytlem, ačkoliv byl
leden, bez

ohně, v příšeří ťaláře, jehož šikmým
otvorem pronikal zvenku jen studený vítr,
ale nikdy

slunce, vypadala, že ani netrpí, dokonce
ani nic necítí. Jako by zkameněla se svým
ťalářem,

jako by zledovatěla s tím zimním časem.
Ruce měla sepjaté, oči ztrnulé. Na první
pohled

přízrak, podíval-li ses znovu, socha.

Leč její promodralé rty se chvílemi s
povzdechem pootvíraly a chvěly, ale tak
mrtvě a

bezděčně, jako se chvějí listy ve větru.

Z jejích pohaslých očí však vycházel
pohled, pohled nepopsatelný, hluboký,
truchlivý,

ztrnule upřený do jednoho kouta kobky,
kam zvenku nebylo lze vidět; ten pohled
jako by

soustřeďoval všechny chmurné myšlenky
té zoufalé duše k nějakému tajemnému
předmětu.

Tak vypadala bytost, kterou podle
příbytku nazývali poustevníci, podle šatu
kajícnicí.

Všechny tři ženy, neboť Gervasie se připojila k Mahiettě a Oudardě, hleděly okénkem. Jejich

hlavy zachycovaly onen chabý proutek světla, který pronikal do žaláře, leč nešťastnice, takto

oloupená, zřejmě si jich nevšimla. "Nerušme ji," řekla tiše Oudarda, "je právě ve svém vytržení a modlí se."

Mahietta však pozorovala s rostoucí úzkostí tu vyzáblou sešlou, rozcuchanou hlavu a slzy se jí

draly do očí. — "To by bylo věru podivné," šeptala si.

Prostrčila hlavu mřížemi okénka a podařilo se jí dohlédnout až do rohu

kobky, kam ubořačka

upírala neustále svtj zrak.

Když vytáhla hlavu opět ven, její obličej byl zalit slzami.

"Jak říkáte té řeně?" zeptala se Oudardy.

Oudarda odpověděla: "Pro nás je to sestra Gudula."

"A pro mne," vydechla Mahietta, "je to Kytička-Pěnička."

214

A s prstem na ústech pobídla uřaslou Oudardu, aby se naklonila do otvoru a podívala se.

Oudarda se podívala a spatřila v rohu

kobky, kam kajíc-nice bez ustání upírala v
smutném

vytržení svtj pohled, dětskou botičku z
rtťového hedvábí, pošitou tisíci zlatými a
stříbrnými

ozdtkami.

Po Oudardě nahlédla dovnitř Gervasie; a
pak se všechny tři, hledíce na nešťastnou
matku,

rozplakaly.

Ani jejich pohledy, ani jejich slzy
kajícnici nevyrušily. Měla stále ruce
sepjaté, rty němé, oči

ztrnulé; a tomu, kdo znal její příběh, při
pohledu na tu dětskou botičku pukalo

srdce.

Tři ženy nepronesly dosud ani slovo;
neodvažovaly se promluvit, ani potichu.

Ta veliká

bolest, to veliké mlčení, to veliké
zapomenutí, v němž kromě jediného
všechno zmizelo, to

vše jim připadalo jako oltář o Božím hodu
velikonočním nebo vánočním. Mlčely,
rozzímaly,

chtělo se jim pokleknout. Zdálo se jim, že
právě vstoupily do kostela na Veliký
pátek.

Konečně se pokusila nejzvědavější, a tudíž
nejméně citlivá Gervasie s kajícnicí
promluvit:

"Sestro! Sestro Gudulo!"

Třikrát opakovala toto oslovení, po každé hlasitěji. Kajíc-nice se nehnula; ani slovo, ani

pohled, ani povzdech, žádná známka života.

Po Gervasii promluvila Oudarda, hlasem tišším a něžnějším: "Sestro! Svatá sestro Gudulo!"

Totéž mlčení, stejná nehybnost.

"Divná žena," zvolala Gervasie, "ani rána z děla by jí nepohnula."

"Snad je hluchá," řekla Oudarda s povzdechem.

"Snad je slepá," dodala Gervasie.

"A možná mrtvá," připojila Mahietta.

Je jisto, že duše, pokud ještě neopustila
toto bezvládné, zmrtvělé a ztrnulé tělo,
skryla se v

něm do oněch odlehlých hlubin, kam
smyslové vjemy už nepronikaly.

"Musíme tedy nechat koláč na okénku,"
řekla Oudarda. "Tam ho ale nějaký kluk
vezme. Jak ji jenom probudit?"

Eustach, do té chvíle zaujatý pozorováním
malého vozíku, který jel právě kolem,
tažen

velkým psem, najednou si všiml,

te jeho tři prťvodkyně pozorují cosi
okénkem. Ponoukán zvědavostí, vylezl na
kamenný

stupínek, vystoupil na špičky, přitiskl
svou baculatou, rtťovou tvářičku k otvoru
a zvolal:

"Maminko, podívej se, co vidím!"

Ten jasný, svěťí, zvučný dětský hlásek
kajícnicí zatřásl. Krátkým a prudkým
pohybem,

jakoby vymršťěna ocelovým pérem,
otočila hlavu, odhrnula si dlouhýma
kostnatýma rukama

vlasý s čela a upřela na chlapce oči plné

údivu, hořkosti a zoufalství. Pohled
kratičkový jako

blesk. "Bože mŕj!" vykřikla najednou a
skryla svou hlavu do klína, její chraptivý
hlas jako by se jen tĕtce prodíral její
hrudí, "alespoň mi neukazujte děti
druhých!"

"Dobrý den, paní," řekl chlapec váŕně. Leč
tento otřes, abychom tak řekli, kajícnici
probudil.

Zachvěla se dlouze po celém těle od hlavy
k patĕ, zajektala zuby, pozvedla napolo
hlavu,

přitiskla lokty k bokŕm, a drŕíc si chodidla
rukama, jako by si je chtěla zahřát,
zašeptala:

"Ach, ta hrozná zima!"

"Ubohá řeno, chcete trochu ohně?" zeptala se Oudarda s nesmírným soucitem.

Zavrtěla

záporně hlavou.

"Tu máte tedy trochu kořeněného vína, to vás zahřeje," znovu promluvila Oudarda, podávajíc jí láhev. "Napijte se!" Znovu zavrtěla hlavou, upřeně na Oudardu pohlédla a odpověděla:

"Vodu!"

Oudarda naléhala: "Ne, sestro, voda se v lednu nepije. Musíte se trochu napít kořeněného

vína a pojíst té kukuřičné placky, co jsme

pro vás upekly."

Od/trčila koláč, který jí Mahietta podávala, a řekla: "Černý chléb."

A tu Gervasie, rovněž přemožena soucitem, sňala svou vlněnou loktušku se slovy: "Tady

máte kus teplejšího šatu, než je váš. Hod'te si to přes ramena."

Odmítla loktuši právě tak jako láhev a koláč a odpověděla: "Pytel."

Leč dobrá Oudarda pokračovala: "Jistě jste si povšimla, že včera byl svátek?"

216

"Pozoruju to," řekla kajícnice. "Už dva dny

nemám ve džbáně vodu."

A po chvílce mlčení dodala: "To dělá ten svátek; lidé na mne zapomínají. A mají pravdu. Proč

by svět na mne myslel, když já nemyslím na něj? Na vyhaslý uhej, vychladlý^popel."

A jako by byla unavena tak dlouhou řečí, svěsila opět hlavu do klína. Prostá a soucitná

Oudarda, jeť usoudila z jejích posledních slov, že si opět nařiká na zimu, odpověděla jí

naivně: "Tak chcete přece trošku ohně?"

"Ohně," zvolala kajícnice podivným

hlasem, "a dáte také trochu ohně té
maličké, která je už

patnáct let pod zemí?"

Všecka se roztrásla, hlas se jí chvěl, oči se
leskly, vztyčila se na kolena. Najednou
napřáhla

svou bílou a hubenou ruku k chlapci, který
se na ni udiveně díval, a vykřikla:

"Odved'te to

dítě! Pějde kolem cikánka."

Pak padla tváří na zem a její čelo udeřilo
o dlažbu jako kámen o kámen. Všechny tři
teny

myslely, že je mrtva. Za chvíličku se však
opět pohnula a viděly ji, jak se plazí po

loktech a

po kolenou až do kouta, kde byla botička. Pak se už neodvážily ji pozorovat. Už ji neviděly,

ale zato slyšely tisíce polibků a vzdechy přerušovaných drásavými výkřiky a dutými ranami,

jako když hlava naráží na zed'. Po jedné takové ráně, tak prudké, že se až všechny tři

zapotácely, neslyšely už nic.

"Snad se nezabila?" promluvila tiše Gervasie a odvážila se prostrčit hlavu otvorem. "Sestro!

Sestro Gudulo!"

"Sestro Gudulo!" opakovala Oudarda.

"Ach Bože, už se nehýbe," zvolala Gervasie. "Copak je mrtvá? Gudulo! Gudulo!"

.

Mahietta, jeť dosud lítostí nemohla promluvit, vypravila ze sebe: "Počkejte!" Pak se naklonila do okénka a zavolala: "Sedmikrásko! Kytíčko-Pěničko!"

Dítě, jeť prostoduše fouká do špatně zapáleného knotu prskavky, ať mu vybuchne do očí,

nepoleká se víc, neť Mahietta, když viděla, jaký účinek mělo to jméno, tak nečekaně vrtené

do ticha komtrky sestry Guduly.

Kajícnice se roztrásla na celém těle,
vztyčila se na bosých

217

nohou a přikročila k otvoru s očima tak
divoce planoucíma, že Mahietta s
Oudardou i třetí

žena s chlapcem ustoupily až k nábrežnímu
zábradlí.

Hrtná tvář kajícnice se zatím objevila u
okénka, přitisknuta těsně k mříži. "Ho,
ho," křičela a příšerně se smála, "to
cikánka mě volá!"

V tom okamžiku upoutala její šílený
pohled scéna, jež se odehrávala na pranýři.

Hrtzou se jí

svraštilo čelo, natáhla své kostnaté ruce ven z kobky a vykřikla hlasem, který se podobal

chropotu: "To jsi zase ty, dcero cikánská? To ty mě voláš, zlodějko dětí? Tak tedy slyš: Bud'

prokleta! Prokleta! Prokleta! Prokleta!"

IV

Slza za kapku vody

Slova, kajícnice byla tak říkajíc uzlem dvou výjevů, jež se až dosud odehrávaly souběžně,

avšak na různých místech: Scéna, kterou

jsme právě vyličili, udala se v Myší díře,
scéna, o níž

budeme nyní vyprávět, na pranýři. Svědky
prvního výjevu byly jen ony tři ženy, s
nimiž se

čtenář právě seznámil. Druhý výjev měl
četné diváky: všechen ten lid, jak se
postupně

shromáždil na náměstí Grěve kolem
pranýře a šibenice.

Čtyři biřici, stojící už od devíti hodin ráno
po čtyřech stranách pranýře, vzbudili v
tomto

davu naději, že se tu bude konat nějaká
exekuce, ne sice věšení, ale aspoň
bičování nebo

uřezávání uší, zkrátka, že něco bude; a tak
dav rostl každým okamžikem, takže čtyři
bířici,

tísnění se všech stran, musili jej
několikrát "stisknout", jak se tehdy říkalo,
pořádnými ranami dťtek a zadky svých
koní.

Obecenstvo, vycvičené už v kázni při
očekávání veřejných exekucí, nedávalo
příliš najevo

netrpělivost. Bavilo se pozorovááním
praníře, stavby velmi prosté, jeť se
skládala ze zděné,

asi deset stop vysoké krychle, uvnitř duté.
Velmi strmé schody z hrubého kamene,
nazývané

výstiřně "řebříkem", vedly na horní plochou desku, na nít bylo upevněno vodorovně le-

218

řící kolo z dubového dřeva. Na toto kolo přivázali klečícího odsouzence s rukama na zádech.

Dřevěný křl, uváděný do pohybu vratidlem skrytým uvnitř zděné krychle, otáčel kolem, jeř

zřstávalo stále ve vodorovné poloze a ukazovalo tak postupně tvář odsouzencovu na všechny

strany náměstí. Tomu se říkalo "otáčet" zlořincem.

Jak je vidět, pranýř na náměstí Grěve
zdaleka neposkytoval tolik vyražení jako
pranýř Na

trtišti. Architektura^ řádná,
monumentalita řádná. Řádná stříška s
železným křížem, ani

osmihranná, do všech stran otevřená
větička, ani štíhlé sloupky, vybíhající pod
okrajem

střechy v akantové a květinové hlavice,
ani obludné a nestvtrné chrliče, ani
vyřezávané

trámoví, ani jemné, do kamene vytesané
sochařské ozdoby.

Divák se musil spokojit s těmi čtyřmi
kamennými zdmi, se dvěma stěnami

pískovcovými a s

ubohou kamennou šibenicí, vyzáblou a holou, jeť stála vedle.

Jak chudičké hody pro milovníky gotické architektury! Je ovšem pravda, že bodří středověcí

čumilové se o historické památky příliš nezajímali a na kráse pilíře jim záleželo pramálo.

Konečně se objevil odsouzenec, přivázaný vzadu ke káře. A když byl vytažen na plošinu

pranýře a když ho mohli se všech stran náměstí spatřit přivázaného provazy a řemeny ke kolu,

propukl na náměstí ohromný řev, smích a
jásot. Dav poznal Quasimoda.

Byl to vskutku on. Jak podivný návrat! Na
témž náměstí, kde byl včera pozdravován,
oslavován a v průvodu vévody cikánského,
krále thunského a císaře galilejského
svorně

prohlášen za papeže a knížete blázna, byl
nyní vystaven na pranýři. S jistotou však
můžeme

tvrdit, že v celém tom davu nebyl jediný
člověk, nevyjímajíc ani včera
oslavovaného

odsouzence, kdo by si jasně uvědomil
tento rozdíl. Gringoire a jeho filosofie
dnešnímu

divadlu chyběly.

Brzy poté Michal Noiret, přísečný trubač
Jeho královské Milosti, nařídil davu ticho
a vyhlásil

rozsudek podle nařízení a rozkazu pana
hejtmana. Pak si stoupl za káru i se svými
lidmi v

biřických stejnokrojích.

219

Quasimodo byl netečný, ani brvou nehnul.
Jakýkoliv odpor byl mu znemožněn
"pevností a

tvrdostí pout", jak se tehdy říkalo v úřední
mluvě trestního řízení, což znamená, že
provazy a řetězy se mu asi zařezávaly do

masa. Tato vězeňská a trestanecká tradice
ostatně nevymizela

a zachovává se u nás pečlivě i dnes, v
národě civilisovaném, jemném a
humánním, v podobě

želízek na ruku (nemluvic ani o galejích
a gilotině).

Quasimodo se nechal vést, strkat, nést,
posadit, svázat a připoutat. Na jeho tváři
se nezračilo

nic, leda údiv divocha nebo hlupáka.
Vědělo se, že je hluchý, teď se zdálo, že je
i slepý.

Srazili ho na kolena na kulatou desku:
nechal si to klidně líbit. Svlekli mu košili
a kabátec ať

po pás; strpěl i to. Omotali ho novou soustavou popruht a ťelízek: nechal se spoutat a

sešněrovat. Jen občas hlučně zafuněl jako tele, jehoť hlava visí a kýve se přes okraj řeznické

káry.

"Trouba!" řekl Jan Frollo ze Mlýna svému příteli Robinu Vejraťkoví (neboť oba studentíci šli samozřejmě v houfu za odsouzencem). "Chápe asi tolik, jako chroust zavřený v krabici."

Bláznivý smích se ozval v davu, když se objevil Quasimodtv nahý hrb, jeho velbloudí prsa,

jeho mozolovitá a chlupatá ramena. Za

všeobecného veselí vystoupil na plošinu
muž v

městském stejnokroji, nevysoký, ale
statný a stoupl si vedle odsouzence. Jeho
jméno kolovalo

brzy v davu. Byl to mistr Pierrat Torterue,
přísečný mučitel Châteletu.

Nejdříve postavil do jednoho rohu pranýře
černé přesýpací hodiny, jejichž hoření
nádobka

byla naplněna červeným pískem,
plynoucím do spodní nádržky. Pak si
svlekl svrchní kabátec

a diváci spatřili v jeho pravé ruce tenký
bičík, spletený z dlouhých bílých lesklých
a

uzlovitých řemínků, opatřených na konci
kovovými dráčky. Levou rukou si nedbale
vyhrnul

košili na pravé paži až k rameni.

A tu vykřikl Jan Frollo, vystrkuje svou
plavou kučeravou hlavu nad ostatní
obecenstvo (vylezl

si kvůli tomu Robinu Vejražkovi na
ramena): "Račte se podívat, dámy a
pánové! Jednou

provždy budou bičovat mistra Quasimoda,
zvoníka

220

mého bratra, pana arcijáhna z Josas, ten
nepovedený vzorek orientální

architektury, který má

záda jako kopuli a nohy jako zkroucené
sloupy!"

Dav se rozesmál, zvláště děti a děvčata.

Konečně mučitel dupl nohou. Kolo se
počalo otáčet. Spoutaný Quasimodo se
zakymácel.

Ohromení, jeť se najednou objevilo v jeho
obličeji, jen zdvojnásobilo výbuchy
smíchu

kolem dokola.

Náhle, v okamžiku, kdy kolo při svém
oběhu nastavilo mistru Pierratovi hrbatá
záda

Quasimodova, zdvihl mistr Pierrat paři,
jemné řemínky zasvištěly ostře vzduchem
jako

klubko zmijí a vztekle dopadly na
ubořákova záda.

Quasimodo sebou škubl, jako by se náhle
probudil. Začínal chápat. Zkroutil se v
poutech,

překvapením a prudkou bolestí zkřivily se
mu příšerně svaly v obličeji; nevydal však
jediný

sten. Jen hlavou otáčel sem a tam, dozadu,
napravo, nalevo, klátivě jako býk, kterého
píchl do

boku ovád.

Po první ráně následovala druhá, pak třetí,
pak další a další a stále dál. Kolo se- bez
přestání

točilo a rány pršely. Brzy vytryskla krev a
řinula se po černých ramenech hrbáčových
v tisíci

praménkách. Tenké řemínky, jeť po každé
svištivě rozřízly vzduch, rozstříkovaly ji v
kapkách

do davu.

Quasimodo se stal opět netečný —
alespoň se zdálo. Zprvu se pokusil potají a
bez velké

vnější námahy zpřetrhat pouta. Bylo vidět,
jak mu vzplanulo oko, jak mu nabíhají
svaly a

stahují se údy a jak se řemínky a řetízky napínají. Vyvinul ohromné, zázračné, zoufalé úsilí;

leč stará řetízka pařížského hejtmanství odolala. Zapraskala — a to bylo vše.

Quasimodo

vyčerpán klesl. Hrtza v jeho tváři ustoupila výrazu hořké a hluboké bezmocnosti. Zavřel své

jediné oko, svěsil hlavu na prsa a dělal mrtvého.

Od té chvíle se už nepohnul. Nic ho nepřimělo k pohybu. Ani krev, jež se mu bez přestání

řinula, ani rány, které byly stále zuřivější, ani vztek mučitele, který se sám mučením

roz-

ohňoval a opájel, ani syčení strašlivých
řemínků, ostřejších a svištivějších než
křídla moskytů.

Konečně zřízenec z Châteletu, který od
počátku exekuce

221

stál vedle řebříku, v černém obleku a na
černém koni, ukázal ebenovou hůlkou k
přesýpacím

hodinám. Mučitel se zastavil. Kolo se
zastavilo. Quasimodo pomalu opět otevřel
oko.

Mrskání bylo skončeno. Dva pacholci
přísežného mučitele

omyli krvácející ramena odsouzencova,
natřeli je jakousi

mastí, jeť okamžitě zacelila všechny rány,
a hodili mu na ra-

'mcna jakýsi ťlutý hadr, střižený jako
ornát. Pierrat Torterue

zatím oklepával rudé a krví nasáklé
řemínky o dlažbu.

Pro Quasimoda však ještě všechno
neskončilo. Zbývalo mu ještě podstoupit
onu hodinu na

pranýři, kterou mistr Florián Barbedienne
tak moudře přidal k rozsudku pana
Roberta

d'Estouteville — vše pro větší slávu staré

fysiologické a psychologické slovní
hříčky Jana

Cuměnského: "Surdus absur-dus."

Převrátili tedy přesýpací hodiny a nechali
hrbáče přivázaného ke křtu, aby tak
spravedlnost

byla vykonána do písmene.

Prostý lid, obzvláště ve středověku, je ve
společnosti tím, čím je dítě v rodině.
Pokud setrvává

ve stavu prvotní naivní nevědomosti,
mravní a duševní nevyspělosti, mŕtíme o
něm říci

stejně jako říkáme o dětech: Ten věk
nezná slitování.

Ukázali jsme už, že Quasimodo byl všeobecně nenáviděn, pravda, z mnoha pochopitelných

důvodů. V celém tom davu nebyl snad jediný divák, který by neměl nebo se alespoň

nedomníval, že má důvod stěžovat si na zlého hrbáče od Matky Boží. Jeho vystavení na

pranýři bylo přivítáno všeobecnou veselostí a krutý trest, který právě podstoupil, i bědný stav,

v němž byl po trestu, nijak dav neobměkčily, naopak, při-ostřily ještě jeho nenávist, neboť do

ní přimísily osten výsměchu.

A tak když bylo učiněno zadost "uražené spravedlnosti", jak ještě dnes drmolí čtverhranné doktorské birety, následovaly tisíceré pomstychtivé projevy lidí z davu. I tu, jako ve velkém

sále, vynikaly zvláště ťeny. Všechny proti němu měly nějakou zášť, jedny pro jeho zlomyslnost, druhé pro jeho ošklivost. Ty byly nejzuřivější.

"Ach, ty škraboško Antikristova!" volala jedna.

222

"Ty husare na koštěti!" křičela druhá.

"Ta smutně rozšklebená tvář," řvala třetí, "vynesla by mu dnes papežství bláznů

stejně jako včera."

"Výborně," ozvala se jedna babka. "Takhle se šklebí na pranýři, kdy se už zašklebí na šibenici?"

"A kdypak ti narazí na hlavu ten tvůj velký zvon, ať se propadneš tisíc stop pod zem, prokletý zvoníku?"

"A tenhle ďábel zvoní Anděla Páně!"

"Je hluchoun, je jednooký, hrbáč, obluda!"

"Tvoje tvář by pomohla těhotné ženě k potratu spíš než všechny medicíny a lektvary!"

A oba studenti, Jan ze Mlýna s Robinem Vejražkou, zpívali až do ochraptění starý lidový

popěvek:

Oprátku pro darebu, hranici pro opici!

Všeliké nadávky jen pršely, doprovázeny hulákáním, kletbami, smíchem a tu a tam i kameny.

Quasimodo byl hluchý, ale viděl jasně, vřdyt' všeobecná zuřivost se zračila stejně ostře ve

tvářích jako ve slovech. Ostatně rány kamením vysvětlovaly výbuchy smíchu.

2 počátku se držel dobře. Ale ponenáhlu se jeho trpělivost, vybičovaná dťtkami mučitele,

počala lámat a pod všemi těmi řahadly hmyzu povolovala. Asturský býk, kterého

mnohdy jen

málo podráždí útoky pikadora, rozzuří se
dotíráním psů a drážděním banderill.

Nejprve se podíval po shromážděném davu
hroživým pohledem. Ale poněvadž byl
pevně

svázan, nemohl pohledem zahnat ty
mouchy, jež ho bodaly do ran. I začal
sebou házet v

okovech, až pod jeho zuřivými nárazy
skřípělo staré pra-nyrové kolo ve
stětech. Smích a

hulákání tím jen vzrostly.

Když nemohl rozrazit obojek, který ho
svíral jako lapenou šelmu upadl opět do

svého klidu;

jen chvílemi se jeho mo-nutná hrud'
nadmula zuřivým povzdechem. Na jeho
obličej

223

nebylo ani hanby, ani studu. Byl příliš
vzdálen vědomí, že patří do lidské
společnosti, a příliš

blízko stavu přírodnímu, než aby věděl, co
je to hanba. Coťpak v takovém stupni
ošklivosti

lze ještě pociťovat hanbu? Avšak zlost,
nenávist a zoufalství ponenáhlu
rozprostíraly po té

šeredné tváři mrak stále temnější, čím dál

víc nabitý výbušninou, jeť sršela
nesčetnými

blesky z oka kyklopova.

Ale tento mrak se na okamžik rozjasnil,
kdyť projížděl davem kněz na mezku.
Sotva uboťák

spatřil z dálky mezka s knězem, jeho
obličej změkl. Zuřivost, jeť obličej
křečovitě

stahovala, vystřídal podivný úsměv plný
něhy, mírnosti a nevýslovné oddanosti.
Jak se kněz

blížil, byl tento úsměv stále zřetelnější,
určitější, zářivější. Jako by jím nešťastník
víral

příchod svého zachránce. Leč v okamžiku,
kdy mezek dospěl tak blízko k" pranýři, že
jezdec

mohl odsouzence poznat, sklopil kněz oči,
prudce se obrátil a pobodl mezka ke klusu,
jako by

se honem chtěl zbavit ponižujících proseb
a jako by si nepřál, aby byl poznán a
pozdraven

ubožákem v takovém postavení.

Ten kněz byl arcijáhen páter Klaudius
Frollo.

Mrak na čele Quasimodově opět
potemněl. Chvíli v něm ještě probleskoval
úsměv, ale úsměv

hořký, malomyslný, plný hlubokého
smutku.

Čas plynul. Byl už na pranýři nejméně pět
druhé hodiny, rván, mučen, bez přestání
vysmíván

a téměř kamenován.

Najednou sebou zaškubal znovu v
zoufalství tak prudkém, že se až celé
trámoví pranýře

zatřásl, přerušil mlčení, jež až dosud
tvrdošíjně zachovával, a přehlušil
hulákání davu

chraptivým a zuřivým hlasem, podobným
spíše zvířecímu za-vytí než lidskému
zvuku: "Pít!"

Tento úzkostný výkřik nejenže nevzbudil
soucit, naopak, ještě zvýšil veselost
bodrého

pařížského publika, jeť obklopovalo ťebřík
a jeť, připušťme, vcelku jako dav nebylo o
nic

méně kruté a surové neť ona strašná banda
tulákt, kam jsme už čtenáře zavedli a která
byla

prostě nejspodnější vrstvou národa. Ani
jediný hlas se neozval na pomoc ubohému

odsouzení, leda aby se posmíval jeho
ťízni. Je pravda, ťe v té

224

chvíli byl spíše pitvorný a odpuzující neť

hodný politování; jeho tvář byla rudá a
zpocená,

oko vyjevené, ústa zpěněná hněvem a
utrpením, jazyk napolo vyplazený. Je však
třeba ještě

říci, že kolem potupných schodů pranýře
vládly tak mocné předsudky o hanbě a
bezectnosti,

že i kdyby se byla našla v davu nějaká
soucitná duše, nějaký měšťan nebo měš-
ťanka, která

by se pokusila přinést tomuto ubohému,
trpícímu stvoření sklenici vody, dokázaly
by tyto

předsudky odradit i milosrdného
Samaritána.

Po několika minutách rozhlédl se
Quasimodo po davu zoufalým zrakem a
vykřikl znovu,

hlasem ještě drásavějším:

"Pít!"

Všichni vyprskli v smích.

"Napij se tohohle," vykřikl Robin Vejračka
a hodil mu do obličeje houbu namočenou
ve

strouze. "Na, tu máš, hluchý šeredo, jsem
tvým dlužníkem."

Nějaká žena mu hodila na hlavu kámen:
"To tě odnaučí probouzet nás v noci svým
zatraceným zvoněním!"

"Tak co, chlapečku," řval jeden mrzák a snažil se ho zasáhnout svou berlou, "ještě nám budeš čarovat s vějí Matky Boží?"

"Tu máš miskou a napij se!" ozval se jakýsi muž a vmetl mu na prsa rozbitý džbán.

"Jen jsi přešel přes cestu mé ženě, a už porodila dítě s dvěma hlavami!"

"A moje kočka měla kotě o šesti nohách!" ječela jedna stařena a hodila po něm cihlou.

"Pít," opakoval po třetí Quasimodo, tětce oddychuje.

V tom okamžiku spatřil, že obecenstvo se rozestupuje. Z davu vystoupila podivně oděná

dívka. Doprovázela ji malá bílá kozička s

pozlacenými rtčky. Dívka nesla v ruce
tam-burinu.

Oko Quasimodovo zajiskřilo. Byla to
cikánka, kterou se včera y noci pokusil
unést, šeredný

kousek, za nějť, jak ne-

JfS1]e.Cv, ' byl nyní Právě trestán-
Ostatně to byl ten nejposlednější dťvod,
neboť byl trestán

jen za to, ťe byl hluchý a ze byl souzen
také hluchým. Nepochyboval, ťe dívka se
mu pnsla

také pomstít a zasadit mu ránu jako
všichni ostatní.

Viděl, jak rychle vystupuje po ťebříku.
Dusil se hněvem a zlostí. Byl by si přál,
aby mohl

pranýř skácet, a kdyby blesk z jeho oka
mohl usmrcovat, cikánka by byla bývala
rozdrcena,

dřív než vystoupila na plošinu.

Přistoupila beze slova k odsouzení, který
se marně svíjel, aby jí unikl, odvázala od
pasu

čutoru a přiložila ji jemně k neboťákovým
vyprahlým rtům.

A tu bylo vidět, jak z toho doposud
suchého a planoucího oka vytryskla veliká
slza a pomalu

stékala po tom nestvtr-ném, zoufalstvím
tak dlouho zkřiveném obličejí. Byla to
snad první

slza, kterou nešťastník kdy uronil.

Zapomínal však pít. Cikánka netrpělivě
sešpulila rty a přitiskla s úsměvem hrdlo
láhve k

ústům Quasimodovým. Pil dlouhými
doušky. Měl palčivou tížeň.

Když dopil, vztáhl své černé rty,
bezpochyby aby políbil tu krásnou ruku,
jež mu přišla na

pomoc. Avšak dívka, jež mu patrně
nedověřovala a měla v paměti násilné
noční přepadení,

odtáhla poděšeně ruku jako dítě, které má strach, že je kousne zvíře.

A tu na ni upřel ten hluchý neboťák pohled plný výčitek a nevýslovného smutku.

Byla by to bývala všude dojemná podívaná, jak tato krásná, svěťí, nevinná a pťvabná dívka,

sama tak slabá, přispěchala nezištně na pomoc takovému zoufalství, takové ohyzdnosti a

zlobě. Na pranýři to byla podívaná vznešená.

Dokonce i lid tím byl dojat, začal tleskat a volal: "Výborně! Výborně!"

Právě v té chvíli spatřila kajícnice

otvorem své díry cikánku na pranýři a
vmetla jí do tváře

svou strašlivou kletbu: "Bud' prokleta,
dívko cikánská! Prokleta! Prokleta!"

Konec příběhu s kukuřičnou plackou

Esmeralda zbledla a vrávoravě sestoupila
s pranýře. Hlas kajícnice ji ještě
pronásledoval:

"Sestup, sestup, zlodějko cikánská, však ty
tam jednou zase vystoupíš!"

"Kajícnice má zase své vrtochy," reptali
lidé, ale víc se neodvažovali. Neboť
takové řeny budily hrůzu a to je činilo
posvátnými. Neradi se tehdy pouštěli do
někoho, kdo se ve dne v

nocí modlil.

Nastala chvíle, kdy měl být Quasimodo opět odveden. Odvázali ho a dav se rozptýlil.

U Velkého mostu se Mahietta, vracející se s oběma dručkami, pojednou zastavila:

"Poslouchej, Eustachu, cos udělal s plackou?"

"Maminko," odpověděl chlapec, "nějaký velikánský pes se mi do placky zakousl, když jste mluvily s tou paní, co byla v té díře. Tak jsem jedl taky."

"Cože, chlapče," užasla matka, "tys ji celou snědl?"

"Maminko, to ten pes. Povídal jsem mu, že

není pro něj, ale neposlouchal mě. Proto
jsem si

taky kousl, víš?"

"To je hrozné dítě," řekla matka usměvavě
a káravě zároveň. — "Víte, Oudardo, že on
už sní docela sám všechny třesně se
stromu v naší zahradě v Charlerange?
Však jeho dědeček říká,

že z něho bude vojevůdce! — Jestli já tě
ještě jednou přistihnu, Eustachu! — Jdi, ty
hrdino!"

KONEC PRVNÍHO DÍLU

226

227

KNIHA SEDMÁ

O tom, jak je nebezpečné svěřit tajemství
koze

Uplynulo několik neděl.

Nastaly první březnové dny. Slunce, jeť
Dubartas, tento klasický otec perifráze,
tehdy ještě

nenazval "velkovévodou svící", nezářilo
proto nikterak méně radostně. Byl jeden z
oněch

jarních dnů plných líbeznosti a krásy, kdy
celá Paříž zaplaví náměstí i promenády a
světí je

jako neděli. Za takových jasných, teplých
a přívětivých dnů musí člověk obdivovat

portál

chrámu Matky Boží zejména v určitou
hodinu. Je to ona chvíle, kdy slunce se již
schyluje k

západu a dívá se katedrále takřka přímo
do tváře. Jeho stále vodorovnější paprsky
se

pozvolna stahují s dlažby náměstí a
vystupují po srázném průčelí, kde ze stínu
vyloupnou

tisíce vypouklých ozdob, zatím co veliká
ústřední řtice plane jako oko Kyklopovo,
rozplameněné odlesky výhně.

Taková hodina právě nastala.

Naproti vysoké, zapadajícím sluncem
zarudlé katedrále, na kamenném balkoně
čnějícím nad

portálem bohatého gotického domu, který
tvořil roh náměstí a ulice U dómu, smálo
se a se

vší roztomilostí a nevázaností laškovalo
několik hezkých dívek. Te to byly urozené
a bohaté

dědičky, mohl každý snadno uhodnout
podle délky závojt, splývajících s vrcholkt
jejich

špičatých, perlami posázených čepct ať ke
kotníktm, podle jemnosti vyšívanych
řivttkt,

pokrývajících jejich ramena a

odhalujících podle tehdy panující módy
začátek jejich

krásných panenských ňader, podle
nádhery spodniček, ještě přepychovějších,
než byly vrchní

sukně (jak podivuhodná vybranost!),
podle gázu, hedvábí a aksamitu, jímž to
vše přímo

oplývalo, a zejména pak podle bělosti
jejich rukou, usvědčující je z lenivosti a
zahálčivosti.

Byla to

229

vskutku slečna Lilie z Gondelaurieru a její
dručky, Diana z Christeuilu, Amelotta z

Montmichelu, Kolumba z Gaillefon-tainu
a maličká Champchevrierová, všechny
dcery z

dobrých rodin, jeť se sešly v tu chvíli u
paní vdovy z Gondelaurieru kvůli panu
Beaujeu a

jeho choti, kteří měli v dubnu přijet do
Paříže a vybrat si tu čestné dámy pro
princeznu

Markétu, ať pojedou do Pikardie přijmout
ji z vlámských rukou. A tu se všichni
zemanové na

třicet mil kolem horlivě ucházeli o toto
vyznamenání pro své dcery a mnozí z nich
je jiť

přivedli nebo poslali do Paříže. Přítomné

dívky svěřili jejich rodiče do ochrany
rozvátné a

ctihodné paní Aloisie z Gondelaurieru,
vdově po bývalém veliteli královských
lučištníků, jeť

žila v Paříži s jedinou dcerou v ústraní ve
svém domě na náměstí před chrámem
Matky Boží.

Balkon, kde se dívky shromáždily, byl
před komnatou, která byla bohatě
čalouněná bledě

červenou flanderskou křídí, potištěnou
zlatými větvemi a listy. Trámy, jeť
rovnoběžně

brázdily strop, poutaly zrak nespočetnými
a podivnými řez-bami, malovanými a

zlacenými.

Na ciselovaných truhlách se skvěl tu a tam
v měnivém lesku nádherný email. Na
skvostném

etažeru, jehož dvě příhrady naznačovaly, že
paní domu je ženou nebo vdovou po

korouhevním rytíři, trněná majoli-ková
kančí hlava. V pozadí, vedle vysokého
krbu,

ozdobeného odshora dolů erby, seděla v
okázalém křesle z červeného sametu paní
z

Gondelaurieru, jejíž padesátka se zračila
nejen na jejím šatu, ale i obličeji. Vedle ní
stál mladý muž dosti sebevědomého, ač
trochu marnivého a vychloubačného

vzhledu, jeden z těch

krásných mladíků, o nichž mají všechny
ženy shodný úsudek, kdežto vášní muži a
znalci

lidských tváří krčí nad nimi rameny.
Tento mladý kavalír měl na sobě nádherný
oblek

kapitána královských lučištníků,
podobající se až příliš úboru Jupiterovu,
jemuž jsme se

mohli obdivovat již v první knize našeho
vyprávění, a proto ušetříme čtenáře
druhého popisu.

Slečny seděly jednak v komnatě, jednak
na balkoně, některé na polštářích z
utrechtského

sametu se zlatými rohy, jiné na dubových stoličkách s vyřezávanými květy a figur-

230

kami. Každá z nich přidržovala na kolenou kus vyšívaneho nástěnného koberce, na němž

společně^ pracovaly a jehož značná část se prostírala po rohoži pokrývající podlahu.

Šuškalý si a přidušeně se smály, jak wmu^ bývá ve společnosti dívek, v jejichž středu je

mladý muž. Zdálo^se, že mladík, jehož pouhá přítomnost rozněcovala ženskou ješitnost,

valně se o ně nestará. Kdežto krásné dívky

se snařily o závod vzbudit jeho pozornost,
byl,

jak se zdálo, zaujat hlavně tím, jak čistil
rukavicí z daňčí kůže přezku svého opasku.

Občas ho zcela potichu oslovila stará paní
a on jí odpovídal, jak nejlépe uměl, s
jakousi

neobratnou a nucenou zdvořilostí. Podle
úsměvů, nenápadných gest a významných
pohledů,

jimiř se paní Aloisie dorozumívala se
svou dcerou Lilií, zatím co tiše hovořila s
kapitánem,

mohl každý snadno usoudit, ře se tu
dojednávají nějaké zasnuby nebo dokonce
brzký sňatek

mezi mladým mužem a Lilií. A z chladné roz-pačitosti děstojníkovy mohl každý vidět, že u

něho už nejde o lásku. Celá jeho tvář vyjadřovala myšlenku stísněnosti a nudy, kterou by v

dnešní době naši poručíci v garnisoně obdivuhodně vyjádřili slovy: Jaká to koňská robota!

Stará dáma, silně zaujatá svou dcerou jako každá dobrá matka, si nevšimla, že děstojník

projevuje málo nadšení, a snažila se ho nenápadně upozornit na úžasné dokonalé pohyby, s

jakými Lilie zapichovala jehlu nebo

rozvíjela přadeno.

"Podívejte se, bratránku," povídala mu, tahajíc ho za rukáv, aby mu mohla šeptat do ucha,

"podívejte se přece, jak se naklání."

"Opravdu," odpověděl mladý muž a opět se roztržitě a chladně odmlčel.

Za chvíli se musel znovu naklonit, když mu paní Aloisie říkala: "Viděl jste kdy příjemnější a veselejší tvář, než má vaše snoubenka? Je možno mít bělejší plet' a světlejší vlasy? Nejsou to

dokonalé ruce? A její krk, coťpak to není úchvatná labutí šíje? Ó, jak vám chvílemi závidím a

jak mŕŕete být ſťasten, ŧe jste muŧ, vy
oſklivŕy prostopáſníku! Vid'te, ŧe je Lilie k
zboŧňování

krásná a ŧe jste do ní po uſi zamilovaný?"

231

"Zajisté," odpověděl a myslel při tom na
něco jiného. "Promluvte s ní přece,"
prohodila pojednou paní Aloisie, strkajíc
ho do ramene. "Řekněte jí přece něco. Stal
jste se nějak

nesmělý."

Mŕŕeme čtenáře ujistit, ŧe nesmělost
nebyla ani ctností, ani vadou kapitánovou.
Nicméně se

pokusil vyhovět.

"Co představuje, krásná sestřenko, ten nástěnný koberec, který tu vyšíváte?" zeptal se a přistoupil k Lilii.

"Už jsem vám to třikrát povídala, krásný bratránku," odpověděla Lilie rozmrzelým tónem, "je to Neptunova jeskyně."

Lilie si zřejmě uvědomovala chladné a roztržité chování kapitánovo mnohem jasněji než její

matka. Kapitán cítil, že je třeba hovořit.

"A pro koho všechna ta neptunerie?" zeptal se.

"Pro opatství svatého Antonína V polích," odpověděla Lilie, aniž pozvedla zrak.

Kapitán uchopil cíp koberce:

"Kdopak je ten tlusrc biřic, co fouká z plných plic do trubky?"

"To je Triton," odvětila.

Ze všech jejích úsečných slov zazníval poněkud podrážděný tón. Mladý muž pochopil, že je

nezbytno pošeptat jí něco do ouška, nějakou hloupost, lichotku nebo cokoliv. I sklonil se k ní,

ale nedokázal ve své fantasii vymyslet nic něžnějšího a dťvěrnějšího než toto:

"Pročpak nosí

vaše matka pořád tu výstřední sukni s erby jako naše babičky za čast Karla VII?

Řekněte jí

přece, krásná sestřenko, že dnes už to není elegantní, že s tím čepcem a vavřínem, jeť má

vyšity v erbu na šatech, vypadá jako krácející obložení krbu. Věřte mi, dnes už si lidé nesesedají

na svou korouhev, to vám přísahám."

Lilie zvedla k němu své krásné oči plné výčitek: "A to je vše, co mi přísaháte?" zašeptala.

A dobrá paní Aloisie celá rozradostněna, že vidí, jak se sklánějí k sobě a jak si šeptají,

podotkla, pohrávajíc si se sponkami své modlitební knítky: "Dojemný obrázek lásky."

Kapitán, stále rozpačitější, zavedl opět řeč na koberec: "Je to vskutku rozkošná práce," zvolal.

Po těch slovech se odvářila Kolumba z Gaillefontainu, jiná hezká plavovláska bělostné pleti v

přiléhavém límci z modrého damašku, obrátit se na Lilii s nesmělou otázkou v naději, že na

ni odpoví krásný kapitán: "Viděla jste, drahá Gondelaurierová, nástěnné koberce v paláci

Roche-Guyo^ nové?"

"Není to palác, kde je zahrada Prádlařky z

Louvrt?" zeptala se se smíchem Diana z

Christeuilu, která měla krásné zuby a při každé příležitosti se proto smála.

"Tam, kde je ta veliká stará věž ze starých pařížských hradeb," dodala Amelotta z

Montmichelu, hezká tmavovláška, svěží a nakadeřená, která často vzdychala bez příčiny, asi

tak jako se Diana smála.

"Nemáte na mysli, má drahá Kolumbo," navázala paní Aloisie, "ten palác, který za Karla VI.

patřil panu de Bacque-ville? Tam jsou skutečně nádherně tkané čalouny."

"Karel VI., král Karel VI.!" zabručel mladý kapitán a kroutil si knír. "Pane Bože, jakou paměť má ta paní na staré věci!"

"Opravdu krásné čalouny," pokračovala paní z Gondelau-rieru. "Vzácná, jedinečná práce!"

V tom okamžiku zvolala Bérangěra ze Champchevrieru, štíhlé sedmileté děvčátko, které se

dívalo kamenným trojlístem balkonu na náměstí: "Ach, podívejte se, kmotřenko Lilie, na tu

hezkou tanečnici, jak tam tancuje na dlažbě uprostřed zevlujících měšťanů a tluče přitom na

tamburinu."

Opravdu bylo slyšet chvějivé a jasné zvuky baskického bubínku.

"Nějaká cikánka," řekla Lilie, obracejíc se lhostejně k náměstí.

^"Pojďme se podívat, pojd'me!" volaly její živé družky a běžely všechny k okraji balkonu, zatím co Lilie, zaražená chladností svého ženicha, šla zvolna za nimi a kapitán, vysvobozený

náhle touto událostí z trapného rozhovoru, vrátil se do pozadí komnaty se spokojenou tváří

vojáka, jehož

právě vystřídali ve službě. A byla to přece rozkošná a pťvabná služba u krásné Lilie, aspoň

se mu dřív taková zdála. Ale kapitán se jí už poněkud nabařil a vyhlídka na brzký sňatek

ochlazovala jeho zájem den ze dne. Měl ostatně nestálou povahu a (máme-li to říci) vkus

poněkud sprostý. Ačkoliv byl z velmi urozeného rodu, osvojil si při válečném řemesle

vojácké zptsoby. Líbila se mu krčma a vše, co s ní souvisí. Bylo mu volno jen tam, kde se

hrubě hovořilo, měl rád vojácké

milkování, snadno přístupné krásky a
lehké úspěchy. Získal v

rodině jakési vychování a jakési zptsoby,
ale příliš mlád šel do světa, příliš mlád se
potloukal

po rtzných posádkách, a tak se šlechtický
nátěr postupem času tvrdým vojenským
řivotem

stále více stíral. V přítomnosti Lilie,
kterou občas z jakéhosi zbytku lidské
slušnosti ještě

navštěvoval, cítil se dvojnásob stísněný:
především proto, že mu zřtstalo pro ni
příliš málo

lásky, když ji promrhal na tolika jiných
místech; a pak proto, že mezi tolika

krásnými,

nastrojenými, slušnými a upjatými ťenami
se neustále chvěl strachem, aby se jeho
ústa,

navyklá klení, pojednou nesplašila a
nespustila jako v krčmě. Představte si,
jakým dojmem by

to působilo!

To vše se ostatně mísilo u něho také s
velkou domýšlivostí na vlastní eleganci,
oděv a krásnou

tvář. Porovnejte si ty věci, jak chcete. Já
jsem pouhý historik.

Stál tedy chvíli mlčky, zamyšlen nebo
nezamyšlen, opřen o tesaný okraj krbu,

když Lilie se

pojednou obrátila a promluvila na něho.

Vždyť ta ubohá dívka se na něj mračila jen
proti své

vůli.

"Nevyprávěl jste nám, milý bratránku, o
cikánce, kterou jste asi před dvěma měsíci
zachránil

na jedné noční hlídce z rukou asi dvaceti
lupičů?"

"Myslím, že ano, krásná sestřenko,"
odpověděl kapitán.

"Nuže," pokračovala, "snad je to ta
cikánka, co tančí tam na náměstí. Pojd'te
se podívat, jestli ji poznáte, milý

bratrátku Phoebe."

2 té něžné výzvy, aby šel k ní, i z toho, jak ho úmyslně oslovila křestním jménem, pronikala

tajná touha po smíření.

234

Kapitán Phoebus z Châteaupersu (neboť je to opravdu on, jehož čtenář sleduje od začátku této

kapitoly) šel pomalu k balkonu.

"Podívejte se na tu maličkou, jak tam tančí v kruhu," řekla Lilie a položila mu ruku na rameno. "Je to ta vaše cikánka?"

Phoebus se podíval a odpověděl:

"Ano, poznávám ji podle její kozy."

"Ach, opravdu hezoučká kozička!"
vyhrkla Amelotti, spínajíc ruce obdivem.

"Jsou ty rohy opravdu zlaté?" tázala se
Bérangěra.

Paní Aloisie se opět ujala slova, aniž se
pohnula v křesle! "Není to jedna z těch
cikánek, co přišly loni Gibardovou
bránou?"

"Ta brána se teď jmenuje Pekelná brána,
paní matinko," opravila ji šetrně Lilie.

Slečna z Gondelaurieru věděla, jak se
kapitána nelibě dotýká ten zastaralý
zptsob řeči její

matky. Však se již začal také uchichtávat a

mumlat pro sebe: "Brána Gibardova,
brána

Gibardova. To aby se tudy zas dostala ke
králi Karlu VI.!"

"Kmotříčko," zvolala Bérangěra, jejíž stále
těkající oči se pojednou zvedly k vrcholku
větší chrámu Matky Boží. "Kdo je ten muž
tam nahoře?"

Všecky dívky se podívaly nahoru. Stál
tam opravdu jakýsi muž a opíral se lokty o
nejvyšší

zábradlí severní věže, hledící na náměstí
Grěve. Byl to kněz. Jeho šat i jeho obličej,
opřený o

obě ruce, bylo možno zřetelně rozeznat.
Ostatně stál nepohnutě jako socha. Díval

se upřeně

na náměstí. Svou ztrnulostí připomínal
luňáka, který právě objevil vrabčí hnízdo
a nyní je

pozoruje.

"To je pan arcijáhen z Josas," prohlásila
Lilie.

"Máte dobré oči, když ho odtud poznáte,"
podotkla Gaille-fontainová.

"Jak pozoruje tu malou tanečnici!"
poznamenala Diana z Christeuilu.

"Jen ať se má ta cikánka na pozoru," řekla
Lilie, "nemá cikány rád."

"To je škoda, že se ten člověk na ni tak dívá," dodala Ame-lotta z Montmichelu, "protože tančí úchvatně."

"Krásný bratráčku Phoebe," řekla pojednou Lilie, "když znáte tu maličkou cikánku, zakývejte na ni, ať přijde nahoru. Budeme mít zábavu."

"Ano, ano," volaly všechny dívky tleskajíce.

"Ale to je pošetilý nápad," odpověděl Phoebus. "Jistě na mne zapomněla a neznám ani její jméno. Jestli si to však, slečny, přejete, zkusím to." Naklonil se přes zábradlí balkonu a začal volat: "Maličká!"

Tanečnice právě nebubnovala na bubínek. Otočila hlavu k místu, odkud přicházelo

volání,

zářivým pohledem utkvěla na Phoebovi a rázem ustala v tanci.

"Maličká!" opakoval kapitán a zakýval na ni, aby šla nahoru.

Dívka k němu vzhledla ještě jednou, pak se zapálila, jako by jí oheň vstoupil do tváří, a se

zmateným pohledem ptáka očarovaného hadem zamířila s bubínkem pod paří středem

uťaslých divákt pomalým vrávoravým krokem ke dveřím domu, odkud na ni Phoebus volal.

Za okamžik se rozhrnul plyšový závěs a

cikánka stanula na prahu komnaty,
zardělá, rozpačitá,

udýchaná, velké oči sklopené, a
neodvažovala se postoupit o jediný krok.

Bérangěra zatleskala.

Avšak tanečnice stála nehybně na prahu
komnaty. Její zjev působil na skupinu
dívek

zvláštním dojmem. Jisté je, že u všech
zároveň se projevovala neurčitá touha
zalíbit se

mladému důstojníkovi, že jeho nádherná
uniforma byla terčem veškerého jejich
koketování a

že jeho přítomnost vyvolala mezi nimi

jakési tajné a skryté soupeření, k němuž se samy sobě

nechtěly přiznat, ale jeť nicméně propukalo každým okamžikem v jejich pohybech a slovech.

Protože však byly všechny asi tak stejně krásné, bojovaly rovnými zbraněmi a každá mohla

doufat ve vítězství. Příchod cikánky rázem rovnováhu porušil. Byla totiž tak nevšedně krásná,

že ve chvíli, kdy se objevila ve dveřích, všem se zdálo, že šíří kolem sebe jakési osobité

světlo. V tmavém rámci čalounů a dřevě-

ného obložení uzavřené komnaty byla
nesrovnatelně krásnější a zářivější než na
volném

náměstí. Zazářila jako pochodeň, kterou
přinesete z denního světla do tmy.
Urozené slečny

byly proti své vůli oslněny. Každá se cítila
jaksi raněna ve své kráse. Proto se bez
jediného

slova okamžitě změnila jejich bitevní'
fronta, budiž nám tento výraz prominut.
Ale

porozuměly si báječně. Teny se pochopí a
dorozumějí svým instinktem rychleji než
muži

rozumem. Právě jim přišla nepřítelkyně;
všecky to cítily, a proto se spojily. Jediná
kapka vina

stačí obarvit do červena celou sklenici
vody; a k tomu, aby nálada ve společnosti
krásných

žen dostala určité zabarvení, stačí náhlý
příchod jedné krásnější ženy — zvláště je-
li přítomen

jen jeden muž.

Proto také přijetí, jehož se cikánce dostalo,
bylo podivuhodně mrazivé. Změřily si ji
od hlavy

k patě, pak se vzájemně na sebe podívaly
a bylo řečeno vše. Porozuměly si. Dívka
mezitím

čekala, ať bude oslovena, a byla tak dojata, že se neodvážila zvednout víčka.

Kapitán první přerušil mlčení. "Na mou věru," řekl obvyklým tónem vyzývavé nestoudnosti,

"rozkošné stvoření. Co tomu říkáte, krásná sestřenko?"

Tato poznámka, kterou by jemnější obdivovatel byl učinil aspoň potichu, nemohla přirozeně

rozptýlit ťárlivost ťen, jeť cikánku bedlivě pozorovaly.

Lilie odpověděla kapitánovi se strojeně sladkým pohrdáním: "Není zlá."

Ostatní si šuškaly.

Konečně paní Aloisie, neméně ťárlivá, neboť ťárlila i za svou dceru, oslovila tanečnici:

"Pojďte dál, maličká."

"Pojďte dál, maličká," opakovala s komickou dťstojností Bérangěra, která jí sahala sotva k bokťm.

Cikánka se přiblíťila k urozené paní.

"Nevím, krásná dívenko," řekl Phoebus dťrazně a rovněť k ní přikročil, "nevím, zda mám to nevýslovné štěstí, ťe jste mě poznala ..."

Přerušila ho a vzhlédla k němu s úsměvem a pohledem plným nekonečné něhy. "Ó ano,"

vyhrkla.

237

"Má dobrou paměť," poznamenala Lilie.

"Avšak onoho večera jste mi velmi hbitě unikla," začal opět Phoebus. "Coť se mě bojíte?"

"Ó nikoli!" pravila cikánka.

V přízvuku, jímť toto "ó nikoli" bylo vysloveno po onom "ó ano", bylo cosi nevyslovitelného, co Lilii zraňovalo.

"A místo sebe, krásko, jste mi nechala," pokračoval kapitán, jehoť jazyk se rozvazoval v hovoru s pouličním děvčetem, "značně nepovedeného chlapíka, jednookého a hrbatého,

biskupova zvoníka, jestli se nemýlím. Je to prý parchant nějakého arcijáhna d'ábelského

ptvodu. Má povedené jméno, jmenuje se Kvatembr, Květná neděle, Masopustní úterý nebo

tak nějak. Zkrátka po nějakém velikém svátku. Odvážil se vás tedy unést, jako byste byla

stvořena pro kostelníky! To je přespříliš! Co chtěl, k čertu, po vás ten sýček? No, povězte!"

"Nevím," odpověděla.

"Jaká drzost! Zvoník, a unese děvče jako nějaký hrabě! Chrapoun, a bude pytláčit v revíru

šlechtickém! To tu vskutku ještě nebylo.
Ostatně to draze zaplatil. Nikdo nedovede
tak

spráskat darebáka jako mistr Pierrat
Torterie; je to nejsurovější pacholek. A
řeknu vám,

mtě-li vás to potěšit, ze pěkně zvalchoval
ktři vašeho zvoníka."

"Chudák," řekla cikánka, v níž tato slova
ořivila vzpomínku na výjev na pranýři.

Kapitán se hlasitě rozesmál. "U všech
rohatých, tenhle soucit se sem hodí jako
pero do

prasečího zadku. Ať mám břicho jako
papet, jestli..."

Náhle se zarazil. "Promiňte, dámy. Málem bych řekl hloupost."

"Fuj, pane," pravila Gaillefontainová.

"Mluví s tím stvořením jeho jazykem," dodala polohlasně Lilie, jeť byla čím dál mrzutější. Ta mrzutost se nikterak nemenošila, když viděla, jak se kapitán, okouzlen cikánkou a především

sebou samým, točí na patě a s hrubou, naivní a vojačkou galantností opakuje: "Hezká holka,

na mou duši!"

"Poněkud divoce oblečená," řekla Diana z Christeuilu se svým úsměvem ukazujícím krásné

zuby.

238

Po této poznámce se rozbřesklo ostatním dívkám. Ukázala jim slabou cikánčinu stránku.

Nemohouce se zakousnout do její krásy, vrhly se na její šaty.

"Ale to je pravda, holčičko," prohlásila Montmichelová, "kde tě to naučili běhat takhle po ulicích bez límečku a bez Šátku?"

"Ta sukně je hrozně krátká," dodala Gaillefontainová.

"Má drahá," pokračovala Lilie nakvašeně, "vás sebere jednou strát, protože nosíte

pozlacený pás."

"Holčičko, holčičko," začala opět Christeuilová s neúprosným úsměvem, "slunce by ti tak neopálilo rameno, kdyby sis slušně oblekla rukáv."

Byla to opravdu podívaná hodná inteligentnějšího diváka, než byl Phoebus, jak se ty krásky s

jedovatými a podrážděnými jazyky plazily, plížily a ovíjely kolem pouliční tanečnice; byly

kruté i pťvabné; pátraly a zlomyslně slídily po jejích chudých a výstředních šatech s

blýskavými plíšky a cet-kami. Smích, ironie a pokořující poznámky nebraly

konce. Uštěpačné

řeči, povýšená blahosklonnost a zlé pohledy na cikánku jen pršely. Člověk si tu připadal jako

mezi mladými Rímankami, které se bavily tím, že zarátely zlaté špendlíky do ňader krásné

otrokyně. Řekl bys ušlechtilé lovecké feny, pobíhající s rozšířenými nozdrami a planoucíma

očima kolem ubohé laně, kterou jim pohled pántv zakazuje rozsápat.

Co konečně znamenala ubohá pouliční tanečnice pro tyto dcery vznešeného pťvodu? Zdálo

se, že neberou ohled na její přítomnost;
mluvily nahlas o ní, před ní a s ní jako o
nějaké věci

dosti nečisté, dosti sprosté a dosti hezké.

Cikánka cítila dobře tato bodání
špendlíkem. V očích nebo na tvářích jí
občas prošlehl

ruměnec studu nebo záblesk hněvu. Po
svém zptsobu, který čtenář již zná,
stahovala

opovrřlivě rty. Stála však mlčky a
nehybně na místě. Upírala na Phoeba
odevzdaný, smutný

a sladký pohled. Také blaženost a něha
byly v tom pohledu. Snad se opanovala
jen ze strachu,

ze bude vyhnána.

Phoebus se naopak smál a ujímal se cikánky částečně z drzosti, částečně ze soucitu.

239

"Nechtě je mluvit, maličká!" Opakoval a zvonil přitom zlatými ostruhami. "Vaše šaty jsou ovšem trochu výstřední a divoké. Ale co na tom záleží u tak hezkého děvčete, jako jste vy?"

"Pane Bože," zvolala plavá Gaillefontainová, vypínajíc svou labutí šíji s trpkým úsměvem,

"pozoruji, že krásné oči cikánek snadno rozpalují pány lučištníky královské stráže."

"Proč by ne?" řekl Phoebus.

Po této odpovědi, nedbale hozené kapitánem jako kámen do moře, kdy ani nevidíme, kam

dopadne, dala se do smíchu Diana, Amelotta i Lilie, jít vstoupily zároveň slzy do očí.

Cikánka, která při slovech Kolumby z Gaillefontainu sklopila zrak k zemi, zvedla jej opět,

zářící radostí a pýchou a znovu jej upřela na Phoeba. V tom okamžiku byla velmi krásná.

Stará paní, pozorujíc tento výjev, cítila se uražena a nechápala.

"Svatá panno!" vykřikla najednou, "co se mi to plete pod nohama? Ach, to je to ohyzdné zvíře!"

Byla to koza, jeť právě přiběhla za svou paní, a ťenouc se k ní, zapletla se rohy do hromady

šatt, jeť se nakupila u nohou sedící šlechtičny.

Pozornost byla odvedena jiným směrem. Cikánka kozu vyprostila bez jediného slova.

"Ach, to je hezká kozička a má zlatá kopýtko!" zvolala Bérangěra, skákajíc radostí.

Cikánka poklekla a přitiskla si k tváři přítulnou hlavu koziččinu, jako by ji

prosila za

odpuštění, že ji tak opustila.

Mezitím se Diana nachýlila k uchu Kolumby.

"Ach mťj Bože, že mi to nenapadlo dřív! To je ta cikánka s kozou! Říkají o ní, že čaruje a že její koza provádí zázračné kousky."

"Výborně," řekla Kolumba, "ai nás ta koza také pobaví a ukáže nám nějaký zázrak."

Diana a Kolumba se obrátily ťivě na cikánku:

"Maličká, poruč koze, ať nám předvede nějaké kouzlo!"

"Nevím, co chcete říci," odpověděla tanečnice.

240

"Nějaký zázrak, kouzlo, čáry."

"Neznám." A začala hladit roztomilé zvíře opakujíc:

"Dřali! Dřali!" , v , . " ,

V tom okamžiku spatřila Lilie vyšívaný kozený váček, zavěšený na krku kozy. "Co je to?"

otázala se cikánky.

Cikánka obrátila k ní své velké oči a odpověděla ji vážně: "To je mé tajemství."

"Ráda bych věděla, jaké je tvé tajemství,"

myslila si Lilie.

Tu se zvedla stará paní, celá rozmrzelá.

"Nuže, cikánko, co zde vlastně chcete,
když ani ty,

ani tvá koza nám nechcete nic zatančit?" ,
Aniž odpověděla, zamířila cikánka pomalu
ke dveřím. Ale čím víc se k nim blížila,
tím víc se

zvolňoval její krok. Jako by ji zadržoval
nepřemožitelný magnet. Najednou obrátila
slzami

zvlhlé oči na Phoeba a zastavila se.

"Můj ty Bože!" zvolal kapitán, "takhle se
přece neodchází. Vraťte se a zatančete
nám něco. A abych nezapomněl,
krasotinko, jakpak se jmenujete?"

"Esmeralda," řekla tanečnice, aniž spustila s něho oči.

To divné jméno dívky bláznivě rozesmálo.

"Opravdu hrozné jméno pro dívku," řekla Diana.

"Ted' vidíte," přidala se Amelotta, "že je to kouzelnice."

"Má drahá," zvolala slavnostně paní Aloisie, "tohle jméno vám vaši rodiče jistě nevylovili ze křtitelnice."

Mezitím přilákala Bérangěra, jít si nikdo nevšímal, kouskem marcipánu kozu do kouta

pokoje. V okamžiku byly nejlepšími přáteli. Zvědavé dítě sňalo váček zavěšený

na krku

kozičky, otevřelo jej a vysypalo obsah na rohožku. Byla to abeceda, jejíž každé písmeno bylo

napsáno odděleně na malé zimostrázové tabulce. Sotva byly tyto hračky rozloženy na

rohožku, zpozorovalo děvčátko s úžasem, jak koza — bylo to nepochybně jedno z jejích

kouzel — vybírá pozlacenou nožkou určitá písmena a klade je, zvolna je posunujíc, v určitém

pořádku. Za okamžik bylo z toho slovo, v jehož psaní byla koza patrně vycvičena, neboť je

utvořila bez nejmenšího zaváhání.
Bérangěra spráskla ruce obdivem a
zvolala:

241

"Kmotříčko Lilie, pojd'te se podívat, co ta
koza právě udělala!"

Lilie přiběhla a zachvěla se. Písmena
seřazená na podlaze tvořila slovo:

PHOEBUS

"To napsala koza?" otázala se pohnutým
hlasem.

"Ano, kmotříčko," odpověděla Bérangěra.

Nebylo možno o tom pochybovat;
děvčátko neumělo psát.

"To je tedy to tajemství!" pomyslila si Lilie.

Mezitím se seběhli všichni ostatní, přivolání výkřiky děvčátka, matka i dívky i cikánka i

dtstojník.

Cikánka uviděla hloupost, kterou koza provedla. Zčervenala, pak zbledla a začala se chvět

jako vinnice před kapitánem, jenž se na ni díval se spokojeným a udiveným úsměvem.

"Phoebus," šuškal si uťaslé dívky, "tak se jmenuje kapitán."

"Máte podivuhodnou paměť," řekla Lilie

cikánce, leknutím jako zkamenělé. Pak propukla v pláč. "Ó," zajíkala se bolestně, zakrývajíc si obličej krásnýma rukama: "Je to čarodějka." A v hloubi srdce slyšela ještě trpčí hlas, jak jí říká: "Je to sokyně!"

Padla do mdlob.

"Dcero, dceruško!" zvolala matka zděšeně. "Klid' se, d'ábelská cikánko!"

Esmeralda sebrala bleskurychle neblahá písmena, pokynula Džali a vyšla jedněmi dveřmi,

zatím co druhými odnášeli Lilii.

Kapitán Phoebus zůstal sám; okamžik váhal mezi oběma dveřmi, pak šel za cikánkou.

O tom, ze kněz a filosof je dvojí

Kněz, kterého dívky spatřily na severní
věži, jak se naklání nad náměstí a sleduje
pozorně

cikánčin tanec, byl vskutku arcijáhen
Klaudius Frollo.

Naši čtenáři nezapomněli na tajemnou
komtrku, kterou si arcijáhen vyhradil pro
sebe v této

věži. (Nevím, mimochodem řečeno, není-
li to táž komtrka, jejíž vnitřek lze podnes
vidět s

plošiny, odkud se zvedají větě, malým
čtverhranným okénkem na východní

straně ve výši

muže: kumbálek, nyní holý, prázdný a
zpuštělý, jehož špatně omítnuté stěny jsou
ještě dnes tu

a tam vyzdobeny několika špatnými a
zařloutlými rytinami, představujícími
průčelí různých

katedrál. Mám za to, že tu díru obývají
společně netopýři a pavouci a že se tam
proto vede

proti mouchám dvojnásobná vyhlazovací
válka.)

Hodinu před západem slunce stoupal
každého dne arcijáhen po schodech do věže
a zavíral se

v této komůrce, kde trávil někdy celé noci.
Když onoho dne stanul před nízkými
dveřmi

svého útulku a právě strkal do zámku
malý složitý klíč, který nosil stále u sebe v
kapsáři

zavěšeném po boku, dolehl k jeho sluchu
zvuk tamburiny a kastanět. Tento zvuk
přicházel z

náměstí před dómem. Cela měla, jak jsme
již řekli, jen jedno okénko, vedoucí k
hřebenu

chrámové střechy. Klaudius Frollo vytáhl
spěšně klíč a za okamžik byl již na
vrcholku věže,

ponurý a soustředěný, jak ho zpozorovaly

slečny.

Stál tam vátný, nepohnutý, zaujatý
jediným pohledem a jedinou myšlenkou.
Celá Paříž byla

pod jeho nohama s tisíci větmi svých
budov, s mírnými pahorky na obzoru
kolem dokola, s

řekou, plazící se pod jejími mosty, se
svým lidem, proudícím ulicemi, s oblaky
kouře, s

vlnitým řetězem střech, svírajícím chrám
Matky Boží svými dvojitými články.
Avšak v

celém tom městě pozoroval arcijáhen jen
jediný cíp dlažby: náměstí před dómem; v
celém

tom davu jen jedinou postavu: cikánku.

243

Bylo by nesnadné říci, jaký to byl pohled
a jakého ptvodu byl plamen z něho
šlehající. Byl to

pohled soustředěný, a přece plný zmatku a
neklidu. A kdo by viděl to naprosto
nehybné tělo,

chvílemi jen nepatrně a mimovolně se
kymácející jako strom ve větru, ty lokty,
ztuhlejší než

mramor zábradlí, o něž se opíraly, ten
zkamenělý úsměv, stahující mu obličej,
byl by řekl, že

v Klaudiu Frollovi jsou živé už jen oči.

Cikánka tančila. Otáčela bubínkem na špičce prstu a vyhazovala jej do vzduchu, tančíc

provensálskou sarabandu; sviťná, lehká a radostná, necítila vťbec tíhu strašlivého pohledu,

který padal shťry na její hlavu.

Kolem ní se hemťil dav. Chvílemi nějaký muť oděný ťlu-točervenou kazajkou vytvořil z

divákť kruh, pak se šel zase posadit na ťidli několik krokť od cikánky a tiskl hlavu kozičky

na svá kolena. Podle všeho byl tento člověk cikánči-ným společníkem. S výše svého

stanoviště nemohl Klaudius Frollo
rozeznat rysy jeho obličeje.

Od okamžiku, kdy arcijáhen upozoroval
tohoto neznámého, dělila se zřejmě jeho
pozornost

mezi něho a cikánku a jeho obličej se stále
více zachmuřoval. Náhle se vztyčil a
zachvěl se na

celém těle. "Kdo je ten člověk?"
zamumlal mezi zuby, "vždycky jsem ji
viděl samotnou."

Pak zmizel pod křivolakou klenbou
točitých schodů a sestupoval dolů. Když šel
kolem

pootevřených dveří zvonice, viděl něco,
co ho zarazilo; viděl, jak se Quasimodo,

vychýlený z

otvoru jednoho z oněch břidlicových
přístřešků podobajících se ohromným
okenicím rovněž

dívá na náměstí. Byl tak zaujat
soustředěným pozorováním, že si ani
nepovšiml, že jeho

adoptivní otec jde kolem. Jeho divoké oko
mělo zvláštní výraz: byl to pohled
okouzlený a

nětný. "To je divné," zamumlal Klaudius,
"dívá se snad takhle na cikánku?"
Sestupoval dále.

Za několik minut vyšel starostlivý
arcijáhen dveřmi u paty věže na náměstí.

"Co se stalo s cikánkou?" zeptal se, když se vmísil do skupiny diváků, přivábených bubínkem.

"Nevím," odpověděl jeden z jeho sousedů.
"Právě zmi

244

zela. Myslím, že šla zatančit fandango do protějšího domu,

^ aŠmUL. na témt koberci^ jhoť arabesky se před chvílí ztrácely pod rozmarným

kr^kanug!ho tance viděl arcijáhen jen toho červeného a ťlutého muťe který ve Lze vydělat

také několik grošt procházel se se zídih v

zubech v kruhu divákt, ruce v bok hlavu
zvracenou

vzad, tváře brunátné, krk napjatý. Na řidli
měl pnvazanou kočku, kterou si vypsčil
od kteréši

sousedky a která nyní zděšené

mňoukala. . . , i -i t>x Matko Boří!" zvolal
arcijáhen v okamřiku, kdy kejkř s ^váří
potem smáčenou šel podle něho

se svou pyramidou z řidle a kočky. "Co
tady dělá mistr Petr Gnngoire?

Přísnný hlas arcijáhntv tak otrásl
ubořákem, ze s celou svou budovou ztratil
rovnováhu a řidle

i kočka se ve zmatku zn-tily na hlavy

přítomných diváků za nezkrotného povyku

Mistr Petr Gringoire (neboť byl to
vskutku on) byl by musel pravděpodobně
vyrovnat nemilé

účty s majitelkou kočky a se všemi
potlučenými a pošramocenými diváky,
kdyby nebyl rychle

využil zmatku a neuchýlil se do chrámu,
na pokyn Klaudia Frolla, aby ho
následoval.

Katedrála byla již temná a opuštěná. V
postranních lodích se rozhostila tma a
lampičky v

kaplích počaly prosvitávat, čím více
klenby temněly. Pouze velká řtice v
průčelí[^] jejíž

tisícere barvy byly zatopeny vodorovnými
slunečními paprsky, zářila ve tmě jako
tříšť

diamant a odrážela své oslnivé vidmo na
druhý konec lodi.

Když popošli několik kroků, páter
Klaudius se opřel o pilíř a upřeně se
podíval na Gringoiru.

Nebyl to tentokrát pohled, jehož by se
Gringoire bál, poněvadž se styděl, že byl
vátnou a

učenou osobou překvapen v úboru šaška.
Pohled kněžství neměl v sobě nic
posměšného a

ironického, byl vátný, klidný a pronikavý.
Arcijáhen přerušil mlčení první.

"Pojďte sem, mistře Petře. Musíte mi vysvětlit mnoho věcí. Předně, čím to, že vás již dva

měsíce nebylo vidět a že se s vámi shledávám na ulici v krásném ústroji, v skutku, pťl ťlutém,

pťl červeném jako caudebecké jablko?4'

245

"Dťstojný pane," řekl ztrápeně Gringoire, "je to opravdu podivná paráda a vidíte, že se hanbím víc než strašák v poli. Je to zlé, cítím to dobře, nastavovat pod touto kazajkou hřbet

pythagorejského filosofa holím pánt strátníkt. Ale co chcete, dťstojný pane? Vinen je mťj

starý oblek, který mě na počátku zimy
zbaběle opustil pod záminkou, že se
rozpadá v cáry a

že si potřebuje jít odpočinout do
hadrníkovy ntše. Co dělat? Civilisace
nepokročila ještě tak

daleko, abychom mohli chodit nazí, jak to
chtěl starý Diogenes. Uvažte, že foukal
velmi

studený vítr a že v lednu se nelze s
úspěchem pokusit o to, aby lidstvo
podniklo tento nový

krok. Kazajka se naskytla, já jsem si ji
vzal a zanechal tu svtj starý černý kabátec,
který pro

mne, hermetika, byl příliš málo

hermeticky uzavřený. A teď jsem v komediantském obleku

jako svatý Genest. Co na tom? Je to ústup ze slávy. Apollon také pásł ovce u Admeta."

"Děláte pěkné řemeslo," začal opět arcijáhen.

"Souhlasím, mistře, že je lepší filosofovat a básnit, rozdmýchávat oheň v krbu nebo jej

přijímat z nebe než nosit kočky na štítě. Proto jsem také koukal jako tele, když jste mě oslovil.

Ale co chcete, dťstojný pane. Jíst se musí každý den a nejkrásnější alexandriny nemají pro

hladového cenu kousku brijského sýra.
Složil jsem, pravda, pro princeznu
Markétu

Flanderskou onu slavnou svatební báseň,
však ji znáte, ale město mi za ni nic
neplatí pod

záminkou, že nebyla skvělá, jako by mohl
někdo napsat Sofoklovu tragedii za čtyři
dukáty.

Chystal jsem se tedy umřít hladem. Na
štěstí jsem našel trochu síly v čelistech.
Řekl jsem jim:

Dělejte si-lácké a ekvilibristické kousky,
ťivte se samy! Ale te ipsam. Tlupa nuzákt,
kteří se

stali mými dobrými přáteli, naučila mě asi

dvaceti siláckým kouskům a nyní dávám
každý

večer zubům chléb, který vydělaly v potu
tváře přes den. Konečně, concedo,
uznávám, že je

to smutné využití mých duševních
schopností a že člověk není stvořen, aby
trávil celý život

tlučením do bubínku a kousáním do židle.
Nestačí však, ctihodný mistře, život trávit,
je třeba

ho uhájit."

Páter Klaudius mlčky naslouchal.
Najednou nabylo jeho

zapadlé oko tak bystrého a pronikavého výrazu, že se Gringoire cítil tímto pohledem tak

říkajíc prošacován až na dno

své duše. , v . ,

"Velmi dobře, mistře Petře, ale jak to přijde, že jste nyní ve "společnosti té cikánské

tanečnice?"

"Věru proto," odpověděl Gringoire, "že je mou ženou a já jejím mužem."

Ponuré oko knězovo zaplálo. v_ v .

To že jsi udělal, bídníku?" zvolal a uchopil zunve Grin-goira za rámě, "že by ses

natolik zřekl Boha a vztáhl ruku na to děvče?"

"Ať nevstoupím do ráje, milostivý pane," odpověděl Grm-goire a třásl se na celém těle,

"přísahám vám, že jsem se ji nikdy nedotkl, jestli se znepokojujete kvůli tomu."

"Proč tedy mluvíš o muži a ženě?" řekl kněz.

Gringoire mu vyprávěl rychle a co nejstručněji o všem, co čtenář už ví, o svém dobrodružství

na "Dvoře divů", o své svatbě s rozbitým dťbánem. Ostatně se zdá, že toto manželství dosud k ničemu nevedlo a že se

cikánka každého večera obratně vyhnula
svatební noci jako prvního

dne. "Je to mrzuté," řekl nakonec, "ale to
je tím, že jsem měl neštěstí oženit se s
pannou."

"Co tím chcete říci?" otázal se arcijáhen,
jehož vyprávění postupně uklidňovalo.

"To se dá dost těžko vysvětlit," odpověděl
básník. "Je to pověra. Podle toho, co mi
vyprávěl jeden starý tulák, kterému u nás
říkáme vévoda egyptský, je moje žena
nalezené nebo

ztracené dítě, což je totéž. Nosí na krku
amulet, který jí zaručeně umožní setkání s
rodiči,

který by však ztratil svou moc, kdyby

děvče ztratilo svoji ctnost. Z toho
vyplývá, že

zůstáváme oba velmi ctnostní."

"Vy tedy myslíte, mistře Petře,"
pokračoval Klaudius, jehož čelo se stále
více vyjasňovalo,

"že řádný muž se dosud nepřiblížil k
tomuto stvoření?"

"Copak člověk něco zmůže, důstojný pane
Klaudie, proti pověře? Vzala si to do
hlavy. Mám

za to, že tato klášterní cudnost, zarputile
zachovávaná v prostředí cikánských děv-

čat tak snadno přístupných, je zcela určitě vzácností. Však také má k své ochraně tři věci:

vévodu egyptského, který ji vzal pod svou ochranu snad s tím úmyslem, že ji prodá nějakému

opatovi, dále celý svtj kmen, který ji má v obzvláštní úctě jako nějakou Panenku Marii, a

maličkou dýku, kterou ta holka přes hejtmantv zákaz nosí stále při sobě kdesi v skrytu a jeť jí

vklouzne do ruky, když ji vezmete kolem pasu. Věřte, je to pyšná vosa."

Arcijáhen zahrnul Gringoiru otázkami.

Esmeralda byla podle úsudku Gringoirova
nevinné, roztomilé a až na zvláštní
úšklebek

ptvabné stvoření; naivní a vášnivá dívka,
zcela nevědomá, nadšená pro všecko,
neznající

dosud ani ve snu rozdíl mezi muťem a
ženou; taková je; miluje zvláště vášnivě
tanec, ruch a

volný vzduch; jakási včela s
neviditelnými křídly na nohou, ťijící v
ustavičném víru. Takovou

ji učinil potulný ťivot, který odjakživa
vedla. Gringoire se dopátral, že v útlém
věku prošla

Španělskem a Katalonií až na Sicilii.

Domníval se dokonce, že karavana cikánt,
k níž patřila,

přivedla ji do království alžírského, země
rozkládající se v Achaii, kterážto Achaia
hraničí na

jedné straně s malou Albánií a s Řeckem,
na druhé straně s mořem Sicilským, kudy
vede cesta

do Cařihradu. Cikáni byli, jak říkal
Gringoire, vasaly krále alžírského, jakožto
náčelníka

bílých Maurů. Jisto bylo, že Esmeralda
přišla do Francie ještě velmi mladá přes
Maďarsko. Ze

všech těch zemí přinesla si dívka úryvky
podivných hantýrek, cizí písně a

myšlenky, a to vše

učinilo její řeč právě tak pestrou, jako
byly její šaty, pŕl paříŕské, pŕl africké.
Ostatně lid ve čtvrtích, kam chodila, měl
ji rád pro její veselost, roztomilost, ŕtivost,
pro její tance a písně.

Myslila si, ŕe v celém městě ji nenávidí
pouze dvě osoby, o nichŕ mluvila často s
hrtzou:

kajícnice ve věŕi Rolandově, zlá
poustevnice, která nevrazí bŕthvíproč na
cikánky a proklíná

ubohou tanečnici, kdykoliv jde kolem
jejího okénka; a jakýsi kněz, který ji
častuje při kaŕdém

setkání pohledy a slovy, jeŕ jí nahánějí

strach. Tato poslední okolnost arcijáhna silně

znepokojila, aniž tomu Gringoire věnoval nějakou pozornost. Dva měsíce úplně stačily,

248

aby bezstarostný básník zapomněl na zvláštní podrobnosti onoho večera, kdy se s cikánkou po

prvé setkal, a na účast arcijáhna v tom všem. Jinak se malá tanečnice ničeho nebála. Nehádá

nikomu osud a to ji chrání před procesy pro čaroděj-ství, u cikánek tak častými. A pak,

Gringoire byl ji bratrem, když už ne
manželem. Ostatně náš filosof snasel
velmi trpělivě

tento druh platonického manželství.
Znamenalo pro něj stálé přístřeší a chléb.
Každého rána

vycházel z tulacké čtvrti, nejčastěji s
cikánkou, a pomáhal jí sklízet na
křivovatkách měďáky a

drobné stříbrňáky. Každého večera se s ní
vracel pod jednu střechu, nechal ji, aby se
zavřela

ve své komrce, a usínal spánkem
spravedlivých. Celkem vzato velmi pri-
jemné žití a

velmi vhodné pro dumání, říkal si. A pak,

ve své duši a ve svém svědomí nebyl si filosof

příliš jist, že je tak vášnivě zamilován do cikánky. Skoro stejně rád měl její kozu. Bylo to

roztomilé zvíře, přítulné, chytré, vtipné, zkrátka učená koza. Nic není tak příznačné pro

středověk, jako tato učená zvířata, jeť u diváků budila úžas a své učitele přiváděla velmi často

na hranici. A kouzla kozy s pozlacenými kopýtky byla nakonec jen nevinná šelmovství.

Gringoire je vysvětloval arcijáhnovi, kterého tyto podrobnosti zřejmě velice

zajímaly. Stačilo

ve většině případů ukázat koze bubínek určitým způsobem, aby provedla řádaný kousek.

Byla k tomu vycvičena cikánkou, jež měla pro toto umění tak zvláštní nadání, že jí stačily dva

měsíce, aby naučila kozu psát pohyblivými písmeny slovo Phoebus.

"Phoebus!" pravil kněz, "proč Phoebus?"

"Nevím," odpověděl Gringoire. "Snad je to slovo, o němž si myslí, že má nějakou zázračnou a tajemnou sílu. Opakuje si je často polohlasně, když si myslí, že je sama."

"Jste si jist," pokračoval Klaudius a pronikavě naň hleděl, "že je to pouhé slovo a nikoliv jméno?"

"Čí jméno?" zeptal se básník.

"Coť já vím?" odpověděl kněz.

"Podívejte se, dšstojný pane, představuji si to takto: Tihle cikáni jsou tak -trochu ctiteli ohně a zboťňují slunce.

249

"To se mi nezdá tak jasné jako vám, mistře Petře."

"Ostatně na tom nezáleťí. Ať si mumlá své Phoebus, jak se jí zlíbí. Jedno je jisté, že mě Dťali má už skoro tak ráda jako ji."

"Kdo je to Dřali?"

"To je ta koza."

Arcijáhen si podepřel rukou bradu a zdálo se, že chvíli přemýšlí. Náhle se prudce obrátil ke

Gringoirovi.

"Přisaháš, že ses jí nedotkl?"

"Koho?" řekl Gringoire. "Kozy?"

"Ne. Té ženy."

"Své ženy! Přisahám vám, že ne."

"A jsi s ní často sám?"

"Každý večer dobrou hodinku."

Páter Klaudius svraštil obočí.

"Ó, 6, solus cum sóla non cogitabuntur
orare Pater noster."

"Na mou duši, mohl bych se modlit
Otčenáš i Zdrávas Maria i Věřím v Boha
otce

všemohoucího, nevěnovala by mi víc
pozornosti než slepice kostelu."

"Přísahej mi při ltně své matky," opakoval
vášnivě arcijáhen, "že ses této bytosti
nedotkl ani špičkou prstu."

"Mohl bych vám to odpřisáhnout také při
hlavě svého otce, neboť ty dvě věci spolu
značně

souvisí. Ale dovolte mi, ctihodný mistře,

také jednu otázku."

"Mluvte, pane."

"Co je vám do toho?"

Bledá arcijáhnova tvář zčervenala jako tvář děvčete. Chvíli neodpovídal, pak řekl se zřejmými

rozpaky:

"Poslyšte, mistře Petře Gringoire. Nejste ještě zatracen, pokud vím. Zajímám se o vás a chci vaše dobro. Ale nejmenší styk s tou démonickou cikánkou by z vás učinil služebníka

Satanova. Víte, že je to vždy tělo, které hubí duši. Běda vám, přiblížíte-li se k této ženě! Tot'

vše."

"Zkusil jsem to jednou," řekl Gringoire, drbaje se za uchem, "hned první den, ale nepochodil jsem."

"Vy jste byl tak nestoudný, mistře Petře?"

A čelo knězovo se opět zasmušilo.

250

Jindy zase," pokračoval básník s úsměvem, "podíval jsem se "neť jsem šel spát, klíčovou dírkou a viděl jsem v košili nejrozkošnější ženu, pod jejíž bosou nožkou kdy zapraskala po-

. jdi k čertu!" vykřikl kněz se strašlivým pohledem; strčil rameny do uťaslého Gringoir a

rychlými kroky zmizel pod nejtemnějšími arkádami katedrály.

III

Zvony

Od onoho ranního výjevu na pranýři zdálo se sousedům chrámu Matky Boží, že zvonička

horlivost Quasimodova citelně ochladla. Dříve se zvonilo při každé příležitosti, byla dlouhá

ranní klekání od první ranní pobožnosti až po hodinky po nešporách, slavnostní vyzvánění

při hrubé mši, bohaté trilkování malých zvonků při svatbě a při křtu, jež se

proplétalo ve

vzduchu jako rozmanitá výšivka
lahodných zvuků. Starý chrám se celičký
chvěl a zvučel

neustálou radostí zvou. Cítili jste v něm
ustavičně přítomnost hlučícího a
rozmarného

ducha, který zpíval všemi těmi kovovými
ústy. Nyní jako by ten duch zmizel;
katedrála

vypadala ponuře a s oblibou zachovávala
mlčení; svátky a pohřby se odbyly
jednoduchým

zvoněním, suchým a strohým, jak to
vyžadoval obřad, nic víc; z dvojího
hlomozu, který

vychází z chrámu, totiž varhan uvnitř a
zvont venku, zbývaly jen varhany. Jako by
ve

zvonících nebylo už hudebníků. A přece
tam byl stále Quasimodo; co se s ním tedy
dělo?

Snad ťe stud a zoufalství z pranýře dosud
ležely v hloubi jeho srdce, snad ťe rány
katových

dttek se do nekonečna odrátely v jeho duši
nebo ťe smutek nad takovým zacházením
pohřbil

v něm všechno, i jeho lásku ke zvontm?
Nebo snad měla Marie sokyni v srdci
zvoníka od

Matky Boží a tento velký zvon i se svými

čtrnácti sestrami byl zanedbáván kvůli
něčemu

milejšímu a krásnějšímu?

251

Stalo se, že léta Páně 1482 připadlo
Zvěstování Panny Marie na úterý
dvacátého pátého

března. Toho dne byl vzduch tak průzračný
a lehký, že v Quasimodovi jako by se
znovu

probudila láska k životu. Vystoupil tedy
na severní věž, zatím co dole otvíral
kostelník

všechna chrámová vrata, v té době
dřevěná, z velkých desek z tvrdého dřeva

a potažených

ktří, kolem dokola pobitých zlacenými
hřeby a vroubených řezbami "velmi umělé
práce".

Když se octl v horní kleci zvonice,
pozoroval chvíli svých šest zvonů, smutně
potřásaje

hlavou, jako by naříkal, že se cosi cizího
postavilo v jeho srdci mezi něho a je.
Když je však

rozhoupal, když ucítil, jak se pod jeho
rukou ten hrozen zvonů pohybuje, když
viděl, neboť

to neslyšel, jak ta chvějivá oktáva stoupá a
klesá po té zvučící stupnici, jako když
ptáček

skáče s větve na větev, když se toho
hluchého neboťáka zmocnil ďábel hudby,
ten démon

roztrásající snop jiskřivých fug, trilk a
arpeggií, tu byl opět šťasten, zapomněl na
všechno a

jeho srdce, přetékající radostí, rozjasnilo
mu tvář.

Chodil sem a tam, tleskal, běhal od
provazu k provazu, slovem i gestem
povzbuzoval svých

šest zpěváků, jako když kapelník pobízí
nadané hudebníky.

"Let', let', Gabrielo," volal, "vrhni všečen
svtj hlas na náměstí, dnes je svátek. —
Thibaulte, řádné lenošení, ty se opožd'uješ,

leť už, coťpak jsi zarezavěl, ty povaleči?
Tak je to dobře!

Rychle, rychle! Ať není vidět srdce! Ať
všichni od tebe ohluchnou jako já. To je
ono,

Thibaulte, výborně! — Viléme! Viléme!
Ty jsi největší a Pasquier je nejmenší, a
přece zní

silněji. Vsad'me se, že ti, kteří naslouchají,
slyší jej lépe než tebe. — Dobře, dobře,
Gabrielo,

jen silně, ještě silněji! — Hej, co vy tam
nahore děláte, vy dva vrabčáci, vidím, že
ani

nepípnete! Co jsou to za kovová ústa,
která místo zpívání jen zívají? Tak jen s

chutí do práce!

Dnes je Zvěstování. Slunce krásně svítí,
musíme krásně zvonit. — Ubohý Viléme,
ty jsi už

celý udýchaný, brachu!"

Pobízel svých šest zvonů s takovou
zaujatostí, že létaly jako o závod a
natřásaly své lesklé

zadky jako hluční spře-

252

žení španělských meziků, poháněné
občasnými výkřiky honáka.

Najednou, když jeho zrak sklouzl dolů
skrze široké břidlicové tašky, jeť

pokrývají do určité

výše sráznou zeď zvonice, spatřil na
náměstí podivně oblečenou mladou dívku,
jeť právě

stanula a rozprostírala po zemi koberec,
na němž se uložila kozička; spatřil i houf
divákt, jak

se kolem ní seskupuje do kruhu. Tato
podívaná rázem změnila směr jeho
myšlenek a zchladila

jeho hudební nadšení, jako závan větru
srátí tekoucí pryskyřici. Zastavil se,
obrátil se k

zvonům zády a skrčil se za břidlicovým
přístřeškem, upíraje na tanečnici onen
zasněný, něžný

a sladký pohled, který už jednou udivil
arcijáhna. Zatím však opuštěné zvony
naráz všechny

umlkly, k velikému zklamání milovníků
zvonění, kteří v dťvěře naslouchali
vyzvánění se

Směnárenského mostu a odcházeli
ohromeni jako pes, jemuž ukázali kost a
podají mu kámen.

" IV

'ANÁTKH

Přihodilo se za krásného rána téhož měsíce
března, myslím, že to bylo v sobotu 29., na

svatého Eustacha, že náš mladý přítel,
student Jan Frollo ze Mlýna, při oblékání

zpozoroval,

že jeho kalhoty, v nichž měl peněženku,
nevydávají už kovový zvuk. "Ubohý
váčku!" zvolal, vytahuje jej z kapsy. "Ani
jeden denárek! Jak krutě tě vykuchaly
kostky, džbánky piva a

Venuše! Jak jsi prázdný, scvrklý a
splasklý! Podobáš se jícnu lítice! Ptám se
vás, pane

Cicerone a pane Seneko, když tu vidím
vaše zkostnatělé knihy rozházené po zemi,
co je mi

plátno, že vím lépe než mincmistr nebo říd
se Směnárenského mostu, že jeden zlatý
tolar s

korunou platí třicet pět uncí, každá po

dvaceti pěti souš a osmi pařížských
denárech, a že tolar

s pŕlmesícem platí třicet šest ancí po
dvaceti -šesti souš a šesti tourských
denárech, nero-.m-li

ani mizernou vindru, abych si troufl v
kostkách na dvě šestky!

253

ó konsule Cicerone! Z takových nesnází se
člověk nevy-krouťi perifrázemi jako

quemadmodum nebo verum enimvero!"

Smutně se oblékal. Když si šněroval boty,
napadla ho myšlenka; zprvu ji zapudil,
avšak

vynořila se znovu; oblekl si vestu na ruby, zřejmé to znamení prudkého vnitřního boje.

Konečně uhodil čepicí resolutně o zem a zvolal: "Tím hře. Ať to dopadne jak chce. Půjdu k

bratrovi. Slíznu kázání, ale slíznu i tolar."

Spěšně si tedy oblekl koťešinou podšitou kazajku, sebral čepici a vyšel ven v zoufalé náladě.

Sestupoval Harfovou ulicí k Starému městu. Když přecházel ulici U trubky, podráždila jeho

čichový orgán vůně oněch podivuhodných, ustavičně se otáčejících rožňů, i vrhl toužebný

pohled na obří kuchyni, která vnukla
františkánu Calatagironovi toto pathetické
zvolání:

"Veramente, queste rotisserie sono cosa
stupenda." Ale Jan neměl na snídani a
vešel proto s hlubokým povzdechem pod
bránu Malého Chá-teletu, obrovského to
dvojitého trojlistu

mohutných věží, střetících vchod do
Starého města.

Neudělal si ani čas, aby cestou, jak to bylo
zvykem, hodil kamenem po bídné soše
onoho

Périneta Leclerca, jenž za Karla VI. vydal
Paříž Angličanům, za kterýtoto zločin
pykala jeho

socha s tváří kameny potlučenou a blátem pomazanou již tři století na rohu ulice Harfové a

ulice Bussyho jako na věčném pranýři.

Když přešel přes Malý most a překročil Novou ulici svaté Jenovefy, stanul Jan ze Mlýna před

chrámem Matky Boží. Tu se ho znovu zmocnila nerozhodnost, procházel se chvíli kolem

sochy "zamračeného pána" a opakoval si stísněně: "Kázání je jisté, tolar pochybný."

Zastavil kostelníka, který vycházel z kláštera. "Kde je pan arcijáhen z Josas?"

"Myslím, že je ve své skrýši ve věži," řekl

kostelník; "neradím vám, abyste ho tam vyrušoval, ledaže by vás sem posílal někdo jako třeba papež nebo pan král."

Jan zatleskal. "Kýho d'asa! To je nádherná příležitost vidět pověstnou čarodějnou komťrku!"

254

Puzen touto úvahou, vkročil odhodlaně do malé černé branky a začal stoupat po točitých

schodech do vyšších pater věže.

"Uvidíme!" říkal si cestou. "Svatá Panno na nebesích, to bude jistě zajímavá komťrka, když ji mťj ctihodný bratr skrývá jako pohlaví. Říká se, že tam

zatápí v pekelných pecích a že tam na

velkém ohni vaří kámen mudrců. Mťj ty
Bože, mně

mťte být ukraden kámen mudrců zrovna
jako kamínek na cestě; raději bych našel
na jeho

kamnech omeletu z velkonočních vajec se
slaninou než největší kámen mudrců
světa."

Když vstoupil do sloupkové galerie,
oddychl si chvíli a proklínal nekonečné
schody nevím

kolika miliony d'áblů; potom pokračoval
ve výstupu úzkou brankou severní věže,,
kudy je

dnes obecenstvu přístup zakázán. Když po
několika okamžicích minul klec zvonice,

uviděl

malé odpočívadlo v postranním výklenku
a pod klenbou nízké gotické dveře, jejichž
veliký

zámek a mohutné kování mohl spatřit
otvorem iprolomeným naproti v točité
stěně schodiště.

Koho by dnes zajímalo vidět tyto dveře,
poznal by je podle nápisu vrytého bílými
písmeny

do černé zdi: Zbořňuji Coralii. 182 9.
Podepsán Ugěne. Slovo "podepsán" je v
textu.

"Uf!" vydechl ťák. "To je jistě zde." V
zámku trčel klíč. Dveře měl před sebou.
Jemně do nich strčil a protáhl hlavu

skulinou.

Čtenář se bezpochyby probíral v
obdivuhodném díle slavného Rembrandta,
tohoto

Shakespeara malířství. Mezi tolíka
nádhernými rytinami je také jeden lept,
představující

patrně doktora Fausta, na který není
možno dívat se bez úžasů. Ponurá jizba,
uprostřed stál a

na něm plno ošklivých předmětů; umrlčí
lebky, globy, křivule, kružidla a záhadné

pergameny. Za stolem je doktor Faust v
širokém plášti a koženém čepici,
padající mu až k

obočí. Je mu vidět jen pŕl tĕla. Napolo
vztyčený ve svĕm ohromnĕm křesle,
sevřené pĕsti

oprene o stĕl, pozoruje se zvĕdavostí a s
hrtzou veliký svĕtelný kruh utvořený z
magických

písmen, jenŕ zářĩ na zdi v pozadí temné
svĕtnice jako sluneční vidmo. Oku se zdá,
ŕe se

255

toto kabalistické slunce chvĕje a ŕe
naplňuje řerou jizbu svĕm tajemným
zářením. Je to

hrtznĕ a je to krásné.

Nĕco podobného Faustovĕ jizbĕ naskytlo

se zraku Janovu, když se odvážil prostrčit hlavu

pootevřenými dveřmi. Byla to také ponurá, slabě osvětlená komůrka. Také tu bylo velké

křeslo a veliký stůl, kružidla, křivule, zvířecí kostry, pověšené na stropě, otáčivý globus na

podlaze, koňské hlavy, povalující se mezi skleněnými koulemi, v nichž se chvěly pozlátkové

lístky, umrlčí hlavy, položené na pergamenech počmáraných číslicemi a písmeny, tlusté

rukopisy, otevřené a na sebe nakupené bez ohledu na lámající se rohy pergamenu;

zkrátka

všechno to vědecké smetí v jediné směsici
a všude na tom prach a pavučiny; ale
nebyl tam

kruh ze světelných písmen, nebyl tam
doktor pozorující v extasi ohnivě zjevení,
jako když se

orel dívá na slunce.

A přece nebyla cela opuštěná. Nějaký
člověk seděl v křesle, nachýlen nad
stolem. Jan, k

němuž byl obrácen zády, mohl vidět jen
ramena a zadní část lebky; nebylo mu
však za tětko

poznat tu lysou hlavu, kterou příroda

obdařila věčnou tonsu-rou, jako by tímto
vnějším

symbolem chtěla naznačit, že předurčila
arcijáhna neodvolatelně pro kněžský stav.

Jan poznal tedy svého bratra. Ale dveře se
otevřely tak zticha, že nic neupozornilo
pátera

Klaudia na bratrovu přítomnost. Zvědavý
student toho využil k tomu, aby si chvíli v
klidu

prohlížel celu. Široká kamna, jichž si z
počátku nevšiml, byla nalevo od křesla,
pod okénkem.

Paprsek světla, vnikající tímto otvorem,
procházel kulatou pavučinovou sítí, jejíž
jemná

rtěnice byla vkusně vpletena do lomeného oblouku okénka; uprostřed rtěnice seděl nepohnutě

pavouk-stavatel jako střed tohoto krajkového kola. Na kamnech byly nakupeny v nepořádku

všelijaké nádoby, kamenné lahve, skleněné křivule, re-torty s uhlím. Jan zjistil s povzdechem,

že tam není ani jediná pánev. "S kuchyní je to zlé," pomyslil si.

V kamnech nebyl ostatně oheň a zdálo se dokonce, že tam nebyl rozdělán uť dávno. Skleněná

maska, kterou Jan zpozoroval mezi alchymickým náčiním a která jistě

sloužila k tomu, aby

chránila obličej arcijáhntv, když vyráběl
něja-

kou nebezpečnou látku, ležela v koutě,
zaprášená, jakoby zapomenutá. Vedle ní
ležel neméně

zaprášený měch, jehož svrchní deska nesla
tento nápis vykládaný měděnými
písmeny:

SPIRA, SPERA.

Na zdech bylo napsáno mnoho jiných
hesel, jak to bylo zvykem u hermetikt;
některá napsána

inkoustem, jiná vyryta kovovým hrotem.
Jinak zmatená směsice písma gotického,

hebrejského, řeckého a římského; nápisy
byly umístěny nazdařbůh, jeden přes
druhý, novější

přikrývaly starší a všechny se vzájemně
proplétaly jako větve křoviska, jako píky
při nějaké

šarvátce. Byla to vsutku dosti zmatená
pttka všech filosofií, všech snů, všech
lidských

moudrostí. Tu a tam se zaskvěla nějaká
moudrost mezi ostatními jako prapor mezi
železnými

špičkami kopí. Bylo to většinou nějaké
krátké latinské nebo řecké heslo, jak je
uměl tak

dobře formulovat středověk: Unde? Inde?

— Homo homini monstrum. — Astra,
castra,

nomen, numen. — Méya ?} ?§Áto'j, [Jiévx
%ay.óv — Sa-pere aude. — Fiat ubi vult.
Atd.

Leckdy také slovo zdánlivě beze všeho
smyslu jako: 'Avayxocpayía, jeť snad
skrývalo

trpkou narážku na řeholní řád; jindy prostá
zásada kněžské kázně, formulovaná ve
správném

hexametu: Caelestem domintm,
terrestrem dicite domnum. Tu a tam byly
také hebrejské

klikyháky, jimť Jan, stejně jiť v řečtině
slabý, vťbec nerozuměl. A do toho všeho

byly

portznu zakresleny hvězdy; lidské i
zvířecí postavy a protínající se
trojúhelníky, což nemálo

přispívalo k tomu, že se počmáraná zed'
cely podobala listu papíru, po němž opice
jezdila do

inkoustu namočeným perem.

Jinak působil celek komůrky všeobecně
dojemem opuštěnosti a zchátralosti; podle
špatného

stavu náčiní se dalo usuzovat, že už hezky
dlouho odvádějí mistra od jeho práce jiné
zájmy.

Zdálo se však, že mistr, schýlený nad

velikým rukopisem ozdobeným
podivnými obrazy, je

znepokojován představou, která se
neustále mísila do jeho úvah. Tak aspoň
soudil Jan, když

slyšel jeho výkřiky, přerývané
zamyšlenými zámlkami blouznivců
snících nahlas.

"Ano, Manu to tvrdí, Zarathustra tomu
učil! Slunce se rodí

257

z ohně, měsíc ze slunce. Oheň je duší
všehomíra. Jeho elementární částčky se
rozlévají a v

nekonečných proudech se neustále řinou

na svět! V místech, kde se protínají na
obzoru,

vytvářejí tyto proudy světlo, v průsečných
bodech na zemi vytvářejí zlato. — Světlo
a zlato je

totéž. Oheň v pevném stavu. — Je to
rozdíl mezi viditelným a hmatatelným,
mezi fluidem a

pevným stavem téže podstaty, mezi párou
a ledem, nic víc. — To není přece
blouznění — to

je všeobecný zákon přírody! — Ale jak to
udělat, jak vyloudit na vědě tajemství
tohoto

všeobecného zákona? Jakže? To světlo,
které zaplavuje mou ruku, že je zlato? Jde

jen o to,

zhustit podle určitého zákona tytéž
částičky, jeť jsou podle jiného zákona
rozptýlené! —

Jak to udělat? — Někteří si usmyslili
zakopat sluneční paprsek. Averroes (ano,
byl to

Averroes), Averroes zakopal takový
paprsek pod levým pilířem svatostánku
koránu ve velké

mešitě kordovské; ale otevřít sklepení,
aby se vidělo, zda se pokus zdařil, bude
možno až za

osm tisíc let."

"K čertu!" řekl si Jan pro sebe, "to je doba,

neť se člověk dočká dukátu."

"... Jiní myslili," pokračoval arcijáhen ve své vidině, "ťe je lépe provádět to s paprskem Siria.

Je však velmi obtíťné dostat tento paprsek čistý, neboť se do něho mísí současně světlo

ostatních hvězd. Flamel soudí, ťe je jednodušší zkoušet to na zemském ohni.
— Flamel! Jaké

to vyvolené jméno! Flamma! — Ano, oheň! To? vše. — Diamant je v uhlí, zlato v ohni. —

Ale jak je odtud dostat? — Magistři tvrdí, ťe jsou jistá ťenská jména tak pťvabná, sladká a

tajemná, že stačí vyslovit je při pokusu. —
Přečteme si, co praví Manu: Kde ženy jsou
ctěny,

božstva se radují; kde se jimi opovrhuje,
tam je zbytečno k Bohu se modlit. —
Ústa ženy jsou

vždy čistá. Jsou proudící vodou, jsou
slunečním paprskem. — Jméno takové
ženy má být

příjemné, sladké a pomyslné; má končiti
dlouhými samohláskami a má se podobati
slovům

žehnutí. — Ano, ten mudrc má pravdu;
vskutku, Maria, Sofia, Esme-ral...
Proklatě! Pořád ta

myšlenka."

A prudce knihu zavřel.

Přejel si rukou čelo, jako by chtěl zapudit
myšlenku, jeť ho

258

suťovala. Pak vzal se stolu hřebík a
kladívko, jehoť rukojeť byla podivně
pomalována

kabalistickými znaky.

"Od nějaké doby," pravil s trpkým
úsměvem, "všechny mé pokusy
ztroskotávají. Ovládá mě utkvělá
myšlenka a vysu-šuje mi mozek jako
ohnivý trojlist. Vždyť jsem nemohl ani
znovu

přijít na tajemství Cassiodoria, jehoť

lampa svítila bez knotu a oleje. Věc přece tak prostá."

"Hrome!" zabručel si Jan do voust.

"... Jediná bídná myšlenka dokáže tedy člověka oslabit a zbláznit," pokračoval kněz. "Ach, jak by se mi vysmála Klau-die Pernellová, ona, která nemohla ani na okamžik odvrátit Mikuláše

Flamela od pokračování ve velkém díle!
Hle! Držím v ruce kouzelné kladivo
Zechielovo.

Kdykoli poklepl tento obávaný rabín v
hloubi své cely tímto kladívkem na tento
hřebík,

propadl se ten z jeho nepřátel, kterého
odsoudil, na loket hluboko do země, a ta

ho pohltila,

byť byl na dva tisíce mil daleko. Dokonce
sám francouzský král se propadl až po
kolena do

své pařížské dlažby za to, že jednou večer
zabušil nerozvážně na dveře tohoto
divotvorce. To

se stalo před necelými třemi sty lety.
Nuže! Mám kladivo i hřebík a nejsou v
mých rukou

hroznějšími nástroji než perlík v ruku
kovářových. — A přece jde jen o to, přijít
opět na to

kouzelné slovo, které vyslovoval Zechiel,
když klepal na hřebík."

"Maličkost," myslil si Jan.

"Nuže, pokusme se," pokračoval tivě
arcijáhen. "Podaří-lí se mi to, uvidím, jak
vyskočí modrá jiskra z hlavičky hřebíku.
— Emen hetan! Emen hetan! — To není
ono. — Si-geani!

Sigeani! — Ať tento hřeb otevře hrob
komukoli, kdo má jméno Phoebus. —
Proklatě! Stále a

stále, věčně táť myšlenka!"

A zlostně kladivo odhodil. Pak klesl do
křesla a na stělu takže se Janovi úplně
ztratil za

ohromným opěradlem. Po několik minut
viděl na knize jen jeho křečovitě zaťatou
pěst.

Pojednou se páter Klaudius zvedl, vzal
kružidlo a vyryl mlčky na zeď velkými
písmenami

toto řecké slovo:

'ANÁTTH

259

"Můj bratr se zbláznil," řekl si Jan; "bylo
by prostší napsati: Fátum. Každý nemusí
umět řecky."

Arcijáhen se posadil zase do křesla a
položil si hlavu do dlaní jako nemocný,
jehož čelo je

těžké a ťhavé.

Student pozoroval překvapeně svého
bratra. On, který si dopřál volnosti, on,
který zachovával

v ťivotě jen příjemný zákon přírody, on,
který ponechával svým vášním volný
prťchod a u

něhož jezero vznešených citť bylo vťdy
vyschlé, tak široce v něm kaťdého rána
otvíral nové

odtoky, on nevěděl, s jakou zuřivostí kypí
a vře to moře lidských vášní, když se mu
odpírá

jakýkoliv výtok, jak se naplňuje, jak se
vzdouvá, jak se rozlévá, jak podemílá
srdce, jak se

zmítá vnitřními vzlyky a utlumovanými
křečemi, ať nakonec strhá své hráze a
prorve si cestu.

Ten přísný a mrazivý zevnějšek Klaudia
Frolla, ten chladný povrch příkré a
nepřístupné

ctnosti Jana vřdy klamal. Veselý student
nepomyslel nikdy na to, kolik vřelé,
zběsilé a skryté

lávy je pod zasněženým vrcholkem Etny.

Nevíme, zdali si náhle uvědomil tyto
myšlenky; přes všechnu svou lehkovátost
však

po chopil, že viděl něco, co vidět neměl, že právě překvapil duši svého staršího bratra
v

jednom z nejtajnějších stavů a že není
třeba, aby si toho Klaudius všiml. Vida, že
arcijáhen

upadl zase do své původní ztrnulosti, stáhl
opět velmi zticha hlavu a udělal za dveřmi
několik

hlučných kroků, jako když někdo přichází a
upozorňuje na svůj příchod.

"Vstupte!" zvolal arcijáhen ze své cely,
"čekal jsem vás. Nechal jsem schválně
klíč ve dveřích. Vstupte, mistře Jakube."

Tak odvážně vstoupil. Arcijáhen, jemuž
podobná návštěva na takovém místě byla

velmi

nemilá, trhl sebou ve svém křesle. —
"Jak? To jste vy, Jene?"

"Je to aspoň nějaké J," odpověděl student
s červenou, drzou a veselou tváří.

Tvář pátera Klaudia opět zpřísněla. "Co tu
chcete?"

"Milý bratře," spustil ťák a snažil se, aby
vypadal slušně, ztrápeně a skromně; točil
s

nevinným výrazem čepicí v ru-Jjou:
"Přišel jsem vás poţádat..."

260

"Oč?"

"O malé mravoučné kázání, jehož je mi velmi třeba/" Jan se neodvážil dodat nahlas: "A o

trochu peněz, které potřebuji ještě víc." Tato poslední část souvětí zůstala nevyslovena.

"Pane," pravil arcijáhen chladně, "jsem s Třámi velice nespokojen."

"Běda!" povzdychl ťák.

Páter Klaudius otočil své křeslo o čtvrt kruhu a upřeně se na Jana podíval.

"Přicházíte velmi vhod."

To byl zlý úvod. Jan se připravoval ná prudký výpad.

"Jene, každý den mi na vás lidé donášejí

stítnosti. Jak je to s tou rvačkou, v níž jste spráskal holí malého vikomta Alberta z Ramonchampu?"

"Ach! To je toho!" odpověděl Jan.

"Zlomyslné páte se bavilo tím, že hnalo svého koně blátem a stříkalo na řáky."

"A jak je to s tím," pokračoval arcijáhen, "s tím Mahietem Fargelem, kterému jste roztrhl šaty? Tunicam dechiraverunt, praví řaloba."

"Kdepak! Mizernou kápi z Montaigu. Tot' vše."

"Řaloba praví tunicam a nikoliv capettam. Umíte latinsky?"

Jan neodpověděl.

"Ano!" pokračoval kněz, potřásaje hlavou.
"Kam ať jsme dnes dospěli se vzděláním a vědami.

Latině se stěží rozumí, syrština je neznámá, řečtina tak nenáviděná, že se nepovažuje za

nevědomost, když největší učenec přeskočí řecké slovo, aniž je četl, a že se říká: Graecum est,

non legitur."

Ťák zdvihl odhodlaně oči. "Dovolíte, pane bratře, abych vám vysvětlil nejčistší

francouzštinou ono řecké slovo, které je napsáno tam na zdi?"

"Jaké slovo?"

„'ANÁTrH."

Na zaťloutlých lících arcijáhnových se
rozlil lehký ruměnec jako obláček dýmu
prozrazující

navenek skryté otřesy sopky. Student si
toho sotva povšiml.

"Dobrá, Jene," zakoktal starší bratr
namáhavě, "co znamená to slovo?"

"Osud."

261

Páter Klaudius zase zbledl a ťák
bezstarostně pokračoval: "A to slovo pod
tím, vyryté touť

rukou, A'vocyveía, značí ne-cudnost.

Vidíte, že umím řecky." < Arcijáhen
mlčel. Zamyslel se nad tou lekcí řečtiny.

Malý Jan (ko všechny zkažené děti
pokládal ten okamžik za vhodný, aby se
odvážil své

šťastnosti. Nasadil tedy neobyčejně něžný
hlas a začal.

"Můj dobrý bratře, coť mě máte v takové
nenávisti, že se na mne dovedete mračit
pro několik

mizerných facek a ran pěstí uštědřených v
řádném boji nějakým mladíčkem a
hlupáčkem,

quibusdam marmosetisf — Vidíte, drahý
bratře Klaudie, že umím také latinsky."

Ale všechna ta lísavá přetvářka neměla na přísného staršího bratra obvyklého účinku.

Cerberus se nezakousl do medového koláče. Na čele arcijáhnově nebylo jediné vrásky.

"Kam tím míříte?" pravil suše.

"Nuže, k věci! Řeknu vám to!" odpověděl statečně Jan: "Potřebuji peníze."

Po tomto drzém prohlášení se objevil na tváři arcijáhnovš zcela vychovatelský a otcovský

výraz.

"Jistě víte, pane Jene, že naše léno tirechappské vynáší, dá-me-li dohromady pacht a nájemné

z jednadvaceti domů, jen třicet devět liber
jedenáct soldů a šest pařížských denárů? Je
to sice

o polovičku více než za bratře Pacletta, ale
mnoho to není."

"Potřebuji peníze," pravil Jan se stoickým
klidem.

"Víte, že církevní soud rozhodl, že našich
jednadvacet domů je zcela jako léno
podřízeno

biskupství a že bychom se mohli vykoupit
z tohoto lenního závazku, kdybychom
ctihodnému

biskupovi zaplatili dvě hřivny stříbra v
hodnotě šesti pařížských liber? Avšak
dosud jsem

nemohl ty dvě libry sehnat. Vy to přece víte."

"Vím, že potřebuji peníze," opakoval Jan po třetí.

"A co chcete s nimi dělat?"

Po této otázce zasvitl v Janových očích záblesk naděje. Tvářil se zase úlisně a slad'oučce.

"Podívejte se, drahý bratře Klaudie, neobracel bych se na vás, kdybych měl zlý úmysl. Nejde

o to, abych z vašich pe-

262

něz hýřil v krčmách anebo se projížděl po

pařířských ulicích na koni s brokátovou
čabrákou a

s lokajem, cum meo laquasio. Nikoliv,
bratře, jde o dobrý skutek."

"Jaký dobrý skutek?" tázal se Klaudius
trochu překvapen.

"Dva moji přátelé by rádi koupili plenky
pro dítě jedné chudé milosrdné sestry. Je
to skutek

milosrdenství. Bude to stát tři zlaté a rád
bych přispěl jedním."

"Jak se jmenují vaši dva přátelé?"

"Petr Zabiják a Baptista Voleček."

"Hm," pravil arcijáhen. "Ta jména se hodí

k dobrému skutku jako dělo na hlavní oltář."

Je jisto, že Jan vybral jména pro své dva přátele velmi nevhodně. Poznal to příliš pozdě.

"A pak," pokračoval bystrý Klaudius, "jaké jsou to plenky, které mají stát tři zlaté? A pro dítě řeholnice! Od kdypak mají milosrdné sestry robátka?"

Jan se rozmáchl ještě jednou do prázdna.

"Nuže tedy, ano, potřebuji peníze, abych mohl tento večer navštívit Isabellu Thierryovou v

Údolí lásky."

"Bídny nemravo!" zvolal kněz.

"A'vayveía" řekl Jan.

Tento citát, který si ťák snad ze zlomyslnosti vyptjčil se zdi koměrky, učinil na kněze

zvláštní dojem. Kousl se d' o rtě a jeho hněv uhasí v ruměnci.

"Odejděte!" řekl potom Janovi.

"Očekávám někoho."

Ťák učinil ještě jeden pokus. "Bratře Klaudie, dejte mi aspoň jeden denárek, abych se najedl."

"Jak jste daleko s Gratianovým Dekretem?" tázal se páter Klaudius.

"Ztratil jsem své sešity."

"Jak daleko jste v latinské literatuře?"

"Ukradli mi mŕj exemplář Horatia."

"Jak daleko jste s Aristotelem?"

^ "Namomě, bratře, jak se jen jmenuje ten církevní otec, co říká, ŕe všechny kacířské bludy se pelešily za všech dob v houští Aristotelovy metafysiky? Hanba Aristotelovi! Nechci rozrušit

své náboŕenství jeho metafysikou!"

263

"Mladý muŕi," pokračoval arcijáhen. "Při posledním králově vjezdu jel v prŕvodu jeden šlechtic, jménem Filip de Co-mines, a měl na pokrývce svého koně vyšito heslo ,Qui non

laborat, non manducet'. Radím vám,
abyste o něm trochu přemýšlel."

Zák chvíli mlčel s prstem na uchu, s tváří
rozmrzelou, zrak upřený k zemi. Najednou
se obrátil

ke Klaudiovi s čilostí ko-nipáska.

"Vy mi tedy nechcete dát, pane bratře, ani
jeden pařížský sou, abych si koupil kousek
chleba

u pekaře?"

"Qui non laborat, non manducet."

Po této odpovědi neoblomného arcijáhna
zakryl si Jan tvář dlaněmi jako vzlykající
řena a

zvolal zoufale: „0 xoxozoxoiolV

"Co to znamená, pane?" tázal se Klaudius, překvapen tímto bláznovstvím.

"Povím vám to," pravil ťák a zdvihl ke Klaudiovi drzé oči, jeť si právě promnul pěstmi, aby zčervenaly jako pláčem, "to je z řečtiny. Je to jeden Aischyltv anapest, který dokonale

vyjadřuje bolest."

A tu se dal do smíchu tak bláznivého a prudkého, ťe se i arcijáhen musel usmát. Ve

skutečnosti to byla Klaudiova vina: proč toho hochu tak rozmazlil?

"Och, dobrý bratře Klaudie," počal znovu,

povzbuzen tímto úsměvem, "podívejte se na mé děravé boty. Může být na světě větší tragédie než boty, jichž podešev vyplazuje jazyk?"

Arcijáhen se vrátil rychle k své původní přísnosti. "Pošlu vám nové boty, ale žádné peníze."

"Aspoň ubohý pařížský denárek, bratře," řadonil Jan. "Naučím se Gratianovi nazpaměť, budu věřit v Boha, budu pravým Pythagorem vědy a ctnosti. Ale jeden denárek, prosím."

Chcete, aby mě pozřela tlama hladu, která se přede mnou otvírá černější, smrdutější a hlubší

než peklo neb nos mnichův?"

Páter Klaudius potřásl vrásčitou hlavou:
"Qui non laborat ..."

Jan ho nenechal domluvit.

264

"Tak dobře!" vzkřikl. "K čertu se vším!
Ať ťije radost! Pťídu z krčmy do krčmy,
budu se rvát, rozbíjet dťbánky, pťjdu k
holkám."

Načeť hodil čepicí o zed' a luskl prsty jako
kastanětami.

Arcijáhen pohlédl na něho se zasmušilou
tváří.

"Jene, vy nemáte vťbec duši!"

"V tom případě mi chybí podle Epikura

cosi, co je utvořeno z čehosi, co nemá jméno."

"Jene, musíte vášně pomýšlet na svou nápravu."

"Eh co," zvolal Jan, dívaje se střídavě na bratra a na kři-vule na kamnech, "tady je všecko špičaté, myšlenky i láhve."

"Jene, jste na silně nakloněné ploše. Víte, kam spějete?"

"Do krčmy," pravil Jan.

"Krčma vede na pranýř."

"Lucerna jako lucerna, a moţná, ťe s touhle by byl Dioge-nes našel svého člověka."

"Pranýř vede na řibenici."

"řibenice je váha, která má na jedné straně člověka a na druhé straně celou zemi. Je krásné

být člověkem."

"řibenice vede do pekla."

"To je velikánský oheň."

"Jene, Jene, konec bude zlý."

"Začátek bude dobrý."

V tom okamřiku bylo slyšet na schodech kroky.

"Tiše!" řek! arcijáhen a položil si prst na ústa, "to je mistr Jakub. Poslyšte, Jene," dodal zticha,

"chraňte se mluvit někdy o tom, co zde uvidíte a uslyšíte. Schovejte se rychle pod kamna a

ani nedutejte."

Student se schoulil pod kamny. Tam ho napadla plodná myšlenka.

"A ještě něco, bratře Klaudie: zlatník, abych nedutal."

"Ticho! Slibuji vám ho."

"Musíte mi ho dát."

"Tu máš," řekl arcijáhen a hodil mu zlostně svtěj kapsář. Jan zmizel opět pod kamny a dveře se otevřely.

Dva muži v černém

Vstoupila osoba v černém šatě,
zasmušilého pohledu. Našeho přítele Jana
(který, jak správně

tušíte, zařídil se ve svém koutě tak, aby
podle libosti mohl vše vidět a vše slyšet)
upoutal na

první pohled dokonalý smutek v šatu i v
tváři nového příchozího. V jeho obličeji se
však

přece zračila jakási laskavost, ale
laskavost kočky nebo soudce, laskavost
přesládlá. Byl

hodně šedivý, vrásčitý, téměř šedesátiletý,

mžoural očima, měl bílé obočí, svislý ret a velké

ruce. Když Jan poznal, o koho jde, že jde bezpochyby o nějakého lékaře neb úředníka a že

ten člověk má nos daleko od úst, znamení to zbed-něnosti, skrčil se zase do své díry, zoufalý,

že musí ztstát kdovíjak dlouho v tak nepříjemné poloze a v tak špatné společnosti.

Arcijáhen kvtli tomuto muži ani nepovstal. Pokynul mu, aby se posadil na stoličku u dveří, a

po několika okamžicích mlčení, v němž jako by pokračoval v dřívějším rozjímání,

řekl s

jistou blahosklonností: "Dobrý den, mistře Jakube!"

"Buďte zdrav, mistře!" odpověděl černý muž.

Ve zptsobu, jak bylo vysloveno na jedné straně ono "mistře Jakube" a na druhé straně ono

"mistře" s celou váţností, projevoval se rozdíl milostivého pána a pána, domina a domna.

Bylo zřejmo, ťe učitel přijímá ťáka.

"Nuťe," začal opět arcijáhen po novém odmlčení, jeť se mistr Jakub neodvážil porušit, "daří se vám to?"

"Bohužel, mistře," odpověděl tázaný se smutným úsměvem, "pořád jen foukám. Popele

habaděj, ale ani jiskřička zlata."

Páter Klaudius učinil netrpělivý posuněk. "Nemluvím o tom, mistře Jakube Charmolue, nýbrž

o procesu s vaším čarodějem. Není ten Markus Cenaine, jak mu říkáte, klíčným účetním

dvora? Přiznává se k čarodějnictví? Zdařil se vám výslech mučením?"

"Bohužel ne," odpověděl mistr Jakub stále s oním smut-

ným úsměvem. "Ani to se nepoštěstilo.
Ten člověk je jako křemen. Usmažíme ho
spíš na

Prasečím trhu, než by něco řekl.
Neopomeneme však ničeho, abychom
dospěli k pravdě. Je již

celý rozlámaný. Používáme všech
svatojanských bylin, jak praví starý taškář
Plautus:

Advorsum stimulos, laminas, crucesque,
compedesque, nervos, catenas, carceres,
numelks,

pedicas, boias.

Nic nepomáhá. Je to strašný člověk.
Marně se s ním namáhám."

"Nenašli jste nic nového v jeho domě?"

"Ale ano," odpověděl mistr Jakub a prohledával přitom svtj kapsář, "tento pergamen. Jsou na něm slova, kterým nerozumíme. Pan advokát ve věcech trestních Filip Lheulier^zná přece

jen trochu hebrejštinu; pochytil ji při procesu se řidy z ulice Kantersten v Bruselu."

Mistr Jakub rozvínoval při řeči pergamen. "Ukaťte," řekl arcijáhen. A když se zadíval na tu listinu, zvolal: "Pravá magie, mistře Jakube. Emen hetan! Tot' pokřik čarodějnic, když

přicházejí na sabat. Per ipsurn, et cum ipso, et in ipso. Tímto zaklinadlem se uzavírá d'ábel

opět v pekle. Hax, pax, max, to je něco z lékařství. Zařikávači formulka proti kousnutí

vzteklých pšt. Mistře Jakube! Vy jste královským prokurátorem při církevním soudu: tento

pergamen je hnusný."

"Podrobíme toho muže ještě jednou výslechu mučením. Podívejte se," dodal mistr Jakub,

prohrabávaje znovu kapsář, "co jsme ještě našli u Marka Cenaina."

Byla to nádobka podobná těm, které pokrývaly kamna pátera Klaudia.

"Ale," pravil arcijáhen, "alchymický

kelímek."

"Přiznám se vám," pokračoval mistr Jakub se svým ostýchavým a nuceným úsměvem, "že jsem jej zkusil na kamnech, ale neuspěl jsem lépe než se svým."

Arcijáhen se jal nádobku prohlíjet. "Co to vyryl na ten kelímek? Och! Och! Slovo, které

zahání blechy! Je to hlupák,

267

ten Markus Cenaine. Rád věřím, že s tím neuděláte zlato! To si mňtete nanejvýš postavit v

létě k posteli!"

"Když už jsme u omylů," pravil královský prokurátor, "než jsem šel k vám nahoru, studoval jsem dole portál. Jste si jist, ctihodný mistře, že je v něm na straně k nemocnici znázorněn

úvod do díla o fyzice a že ze sedmi nahých postav u nohou Panny Marie ta s křídly na patách

je Merkur?"

"Ano," odpověděl kněz. "Píše to Augustin Nypho, onen italský doktor, který měl chlupatého d'ábla, jenž ho o všem zpravoval. Ostatně hned sestoupíme a vysvětlím vám to na místě.

"Děkuji, mistře," řekl Charmolue, ukláněje se až k zemi. "Málem bych zapomněl. Kdy si přejete, abych dal

zatknouti tu malou čarodějku?"

"Jakou čarodějku?"

"Tu cikánku, však ji dobře znáte, co přichází každy den tančit na náměstí před kostelem přes

zákaz církevního soudu! Má kozu posedlou d'áblem, rohy jako čert; čte, píše, vyzná se v

matematice jako Picatrix a stačila by přivést na šibenici všechny cikány! Proces je již

připraven; nebude jistě dlouho trvat. Rozkošné stvoření, tahle tanečnice, na mou duši!

Překrásné černé oči! Dva egyptské rubíny!

Kdy začneme?"

Arcijáhen neobyčejně zbledl.

"To vám ještě řeknu," zakoktal skoro nesrozumitelně. Pak pokračoval namáhavě: "Věnujte se Marku Cenainovi!"

"Bud'te klidný," řekl Charmolue s úsměvem. "Jak se vrátím, dám ho zas přivázat na koťené ltčko. Ale to je d'ábelský člověk. Unavuje jiť samého Pierrata Torterua, a ten má silnější ruce než já. Jak říká ten dobrák Plautus:

Nudus vinctus, centt'm pondo, es quando pendes per pedes. Výslech lámáním na kole! To je

to nejlepší, co máme. Nemine ho."

Zdalo se, že páter Klaudius upadl do zasmušilé roztržitosti. Obrátil se k Charmoluovi:

"Mistře Pierrate, chci říci, mistře Jakube! Věnujte se Marku Cenainovi!"

"Ano, ano, důstojný pane Klaudie. Chudák! Bude trpět

268

jako Mummol. Co ho to také napadlo jít na sabbat! Klíčník účetního dvora by měl znát text

Karla Velikého, Stryga nel masca! — Co se týče té maličké, Smeraldy, jak jí říkají, vyčkám

vašich rozkazt. — Ať přijdeme pod portál,
vysvětlíte mi také, co znamená zahradník
na té

malbě, která je vidět při vstupu do kostela.
Není to rozsévač? — Hej, mistře, nač
myslíte?"

Zahloubaný páter Klaudius ho už
neposlouchal. Charmolue, sleduje směr
jeho pohledu,

spatřil, že bezděky utkvěl na velké
pavučině rozestřené v okně komůrky.
Zbrklá moucha,

hledající březnové slunce, vletla právě v
tom okamžiku do této sítě a uvízla v ní.
Jak se síí

otřásla, vyrazil ze svého lýtka uprostřed
pavučiny obrovský pavouk, jedním
skokem se vrhl

na mouchu, předníma nohama ji ohnul a
ohybnými kusadly jí ohledával hlavu.

"Ubohá

moucha!" pravil královský prokurátor
církevního soudu a natáhl ruku, aby ji
zachránil.

Arcijáhen, jako by se náhle probudil,
zadržel mu ruku s křečovitou prudkostí.

"Mistře Jakube," zvolal, "nechtě jednat
osud."

Prokurátor se zděšeně obrátil. Zdálo se
mu, že ho uchopily za ruku železné kleště.
Oko

knězovo bylo ztrnulé, vyjevené, planoucí
a stále upřené na hrtznou skupinu mouchy
a

pavouka.

"Ano, ano," pokračoval kněz hlasem, který
jako by vycházel z hloubi jeho nitra, "tot'
symbol všeho. Lítá, je veselá, právě se
zrodila; hledá jaro, volný vzduch,
svobodu. Ó ano. Tu však

narazí na osudnou síť, vyskočí z ní
pavouk, odporný pavouk. Ubohá
tanečnice! Ubohá

moucha předurčená k záhubě! Mistře
Jakube, nepleťte se do toho, to je osud! —
Běda,

Klaudie, ty jsi ten pavouk! Ale jsi také

moucha! — Letěl jsi za vědou, ke světlu,
ke slunci,

neměls jiné starosti než prorazit do
volného prostoru, k jasné záři věčné
pravdy. Ale jak ses

řítíl k zářivému okénku vedoucím do
jiného světa, do světa jasu, rozumu a
vědy, ty

zaslepená moucho, ty bláhový doktore,
neviděls tu jemnou pavučinu, kterou osud
rozprostřel

mezi světlo a tebe, vrhl ses do ní
střemhlav, ubohý blázne, a nyní se zmítáš
s rozbitou hlavou

a potrhanými křídly v že-

lezných chapadlech osudu. — Mistře Jakube! Mistře Jakubel Nechtě pavouka jednat!"

"Ujišťuji vás," řekl Charmolue, který se na něj nechápavě díval, "že se ho nedotknu. Ale pusťte mi ruku, mistře, prosím! Máte ruce jako kleště."

Arcijáhen ho neslyšel. "Ach, ty bloude," překračoval, nespouštěje očí s okénka, "i kdybys mohl svými mušími křidélky prorazit tu strašlivou síť, myslíš, že bys mohl dospět k světlu?"

Běda, jak by ses dostal dál, přes okenní tabulku, tu křišťálovou stěnu tvrdší než kov, která

odděluje všechny filosofie od pravdy? Ó,
jaká to marnost vědy! Kolik mudrců
přilétá z velké

dálky, aby si tu rozbili čelo! Kolik
všelijakých systémů bzučí a naráží na sebe
u té věčné

okenní tabulky!"

Umkl. Poslední úvahy, jež ho
nepozorovatelně odvedly od vlastních
strastí k vědě, patrně ho

uklidnily. Jakub Charmolue ho přivedl k
vědomí skutečnosti, když mu náhle položil
tuto

otázku: "Nuže, mistře, kdy mi přijdete
pomoci dělat zlato? Nemohu se dočkat
úspěchu."

Arcijáhen potřásl hlavou s trpkým úsměvem.

"Mistře Jakube, přečtěte si Michala Psella Dialogus de ener-gia et operatione doemonum.

Naše počínání není tak zcela nevinné."

"Ne tak nahlas, mistře! Také se mi to zdá," pravil Charmolue. "Ale když je člověk jen královským prokurátorem církevního soudu s třiceti tourskými tolary ročního platu, musí se

trochu zabývat hermetikou. Jenom mluvíme potichu."

V tom okamžiku dolehl k neklidnému uchu Charmoluovu zvuk chroupání a ťvákání,

vycházející zpod kamen.

"Co je to?" otázal se.

Byl to Jan, velmi stísněný a unuděný ve své skrýši, jemuž se podařilo najít starou ktrku

chleba a trojúhelník plesnivého sýra; i dal se bez okolků do jídla, aby se utěšil a posnídal.

Poněvadž měl velký hlad, tropil velký hluk a při každém soustě silně mlaskal, což vzbudilo

pozornost i strach prokurátora.

"To je má kočka," řekl rychle arcijáhen, "pochutnává si cam na myši."

Toto vysvětlení Charmolua uspokojilo.

270

"Opravdu, mistře," odpověděl Ť uctivým úsměvem, "všichni velcí filosofové měli nějaké domácí zvíře. Víte, co praví Servius: Nullus enim locus sine genio est."

A tu páter Klaudius, který se bál, že mu Jan provede další neplechu, připomněl svému

důstojnému ťáku, že ještě mají společně studovat několik postav na portálu, a oba vyšli z

komůrky, k velké radosti studenta, který se již vášně obával, že se mu brada obtiskne do

kolena.

VI

Jaký následek může mít sedmeré zaklení
pod "sirým nebem

"Te Deum laudamus!" zvolal mistr Jan,
vylézaje ze své skrýše. "Ti dva kulichové
jsou pryč.

Och! Och! Hax! Pax! Max! Blechy,
vzteklí psi! Čert! Mám již dost těch řečí.
V hlavě mi hučí

jako ve zvonici. K tomu ještě plesnivý
sýr! Pryč odtud! Sestupme, vezměme
kapsář slavného

bratra a proměňme všechny peníze v
láhve."

Pohlédł něžně a s obdivem do vzácného
váčku, upravil si šaty, otřel boty, oprášil si
vetché

rukávy, celé šedivé od popelu, zapískal si
nějaký popěvek, otočil se neobratně na
patě,

pátravě se rozhlédł, zda by se nedalo v
cele ještě něco vzít, sebral na kamnech tu
a tam

několik skleněných amulett s úmyslem
darovat je jako šperk Isabelle
Thierryeové, strčil

konečně do dveří, které jeho bratr nechal
otevřeny jako poslední projev
shovívavosti a které

on také nechal otevřeny jako poslední

projev zlomyslnosti, a sestupoval po
točitých schodech,

poskakuje jako pták.

Uprostřed temného schodiště strčil loktem
do čehosi, co bručivě ustoupilo z cesty;
usoudil, že

je to Quasimodo, a zdálo se mu to tak
pošetilé, že se cestou po zbývajících
schodech smál, ať

se za boky popadal. A smál se, ještě když
vyšel na náměstí.

Dupl si, jakmile se zas octl na zemi. "ó
dobrá a ctihodná

dlažbo pařížská! Prokletý bud'teť schody,
které by upachtily i anděly z řebříku
Jakubova! Co

mi to napadlo, cpát se do toho kamenného
vrtáku, provrtávajícího nebe, jen proto,
abych snědl

kus chlupatého sýra a abych viděl
okénkem pařížské zvony!"

Po několika krocích spatřil oba kulichy,
totiž pátera Klau-dia a mistra Jakuba
Charmolua, jak

se zaujetím pozorují nějakou sochu na
portále. Přiblížil se k nim po špičkách a
zaslechl, jak

arcijáhen zcela potichu říkal
Charmoluovi: "Byl to Vilém Pařížský,

který dal vyrýt Joba na

tento kámen azurové barvy, na krajích
pozlacený. Job představuje kámen mudrců,
který musí

býti také zkoušen a mučen, aby se stal
dokonalým, jak praví Raymondus Lullus:
Sub

conservatione for-mae specificae salva
anima."

"To je mi úplně jedno," řekl Jan, "jen když
já mám peněženku."

V tom okamžiku zaslechl za sebou, jak
nějaký silný a zvukný hlas vyráží celou
řadu

strašlivých nadávek: "Řas aby to spral!

Mordsedsakra! Krucinál! Tisíc láteř!
Blesky boží! U

všech čertů! Hrom a peklo!

"Na mou duši," zvolal Jan, "to mŕte být
jen mŕj přítel kapitán Phoebus!"

Jméno Phoebovo dolehlo k uším
arcijáhnovým ve chvíli, kdy vykládal
královskému

prokurátorovi draka, který skrývá ocas v
lázni, z níž vystupuje dým a hlava krále.
Páter

Klaudius sebou trhl, přerušil k velkému
úžas Charmolua svůj výklad, obrátil se a
spatřil, jak

bratr Jan přistupuje u dveří domu

Gondelaurierových k vysokému
důstojníkovi.

Byl to vskutku pan kapitán Phoebus z
Châteaupersu. Opíral se zády o roh domu
své nevěsty

a klel jako pohan.

"Na mou věru, kapitáne Phoebe," pravil
Jan a vzal ho za ruku, "klejete s
podivuhodným nadšením."

"Hrom do toho!" odpověděl kapitán.

"Hrom do vás!" opáčil student. "Řekněte,
šlechtný kapitáne, odkud se bere u vás ta
záplava krásných slov?"

"Odpusťte, kamaráde Jene," zvolal
Phoebus, potřásaje mu rukou, "pádící křtň

se nezastaví naráz. Právě jsem nadával

272

v plném trysku. Jdu od těch krasotinek, a
kdykoli odtamtud vyjdu, mám vždy plné
hrdlo

nadávek; musím je vyplivnout, jinak bych
se zadusil, hrom a peklo.

"Šel byste se napít?" optal se řák.

Tato nabídka kapitána uklidnila.

"Ovšem ťe chci, ale nemám peníze."

"Ale já mám!"

"Coťe? Ukaťte!"

Jan majestátně a prostě vystavil měšec

kapitánovým očím. Zatím arcijáhen, který
nechal

uťaslého Charmolua stát na místě, přišel ať
k nim, zastavil se několik kroků od nich a

pozoroval je, aniž si ho všimli, jak byli
zaujati prohlížením měšce.

Phoebus zvolal: "Měslec ve vaší kapse,
Jene, toť měsíc ve vědře vody. Vidíš ho
tam a není

tam. Je tam jen jeho obraz. Přisámbth!
Vsaďme se, že jsou to obázky!"

Jan odpověděl chladně: "Podívejte se,
jakými obázky si šterkuji kapsu."

A beze slova vyprázdnil měslec na blízký
patník s tváří Římana zachraňujícího

vlast.

"Pane Bože!" zamumlal Phoebus, "tolary, velké stříbrňáky, malé stříbrňáky, měďáky, dva za jeden tourský, pařížské de-nárky, pravé haléře s orlem, to je skvělé!"

Jan zachoval důstojnost a chladnokrevnost. Několik haléřů se zakutálelo do bláta. Kapitán se

ve svém nadšení po nich sehnul. Jan ho však zadržel: "Fuj, kapitáne Phoebe z

Châteaupersu!"

Phoebus spočítal peníze a obrátil se slavnostně k Janovi: "Víte, Jene, že to dělá 23 pařížských souš! Koho jste to obral dnes v noci v Tlamořezské ulici?"

Jan zvrátil světlou kučeravou hlavu a řekl, přimhuřuje pohrdavě oči:

"Mám bratra arcijáhna a hlupáka."

"U všech rohatých," zvolal Phoebus, "je to hodný člověk!" t'Pojďme pít," navrhl Jan.

"Kam ptjdeme?" zeptal se Phoebus. "K Evinu jablku?" t'Ne, kapitáne. Pojďme do krčmy U

staré bečky. Ústa Re-bečky, víte? To je rébus, ty já mám rád."

273

"Dej mi pokoj s rébusy, ~Jene. "Lepší víno mají U Evina jablka. A pak, roste tam na slunci u dveří réva a to mě při pití rozjařuje."

"Nuže dobrá! Jde se k iEvě a jejímu jablku," řekl student a vzal Phoeba pod pať. "A abych nezapomněl, drahý kapitáne, před chvílí jste mluvil o Tkmořezské ulici. To je velmi nepěkně řečeno; dnes už nejsme tak barbarští. Říká se Hrdlo-řezská ulice!"

Oba přátelé se vydali na cestu k Evinu jablku. Je zbytečno říkat, že napřed sebrali peníze a že

je arcijáhen sledoval.

Arcijáhen šel za nimi, ponurý a divoký. Byl to snad ten Phoebus, jehož prokleté jméno se od

nedávného setkání s Grin-goiretn neustále vtíralo do jeho myšlenek? Nevěděl to, ale

konec

končt byl to Phoebus a to magické jméno
stačilo, že arcijáhen sledoval vlčími
kroky-oba

bezstarostné společníky, poslouchal, co si
povídají, a s úzkostlivou pozorností hlídal

každický jejich pohyb. Nebylo ostatně nic
snazšího než vyslechnout celý jejich
rozhovor,

neboť mluvili hlasitě a velmi málo jim
záleželo na tom, že zasvěcují kolemjdoucí
více méně

do svých důvěrných záležitostí. Mluvili o
soubojích, o holkách, o pitkách, o
ztřeštěných

kouscích.

Na rohu jedné ulice zalehl k nim zvuk
bubínku ze sousední křiřovatky. Páter
Klaudius

zaslechl, jak dťstojník říká řákovi:

"Hrome, přidejme do kroku!"

"Proč, Phoebe?"

"Bojím se, aby mě cikánka neviděla."

"Jaká cikánka?"

"Ta malá s kozou."

"Smeralda?"

"Zrovna ta, Jene. Zapomenu vřdycky to
její zpropadené jméno. Pospěřme si,

poznala by mě.

Nechci, aby mě ta holka oslovila na ulici."

"Vy ji znáte, Phoebe?"

Tu arcijáhen viděl, jak se Phoebus ušklíbl, naklonil se k uchu Janovu a pošeptal mu několik

slov. Pak se dal Phoebus do smíchu a potřásl vítězoslavně hlavou.

274

"Opravdu?" zeptal se Jan.

"Na mou duši!"

"Dnes večer?"

"Dnes večer."

"Jste si jist, že přijde?"

"Ale vy jste blázen, Jene, copak pochybujeme o takových věcech?"

"Máte štěstí, kapitáne Phoebe!"

Arcijáhen vyslechl celou tuto rozmluvu. Zajekal zuby. Bylo mu přímo na očích vidět, jak se

zachvěl na celém těle. Zastavil se na okamžik, opřel se o patník jako opilec a pak se zase

pustil po stopě těch dvou veselých kumpánů.

V okamžiku, kdy je dohonil, mluvili už o něčem jiném. Slyšel je zpívat z plna hrdla starý

popěvek:

Tuláci, co jen dlažbu znají,
jak telata se věšet dají. *

VII

Zamračený mnich

Proslulá krčma "U Evina jablka" byla v
Universitní čtvrti na rohu ulice Štítné a
Cechovní.

Byla to přízemní místnost, dosti prostorná
a velmi nízká, s klenbou, jejíž střední
oblouky se[^]

opíraly o silný dřevěný, tlutě natřený pilíř.
Uvnitř bylo stále plno[^] pijáků a hodně
holek,

všude stoly, na zdech zavěšené lesklé
cínové konvice, okno do ulice, réva u
dveří a nade

dveřmi křiklavá plechová tabulka s
namalovanou řenou s jablkem, zrezavělá
deštěm a točící

se po větru na železném čepu. Něco jako k
dlažbě obrácená korouhvička a zároveň
vývěsní

štít.

Stmívalo se; křižovatka byla temná; krčma
plná svíček zá-nla z dálky ve tmě jako
kovárna.

Rozbitými okenními tabulkami bylo
slyšet řinčení sklenic, hodování, kletby a
hádky Hustou

parou, kterou teplý vzduch uvnitř zahálil
prtčelní

275

okno, bylo vidět hemžení mnoha
nejasných postav a občas prorazil odtud
výbuch hlučného

smíchu. Chodci jdoucí za svými
záležitostmi míjeli toto hlučící okno, aniž
se podívali dovnitř.

Jen sem tam některý otrhánek se občas
vytáhl na špičkách ať k okenní římse a
zahoukl do

krčmy starý uličnic-ký popěvek, jímž
tehdy pronásledovali opilce: "Do basy s
chloustouny!"

Jakýsi muž se však přece procházel před
hulákající krčmou, nenechávaje se nijak
rušit, díval

se ustavičně dovnitř a nevzdálil se od ní
víc než voják na stráži od své budky. Plášť
mu sahal

ať k nosu. Právě jej koupil u vetešníka v
sousedství Evina jablka, bezpochyby aby
se chránil

před chladem březnových večerů nebo
snad aby zakryl svtě šat. Chvilími se
zastavil u

matného okna z malých, do olova
zasazených tabulek, naslouchal, díval se a
podupával.

Konečně se dveře krčmy otevřely. Na to

patrně čekal. Vyšli 7f nich dva pijáci.
Světlo

unikající dveřmi zbarvilo na chvíli jejich
veselé tváře do nachová. Muž v plášti
odešel hlídat

pod portál na druhé straně ulice.

"Hrom a peklo," řekl jeden z obou pijáků,
"co nevidět odbije sedm. To je hodina
mého dostaveníčka."

"Říkám vám," promluvil jeho společník
těžkým jazykem, "že nebydlím v ulici
Špatných slov, indignus qui inter malá
verba habitat. Mám byt v ulici Jean-Pain-
Mollet, in vico Jo-hannis-Pain-Mollet.
Jste rohatější než jednorohec, tvrdíte-li
opak. Každý ví, že kdo si jednou sedne

na medvěda, už nikdy se nebojí. Ale vy máte ohrnutý nosíček jako svatý Jakub ze špitálu."

"Příteli Jene, jste opilý," řekl druhý.

Vrávorající společník odpověděl: "To říkáte jen tak, Phoe-be, ale jest dokázáno, že Platon měl profil honícího psa."

Čtenář jistě už poznal naše dobré přátele, kapitána a studenta. Zdá se, že muž, který na ně ve

tmě cíhal, poznal je také, neboť šel zvolna za nimi všemi oklikami, ke kterým tak nutil

kapitána; ten si jako otužilejší piják zachoval naprostou rozvahu. Muž v plášti pozorně

naslouchal, a tak mohl úplně zachytit tento zajímavý rozhovor:

276

"U sta hromť, snaťte se jít rovně, pane bakaláři. Víte přece, ťe vás musím opustit. Je sedm

hodin. Mám schťzku s ťenskou."

"Tak mě tu nechtě! Vidím hvězdy a ohnivá kopí. Vy jste jako zámek dampmartinský, který

puká smíchem."

"Při bradavicích mé babičky, Jene, tlacháte příliš. — Abych nezapomněl, zbyly vám nějaké

peníze?"

"Pane rektore, je to bez chyby: malá rvačka, parva bou-cheria."

"Jene, příteli Jene, víte přece, že jsem si dal dostaveníčko s tou maličkou na konci mostu

svatého Michala, že ji mohu zavést jen k Falourdelce, k té kuplířce u mostu, a že budu muset

zaplatit pokoj. Ta stará běhna s bílými fousy mi nedá na dluh. Prosím vás, Jene, propili jsme

celý farářtv měsíc? Nezbyl vám ani denárek?"

"Vědomí, že jsme dobře uřili času, je jako

správné a chutné koření v jídle."

"Tisíc láteř! Už mám dost těch třesků plesku! Povězte mi, čerttve Jene, zbyly vám nějaké

peníze? Sem s nimi, krucinál, nebo vás prohledám, i kdybyste byl malomocný jako Job nebo

prašivý jako Caesar."

"Pane, ulice Galiache je ulice, která má na jednom konci ulici Sklenářskou a na druhém ulici

Soukenickou."

"Nu dobrá, ano, dobrý příteli Jene, ubohý kamaráde, ulice Galiache, to je správné, velmi

správné. Ale probťh, vzpamatujte se.
Potřebuji pouze jeden pařířský sold, a to
na sedmou

hodinu."

"Ticho kolem a pozor na refrén:

Ať myši budou kočky řrát, Arras se bude
krále bát. Ať ta voda oceánu zamrzne o
svatém

Janu, pak teprv se vám mťte stát, ře zříte
Arraské se vzdát."

"Nu dobrá, Antikristřv řáku. Škoda, ře ře
matka nezadu-

277

silu ve vlastním ltně!" vzkřikl Phoebus a

strčil prudce do opilého ťáka, který se
sesul po zdi a klesl měkce na dláždění
Filipa Augusta. Ze zbytku bratrského
soucitu, který nikdy neopouští

srdce pijáka, odvalil Phoebus Jana na
jednu z těch podušek chud'ast, kterou má
připravenu

Prozřetelnost u všech pařížských patníků a
kterou boháči opovrřlivě zlehčují
označením:

hromada smetí. Kapitán položil Janovu
hlavu na šikmou plochu zelných košťálů a
v tu ránu

začal Jan chrápat nádherným bary tonem.
Všechna zloba však v srdci kapitánově
nevyhasla.

"Tím hře, sebere-li tě cestou čertova kára," řekl ubohému spícímu studentovi a vzdálil se.

Muž v plášti, který ho nepřestal sledovat, zastavil se na okamžik před ležícím žákem, jako by

váhal s rozhodnutím. Pak hluboce povzdechl a vzdálil se, sleduje kapitána.

Tak jako oni i my necháme spát Jana pod dobrotivým dohledem nebes a bude-li čtenáři libo,

přijdeme také za nimi.

Když odbočoval do ulice svatého Ondřeje Pod obloukem, kapitán Phoebus zpozoroval, že

někdo jde za ním. Když se náhodou ohlédl, uviděl jakýsi stín, který se plížil podél zdi za ním.

Zastavil-li se, zastavil se i stín. Vykročil-li, vykročil také. To mu působilo malou starost. "Eh coť!" řekl si v duchu. "Nemám ani sou."

Před prťčelím Autunské koleje se zastavil. V této koleji začal kdysi "svá studia", jak tomu říkal, a ze zvyku nezvedených ťákt, který mu ještě ztstal, nešel nikdy mimo prťčelí, aby

nevystavil sochu kardinála Petra Bertranda, vytesanou na pravé straně portálu, oné potupě, na

niť si trpce naříká Priapus v Horatiově satíře: Olim truncus eram ficulnus. Dělal

to tak

horlivě, že nápis Eduensis episcopus byl už téměř smazán. Zastavil se tedy před sochou jako

obyčejně. Ulice byla úplně pustá. Ve chvíli, kdy si zapínal bezstarostně řemen a rozhlížel se

kolem, spatřil, že se k němu zvolna blíží stín, tak zvolna, že měl dosti času povšimnout si, že

ten stín má plášť a klobouk. Když přišel stín k němu, zastavil se a stál nehybněji než socha

kardinála Bertranda. Jeho oči, plné matného svitu, jakým září v noci oko kočky, zahleděly se

upřeně na Phoeba.

278

Kapitán byl statečný a s kordem po boku
by se nikterak nezalekl nějakého
darebáka. Ale z té

krácející sochy, z toho zkamenělého muže
ho mrazilo. Mezi lidem kolovaly tehdy
všelijaké

historky o zamračeném mnichu toulajícím
se v noci po pařížských ulicích a
kapitánovi

vyvstaly nejasně v mysli. Byl chvíli celý
zaražený, konečně přerušil mlčení a nutil
se do

smíchu. "Pane, jste-li zloděj, jak se

domnívám, pak tni připadáte jako volavka
ženoucí se po ořechové skořápce. Jsem syn
zchudlé rodiny, drahý pane. Jděte vedle. V
kapli této koleje je

ve stříbrném pouzdře dřevo z pravého
kříže."

Ruka stínu se vysunula zpod pláště a
dopadla na Phoebovo rameno tíhou orlího
spáru. A

zároveň stín promluvil: "Kapitáne Phoebe
z Châteaupersu!"

"U čerta," řekl Phoebus, "vy znáte mé
jméno?"

"Neznám jen vaše jméno," odpověděl muž
v plášti hrobovým hlasem. "Dnes večer
máte

dostaveníčko."

•"Ano," odpověděl uťaslý Phoebus.

"V sedm hodin."

?"Za čtvrt hodiny."

"U Falourdelky."

"Správně."

"Kuplířky u mostu svatého Michala."

"Svatého Michala archanděla, jak stojí v modlitbě.A

"Bezboţnice!" zamumlal stín. "S ťenou?"

"Confiteor."

"Která se jmenuje ..."

"Smeralda," řekl Phoebus vesele.
Bezstarostná nálada se rnú postupně
vracela.

Při tomto jméně spár stínu zatřásl zuřivě
Phoebovou paťí.

"Kapitáne Phoebe z Châteaupersu, lžeš!"

Kdo by byl mohl vidět v tomto okamžiku,
jak se kapitán rozohnil v obličejí, jak
uskočil tak

prudce, že se ať vyprostil ze svírajících jej
kleští, jak s hrdým výrazem položil ruku
na jílec

svého kordu, a kdo by byl viděl hněv a
ponurou nehybnost muže v plášti, byl by
se zděsil.

Připomínalo to zápas Dona Juana se sochou.

"Kriste a Satane!" vzkřikl kapitán. "To je slovo, které

279

málokdy zaútočí na sluch pánt z Châteaupersu. Neodvážil by ses je opakovat?"

"Lžeš," řekl stín chladně.

Kapitán zaskřípal zuby. V té chvíli zapomněl na vše, na zamračeného mnicha, strašidlo,

pověry. Viděl jen muže, slyšel jen urážku. "Podívejme se, ten se cítí!" koktal vztekem

přidušeným hlasem. Tasil meč a zajímavě,
neboť člověk se třese i hněvem, nejen
strachem,

vykřikl: "Tady, na místě! Ihned! Do toho!
Kordy! Kordy! Ať teče krev po dlažbě!"

Leč druhý muž se nehýbal. Když viděl
kapitána ve střehu, připraveného k
výpadu, řekl

hlasem chvějícím se hořkostí:

"Kapitáne Phoebe, zapomínáte na
dostaveníčko."

Vášnivé výbuchy u lidí Phoebova ražení
jsou jako mléčné polévky, jejichž var
zastaví kapka

studené vody. To prosté slovo srazilo kord

blýskající se v rukou kapitánových.

"Kapitáne," pokračoval muž, "zítra, pozítří, za měsíc, za deset let najdete mě připraveného podríznout vám krk; především však jděte na své dostaveníčko."

"Vskutku," řekl Phoebus, jako by chtěl vyjednávat sám se sebou; "v jednom dostaveníčku dvě rozkošná setkání: s kordem a děvčetem. Nevidím však, proč bych měl ztratit jedno pro druhé, když mohu mít oboje?"

Zastrčil kord do pochvy.

"Jděte na dostaveníčko," začal opět neznámý.

"Pane," odpověděl Phoebus trochu rozpačitě, "vřelý dík za vaši dvornost. Skutečně bude zítra dosti času, abychom si nastříhali plno rozparkt a knoflíkových dírek do kabátce otce Adama.

Jsem vám vděčný za to, že mi dovolujete strávit ještě příjemnou čtvrt hodinku. Doufal jsem

ovšem, že vás uložím do strouhy a přijdu ještě včas ke své krásce, tím spíše, že se sluší v

takových případech nechat ženy trochu čekat. Zdá se mi však, že jste veselý chlapík, a bude

jistější odložit partii na zítřek. Jdu tedy na dostaveníčko. Je v sedm hodin, jak víte."
— Tu se Phoebus poškrabal za uchem. "U

všech rohatých! Zapomněl jsem. Nemám ani soldu, abych

zaplatil komtrku, a ta stará kuplířka bude chtít, abych jí zaplatil předem. Ne-ven mi.

280

"Tu máte na zaplacení."

Phoebus cítil, jal: chladná ruka neznámého vsunuje do jeho ruky nějaký velký peníz. Nemohl

odolat, vzal peníz a stiskl tu ruku.

"Mťj ty Boťe!" zvolal, "vy jste ale dobrák!"

"S jednou podmínkou," řekl muť. "Dokaťte mi, ťe jsem^se mýlil a ťe vy jste mluvil

pravdu.

Skryjte mě v nějakém koutku, odkud bych mohl vidět, zda-li je to opravdu ta žena, jejíž

jméno jste mi řekl."

"Ó, to je mi úplně jedno," odpověděl Phoebus. "Vezmeme si tedy pokoj k svaté Martě. Z

kutlochu hned vedle budete se moci dívat, jak vám bude libo."

"Pojďte tedy!" řekl stín.

"K službám!" pravil kapitán, "nevím, jestli nejste sám pan Satanáš, ale buďme tento večer dobrými přáteli. Zítra vám zaplatím vše, co vám dluží můj měsíc i kord."

Zrychlili opět krok. Za několik minut naznačilo jim šumění řeky, že jsou na mostě svatého

Michala, který byl tehdy zastavěn domy.

"Napřed vás tam zavedu," řekl Phoebus svému společníku, "potom pŕjdu pro krásku, která má na mne čekat u Malého Cháteletu."

Společník neodpověděl. Od té chvíle, co kráčeli vedle sebe, nepromluvil ani slova. Phoebus se

zastavil před nízkými dveřmi a prudce zaklepal. Skulinami dveří se ukázalo světlo.

"Kdo je tam?" vykřikl někdo šeplavým hlasem.

"Krucínál! Tisíc láteř! Blesky Boží!"
odpověděl kapitán.

Dveře se okamžitě otevřely a příchozí
spatřili třesoucí se starou řenu a třesoucí
se starou

lampu. Stařena byla v ptli ohnutá, oděná v
cáry, potřásala hlavou, obalenou hadrem,
měla

pichlavé oči a byla všude samá vráska, v
obličejí, na ruku, na krku; rty se jí
ztrácely pod

dásněmi a kolem dokola úst měla štětičky
bílých voust, které jí dodávaly vzezření
vychytralé

kočky.

Neméně sešlý byl vnitřek díry. Vápnem obílené zdi, u stropu černé trámy, krb bez obložení,

pavučiny ve všech koutech, uprostřed vrávorající stádo stolů a kulhavých stoliček, špina-

281

vé dítě mezi popelem a v pozadí schody nebo spíše dřevěný-řebřík, vedoucí k padacím

dveřím ve stropě.

Když vešel do tohoto brlohu, přitáhl si tajemný Phoebův společník plášť až k očím. Zatím si

kapitán, kleje jako Sa-racén, pospíšil

"vykouzlit v tolaru třpyt slunce", jak praví
náš

obdivuhodný Régnier.

"Pokoj k svaté Martě," řekl.

Stařena ho oslovila "milostivý pane" a
zavřela tolar do zásuvky. Byl to peníz,
který Phoebovi daroval muť v černém
plášti. Zatím co byla obrácena zády,
přiblížil se obratně k zásuvce

vlasatý a otrhaný kluk, hrající si dosud v
popelu, vyňal tolar a vložil tam místo něho
suchý

list, který utrhl z otýpky roští.

Stařena pokynula oběma šlechtictm, jak je
nazývala, aby šli za ní, a vystoupila po

tebříku

před nimi. Když se dostala do hořejšího patra, postavila lampu na truhlu a Phoebus, který zde

byl jako doma, otevřel dveře do tmavé díry. "Vstupte, mťj drahý," řekl svému společníkovi.

Muť v plášti mlčky poslechl; dveře za ním zapadly. Slyšel, jak je Phoebus zavírá na závoru a

potom se stařenou sestupuje po schodech. Světlo zmizelo.

VIII

K čemu jsoh dobrá okna obrácená k řece

Klaudius Frollo (neboť předpokládáme, že čtenář bystřejší než Phoebus neviděl v celém tom

dobrodružství zamračeného mnicha, ale arcijáhna) tápal chvíli v temné skrýši, kam ho kapitán

zavřel. Byl to takový kout, jaký stavitelé ponechávají někdy v místě, kde se sbíhá střecha s

opěrnou zdí. Svislý řez tohoto kutlochu, jak ho dobře nazval Phoebus, měl by tvar

trojúhelníka. Jinak tam nebylo ani okno, ani vikýř a šikmá plocha střechy nedovolovala, aby

tam člověk stál zpříma. Klaudius se tedy schoulil do prachu a opadalé omítky, jež

se pod ním

drobila. Hlava mu hořela. Jak hmatal rukama kolem sebe, našel na zemi střep z rozbitého

okna; přiložil si jej na čelo a jeho chladem se trochu osvětlil.

282

Co se dělo v té chvíli v ponuré duši arcijáhnově? Jen on a Břh to mohli vědět.

Podle jakého osudového řádu si zařad'oval v mysli Esme-raldu, Phoeba, mistra Jakuba

Charmolua, svého mladšího milovaného bratra, kterého zanechal v blátě, svou kněžskou

sutanu, své dobré jméno, zavlečené k
Falourdelce, všechny ty představy,
všechna ta

dobrodružství? Nedovedl bych to říci. Je
však jisto, že se mu tyto myšlenky v duši
hrozivě

nakupily.

Čekal již asi čtvrt hodiny. Zdálo se mu, že
zestárł o sto let. Najednou zaslechl
praskot latěk

dřevěných schodů; někdo šel nahoru.
Příklop se opět otevřel, opět se objevilo
světlo. V čer-

votočivých dveřích jeho skrýše byla dosti
široká štěrbina, přitiskl k ní obličej. Takto
mohl

vidět vše, co se dělo v sousední světnici.
Stařena s kočičí tváří vyšla první z
příklopu s

lampou v ruce, za ní Phoebus, jenž si
kroutil kníry, a pak třetí osoba, krásná a
převabná

postava — Esmeralda. Kněz viděl, jak
vystupuje ze země jako oslnivé zjevení.
Klaudius se

zachvěl, oči se mu zamřily, krev v žilách
prudce bila, vše kolem hučelo a točilo se s
ním;

neviděl už nic, neslyšel už nic.

Když se vzpamatoval, byl Phoebus s
Esmeraldou sám, seděli na dřevěné
truhlici vedle

lampy, v jejímž světle před arcijáhnovými zraky jasně vystupovaly ty dvě mladé tváře a v

pozadí kumbálu bídná postel.

Vedle postele bylo okno, jehož vyraženým sklem jako pavučinou deštěm protrženou bylo

vidět cíp oblohy a v dálce měsíc, spící v peřině měkkých obláčků.

Dívka byla zardělá, zaražená a rozechvělá. Dlouhé řasy sklopených očí zastiňovaly jí nachové

tváře. Děstojník, k němuž se neodvážila zvednout oči, zářil. Mechanicky a s roztomilou

neobratností kreslila špičkou prstu na lavici nesouvislé čáry a dívala se přitom na prst. Nohy jí

nebylo vidět, schoulila se na ně koza.

^Kapitán byl velmi slušivě oblečen. Na límci a obrubě rukávu měl zlaté třásně, což se tehdy

považovalo za velmi elegantní.

JPáteru Klaudiovi tak hučela krev ve spáncích, že mohl jen stěží slyšet, co si povídají.

283

Milostné hovory bývají ostatně dost všední. Je to ustavičné: "Miluji vás." Pro lhostejné posluchače je tato hudební věta

silně jednotvárná a velmi nechutná, není-li zpestřena nějakou

"koloraturou"; avšak Klaudius nebyl posluchačem lhostejným.

"Ach, nepohrdejte mnou, milostivý pane Phoebe," hovořila dívka. "Cítím, že to, co dělám, je špatné."

"Opovrhovati vámi, krásné dítě," odpověděl důstojník se vznešenou a vybranou dvorností,

"opovrhovati vámi! Můj Bože! A proč?"

"Že jsem šla s vámi."

"V tom ohledu si, krásná dívko, nerozumíme. Neměl bych vámi pohrdat, ale nenávidět vás."

Děvče se na něho zděšeně podívalo: "Mne nenávidět? Copak jsem provedla?"

"Že jste se dala tak prosit."

"Ach, to jen proto, že ruším slib," namítla.
"Neshledám se již s rodiči, amulet ztratí svou moc.

Ale co na tom záleží. Copak teď potřebuji otce a matku?"

Při těch slovech upírala na kapitána velké černé oči, zvlhlé radostí a něhou.

"Ať mě čert vezme, jestli vám rozumím!" zvolal Phoebus.

Esmeralda chvíli mlčela, pak jí vytryskla slza z očí a ze rtů se vydral povzdech:
"Ach, miluji vás, milostivý pane!" řekla.

Kolem dívky se šířila taková vlně
cudnosti a takové kouzlo ctnosti, že
kapitánovi nebylo v

její blízkosti zrovna volno. Toto slovo
dodalo mu však odvahy. "Milujete mě?"
zvolal

nadšeně a vzal cikánku kolem pasu. Čekal
jen na tuto příležitost.

Kněz to viděl a zkoušel špičkou prstu hrot
dýky, kterou skrýval na prsou.

"Phoebe," pokračovala cikánka, oddalujíc
jemně od svého pasu neodbytné ruce
kapitánovy,

"jste dobrý, jste šlechetný, jste krásný.
Zachránil jste mě, ubohé děvče ztracené
mezi cikány.

Již dávno jsem snila o dťstojníku, který mi zachrání ťivot. Snila jsem o vás, dřívě neť jsem

vás poznala, Phoebe. Mťj sen měl krásný stejnokroj jako vy, vznešené vzezření,

284

meč. Jmenujete se Phoebus, to je krásné jméno. Miluji vaše jméno, miluji váš meč. Taste

přece svťj kord, Phoebe, abych ho viděla!"

"Dětino!" řekl kapitán a vytáhl kord z pochvy.

Cikánka se dívala na jílec, na čepel, zkoumala s roztomilou zvědavostí monogram na jílcí a

políbila kord se slovy: "Jsi meč hrdiny.
Miluji svého kapitána."

Phoebus využil zase příležitosti a vtiskl na její krásnou schýlenou šíji polibek, po němž se

dívka prudce vzpřímila, rudá jako třešně.
Kněz ve tmě nad tím zaskřípal zuby.

"Phoebe," začala opět cikánka, "chtěla bych si s vámi pohovořit. Chod'te trochu, abych vás viděla v celé velikosti, abych slyšela zvonit vaše ostruhy. Jak jste krásný!"

Kapitán vstal, aby jí vyhověl, a plísnil ji se samolibým úsměvem:

"Jste vy ale dítě! A coť, dívenko, viděla jste mě jiť v parádní uniformě?"

"Bohužel ne."

"Ta je krásná."

Phoebus si zase přisedl k ní, ale mnohem blíže než předtím.

"Poslyšte, drahoušku ..."

Cikánka ho lehce pleskla několikrát svou hezkou rukou přes ústa s dětskou rozpustilostí,

něhou a veselostí. "Ne, ne, nebudu vás poslouchat. Milujete mě? Chci, abyste mi řekl, zdali

mě milujete!"

"Zda tě miluji, anděle mého žití!" zvolal kapitán a klekl na jedno koleno. "Mé tělo,

má krev, má duše, vše je tvé, vše je pro tebe. Miluji tě a nikdy jsem nemiloval nikoho než tebe."

Kapitán opakoval tolikrát tuto větu v mnoha podobných případech, že ji přednesl jedním

dechem a ani jednou neuvízl. Po tomto vášnivém vyznání pozvedla cikánka zrak plný

andělského štěstí místo k nebi k špinavému stropu. — "Ó!" zašeptala, "v takové chvíli by měl člověk umřít." Phoebus považoval tuto "chvíli" za vhodnou, aby jí ukradl nový polibek, který zptšobil ubohému arcijáhnovi v jeho skryši další muka.

"Umřít!" zvolal zamilovaný kapitán. "Co

to říkáte, krásny anděle? Ted' je teprve
třeba ťít, anebo je Jupiter sprostý

285

uličník! Umřít na počátku takového blaha!
U všech čertů, takhle ťertovat! — To se
nepatří!

Poslyšte, drahá Similar... Esmenardo ...
promiňte, ale máte takové zvláštní
saracénské jméno,

že se nemohu z něho vymotat. Je to houští,
kde hned uvíznu."

"Bože mŕj," povzdychla si ubohá dívka, "a
já myslila, že to jméno je hezké, protože je
tak zvláštní. Ale když se vám nelíbí, chtěla
bych se jmenovat Gotona."

"Ale pro takovou maličkost nebudeme
přec plakat, rozkošná holčičko! Člověk si
musí na to

jméno zvyknout, toť vše. Ať je budu umět
z paměti, přijde to samo. Poslyšte tedy,
drahá

Similar, zbožňuji vás vášnivě. Miluji vás
opravdově, že je to ať zázračné. Zná
jednu dívku,

která z toho pukne vzteky..."

Ťárlivá dívka ho přerušila: "Kdopak?!"

"Co na tom záleží?" řekl Phoebus.

"Milujete mě?"

"Ó ..." hlesla.

"No dobrá, to stačí. Uvidíte, jak i já vás miluji. Ať mě ten ďábel Neptun nabodne na vidle,

jestli vás neudělám nejšťastnější osobkou na světě! Budeme mít někde hezký domeček. Moji

lučištníci budou na můj rozkaz defilovat pod vašimi okny. Všichni jsou na koních a

lučištníčkům kapitána Mignona jsou trnem v oku. Mám kopíníky, střelce z kuše a pračata.

Zavedu vás na ohromnou parádu Pařížanů na mlatu v Rully. Je to velkolepé.

Osmdesát tisíc

ozbrojených; třicet tisíc lesklých brnění, drátěných košil a pancířů; šedesát sedm

cechovních

praporek; korouhve nejvyššího soudu,
účetní komory, hlavní pokladnice,
mincovny — jedním

slovem nádhera d'ábelská! Ukážu vám lvy
v královském paláci, ty divoké šelmy.
Všechny

řeny to mají rády."

Dívka, ponořená do lahodných myšlenek,
se při zvuku jeho hlasu zasnula a hezkou
chvíli už

nevnímala smysl jeho slov.

"Ach, jak budete šťastná!" pokračoval
kapitán a přitom jemně rozepjal cikánčin
pás. "Co to děláte?" řekla žitvě. Jeho

počinání ji vytrhlo ze snů.

"Nic," odpověděl Phoebus. "Říkal jsem jen, že musíte odložit ty bláznivé pouliční šaty, ať

budete se mnou."

286

"Ať budu s tebou, mťj Phoebeť něťně řekla dívka.

A znovu se zadumala a odmlčela.

Kapitán, povzbuzen její mírností, vzal ji kolem pasu, aniť se bránila, pak začal potichu

rozpínat ťivťtek ubohé dívenky a odhrnul jí límeček, takťe těťce oddychující kněž

spatřil, jak

se z gázu vynořilo jako luna vycházející z
mlhy na obzoru krásné nahé rámě
cikánčino, oblé a

snědé.

Dívka se Phoebovi nebránila. Zdálo se, že
to ani nezpozorovala. Oko smělého
kapitána

zajiskřilo.

Náhle se k němu obrátila a s výrazem
nekonečné lásky pravila: "Phoebe, nauč
mě svému

náboženství."

"Mému náboženství?" zvolal kapitán a

hlasitě se rozesmál. "Já abych vás učil
svému

náboženství? U všech rohatých! K čemu
chcete znát mé náboženství?"

"To abychom se mohli vzít," odpověděla.

V tváři kapitánově se objevilo překvapení
smíšené s pohrdáním, bezstarostností a
zhýralostí.

"Hlouposti," řekl, "copak se vezmeme?"

Cikánka zbledla a smutně svěsila hlavu na
prsa. "Krásná holčičko," zahovořil opět
nětzně

Phoebus, "co' jsou to za pošetilosti? K
čemu manželství? Copak se máme méně
rádi, když

na nás kněz nevysypal latinské říkání ve své boudě?" A zatím co takto hovořil svým

nejněžnějším hlasem, tiskl se k cikánce, jeho lichotné ruce se opět ovinuly kolem jejího

něžného a křehkého pasu, jeho oko planulo stále větším žářem a všechno nasvědčovalo

tomu, že pan Phoebus se zřejmě přibližuje onomu okamžiku, kdy i sám Jupiter provádí tolik

pošetilostí, takže dobrý Homér mu musí povolat oblak na pomoc.

Leč páter Klaudius viděl vše. Dveře byly sbity z prohnilých prken, jež skýtaly jeho

dravčímu

zraku široké skuliny. Tento kněz snědé
pleti a širokých ramen, odsouzený ať
dosud k

přísnému klášternímu panictví, chvěl se a
horečně planul při pohledu na tu noční
scénu

lásky a rozkoše. Podívaná na tu krásnou
dívku, jak se ve zmatku oddává
vášnivému mladému

muži, vháněla mu do ťil rozřhavané olovo.
V jeho nitru se odehrávaly strašné
převraty. Jeho

oko se nořilo s chlípnou ťárlivostí pod
všechna ta rozepjatá spinadla. Kdo by byl
mohl

v tomto okamžiku spatřit tvář
nešťastníkovu přitisknutou k
červotočivým prkům, byl by

myslel, že vidí tvář tygra, který se dívá ze
své klece na šakala pořájícího gazelu.
Jeho

zornice svítila skrze štěrbiny dveří jako
svíčka.

Najednou Phoebus rychlým pohybem strhl
cikánce s prsou šáteček. Ubohá dívka,
dosud stále

bledá a zasněná, probudila se jako
vyburcovaná ze sna; odskočila prudce od
smělého

děstojníka, jediným pohledem přejela svá
nahá ňadra i ramena, a zardělá, zmatená,
němá

studem zkřížila své krásné paže na prsou,
aby je skryla. Kdyby jí tváře tak nehořely,
mohl by

ji člověk mít za sochu cudnosti, tak byla
mlčelivá a nehybná. Oči měla stále
sklopeny.

Kapitán odhalil všiak svým rychlým
gestem zároveň tajemný amulet, který
nosila na krku.

"Co je to?" zeptal se, používaje této
záminky, aby se opět přiblížil ke krásnému
stvoření, jež

tak poděsil.

"Nedotýkejte se toho!" odpověděla prudce, "to je můj strážce. Pomůže mi nalézt opět rodiče, zůstane-li toho hodná. Ach, nechtě mě, kapitáne! Matko! Má ubohá matko, kde jsi? Pomoz

mi! Slitování, pane Phoebe! Vraťte mi můj šáteček!"

Phoebus couvl a řekl chladně: "Ach slečno, teď teprve vidím, že mě nemilujete!"

"Já tě nemiluji!" zvolala nešťastná dívka a pověsila se na kapitána, takže si sedl vedle ní.

"Já tě tě nemiluji, můj Phoebe! Co to říkáš, ty zlý, chceš mi rozdírat srdce? Ach ano, vezmi si mě! Vezmi si mě celou! Dělej se mnou, co se ti zlíbí, jsem tvá. Co mi záleží

na amuletu! Co

mi záleží na matce! Ty jsi mou matkou,
protože tě miluji. Phoebe, Phoebe, mŕj
miláčku, vidíš

mě? To jsem já, podívej se na mne. To je
ta maličká, kterou ty jistě od sebe
nezaŕeneš a která

sama přichází k tobě. Má duše, mŕj ŕivot,
mé tělo, má bytost, to vše je vaše,
kapitáne. Nuŕe

dobrá, neberme se, jestli tě to netěší. A
pak! Co jsem já? Ubohé děvče z ulice,
kdeŕto ty,

Phoebe, ty jsi šlechtic. To by se opravdu
pěkně hodilo, tanečnice, a provdat se za
dŕstojníka!

Byla jsem bláhová. Ne, ne, Phoebe, budu
tvou milenkou, tvou zábavou, tvým
potěšením,

kdykoli budeš chtít, budu náleţet jen tobě.
Vţdyť jsem stvořena jen

288

k tomu, hanobená, opovrhovaná,
zneuctívána, ale co na tom, kdyţ jsem
milována! Budu

nejhrdější a nejveselejší ţenou na světě. A
ať budu stará a ohyzdná, Phoebe, ať se uţ
nebudu

hodit k tomu, abych vás milovala,
dovolíte mi, milostivý pane, abych vám
aspoň slouţila. Jiné

vám budou vyšívát stuhy, já, vaše slučka,
budu se o ně starat. Necháte mě leštit
ostruhy,

kartáčovat kabátec, cídit jezdecké boty.
Vid'te, Phoebe, že mi prokážete tuto
laskavost? A

zatím si mě vezmi, Phoebe! Hle, to vše je
tvé, jen mě miluj! Nám cikánkám je třeba
jen

vzduchu a lásky."

Při těchto slovech ovinula paže kolem
dětsího krku, vzhlížela k němu
prosebně a s

krásným úsměvem, plným slz, hebká
ňadra se třela o soukenný kabátec a drsné
vyšívání.

Stulila své krásné polonahé tělo v jeho klíně. Kapitán, opojen vášní, přitiskl ťhoucí rty na

krásná snědá ramena. Zvrácena nazad, s očima těkajícíma po stropě, dívka se pod tímto

polibkem horce zachvěla.

Najednou spatřila nad hlavou Phoebovou jinou hlavu, zsi-nalý, zelený, křečovitě stařený

obličej s pohledem zatracence. Vedle této tváře byla ruka drtící dýku. Byla to tvář a ruka

knězova. Vyrázil dveře a byl zde. Phoebus ho nemohl vidět. Před tímto hrůzným zjevením

zůstala dívka nehybná, při-mražená, němá;
jako holubice, jeť zvedla hlavu právě v

okamžiku, kdy se mořský orel dívá
kulatýma očima do jejího hnízda.

Nemohla ani vzkřiknout, viděla, jak dýka
dopadá na Phoeba a jak se zase kouřící
zvedá.

"Proklatě," zvolal kapitán a klesl k zemi.

Omdlela.

V okamžiku, kdy se jí zavíraly oči a
ztrácela vědomí, zdálo se jí, že cítí na
svých rtech dotek

ohně, polibek palčivější než rozpálené
katovo železo.

Když přišla k sobě, byla obklopena vojáky
noční hlídky; kapitána zbroceného krví
odnášeli,

kněz zmizel; okno v pozadí světnice,
obrácené k řece, bylo dokořán otevřené;
kdosi zvedl

plášť, o němž se mysli, že patří
důstojníkovi, a kolem sebe slyšela hlasy:
"Nějaká

čarodějnice probodla kapitána!"

289

KNIHA OSMÁ

O tolaru proměněném v suchý list
Gringoire a celý dvůr divů byli smrtelně
zne-

klidně. Už dobrý měsíc nevěděli, co se stalo s Esmeraldou, nad čímž se cikánský vévoda se

svými přáteli tuláky velice rmoutil, nevěděli, co se stalo s kozičkou, což ještě zvětšovalo

bolest Gringoirovu. Jednoho večera cikánka zmizela a od té doby nebylo po ní ani vidu, ani

slechu. Všechno pátrání bylo bezvýsledné. Někteří zlomyslní mluvkové vykládali Gringoi-

rovi, že onoho večera ji potkali nedaleko Svatomichalského mostu, jak šla s nějakým

dtstojníkem; leč náš cikánsky dosazený

manžel byl nevěřícím filosofem, nehledě k tomu, že

sám nejlépe věděl, jak zatvrzelou pannou je jeho žena. Mohl dobře posoudit, jaká

neotřesitelná cudnost pramení ze spojení oněch dvou mocných sil, totiž amuletu a cikánčiny

počestnosti, a dovedl si matematicky vypočítat, jak by se tato zdvojnásoběná cudnost dovedla

bránit. V tom ohledu byl tedy klidný.

Avšak její zmizení si vysvětlit nedovedl. Velmi se nad tím rmoutil. Byl by zhubl, kdyby to

bylo ještě možné. Zapomněl kvůli tomu na

všechno, ba i na své literární záliby,
dokonce i na

své velké dílo "De Figuňs regularibus et
irregularibus", jeť chtěl dát vytisknout za
první peníze, které seťene. Od té doby, co
viděl Didascalon od Huguesa de Saint-
Victor, vytištěný

slavnými typy Vendelína Štýrského,
blouznil totiť neustále o knihtisku.

Kdyť tak jednou smutně kráčel kolem
hrdelního soudu, všiml si, že se u jedněch
dveří

Soudního paláce tlačí dav lidí. "Co se tu
děje?" zeptal se mladíka, který odtamtud
vycházel.

"Nevím, pane," odpověděl mladík. "Soudí

prý tam jakousi řenu, která zavraždila vojáka.

Poněvadž v tom asi jsou také řarodějnické kejkle, vlořili se do věci biskup a církevní soud,

a mřj bratr, který je arcijáhnem v Josas, sedí tam od rána do večera. Chtěl jsem s ním mluvit,

ale nemohl jsem se k němu dostat pro nával lidí. Mrzí mě to náramně, protože potřebuji

peníze."

"řkoda, pane," řekl Gringoire, "řád bych přjčil, ale mam-li kalhoty dřravé, věřte, ře ne od peněz."

Neodvážil se mladíkovi říci, že zná jeho bratra arcijáhna, u něhož se neobjevil od oné scény v

kostele, kteréžto opomenutí mu působilo starosti.

Student šel svou cestou a Gringoire se připojil k zástupu, který stoupal po schodech do velké

síně. Myslil si, že nic nemůže lépe rozptýlit jeho trdnomyslnost než podívaná na hrdelní při,

vždyť soudcové se obyčejně vyznačují hloupostí zrovna kratochvilnou. Zástup, do něhož se

vmísil, krácel a tlačil se mlčky kupředu. Po delší a nedůstojné strkanici v dlouhé

tmavé

chodbě, jeť se vinula palácem jako
zařívací roura této staré budovy, dospěl
konečně k nízkým

dveřím, vedoucím do síně, kterou mohl
díky své vysoké postavě dobře
přehlédnout přes vlnící

se hlavy davu.

Síň byla prostorná a temná a zdála se
proto ještě prostoir-nější. Šeřilo se;
vysokými gotickými

okny pronikal jen bledý paprsek světla,
skomírající dříve, neť dospěl ke klenbě,
obrovské to

síti vyřezávaných ťeber, jejíť nesčetné

figury jako by se ve tmě zmateně
pohybovaly. Na

stolech byly již tu a tam rozřaty svíce a
ozařovaly hlavy písařů, skloněných nad
kupami

papírů. Přední část síně zabírali diváci;
vpravo a vlevo seděli za stoly muži v
talárech; vzadu,

na vyvýšeném pódiu, sedělo spousta
soudců, jejichž poslední řady se ztrácely ve
tmě — tváře

nehybné a strašné. Stěny byly posety tisíci
liliovými květy. Nad hlavami soudců se
matně

rýsoval veliký krucifix a všude kolem
halapartny a píky, jejichž špičky a hroty se

rudě

blýskaly ve světle svíc.

"Pane," zeptal se Gringoire svého souseda,
"kdo jsou všichni ti muži tam vzadu,
seřazení jak preláti na koncilu?"

"Pane," odpověděl soused, "napravo jsou
členové soudního* tribunálu, nalevo
vyšetřující soudcové: mistři v černých
talárech, páni v červených."

290

291

"A ten nad nimi," vyptával se dál
Gringoire, "ten rudý tloušťík, co se tak
potí?"

"To je pan předseda."

"A ti berani za ním," pokračoval Gringoire, který, jak jsme už řekli, neměl v lásce stav soudcovský, snad proto, že od své divadelní prohry nevrazil na Soudní palác.

"To jsou páni soudcové královského soudního dvora."

"A ten kanec vpředu?"

"To je pan písař soudního dvora."

"A ten krokodýl vpravo?"

"Mistr Filip Lheulier, zvláštní královský návladní."

"A ten tlustý černý kocour vlevo?"

"Mistr Jakub Charmolue, královský
prokurátor u církevního soudu s pány od
církevního
soudu."

"A řekněte mi, pane," zeptal se opět
Gringoire, "copak tu dělají všichni ti
ctihodní lidé?"

"Soudí".

"A koho soudí? Nevidím obžalovaného."

"Je to žena, pane. Nemůžete ji vidět. Je k
vám obrácena zády a dav ji zakrývá.
Podívejte se, je tamhle, co je ta skupina
halaparten."

"Kdo je ta žena?" ptal se Gringoire. "Víte,
jak se jmenuje?"

"Nevím, pane, zrovna jsem přišel. Ale určitě je v tom nějaké čarování, protože se procesu

účastní církevní soud."

"No dobrá," řekl si náš filosof, "uvidíme, jak si všichni ti otalárovaní páni budou pochutnávat na lidském mase. Divadlo jako divadlo."

"Pane," poznamenal soused, "nezdá se vám, že mistr Jakub Charmolue vypadá velmi mírně?"

"Hm," zabručel Gringoire, "nevěřím mírnosti se špičatým nosem a úzkými rty."

V té chvíli umlčeli sousedé oba rozprávějící muže. Celý sál naslouchal

dtležitě svědecké

výpovědi.

"Vzácní pánové," promluvila uprostřed sálu stařena, jejíž obličej nebylo téměř pod šaty vidět, takže vypadala jako chodící kupa hadrů, "vzácní pánové, ta historie je tak pravdivá,

292

jako že já jsem Falourdelová, usazená už čtyřicet let u Svato-tnichalského mostu, a jako že

platím přesně daně, dávky i poplatky; mám dveře zrovna naproti domu barvíře Tassina-

Caillarta, který stojí hned u vody. — Dnes

ubohá stařena, kdysi hezké děvče, vzácní pánové!

— Už několik dní mi lidé říkali:
Falourdelko, nepřed'te večer tak dlouho,
víte, že čert rád

rozčesává svými rohy vřeteno starých ťen.
A taky je jisté, že zamračený mnich, který
se loni

potuloval kolem Templu, obchází ted' po
Starém městě. Dejte si pozor,
Falourdelko, ač

nezabuší na vaše dveře. — Jednou večer
jsem předla u svého kolovrátku; někdo
zaklepe na

dveře. Ptám se, kdo je. Ozve se zaklení.
Otevřu. Vstoupí dva muži. Jeden celý

černý, druhý

krásný dtstojník. Tomu černému bylo
vidět jen oči, dva řhavé uhlíky. Všechno
ostatní

zakrýval plášť a klobouk. Povídají mi:
Pokoj k svaté Martě. — Je to mťj hořejší
pokoj, vzácní

pánové, ten nejhezčí. — Dají mi tolar.
Zavřu ho do zásuvky a říkám si: Zítra si
za něj koupíš

vnitřnosti na glorietteských jatkách. —
Jdeme nahoru. — Když jsme přišli do
hořejšího

pokoje, zatím co jsem byla obrácena zády,
černý muž zmizel. To mě trochu zarazilo.

Dřstojník, krásný jako kníže, sejde se
mnou dolů. Odejde, a neť byste upředli
čtvrt přadénka,

vrátí se s krásnou dívenkou, hezkou jako
panenka, která by zářila jako sluníčko,
kdyby byla

načesaná. Měla s sebou kozla, velkého
kozla, nevím už, jestli bílého nebo
černého. Nad tím

jsem se zamyslela. Na děvčeti mi konec
konců nezáleží, ale ten kozel! Tahle zvířata
nemám v

lásce, mají vousy a rohy. Podobají se
mužskému. A pak, zavání to
čarodějnictvím. Ale

neříkala jsem nic. Měla jsem svťj tolar. To

je přece v pořádku, neníliž pravda, pane soudce?

Zavedu dívku a kapitána do hořejší světnice a nechám je o samotě, to jest s kozlem. Sejdu

dolů a pustím se zas do předení. — Musím dodat, že můj dům má kromě přízemí také první

patro; zadní stranou je obrácen k řece jako ostatní domy u mostu a okno v přízemku i okno

prvního patra vedou k vodě. — Byla jsem tedy zabraná do předení. Nevím proč, ale ten

zamračený mnich mi nešel z hlavy, to ten kozel mi nasadil ty myšlenky, a pak, to

děvče bylo

trochu bláznivě oblečené. — Najednou
slyším seshora

293

výkřik, něco padá na podlahu a okno se
otvírá. Běžím k svému oknu, které je pod
horním

oknem, a vidím, jak zrovna přede mnou
padá do vody jakási černá hmota. Přízrak
v

kněžském hábitu. Měsíc jasně svítil.
Viděla jsem ho moc dobře. Plaval směrem
k Starému

městu. Celá roztřesená zavolám tedy
noční hlídku. Páni biřici vstoupí, a protože

byli

rozjaření, nevěděli v první chvíli, co se děje, a zbili mě. Vysvětlila jsem jim, oč jde. Jdeme

nahoru a co vidíme? Má ubohá světnička plave v krvi, kapitán natažený na zemi s dýkou v

krku, děvče jako mrtvé a kozel celý poděšený. — Pane Bože, říkám si, budu mít čtrnáct dní co

dělat, abych umyla tu podlahu. Budu ji muset škrábat, hrozná práce! — Odnegli ubohého

dtstoj-nička i děvče, naptl svlečené. — A to nejhorší: Když jsem druhý den chtěla vzít tolar,

abych si koupila vnitřnosti, našla jsem místo něho suchý list."

Stařena umlkla. Posluchačstvem proběhl zděšený šepot. "Ten přízrak, ten kozel, to všechno

zavání čarodějnictvím," řekl jeden Gringoire soused. "A coť teprve suchý list," přidal se druhý. "Není pochyby," ozval se třetí, "je to čarodějka, která se dala do spolku se zamračeným mnichem, aby mohla olupovat dťstojníky." Gringoire sám málem shledával celou tu historii příšernou a pravděpodobnou.

"Ženo Falourdelová," řekl pan předseda obřadně, "nechcete už nic říci soudu?"

"Ne, milostivý pane," odpověděla stařena,

"leďa ťe ve zprávě se o mém domě tvrdí, ťe je to pokroucená a smradlavá barabizna; to je urátka. Pravda, domy na mostě nevypadají zrovna

vznešeně, protože tam bydlí spousta lidí, ale řezníci tam bydlí ještě pořád a jsou to lidé bohatí

a mají krásné a čistotné ťeny."

Soudce, který připadal Gringoirovi jako krokodýl, povstal. "Ticho!" pravil.

"Prosím pány, aby nepouštěli se zřetele, ťe u obťalované byla nalezena dýka. Ťeno Falourdelová, přinesla jste

ten suchý list, ve který se vám proměnil tolar, co vám dal ten ďábel?"

"Ano, milostivý pane," odpověděla, "našla

jsem ho. Tady je."

294

Soudní zřízenec podal list krokodýlovi, který smutně pokýval hlavou a podal list předsedovi;

ten ho předal opět královskému prokurátorovi při církevním soudě, takže list koloval sálem.

"Je to březový list," řekl mistr Jakub Charmolue. "Nový dtkaz čarodějnictví."

Jeden z přísedících se ujal slova:

"Svěd kyně, dva muž i k vám vstoupili současně. Černý muž,

kterého jste nejdřív viděla zmizet a pak plavat v Seině v kněžském rouchu, a

důstojník. Který

z těch dvou vám dal tolar?"

Stařena chvíli přemýšlela a pak řekla:
"Důstojník."

Sálem proběhl šum.

"Ach," pomyslel si Gringoire, "to vyvrací
můj názor."

Leč mistr Filip Lheulier, zvláštní
královský návodník, zasáhl do věci znovu:
"Připomínám

páně, že ve své výpovědi, sepsané u jeho
lůžka, prohlásil zavražděný důstojník, že v

okamžiku, kdy ho černý muž oslovil,
napadlo mu, že by to mohl být onen

zamračený mnich, a

dodal, že příznak na něho horlivě naléhal, aby se šel pobavit s obřalovanou; když mu

dstojník namítl, že nemá peněz, dal mu tolar, kterým on pak zaplatil Falourdelové. Tolar je

tedy peníz z pekla."

Zdálo se, že tato závěrečná poznámka rozptýlila všechny pochybnosti Gringoirovy i ostatních

nedřvěřivých posluchačt.

"Pánové mají před sebou všechna akta procesu," dodal ještě královský návladní usedaje, "a mohou nahlédnout do výpovědí Phoeba z Châteaupersu."

Při vyslovení tohoto jména obřalovaná
vstala. Její hlava převýšila dav. Zděšený
Gringoire

poznal Esmeraldu.

Byla bledá, vlasy, dříve tak pťvabně
spletené a ozdobené lesklými penízky,
spadaly jí v

nepořádku na ramena; rty měla modré,
vpadlé oči děsily. Hřtza!

"Phoebus!" řekla vyjeveně, "kde je? Ach,
vzácní pánové, dřív neť mě zabijete,
slitujte se a řekněte mi, zda ještě ťije!"

"Mlčte, ťeno," okřikl ji předseda soudu.
"To je naše věc."

"Ach, smilujte se a řekněte mi, jestli ťije,"

řádala znovu, spínajíc své krásné vyhublé
ruce, a bylo slyšet, jak se jí řetězy sunou
po šatech.

295

"Tak tedy," řekl suše královský návladní,
"umírá. Jste spokojena?"

Nešťastnice klesla opět na lavičku bez
jediného slova, bez jediné slzy, bílá jako
vosková

figura.

Předseda soudu se naklonil k muži v
zlatém biretu a černém taláru, s řetězem
na krku a s holí

v ruce, který stál pod ním: "Dveřníku,
přiveďte druhou obžalovanou."

Oči všech se obrátily k malým dvířkům,
jeť se otevřely, a k velikému úděsu
Gringoirovu

vešla hezká kozička s pozlacenými rtčky a
noťkami. Pťvabné zvířátko se na prahu
chvilku

zarazilo, natahujíc krk, jako kdyby se
najednou octlo na vrcholku skály a před
očima mělo

širošířý obzor. Vtom spatřila cikánku,
přeskočila stťl a hlavu jednoho písaře a
dvěma skoky

byla u ní; pak se ladně schoulila u nohou
svě paní, řadoníc o slovíčko nebo
pohlazení; avšak

obťalovaná se nepohnula a na ubohou

Dřáli ani nepohlédla.

"Ach, ano, ano... to je to ošklivé zvíře," zvolala stará Falourdelka, "poznávám je obě moc dobře!"

Jakub Charmolue zasáhl. "Prosím, pánové, přikročíme k výsledku kozy."

Koza byla vskutku druhou obřalovanou. Proces proti zvířeti pro čarodějnické kousky nebyl

tehdy nijak ojedinělý. V účetních knihách hejtmanství na rok 1466 nacházíme mezi jiným

zajímavé podrobnosti o nákladech procesu proti Gilletu Soulartovi a jeho svini, "popravených

za své přečiny v Corbeilu". Všechno je tam zapsáno: náklady za jámu pro svini, pět set otepí

dříví, dovezených z přístavu Morsantu, tři pinty vína a chléb, poslední jídlo odsouzencovo, o

něť se bratrsky rozdělil s katem, ať po náhradu za jedenáctidenní hlídání a krmení svině po

osmi pařížských denárech denně. Někdy se šlo dokonce ještě dál, nejenom proti zvířatům.

Zákoníky Karla Velikého a Ludvíka Pobožného ukládají těžké tresty ohnivým strašidům, jeť

by se opovážila objevit se ve vzduchu.

Tu zvolal prokurátor církevního soudu:
"Jestliže ďábel, který vězí v této koze a
který odolal všemu zaklínání, setrvává ve
svém čarování, jeť naplňuje hrtzou soudní
dvtr, upo-296

zorňujeme ho, že budeme nuceni použít
proti němu šibenice nebo hranice."

Gringoira polil studený pot. Charmolue
vzal se stolu cikán-činu camiburinu,
nastavil ji jistým

zptsobem koze a zeptal se: "Kolik je
hodin?"

Koza na něho chápavě pohlédla, zvedla
zlatou noťku a sedmkrát dupla. Bylo
vskutku sedm

hodin. Pocit hrtzy proběhl davem.

Gringoire se už neudržel.

"Ona se zničí," vykřikl úplně nahlas,
"vidíte přece, že neví, co dělá."

"Mlčte, vy holoto na konci sálu!" ostře
vyjel soudní sluha.

Jakub Charmolue pomocí tamburiny
provedl s kozou různé jiné kousky,
vyptává se jí,

kolikátý je den,olikátý měsíc v roce atd.,
kousky, které už čtenář viděl. A zvláštním

optickým klamem, příznačným pro soudní
procesy, se stalo, že titíž diváci, kteří
možná

předtím kolikrát obdivovali na
křižovatkách nevinné taškařiny Dřaliny,

pod klenbou

Soudního paláce se jich zděsili. Koza byla určitě d'áblem.

A ještě mnohem horší bylo, když prokurátor vysypal na zem obsah koženého váčku, plného

pohyblivých písmen, kte- • rý měla Dťali na krku, a lidé viděli, jak koza vybírá noťkou z

rozházené abecedy osudné jméno: Phoebus. Čáry, jejichť obětí se stal dťstojník, byly

nepopíratelně dokázány a v očích všech byla cikánka, tato rozkošná tanečnice, jeť tolikrát

oslňovala chodce svým pťvabem, už jen
strašnou čarodějnicí.

Ostatně nejevila vůbec známek ťivota; ani
pťvabné pohyby Dťaliny, ani hrozby
soudu, ani

tlumené kletby posluchačť, nic z toho
nepronikalo už k jejímu vědomí.

Aby ji probudil, musil jí stráťce
nemilosrdně zatřást a předseda soudu
musil slavnostně

zvýšit hlas: "Jste cikánské děvče oddané
čarodějnictví. V noci na devětadvacátého
března

tohoto roku jste společně s očarovanou
kozou, zúčastněnou v procesu, a ve
spojení s temnými

mocnostmi a pomocí čar a kouzel
zavraždila a probodla kapitána
královských lučišt-níkt,

Phoebe z Chateupersu. Setrváváte v
zapírání?"

"To je hrtza!" vykřikla dívka a zakryla si
obličej rukama. "Mťj Phoebus! Takové
peklo!"

297

"Ještě zapíráte?" zeptal se chladne
předseda.

"Jestli zapírám!" zvolala příšerným
hlasem, vstala a oči jí divoce zaplanuly.

Předseda bez okolkt pokračoval: "Jak tedy
vysvětlíte činy, jeť jsou vám kladeny za

vinu?"

Odpověděla přerývaným hlasem: "Uť jsem to řekla. Nevím. Je to kněz, kněz, kterého neznám, d'ábelský kněz, který mě pronásleduje!"

"Ano, on to je," odpověděl soudce, "zamračený mnich."

"Ach, milostiví páni, smilujte se! Jsem jen chudé děvče ..."

"Cikánské," dodal soudce.

Mistr Jakub Charmolue sladce promluvil: "Vzhledem k politováníhodné tvrdošíjnosti

obřalované navrhuji, aby byla dotázána

právem útrpným."

"Souhlasím," řekl předseda.

Nešťastnice se zachvěla na celém těle.
Avšak na vyzvání halapartníkův vstala a
kráčela dosti

pevným krokem za Char-moluem a
kněžími z církevního soudu mezi dvěma
řadami

halaparten k postranním dvířkům, která se
znenadání otevřela a hned se za ní zavřela,
takže

zkormoucenému Grin-goirovi to
připadalo, jako by ji právě pohltila
obrovská tlama.

Když zmizela, ozvalo se žalostné mečení.

To kozička plakala.

Líčení bylo přerušeno. Když jeden z
přisedících poznamenal, že pánové jsou
unaveni a že by

musili příliš dlouho čekat na konec
mučení, odpověděl předseda, že soudce se
musí umět

obětovat povinnosti.

"Zatrolená protivná poběhlíce," řekl jeden
starý soudce, "dá se mučit, když člověk
ještě nevečeřel."

298

Pokračování příběhu o tolaru proměněném
v suchý list

Když Esmeralda, provázená stále hrozným
průvodem, vystoupila a opět sestoupila po

několika stupních do chodeb tak temných,
že i za bílého dne byly osvětlovány
lampami, strčili

ji biřici do příšerné místnosti. Tato kulatá
komora zabírala přízemí jedné z oněch
tlustých

větší, které ještě v našem století proráží
vrstvou moderních budov, jimiž nová Paříž
přikryla

Paříž starou. V tomto sklepení nebylo
oken, nebylo tu jiného otvoru kromě
nízkého východu,

uzavřeného ohromnými železnými dveřmi.
A přece tu bylo dosti světla; v tlusté zdi

byla totiž

umístěna pec, kde hořel mohutný oheň,
naplňující sklepení rudými odlesky, a v
jeho záři se

úplně ztrácelo světlo ubohé svíčky,
postavené v koutě. Telezná mříž,
uzavírající pec, byla

právě vytažena a v planoucím otvoru
výhně na temné zdi bylo vidět jen dolejší
konce

telezných tyčí, podobajících se řadě
černých špičatých a rozestouplých zubů,
takže pec

připomínala jednu z těch dračích tlam, jež
podle pověstí chrlí plameny. Ve světle
ohnivé pece

viděla vězeňkyně kolem celé místnosti
strašlivé nástroje, jejichž účel nechápala.
Uprostřed, na

samé zemi, ležela kožená říněnka, nad níž
visel řemen se smyčkou, připevněný k
měděnému

kruhu, který vězel v zubech tuponosé
obludy vytesané ve svorníku klenby.
Uvnitř pece ležely

zpřeházeně kleště, klíšťky, široké radlice,
do ruda rozpálené na žhavém uhlí. Z celé
té

místnosti osvětlovala krvavá záře výhně
jen hromadu příšerných předmětů.

A tomuto peklu říkalo se prostě
vyšetřovací síň.

Na lůžku seděl pohodlně Pierrat Torterue,
přísečný mu-čitel. Jeho pacholci, dva
pidimuřici

hranatých tváří v kořených zástěrách a
krátkých plátěných kalhotách, obraceli
železné

nástroje na rozžhaveném uhlí.

Ubohá dívka se marně snažila sebrat
odvahu; ve chvíli, kdy vstoupila do této
komory,

přepadla ji hřtza.

Palácoví biřici se postavili do řady s jedné
strany, kněží

z církevního soudu s druhé. V jednom koutě byl písař a stěl s psacím náčiním. Mistr Jakub

Charmolue přistoupil k cikánce s přesládlým úsměvem: "Drahé dítě," řekl, "vy tedy stále ještě zapíráte?"

"Ano," odpověděla bezbarvým hlasem.

"V tom případě," pokračoval Charmolue, "je nám velice líto, že budeme nuceni tázat se vás poněkud dťrazněji, než bychom chtěli. — Račte se, prosím, posadit na toto lťtko! — Mistře

Pierrate, udělejte slečně místo a zavřete dveře!"

Pierrat s brumláním vstal. "Zavřu-li dveře," zamručel, "zhasne mi oheň."

"No tak dobře," řekl Charmolue, "nechtě je otevřené."

Esmeralda však pořád stála. Kořeně lůtko, na němž se svíjelo už tolik nebožáků, ji děsilo.

Hřtza ji zmrazila až do morku kostí. Stála tu vytřeštěně a tupě. Na pokyn Charmoluv ji

uchopili dva pacholci a posadili na lůtko. Nijak jí při tom neublížili; ale sotva se jí ti muži

dotkli, sotva zavadila o kořenou tlnětku, cítila, jak se jí všechna krev nne k srdci. Rozhlédla

se vyjeveným pohledem místností. Zdálo se jí, že mezi všemi nástroji, které až

dosud spatřila,

vypadají tyto nestvůrné mučicí nástroje
jako netopýři, stonožky a pavouci mezi
hmyzem a

ptáky a že se ta mučidla hýbou a se všech
stran krácejí k ní, že jí lezou po celém těle,
aby ji

kousala a štípala.

"Kde je lékař?" zeptal se Charmolue.

"Tady," odpověděla černá postava, které si
dosud nevšimla.

Zachvěla se.

"Slečno," ozval se opět mazlivý hlas
prokurátora církevního soudu, "ptám se

vás po třetí: popíráte ještě činy, z nichž jste obžalována?"

Tentokrát dokázala už jenom přikývnout hlavou. Hlas jí selhal.

"Tedy popíráte!" řekl Jakub Charmolue. "Pak ovšem je mi velice líto, ale musím plnit povinnosti svého úřadu!"

"Pane královský prokurátore," ozval se ostře Pierrat, "čím začneme?"

300

Charmolue chvílku uvažoval s nerozhodností básníka, který hledá rým. "Španělskou botou," řekl konečně.

Nešťastnice se cítila tak hluboce opuštěna
Bohem i lidmi, že jí hlava spadla na prsa
jako

bezvládný předmět, v němž není síly.

Mučitel i lékař k ní přistoupili zároveň. A
současně oba pacholci počali se
prohrabávat ve své

hnusné zbrojnici. Při řinčení toho
strašlivého železa se nešťastnice zachvěla
jako mrtvá řába,

kterou galvanisují. "Ach!" zašeptala tak
tiše, že to nikdo neslyšel, "můj Phoebe!"
Pak opět znehybněla * mlčela jako socha.
Tato podívaná by byla rvala srdce
každému, jen ne

soudcem. Vypadala jako ubohá hříšná

duše, kterou zkouší Satan před ohnivou
branou pekel.

Nebohé tělo, do něhož se chystala
zakousnout ta příšerná smečka pil, skřípet
a kol, bytost,

které se měly zmocnit surové ruce katt a
klepeta kleští, byla přece ona něžná, bílá a
křehká

dívka — ubohé zrnko prosa, jež lidská
spravedlnost dala rozdrtit příšerným
mlýnským

kamenem mučírny!

Zatím sukovité ruce pacholkt Pierrata
Torterua surově obnařily rozkošné lýtko i
rozkošnou

noťku, jeť svým pťvabem a krásou tolikrát
vzbudily úťas chodět na paříťských

křiťovatkách. "Škoda," zabrumlal mučitel,
prohlíťeje si ty ladné a jemné tvary.

Kdyby byl býval přítomen arcí jáhen, jistě
by si byl v té chvíli vzpomněl na své
podobenství o pavouku

a mouše. Skrze mlhu, která se jí dělala
před očima, nešťastnice brzy spatřila, jak
se přibliťuje

španělská bota, brzy viděla, jak její noha,
vklíněná mezi ťelezné desky, mizí pod tím
děsivým

přístrojem. Tu jí hrtza vrátila sílu:
"Sundejte mi to!" vykřikla vášnivě, a
vztyčujíc se celá rozcuchaná, volala:
"Milost!"

Vyskočila z lůžka a chtěla se vrhnout k
nohám královského prokurátora, avšak její
noha byla

pevně sevřena v těžké dubové a okované
kládě, takže klesla na španělskou botu,
zlomena

hře neť včela s olovem na křídle.

Na pokyn Charmoluv ji opět posadili na
lůžko a dvě hrubé ruce připevnily k jejímu
jemnému

pasu řemen, visící se stropu.

301

"Naposled se vás ptám: Doznáváte činy, z
kterých jste obviněna?" zeptal se
Charmolue,

neochvějný ve své úlisné dobráckosti.

"Jsem nevinna."

"A jak tedy, slečno, vysvětlíte všechny přitěžující okolnosti?"

"Ach milostivý pane, nevím."

"Vy tedy zapíráte?"

"Všechno!"

"Dejte se do toho," řekl Charmolue Pierratovi.

Pierrat otočil pákou, bota se sevřela a nešťastnice vyrazila jeden z těch strašlivých výkřiků,

které řádný lidský jazyk nevyjádří.

"Zastavte," rozkázal Charmolue Pierratovi. "Přiznáváte se?" zeptal se cikánky.

"Všechno!" křičela nešťastná dívka.

"Přiznávám! Přiznávám! Milost!"

Nezměřila dobře své síly, když chtěla vzdorovat mučení. První bolest přemohla to nebohé

dítě, jehož život byl dosud tak veselý, příjemný a bezstarostný.

"Lidskost mě nutí, abych vám řekl," poznamenal královský prokurátor, "že přiznáte-li se, mŕtete očekávat jen smrt."

"To pevně doufám," řekla a padla zpět na kožená lŕtko. Bez vlády a úplně zhroucená nechala se zavěsit na řemen, který měla

připevněný na prsou.

"Hej, krasotinko, narovnejte se trochu," oslovil ji mistr Pierrat, nadzvedaje ji.

"Vypadáte jako zlatá ovečka, kterou nosí na krku vévoda Burgundský."

Jakub Charmolue pozvedl svtj hlas:

"Písaři, pište! — Dívko cikánská, přiznáváte se k účasti na čarodějnických hodech, orgiích a

pekelných čárech s nočními příšerami, obludami a klekánicemi? Odpovězte!"

"Ano," řekla rak tiše, že její odpověď splynula s dechem. . "Přiznáváte se, že jste viděla berana, kterého zjevuje v oblacích Belzebub, když svolává sabat, a který je viditelný jen

čarodějníkům?"

"Ano."

302

"Přiznáváte se, že jste se klaněla hlavám
Bafometovým, těm hnusným modlám
templářů?"

"Ano."

"Že jste byla stále ve spolku s ďáblem v
podobě ochočené kozy, která je rovněž
obřalována?"

"Ano-"

"Doznáváte a přiznáváte se konečně, že
jste v noci na dvacátý devátý březen s
pomocí ďábla

a zlého ducha nazývaného obecně
zamračený mnich, pobodala a zavraždila
kapitána jménem

Phoebus z Châteaupersu?"

Upřela na soudce své veliké oči a
odpověděla bezduše, bez zachvění a bez
zadrhnutí: "Ano."

Bylo jasné, že se v ní všechno zlomilo.

"Pište, písáři," řekl Charmolue. Mučitel
pak nakázal: "Odveďte vězeňkyni a
odved'te ji zpět do soudní síně." Když ji
zuli, prohlédl si prokurátor církevního
soudu její nohu, bolestí ještě ztuhlou.
"No," řekl, "není to tak zlé. Vykřikla jste
včas. Mohla byste ještě tančit,
krasotinko!"

Pak se obrátil ke kolegům z církevního soudu: "Konečně je tedy spravedlnosti učiněno

zadost! To povznáší, pánové! Slečna nám jistě dosvědčí, že jsme jednali co nejmírněji."

III Konec příběhu o tolaru proměněném v suchý list

Když se bledá a kulhající vrátila do soudní síně, přivítal ji šum všeobecného uspokojení. U

posluchačt jej vyvolal onen pocit ukojené netrpělivosti, jaký zakoušíme v divadle na konci

poslední přestávky, když se zvedne opona a začíná závěr; u soudců pak naděje, že

ptjdou

brzy k večeři. Také kozička radostí
zamečela. Chtěla se rozběhnout k své
velitelce, ale byla

přivázána k lavici.

Přikvačila noc. Svíce, jichž ani nyní
nepřibýlo, vydávaly tak málo světla, že
nebylo vidět už

ani stěny síně. Tma zahalovala všechny
předměty jakousi mlhou. Jen několik
neteč-

303

ných tváří soudců vystupovalo z ní
zřetelněji. A přímo proti sobě, na konci
dlouhého sálu,

mohli soudcové spatřit na tmavém pozadí matně bílý bod. Byla to obřalovaná.

Dovlekla se na své místo. Když se i Charmolue majestátně uvelebil na svém, usedl, pak opět

vstal a řekl, aniž dal příliš najevo ješitné uspokojení ze svého úspěchu: "Obřalovaná se ke

všemu přiznala."

"Dívko cikánská," ujal se slova předseda soudu, "přiznala jste se ke všem čarodějnickým skutkům, k smilstvu a k vraždě na Phoebovi z Châteaupersu?"

Srdce se jí sevřelo. Bylo slyšet, jak ve tmě vzlyká. "Ke všemu, co chcete," odpověděla chabě,

"jen mě rychle zabijte!" "Pane královský prokurátore církevního soudu," řekl předseda, "soud je připraven vyslechnout vaše návrhy."

Mistr Charmolue vytáhl příšerný sešit a s bohatou gestikulací a přehnaným přízvukem,

příznačným pro soudní řeči, začal číst latinskou řeč, kde všechny dtkazy procesu byly umně

zkonstruovány v ciceronských perifrázích, propletených citáty z Plauta, jeho oblíbeného

autora. Litujeme, že nemůžeme předložit čtenářům toto pozoruhodné dílo. Řečník je přednášel s úžasnou živostí. Ještě

nedokončil úvod, a již mu na čele vyrazil pot a oči mu

vystupovaly z dtlkt. Najednou se uprostřed krásné periody zarazil a jeho pohled se změnil v

blesk. "Pánové," zvolal (tentokrát francouzsky, neboť to v sešitě nebylo), "d'ábel je tak zapleten do tohoto případu, že je dokonce přítomen i našemu jednání a pitvoří se jeho

dtstojnosti. Podívejte se!" Při těch slovech ukázal rukou na kozičku, která si při pohledu na gestikulujícího Charmo-lua opravdu myslila, že to má dělat po něm, posadila se na zadeček a

předními nožkami a vousatou bradkou napodobovala ze všech sil nabubřelou

němohru

královského prokurátora při církevním
soudě. Byl to, jak si snad čtenář
vzpomíná, jeden z

jejích nejobratnějších kousků. Tato
příhoda, tento poslední důkaz hluboce
zaptsobil. Svázali

kozičce nohy a královský prokurátor
navázal opět nit své výmluvnosti. Bylo to
velice dlouhé,

ale konec byl ohromný. Poslyšte jeho
poslední větu; přimyslete si k ní chraptivý
hlas a

křečovitě

posuñky mistra Charmolua. "Ideo,
Domini, coram stryga demonstrata,
crimine patente,

intentione criminis existente, in nomine
sanctae Ecclesiae Nostrae-Dominae
Parisiensis, quae

est in saisina habendi omnimodam altam
et bassam justitiam in lila hac intemerata
Civitatis

insula, tenore praesentium de-claramus
nos requirere, primo, aliquandam
pecuniariam in-

demnitatem; secundo, amendationem
honorabilem ante por-talium maximum
Nostrae-

Dominae ecclesiae cathedralis; ter-tio,

sententiam, in virtute cujus ista stryga
cum sua capella,

seu in trivio vulgariter dieto la Grève, seu
in insula exeunte in fluvio Sequanae, juxta
pointám

jardini regalis, executatae sint."

Nasadil si bired a posadil se.

"Běda!" vzdychl zoufalý Gringoire,
"sprostá latina."

Vedle obřalované povstal jiný muž v
černém taláru — její advokát. Soudcové s
hladovými

řaludky začali bručet.

"Obhájce, buďte stručný," řekl předseda.

"Pane předsedo," odpověděl advokát,
"jelikož se obžalovaná k zločinům přiznala,
chci pántm říci jen slůvko. Jeden z
odstavců Salického zákona zní: "Jestliže
nějaká čarodějka

snědla člověka a byla z toho usvědčena,
zaplatí pokutu osm tisíc denárů, což činí
dvě stě

zlatých souš. Necht' slavný soud ráčí
odsoudit mou klientku k této pokutě."

"Ten odstavec je zrušen," řekl zvláštní
královský návladní.

"Nego," namítl obhájce.

"Ať se hlasuje!" řekl jeden z přísedících;
"zločin je zjevný a je pozdě."

Hlasovalo se přímo v síni. Soudcové na všechno při kyvovali, měli velmi naspěch. Ve tmě

bylo vidět, jak na pochmurnou otázku, kterou jim zcela tiše položil předseda, jeden po

druhém sundávali birety. Zdálo se, že nebohá obřalovaná se na ně dívá, ale její zamlžené oko

už nevidělo.

Pak se dal do psaní písař; za chvíli podal předsedovi dlouhý pergamen. A tu neboť ačka

slyšela, jak se lidé hýbou, jak na sebe narátejí píky a jakýsi ledový hlas mluví:

"Dívko cikánská, v den, kdy se zlíbí
našemu milostivému panu králi, budete o
polednách

dovezena v káře, bosá, v ko-

305

šili, s provazem na krku před hlavní vchod
chrámu Matky Boží a s dvouliberní
voskovicí v

ruce budete tam činit veřejné pokání;
odtud budete odvezena na náměstí Greve,
kde budete

pověšena a zardoušena na městské
šibenici; stejně tak i vaše koza; a zaplatíte
církevnímu

soudu tři zlaté lvy jako náhradu za vámi

spáchané a doznané zločiny čarodějnictví,
magie,

smilstva a vraždy na osobě pana Phoeba z
Chateau-persu. Bťh buď milostiv vaší
duši!"

"Ó, to je sen!" zašeptala a cítila, jak ji
odnášejí surové

ruce.

IV

Lasciate ogni speranza

Kdyť ve středověku postavili nějakou
budovu, sahala pod zem téměř stejně
hluboko, jako

čněla nad zemí. Paláce, pevnosti a kostely

měly vždy dvojí dno, pokud ovšem nebyly
vystavěny na pilotách jako chrám Matky
Boží. Pod horní lodí, jež hýřila světlem a
ve dne v

noci hlaholila hudbou varhan, mívaly
katedrály ještě jakousi zvláštní podzemní
katedrálu,

nízkou, temnou, tajemnou, slepou a
němou; často to bývala hrobka. Paláce a
pevnosti tam

mívaly vězení, někdy také hrobku, někdy
obojí. Tyto mohutné stavby, jejichž
zvláštní

útvary i způsob stálosti jsme vysvětlili jinde,
neměly jen základy, ale přímo kořeny,
které se v

zemi rozvětvovaly v síně, chodby a schodiště zrovna jako stavba hořejší. A tak kostely, paláce

i pevnosti vězely po pás v zemi. Sklepy takové budovy tvořily zvláštní budovu, do níž se

sestupovalo, místo vystupovalo, a její podzemní patra se pojila k hromadě vrchních pater

jako ty lesy a hory, jejichž obrácený obraz se odráží v zrcadle jezera a spojuje se s lesy a

horami

na břehu.

V pevnosti svatého Antonína, v Soudním

paláci pařížském a v Louvrě byly v těchto
podzemních stavbách žaláře. Čím hlouběji
vnikala patra těchto žalářů do země, tím
více se

úžila a temněla. Kolik poschodí, tolik
pásem, v nichž se stup-

306

ňovaly všechny odstíny hrůzy. Dante
nemohl najít nic vhodnějšího pro své
peklo. Tyto

lahvovité žalární kobky ústily obyčejně v
hlubokou díru se sráznými stěnami, kam
Dante

umístil Satana a kam společnost lidská
uvrhala odsouzence k smrti. Když sem

jednou

nějakého nešťastníka pochovali,
znamenalo to: Sbohem světlo, sbohem
vzduchu, sbohem

živote — sbohem všechna naděje, ogni
speranza; vyšel odtud leda na šibenici
nebo na

hranici. Někdy zpráchnivěl;^ lidská
spravedlnost tomu říkala "zapomenout".
Odsouzenec cítil nad hlavou tíhu
nesčetných kameň a řetězů, jež ho
oddělovala od lidí; a celé vězení i celá
ta masivní pevnost byla jen obrovským
mnohonásobným zámkem, který ho
uzamykal před
světem živých.

Na dno takové díry, do jedné z oněch
"zapomněnek", které dal vyhloubit Ludvík
Svatý, do

vězení, řečeného "in páce", v Tournelle,
uvrhli k šibenici odsouzenou Esmeraldu,
patrně ze strachu, aby neutekla. Obrovský
Soudní palác měla nad hlavou. Ubohá
muška, která by

nepohnula ani nejmenším jeho kamenem!

Prozřetelnost a lidská společnost byly
věru stejně nespravedlivé; aby rozdrtily
tak křehké

stvoření, nebylo třeba tolika běd a muk.

Byla tu ztracena ve tmě, pohřbená,
zahrabaná, zazděná. Ten, kdo ji dříve
viděl tančit a smát se

ve slunci, byl by se zachvěl, kdyby ji byl
mohl spatřit v tomto stavu. Chladná jako
noc,

chladná jako smrt, ani větérek jí nezvlnil
vlasý, ani ozvěna lidského zvuku nedotkla
se jejího

ucha, ani zákmit světla nevnikl do jejího
oka; zlomena, drcena těžkými okovy,
schoulena

vedle dťbánu a chleba na troše slámy v
kaluži vody, jeť se pod ní tvořila z
prosakujících zdí

ťaláře, nehybná, téměř bez dechu; snad už
ani netrpěla. Phoebus, slunce, jasný den,
volný

vzduch, paříťské ulice, tance za potlesku

divákt, sladké milostné šeptání s
důstojníkem, pak

kněz, kuplířka, dýka, krev, mučírna,
šibenice — to vše jí opět a opět táhlo
myslí, brzy jako

jásavá a zářivá vidina, brzy jako hrtzný
přízrak; ale byl to už jen strašný a mátožný
zápas,

ztrácející se kdesi v temnotách, jen
vzdálená hudba, hraná tam nahoře

307

na zemi, jeť do hlubiny, kam nešťastnice
upadla, už nedoléhala. Od chvíle, kdy sem

vstoupila, nespala ani nebděla. Ve svém
neštěstí a v té díře nerozeznávala už bdění

od spánku,

sen od skutečnosti zrovna jako den od noci. Všechno se jí to v mysli pletlo, tříštilo, vířilo,

zmateně míhalo. Necítila už, nechápala, nemyslila, nanejvýš jen snila. Snad ještě řádná lidská

bytost nespěla takto vstříc nicotě.

Jak tu seděla ztuhlá, zkřehlá, jako zkamenělá, sotva že si dvakrát nebo třikrát povšimla

zarachocení padacích dveří, jež se otvíraly kdesi nad její hlavou, aniž propustily jediný

záblesk světla, a kudy jí jakási ruka házela

kus černého chleba. A přece ta občasná
návštěva

řaláříkova byla jejím jediným a
posledním spojením s lidmi.

Jen jedna věc zaměstnávala ještě
mechanicky její sluch: plesnivými
kameny klenby nad její

hlavou prosakovala vlhkost a v
pravidelných přestávkách ukápla odtud
kapka vody.

Naslouchala tupě, jak tato kapka s
řbluňknutím dopadá do louže vedle ní.

Ta kapka vody dopadající do louže byl
jediný pohyb, který se ještě kolem ní dál,
jediné

hodiny, které odměřovaly čas, jediný
zvuk, který k ní doléhal ze všeho toho
hluku na povrchu

země.

Pro úplnost ještě podotýkáme, že chvílemi
cítila, jak jí v té bahnité a temné stoce
něco

studeného leze hned po noze, hned po
ruce, a otrásla se.

Jak dlouho už tu byla? Nevěděla.

Pamatovala se na jakýsi rozsudek smrti,
vynesený kdesi

proti komusi, pak že ji odvěkli a že se
probudila celá zkřehlá uprostřed tmy a
ticha. Plazila

se po rukou, ale tu se jí železné okovy
zařizly hluboko do kotníků a řetězy
zařinčely.

Přesvědčila se, že kolem ní je samá zeď a
pod sebou že má kamennou dlažbu s louží
vody a

otep slámy. Tádna lampa, tádne okénko.
Sedla si tedy na slámu a občas, aby
změnila polohu,

usedla na poslední stupeň kamenných
schodů v kobce. Jednu chvíli zkusila
počítat černé

minuty, jak je odměřovaly kapky vody;
leč tato smutná práce chorobného mozku
sama od

sebe brzy ustala a ona upadla opět do své

ztrnulosti.

308

Konečně jednoho dne nebo jedné noci
(neboť pŕlnoc i poledne měly v tomto
hrobě stejnou

barvu) zaslechla nad sebou poněkud větší
šramot, neť obyčejně děla 1 ŕalářník, když
n

přinášel chléb a vodu. Zvedla hlavu a
skulinami dvířek nebo poklopu v klenbě
spatřila narudlé

světlo. V téže chydi zarachotil těžký
zámek, zaskřípaly zrezavělé stěžeje
poklopu poklop se

otevřel a vězeňkyně spatřila svítílnu,

jednu ruku a spodní část těla dvou mužů,
neboť příliš

nízká dvířka nedovolovala jí zahlédnout
jejich hlavy. Světlo ji tak ostré zabořilo,
že zavřela

oči. f

Když je opět otevřela, dvířka už byla
zavřena^ lucerna stála na jednom schodě a
před ní stál

sám jakýsi muž. Černá kutna mu sahala až
k nohám, kápě téže barvy zakrývala mu
obličej.

Jeho postava byla úplně zahalená, nebylo
vidět ani jeho tvář, ani ruce. Stál tu dlouhý
černý

rubáš, pod nímž jako by se cosi hýbalo.
Dívala se upřeně několik minut na ten
přízrak. Leč

ani ona, ani on nepromluvili. Jako by se
na sebe dívaly dvě sochy. Zdálo se, že v
tom sklepení

řijí jen dvě věci: knot lucerny, prskající ve
vlhkém vzduchu, a kapka vody s klenby,

přerušující to nepravidelné prskání svým
jednotvárným ťbluňkáním a tvořící na
olejovité

kaluži soustředné kruhy, v nichž se třáslo
světlo svítilny.

Konečně uvězněná přerušila mlčení: "Kdo
jste?"

"Kněz."

To slovo, ten přízvuk, zvuk toho hlasu s ní trhly.

Kněz pokračoval, vyrájeje přitlumeně každou slabiku: "Jste připravena?"

"Nač?"

"Na smrt."

"Ach," řekla, "bude to brzy?"

"Zítra."

Její hlava, jeť se vztyčila radostným očekáváním, sklesla opět na prsa. "To je ještě dlouho,"

zašeptala, "pročpak to nemohou udělat dnes?"

"Jste tedy velice nešťastná?" zeptal se po chvílce kněz.

"Je mi hrozná zima," odpověděla.

Objala svá chodidla, obvyklý pohyb nešťastníků, kteří

309

mrznou, jak jsme ostatně viděli u poustevnice z Rolandovy věty, a zajektala zuby.

Kněz, jak se zdálo, rozhlížel se zpod kapuce po vězení. "Bez světla! Bez ohně! Ve vodě! To je strašné!"

"Ano," odpověděla s uťaslým pohledem nešťastných lidí. "Světlo patří všem. Proč

mi dávají jen noc?"

"Víte, proč tu jste?" pokračoval kněz po opětné přestávce.

"Myslím, že jsem to věděla," řekla a přejela si hubenými prsty oči, jako by chtěla pomoci své paměti, "ale už to nevím."

Najednou se rozplakala jako dítě. "Chtěla bych pryč odtud, pane. Je mi zima, mám strach a

zvířata mi lezou po těle."

"Nuže dobrá, pojďte se mnou!"

Při těch slovech ji kněz vzal za ruku. Ubožáčka byk promrzlá až na kost, ale z knězovy ruky

na ni zavanul chlad.

"Ó," zašeptala, "to je ledová ruka smrti.
Kdo vůbec jste?"

Kněz povytáhl kápi. Pohlédla na něj. Byla
to ona strašná tvář, která ji už tak dlouho

pronásledovala, ta hlava démona, která se
jí zjevila u Falourdelky nad zbožňovanou
hlavou

jejího Phoeba, to oko, které viděla
naposled se zablesknout vedle dýky.

Toto zjevení, jeť bylo pro ni vždy tak
osudné a hnalo ji z neštěstí do neštěstí až
na popraviště,

vytrhlo ji z její ztrnu-losti. Zdálo se jí, že
podivný závoj zahalující dosud její paměť

se trhá.

Všechny podrobnosti jejího tragického
dobrodružství od noční scény u
Falourdelky až po její

odsouzení v Tournelle náraz ořily v její
mysli ne mlhavě a zpřeházeně jako dosud,
ale

zřetelně, výrazně, ostře, horečně, strašlivě.
Tyto vzpomínky, napolo vybledlé a
nezměrným

utrpením téměř setřené, ořivila ta temná
postava před ní asi tak, jako vystoupí
neviditelná

písmena napsaná sympatickým inkoustem
na bílém papíře, přiblížíme-li je k ohni.
Zdálo se

jí, že všechny rány v jejím srdci se otvírají
a krvácejí najednou.

"Hú," vykřikla, zakryla si oči a křečovitě
se zachvěla, "to je ten kněz!"

Pak spustila beznadějně ruce a ztstala
sedět s hlavou svě-

310

senou, s očima upřenýma k zemi, nemá a
neustále se chvějíc.

Kněz ji pozoroval očima luňáka, jenž
dlouho kroužil vysoko na nebi kolem
ubohého

skřivánka skrčeného v obilí, dlouho
neslyšně zmenšoval strašné kruhy svého
letu, až ^se

najednou střemhlav vrhl na svou kořist a nyní ji zmítající se drtí ve svých spárech.

Počala tiše šeptat: "Dobijte mě! Dobijte me! Dejte mi poslední ránu!" a zděšeně stáhla hlavu mezi ramena jako ovce, která očekává řezníkovu ránu palicí.

"Tak vy se mě děsíte?" řekl konečně. Neodpověděla.

"Děsíte se mě?" ptal se znovu. f

Stáhla rty jako k úsměvu. "Ano," řekla, "kat se posmívá odsouzenci. Vždyť už kolik měsíců

mě pronásleduje, vyhrožuje mi, nahání mi hrůzu! Ach Bože, jak jsem byla bez něho šťastná!

To on mě uvrhl do této propasti. Dobré nebe! Vždyť on zabil... on zabil mého Phoeba!" Tu se

rozvzlykala a podívala se na kněze:
"Bídníku! Kdo jste? Co jsem vám udělala?
Vy mě

nenávidíte! Běda mi! Co máte proti mně?"

"Miluji tě!" zvolal kněz.

Rázem přestala plakat a podívala se na něho hloupým pohledem. Padl na kolena a pohlížel na

ni planoucímá očima.

"Slyšíš? Miluji tě!" vykřikl znovu.

"Jaká to láska!" řekla nebóťáčka a celá se

zachvěla.

"Láska zatracencova," odpověděl.

Oba se na několik minut odmlčeli,
zavaleni tíhou svých pocitů, on jako bez
smyslu, ona

otupělá.

"Poslyš," řekl konečně kněz a podivně se
uklidnil; "všechno se dovíš. Řeknu ti, co
jsem se ani sobě neodvážil říci, . když jsem
potají zkoumal své svědomí v oněch
hlubokých nočních

chvích, kdy všude kolem je taková
temnota, že se zdá, jako by Bůh nás už
neviděl.

Poslouchej! Než jsem tě poznal, dívko, byl

jsem šťasten."

"I já!" povzdechla tiše.

"Nepřerušuj mě! Ano, byl jsem šťasten;
alespoň jsem si to myslel. Byl jsem čistý,
moje duše

byla jasná jako křišťál. Nikdo nenosil
hlavu pyšněji, nikdo nezářil větším jasnem
než já. Kněží

se se mnou radili o mravní čistotě, učenci
o vědě.

311

Ano, věda mi byla vším; byla mi sestrou a
sestra mi stačila. Teprve s přibývajícími
léty přišly

jiné myšlenky. Častokrát se ve mně
ozvalo tělo, když jsem potkal ženu. Síla
pohlaví a mužské

krve, o níž jsem já, bláhový mladík,
myslel, že jsem ji v sobě navždy udusil,
zaškubala

nejedenkrát řetězem železných slibů, jež
mě ubohého poutají k chladným kamentům
oltáře.

Avšak posty, modlitby, studium, klášterní
sebetrýznění zjednaly duši opět vládu nad
tělem. A

pak, vyhýbal jsem se ženám. Stačilo mi
ostatně otevřít knihu, a všechny nečisté
výpary mého

mozku se rozplynuly před zářivým jasným

vědy. Za chvílku už jsem cítil, jak všechny
hrubé

věci pozemské ode mne prchají, a já stál
opět klidný, hrdý a čistý tváří v tvář
tichému záření

věčné pravdy. Pokud mi ďábel posílal do
cesty jen matné stíny ťen, jeť kolem mne
sem tam

prošly v kostele, na ulicích, na loukách a
málokdy se mi vracely ve snech, vítězil
jsem nad

ním snadno. Běda! Jestli jsem byl přece
poražen, pak je tím vinen Bth, protože
nedal

člověku i ďáblu stejně velkou sílu!
Poslyš! Jednoho dne ..."

Tu se kněz zarazil a uvězněná slyšela, jak se mu z prsou derou chroptivé a chrčivé vzdechy.

Pokračoval:

"... Jednoho dne jsem stál opřen u okna své cely ... Kterou knihu jsem tehdy četl? Ach, mám

z toho v hlavě jediný vír. Četl jsem. Okno vedlo na náměstí. Zaslechnu zvuk bubínku a zpěv.

Rozmrzen, že mě takhle vyrušují z mých úvah, podívám se na náměstí. Co jsem spatřil,

spatřili i jiní, a přece ta podívaná nebyla pro lidské zraky. Dole uprostřed ?dlažby v pravé

poledne, slunce nádherně svítilo, tančila
jakási bytost. Bytost tak krásná, že Bth by
jí byl dal

přednost před svatou Pannou a byl by si ji
vyvolil za svou matku a byl by chtěl se z
ní narodit,

kdyby byla žila v době, kdy vzal na sebe
lidskou podobu! Měla nádherné černé oči;
několik

vlast prosvícených sluncem třpytilo se v
jejích bohatých černých kadeřích jako
zlaté nitky.

Její nožky se míhaly při tanci jako paprsky
rychle se otáčejícího kola. Kolem hlavy
měla v

černých pletencích kovové penízky, jež se

blyštěly na slunci a nad čelem tvořily
jakoby

korunu z hvězd. Její šaty,

312

pošité třpytivými cetkami, jiskřily
modravým leskem, protkány tisíci
jiskrami jako letní noc.

Její štíhlé a snědé paže se ovíjely a opět
odvíjely kolem jejího pasu jako dvě šerpy.
Její tělo

mělo překvapivě krásné tvary. Ta
oslňující postava svítila jako zářivý bod
dokonce i v záři

sluneční! Běda, děvče, tos byla ty.
Překvapen, opojen, okouzlen, stále jsem

se na tebe díval.

Díval jsem se na tebe tak, že jsem se
najednou zachvěl hrůzou: cítil jsem, že na
mne sáhl

osud."

Sklíčený kněz se ještě jednou na chvíli
zarazil. Pak pokračoval:

"Napolo už omámen, pokoušel jsem se ze
všech sil něčeho se zachytit a zadržet tak
světý pád.

Vzpomínal jsem si na všechny léčky,
které mi Satan už nastražil. Měl jsem před
očima bytost

oné nadlidské krásy, jež mne pocházel jen z
nebe nebo z pekla. To nebyla obyčejná

dívka,

stvořena z trošky naší země, s nitrem jen
chabě ozářeným blikavým paprskem
řenského duše.

To byl anděl! Ale anděl temnot, anděl
ohně, nikoliv anděl světla. A v okamžiku,
kdy jsem si

to pomyslel, spatřil jsem vedle tebe kozu,
zvíře z čarodějnických rejt, jeť na mne s
úsměvem

hledělo. V poledním slunci byly její rohy
oslnivě rudé. Tu jsem poznal, že je to
nástraha

d'áblová, a nepochyboval jsem už, že
přicházíš z pekla a že přicházíš proto, abys
mě zahubila.

Byl jsem o tom přesvědčen."

Tu se kněz podíval uvězněné do tváře a dodal chladně:

"Jsem o tom přesvědčen dodnes. — Leč kouzlo poznenáhlu pŕsobilo, tvŕj tanec mi vířil v

hlavě, cítil jsem, jak se ve mně dokonává tajemné uhranutí, všechno, co mělo v mé duši bdít,

usínalo a jako ti, kdoť umírají ve sněhu, i já jsem blaženě přijímal ten přicházející spánek.

Najednou jsi začala zpívat. Co jsem mohl dělat, já ubohý! Tvŕj zpěv byl ještě rozkošnější neť

tvůj tanec. Chtěl jsem prchnout. Nemožno.
Byl jsem přibit, byl jsem jako vrostlý do
země.

Zdalo se mi, že mramorové dláždění mi
sahá až ke kolennům. Musil jsem ztátnat do
konce.

Nohy jsem měl ledové, hlava mi hořela.
Konečně snad ses nade mnou slitovala,
přestalas

tančit a zmizelas. Odlesk oslnivé vidiny,
ozvěna čarovné hudby pomaloučku
vyprchávaly z

očí a z uší. Tu jsem padl do rohu okna,
ztuhlejší a ne-

mohoucnější než skácená socha. Teprve
zvonění klekání mě probudilo. Vstal jsem,
prchal

jsem... Leč běda! Něco se ve mně zlomilo
a nemohlo už povstat, něco se ve mně
zrodilo a já

tomu nemohl utéci."

Ještě jednou se odmlčel a pokračoval:
"Ano, od toho dne byl ve mně člověk,
kterého jsem

neznal. Zkoušel jsem všechny své léky:
klášter, oltář, práci, knihy. Jaké
bláznovství! Ach, jak

duť zní věda, když do ní v zoufalství
vrazíme hlavou plnou vášní! Víš ty, co
jsem od té

chvíle viděl vřdy mezi sebou a knihou?
Tebe, tvřj střn, obraz zřřivř vidiny, kterř
jednou

přřšla prostorem přřde mnou. Ale ten
obraz nemřl uř svou barvu; byl chmurnř,
smutečnř,

temnř jako černř kruh, kterř se zahnřzď v
očřch toho, kdo se nerozvřřně zadřval
upřřenř do

slunce.

Kdyř jsem se tvřho obrazu nemohl zbavit,
kdyř mi tvř přsnička střle bzučela v hlavř,
kdyř

jsem ustavičně vidřl tanřit tvř nořky na
svřm breviari, kdyř jsem v noci ve snu
střle cřit, jak

se tvoje postava sune po mém těle, chtěl
jsem tě znovu spatřit, chtěl jsem se tě
dotknout, chtěl

jsem vědět, kdo jsi, přesvědčit se, jestli jsi
taková jako ideální obraz, který mi po
tobě zůstal, snad i rozbít skutečností svtj
sen. Alespoň jsem doufal, že nový dojem
smaže onen první,

který se mi stal nesnesitelný. Hledal jsem
tě. Spatřil jsem tě opět. Běda! Když jsem
tě viděl

dvakrát, chtěl jsem tě vidět tisíckrát, chtěl
jsem tě vidět stále. Tehdy (coťpak je
možno

zastavit se na tom pekelném srázu?),
tehdy už jsem si nepatřil. Druhý konec
vlákna, jímž

d'ábel spoutal má křídla, přivázel k tvé
noze. Začal jsem bloudit a toulat se jako
ty. Čekal

jsem na tebe u chrámových dveří, číhal
jsem na tebe na nárožích ulic, sledoval
jsem tě s výše

své větě. A vracel jsem se každý večer
okouzlenější, zoufalejší, stále více
propadaje tvým

čárám a své záhubě.

Dozvěděl jsem se, kdo jsi: cikánka,
tulačka, španělka, zin-gara. Jak jsem
neměl věřit, že jsi

čarodějka? Poslyš. Doufal jsem, že mě z
kouzla vysvobodí soudní proces. Jakási
čarodějka

uhranula Bruna d'Ast; dal ji upálit a byl
vyléčen. Věděl jsem o tom. Chtěl jsem
zkusit tento

lék. Nejdřív jsem se

314

pokusil vykázat tě z náměstí před
chrámem Matky Boží v naději, že na tebe
zapomenu, když

už nepříjdeš. Ale ty jsi toho nedbala. Přišla
jsi opět. Pak mě napadlo, abych tě unesl.
Jednou

v noci jsem se o to pokusil. Byli jsme dva.
Když už jsme tě měli, objevil se ten
ničema

děstojník. Osvobodil tě. A tím začal tvé,

mé i své neštěstí. Nakonec, když jsem si už
nevěděl

jiné rady, udal jsem tě církevnímu soudu.
Myslíl jsem, že se tím vyléčím jako Bruno
d'Ast. A

mlhavě jsem já představoval, že tě soudní
proces vydá do mých rukou, že ve vězení
budeš v

mé moci, že tě budu mít; že odtud už mi
nebudeš moci uniknout; a že už jsi mě
měla dosti

dlouho ve své moci, abych tě mohl mít
zase já. Když člověk koná zlo, má je
vykonat až do

konce. Jak nesmyslné je zastavit se při
ohavném činu v půli cesty! Vyvrcholení

zločinu dává

šílenou radost. Kněz a čarodějka mohou
splynout v rozkoši na otepi slámy v ťaláři!

Udal jsem tě tedy. A v té době jsem ti při
setkáních naháněl hrtzu. Úklady, které
jsem proti

tobě strožil, bouře, kterou jsem kupil na
tvoji hlavu, to vše sršelo ze mne v
hrozbách a

blescích. Přesto jsem ještě váhal. Můj plán
byl po mnohých stránkách tak strašný, že
jsem

před ním couval.

Snad bych se ho byl už vzdal; snad by byla
má ohavná myšlenka sama vyschla v mém

mozku,

aniž přinesla ovoce. Věřil jsem, že jen na
mně závisí, bude-li se proces konat nebo
bude-li

zrušen. Ale každá zlá myšlenka je
neúprosná a chce se vtělit v čin; jenomže
tam, kde jsem se

pokládal za všemocného, byl osud
mocnější než já. Běda! Běda! To on se tě
zmocnil a vydal

tě strašlivým kolům stroje, který jsem v
skrytu sestrojil! — Poslouchej! Už jsem. u
konce.

Jednoho dne — slunce opět tak krásně
svítilo — spatřil jsem muže, jak se
smíchem vyslovuje

tvé jméno a rozkoš mu hledí z očí.
Proklatě! Šel jsem za ním. Ostatní víš."

Odmlčel se. Dívka ze sebe vypravila jen
jediné slovo. "Ó mťj Phoebe!"

"Pryč s tím jménem!" řekl kněz a prudce
ji uchopil z, a rameno. "Nevyslovuj to
jméno! Ach, jací jsme uboťáci, to pouhé
jméno nás zahubilo! Nebo spíše jsme se
nevysvětli-315

telnou hrou osudu zahubili vzájemně! —
Ty trpíš, že? Je ti zima, tma tě oslepuje,
vězení tě

svírá, ale v hloubi své duše máš snad
nějaké světýlko, třeba jen svou dětinskou
lásku k tomu

nicotnému člověku, který si zahrál s tvým

srdcem! Kdeťto já, já nosím ťalář v sobě,
ve mně je

zima, led, zoufalství; mám v duši noc.
Víš, co všechno jsem vytrpěl? Byl jsem
přítomen

tvému procesu. Seděl jsem na lavici
církevního soudu. Ano, pod jednou z těch
mnišských

kápí se svíjel zatracenec. Byl jsem tam,
kdyť tě přivedli, byl jsem tam, kdyť tě
vyslýchali. —

Doupě vlkť! — Svťj zločin, svou šibenici
jsem viděl pomalu vyvstávat na tvém čele.
Byl

jsem tam při kaťdém svědectví, při
kaťdém dťkazu, při kaťdé řeči; mohl jsem

sledovat každy

tvuj krok na té křiřtové cestě; byl jsem tam
i tehdy, když to divoké zvíře... Ach,
mučení jsem

nepředvídal! — Poslyř! Sledoval jsem tě
do mučírny. Viděl jsem, jak tě svlékaly a
jak tě

polonahou ohmatávaly hnusné ruce
mučitelovy. Viděl jsem tvou nořku, tu
nořku, kterou bych

byl chtěl jen jedinkrát políbit a zemřít, a
dal bych zia to celé království, tu nořku,
kterou bych si s rozkoří nechal rozdrtit
hlavu, tuto nořku jsem viděl, jak ji svírají
do strařlivé špatnělské boty, jeř z lidských
úřt dělá krvavé bláto. Ach, já ubohý!
Zatím co jsem se na to díval,

rozrýval jsem si prsa dýkou, ukrytou pod
sutanou. Když jsi vykřikla, bodl jsem si ji
do těla;

když jsi po druhé vykřikla, vnikla mi dýka
do srdce! Podívej se! Myslím, že dosud
krvácí."

Rozhrnul kutnu. Jeho hrud' byla vskutku
rozdrásána jako tygřími drápy a v boku
měl dosti

širokou a ještě otevřenou ránu.

Vězeňkyně hrtzou couvla.

"Ach dívko," zvolal kněz, "slituj se nade
mnou! Ty se máš za nešťastnou, ale běda,
nevíš, co je to neštěstí. Ach! Milovat ťenu
a být knězem, být nenáviděn! Milovat
celou zběsilostí své

duše, cítit, že bys dal za její nejnepatrnější
úsměv svou krev, své nitro, svou spásu,
nesmrtelnost a věčnost, život vezdejší i
posmrtný; litovat, že nejsi králem, geniem,
císařem,
archandělem, Bohem, abys jí mohl složit
vět-

316

šího otroka k nohám, ve dne v noci ji
tisknout v náručí svých snů a svých
myšlenek; a vidět,
že ona miluje vojenský kabát, zatím co ty
jí mŕtveš nabídnout jen špinavou kněžskou
kutnu,
které se bojí a která ji odpuzuje. A s celou

svou ťárlivostí a zuřivostí vidět, jak
marnotratně

uštědruje poklady lásky a krásy mrzkému
a hloupému hejskovi! Vidět to tělo, jehoť
tvary tě

rozpalují, ta něžná ňadra, ty pťvaby, jak se
chvějí a rdí pod polibky jiného! Ó nebesa!
Milovat

její noťku, její paťi, její rameno, myslet na
modravé ťilky v její snědé pleti a svíjet se
přítom

celé noci na dlaťbě své cely, vidět, jak
všechny ty něžnosti, které sis pro ni
vysnil, vedou

nakonec do mučírny. A nedokázat víc neť
položit ji na koťené ltťko! Ach, to jsou

teprve

skutečné kleště, rozřhavané v pekelném
ohni! A šťasten, koho řetou pilou mezi
dvěma prkny

nebo trhají čtyřmi koňmi! — Víš ty, jaká
muka po celé noci působí tepny, v nichž
divoce vě

krev, srdce, jež puká, hlava, která se může
rozskočit, zuby, jež se zahryzávají do
rukou? Tito

zběsilí mučitelé tě bez přestání obracejí
na řhavém rotni tvých milostných,
žárlivých a

zoufalých myšlenek! Dívko, měj
slitování! Ustaň na okamžik! Nasyp trochu
popela na to

řhavé uhlí! Setři, zapřísahám tě, pot
řinoucí se ve velkých kapkách po mém
těle! Dítě! Muč

mě jednou rukou, ale hlad' mě druhou!
Měj se mnou slitování, o slitování
prosím!"

Kněz se válel ve vodě na dlatbě a tloukl
hlavu o hrany kamenných schodů. Dívka
mu

naslouchala a pozorovala ho. Když
vyčerpán a udýchán umlkl, opakovala
polohlasně: "Ó mťj

Phoebe!"

Kněz se k ní připlazil po kolenou.

"Snažně tě prosím," křičel, "máš-li srdce,

neodháněj mě! Och, miluji tě. Jsem
ubožák. Když

vyslovuješ to jméno, nešťastnice, je to,
jako bys drtila všechny řilky mého srdce!
Slituj se!

Přicházíš-li z pekla, přijdu tam s tebou.
Všechno jsem už pro to udělal. Peklo, kde
budeš ty,

bude mi rájem. Pohled na tebe je
slastnější než pohled na Boha! Ach,
promluv! Ty ťe mě

nechceš? V den, kdy by ťena pohrdla
takovou láskou, musely by se hory
pohnout! Ach,

kdybys

chtěla! Jak bychom mohli být šťastni!
Uprchli bychom, pomohl bych ti k útěku,,
odešli

bychom pryč, našli bychom si na zemi
místečko, kde je nejvíc slunce, nejvíc
stromů,

nejmodřejší nebe. Milovali bychom se,
naše dvě duše by splynuly v jednu,
neuhasitelnou

žízeň po sobě bychom ukájeli společně a
bez přestání z nevysychajícího poháru
lásky!"

Přerušila ho hlasitým a strašným
smíchem: "Pohled'te, dťstojný otče, máte
za nehty krev."

Kněz ztstal několik minut jako zkamenělý, s očima upřenýma na svou ruku.

"Nuže dobrá," řekl konečně s podivnou něžností, "uráťej mě, posmívej se mi, suťuj mě! Ale pojd', pojd'! Pospěšme si. Už zítra to má být, říkám ti. Šibenice na náměstí Grěve, víš? Je stále

připravena. Jak strašné! Vidět, jak tě vezou na té káře! Ach, smilování! — Nikdy jsem necítil

tak jako nyní, jak tě miluji. Ach, jen pojd' za mnou! Ať tě zachráním, budeš mít dosti času,

aby sis mě zamilovala. Budeš mě nenávidět tak dlouho, jak se ti zlíbí. Ale pojd'. Zítra, zítra

čeká šibenice! Tvá poprava! Ach, zachraň se! Ušetři mě!"

Kněz ji vzal za ruku, byl jako pomatený, chtěl ji odvléci.

Upřeně se na něj podívala: "Co se stalo s mým Phoebem?"

"Ach, vy nemáte slitování," řekl kněz a pustil její ruku.

"Co se stalo s Phoebem?" opakovala chladně.

"Je mrtev," zvolal kněz.

"Mrtev," opakovala, stále tak ledová a nehybná; "tak co mi tu mluvíte o životě?"

Neposlouchal. . "Ano, ano!" řekl, jako by

mluvil sám k sobě, "jistě je mrtev. Ostří
vniklo velmi hluboko. Myslím, že jsem
špičkou zasáhl srdce. Ach, vložil jsem celý
svtj život do

hrotu té dýky!"

Dívka se na něj vrhla jako zuřivá tygřice a
nadpřirozenou silou ho vystrčila ať na
schůdky.

"Jdi pryč, obludo! Jdi pryč, vrahu! Nech
mě umřít! Ať krev nás obou zůstane ti na
čele jako

věčná skvrna! Být tvou, kněze? Nikdy!
Nic nás nespojí, ani peklo! Jdi pryč,
proklatče, nikdy

nebudu tvá, nikdy!"

Kněz na schodech klopýtl. Vyprostil
mlčky nohy ze zá-

318

hybť sutany, vzal lucernu a pomalu
stoupal po schodech ke dveřím; otevřel
dveře a vyšel.

Najednou spatřila dívka jeho hlavu opět;
tvář kněze měla příšerný výraz a kněz
křičel, chroptě

zuřivostí a zoufalstvím: "Říkám ti, že je
mrtev!"

Padla tváří na zem a v kobce se neozval už
žádný zvuk, leda vzdech vodní kapky, jeť
ve tmě

čeřila hladinu kalužiny.

Matka

Myslím, že nic na světě neprobouzí v
matčině srdci úsměvnější představy než
pohled na

botičku jejího dítěte; zvláště je-li to
botička sváteční, nedělní, křticí, botička až
k chodidlu

vyšívaná, botička, v níž dítě neudělalo
ještě ani krůček. Taková botička je tak
rozkošná a

maličká, pro chůzi tak nezpyštilá, že
matce se zdá, jako by viděla své dítě.
Usmívá se na ni,

líbá ji, hovoří s ní. V duchu se ptá, zda je
tak maličká nožička vsutku mocná; a
nemá-li dítě

právě u sebe, ta pouhá botička vyvolá jí
před oči něžné a křehké stvoření. Zdá se jí,
že je vidí,

a vskutku je vidí, celičké, ťivé, veselé, s
drobnýma ručkama, s kulatou hlavičkou,
čistými

rtíky, s jasnýma očkama, jejichž bělmo je
blankytné. Je-li to v zimě, dítě je kolem
ní, leze po

koberci, pracně přelézá stoličku a matka
se bojí, aby se nepřiblížilo k ohni. Když je
léto,

batolí se po dvoře, po zahradě, vytrhává
travičku mezi dlažbou, naivně a bez
strachu

pozoruje veliké psy a veliké koně, hraje si

s mušličkami, s květinami, ať zahradník
bručí,

když najde na záhoncích písek a na
pěšinkách hlínu. Všechno kolem se
usmívá, všechno září,

všechno si hraje s ním, i ten větříček a
sluneční paprsek, jeť o závod dovádějí v
jeho bujných

kučerách. To všechno zjevuje botička
matce a rozehřívá jí srdce jako oheň vosk.

2tratilo-li se však dítě, tu se ty tisíce
radostných, rozkošných a něžných obrazů
nakupených

kolem malé botičky mění v tisíce obrazů
hrůzy. Hezká vyšívaná botička stává se už

jen nástrojem mučicím, jenž věčně rozdírá
matčino srdce. Ro-zehrává sice stejnou
řilku, řilku

nejhlubší a nejcitlivější; ne-hladí ji však
anděl, ale jako do kleští ji svírá d'ábel.

Jednou ráno, květnové slunce vycházelo
právě na temně-modrém nebi, na jaké
Garofalo s

oblibou umisťuje svá Snímání s kříže,
zaslechla poustevnice z Rolandovy věže na
náměstí

Grěve hluk kol, řeleza, a koní. Příliš se
tím nevyrušila, zavázala si vlasy na uši,
aby neslyšela, a jala se opět na kolenou
pozorovat neřivý předmět, který takto

zbořňovala už patnáct let. Ta

botička byla, jak jsme už řekli, jejím celým světem. V ní byly zaklety všechny její myšlenky a

nemohly se od ní odpoutat, leč ve chvíli její smrti. Jen temná kobka v Rolandově věži věděla,

kolik hořkých kleteb, kolik tklivých nářků, modliteb a vzlyků vyslala k nebi kvůli té

roztomilé třeťce z rťťového atlasu. Nikdy nezaplavilo větší zoufalství pťvabnějšť a

rozkošnějšť věcičku. Onoho rána se zdálo, ťe její bolest propukla prudčeji než obvykle; zvenčť

bylo slyšet její hlasitý ,a monotónní nářek,

který zrovna srdce roz-rýval.

"Ach dceruško," volala, "má dceruško! Mé ubohé drahé děťátko, už tě tedy neuvidím! Je konec! Pořád se mi zdá, že se to stalo včera! Pane Bože, když jsi mi ji chtěl tak brzy vzít,

neměl jsi mi ji raději dávat. Coťpak nevíš, že naše děti jsou částí našeho života a že matka,

která ztratila dítě, nevěří už v Boha? Ach já nešťastná, že jsem vyšla v ten den z domu!

Všemohoucí Pane! Když jsi mi ji mohl takto odejmout, pak jsi mě s ní nikdy neviděl

pohromadě, jak jsem ji veselou zahřívala

u svého ohně, jak se na mne usmívala,
když jsem ji

kojila, jak jsem si její nožičky nechala
cupítat od prsou až k ústům? Ach, kdybys
to byl viděl,

Bože, byl by ses ustrnul nad mou radostí a
nebyl bys mi odňal jedinou lásku, která mi
zbyla v

srdci! Coťpak jsem byla tak bídné
stvoření, Pane, že jsi na mne nemohl ani
pohlédnout, dříve

než jsi mě odsoudil? Běda! Běda! Tady je
botička, ale kde je nožička? Kde je
všechno

ostatní? Kde je dítě? Má holčičko, má
holčičko, co s tebou udělali? Všemohoucí

Bože, vrať

mi ji! Již patnáct let si rozdírám kolena,
jak se k Tobě, Pane Bože, modlím!

Cožpak to nestačí? Vrať mi ji na den, na
hodinu, na minutu, na jedinou minutku,
Pane, a pak

mě na věky zatrat'! Ach, kdybych věděla,
kde najdu cíp tvého roucha, chytila bych
se ho

křečovitě oběma rukama a musil bys mi
vrátit mé dítě! Což se nemůžeš slitovat nad
její

hezkou botičkou, Pane? Můžeš odsoudit
ubohou matku k takovým patnáctiletým
mukám?

Dobrotivá Panno, dobrotivá Panno na
nebesích, vzali mi moje jezulátko, ukradli
mi je, snědli

je na vřesovišti, vypili jeho krev, ohlodali
jeho kosti! Dobrotivá Panno, slituj se nade
mnou!

Musím mít svou dcerušku! Co mám z
toho, že je v ráji? Nechci tvého anděla,
chci své dítě!

Jsem lvice a chci své lvíče. Ach, budu se
svíjet na zemi, kámen rozbiju svým
čelem, zatratím

na věky svou duši a budu Tě proklínat,
Bože, nevydáš-li mi mé dítě! Vidíš přece,
že mám

paře celé rozkou-sané. Coť dobrotivý Bth

nemá slitování? Ach, stačí mi, když mi dáš
stl a

černý chléb, jen když budu mít svou
dcerušku, ta mě zahřeje jako sluníčko!
Běda!

Všemohoucí Bože, jsem jen bídná
hříšnice, ale moje dceruška mě učinila
zbožnou. Láska k ní

mě naplnila vírou a v jejím úsměvu jsem
tě viděla jako okénkem do nebe. Ach, kdybych

mohla alespoň jedenkrát, ještě jednou
jedinkrát about tu botičku na tu
roztomilou rtňovou

noťičku, „a umřu s poťehnáním Tobě, svatá
Panno! — Ach, patnáct let, byla by teď už

veliká!

— Nešťastné dítě! Je to tedy pravda, že už ji neuvidím, dokonce ani v nebi, protože já do nebe

nepřijdu. Ach, jaká muka, když si pomyslím, že tu z ní mám jen její botičku a nic víc!"

Nešťastnice se vrhla na botičku, jeť jí byla potěchou i pramenem zoufalství jiť po tolik let, a

jejím nitrem lomcoval vzlykot jako prvního dne. Neboť matce, která ztratila své dítě,^ vřdy se

zdá, jako by se to stalo včera. Taková bolest nestárne. A třebas se smuteční šaty obnosily a

vybledly, v srdci ztstává černo.

V té chvíli se ozvaly před celou svěťí a
veselé dětské hlasy. Kdykoliv se před
očima nebohé

matky mihla dětská tvář, kdykoliv
zaslechla dětský hlas, prchala do
nejtemnějšího kouta své

hrobky, jako by chtěla zabořit hlavu do
kamene, aby je neslyšela. Tentokrát se
však naopak

prudce vztyčila

a dychtivě naslouchala. Jeden z chlapců právě prohodil: "Dneska přece budou věšet cikánku."

Prudkým skokem jako ten pavouk, kterého jsme viděli, jak se vrhá na mouchu při záchvěvu

své pavučiny, byla u okénka, jež vedlo, jak víme, na náměstí Gréve. Vskutku, vedle stále

šibenice byl postaven ťebřík a mistr popravčí dával do pořádku její deštěm zrezavělé řetězy.

Kolem stálo trochu lidí.

Hlouček smějících se dětí byl už daleko.

Kajícnice vyhlížela nějakého chodce, aby se ho

zeptala. Těsně vedle své cely spatřila kněze, jenž se tvářil, jako by četl ve veřejném bre-viáři,

který se však více zajímal o šibenici, k níž občas vyslal chmurný a divoký pohled, než o

"zamřížovaný breviář". Poznala pana arcijáhna z Josas, muže svatého.

"Důstojný otče," otázala se, "koho to tam budou věšet?"

Kněz se na ni podíval a neodpověděl; zeptala se ještě jednou. Tu teprve odpověděl:

"Nevím."

"Šly tu kolem děti a říkaly, že nějakou cikánku," dodala kajícnice.

"Myslím, že ano," řekl kněz.

A tu Sedmikráska zařvala radostí jako hyena.

"Sestro," řekl arcijáhen, "vy tedy velice nenávidíte cikánky?"

"Jestli je nenávidím!" vykřikla kajícnice, "jsou to čarodějnice, zlodějky dětí! Seřtraly mi dcerušku, mé dítě, mé jediné dítě! Nemám už srdce, snědly mi je!"

Byla strašná. Kněz se na ni chladně díval.

"Zvlášť jednu nenávidím," pokračovala, "a

taky jsem ji proklela, je to jedna mladá,
asi tak stará, jako by byla moje dcera,
kdyby mi ji její matka nebyla snědla.
Kdykoliv jde ta mladá

zmije kolem mé cely, pění se mi krev!"

"Nuže, sestro, radujte se," řekl kněz,
ledový jak socha na hrobě, "právě tu
uvidíte umírat."

Hlava mu klesla na prsa a on zvolna
odcházel.

Kajícnice zalamovala ruce radostí. "Já
jsem jí to předpověděla, že vystoupí na
šibenici!

Děkuji, kněze!" volala.

A jala se dlouhými kroky přecházet před

mřížemi okénka,

322

rozcuchaná, s planoucíma očima, vráťejíc
rameny do zdi; s divokým výrazem vlčice
v kleci,

která má už dlouho hlad a cítí, že hodina
jídla se blíží.

I

VI

Tři mužská srdce — každé jiné

Phoebus však nebyl mrtev. Lidé jeho
druhu mají tuhý život. Když mistr Philippe
Lheulier,

mimořádný královský ná-vládní, řekl

ubohé Esmeraldě "umírá", řekl to buď
omylem, nebo

ťertem. Když arcijáhen opakoval
odsouzené "je mrtev", ve skutečnosti o
tom nic nevěděl, ale myslel si to, počítal s
tím, nepochyboval o tom, pevně v to
doufal. Bylo by mu bývalo velmi

za těžko dát milované ťeně dobré zprávy o
sokovi. Každý muť na jeho místě by byl
jednal

stejně.

Poranění Phoebovo bylo beze sporu váťné,
ale nebylo tak váťné, jak se arcijáhen
domýšlel.

Ranhojič, k němuť ho noční hlídka v
prvním okamťiku přenesla, strachoval se

celý týden o

jeho život, dokonce mu to i latinsky řekl.
Leč mládí přece zvítězilo a přes všechny
prognosy

,a diagnosy, jak se často stává, příroda si
zamanula zachránit nemocného navzdory
lékaři.

Ještě když ležel na bídném lůžku u
ranhojiče, musil podstoupit první
výslechy Filipa

Lheuliera a vyšetřujících soudců
církevního soudu, což ho z duše nudilo. A
tak když jednoho

krásného rána cítil, že je mu už lépe,
nechal mastičkáři zlaté ostruhy jako
odměnu a vytratil

se. Nezptobil tím ostatně ve vyšetřování celé záležitosti řádný zmatek. Tehdejší

spravedlnost starala se pramálo o to, aby hrdelní proces byl přesně a pečlivě veden. Stačilo jí,

když byl obřalovaný pověšen. A soudcové měli proti Esmeraldě dosti důkazů.

Považovali

Phoebe za mrtvého a tím to bylo vyřízeno.

Pokud jde o Phoebe, neutíkal daleko.

Vrátil se prostě k své rotě, jež byla posádkou v Brijské

Lhotě v Ile-de-France, několik poštovních stanic od Paříže.

Ostatně se mu nijak nezamlouvalo objevit

se osobně

323

v tomto procesu. Podvědomě cítil, že by tam hrál směšnou úlohu. Ve skutečnosti nevěděl, co

si má o celé věci myslit. Když uvažoval ve své čistě vojenské bezbožnosti a pověřčivosti o

tomto dobrodružství, nedovedl si vysvětlit ani kozičku, ani podivné seznámení s Esmeraldou,

ani neméně zvláštní způsob, jak mu dala najevo svou lásku, ani její cikánský původ, konečně

ani zamračeného mnicha. Viděl v celé té

historii mnohem víc čarodějnictví než
lásky, snad i

čarodějku, močná i d'ábla; viděl v tom
nakonec komedii nebo, řečeno tehdejší
mluvou, velmi

nepříjemné mystérium, v němž hrál velice
neobratnou úlohu, úlohu zpráskaného a
směšného

hrdiny. Kapitán tím byl velmi zahanben.
Pocíťoval onu hanbu, kterou náš La
Fontaine tak

podivuhodně vyjádřil slovy:

Hanbí se jako liška napálená slepicí.

Doufal ostatně, že se ta věc nerozkřikne, že
jeho jméno vzhledem k jeho

nepřítomnosti tam

možná nebude ani vysloveno a že v řádném případě nepronikne za stěny soudní síně v

Tournelle. V tom se vůbec nemýlil, neboť tehdy nevycházel "Soudní oznamovatel", a

poněvadž téměř každý týden měl svého uvařeného penězokaze, svou pověšenou čarodějku

nebo svého upáleného kacíře na jednom z nesčetných pařížských popravišť, byli lidé už tak

zvyklí vidět na všech křižovatkách starou feudální Themidu, jak nahýma rukama a s

vykasanými rukávy koná svou práci u vidlic, na žebřících a na pranýřích, že si

toho skoro

nevšíkali. Vznešený svět tehdejší doby sotva ťe znal jméno odsouzence, kterého vezli na

rohu ulice, a nanejvýš chátra si pochutnávala na tomto sprostém soustu. Poprava byla na

veřejné ulici bětým zjevem zrovna jako úhelník pekařtv nebo porátka pohodného. Kat byl

jen jakýmsi poněkud dovednějším řezníkem.

Phoebus se tedy velmi rychle uklidnil jak ve věci čarodějky Esmeraldy nebo podle něho

Similar, tak i ve věci rány dýkou, kterou mu zasadila cikánka nebo zamračený mnich (na tom

mu málo záleželo), "ak i ohledně výsledku procesu. Leč jakmile se jeho srdce takto uprázdni^

vrátil se tam obraz

324

slečny Lilie. Srdce kapitána Phoeba mělo jako tehdejší fysika hrtzu z prázdnoty.

Ostatně v Brijské Lhotě byl život hrozně suchopárny. Byla to vesnice kovářů a kravařek s

rozpukanýma rukama, dlouhá řada baráků a chalup, které vroubily po obou stranách

hlavní

silnici na pŕt mŕle cesty; zkrátka Lhota.

Lilie byla jeho předposlední láskou, hezká dívka, pěkné věno; a tak jednoho krásného rána,

zcela už vyléčen a v pevné naději, že po dvou měsících byl proces s cikánkou už ukončen a

zapomenut, přicválal zamilovaný kavalír k vrattm domu Gondelaurierových.

Ani si nevšiml dosti početného davu na náměstí před vchodem do chrámu Matky Boží;

vzpomněl si, že je květen, a domníval se, že je to nějaké svatodušní procesí, prostě

nějaký

svátek, přivázal koně ke kruhu v prťjezdu
a stoupal vesele ke své krásné snoubence.
Byla

sama s matkou.

Slečně Lilii ležela stále na srdci scéna s
čarodějkou, její kozička, její prokletá
abeceda i

dlouhá Phoebova nepřítomnost. Když však
spatřila svého kapitána přicházet, zdálo se
jí, že

vypadá tak dobře, že má kabátec zbrusu
nový, pás tak lesklý a dívá se tak
zamilovaně, že

zčervenala radostí. Urozená slečna byla

sama pťvabnějšší neť kdy jindy. Svě
nádherné světlé

vlasý měla rozkošně spletený, byla celá
oblečena v blankytně modrém, jeť tak
dobře sluší

plavovláskám (těto koketr nosti ji naučila
Kolumba), a v očích měla onu milostnou
uny-lost,

jeť jim sluší ještě lépe.

Phoebus, který kromě děveček z Brijské
Lhoty neviděl jinou krásku, byl slečnou
Lilií

okouzlen, coť ho činilo tak úsluťným a
dvorným, že byl ihned uzavřen mír. Sama
paní

Gonde-laurierová, stále mateřsky bdící ve svém velkém křesle, nedokázala ho vyplísnit. A

výčitky slečny Lilie se rozplynuly v něžném cukrování.

Dívka seděla u okna, vyšívajíc dosud Neptunovu jeskyni. Kapitán se opřel o opěradlo její

židle a ona mu polohlasně a něžně domlouvala.

"Copak s vámi bylo celé dva měsíce, vy zlý?"

"Přísahám vám," odpověděl Phoebus poněkud na rozpa-

cích nad touto otázkou, "že jste tak krásná, že byste poblouznila i samého arcibiskupa."

Nemohla se ubránit úsměvu.

"Dobře, dobře, pane. Nechtě na pokoji mou krásu a odpovězte mi! Věru, jakápak krása!"

"Nuže, drahá sestřenko, byl jsem povolán k posádce."

"A kam, prosím vás? A proč jste mi nepřišel dát sbohem?"

"Do Brijské Lhoty."

Phoebus byl šťasten, že mu první otázka pomohla vyhnout se druhé.

"Ale to je docela blízko, pane! Proč jste mě alespoň jednou nenavštívil?"

Ted' upadl Phoebus do vášných rozpakt.

"Totiž služba ... služba ... A pak, roztomilá sestřenko, byl jsem nemocen."

"Nemocen?" opakovala polekaně.

"Ano ... raněn."

"Raněn!"

Ubohá dívka byla úplně ohromena.

"Ach, nelekejte se kvůli tomu," řekl nedbale Phoebus, "nic to není. Hádky a seknutí mečem."

Co vám na tom záleží?"

"Co mi na tom záleží?" zvolala Lilie, pozvedajíc k němu své krásné oči plné slz. "Ach, vy neříkáte, co si při tom myslíte. Jaké seknutí mečem? Chci vědět vše!"

"Tak dobře, drahá krásko, pohádal jsem se s Mahé Fe-dym, víte, s tím poručíkem ze Svatého

Heřmana Na hlušině, a trochu jsme si poškrábali křti. To je všechno."

Prolhaný kapitán věděl velmi dobře, že nějaká ta čestná potyčka dodá vřdy muži v očích řeny

vátnosti. Vřak také Lilie na něj hleděla celá vzruřená strachem, radostí a obdivem. Úplně

uspokojena vřak přece nebyla.

"Jen jestli jste už docela zdrav, Phoebe," pravila. "Neznám vašeho Mahé Fedyho, ale je to ošklivý člověk. A proč jste se pohádali?"

Tu Phoebus, jehož obraznost byla pramálo vynalézavá, upadl do rozpakt a nevěděl, jak by se

vypletl ze svého hrdinství.

326

"Ach, už ani nevím ... maličkost, kťň, nějaké slovo! Ale, krásná sestřenko," zvolal najednou, aby změnil rozhovor, "podívejte se, co je lidí na náměstí!"

"Nevím," řekla Lilie, "myslím, že nějaká čarodějnice bude dnes dopoledne konat před kostelem veřejné pokání, neť bude

oběšena."

Kapitán byl tak přesvědčen, že Esmeraldin proces byl už skončen, že ho Liliina slova nijak

neznepokojila. Přesto jí dal jednu nebo dvě otázky:

"Jak se jmenuje ta čarodějka?"

"Nevím," odpověděla.

"A co měla provést?"

Pokrčila i tentokrát bělostnými rameny.

"Nevím."

"Ach dobrotivý pane Jeťíši," zvolala matka, "dnes je tolik čarodějníků, že je upalují a neznají, myslím, ani jejich

jména. To je jako by někdo chtěl znát
jméno každého obláčku na nebi.

Ostatně můžeme být klidní. Pán Bůh si
vede svůj seznam." Tu ctihodná dáma
vstala a

přistoupila k oknu: "Kriste Pane," zvolala,
"máte pravdu, Phoebe. Jaký ohromný dav
lidí! Pán Bůh počkej, jsou i na střechách.
Víte, Phoebe, to mi připomíná moje
krásné, mladé časy.

Vjezd krále Karla VII. Tehdy bylo taky
tolik lidstva. Nevím už, v kterém roce to
bylo. Vidíte,

vám to připadá jako něco strašně starého,
když vám to vyprávím, ale mně se zdá, že
to bylo

nedávno. Ach, tehdy bylo mnohem víc lidí
než dnes. Stáli dokonce na cimbuří brány
svatého

Antonína. Za králem seděla na koni
královna a za Jejich Výsostmi jeli všichni
velmožové se

svými dámami v závěsu. Vzpomínám si,
že bylo tehdy mnoho smíchu, protože
vedle

maličkého Amanyona z Garlandu jel pan
Matefelon, rytíř obří postavy, který
pobíjel

Angličany po tuctech. Bylo to překrásné.
Průvod všech šlechticů francouzských s

korouhvemi, jež červeně zářily, až zrak
přecházel. Jedni měli rytířské praporce,

druzí panské

korouhve. Už ani sama nevím, jak to bylo.
Pan z Calanu měl praporec; Jan ze
Château-

morantu měl korouhev panskou, pan z
Coucy rovněž korouhev, vyzdobenou
bohatěji než

všichni ostatní, vyjímajíc ovšem

327

vévodu bourbonského ... Škoda, škoda!
Jak je to smutné, když si pomyslím, že to
všechno

bylo a už není!"

Oba milenci však úctyhodnou vdovu

neposlouchali. Phoe-bus se opět opřel o
opěradlo židle

své nevěsty — příjemné místo, odkud se
jeho rozkošnický pohled hroutil do
místeček, jeť

otvíral jeho pohledu límeček slečny Lilie.
Ten límeček odstával tak příhodně a
odhaloval mu

tolik báječných věcí a ještě mnoho
báječnějších mu dával tušit, že Phoebus,
oslněn tou

hedvábnou pletí, říkal si v duchu: Jak je
možno milovat jinou než plavovlásku? Oba
mlčeli.

Dívka k němu pozvedla své rozzářené a
něžné oči a jejich vlasy se snoubily v

paprsku jarního

slunce.

"Phoebe," řekla najednou tiše Lilie, "za tři měsíce máme mít svatbu. Přísahajte mi, že jste nikdy nemiloval jinou ženu než mne!"

"Přísahám vám to, krásný anděli!"
odpověděl Phoebus a dotvrdil upřímný tón svého hlasu

vášnivým pohledem, aby Lilii přesvědčil.
Snad tomu v té chvíli sám věřil.

Dobrá matka celá blažená, že vidí
snoubence v tak dokonalé shodě, odešla
zatím z pokoje,

aby zařídila nějakou maličkost v
domácnosti. Phoebus si toho povšiml a

toto osamocení

dodalo smělému kapitánu tolik odvahy, že
mu vstoupily do hlavy divné myšlenky.

Lilie ho

milovala, byl jejím snoubencem, byli
spolu sami, probudila se v něm jeho stará
náklonnost k

ní, sice ne v celé své světosti, ale zato se
vším bývalým řádem; a konečně není
přece řádný

zločin vzít si malý závdavek předem;
nevím, jestli mu hlavou proběhly právě
tyto myšlenky,

ale jisté je, že se Lilie najednou poděsila
výrazu jeho očí. Rozhlédla se kolem, ale
matku už

neviděla.

"Boťínku," řekla celá zardělá a.
zneklidněná, "to je mi horko!"

"Pravda," odpověděl Phoebus, "za chvíli
bude poledne. Slunce nepříjemně hřeje.
Musíme spustit záclony."

"Ne, ne," zvolala ubohá dívka, "potřebuji
naopak svěží vzduch!"

A jako laňka, jeť cítí dech smečky, vstala,
rozběhla se k oknu, otevřela je a vyběhla
na

balkon.

328

Phoebus ji dosti mrzutě následoval.

Náměstí před chrámem Matky Boží, kam,
jak víme, balkon vedl, poskytovalo v tom

okamžiku hrůzyplnou a neobvyklou
podívanou, jeť rázem dala strachu
poplašené Lilie jinou

podobu.

Ohromný dav, který se rozléval ve všech
přilehlých ulicích, úplně zaplňoval vlastní
náměstí.

Nízká opěrná zídka kolem nádvoří před
kostelem nebyla by je udržela volné,
kdyby nebyla

bývala zesílena hustou řadou městské
stráže a střelců s připravenými
hákovnicemi. Dík této

houšti pík a pušek ztstalo nádvoří prázdné.
Přístup k němu hlídala silná četa
halapartsníkt s

biskupskými znaky. Velká vrata chrámová
byla zavřena, což tvořilo protiklad k
nesčetným

otevřeným oknům na náměstí, v nichž se
odzdola až ke štítům tísnilo tisíce hlav,
natlačených

jako hromady kulí v dělostřeleckém
arsenálu.

Na povrch vypadal tento dav šedivý,
špinavý, nečistý. Podívaná, na kterou
čekal, byla zřejmě

z těch, jež vábí a přitahují tu nejsprostší
spodinu. Nic hnusnějšího než hluk

vycházející z

tohoto chumlu tlutých čepců a špinavých
vlast. Z davu se ozývalo více smíchu než
křiku,

bylo v něm více ten než muť. Chvílemi
prorazil tím všeobecným lomozem ostrý a
pronikavý

hlas.

"Hej, Mahiete Baliffre! To ji budou všet
tady?" "Hlupáku! Tady je veřejné pokání v
košili.

Pámbíček jí

nakašle trochu latiny do obličeje. Když
chceš vidět šibenici,

tak jdi na náměstí Grěve." "Přijdu tam
pak."

"Poslyšte, Boucanbryová, je to pravda, že
odmítla zpovědníka?"

"Prý ano, Bechaignová." "Tak ji vidíte,
pohanku!"

"Pane, to je takový zvyk. Správce
Soudního paláce je povinen vydat
odsouzeného k popravě

pařížskému hejtmanu,

329

když je to laik, když je to duchovní,
církevnímu soudu biskupovu."

"Děkuji vám, pane!"

"Ach Bože," povzdychla Lilie, "nebohé stvoření."

A pohledem plným bolesti nad tímto pomyšlením dívala se po zástupu.

Kapitán, který se

zajímal mnohem víc o ni než o shromážděnou chátru, potahoval ji zamilovaně vzadu za pás.

Obrátila se k němu s úsměvnou prosbou: "Nechtě mě, Phoebe, prosím! Kdyby se vrátila

matka, viděla by vaši ruku."

V tom okamžiku odbíjelo zvolna na orloji chrámu Matky Boží poledne. Z davu se ozval

spokojený šumot. Sotva doznělo poslední zachvění dvanáctého úderu, všechny hlavy se

zavlnily jako mořské vlny pod poryvem větru a s dlažby, s oken i se střech se zdvihl mohutný

výkřik: "Uť je tu!"

Lilie si rukama zakryla oči, aby neviděla.

"Drahoušku," řekl Phoebus,, "nechcete se vrátit?"

"Ne," odpověděla a ze zvědavosti opět otevřela oči, které před chvilkou ze strachu zavřela.

Z ulice svatého Petra Na dobytčím trhu vyjížděla právě na náměstí kára, tažená

silným

normandským koněm a kol dokola
obklopená jezdci ve fialových
stejnokrojích s bílými kříži.

Strážníci jí razili davem cestu mocnými
ranami bičů. Vedle káry jelo několik
soudních a

policejních hodnostářů, jež bylo možno
rozpoznat podle černého šatu a podle toho,
jak se

neobratně drželi v sedle. Mistr Jakub
Charmolue jel okázale v jejich čele. V
osudném voze

seděla dívka s rukama vzadu svázanýma a
bez kněze. Byla v košili, její dlouhé černé
vlasy

padaly jí v hustých pramenech na hrdlo a
na zpola obnažená ramena (podle
tehdejšího zvyku

stříhaly se vlasy až pod šibenicí).

Po těchto zvlněných vlasech, lesklejších
než havraní peří, kroutil se a vinul tlustý
šedý hrubý

provaz, který rozdíral její jemné klíční
kosti a obtáčel se kolem pŕtvabného hrdla
dívčina jako

dešťovka kolem květiny. Pod provazem
leskl se malý amulet, ozdobený zelenými
skleněnými

korálky, který

jí ponechali patrně proto, že odsouzenectm na smrt se nic neodpírá. Diváci v oknech mohli

zhlédnout na dne karyjeji nahé nohy, jeť se snažila z jakéhosi posledního záchvěvu

ťenského pudu skrýt pod sebou. U jejích nohou ležela svázaná kozička. Odsouzená

přidržovala si zuby svou špatně sepnutou košili. Bylo vidět, že ve svém neštěstí trpí^ ještě

tím, že je takto vystavena téměř nahá očím všech diváků.

"Jeťíši Kriste!" zvolala ťivě Lilie ke kapitánovi. "Podívejte se, krásný bratránku, to je ta zlá cikánka s kozou!"

Při těch slovech se obrátila k Phoebovi.
Díval se upřeně na káru. Byl velmi bledý.

"Jaká cikánka s kozou?" zakoktal.

"Cože," pokračovala Lilie, "cožpak si už
nevzpomínáte?"

Popošel o krok, aby se vrátil do pokoje.
Avšak Lilie, jejíž ťárlivost nedávno touto
cikánkou

tak prudce vyvolaná právě se probudila,
podívala se na něj pronikavým a
nedřvěřivým

pohledem. V té chvíli si matně
vzpomněla, že slyšela mluvit o jakémsi
kapitánovi, který byl

zapleten do procesu s touto cikánkou.

"Co je vám?" ptala se Phoeba. ".Vypadáte, jako by vás ta řena poděsila."

Phoebus se snažil řertovat: "Mne? Ani v nejmenším! Samozřejmě, ani dost málo."

"Tak tedy zřstaňte," řekla velitelsky, "a budeme se dívat až do konce."

Nešťastnému kapitánu nezbylo než zřstat. Poněkud ho uklidňovalo, ře odsouzená hleděla

stále upřeně na dno káry. Nebylo pochybností, byla to Esmeralda. I na tom posledním

stupínku hanby a neštěstí byla ještě krásná: v pohublém obličeji zdály se její velké černé oči

ještě větší, její zsinálý profil byl čistý a vznešený. Připomínala svou dřívější podobu asi tak,

jako se Madona Masacciova podobá Madoně Raffaelově: byla křehčí, útlejší, hubenější.

Ostatně všechno se na ní sem tam kymácelo, všechno kromě studu dala na pospas náhodě,

tak hluboce byla zlomena hrůzou a zoufalstvím. Při každém nárazu káry poskočilo její tělo

jako něco mrtvého, rozbitého; její pohled byl chmurný

a pomatený. V oku bylo vidět ještě slzu, leč slzu nehybnou, jakoby zledovatělou.

Zatím příšerný průvod projel davem, doprovázen radostnými výkřiky a zvědavými posuňky.

Nicméně jako věrní dějepisci musíme přiznat, že mnozí, dokonce i ti nejzatvrzelejší byli

dojati, když ji viděli tak krásnou a tak zničenou.

Kára vjela na prostranství před chrámem.

Před hlavním portálem se zastavila. Průvod se seřadil po obou stranách do vojenského šiku.

Dav umkl a uprostřed tohoto slavnostního

a napjatého ticha otevřela se obě křídla
hlavních

vrat, jako by sama od sebe se otočila ve
stětech, a pisklavě zaskřípěla. Tu bylo
vidět

ohromný chrám v celé jeho délce, temný,
smutečně potažený, spoře osvětlený
několika

svícemi planoucími v dálce na hlavním
oltáři, otevřený jako jícen jeskyně
uprostřed sluncem

ozářeného náměstí. Docela vzadu v tmavé
apsidě probleskoval obrovský stříbrný
kříž,

rozepjatý na černém sukně, jež splývalo s
klenby na kamennou podlahu. Chrátová

lod' byla

úplně opuštěná. Bylo však vidět, jak ve vzdálených lavicích ktru nejasně se pohybuje několik

kněžských hlav, a v okamžiku, kdy se otevřela hlavní vrata, zazněl z chrámu vátný, hlasitý a

jednotvárný zpěv, který úryvkovitě vrhal na hlavu odsouzené zlomky smutečních ťalmť.

"... Non timebo millia populi circumdantis me. Exsurge, Domine; salvum me fac, Deus!

"... Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquae usque ad animam meam.

"... Infixus sum in limo profundi; et non est substantia."

Současně jiný samostatný hlas zanotoval na stupních hlavního oltáře toto tesklivé offertorium:

"Qui verbum meum audit et credit ei qui misit me, habet vitam aeternam et in judicium non venit; sed transit a morte in vitam."

Zpěv, který z dálky zpívalo těch několik ve tmě ztracených starců nad touto krásnou bytostí

plnou mládí a žití, laskanou vlhkým jarním vánkem a líbanou sluncem, byl zpěv pohřební

mše.

332

Lid zbožní naslouchal.

Zdálo se, že pohled i mysl vyděšené
nešťastnice se cele pohroužily do temných
útrob kostela.

Její bílé rty se pohybovaly, jako by se
modlily, a když k ní přistoupil katův
pacholek, aby jí

pomohl sestoupit s káry, zaslechl, jak si
tiše opakuje slovo Phoebus.

Rozvázali jí ruce, sundali ji s káry i s
kozou, kterou také rozvázali a která
mečela radostí, že je volná, a vedli ji
bosou po tvrdé dlažbě až k prvním stupňům

portálu. Provaz, který měla na

krku, vlácel se za ní. Vypadalo to, jako by se za ní plazil had.

Tu utichl zpěv v chrámě. Velký zlatý kříž
a řada svící v temnu daly se do pohybu.
Zařinčely

halapartny pestře oděných kostelních
zřízenců a za chvíli se jejím zrakem i
zrakem davu

zjevil dlouhý prťvod kněží t'v ornátech a
jáhnů v mešních rouších, prťvod, který se
vátně a

za zpěvu ťalmo ubíral k odsouzené. Avšak
její pohled se zarazil na tom, jenž kráčel v
čele

hned za nosičem kříže: "Ach," zašeptala a zachvěla se, "to je zase on! Kněz!"

Byl to vskutku arcijáhen. Po jeho levici šel zástupce regens-choriho, po pravici sám

regenschori s htlkou, odznakem svého úřadu. Arcijáhen kráčel s hlavou zvrácenou nazad, s

očima nehybnýma a široce otevřenýma a zpíval silným hlasem:

"De ventre inferi clamavi, et exaudisti vocem meam.

Et projecisti me in profundum in corde maris, et flumen circumdedit me."

Ve chvíli, kdy se objevil ma denním

světle pod vysokým gotickým portálem,
oblečen v

široký, stříbrem lemovaný ornát s černým
křížem vpředu, byl tak bledý, že leckdo v
davu si

pomyslí, že to povstal jeden z těch
mramorových biskupů klečících na
kamenných

náhrobcích v ktru a přišel uvítat na práh
hrobu tu, jež má zemřít.

Ona, stejně bledá a stejně jako socha
nehybná, sotva si povšimla, že jí dali do
ruky těžkou

rozřatou voskovici; štěkavý hlas písaře,
který předčítal neblahý rozsudek o
veřejném pokání,

neslyšela; když jí řekli, aby odpověděla
amen, odpověděla amen. Teprve když
viděla, že

kněz dává znamení jejím

333

stráctm, aby se vzdálili, a sám kráčí k ní,
vsrátilo se jí trochu ťivota a síly.

Tu pocítla, jak krev jí vře v hlavě, a v
téměř jiť ztuhlé a chladné duši vzplanul
poslední

záblesk rozhořčení.

Arcijáhen se k ní pomalu blížil; a i v této
poslední hodině viděla, jak jeho oko
planoucí

vilností, ťárlivostí a touhou klouže po jejím nahém těle. Pak ji hlasitě oslovil: "Dívko, prosila jste Boha za odpuštění svých hříchů a poklesků?"

Sklonil se k jejímu uchu a dodal (diváci myslili, že přijímá její poslední zpověď): "Chceš mě?"

Mohu tě ještě zachránit!"

Podívala se na něj upřeně: "Jdi pryč, ďáble, nebo tě udám soudu!"

Usmál se hrtzným úsměvem: "Neuvěří ti. K zločinu přidáš 'jen ostudu. Odpověz rychle!"

Chceš mě?"

"Co jsi udělal s mým Phoebem?"

"Je mrtev," pravil, kněz.

V tom okamžiku zdvihl nešťastný arcijáhen mimoděk hlavu a spatřil na druhém konci

náměstí na balkoně domu Gondaurierových kapitána a vedle něho Lilii. Zavrával, přejel

si rukou oči, podíval se ještě jednou, zamumlal kletbu a všechny rysy jeho tváře se křečovitě

stáhly.

"Dobrá, tak tedy zemři!" procedil mezi zuby. "Nikdo tě nebude mít." A vztáhnuv ruku nad cikánčinu hlavu, zvolal pohřebním hlasem: "7 nunc, anima anceps, et sit tib i Deus misericors!"

Touto strašnou formulí se podle
tehdejšího zvyku končily truchlivé
obřady. Smluvené

znamení kněze katovi.

Lid poklekl.

"Kyrie eleison," zvolali kněží pod
gotickým portálem.

"Kyrie eleison," opakoval dav a nad
hlavami všech rozlehl se šum, jako když
burácí

rozbouřené moře.

"Amen," řekl arcijáhen.

Obrátil se k odsouzené zády, hlava mu
klesla na prsa, ruce se zkřížily; dohonil

opět prtvod

kněží a ve chvílce zmizel s křížem, se
svícemi i ornáty pod temnými oblouky
katedrály; jeho

zvučný hlas ztrácel se pohnáhlu v chóru
kněží, kteří zpívali onen zoufalství plný
verš:

334

"Omneš gurgites tui et fluctus trn super
me transierunt." Zároveň občasná ozvěna
nárazů

kovových bodů kostel-nických
halaparten, pozvolna skomírající v
sloupové chrámové lodi,

ptsobila jako kladívko orloje odbíjejícího

poslední hodinu odsouzené. Vrata chrámu
Matky

Boží zůstala však otevřena a bylo vidět
kostel prázdný, pustý, smuteční, bez svící
a bez zpěvu. v , , , ,

Odsouzená zůstala stát nehybně na svém
místě v očekávání, co s ní udělají. Jeden
strážník s

holí musil na to upozornit mistra
Charmolua, který po celou tu dobu
studoval basrelief na

hlavním portálu, představující podle
jedněch obětí Abrahamovu, podle druhých
vyrobení

kamene mudrců, při čemž anděl znázorňuje

slunce, otýpka dříví oheň a Abraham je výrobce.

Dalo jim dost práce, neť ho vytrhli z jeho pozorování, ale konečně se obrátil; na jeho pokyn

přistoupili dva ťlutě odění muťi, katovi pacholci, k cikánce a svázali jí opět ruce.

V okamťiku, kdy nešťastnice vstupovala do osudné káry, aby se vydala na svou poslední

cestu, pocítla asi srdcervoucí lítost nad ztraceným ťivotem. Pozvedla své červené a suché oči

k nebi, k slunci, k stříbrným obláčktm, protkaným tu a tam modrými lichoběťníky a

trojúhelníky, pak sklouzla pohledem
kolem sebe na zem, na dav, na domy...
Pojednou, zatím

co jí tlutý muť svazoval na zádech ruce,
vyrazila strašlivý výkřik, výkřik radosti.
Tam na

balkoně v rohu náměstí spatřila právě
jeho, svého přítele, svého pána, Phoeba,
druhé zjevení

svého ťivota. Soudce lhal! Kněz lhal! Byl
to vskutku on, nemohla o tom pochybovat,
stál tam

ťivý, krásný, oblečen v nádhernou
uniformu, s chocholem na hlavě, s mečem
po boku!

"Phoebe!" vykřikla, "mťj Phoebe!"

A chtěla k němu vztáhnout své láskou a
radostí se třesoucí paže. Leč byly
spoutány.

Tu viděla, jak kapitán svažtil obočí a jak
krásná dívka, která se oň opírala,
pohrdavě se na něj

podívala hněvivýma očima; pak Phoebus
pronesl několik slov, jež se k ní nedonesla,
a oba

rychle zmizeli za skleněnými dveřmi
balkonu, který se zavřel.

335

"Phoebe," vykřikla zoufale, "ty tomu
věříš?"

Napadla ji příšerná myšlenka. Vzpomněla

si, že byla odsouzena pro vraždu
spáchanou na

Phoebovi z Châteaupersu.

Ať dosud všechno snesla. Ale tato
poslední rána byla příliš krutá. Klesla jako
mrtvá na

dlažbu.

"Dělejte," řekl Chartnalue, "odneste ji do
káry a skončeme to!"

Nikdo si dosud nepovšiml podivného
diváka na galerii se sochami kráľ,
bezprostředně nad

gotickým obloukem portálu, diváka, který
ať dosud pozoroval všechno s tak

neproniknutelným klidem, s krkem tak
napjatým, a s obličejem tak nestvůrným, že
nebýt

jeho zpola červeného a zpola fialového
ústroje, byl by ho každý pokládal za jednu
z těch

kamenných oblud, jejichž tlamou vytéká
voda už šest set let z dlouhých okapových
rour

katedrály. Tomuto diváku nic neušlo z
toho, co se od dvanácti hodin dělo před
portálem

Matky Boží. A hned v první chvíli, aniž
koho napadlo, aby si ho všiml, přivázal
pevně na

jeden sloupek galerie silný uzlovitý

provaz, jehož konec splýval dolů na schodiště. Pak se dal

zase klidně do pozorování a chvílemi si pohvizdoval, když kolem něho přeletěl kos. V

okamžiku, kdy se pacholci mistra popravčího chystali vykonat chladnokrevný rozkaz

Charmoluv, přeskočil najednou zábradlí galerie a chytil se provazu nohama, koleny i

rukama; pak ho viděli, jak sjíždí po prťcelí jako dešťová kapka po okenní tabulce, jak s

rychlostí kočky spadlé se střechy běží k oběma katovým pomocníkům, jak je sráží

svými

ohromnými pěstmi, jak jednou rukou
uchopuje cikánku jako dítě panenku a jak
jediným

skokem letí opět do chrámu, zdvíhaje
dívku nad hlavu a volaje strašlivým
hlasem:

"Asyl!"

Stalo se to tak rychle, že v noci by to
všecko člověk zahlédl při jediném
zablesknutí.

"Asyl! Asyl!" opakoval dav a při potlesku
těch desetitisícť rukou rozzářilo se
Quasimodovo jediné oko radostí a pýchou.

Tímto nárazem se odsouzená opět

vzpamatovala. Nadzvedla víčko, podívala se na

Quasimoda, pak je rychle opět zavřela, jako by se zhrozila svého zachránce.

336

Charmolue zůstal ohromen stát, rovněž i kati a celá eskorta. Vskutku, v obvodu chrámu

Matky Boží byla odsouzená nedotknutelná. Katedrála byla útočištěm. Na jejím prahu

končila veškerá lidská spravedlnost.

Quasimodo se zastavil pod velkým portálem. Jeho široké nohy se zdály na chrámové dlažbě

tak pevné jako těžké románské sloupy.
Jeho mohutná vlasatá hlava zapadala mezi
jeho

ramena jako hlava lvi, kteří také mají
hřívu a řádný krk. Držel chvějící se dívku
v

mozolovitých rukou jako splývající bílou
záclonu; ale nesl ji tak opatrně, že se
zdálo, jako by

se bál, že ji přelomí nebo pomačká. Jako
by cítil, že ta křehká, vzácná a drahocenná
věc je

stvořena pro jiné ruce než jeho. Chvílemi
se zdálo, jako by se neodvažoval jí
dotknout, ba ani

dýchnout. Najednou ji však pevně sevřel

do své náruče, přitiskl na svá hranatá prsa
jako svtě

majetek, jako svtě poklad, jako matka své
dítě. Sklonil k ní své oko skalního skřítka
a jeho

pohled přetékal něhou, bolestí a soucitem;
náhle však oko opět pozvedl a bylo plné
sršících

blesků. Teny se smály a plakaly, dav dupal
nadšením, neboť v té chvíli byl
Quasimodo

opravdu krásný. Ten sirotek, ten
nalezenec, ten lidský odpadek byl krásný a
připadal si

vznešený a silný, jak se tak díval do tváře
té společnosti, z níž byl vyvržen a do níž

tak mocně

zasáhl, do tváře té lidské spravedlnosti, jít
vyrvat kořist, všem těm tygrům, kteří teď
museli

tvýkat naprázdno, těm pochopům, soudcům
a katům, celé té královské moci, kterou on,
neboťák, Boží mocí zlomil.

A pak, bylo v tom cosi dojemného, vidět,
jak bytosti tak nešťastné dostalo se
znenadání

ochrany od bytosti tak ne-stvůrné, jak k
smrti odsouzená byla zachráněna
Quasimodem.

Setkaly se tu dvě krajní neštěstí —
vyvrženec přírody a vy-vrženec

společnosti — a vzájemně

si pomáhali.

Po několika vítězoslavných okamžicích
zmizel však náhle Quasimodo i se svým
břemenem v

kostele. Lid, který miluje každé hrdinství,
pátral po něm očima v temnu hlavní lodi a
litoval,

že se tak rychle skryl před jeho potleskem.
Pojednou spatřil, jak se opět objevil na
jednom

konci galerie francouzských králů; proběhl
jako šílený, zdvíhaje svou kořist do

výše a volaje: "Asyl!" Dav opět bouřlivě tleskal. Přeběhnuv galerii, zmizel opět uvnitř

chrámu. Za chvíli vynořil se opět na horní plošinu, stále s cikánkou v náručí, stále v šíleném

úprku, stále volaje: "Asyl!" A dav tleskal. Konečně se objevil po třetí na vrcholku věže, kde byl velký zvon; odtud jako by s pýchou ukazoval celému městu tu, kterou zachránil, a

hřímavým hlasem, hlasem, který tak zřídka bylo slyšet a který on sám nikdy neslyšel,

opakoval třikrát zběsile ať k oblakům: "Asyl! Asyl! Asyl!"

"Sláva! Sláva!" křičel zase lid a tento nesmírný jásot naplňoval údivem i dav shromážděný na druhém břehu řeky, na náměstí Grěve, i kajícníci, jeť stále čekala s očima upřenýma na šibenici.

338

KNIHA DEVÁTÁ

Horečka Klaudius frollo nebyl jiť v chrámě, kdyť jeho

adoptivní syn tak rázně rozt'al osudnou smyčku, do níť nešťastný arcijáhen lapil cikánku a do

níť se chytil sám. Vrátiv se do sakristie, strhl se sebe albu, ornát i štolu, hodil vše

do rukou

uťaslého kostelníka, proklouzl tajnou
klášterní brankou, poručil převozníkovi na
Ostrohu, aby

ho převezl na levý břeh Seiny, a tu se
prohrouřil do příkrých uliček Universitní
čtvrti nevěda,

kam jde, potkáváje na každém kroku
hloučky mužů a žen, kteří se vesele tlačili k
mostu

svatého Michala v naději, že přijdou ještě
včas, aby viděli všeset čarodějku; byl
bledý,

vyjevený, zmatenější, slepější a plašší než
noční pták vyplašený a pronásledovaný za
bílého

dne houfem dětí. Nevěděl už, kde je, zda
myslí nebo zda sní. Šel, kráčel, běžel,
pouštěje se

nazdařbth kteroukoliv ulicí, hnán jen
neustále kupředu myšlenkou na to hrozné
náměstí

Grěve, jeť cítil nejasně za sebou.

Obešel tak kopec svaté Jenovefy a branou
svatého Viktora vyšel konečně z města.
Prchal stále

dál, pokud mohl ještě za zády zahlédnout
hradbu Universitní čtvrti s jejími věžemi a
několik

málo předměstských domů; když mu však
konečně malé návrší zakrylo celou tu
nenáviděnou

Paříž, když si mohl myslet, že je od ní na sto mil, v polích, v úplné samotě, tu se zastavil a

zdálo se mu, že zase dýchá.

V hlavě se mu začaly rojit příšerné myšlenky. Viděl opět jasně do své duše a zachvěl se.

Myslel na tu nešťastnou dívku, kterou zničil a která zničila jeho. Těkavým zrakem sledoval tu

dvojí klikatou cestu, kterou osud určil jejich dvěma životům, až k onomu průsečíku, kde je

navzájem nemilosrdně rozdrtil. Myslel na bláhovost věčných slibů, na marnost mravní

čistoty a vědy, náboženství i ctnosti, na
zbytečnost Boha,

339

Nořil se s rozkoší do zlých myšlenek a
čím víc se do nich hrouřil, tím silněji cítil,
jak se v

něm směje ďábel.

A když tak zpytoval svou duši a viděl, jak
široké místo tam příroda uchystala
vášním,

zachechtal se ještě trpčeji. Zobracel na
dně svého srdce všechnu svou nenávist,
všechnu svou

zlobu a chladnokrevným pohledem lékaře,
který prohlíží nemocného, shledal, že

všechna ta

zloba není nic jiného než zvrácená láska;
že láska, ten zdroj všech ctností u člověka,
zvrhá se

v srdci kněze v ohavnosti a že člověk
stvořený jako on, stane-li se knězem,
stává se démonem.

Tu se příšerně ?zasmál a najednou opět
zbledl, když se zamyslí nad nejstrašnější
stránkou

své neblahé vášně, nad tou stíravou,
jedovatou, nenávistnou a nesmiřitelnou
láskou, která ji

přivedla na šibenici a jeho do pekla: ona
odsouzena, on zatracen.

A pak se zase zasmál, když si pomyslí, že
Phoebus je na řivu, že po tom všem
kapitán řije, je

veselý a spokojený, má krásnější kabátec
než kdy předtím a novou milenku, kterou
přivedl na

popravu své milenky dřívější. Jeho
chechtot se zdvojnásobil, když si
připomněl, že ze všech

řijících tvorů, jimž přál smrt, byla cikánka
jediná bytost, k níž necítil nenávist, a
jediná, jež

smrti neušla.

S kapitána přešly jeho myšlenky na lid a
přepadla ho zvláštní, neslýchaná řárlivost.

Vzpomněl si, že také lid, všechen ten lid
viděl ženu, ji miloval, v košili, skoro
nahou. Lomil

rukama při pomyšlení, že tato žena, její
tělo spatřit o samotě v šeru by mu
zřetsobilo

svrchované štěstí, že tato žena byla vydána
za bílého dne a v pravé poledne celému
davu,

oblečena jako k noci rozkoše. Plakal
vzteky nad všemi těmi zne-svěcenými,
pokálenými,

obnaženými, na věky zneuctěnými
tajemstvími lásky. Plakal vzteky, když si
představil, kolik

nečistých pohledů se páslo na té špatně

sepnuté košili; a ťe tato krásná dívka, tato
panenská

lilie, tato číše cudnosti a slastí, k níť se
sám neodvážil přiblížit rty bez zachvění,
najednou se tu změnila v jakési veřejné
koryto, kde se společně napájela drzou,
nestoudnou a zvrhlou

rozkoší nejsprostší pařížská chátra,
zloději, ťebráci a sluhové.

A když se pokoušel vyvolat si představu
štěstí, jeť by byl

340

mohl nalézt na zemi, kdyby ona nebyla
bývala cikánkou a on knězem, kdyby
nebylo Phoeba a

kdyby ho byla milovala, když si
představil, že také on by byl mohl být v
pohodě a lásce, že i v

této chvíli jsou na světě šťastné dvojice,
pohroužené do dlouhých rozhovorů pod
oranžovíky,

na břehu potůčků, při západu slunce nebo
za hvězdnaté noci, a že kdyby tomu Bůh
chtěl, byl

by mohl i on tvořit s ní takovou
počehnanou dvojici, když si to všechno
představil, tu mu

pukalo srdce láskou a zoufalstvím.

Ach, ona! Ona! Tato utkvělá myšlenka se
mu neustále vracela, trýznila ho, hryzala
mu

mozek a drásala mu nitro. Nelitoval, nekál se; všechno, co učinil, byl hotov učinit znovu;

viděl ji raději v rukou katových než v náručí kapitánově, ale trpěl, trpěl tak, že si chvílemi rval chomáče vlast, aby se podíval, zda nezešedivěly.

Jednu chvíli mu také napadlo, že ten ohavný řetěz, který na ní ráno viděl, stahuje snad právě v

tomto okamžiku svou železnou smyčku kolem jejího něžného a pťvabného krku. Při této

myšlence vyrazil mu pot na celém těle.

Za chvíli zase, a přitom se sám sobě ďábelsky smál, představoval si současně

Esmeraldu, jak

ji spatřil po prvé, ťivou, bezstarostnou,
veselou, vyšňořenou, tančící, vzdušnou a
ladnou, a

Esmeraldu, jak ji viděl naposled, v košili,
s provazem na krku, vystupující zvolna
bosýma

nohama po ostrých stupních šibenice;
představil si tento dvojí obraz tak ťivě, že
strašlivě

vykřikl.

Zatím co tento orkán zoufalství převracel,
drtil, rval, lámal a vyvracel z kořene celou
jeho

duši, rozhlížel se kolem sebe po přírodě. U

jeho nohou hrabalo a zobalo v křoví
několik

slepíc, lesklí brouci běhali na slunci, nad
hlavou mu ubíhalo po modrém nebi
několik kupek

šedých beránkovi-tých obláček, na obzoru
střelka opatství svatého Viktora protínala
oblouk

stráně svým břidlicovým jehlancem a
mlynář na návrší Copeaux pohvizduje si
pozoroval, jak

se točí pracovitá křídla jeho mlýna.
Všechn ten činný, spořádaný a poklidný
řivot,

opakující se kolem něho v tisícových
formách, se mu protivil. Dal se opět na

útěk.

341

Prchal takto nazdařbůh poli až do večera.
Ten útěk před přírodou, před životem, před
sebou

samým, před člověkem, před Bohem,
přede vším trval celý den. Někdy se vrhl
tváří na zem a

vytrhával nehty mladé osení. Někdy se
zastavil v ulici nějaké pusté vesnice a jeho
myšlenky

byly tak nesnesitelné, že oběma rukama
popadl svou hlavu a pokoušel se ji
strhnout s ramen,

aby ji mohl rozbít o dlažbu.

Když se slunce chýlilo k západu, zkoumal
se znovu a shledal, že je skoro šílený.

Bouře, jež v

něm zuřila od okamžiku, kdy ztratil naději
i vřtli cikánku zachránit, nenechala v jeho
vědomí

jedinou myšlenku zdravou a nepokácenou.
Jeho rozum ležel tam skoro úplně rozbitý.
V duši

měl už jen dva jasné obrazy, Esmeraldu a
šibenici. Vše ostatní bylo černé. Tyto dva
obrazy

vedle sebe představovaly mu příšernou
skupinu a čím víc k nim upíral poslední
zbytek své

pozornosti a svých myšlenek, tím více

před ním nartstaly fantastickým
zveličováním jeden do

ptvabu, kouzla, krásy a svěla, druhý do
hrtzy; takže nakonec se mu Esmeralda
jevila jako

hvězda, šibenice jako ohromná paže bez
masa.

Pozoruhodné je, že při všech těch mukách
nenapadla ho vážná myšlenka na smrt.
Neboťák

byl už takový. Lpěl na životě. Snad za ním
skutečně viděl peklo.

Zatím se den nachýlil. To, co v něm zbylo
ještě z žitého tvora, pomýšlelo nejasně na
návrat.

Myslil, že je daleko od Paříže, ale když se rozhlédl, zpozoroval, že jen obcházel hradební

zed' Universitní čtvrti. Střelka svatého Sulpicia a tři vysoké štíhlé víčky svatého Heřmana Na

palouku tyčily se vpravo na obzoru. Dal se tím směrem. Když zaslechl volání opatových

zbrojnošt podél zubaté zdi svatoheřmanského opat-ství, obrátil se a pustil se cestičkou, jež se

mu tu naskytla mezi klášterním mlýnem a obecním chorobincem, a za několik okamžiků se

ocel na kraji "studentského palouku".

Tento palouk byl pověstný výtržnostmi, jeť se tu tropily ve dne v noci, byla to jakási "hydra" pro ubohé mnichy od svatého Heřmana: Quod monachis Sancti Germani pratensis hydra fuit, clericis nova semper dissidiorum capita susátantibus.

Arcijáhen se bál, že by tam někoho potkal, měl strach z každé lidské tváře; vy-

hnul se tedy Universitní čtvrti i Svatému Heřmanu a chtěl se vrátit do ulic co možná

nejpozději. Obešel "studentský palouk" a dal se opuštěnou pěšinou, jeť ho oddělovala od Dieu-Neuf, a dostal se konečně na břeh řeky. Tam našel důstojný pan Klaudius převozníka,

který ho za několik pařížských de-nárkt převezl po Seině vzhůru až k špičce

ostrova Cite a

složil ho tam na onom opuštěném výběžku,
kde čtenář už videi snítí Gringoira a který
se táhl

ať ke královským zahradám souběžně s
ostrovem převozníka krav.

Jednotvárné kolébání člunu a šumění vody
nešťastného Klaudia poněkud otupily.

Když

převozník odešel, zůstal hloupě stát na
břehu, dívaje se před sebe a rozeznáváje
předměty jen

skrze zveličující chvění, v němž všechno
se mu jevilo jako nějaká fantasmagorie.
Stává se

dosti často, že únava z veliké bolesti
vyvolává tento účinek na ducha.

Slunce zapadlo za vysokou věž Nesleskou.
Nastal soumrak. Nebe bylo bílé, voda v
řece byla

bílá. Mezi těmi dvěma bílými poli odrážel
se levý břeh Seiny, kam se upřeně díval, v
podobě

temného kužele, jenž se perspektivou do
dálky zužoval a ztrácel se na obzoru v
mlhách jako

černá špička věže. Byl zastavěn domy, z
nichž bylo možno rozeznat jen temné
obrysy,

vystupující ostře na jasném pozadí nebe a
vody. Tu a tam zazářila okna jako otvory

pece.

Tento obrovský černý obelisk ležící
osamoceně mezi dvěma bílými hladinami
nebe a vody, v

tomto místě velmi široký, působil na
Klaudia zvláštním dojmem, podobným
tomu, jaký by asi

zažil člověk ležící naznak u paty
Štrasburské věže a pozorující, jak se její
ohromná špička

ztrácí nad jeho hlavou v pološeru
soumraku. Jenže tady Klaudius stál a
obelisk ležel. A jak

řeka, v níž se zrcadlila obloha,
prohlubovala propast pod ním, tak se mu
zdálo, že i ten

ohromný ostroh trčí směle do prázdna
jako kterákoliv víčka katedrály; dojem byl
stejný. Byl

dokonce tím podivnější a hlubší, že to sice
byla věž Štrasburská, ale věž Štrasburská
dvě míle

vysoká, něco neslýchaného, obrovitého,
nezměřitelného, budova, jakou dosud
lidské oko

nespatřilo, jakási Babylonská věž. Komíny
domů, cimbuří hradeb, štíhlé štíty střech,
střelka

kláštera augustiniánů, věž Nesleská,,

343

všechny ty výstupky vroubkující profil

obrovského obelisku zvyšovaly ještě ilusi
tím, že v

bizarní hře předváděly oku všechny zářezy
a výřezy toho přebohatého a fantastického
sochařského díla.

Ve svém blouznění se domníval Klaudius,
že vidí, že vidí na vlastní oči věž pekelnou;
tisíce

světél roztroušených po celé výšce té
příšerné věže připadalo mu jako zrovna
tolik otvorů

obrovské podzemní pece; hlasy a hluk, jež
odtud zaznívaly, jako výkřiky a smrtelný
chropot.

Tu ho přepadl strach, přitiskl si ruce k

uším, aby už neslyšel, obrátil se zády, aby
už neviděl,

a dlouhými kroky prchal před tím
strašným viděním.

Ale vidění bylo v něm.

Když se vrátil do ulic, připadali mu
chodci, strkající se ve světlech krámských
výkladů, jako

věčně bloudící příšery.

V uších mu zněly divné třesky. Nevídané
přeludy mu mátly rozum. Neviděl ani
domy, ani

dlažbu, ani vozíky, ani muže a ženy, nýbrž
změť neurčitých předmětů, jež svými

rozmazanými okraji splývaly dohromady. Na rohu Bednářské ulice byl kupecký krámk se

stříškou ozdobenou podle pradávného zvyku kolem dokola plechovými kroužky, na nichž

visel svazek loučí, jež na sebe ve větru narážely a klepaly jako kasta-něty. Jemu se zdálo, že

to do sebe ve tmě vráťejí kostry na Montfauconu.

"Ó," zamumlal, "noční vítr s nimi hází a mísí řinčení jejich řetězt s chřestěním jejich kostí! A ona je mořná mezi nimi!"

V pomatenosti nevěděl, kam jde. Po několika krocích se octl na mostě svatého

Michala. V

jednom přízemním okně bylo světlo:
přiblížil se k němu. Prasklou tabulkou
viděl špinavou

místnost, jeť mu v duši vyvolala matnou
vzpomínku.

V této místnosti špatně osvětlené chatrnou
lampou byl plavo-vlasý a světlý mladík
veselé tváře

a objímal s hlučným smí-" chem velmi
vyzývavě ustrojenou holku. U lampy
seděla stařena,

předla a zpívala mečivým hlasem.
Poněvadž se mladík chvílemi přestával
smát, píseň stařeny

doléhala úryvkovitě ať ke knězi; bylo to
cosi nesrozumitelného a hrozného.

344

Grévský rynku, štěkej, skuč! Kolovrátku,
před a bzuč! Před oprátku katovi, který
píská z

nádvoří! Grevský rynku, stékej, skuč!

Oprátečku z konopí! Šijte místo obilí
konopíčko napořád! Tádny zloděj neukrad
oprátečku z

konopí.

Grevský rynku, skuč a řvi! Všechna okna
otevři, aby lidi viděli, jak tu děvku věšeli.
Grevský

rynku, skuč a řvi!

Mladík se smál a mazlil se s děvčetem.
Stařena byla Falour-delová, děvče byla
pouliční holka,

mladík byl jeho bratr Jan.

Kněz se díval dál. Podívaná jako
podívaná.

Viděl, jak Jan jde k oknu v pozadí jizby,
otvírá je a hledí na nábřeží, kde v dálce
zářilo tisíce

osvětlených oken, a slyšel, jak zavírá okno
a říká: "Na mou duši, už se stmívá.
Měšťané

rozsvěcují svíce a dobrý Pán Bžh hvězdy."

Potom se Jan vrátil k děvčeti, rozbil láhev na stole a zvolal: "Zase prázdná, hrom a peklo! A peníze už nemám! Isa-beau, miláčku, nebudu s Jupiterem spokojen, dokud nepromění vaše

dva bílé prsy ve dvě černé láhve, z ničt budu ve dne v noci ssát beaunské víno!"

Tento výborný vtip nevěstku rozesmál a Jan odešel.

Páter Klaudius měl sotva čas vrhnout se k zemi, aby se s bratrem nesetkal, aby mu bratr

neviděl do tváře a nepoznal ho. Ulice byla na štěstí tmavá a student byl opilý. Přece však

arcijáhna zpozoroval, jak ležel na dlažbě v

blátě. "Ó, ó!" zvolal, "ten se dnes veselil!"

Strčil do pátera Klaudia nohou. Klaudius tajil dech.

345

"Opilý na mol," začal opět Jan. "Má dost. Hotová pijavka odpadlá od sudu. Je holohlavý,"

dodal skláněje se, "je to stařec. Fortunate senex!"

Pak slyšel páter Klaudius, jak se vzdaluje a říká: "Je to jedno, rozum je krásná věc a mťj bratr arcijáhen je velmi šťasten, že je moudrý a má peníze."

Tu se arcijáhen zvedl a běžel bez oddechu ať k chrámu Matky Boží, jehož obrovské

věže

viděl čnít nad střechami domů.

Když udýchán doběhl na kostelní náměstí,
zaváhal a neodvážil se zvednout zraky k
neblahé

budově. "Ach," zašeptal, "je to vsutku
pravda, že se tu něco takového stalo, dnes,
dnes ráno?"

Tu se odvážil pohlédnout na chrám. Prtčelí
bylo temné a za ním se třpytily hvězdy na
nebi.

Srpek měsíce, který se právě vyhoupl nad
obzor, zastavil se v té chvíli na vrcholku
pravé věže

a zdálo se, že se to usadil světelný pták na

okraj zábradlí s vyřezávanými černými trojlisty.

Kláštevní dveře byly zamčeny. Ale arcijáhen měl vždy u sebe klíč od věže, kde byla jeho

laboratoř. Použil ho, aby se dostal do chrámu.

V chrámě byla tma a ticho jako v jeskyni. Podle velkých stínů, které dopadaly v širokých

pruzích se všech stran, poznal, že závěsy z ranních obřadů nebyly ještě odstraněny. Na

velkém stříbrném kříži se třpytilo několik zářících zrněk na temném pozadí jako mléčná dráha

této hrobové noci. Nad černým sukem ve
vysokých oknech ktru rýsovaly se horní
konce

lomených oblouků a jejich barevné
tabulky, prosvícené měsíčními paprsky,
měly už jen

neurčité barvy noci, jakési fialové, bílé a
modré odstíny, jaké je možno vidět jen na
tvářích

mrtvých. Když arcijáhen pozoroval okolo
ktru ty matné špičky oblouků, domníval
se, že vidí

mitry zatracených biskupů. Zavřel oči, a
když je zase otevřel, zdálo se mu, že ho
pozoruje

celý kruh zsinálých tváří.

Začal utíkat přes celý chrám. Tu se mu
zdálo, že i chrám se zachvívá, že se
pohybuje, ořívá,

ťije, že každý ten silný sloup se mění v
obrovskou nohu, která dupe svou širokou
ka-

346

mennou patou, že obrovitá katedrála je jen
jakýmsi zázračným slonem, který
oddychuje a

kráčí svými pilíři místo nohama, že její
dvě větě jsou choboty a obrovské černé
sukno

čabrakou. . v

A tak dosáhla horečka nebo šílenství

takové prudkosti, ze okolní svět byl
nešťastníkovi jen

jakousi viditelnou, hmatatelnou a
příšernou apokalypsou.

Na chvíli se mu ulevilo. Když se octl v
postranní lodi, spatřil za skupinou pilířt
červenavé

světlo. Běžel k němu jako ke hvězdě. Byla
to chatrná lampa osvětlující ve dne vánoci
veřejný

breviář chrámu Matky Boží pod železnou
mřížkou. Vrhł se lačně na tu svatou hnihu
v naději,

že tam najde nějakou útěchu nebo
povzbuzení. Kniha byla otevřena na
jednom místě z Joba,

jeť arcijáhen přelétl soustředěným
zrakem: "A přesel duch před tváří mou a
slyšel jsem lehký

dech a chlupy se mi jeřily na těle."

Při této ponuré četbě zakusil pocit slepce,
jenť cítí, jak ho píchá hřl, kterou sebral na
cestě.

Kolena mu poklesla a zhroutil se na
dlařbu, vzpomínaje na tu, která dnes
zemřela. Cítil, jak

mu mozkiem táhne a valí se tolik
příšerného kouře, ře se mu zdálo, ře jeho
hlava se stala

jedním z pekelných komínt.

Zřstal patrně dlouho v této poloze, v hlavě

prázdný, zdrcený a bezmocný pod rukou
zlého

ducha. Konečně se mu vrátilo trochu sil a
napadlo ho, aby se uchýlil do věže k
svému

věrnému Quasimodovi. Vstal, a poněvadž
měl strach, vzal si lampičku breviáře, aby
si

posvítil. Byla to svatokrádež, ale takové
maličkosti už nedbal.

Stoupal zvolna po větních schodech,
naplněn skrytou hrůzou, kterou tajemné
světlo jeho

lampičky, stoupající tak pozdě od okénka
k okénku až k vrcholku věže, šířilo jistě i
na

osamělé chodce na kostelním náměstí.

Pojednou ucítil na tváři jakýsi chlad a
stanul ve dveřích nejvyšší galerie. Vzduch
byl studený;

po nebi pluly mraky, jejichž široké bílé
okraje přes sebe přečnívaly a na koncích
se lámaly,

jako když puká v zimě zamrzlá řeka. Srpek
měsíce, utonulý uprostřed mraků, vypadal
jako

nějaká nebeská lodice, jež uvázla ve
vzdušných ledovcích.

347

Podíval se dolů a chvíli pozoroval
mřížovím sloupků, které spojuje obě věže,

mlčelivou

spoustu pařížských střech, zastřených v
dálce závojem mlh a kouře, špičatých a
nespočetných, natlačených těsně k sobě a
maličkých jako vlnky klidného moře za
letní noci.

Matné světlo měsíce dodávalo obloze i
zemi popelavý nádech.

V tu chvíli zazněl ostrým a křaplavým
hlasem orloj. Odbíjela pětlnoc. Kněz si
vzpomněl na

poledne. Vracela se dvanáctá hodina.
"Ach!" řekl si docela tiše, "ted' už je jistě
studená!"

Najednou mu závan větru zhasil lampu a

skoro současně se mu na protějším rohu
věže zjevil

jakýsi stín, cosi bílého, postava, žena.
Zachvěl se. Vedle ženy stála kozička, jeť
vyrážela svtj

mekot spolu s posledním dozníváním
hodin.

Měl ještě sílu podívat se. Byla to ona.

Byla bledá, byla smutná. Vlasy jí spadaly
na ramena jako ráno. Ale na krku už
neměla provaz,

ruce neměla svázaný. Byla volná, byla
mrtvá.

Oblečena byla bíle a na hlavě měla bílý
závoj.

Šla zvolna k němu, hledíc do nebe.
Zázračná koza ji následovala. Cítil se jako
zkamenělý a

příliš těžký, aby prchl. Při každém jejím
kroku dopředu udělal jeden dozadu, to
bylo vše.

Vrátil se tak pod temnou klenbu schodiště.
Mrazilo jej při pomýšlení, že možná i ona
sem

přijde; kdyby -to udělala, zemřel by
hrtzou.

Došla vskutku až ke dveřím na schodiště,
několik okamžiků se tu zastavila, podívala
se

upřeně do tmy, leč kněze zřejmě neviděla,
přešla. Zdála se mu větší než za živa; viděl

měsíc

skrze její bílý šat, slyšel její dech.

Když přešla, začal po schodech sestupovat
zpět tak pomalu, jak to viděl u přízraku,
připadáje

si sám jako přízrak, vyjevený, se
zježenými vlasy, zhaslou lampu stále v
ruce; a jak tak

sestupoval po točitých schodech, slyšel
zřetelně v uchu hlas, který se smál a
opakoval:

"A přešel duch před tváří mou a slyšel
jsem lehký dech, a chlupy se mi zježily na
těle."

Hrbatý, jednooký, kulhavý

Každé středověké město, a ve Francii
každé město až do Ludvíka XII., mělo své
asyly.

Uprostřed záplavy trestních zákonů a
barbarského soudnictví, v nichž se přímo
popilo Staré

město, byly tyto asyly jakýmsi ostrovy,
které čněly nad hladinu lidské
spravedlnosti. Každý

zločinec, který se na ně dostal, byl
zachráněn. V obvodu města bylo skoro
tolik asylů, jako

popravišť. Dvě zla, zneužití beztrestnosti a
zneužití trestu, pokoušela se tu vzájemně
se

opravovat. Právo asylu měly královské a knížecí paláce a zejména chrámy. Někdy bylo celé

město prohlášeno na přechodnou dobu za útočiště, bylo-li je třeba znovu zalidnit. Roku 1467

učinil Ludvík XI. asyl z celé Paříže.

Jakmile zločinec vkročil do asylu, byl nedotknutelný; musel se však mít na pozoru, aby z

něho nevyšel. Učinil-li jediný krok ze svatyně, zapadl opět do proudu. Kolo, šibenice, mu-

čidla hlídkovaly pečlivě kolem asylu a číhaly bez přestání na svou kořist jako ťraloci kolem

lodí. Bylo možno vidět odsouzence, kteří takto šedivěli v klášteřích, na schodech paláce, v

hospodářství některého opatství nebo v předsíni chrámu. A tak byl asyl právě takovým

vězením jako každé jiné. Někdy se stávalo, že slavnostním rozhodnutím nejvyššího

soudního dvora byl asyl zrušen a odsouzenec vrácen katovi, ale to bylo zřídka. Nejvyšší

soudní dvory se bály biskupů, a když se právníci a kněží do sebe pustili, talár se proti klerice

neprosadil. Někdy však přece, jako v případě vraha pařížského kata Jana Malého

nebo v

případě Emeryho Rousseaua, vraha Jana Vallereta, pomínula spravedlnost církev a přikročila i

přes ni k výkonu svých rozsudků. Ale běda tomu, kdo rukou ozbrojenou znesvětil asyl, nebyl-

li tu rozsudek nejvyššího soudního dvora. Jest známo, jakou smrtí sešel Robert z Cler-montu,

-maršálek francouzský, a Jan ze Chálons, maršálek champagneský, a přece šlo jen o jakéhosi

Perrina Marca, sluhu jatého směnámíka, bídného vraha. Ale oba maršálové vypáchili dveře

chrámu svatého Méry. A to byla
hanebnost.

349

K těmto asylům se pojila taková úcta, že se
podle tradice často přenášela i na zvířata.
Když se

jelen pronásledovaný Dagobertem utekl
ke hrobu svatého Diviše, smečka psů, jak
vypravuje

Aymoin, rázem se zastavila a jen štěkala.

V kostelích mívali obyčejně k přijetí
prosebníků připravenou malou světničku.
Roku 1407

jím dal Mikuláš Flamel vystavět pod
klenbou chrámu svatého Jakuba U jatek

světničku,

která stála 4 libry, 6 soldt a 16 pařířských denárt.

V chrámu Matky Boří to byla komtrka v podkroví postranní lodi pod opěrnými oblouky

naproti klášteru, právě v místě, kde si řena nynějšího hlídače zřídila zahrádku, jeř se podobá

visutým zahradám babylonským jako salát palmě, jako domovnice Semiramidě.

Tam po divokém a vítězném běhu po větích a galeriích uložil Quasimodo Esmeraldu. Pokud

běřel, nemohla zpola spící a zpola bdící

dívka přijít k sobě a cítila jen, jak stoupá
do vzduchu,

jak se v něm vznáší, jak jím letí, jak ji
něco vyzdvihuje nad zem. Chvillemi
zaslechla hlučný

smích a hřmot-ný hlas Quasimodtv;
pootevřela oči; tu viděla matně pod sebou
Paříž jako

červenou a modrou mosaiku s jejími
tisícerými břidlicovými a prejzovými
střechami a nad

hlavou strašlivou a veselou tvář
Quasimodovu. Tu se jí víčka zase zavřela.
Myslila, že vše je

skončeno, že byla popravena, když byla v
bezvědomí, a že si pro ni přišel a nyní ji

odnáší

nestvtrný duch, jenž řídil její osud.

Neodvátla se na něj pohlédnout a vtbec se nebránila.

Ale když ji rozcuchaný a udýchaný zvoník složil v komtrce asyly, když cítila, jak jeho hrubé

ruce jemně uvolňují provaz zaříznutý do paťi, zakusila onen zvláštní otřes, jímž se vízem

probouzejí cestující lodi, která se náhle zastaví uprostřed temné noci. Také její myšlenky se

probouzely a vracely jedna za druhou. Viděla, že je v chrámu Matky Boží, vzpomněla si, že

byla vyrvána z rukou katových, že
Phoebus ťije, že Phoebus ji už nemiluje. Ty
dvě představy,

z nichž druhá vnesla tolik trpkosti do
první, měla ubohá odsouzená současně
před očima.

Obrátila se ke Quasimodovi, který stál
před ní a naháněl jí strach, s otázkou:
"Proč jste mě

zachránil?"

350

Díval se na ni úzkostlivě, jako by se snažil
uhodnout, co mu říká. Opakovala svou
otázku. Tu

pohlédl na ni nevýslovně smutně a uprchl.

Byla ohromena.

Za chvíli se vrátil s balíkem a položil jí ho k nohám. Byly to šaty, které soucitné ženy položily

pro ni na práh kostela. Tu pohlédla na sebe a zarděla se, když viděla, že je skoro nahá. Život

se jí navracel.

Zdálo se, že i Quasimodo pocítuje něco z toho studu. Zastřel si oko svou širokou dlaní a opět

odešel, avšak zvolna.

Rychle se oblekla. Byly to bílé šaty s bílým závojem, šat no-vicky z nemocnice.

Sotva se ustrojila, spatřila přicházet Quasimoda. V jedné ruce nesl koš, v druhé
tíněnkou. V

koši byla láhev, chléb a trochu potravin.
Postavil koš na zem a řekl: "Jezte."
Prostřel téněnkou na dlažbu a řekl: "Spěte."
Zvoník jí donesl své vlastní jídlo a vlastní
lože.

Cikánka k němu zvedla oči, aby mu
poděkovala, ale nemohla ze sebe vypravit
ani slova. Ten

ubožák byl opravdu hrozně šeredný.
Svěsila hlavu a otřásla se hrtzou.

Tu jí řekl: "Naháním vám strach? Jsem
velmi ošklivý, že? Nedívejte se na mne,
jen mě

poslouchajte. Ve dne ztstanete tady, v noci se mřtete procházet po celém kostele. Ale

nevycházejte z kostela ani ve dne, ani v noci. Byla byste ztracena. Zabili by vás a já bych

umřel."

Zdvihla dojata hlavu, aby mu odpověděla. Zmizel. Byla opět sama, přemýšlejíc o zvláštních

slovech této skoro obludné bytosti, dojata zvukem jeho hlasu, tak drsného, a přece tak

něžného.

Pak si prohlížela svou komtrku. Byla to světnička nějakých šest stop dlouhá i

široká, s malým

okénkem a dveřmi v mírně nakloněné
střeše z plochých kameň. Připadalo jí, že
četné

okapové chrliče v podobě rtzných zvířat
se sklánějí kolem ní a natahují krk, aby ji
viděly

okénkem. Na kraji střechy viděla vršky
tisíct komínt, jimiť před jejíma očima
vystupoval

kouřné všech ohňt Paříťe. Smutná
podívaná pro ubohou cikánku, nalezence,
nešťastnou

bytost bez vlasti, bez domova, bez krbu.

V okamžiku, kdy si připomněla palčivěji
než jindy svou opuštěnost, ucítla, jak se jí
chlupatá

a vousatá hlava otírá o ruce a kolena.
Zachvěla se (všechno ji teď děsilo) a
podívala se. Byla

to ubohá koza, čiperná Džali, jež utekla
stráctem ve chvíli, kdy Quasimodo
rozprášil

Charmoluovu četu, a která se téměř již
hodinu lísala u jejích nohou, aniž se jí
podařilo

vymámit jediný pohled. Cikánka ji celou
zlíbala. "F Džali," řekla, "jak jsem na tebe
zapomněla! Tak ty myslíš stále na mne!
Ty nejsi nevděčná!" Současně jako kdyby
neviditelná

ruka pozvedla zívali, které tak dlouho potlačovalo slzy v jejím srdci, dala se do pláče, a jak jí tekly slzy, cítila, že s nimi odplývá i to, co bylo nejpálčivější ,a nejtrpčí v její bolesti.

Když nastal večer, zdála se jí noc tak krásná a měsíc tak něžný, že obešla ochoz nad

chrámem. Pocítila jakési ulehčení, tak se jí zdála země klidná z té výše.

III

Hluchý

Když se druhý den ráno probouzela, zpozorovala, že spala. Tato prostá skutečnost ji

překvapila. Již dávno si odvykla spát.
Okénkem k ní vnikal veselý paprsek
ranního slunce a

dopadal jí na tvář. Současně se sluncem
viděla v okénku něco, co ji zděsilo,
nešťastnou tvář

Quasimodovu. Bezděčně zavřela opět oči,
ale marně. Zdálo se jí, že rtovými víčky
vidí stále

tu masku jednookého a kolozubého
skřítka. Vtom zaslechla, majíc stále oči
zavřeny, drsný

hlas, který říkal velmi nětně:

"Nebojte se. Jsem váš přítel. Přišel jsem,
abych vás viděl spát. Nevadí vám to, že,
když se

přijdu podívat, jak spíte? Co vám na tom
sejde, že jsem zde, když máte zavřené oči?
Ted'

odejdu. Pohled'te, stoupl jsem si za zed'.
Mťtete zase otevřít oči."

Ještě lítostivější neť tato slova byl tón,
jímt' byla pronesena. Cikánka s dojetím
otevřela oči.

Skutečně jiť nestál u okénka. Šla k okénku
a viděla ubohého hrbáče bolestně a

352

odevzdaně schouleného v rohu zdi.
Pokusda se přemoci odpor který v ní
vzbuzoval. "Pojd'te

sem řekla mu mimi. Podle pohybt'

cikánčiných rtů se Quasimodo domníval ze
ho vyhání.

Vstal tedy a pomalu, kulhavě a se
svěšenou hlavou odcházel, aniž se odvážil
pozvednout k

dívce oči plné zoufalství. "Pojďte sem
přece," zvolala. Ale Quasimodo se Ťale
vzdaloval. Tu vyskočila ze své komůrky,
bezela za ním a vzala ho za ruku. Pod
jejím dotekem se

Quasimodo zachvěl na všech údech.
Zdvihl k ní prosebně oči, a když viděl ze
ho vede k

sobě, zazářila jeho tvář radostí a něhou.
Chtěla ho zvést do své komůrky, ale
zůstal umíněně

stát na prahu.

"Ne, ne," prohlásil, "výr nevstupuje do skřivánčího, hnízda." .

f mf

Tu se schoulila pťvabně na své lťtko vedle kozy, která ji spala u nohou. Oba dva zťstali

chvíli nehnutě, mlčky se dívající, on na tolik krásy, ona na tolik ošklivosti.

Kaťdým

okamťikem pozorovala na Quasimodovi další ohyzdnost. Její zrak těkal od křivých kolen k

hrbatým zádťm, od hrbatých zad k jedinému oku. Nemohla pochopit, ťe se

mtě vyskytnout

bytost tak nemožně utvořená. Avšak v celém tom zjevu bylo tolik smutku .a něhy, že si na něj

počala zvykat.

On první přerušil mlčení. "Řekla jste mi tedy, abych se vrátil?"

Přikývla a řekla: "Ano."

Porozuměl tomuto kývnutí. "Bohužel," řekl, jako by váhal s dokončením, "jsem ... jsem hluchý."

"Neboťáku!" zvolala cikánka s výrazem laskavého soucitu.

Pousmál se bolestně. "Myslíte si, že mi

ještě tohle chybělo, že? Ano, jsem hluchý.
Tak to se

mnou vypadá. Je to strašné, není-liž
pravda? A vy jste tak krásná!"

V neboťákově hlasu byl tak hluboký pocit
vlastní bídy, že neměla síly říci jediné
slovo. Nebyl

by je ostatně slyšel. Pokračoval:

"Nikdy jsem neviděl svou ošklivost jako
nyní. Když se srovnám s vámi, lituji sám
sebe, že

jsem takový bídný a nešťastný netvor.
Musím vám připadat jako zvíře, vidíte? —
Vy jste

sluneční paprsek, krtpěj rosy, ptačí zpěv.

— A já jsem

353

něco strašlivého, ani člověk, ani zvíře,
něco tvrdšího, pošla-panějšího a
beztvárnějšího než

kamínek."

Tu se začal smát nejzoufalejším smíchem
na světě. Pokračoval:

"Ano, jsem hluchý. Ale budete se mnou
mluvit posunky a znameními. Mám pána,
který se

mnou takto mluví. A pak, poznám rychle
vaše přání podle pohybu vašich rtů, podle
vašeho

pohledu."

"Nuže," začala s úsměvem, "povězte mi, proč jste mě zachránil?"

Díval se na ni pozorně, když mluvila.

"Rozumím," odpověděl, "ptáte se mě, proč jsem vás zachránil. Zapomněla jste na bídáka, který se vás jedné noci pokusil unést, ale kterému jste hned příštího dne pomohla na tom

jejich hanebném pranýři. Tu kapku vody a trochu soucitu vám nezaplatím ani svým životem.

Vy jste zapomněla na onoho bídáka, ale on si vzpomněl."

Naslouchala mu s hlubokým pohnutím. Ve

zvoníkově oku vytryskla slza, ale neskanula.

Považoval asi za věc cti, aby ji potlačil.

"Poslyšte," začal opět, když se už nebál, že ona slza skane, "máme zde velmi vysoké věže; člověk, který by s nich spadl, byl by mrtev dříve, než by se dotkl dlažby; ať se vám zlíbí,

abych odtud spadl, nemusíte promluvit ani slovo, jediný pohled postačí."

Pak vstal. Tento pitvorný tvor vzbuzoval v cikánce, jakkoli sama byla nešťastná, přece jakýsi

soucítí. Pokynula mu, aby zůstal.

"Ne, ne," řekl. "Nesmím zůstat příliš

dlouho. Necítím se dobře. Jen ze soucitu neodvracíte oči.

Přijdu někam, odkud vás uvidím, aniž byste mě viděla. To bude lepší."

Vytáhl z kapsy maličkou kovovou píšťalku. "Tu máte," řekl, "ať mě budete potřebovat, ať

budete chtít, abych přišel, ať nebudete mít ze mne příliš velkou hrůzu, zapískáte. To písknutí slyším."

Položil píšťalku na zem a uprchl.

Hlína a křišťál

Dny ubíhaly.

Do duše Esmeraldiny se vracel pozvolna klid. Přílišná bolest právě tak jako přílišná radost

jsou prudké vzněty, jeť mají krátké trvání. Lidské srdce nemůže dlouho setrvat v krajnostech.

Cikánka trpěla tolik, že jí ze všeho zůstal jen pocit úžasu.

S bezpečím se jí vrátila naděje. Byla mimo společnost, mimo život, ale cítila neurčitě, že by

snad nebylo nemožno se tam vrátit. Byla jako mrtvá, jeť má pro všechny případ klíč

od svého

hrobu.

Cítala, jak se od ní zvolna vzdalují
strašlivé obrazy, které ji tak dlouho
trýznily. Všechny

ohyždné přízraky, Pierrat Torterue, Jakub
Charmolue, všechny, ba i kněz, mizely jí z
mysli.

A pak, Phoebus ťil, byla si tím jista, viděla
ho. Ťivot Phoe-bťv jí byl vším. Po řadě
osudných

otřesť, pod nimiť se vše v jejím nitru
zhroutilo, našla ve své duši neotřesenu jen
jednu věc,

jeden cit, svou lásku ke kapitánovi. Neboť

lásky je jako strom, roste sama od sebe,
zapouští

hluboko kořeny do celé naší bytosti a
zelená se často dál na zříceninách našeho
srdce.

A nevysvětlitelné je, že čím je tato vašeň
slepější, tím je houževnatější. A nikdy
není pevnější,

než když není podložena rozumnými
důvody.

Esmeralda nemyslela zajiště na kapitána
bez trpkosti. Bylo jistě hrozné, že snad i on
byl

oklamán, že uvěřil té nemožné věci a že se
snad mohl domnívat, že rána dýkou
pocházela od

té, jeť by za něj dala tisíckrát ťivot. Konec
koncť mu to nemusela příliš zazlívát; coť
se

nepřiznala k svému zločinu? Coť
nepodlehla^ slabá ťena, mučení? Všechna
vina byla na ní.

Měla si raději nechat vyrvat nehty neť
takové slovo. Ostatně kdyby zase uviděla
Phoebe jen

jedinkrát, jen na minutku, sta-cilo^by jistě
slovíčko, jediný pohled, aby ho vyvedla z
omylu-a

přivedla opět k sobě. Nepochybovala o
tom. Proto také

'i

ne-

355

myslela na mnoho podivných věcí, na
náhodnou přítomnost Phoebovu při jejím
veřejném

pokání a na dívku, která byla s ním. Byla
to nepochybně jeho sestra. Byl to
nesmyslný

výklad, ale spokojila se jím, neboť
potřebovala věřit, že Phoebus ji stále
miluje, že miluje jen

ji. Což jí to nepřísahal? Potřebovala víc ve
své prostotě a důvěřivosti? A pak, což v
celé té

záležitosti nebyly okolnosti spíše proti ní

neť proti němu? Čekala tedy. Doufala.

Kromě toho byl kostel, ten prostorný chrám, který ji obklopoval se všech stran, který bděl

nad její bezpečností a chránil ji, sám o sobě nejvyšším utěшитelem. Slavnostní linie této

stavby, náboťný vzhled všech předmětů, jeť dívku obklopovaly, zboťné a jasné myšlenky,

jeť takřka vycházely ze všech pórtů těch kamentů, to vše na ni bezděčně působilo. Budovou

zněly tět zvuky tak velebné a majestátní, že konejšily její nemocnou duši. Jednotvárný zpěv

kněží při bohoslužbách, odpovědi lidu
kněžím, někdy nezřetelné, někdy hřímavé,
harmonické chvění oken, varhany
hlaholící jako sto trubek, tři zvonice, které
bzučí jako úly

rojících se včel, celý ten orchestr, z něhož
tryskala gigantická škála tónů, neustále
stoupající a klesající od davu ke zvonici,
to vše ohlušovalo její paměť, její
obraznost, její bolest.

Obzvláště ji ukolébávaly zvony. Jako by ji
ty mohutné nástroje zaplavovaly velikými
vlnami

silného magnetismu.

A tak ji každý východ slunce našel
klidnější, zotavenější, méně bledou. A jak

se její vnitřní

rány zacelovaly, rozkvétala na jejím
obličeji opět spanilost a krása, tentokrát
však odušev-

nější a vyrovnanější. Vracela se jí také
její bývalá povaha, b-a i něco z její
veselosti, její

hezký pošklebek, láska ke koze, záliba ve
zpěvu, stydlivost. Ze strachu, aby ji
některý

obyvatel sousedních podkroví neviděl
okénkem, oblékala se ráno starostlivě v
koutě své

komůrky.

Když jí při vzpomínkách na Phoeba zbylo

trochu času, myslila někdy na Quasimoda.
To bylo

jediné pouto, jediný vztah, jediný styk s
lidmi a se životem, který jí ještě ztstal.
Ubohá! Byla

vyloučena ze světa víc než Quasimodo.
Vtbec nechápala toho podivného přítele,
kterého jí
náhoda seslala.

356

Často si vyčítala, že nemá vděčnosti, 'jeť
zavírá oči, ale rozhodně si nemohla na
ubohého

zvoníka zvyknout. Byl příliš ohyzdný.

Píšťalku, kterou jí dal, nechala na zemi.
To však Quasimodovi nevadilo, aby se v
prvních

dnech občas neukázal. Snažila se
všemožně, aby se neodvracela s přílišným
odporem, když jí

přinášel koš s potravinami nebo džbán s
vodou, on si však všiml nejnepatrnějšího
pohybu

tohoto druhu a pak smutně odcházel.

Jednou přišel v okamžiku, kdy hladila
Džali. Stál chvíli zamyšleně před pětibabnou
skupinou

cikánky s kozičkou, a potřásaje svou
tětškou a znetvořenou hlavou, řekl
konečně: "To je mé

neštěstí, že se ještě příliš podobám
člověku. Chtěl bych být docela zvířetem
jako ta koza."

Pohlédla na něho udiveně.

Odpověděl na tento pohled: "Ó, vím dobře
proč." A odešel.

Jindy se objevil ve dveřích komůrky (kam
nikdy nevstupoval) v okamžiku, kdy
Esmeralda

zpívala starou španělskou baladu, jejíž
slovům nerozuměla, ale která jí utkvěla v
sluchu,

neboť jako dítě ji cikánky touto písní
ukolébávaly. Při pohledu na tento šeredný
obličej, který

se jí zjevil náhle uprostřed písně, dívka se
zarazila s posunkem bezděčného leknutí.

Nešťastný zvoník padl na prahu dveří na
kolena a sepjal prosebně své velké,
neforemné ruce.

"Ach," pravil bolestně, "zapřísahám vás,
pokračujte a neodhánějte mě!" Nechtěla
ho $Za^{TM\circ TM}t>$ a ce^a se chvějíc,
pokračovala ve své romanci. Její zděšení
se postupně přece jen

rozptýlilo, zpívala dál a zcela se[^] poddala
náladě zádušné a unylé melodie.

Quasimodo

zůststal na kolenou, s rukama sepjatýma
jako při modlitbě, pozorný, se zatajeným
dechem, s

pohledem upřeným na zanci cikánčiny
oči. Člověk by řekl, že poslouchal její
píseň v jejich

očíh.

Jindy zase přišel k ní s rozpačitým a
nesmělým výrazem v tvari. Poslyšte," řekl
s námahou,

"chci vám něco říci." Naznačila mu, že
poslouchá. Tu začal vzdychat, pootevřel
rty, jako by každým okamžikem chtěl
promluvit, pak na ni

357

pohlédl, zavrtěl hlavou a pomalu se
vzdaloval, zanechávaje cikánku v úřasu.

Mezi podivnými postavami vytesanými ve

zdi byla jedna, kterou si obzvláště oblíbil
a s níť,

jiak se zdálo, vyměňoval často bratrské
pohledy. Jednou cikánka zaslechla, jak jí
říká: "Och, ťe nejsem z kamene jako ty!"

Jednoho rána konečně přistoupila
Esmeralda ať k okraji střechy a dívala se
na náměstí přes

špičatou střechu kostela svatého Jana
Okrouhlého. Quasimodo stál za ní. Sám se
tak stavěl,

aby dívku pokud možno ušetřil
nepříjemného pohledu na sebe. Najednou
se cikánka zachvěla,

v jejích očích zazářila zároveň slza a
záblesk radosti. Klekla na okraj střechy a

vztáhla

úzkostlivě ruce k náměstí volajíc:
"Phoebe! Pojd'! Pojd'! Slovo, slovíčko, ve
jménu nebes!

Phoebe! Phoebe!" Její hlas, obličej,
pohyby, celá její bytost měla srdcervoucí
výraz

trosečníka, jenž dává znamení lodi plující
vesele v záři slunečních paprsků daleko na
obzoru.

Quasimodo se nachýlil nad náměstí a
viděl, že předmětem této něžné a horoucí
modlitby je

mladý muž, kapitán, krásný jezdec celý se
třpytící zbrojí a ozdobami, který cválal v
pozadí

náměstí a zdravil chocholem krásnou
dámu usmívající se na balkoně. Ostatně
důstojník

neslyšel volání nešťastné dívky. Byl příliš
daleko.

Ale hluchý ubožák slyšel. Hrud' se mu
vzedmula hlubokým povzdechem. Obrátil
se. Srdce

mu překypovalo zadrženými slzami, jeho
pěsti se křečovitě sevřely na hlavě, a když
je zase

odtáhl, měl v každé ruce hrst ryšavých
vlast.

Cikánka si ho vůbec nevšíkala. Řekl
zticha, skřípaje zuby: "Proklatě! Takhle
tedy má člověk

vypadat! Stačí být krásným napovrch!"

Ona však stále klečela a volala neobyčejně
vzrušeně: "Hle, teď sestupuje s koně! —
Přijde do

toho domu! — Phoebe! — Neslyší mě! —
Phoebe! — Jak je ta žena zlá, že s ním
mluví

zároveň se mnou! — Phoebe! Phoebe!"

Hluchý ji pozoroval. Rozuměl této
němohře. Oko ubohého zvoníka se zalilo
slzami, nenechal

však ani jedinou skanout. Náhle ji jemně
zatahal za lem rukávu. Obrátila

se. Tvářil se klidně. Řekl jí: "Chcete, abych pro něj došel?"

Vykřikla radostí. "Ó ano, jdi, jděte; běž, rychle! Toho kapitána, toho kapitána, přiveďte mi ho! Budu tě mít ráda!" Objímala mu kolena. Nemohl se udržet, aby nepotřásl bolestně

hlavou. "Přivedu vám ho," řekl slabým hlasem. Pak odvrátil hlavu a řítil se dlouhými kroky na schodiště, zalykaje se slzami.

Když doběhl na náměstí, viděl už jen krásného koně, přivázaného u vrat domu

Gondelaurierových. Kapitán tam právě vstoupil.

Vzhlédl ke střeše kostela. Esmeralda byla

stále na témž místě, v téže poloze. Smutně
na ni

zakýval. Pak se opřel o jeden z patníků u
vrat Gondelaurierových, rozhodnut čekat,
ať kapitán

vyjde.

V domě Gondelaurierových byl jeden z
těch slavnostních dnů, jež předcházejí
svatbě.

Quasimodo viděl mnoho lidí vcházet a
nikoho vycházet. Občas se podíval ke
střeše. Cikánka

se nehýbala víc než on. Přišel čeledín,
odvázal koně a odvedl ho do stáje.

Tak strávili celý den. Quasimodo na

patníku, Esmeralda na střeše a Phoebus
bezpochyby u

nohou Lilie.

Konečně nastala noc; noc bez měsíce, noc
tmavá. Quasimodo marně upíral zrak na

Esmeraldu; byla už jen bílou skvrnou v
soumraku; pak ničím. Vše zmizelo, vše
bylo černé.

Quasimodo viděl, jak se odshora dolt
všechna okna domu Gondelaurierových
osvětlují.

Viděl, jak se osvětlují ostatní okna na
náměstí jedno za druhým; viděl je také až
do

posledního shasínat, neboť zůstal celý

večer na svém stanovišti. Dřstojník
nevycházel. Když

se poslední chodci vrátili domů, když
všechna okna ostatních domů pohasla,
zůstal

Quasimodo zcela sám, v úplné tmě.
Náměstí u chrámu Matky Boží se tehdy
neosvětlovalo.

^Ale okna domu Gondelaurierových
zůstala osvětlena i po půlnoci. Quasimodo,
nehybný a

pozorný, viděl, jak se na pestrobarevných
oknech míhá množství živých a tančících
strnu

Kdyby nebyl hluchý, byl by slyšel, jak
postupně utíchal hluk usínající Paříže a

jak se čím dál

zřetelněji ozýval

359

slavnostní šum, smích a hudba uvnitř
domu Gondelaurie-rových.

K jedné hodině noční počali se hosté
rozcházet. Quasimodo je všechny
pozoroval, zahalen

tmou, jak procházejí pochodněmi
osvětleným prťjezdem. Tádny z nich nebyl
kapitán.

Byl pln smutných myšlenek; chvílemi
hleděl do prázdna jako lidé, kteří se nudí.
Velké černé,

těžké mraky, roztrhané a děravé, visely
jako visuté rohoře z krepu pod hvězdnatou
klenbou

noci. Řekli byste pavučiny nebeské báně.

V jedné z takových chvil spatřil pojednou,
jak se tajemně otevírají dveře na balkon,
jehož

kamenné zábradlí se rýsovalo nad jeho
hlavou. Křehké skleněné dveře propustily
dvě osoby a

zase se za nimi nehlučně zavřely. Byl to
muž a žena. Jen s námahou poznal konečně

Quasimodo v muži krásného kapitána a v
ženě mladou dámu, kterou viděl ráno s
téhož

balkonu vítat děstojníka. Náměstí bylo úplně temné a dvojité karmazinová záclona, jeť se

opět shrnula, jakmile se dveře zavřely, nepropouštěla z pokoje na balkon skoro řádné světlo.

Pokud mohl soudit náš hluřec neslyšící ani jediné jejich slovo, byli mladý muž a dívka

zabrání do velmi děvěrného a něťného rozhovoru. Zdálo se, ře dívka dovolila děstojníku, aby

ji objal kolem pasu, a ře se velmi chabě bráníla jeho polibku.

Quasimodo byl zezdola svědkem této scény, tím pťvabnější na pohled, ře nebyla

pro oči

určena. Pozoroval trpce to štěstí, tu krásu.
Vždyť i v tomto ubožákovi se ozývala
příroda, a

jeho páteř, třebaže strašně zkřivená,
nezachvívala se c nic méně než každá jiná.
Přemýšlel o

lidském údělu, který mu Prozřetelnost
prisoudila, o tom, že teny, láska, rozkoš
mu budou

věčně na očích a že se bude vždycky jen
dívat na štěstí druhých. Ale nejvíc mu při
této

podívané rozdíralo srdce a přidávalo
rozhořčení k jeho lítosti pomyslení, jak by
asi trpěla

cikánka, kdyby to viděla. — Pravda, noc byla tmavá, Esmeralda, i kdyby zůstala na místě

(nepochyboval o tom), byla příliš daleko a on sám mohl stěží rozeznat milence na balkoně. To

ho utěšovalo.

Mezitím se jejich zábava stávala stále živější. Zdálo se, že

360

mladá dáma prosí důstojníka, aby od ní víc neřádal. Quasimodo rozeznával z toho všeho jen

krásné sepjaté ruce, úsměvy promíšené slzami, dívčiny pohledy k hvězdám a

řhavé

kapitánovy oči, vzhlížející k ní.

Na štěstí, neboť dívka počínala v boji již ochabovat, otevřely se náhle dveře na balkon a

objevila se stará dáma: kráska vypadala zmateně, důstojník se tvářil rozmrzele a všichni tři se

vrátili dovnitř.

Po chvilce zadupal v prťjezdu kůň a zářící důstojník, zahalený pláštěm, projel rychle kolem

Quasimoda.

Zvoník ho nechal zajet za roh ulice, pak

vyrazil za ním s hbitostí opice a zvolal:
"Hej,

kapitáne!"

Kapitán se zastavil.

"Co mi chce ten darebák," zabručel, když spatřil ve tmě tu klátivou postavu běžící klopýtavě k němu.

Quasimodo zatím doběhl k němu a chytil odvážně koně za uzdu. "Pojďte se mnou, kapitáne,

někdo chce s vámi mluvit."

"U všech rohatých!" zahučel Phoebus,
"kde se tu vzal ten ohyzdný rozčepýřený pták, zdá se mi, že jsem ho už někde viděl. Holá, kmotře, nechtěl bys pustit uzdu

mého koně?"

"Kapitáne," odpověděl hluchý, "ani se mě nezeptáte kdo?"

"Říkám ti, abys pustil mého koně," opáčil Phoebus netrpělivě. "Co chce ten čerchmanský chlap, že se věší na ohlávku mého oře? Myslíš, že je můj kůň šibenice?"

Quasimodo neještě nepustil uzdu, ale chystal se obrátit koně nazpět. Nemohl si vysvětlit

kapitánův odpor, a řekl mu proto rychle: "Pojďte, kapitáne, nějaká žena na vás čeká." A s námahou dodal: "Žena, která vás miluje." ^ "Ty ničemo," řekl kapitán, "ty si myslíš, že jsem povinen jít ke všem ženám, které mě milují nebo to říkají? — A co když je ti náhodou

podobná, ty kulichu? — Řekni té, která tě posílá, že se budu ženit, a ať jde k čertu!"

"Poslyšte," zvolal Quasimodo domnívaje se, že jediným slovem přemůže jeho váhání,

"pojd'te, milostivý pane! Te to cikánka, kterou znáte."

Toto slovo učinilo na Phoeba vskutku mocný dojem, avšak

361

ne toho druhu, jak hluchý očekával. Vzpomeňme si, že náš dvorný důstojník se vzdálil s Lilií

několik okamžiků před tím, než Quasimodo zachránil odsouzenou z rukou Charmo-

luových.

Od té doby se při všech svých návštěvách u Gonde-laurierových chránil mluvit o této řeně, na

kerou po všem tom vzpomínal nerad. A Lilie nepovažovala také za vhodné říci mu, že

cikánka řije. Phoebus se tedy domníval, že ubohá "Similar" je už měsíc nebo dva mrtva.

Mimo to mysli kapitán už chvíli na hlubokou temnotu noci, nadpřirozenou ošklivost a

hrobový hlas podivného posla i na to, že pŕlnoc minula, že ulice je opuřtěná jako onoho

večera, kdy ho oslovil zamračený mnich, a
že jeho ktn při pohledu na Quasimoda
supí.

"Cikánka!" zvolal skoro poděšen. "No
tohle, přicházíš snad s onoho světa?"

Položil ruku na jílec svého mečíku.

"Rychle, rychle!" řekl hluchý a pokoušel
se koně odvléci. "Tudy!"

Phoebus mu zasadil prudkou ránu botou
do prsou.

Quasimodovo oko zajiskřilo. Přikrčil se,
aby se na kapitána vrhl. Pak se ovládl a
řekl: "Jak

jste šťasten, že máte někoho, kdo vás
miluje!"

Zdrazil slovo "někoho", pustil koni uzdu a řekl: "Jed'te!"

Phoebus bodl koně a zaklel. Quasimodo se díval, jak mizí v temné ulici. "Ach!" povzdychl si tiše hluchý ubožák, "tohle odmítnout!"

Vrátil se do chrámu Matky Boží, rozsvítil lampu a stoupal po schodech do věže.
Cikánka

byla, jak tušil, stále na témtž místě. Hned jak ho spatřila, běžela k němu. "Sám!" zvolala, spínajíc bolestně své krásné ruce.

"Nemohl jsem ho najít," odpověděl Quasimodo chladně.

"Měls na něj čekat celou noc!" pokračovala rozhorleně.

Viděl její hněvivý posunek a pochopil výčitku.

"Po druhé ho budu hlídat lip," řekl se skloněnou hlavou.

"Jdi pryč!" řekla mu.

Opustil ji. Byla s ním nespokojena. Snesl by od ní raději

362

křivdu, než by ji zarmoutil. Všechnu bolest si ponechal pro

Od toho dne ho cikánka neviděla. Přestal docházet do její komůrky. Nanejvýš zahlédla někdy

na vrcholku věže zvoníkovu tvář, jak na ni

teskně hledí. Ale jakmile ho zpozorovala,
zmizel. ,11/1

Musíme říci, že byla dobrovolnou
nepřítomností ubohého hrbáče málo
zarmoucena. V hloubi

srdce mu za to byla vděčná. Ostatně
Quasimodo si nedělal v tomto ohledu
iluse.

Neviděla ho již, ale cítila kolem sebe
přítomnost dobrého ducha. Její zásoby
potravin byly

obnovovány neviditelnou rukou, zatím co
spala. Jednoho rána našla na svém okně
klec s

ptáky. Nad oknem její komůrky byla

socha, které se bála. Nejednou to projevila
v

Quasimodově přítomnosti. Jednoho rána
(neboť všechny takové věci se děly v
noci) už ji

neviděla. Někdo ji rozbil. Ten, kdo se
vyšplhal až k této soše, musel dát v sázku
svůj život.

Někdy večer slyšela, jak nějaký hlas
skrytý za okenicemi zvonice zpívá, jako
by ji chtěl

uspávat, smutnou a podivnou píseň. Byly
to verše bez rýmu, jak je mluže vytvořit jen
hluchý:

Nehled na obličej, dívko, ale na srdce.

Srdce krásného mladíka bývá často
ohyzdné. V některých srdcích se láska
neudrží.

Není, dívko, jedle krásná,
není jako topol,
má však i přes zimu listí.

Ach, proč všechno to říkat? Co není
krásné, nemá žít. Krása miluje jen krásu.
Duben od ledna
se odvrací.

363

Krása je dokonalá, krása zmtře všechno,
jen krása není polovičatá.

Havran lítá jen ve dne, sova lítá jen v

noci, labut lítá ve dne i v noci.

Když se jednoho rána probudila, spatřila na svém okně dvě vázy plné květin. Jedna byla z

velmi krásného a zářivého křišťálu, ale prasklá. Voda z ní vytékala a květiny vadly. Druhá

váza byla hrubý a obyčejný hliněný hrnec, který však podržel všechnu vodu a květiny v něm

zůstaly svěží a červené.

Nevím, byl-li v tom úmysl, ale Esmeralda vzala uvadlou kytici a nosila ji celý den na ňadrech.

Toho dne neslyšela zpívat hlas na věti.

Ani si toho valně nepovšimla. Po celé dny se mazlila s kozou, sledovala bedlivě dveře domu

Gondelaurierových, vyprávěla si tiše o Phoebovi a drobila vlaštovkám chleba.

Quasimoda ostatně vřbec už nevidala a neslychala. Zdálo se, že ubohý zvoník zmizel z

kostela. Když však jedné noci nespala a myslila na svého krásného kapitána, slyšela u své

komůrky vzdechy. Ustrašeně vstala a viděla při měsíčním světle ležet napříč přede dveřmi

beztvárnou hmotu. To Quasimodo tam spal na kamenné podlaze.

Klíč k červené brance

Mezitím se arcijáhen z řečí dověděl, jakým zázračným způsobem byla cikánka zachráněna.

Přijal tuto novinu s neurčitými pocity. Smířil se již s Esmeraldinou smrtí. V tomto ohledu byl

klidný, dosáhl dna možné bolesti. Lidské srdce mŕtve (páter Klaudius uvažoval o těchto

věcech) pojmut jen určité množství

364

zoufalství. Je-li houba úplně nasáklá, mŕtve

se přes ni přelít moře a nepřidá jí ani slzu.

,

Nuže, Esmeralda byla mrtva, houba byla nasákla, pro patera Klaudia byl na tomto světě

všemu konec. Jakmile ysak věděl, že ťije, že ťije také Phoebus, obnovila se muka, otřesy,

nejistota, začal opět ťivot. A Klaudius byl vsím um jiz una-

ven.

Když zvěděl tuto novinu, zavřel se do své klášterní cely. Neukazoval se ani na kapitulních

poradách, ani na bohoslužbách. Zavřel
dveře před každým, i před biskupem.
Zůstal takto

zazděn několik týdnů. Myslílo se, že je
nemocný. A také

byl-

Co dělal takhle uzavřen? Jakými
myšlenkami byl nešťastník zmítán?
Svěděl poslední zápas

se svou hroznou vášní? Osnoval snad
poslední plán smrti pro ni a záhuby pro
sebe?

Jeho Jan, jeho milovaný bratr, jeho
zhýčkané dítě, přišel jednou k jeho
dveřím, klepal,

zapřísahal se, prosil, desetkrát řekl své
jméno, Klaudius neotevřel.

Strávil celé dny u okna s tváří přitisknutou
ke sklu. Z tohoto okna v klášteře viděl

Esmeraldinu komťrku, viděl často i ji s
kozou, někdy s Quasimodem. Pozoroval
malé

pozornosti ošklivého hluchouna, jeho
poslušnost, jeho jemné a pokorné chování
k cikánce.

Vzpomínal si, neboť měl dobrou paměť (a
paměť jest trýznitelkou ťárlivých),
vzpomínal si,

jak podivně se jednoho večera díval
zvoník na cikánku. Ptal se, jaký dťvod
mohl Quasimoda

přimět k tomu, aby ji zachránil. Byl svědkem tisíce drobných výjevů mezi cikánkou a

Quasimodem, jehož němohra, pozorována z dálky a vykládána žárlivostí, zdála se mu velmi

nětná. Nedťvěřoval podivinství ťen. A tu neurčité cítil, jak se v něm probouzí žárlivost,

jakou by nikdy nečekal, žárlivost, pro kterou se červenal hanbou a nevolí. — Ťárlit na

kapitána, budiť, ale na tohohle! — To pomyšlení ho pobuřovalo.

Noci byly děsné. Od té doby, co věděl, ťe cikánka ťije, zmizely mrazivé představy

kostlivce a

hrobu, jeť ho pronásle-^o°vvaly celý den,
a zase ho vzněcovalo tělo. Svíjel se na
svém ltťku,

kdyť si pomyslll, ře tmavovlasá dívka je
tak blízko.

365

Jeho horečná obrazivost mu kařdou noc
představovala Esmeraldu ve všech
polohách, jeť mu

nejvíc bouřily krev. Viděl ji, jak leťí na
probpdeném kapitánovi, oči zavřené a
krásné hrdlo

zbrocené jeho krví, v slastném okamřtku,
kdy vtiskl na její bledé rty polibek, jehoť

řár

polomrtvá neštěast-nice cítila. Viděl ji zase, jak ji svlékají surové ruce katant, jak obnařují její nořku a nasazují na to jemné a oblé lýtko, bílé a pruřné koleno řpanělskou botu se řeleznými

řrouby. Viděl jeřtě to kolínko jako ze slonoviny, jeř jediné zřtalo mimo řrařlivý řřístroj

Torteruřtv. Představoval si konečně dívku s provazem na krku, s nahými rameny, bosou, skoro

nahou, jak ji viděl posledního dne. Pod dojmem řtěchto smyslných řředstav svíral pěřti a

mráz mu pobíhal po zádech. Jedné takové

noci rozbouřily mu v žilách jeho panickou
a

kněžskou krev tak strašlivě, že hryzl
podušku, vyskočil z postele, přehodil si
přes košili

kleriku a vyšel z cely, s lampou v ruce,
polonahý, vyděšený, s planoucím zrakem.
Věděl, kde

najde klíč k červené brance, jež spojovala
klášter s chrámem, a klíč od schodiště na
věže měl,

jak víme, stále u sebe.

VI

Pokračování kapitoly o klíči k červené
brance

Oné noci usnula Esmeralda ve své
komůrce plna zapomnění, plna naděje a
sladkých

myšlenek. Spala již chvíli a snila jako včdy
o Phoebovi, když se jí pojednou zdálo, že
slyší

kolem sebe šramot. Měla neklidný a lehký
spánek jako pták; každá maličkost ji
probouzela.

Otevřela oči. Byla velmi tmavá noc. Přece
však zahlédla u okénka obličej, který ji
pozoroval.

Ve světle lampy vypadal jako noční
zjevení. Jakmile postava poznala, že byla
Esmeraldou

zpozorována, zhasila lampu. Dívka však

měla přece dosti času, aby ji zahlédla.
Víška se jí

zavřela opět hrtzou. "Ó," zašeptala mdlým
hlasem, "kněz!"

Bleskurychle se jí vybavilo všechno
minulé neštěstí. Klesla zpět na lůžko ztuhlá
hrtzou.

366

Za okamžik pocítila podél těla doteky,
které ji tak vyděsily, že úplně procitla a
vztyčila se

celá rozzuřená. Kněz se právě doplížil k
ní. Objímal ji oběma rukama.

Chtěla křičet, ale nemohla.

"Táhni, obludo! Táhni, vrahu!" řekla tichým, hněvem a hrtzou se chvějícím hlasem.

"Smiluj se, smiluj se!" mumlal kněz a tiskl jí své rty na ramena.

Uchopila oběma rukama jeho lysou hlavu za zbytek vlasu a snařila se oddálit jeho polibky,

jako by ji měl uřtknout had.

"Smilování!" opakoval neřťastník.

"Kdybys věděla, jaká je má láska k tobě! Je to oheň, roztavené olovo, tisíc nořť v mém srdci."

Zadrťel nadlidskou silou její ruce. "Pust'

mě," hlesla celá bez sebe, "nebo ti naplivám do obličeje!"

Pustil ji. "Tup mě, bij mě, buď zlá! Dělej, co chceš, ale měj slitování! Miluj mě!"

Tu ho uhodila se zuřivostí dítěte. Napřáhla své krásné ruce, aby ho udeřila do tváře. "Táhni, démone!"

"Miluj mě, miluj mě! Slitování!" křičel ubohý kněz, tiskl se k ní a oplácel jí rány pohlazením.

Pojednou pocítila jeho přesilu. "Jednou to musí skončit!" řekl, skřípaje zuby.

Třásla se podrobená a zlomená v jeho náručí, vydána mu na pospas. Cítila, jak jí chlípná ruka

tápe po těle. Učinila poslední pokus a začala křičet: "Pomoc! Sem! Upír! Upír!"

Nikdo nepřicházel. Jen Dřali se probudila a úzkostlivě mečela.

"Mlč!" řekl kněz udýchaně.

Jak se tak vzpírala a plazila po zemi, nahmátla cikánka pojednou něco chladného a kovového.

Quasimodovu píšťalku. Uchopila ji v záchvatu naděje, přiložila ji ke rtům a vší silou, která jí

ještě zbyla, zapískala. Píšťalka vydala jasný, ostrý a pronikavý zvuk.

"Co je to?" zeptal se kněz.

Skoro současně cítil, jak ho zdvíhá
mohutná paže. Komtrka byla temná.
Nemohl přesně

rozeznat, kdo ho tak svírá,

367

slyšel však zuřivé skřípění zubů a ve tmě
bylo přece jen natolik světla, aby viděl
nad svou

hlavou záblesk široké čepele nože.

Knězi se zdálo, že vidí Quasimodovu
postavu. Předpokládal, že to může být jen
on.

Vzpomněl si, že při vstupu do komtrky
klopýtl o jakýsi balík venku přede dveřmi.
Poněvadž

však nový příchodí nepronesl ani slova,
nevěděl kněz, na čem je. Vrhł se na ruku
třímající ntř

a křičel: "Quasimodo!" V této chvíli
krajního nebezpečí zapomněl, že
Quasimodo je hluchý.

V okamžiku byl kněz sražen k zemi a cítil,
jak se olověné koleno opírá o jeho prsa.
Podle

stisku tohoto kolena plného výčnělkř
poznal Quasimoda. Ale co dělat, aby
Quasimodo poznal

také jeho? Noc činila hluchého i slepým.

Byl ztracen. Dívka, bez slitování a
podrážděná jako tygřice, nečinila nic, aby
ho zachránila.

Ntř se blížil k jeho hlavě, nastal rozhodný okamřik. Pojednou se zdálo, ře jeho protivník

váhá. "Krev ji nesmí poskvřnit," řekl temně.

Byl to vskutku hlas Quasimodřv.

Tu cítil kněž, jak ho hrubá ruka táhne za nohu ven z cely. Tam tedy měl umřít. Na štěstí vyšel

právě před několika okamřiky měsíc.

Kdyř se dostali za dveře komřrky, dopadl jeho bledý paprsek na kněžřv obličej. Quasimodo

mu pohleděl do tváře, počal se třást, pustil kněze a ucouvl.

Cikánka se přiblížila k prahu komtrky, viděla překvapena, jak se úlohy náhle vyměnily. Nyní

kněz hrozil a Quasimodo prosil.

Kněz, jenž dorážel na hluchého hněvivými a vyčítavými gesty, pokynul mu velitelsky, aby se

vzdálil.

Hluchý svěsil hlavu, pak si šel kleknout před dveře cikán-činy komtrky.

"Milostivý pane,"

řekl vátně a odhodlaně, "nejdřív mě zabijte a pak dělejte, co vám bude libo."

Při těchto slovech podal knězi svtj ntj. Kněz se vrhl na něho celý bez sebe. Ale

dívka byla

rychlejší než on. Vyrvala Quasimodovi netě
a propukla v zuřivý smích. "Pojď blíž!"
řekla

knězi.

Držela netě napřažený. Kněz se nerozhodně
zastavil. Byla

368

by jistě bodla. "Neodvážil by ses ani o
krok blíž, zbabělce!" vykřikla na něho. Pak
dodala s nemilosrdným výrazem, dobře
vědouc, že probodává tisícerými ťhavými
hroty knězovo

srdce: "Ach, vím, že Phoebus není mrtev!"

Jediným kopnutím porazil kněz
Quasimoda na zem a zmizel pod klenbou
schodiště, chvěje
se vztekem.

Když odešel, zdvihl Quasimodo píšťalku,
která cikánku právě zachránila.
"Rezavěla," řekl a podal jí ji. Pak ji nechal
samotnou.

Dívka, rozrušena tímto vášnivým
výjevem, klesla vyčerpána na lůžko a dala
se do usedavého
pláče. Její obzor se znovu zlověstně
zatemnil.

Kněz dovrávorál do své cely.

Bylo tomu tak. Páter Klaudius ťárlil na

Quasimoda.

Opakoval zádumčivě svtj osudný výrok:
"Nikdo ji nedostane!"

369

KNIHA DESÁTÁ

V Bernardinské ulici má Gringoire řadu
dobrých nápadt

Jakmile gringoire viděl, jaký obrat nastal
v celé záležitosti a že hlavní osoby této
komedie

rozhodně čeká provaz, šibenice a jiné
nepříjemnosti, nestál již o to, aby se do
toho pletl.

Tuláci, mezi nimiž ztstal, neboí usoudil, že

je to konec konců nejlepší pařížská společnost,

zajímali se však o cikánku dál. Shledával to zcela přirozeným u lidí, které stejně jako ji

nečekalo nic jiného než Charmolue a Torterue a kteří neharcovali jako on v pomyslných

krajích na křídlech Pegasových. Z jejich řeči zvěděl, že jeho manželka, oddaná s ním

rozbitím dťbánu, našla útočiště v chrámu Matky Boží, a byl tomu velmi rád. Ale ani ho

nelákalo, aby ji tam šel navštívit. Někdy vzpomínal na kozičku a to bylo vše.

Ostatně ve dne

prováděl silácké kousky, aby se uřivil, a v noci smolil při svíčce pamětní spis proti

pařížskému biskupovi, neboť si pamatoval, že byl postříkán koly jeho mlýně, a proto na něj

nevrazil. Zabýval se také výkladem krásného díla Baudryho de Rouge, biskupa v Noyonu a

Tour-nay, "De cupa petrarum", jež v něm vzbudilo vášnivou zálibu pro architekturu,

náklonnost, která vystřídala v jeho srdci vášeň pro hermetiku, což bylo ostatně docela

přirozené, neboť mezi hermetikou a

stavitelstvím jsou těsná pouta. Od lásky k
myšlence

přešel Gringoire k lásce k formě této
myšlenky.

Jednoho dne se zastavil poblíž chrámu
svatého Heřmana Auxerrského na rohu
budovy zvané

Biskupský soud, která tvořila protějšek k
jiné budově, nazývané Královský soud. Při
tomto

Královském soudě byla roztomilá
kaplička ze čtrnáctého století, jejíž apsida
byla obrácena do

ulice. Gringoire pozoroval zbožně zevní
sochařskou výzdobu. Proříval jeden z těch

okamžitě sobecké, výlučné a vrcholné
radosti,

370

kdy umělec vidí na světě jen umění a v
umění celý svět. Najednou cítí, jak mu
jakási ruka

těžce dopadá na rameno. Obrátí se. Byl to
jeho bývalý, přítel, jeho bývalý učitel, pan
arcijáhen.

Ztrnul úžasem. Již dávno arcijáhna neviděl
amatér Klau-dius byl jeden z těch
slavných a

vášnivých mužů, kteří při setkání vždy
poruší rovnováhu skeptického filosofa.

Arcijáhen chvíli mlčel a zatím měl
Gringoire dosn času, aby si ho prohlédl.
Shledal, že se

páter Klaudius značně změnil. Byl bledý
jako zimní jitro, oči měl vpadlé a vlasy
skoro bílé.

Kněz přerušil konečně mlčení a řekl
hlasem klidným, ale mrazivým: "Jak se
vám daří, mistře

Petře?"

"Ptáte se na zdraví?" odpověděl Gringoire.
"Nu, dalo by se říci to i ono. Ale vcelku je
to dobré. Neberu si ničeho přespříliš. Jistě
víte, mistře, že podle Hippokrata tajemství
zdraví a

spokojenosti id est: cibi, potuš, somni,

venus, omnia mode-rata sint."

"Vy tedy nemáte řádnou starost, mistře Petře?" začal opět arcijáhen a díval se přitom upřeně na Gringoira.

"Na mou věru ne."

"A co děláte nyní?"

"Jak vidíte, mistře. Zkoumám, jak jsou tesány tyto kameny a jakým způsobem je vydlabán

tento basrelief."

Kněz se začal usmívat oním trpkým úsměvem, kdy se zvedne jen jeden koutek úst. "A baví

vás to?"

"To je ráj!" zvolal Gringoire. A skláněje se nad sochařskou prací se zapálenou tváří

demonstrátora ťivých zázraků: "Nezdá se vám na příklad, že basrelief této metamorfosy je

vypracován s velkou zručností, jemností a trpělivostí? Podívejte se na tento sloupeček!

Kolem které hlavice jste viděl něžnější listy, pečlivěji dlátem vysekané? Podívejte se na ty tři

reliéfy od Jana Maillevina! Nejsou to sice nejkrásnější díla tohoto slavného genia. Nicméně

ona naivnost, něha obličejů, laškovnost v držení těla a záhybech šatů, ten

nevysvětlitelný

přítav i se všemi nedokonalostmi činí
figurky velmi rozjaře-nými a velmi
něžnými, snad až

příliš. Nemyslíte, že je to zábavné?"

371

"Zajisté!" řekl kněz.

"A což kdybyste viděl vnitřek kaple,"
pokračoval básník ve svém tlachavém
nadšení. "Všude sochy a reliéfy. Je jich
tam jako listů v zelné hlávce. Apsida má
tvar velmi nábožný a tak

zvláštní, že jsem nikde nic podobného
neviděl!"

Páter Klaudius ho přerušil: "Jste tedy šťasten?"

Gringoire odpověděl ohnivě:

"Na mou čest ano! Napřed jsem miloval
řeny, pak zvířata. Nyní miluji kameny. Je
to právě

tak zábavné jako řeny a zvířata a je to
méně nebezpečné."

Kněz si položil ruku na čelo. Byl to jeho
obvyklý posunek. "Věru, věru!"

"Vidíte," řekl Gringoire, "to jsou radosti!"
Uchopil kněze za ruku a zavedl ho, aniž
ten se tomu bránil, pod věžičku schodiště
Biskupského soudu. "To je schodiště!
Kdykoliv je vidím,

jsem šťastný. Jsou to nejprostší, a přece nejvzácnější schody v Paříži. Všechny schody jsou

vespod vysekané. Krása a prostota schodiště spočívá v jednotlivých asi stopu širokých

stupních, které jsou do sebe vklíněny, zapuštěny, vzájemně skloubeny, spojeny, spleteny,

jeden do druhého zaseknuty a váží se na sebe opravdu pevně a pťvabně."

"A netoužíte po ničem?"

"Ne."

"Nelitujete ničeho?"

"Ani nelituji, ani netoužím. Uspořádal jsem si život."

"Člověk míní, Pán Bůh mění," řekl Klaudius.

"Jsem pyrrhonský filosof," odpověděl Gringoire, "a udržuji vše v rovnováze."

"A jak si vyděláváte na život?"

"Dělám tu a tam ještě epopéje a tragedie. Ale nejvíce mi vynáší zaměstnání, které znáte,

mistře: nosím v zubech pyramidu ze židlí."

"Je to sprosté řemeslo pro filosofa."

"V tom je také rovnováha," namítl

Gringoire. "Má-li člověk myšlenku, shledává se s ní ve všem."

"To vím," odpověděl kněz.

Odmlčel se a pak dodal: "A přece vypadáte dost bídne."

372

"Bídne ano, ale ne nešťastně." mf f .

V té chvíli se ozval dusot koní a naši dva rozmouvající yiděli, jak na konci ulice přejíždí četa královských lucistmku se vztyčenými kopími, s dštovníkem v čele. Jízda byla skvělá a dlažba

jen duněla. ...

"Jak si prohlížíte toho dštovníka!" řekl

Gringoire arc-

jáhnovi.

"Myslím, že ho poznávám."

"Jak se jmenuje?"

"Myslím," odpověděl Klaudius, "že se jmenuje Phoebus z Châteaupersu."

"Phoebus! Podivné jméno! Je také Phoebus hrabě z Foix. Vzpomínám si, že jsem znal dívku,

která přísahala jen při Phoebovi."

"Pojďte," řekl kněz, "chci vám něco říci."

Od té chvíle, co projela ona cena, pronikalo ledovým povrchem arcijáhnovým jakési

rozčilení. Vykročil. Gringoire, zvyklý poslouchat ho jako každý, kdo se jednou přiblížil k

tomuto tak svrchovanému člověku, šel za ním. Došli mlčky až k ulici Bernardinské, která byla

dosti pustá. Tam se páter Klaudius zastavil.

"Co mi chcete říci, mistře?" tázal se ho Gringoire.

"Nezdá se vám," odpověděl arcijáhen hluboce zamyšlen, "že šat těch jezdců, které jsme právě viděli, jest mnohem krásnější než váš a můj?"

Gringoire zavrtěl hlavou. "Na mou věru!

Mám raději svtj červený a tľutý kabátec
neť ty

ťelezné a ocelové šupiny. Pěkné potěšení,
rámusit při chtzi jako Ťelezné nábreťi při
zemětřesení!"

"Vy jste tedy, Gringoire, nikdy nezáviděl
těm krásným hochťm ve vojenských
kabátcích?"

"Co jim závidět, pane arcijáhne? Sílu,
výzbroj, disciplinu? Větší cenu má
filosofie a

nezávislost v hadrech. Jsem raději muší
hlavou neť lvím ocasem."

"To je zvláštní," poznamenal kněz
zasněně, "krásná uniforma je přece jen

krásná."

Gringoire, když viděl, jak je zamyšlen,
opustil ho a šel se

373

obdivovat portálu jednoho ze sousedních
domů. Vrátil se, tleskaje rukama.

"Kdybyste byl

méně zaujat krásnými šaty válečníků, pane
arci jáhne, požádal bych vás, abyste se šel
podívat

na ty dveře. Vždycky jsem říkal, že dům
pana Aubry-ho má nejnádhernější vchod
na světě."

"Petře Gringoire," zeptal se arcijáhen, "co
jste učinil s tou malou cikánskou

tanečnicí?"

"S Esmeraldou? Měníte velmi nečekaně předmět hovoru."

"Coť to nebyla vaše žena?"

"Ano, rozbitím dťbánu. Na čtyři roky. Jen tak mimochodem," dodal Gringoire a podíval se na arcijáhna zpola řertovným pohledem, "vy tedy na ni stále myslíte?"

"A vy na ni jiť nemyslíte?"

"Málo! — Mám tolik jiných věcí... Mťj Boťe, ta kozička byla ale roztomilá."

"Nezachránila vám ta cikánka řivot?"

"Hrome, to je pravda!"

"Nu a co se s ní stalo? Co jste s ní udělal?"

"Ani vám nepovím. Myslím, že ji oběsili."

"Myslíte?"

"Nejsem si tím jist. Když jsem viděl, že se bude věšet, vzdal jsem se hry."

"A to je vše, co o ní víte?"

"Počkejte přece. Řekli mi, že našla útočiště v chrámu Matky Boží a že je tam v bezpečí, a

jsem tomu velice rád, ale nemohl jsem vypátrat, zdali se koza zachránila s ní, a to je vše, co o

té věci vím."

"Povím vám o tom víc," zvolal páter

Klaudius a jeho hlas, dosud tichý, pomalý a skoro dutý, zahřímal. "Utekla se vskutku do chrámu Matky Boží. Ale za tři dny ji tam spravedlnost opět

popadne a bude pověšena na náměstí Greve. Je na to rozhodnutí soudního dvora."

"To je mrzuté," podotkl Gringoire.

Kněz hned zase zchladl a uklidnil se.

"Kdo si to, k čertu, jen usmyslil," začal opět Gringoire, "vymáhat rozhodnutí, aby byla vydána. Coť nemohli nechat soudní dvůr na pokoji? Co na tom záleží, že se ubohé děvče

schovává pod opěrnými oblouky chrámu Matky Boží v sousedství vlaštovčích hnízd?"

"Na světě jsou satani," odpověděl arcijáhen _ _

To je po čertech špatni navlečeno," podotkl Gringoire.

Arcijáhen se odmlčel a pak pokračoval:
"Zachránila vam

tedy život?" „.. , ,

"Před mými dobrými přáteli tuláky. Moc nechybělo, a byl jsem pověšen. Dnes by je to

mrzelo."

"Nechcete pro ni něco udělat?" v

"To právě chci, důstojný pane Klaudie. Ale co když se zapletu do nějakého ošklivého procesu?"

"Co na tom?" y .

"Ale jděte! Co na tom? Vy jste dobrý, mistře. Začal jsem dvě velká díla."

Kněz se udeřil do čela. Třebaže předstíral klid, prudký po-sunek prozrazoval občas jeho

vnitřní rozrušení. "Jak ji zachránit?"

Gringoire mu řekl: "Odpovím vám, mistře:// padelt, což znamená turecky:

Bůh je naše

naděje."

"Jak ji zachránit?" opakoval Klaudius zamyšleně.

Nyní se také Gringoire udeřil do čela.

"Poslyšte, mistře, mám fantasii. Poradím vám. Což kdybychom žádali o milost krále?"

"Ludvíka XI.? O milost?"

"Proč ne?"

"Vyrvi tygrovi kost!"

"Nu dobrá! Chcete, abych se obrátil na matrony s žádostí a prohlásil, že dívka je

těhotná?"

Tato slova zaťehla jiskru v zapadlých očích knězových.

"Těhotná! Nesmysl! Víš o tom něco?"

Gringoire byl poděšen výrazem jeho tváře. Rychle dodal: "Ó! Já ne. Naše manželství bylo

pravé forismaritagium. Zůstal jsem venku. Ale dosáhli bychom přece jen odkladu!"

"Hloupost, nestoudnost, mlč."

"Neděláte dobře, že se zlobíte," mručel Gringoire. "Získáme odklad, to nikomu neublíží a matrony, chudé ženy, vydělají si čtyřicet pařížských denárů."

Kněz ho neposlouchal. "Musí se však odtamtud dostat," zamumlal, "rozsudek má být vykonán ve třech dnech. Ostatně i kdyby nebylo tohoto ortelu, je zde Quasimodo a ženy mají velmi

zvrácené choutky." Zvýšil hlas. "Mistře Petře, uvažoval jsem o tom dobře, je tu pouze jedna možnost, jak ji zachránit."

"Jaká? Nevidím už žádnou."

"Poslyšte, mistře Petře, vzpomeňte si, že jí vděčíte za svtět život. Řeknu vám upřímně svtět

záměr. Kostel je hlídán dnem i nocí. Nechají vyjít jen ty, které viděli vstupovat. Budete tedy

moci vstoupit. Přijďte tam. Zavedu vás k ní, Vyměníte si s ní šaty. Vezme si váš kabátec, vy

si vezmete její sukni."

"Ať dosud to jde dobře," poznamenal filosof. "A pak?"

"Pak? Vyjde ven ve vašich šatech. Vy zůstanete v jejích. Možná, že vás pověsí, ale ona bude

zachráněna!"

Gringoire se poškrábal za uchem s velmi vágním výrazem v tváři.

"Vida," řekl, "na to bych nebyl jakživ připadl."

Po neočekávaném návrhu pátera Klaudia se upřímná a dobrácká tvář básníkova náhle

zasmušila jako smavá krajina italská, když se přitěně zlověstný vítr a zacloní slunce mrakem.

"Nuže, Gringoire, co říkáte tomuto plánu?"

"Říkám, mistře, že ne snad, ale zcela určitě mě pověsí."

"Na tom nezáleží."

"Hrom do toho!" řekl Gringoire.

"Zachránila vám život. Splácíte dluh."

"Mnoho jiných neplatím!"

"Mistře Petře, je to rozhodně nutné!"

Arcijáhen mluvil velitelsky.

"Poslyšte, dťstojný pane Klaudie,"
odpověděl básník celý vyděšený. "Vám na
tom záleťí, ale nemáte pravdu. Nevidím,
proč bych se měl dát pověsit za jiného."

"A co vás tak poutá k řivotu?"

"Ach, tisíc dťvodť!"

"Které, prosím vás?"

"Které? Vzduch, obloha, jítro, večer,
měsíční svit, moji

376

dobří přátelé tuláci, naše řertování s
povětrnými holkami, studium krásných

pařířských

staveb, práce na třech velikých knihách, z nichř jedna je namířena proti biskupovi a jeho

mlýntm, a vím já, co ještě?/Anaxagoras říkal, ře je^na světě, aby obdivoval slunce. A pak,

mám to řtěstí, ře^trávím všechny své dny od rána do večera s geniálním muřem, to je se

sebou samým, což je velmi příjemné."

"Je to ale řvanil!" zamumlal kněz.

"Nu, pověz, kdo ti zachoval řivot, který si děláš tak příjemným? Komu děkuješ za to, ře

dýcháš tento vzduch, že vidíš tohle nebe,
že tvůj vrabčí mozek si může krátit chvíli

pošetilostmi a bláznovstvími? Kde bys byl
bez ^ní? Ty tedy chceš, aby ona, jejíž
zásluhou

žiješ, umřela? Chceš, aby umřela ta
krásná, sladká, podivuhodná bytost, tak
potřebná pro

radost lidem, božstější než Bůh, zatím co
ty, naplň mudrc a naplň blázen, nepodařený
náznak

čehosi, nedochůdce, které si myslí, že
chodí a že myslí, budeš žít dál životem,
který jsi jí

ukradl, životem zbytečným jako svíce za
poledne? Nuže, Gringoire, měj trochu

soucitu, buď

zase ty šlechetný! Ona začala."

Kněz byl úchvatný, Gringoire ho poslouchal zprvu bez zaujetí, pak se dojal a nakonec se

tvářil tragicky, že se jeho bledá tvář podobala obličejí novorozeněte, jeť má koliku.

"Jste pathetický," řekl, utíraje si slzu. "Nu, dobře, budu o tom uvažovat. Měl jste to podivný nápad. Konečně," pokračoval po krátké přestávce, "kdoť ví. Snad mě nepověsí. Z každého

mračna neprší. Ať mě najdou v té komůrce tak směšně vyfintěného, v sukni a v čepci, snad se

dají do smíchu. A pak, pověsí-li mě, také dobře! Provaz, to je smrt jako jiná smrt, nebo lépe

řečeno, není to smrt jako každá jiná. Je to smrt hodná mudrce, který celý svtj život kolísal,

smrt, která není ani ryba, ani rak zrovna jako duch pravého skeptika, smrt prodchnutá

pyrrhonismem a nerozhodností, smrt mezi nebem a zemí, smrt, která člověka nechává na

vahách. Je to smrt filosofa a snad jsem k ní byl předurčen. Je velkolepé umřít tak, jak jsme

žili."

Kněz ho přerušil: "Tedy ujednáno?"

377

"Co je smrt, když se to tak vezme?"
pokračoval Gringoire vzrušeně.

"Nepříjemný okamžik, mýto, přechod z
mála v nic. Kerkidas z Megalopole
odpověděl, když se ho kdosi ptal, zda

umře rád: "Proč ne, neboť po své smrti
uvidím slavné muže, mezi filozofy
Pythagora, mezi

historiky He-kataia, mezi básníky
Homéra, mezi hudebníky Olympa."

Arcijáhen mu podal ruku. "Platí tedy?
Přijdete zítra."

To navrátilo Gringoiru skutečnosti.

"Ale kdepak!" řekl hlasem člověka, který se probouzí. "Být pověšen? Tot' příliš nesmyslné!

Nechci!"

"Pak tedy sbohem!" A arcijáhen procedil mezi zuby: "Však já tě ještě najdu!"

"Nechci, aby mě ten d'ábelský člověk ještě jednou našel," myslel si Gringoire a běžel za

páterem Klaudiem.

"Poslyšte, pane arcijáhne, jen ťádné mrzutosti mezi starými přáteli. Vy se zajímáte o to

děvče, chci říci o mou ťenu, to je v pořádku. Vymyslil jste si válečnou lest,

jak ji dostat

šťastně z chrámu Matky Boží, ale váš prostředek je pro mne, Gringoira, krajně nepříjemný.

Coť kdybych měl jiný? Upozorňuji vás, že mám právě velmi skvělý nápad! Co byste řekl,

kdybych vymyslel prostředek, jak ji osvobodit, a přitom nevydal svtj krk v šanc té nejmenší

oprátce? Nestačilo by vám to? Coť je nezbytně nutné, abych byl pověšen, máte-li být

uspokojen?"

Kněz trhal netrpělivostí knoflíky ze své

sutany. "Potoku slov! — Jaký je tvůj prostředek?"

"Ano," pokračoval Gringoire k sobě, dotýká se na znamení hlubokého přemítání

ukazováčkem nosu. "To je ono. Tuláci jsou hodní chlapíci. Cikánský kmen ji miluje. Stačí

slovo a povstanou. Nic snazšího. Mávnutí rukou! Ve zmatku ji snadno uneseme. Již zítra

večer... Čekají jen na to."

"Ten prostředek! Mluv!" řekl kněz a zatřásl s ním.

Gringoire se k němu slavnostně obrátil.

"Nechtě mě, vidíte přece, že vymýšlím plán."

Přemýšlel ještě několik okamžiků, pak začal tleskat svému nápadu a křičel:
"Obdivuhodné."

Úspěch zaručen!"

"Prostředek!" opakoval kněz hněvivě.
Gringoire zářil.

378

"Pojďte, já vám to pošeptám. Je to opravdu odvážný tah, kterým se z toho všichni dostaneme."

Hrome! Je třeba přiznat, že nejsem hlupák." ,--——

Přerušil se. "A co kozička? Je s dívkou?"

"Ano. Vezmi tě d'as!"

"Tu by také pověsili, že ano?"

"Co je mi po tom?"

"Ano, pověsili by ji. Vždyť minulý měsíc oběsili svini. Kat to má rád. Potom zvíře sní.

Pověsit mou hezkou Dťali! Ubohé křzlátko!"

"Proklatě!" vzkřikl páter Klaudius. "Kat jsi ty. Jaký prostředek k záchraně jsi vymyslel? Bude třeba kleští, abys porodil svtj nápad?"

"Jen klid, mistře, podívejte se!"

Gringoire se naklonil k uchu arcijáhnovu a něco mu šeptal, rozhlížeje se přitom nepokojně od

jednoho konce ulice na druhý, ačkoli nikdo nešel. Když skončil, vzal ho páter Klaudius za

ruku a řekl mu chladně: "Dobře. Tedy zítra."

"Zítra," opakoval Gringoire. A zatím co se arcijáhen vzdaloval jedním směrem, odcházel

druhým a polohlasně si říkal: "Tot' znamenitá věc, pane Petře Gringoire. Nevadí. Je-li někdo

slabý, není tím řečeno, že by se zalekl velkého podniku. Biton unesl na svých

ramenou

velkého býka; konipásci, pěnice a lejscí
přeletí oceán."

II

Staňte se tulákem

Když se arcijáhen vrátil do kláštera, našel
u dveří své cely bratra Jana ze Mlýna,
který si krátil dlouhou chvíli čekání tím,
že kreslil na zdi profil svého staršího
bratra s přehnaně velkým
nosem.

Páter Klaudius si ho sotva všiml. Měl jiné
starosti. Ta ve-á tvář darebáka, která už
tolikrát

vyjasnila zachmuřený kněžstv obličej,
nedokázala nyní rozehnat mraky, jeť
houstly

379

každým dnem nad touto zkaženou,
nezdravou a zbahnelou duší.

"Bratře," pravil Jan nesměle, "jdu vás
navštívit."

Arcijáhen se na něj ani nepodíval. "A co
dál?"

"Bratře," pokračoval licoměrník, "jste tak
hodný na mne, dáváte mi tak dobré rady,
že k vám chodím vždy znovu a znovu."

"A co potom?"

"Bohužel jste měl pravdu, bratře, když jste mi říkával: "Jene, Jene. Cessat doctorum doctrina, discipulorum disciplina. Jene, buďte rozumný, učte se, nenocujte mimo kolej bez náležitého

důvodu a bez svolení představeného. Neperte se s Pikard'any: noli Joannes verberare

Picardos. Nehnijte jako nevzdělaný osel, quasi asinus illitteratus, na školní slámě Jene, nechtě

se trestat, jak uzná učitel za dobré. Jene, chod'te každy večer do kaple a zpívejte tam

chvalozpěvy a modlitby k vznešené Panně Marii. Běda! To byly výborné rady."

"A co dál?"

"Bratře! Vidíte před sebou vinníka, zločince, bídačka, zhýralce, hrozného člověka. Drahý

bratře, Jan šlapal po vašich vzácných radách jako po slámě a hnoji. Jsem za to náležitě

trestán a dobrý Bůh je neobyčejně spravedlivý. Pokud jsem měl peníze, hýřil jsem, vyváděl a

vesele žil. Ú, jak je prostopášnost rozkošná po líci, tak je ošklivá a odporná po rubu. Teď

nemám ani vindry; prodal jsem prostěradlo, košili i ručník; je konec veselého života. Krásná

svíce zhasla a mám už jen mizernou lojovku, která mi čadí do nosu. Holky se mi smějí. Piji

vodu. Trápí mě výčitky svědomí a věřitelé."

"A co ještě?" řekl arcijáhen.

"Běda, předrahý bratře, zařídil bych si rád lepší život. Přicházím k vám pln zkroušenosti.

Kaji se. Zpovídám se. Biji se v prsa pořádnými ranami pěstí. Máte pravdu, že chcete, abych se

stal jednou licenciátem a pomocníkem dozorce v koleji Tor-chi. Cítím nyní báječnou

náklonnost pro toto povolání. Ale nemám
už inkoustu, musím si jej koupit, nemám
už pera,

musím si je koupit, nemám papír, nemám
knihy, musím si je kou-

380

pit. K tomu potřebuji nutně trochu peněz.
Přicházím k vám, bratře, se srdcem plným
zkroušenosti."

"To je vše?"

"Ano," řekl ťák. "Trochu/^eněz."

"Nemám."

Tu pravil student velmi vátně a zároveň
rozhodně: "Tedy dobře, bratře, mrzí mě, že

vám

musím oznámit, že jiní lidé mi dělají velmi pěkné návrhy a nabídky. Nechcete mi dát pe-níze?

— Ne? — Pak se stanu tulákem."

Pronášeje toto ohavné slovo, tvářil se jako Ajax, když čekal, ať mu uhodí blesk do hlavy.

Arcijáhen mu řekl chladně: "Staňte se tulákem."

Jan se mu hluboce uklonil a sestupoval s hvízdáním po klášterních schodech.

V okamžiku, kdy kráčel po klášterním dvoře pod oknem bratrovy cely, slyšel, jak se otvírá

okno; zdvihl nos a viděl, jak se otvorem
protáhla přísná hlava arcijáhnova. "Táhni
k čertu,"

řekl páter Klaudius, "to jsou poslední
peníze, které ode mne máš."

Současně hodil kněz po Janovi váčkem,
jenž zptsobil studentovi na čele pořádnou
bouli, a

Jan s ním odešel rozzloben i spokojen
jako pes, po němž házeli morkovými
kostmi.

ni

At ťije veselost!

Čtenář snad nezapomněl, že část Dvora
divt byla uzavřena starou hradební zdí

městskou, jejíž

valná část větší se tehdy začala už rozpadat. Jednu z těchto větší proměnili tuláci v zábavní

místo. V dolním sále byla krčma, ostatní bylo v hořejších patrech. Tato věž byla nejživějším,

a tudíž i nejhnusnějším^ místem všeho tuláctva. Byl to jakýsi obrovský úl, který hlučel ve

dne v noci. V noci, kdy ostatní tebráci už spali, kdy nebylo už jediného osvětleného okna ve

špinavých prčelích na náměstí, kdy z nesčetných domků, mravenišť zlodějt, ho-

lek, ukradených a nemanželských dětí
nebylo již slyšet jediného výkřiku, veselou
věť bylo

možno rozeznat vřdy podle hřmotu, který
tropila, a podle rudého světla, které zářilo
zároveň

sklepními otvory, okny, trhlinami
rozpukaných zdí a unikalo takřka všemi
póry.

Sklep byl tedy krčmou. Sestupovalo se
tam nízkými dveřmi a po schodech tak
kostrbatých

jako klasický alexandrin. Nade dveřmi
byla na zptsob vývěsního štítu
podivuhodná mazanice

představující nové haléře a zabitá kuřata s
tímto třetovným nápisem dole: U zvoníků
za
zemřelé.

Jednoho večera, kdy na všech pařížských
zvonících zvonili večerní klekání, byli by
vojáci

noční hlídky mohli pozorovat, kdyby jim
bylo dopřáno vstoupit do obávaného
Dvora divů, že

v krčmě tuláků je ještě větší hluk než
obyčejně, že se tam pije víc a kleje lip.
Venku na

náměstí bylo mnoho tiše se bavících
skupin, jako když se osnuje velký plán, a
tu a tam seděl

na bobku nějaký chlapík a brousil o dlažbu
špatné ostří

noze.

V samotné krčmě však víno a hra tak
mocně rozptylovaly myšlenky, jeť onen
večer

zaměstnávaly všechny tuláky, že by bylo
bývalo velmi nesnadno z úryvkovitých
řečí pijákt

uhádnout, oč jde. Vypadali jen trochu
veseleji než obyčejně a u všech bylo vidět
lesknout se

nějakou zbraň mezi nohama, křivák,
sekeru, veliký palaš nebo hák od staré
arkebuzy.

Okrouhlá síň byla velmi prostorná, ale stoly byly tak stěsnány a pít bylo tolik, že vše, co

bylo v krčmě, muži, ženy, lavice, pivní džbány, vše, co pilo, spalo, hrálo, zdraví i mrzáci,

zdálo se nakupeno nazdařbůh jako hromada ústřicových lastur. Na stolech hořelo několik

lojových svíček, ale ve skutečnosti osvětloval krčmu oheň, který konal tutéž službu jako lustr

v sále opery. Tento sklep byl tak vlhký, že tam oheň v krbu nenechali nikdy vyhasnout, ani v

parném létě. Byl to obrovský krb s

ozdobně kovaným pláštěm, kolem dokola
zahrazeny

tětkými železnými kozlíky a kuchyňským
náčiním, a v krbu onen velký oheň z dříví
a

rašeliny, který ve venkovských ulicích
vrhá v noci tak rudý obraz oken kovárny
na protější

zed'.

382

Veliký pes seděl vátně v popelu a otáčel u
ohniště rožněm plným masa.

v f f

Přes veliký zmatek bylo mořjo-v tomto

množství na první pohled rozeznat tři hlavní skupiny,

které se tísnily kolem tří čtenáři už známých osob. Jedna z nich, pitvorně vyšňořená četnými

orientálními cetkami, byl Matyáš Hungadi Spicali, vévoda egyptský a cikánský. Darebák

seděl na stole, nohy křížem, ukazováček vztyčený, a hlasitě rozdával řasnoucím tvářím okolo

svou učenost o bílé a černé magii. Jiný shluk se kupil kolem našeho starého přítele, statečného

krále Thunta, ozbrojeného až po zuby. Kulhavý Špindíra řídil s velmi vátnou

tváří a tichým

hlasem vyprazdňování obrovského sudu
plného zbraní, který ležel před ním s
vyraženým

dnem a z něhož se sypaly sekery, meče,
helmice, drátěné košile, pláty, špice na
kopí a

oštěpy, šípy a střely pro kuše jako jablka a
hrozny z rohu hojnosti. Každý si vzal z
hromady

něco, ten prilbu, ten končír, jiný zas dýku
s křížovou rukojetí. I děti se ozbrojovaly, a
dokonce

i mrzáci, kteří se s pancéři a v brnění
pletli pijákům pod nohama jako velcí
brouci.

Konečně třetí posluchačstvo, nejhluchnější, nejrozpustilejší a nejčetnější, zaplňovalo lavice a

stoly, uprostřed nichž řečnil a klel pisklavý hlas, vycházející zpod těžkého brnění,

dokonalého od prilby až k ostruhám. Chlapík, který si takto sešněroval tělo úplnou výzbrojí,

ztrácel se v brnění tak, že mu bylo vidět jen drzý červený a ohrnutý nos, kadeř světlých vlasů,

řtýková ústa a smělé oči. Za pasem měl plno dýk a tesáků, veliký -meč po boku, po levé straně

rezavý samostříl a velkou konvici vína

před sebou, nepočítaje tlusté rozhalené
děvče po jeho

pravici. Všechna ústa kolem se smála,
klela a pila.

^ Přidejme k tomu dvacet podružných
skupin, číšnice a sklepníky, pobíhající s
konvicemi na

hlavách, hráče skloněné nad koulemi,
mlejnkem, kostkami a vášnivou hrou
vrhcábt, hádky v

jednom koutě, miliskování v druhém, a
budeme mít jakousi představu celku, nad
nímž se

mihotala záře velikého plápolajícího ohně,
jež roztančila po stěnách krčmy tisíce

obrovských a pitvorných stínů.

383

Hluku tam bylo jako uvnitř rozhoupaného zvonu.

Pánev, v níž prskal déšť tuku, vyplňovala svým ustavičným sykotem přestávky těch tisícových

rozhovort, křtících se od jednoho konce sálu k druhému.

Uprostřed této vřavy sedel v pozadí krčmy
na lavici obrácené ke krbu filosof a
dumal, nohy v

popelu, oči upřené na ohořelá dřeva. Byl
to Petr Gringoire.

"Dělejte! Pospěšte si! Ozbrojte se! Za
hodinu vyrazíme!" pobízel Kulhavý
Špindíra své

hantýrníky.

Jedno děvče si notovalo:

Dobrou noc, otče, matko. Poslední
zhasínají ohně.

Dva karbaníci se hádali. "Kluk!" křičel ten
červenější a hrozil druhému pěstí, "chytnu
tě na trefy. Můžeš pak dělat trefového

kluka v kartách s jeho královskou
Milostí."

"Uf!" vrískal jakýsi Normand'an, soudě
podle nosové výslovnosti, "jsme tu
namačkáni jako svatí v Caillouvillu!"

"Hoši," vypravoval svým posluchačt'm
vévoda egyptský fistulovým hlasem,
"francouzské čarodějnice jedou k reji bez
koštěte, bez mazání, bez komoně, jen
řeknou několik magických

slov. Čarodějnice italské mají vřdy kozla,
který na ně čeká u domu. Všechny musí
vyletět

komínem."

V hluku a křiku se uplatňoval nad jiné
hlas mladého da-reby ozbrojeného od

hlavy k patě.

"Sláva, sláva!" křičel. "Dnes jsem po prvé
ve zbrani. Tulák, jsem tulák! Kristova
noho!

Nalejte mi! Přátelé! Jmenuji se Jan Frollo
ze Mlýna a jsem šlechtic. Myslím, že
kdyby Bth

byl strážníkem, stal by se lupičem. Bratři,
podniknem krásnou výpravu. Jsme ka-
brňáci!

Oblehnout kostel, vyrazit dveře, vyvést
odtud krásnou dívku, zachránit ji před
soudci, před

knězi, rozbořit klášter, upálit biskupa v
biskupském sídle, to vše vykonáme v
kratším čase,

neť potřebuje purkmistr, aby snědl lťící
polévky. Naše věc je spravedlivá,
vyloupíme chrám

Matky Boťí a při tom ztstane. Pověsíme
Quasimoda. Znáte Quasimoda, slečinky?
Viděly

jste ho, jak se pachtí s velkým zvonem na
Boťí

384

hod svatodušní? U všech rohatých, to je
překrásné! Řekli byste, že je to ďábel
sedící

obkročmo na zvířecí tlamě!^ Přátelé,
slyšte mě! Jsem tulák z hloubi srdce, jsem
hantýrník

celou duší, jsem rozený ničema/Byl jsem
velmi bohatý a utratil jsem své jmění.
Matka chtěla

ze mne mít dtstojníka, otec pod-jáhna, teta
vyšetřujícího soudce, babička královského
notáře,

prateta vojenského pokladníka. Já však
jsem se stal tulákem. Řekl jsem to otci,
ten mi naplil

do obličeje své prokletí, řekl jsem to
matce, a ta stará dáma se dala do pláče a
slintala jako

tohle poleno na kozlíku. Ať ťije veselost!
Jsem dokonalý blázen! Krčmářko,
drahoušku, jiné

víno! Mám ještě čím platit! Nechci už

suresneské víno! Nedělá mi v hrdle dobře!
To bych si

raději vyplachoval, hrom do toho, hubu
košíkem!"

Dav přijímal jeho řeč s potleskem a
výbuchy smíchu, a když student viděl, že
shluk kolem

něho roste, volal: "Ó, ten nádherný hluk!
Populi debacchantis populosa
debacchatio!" A tu začal zpívat hlasem
kanovníka pějícího nešpory a s pohledem
jakoby plným zanícení: "Quae

cantica, quae organa, quae can-tilenae,
quae melodiae hic sine fine decantantur,
sonant mel-

liflua hymnorum organa, suavissima

angelorum melodia, cantica canticorum
mira..." Přerušil

se. "Čertova krčmářko, dej mi večeři!"

Nastala chvíle zdánlivého ticha, kdy se
zase uplatnil pronikavý hlas vévody
egyptského,

poučujícího své cikány. "Lasička se
nazývá Aduina, liška Modronočka neb
Lesní běžec, vlk

Šedá noha nebo Zlacená noha, medvěd
Staroch nebo Dědek. Trpasličí čapka činí
člověka

neviditelným a neviditelné věci činí
viditelnými. Každá ropucha, kterou
křtíme, musí být

oblečena v červený nebo černý samet, musí mít rolničku na krku a rolničku na nohách.

Kmotr drtí hlavu, kmotra zadek. —
Zloduch Sidragasum má tu moc, že
roztančí dívky úplně

nahé."

"Při sám Bth!" přerušil ho Jan. "Chtěl
bych být zloduchem Sidragasumem."

Zatím se tuláci na druhém konci krčmy
dál vyzbrojovali šuškejíce si:

"Chudáček Esmeralda!" řekl jakýsi cikán.
"Je to naše sestra. Musíme ji odtud
dostat."

"Je tedy stále v chrámu Matky Boží?"
zeptal se jakýsi kramář řidovské tváře.

"Tot' se ví."

"Nuže, kamarádi!" zvolal kramář. "Vzhřtu
na chrám Matky Boží! Tím lépe, neboť
jsou tam v kapli svatého Fe-reola a
Ferrutia dvě sochy, jedna svatého Jana
Křtitele, druhá svatého

Antonína, celé ze zlata, váží dohromady
sedmnáct hřiven zlata a patnáct uncí a
podstavce z

pozlaceného stříbra jsou sedmnáct hřiven
a pět uncí těžké! Víím to. Jsem zlatník."

Tu přinesli Janovi večeři. Rozložil se na
ňadrech holky vedle sebe a zvolal: "Při
svatém

Voultovi z Lucques, jehož nazývá lid
svatým Goguelu, jsem dokonale šťasten!
Před sebou

mám hlupáka s holou hlavou, který se na
mne dívá jako arcivévoda. Po levici mám
zas

jednoho, který má zuby tak dlouhé, že mu
zakrývají bradu. A já sám jsem jako
maršál z Gié

při obléhání Pontoisu — pravicí se opírám
o návrší. — Při břichu Alláhově!
Kamaráde,

vypadáš jako obchodník s látkami a chceš
si sednout vedle mne. Já jsem šlechtic,
příteli.

Obchod se se šlechtictvím nesnáší. Jdi

pryč! — Holá hej, vy tam, neperte se!
Jakže, Baptisto

Volečku, ty si necháš ohrožit svťj krásný
nos hrubými pěstmi toho truhlíka?
Hlupáku! Non

cuiquam datum est habere nasum. — Jsi
vskutku boťská, Jakubko Ouškohryzko,
škoda, že

nemáš vlasy. — Holá! Jsem Jan Frollo a
mám bratra arci jáhnem! Ať ho čert
vezme! Vše, co

vám povídám, je svatá pravda. Kdyť jsem
se stal tulákem, zřekl jsem se s lehkým
srdcem

polovice domu v ráji, kterou mi slíbil mťj
bratr. Dimidiam domťm in paradiso. Cituji

text.

Mám léno v ulici Tirechappe a všechny
řeny jsou do mne zamilovány, to je
pravda, jako ře

svatý Eligius byl výborným zlatníkem a
jako ře je patero řemesel dobrého města
Paříře,

kořeluřství, jirchářství, usnářství,
brašnářství a kořiřnictví, a jako ře svatý
Vavřinec byl

upálen na vaječných skořápkách.
Přisahám vám, kamarádi,

ře celý rok nebudu pít, jestli vás chci
ošálit!

Drahoušku, měsíc svítí, pohled' přece
okénkem jak vnr načechrává mraky!
Zrovna tak jako já

tvťj zivutek Děvčata Utřete dějem nosy a
svíčk^knoty! Kriste a Mohamede Co to
jím,

Jupitere? HoC krčmářko, vlasy které
marné hledáme na hlavách tvých děvek,
jsou v tvých

omeletách. Babo! Mám rád omelety lysé.
Ať ti dábel nos rozpleskne! -Krásná
Belzebubova

hospoda, kde se děvky cesou vidličkami!"
" , ,

, S těmito slovy rozbil talíř o dlažbu a
začal zpívat z plna

hrdla:

A já nemam, u Boha!

víry ani zákona, krbu ani domova, ani
krále, ni Boha!

Zatím Kulhavý Špindíra dokončil
rozdílení zbraní. Přiblížil se ke
Gringoirovi, který se zdál

být s nohama na kozlíku hluboce
zadumán. "Příteli Petře," otázal se král
thunský, "nač, u d'asa, myslíš?"

Gringoire se k němu obrátil s teskným
úsměvem: "Mám rád oheň, milý pane. Ne
z té prosté

příčiny, že oheň nám zahřívá nohy nebo
nám vaří polévku, ale protože jiskří.

Někdy pozoruji

celé hodiny jiskry. Objevují tisíc věcí v
těch hvězdičkách, které se rojí na černém
pozadí

krbu. I tyto hvězdy jsou světy."

"Ať se propadnu, jestli ti rozumím!" řekl
tulák. "Víš, kolik je hodin?"

"Nevím," odpověděl Gringoire.

Špindíra přistoupil pak k vévodovi
egyptskému.

"Kamaráde Matyáši, doba není příhodná,
Ludvík XI. je prý v Paříži."

"O dťvod víc, abychom mu vyrvali svou
sestru ze spárt," odpověděl starý cikán.

"Mluvíš jako muž, Matyáš,!" řekl král thunský. "Přijďme do toho. V kostele se nemusíme bát odporu. Kanovníci jsou zájící a nás je mnoho. Lidé od nejvyššího soudního dvora bu-387

dou zítra pěkně napálení, ať si pro ni přijdou. U pupku papežova! Nechci, aby oběsili to

hezké děvče."

Špindíra vyšel z krčmy.

Po celý ten čas křičel Jan chraptivým hlasem: "Jím, piji, jsem opilý, jsem Jupiter! — Ech,

Petře Zabijáku, podíváš-li se na mne takto ještě jednou, oklepám ti nos šňupkami."

I Gringoire byl vytržen ze svého
rozjímání, jal se pozorovat bujně a
křiklavé scény kolem

sebe a mumlal skrz zuby: "Luxuriosa res
vmum et tumultuosa ebrietas. Běda! Na
štěstí dělám

velmi dobře, když nepiju, a svatý Benedikt
říká správně: Vinum apostatare fach etiam
sapientes."

V té chvíli se vrátil Špindíra a vzkřikl
hromovým hlasem: "Přlnoc!"

Na to slovo, jeť přsobilo, jako když se
odpočívajícímu pluku zatroubí k sedláni a
nasedání,

vyřítili se za velikého třeskotu zbraní a

železa všichni tuláci, muž, ženy i děti,
houfně z

krčmy.

Měsíc se zastřel závojem.

Dvůr divů byl zcela temný. Nikde nebylo
ani světélka. A přece nebyl nikterak pustý.
Bylo

tam možno rozeznat dav šeptem
hovořících mužů i žen. Bylo slyšet jejich
šum a vidět

záblesky nejrtznějších zbraní ve tmě.
Špindíra vystoupil na veliký kámen.
"Seřad'te se,

hantýrníci!" křičel. "Seřad'te se, cikáni!
Seřad'te se galilejští!" Ve tmě nastal

pohyb. Obrovský dav se řadil patrně v šik.
Po několika minutách král thunský opět
zavolal: "A teď ticho, ať

projdem Paříží! Heslo je: Mečík v kapse.
Pochodně zapálíme ať u chrámu Matky
Boží.

Kupředu!"

Za deset minut prchali jezdci noční hlídky
zděšeně před dlouhým prťvodem černých
a

mlčelivých muť, sestupujících k
Směnárenskému mostu klikatými ulicemi,
jeť prostupují

všemi směry mohutnou čtvrt u tržnice.

Neobratný přítel

Té noci Quasimodo nespal. Vykonal právě svou poslední obchůzku chrámem. Ve chvíli, kdy

zavíral kostelní dveře, nevšiml si, že šel kolem arcijáhen a tvářil se jaksi mrzutě, když viděl,

jak zastrkuje závory a pečlivě zamyká na visací zámek obrovské železné kování, jež dodávalo

oběma Širokým křídlatm pevnosti hradeb. Páter Klaudius vypadal ještě starostli-věji než

obyčejně. Ostatně od oné noční příhody v komrce neustále Quasimoda týral. Ale ať se na něj

jakkoli utrhoval a někdy ho dokonce i
udeřil, nic nezviklalo poslušnost,
trpělivost a

odevzdanost věrného zvoníka. Od
arcijáhna snesl všechno, nadávky, hrozby i
rány, bez

jediného slova výčitky, bez jediného
postesknutí. Nanejvýš ho sledoval
neklidným

pohledem, když stoupal po schodech na
věž, ale arcijáhen se již sám varoval ukázat
se znovu

před cikánkou.

Této noci tedy Quasimodo vystoupil,
pohlédnuv letmo na své ubohé, opuštěné
zvony, na

Jakubku, Marii a Theobalda, ať na vrchol severní věže, postavil tam na olověný odkap svou

zacloněnou a dobře uzavřenou svítilnu a pozoroval Paříž. Noc byla, jak jsme již řekli, velmi

tmavá. Paříž, která tehdy nebyla takřka osvětlována, jevila se oku jako neurčitá nakupenina

tmavé hmoty, přerušená tu a tam bělavým obloukem Seiny. Quasimodo viděl světlo již jen v

okně jedné vzdálené budovy, jejíž neurčitý a temný obrys bylo dobře rozeznat nad střechami

v tu stranu, kde je brána svatého Antonína.

Tam také někdo ještě bděl.

Jak tak mimoděk těkal svým jediným
okem v tom mlhavém nočním obzoru,
cítil zvoník ve

svém nitru nevysvětlitelný neklid. Již
několik dní byl na stráži. Viděl, jak se
kolem kostela

ustavičně potloukají lidé zlověstných tváří
a nespouštějí očí s dívčina asyly. Napadlo
mu, že

se možná proti nešťastné uprchlici osnuje
nějaké spiknutí. Představoval si, že právě
tak jako

on je i ona všeobecně nenáviděna a že by
se mohlo brzy něco přihodit. Číhal tedy ve
své

zvonici a "sníl v místě svých

389

sně", jak praví Rabelais, s okem upřeným
střídavě na komárku a na Paříž, hlídaje
spolehlivě

jako dobrý pes, s nekonečnou nedůvěrou v
duši.

Zatím co si zpytavě prohlížel veliké město
jediným okem, které příroda jaksi
náhradou učinila

tak pronikavým, že mohlo téměř nahradit
ostatní smysly, jež Quasimodovi chyběly,
zdálo se

mu pojednou, že obrys Starokotěšnického
nábřeží vypadá nějak nezvykle, že se tam

něco

pohybuje, že linie zábradlí, odrážející se
černě od světlé vody, není rovná a klidná
jako u

ostatních nábřeží, ale že se vlní na pohled
jako řeka nebo jako hlavy krácejícího
davu.

To se mu zdálo divné. Zdvojnásobil
pozornost. Zdálo se, že pohyb míří k
Starému městu.

Avšak nikde ani světélka. Pohyb na
nábřeží trval jen chvíli, pak se poznenáhlu
ztrácel, jako

by to, co přecházelo, vstupovalo do nitra
ostrova; pak přestal úplně a linie nábřeží
byla zase

rovná a nehybná.

Ve chvíli, kdy se Quasimodo utápěl v
dohadech, zdálo se mu, že se pohyb znovu
objevuje v

ulici U dómu, běžící Starým městem
kolmo k prťcelí chrámu Matky Boží.
Nakonec, jakkoli

byla hustá tma, viděl, jak čelo zástupu
vychází z této ulice a ve chvíli se po
náměstí rozlil dav, z něhož nebylo možno
ve tmě rozeznat nic, leč že je to dav.

Tato podívaná měla svou hrtzu. Je
pravděpodobné, že tento zvláštní prťvod,
jemuž podle

všeho velice záleželo na tom, aby v
hluboké tmě ušel pozornosti, zachovával

neměně

hluboké mlčení. Přece však jakýsi hluk
musil z něho vycházet, byť to byl jen hluk
kroků. Ale

ani tento zvuk náš hluchý neslyšel a
veliký dav, z něhož stěží něco viděl a vůbec
nic

neslyšel, třebaže se pohyboval a krácel tak
blízko něho, působil naň dojmem něměho,

nehmatatelného, v mlze ztraceného
zástupu mrtvých. Zdálo se mu, že vidí, jak
se k němu

blíží mrak plný lidí a jak se ve tmě
pohybují stíny.

Tu se mu vrátily jeho obavy, znovu se mu

vybavila myšlenka, že jde o nějaký útok na cikánku. Cítil matně, že se blíží něco násilného. V tomto rozhodném okamžiku se radil sám se

sebou s lepší a rychlejší rozvahou, než bychom čekali od mozku tak špatně uspořádaného.

Měl cikánku vzbudit? Pomoci

390

jí k útěku? Kudy? Ulice byly obsazeny, kostel přiléhal zadní částí k řece. Nebylo člunu.

Nebylo východu. Nezbývalo než dát se zabít na prahu chrámu Matky Boží, klášť alespoň

odpor, než přijde pomoc, přijďe'-li vřbec, a
nerušit Esmeraldu ze spánku. Ke smrti se

nešťastnice vřdycky ještě probudí vřas.

Jakmile se takto rozhodl, počal pozorovat
"nepřítel"

s větřím klidem.

Zdáo se, ře dav na náměstí kařdým
okamříkem roste. Usoudil vřak, ře dělá jen
velmi málo

hluku, neboř okna^ do ulic a na náměstí
zřstávala zavřena. Najednou zaplálo světlo
a v

okamříku se vznášelo nad hlavami sedm
nebo osm planoucích pochodní,
rozřásajících ve

tmě jazyky svých plament. Tu viděl
Quasimodo zřetelně, jak se na náměstí
hemťí strašlivé

stádo otrhaných muřt a řen, ozbrojených
kosami, píkami, kosíři, halapartnami,
jejichť

tisíceré hroty se třpytily. Tu a tam dělaly
černé vidlice rohy k těm ohyzdným
tvářím.

Vzpomněl si matně na tuto chášku a
připadlo mu, ře rozeznává všechny ty
hlavy, které ho

před několika měsíci zdravily jako papeře
bláznt. Muřt drťící v jedné ruce pochodeň a
v

druhé karabáč vystoupil na patník a zdálo

se, že řeční. Současně vykonalo toto
podivné

vojsko několik pohybů, jako by se
rozestavovalo kolem kostela. Quasimodo
sebral svítilnu a

sestoupil na plošinu mezi věžemi, aby
viděl z větší blízkosti a učinil obranná
opatření.

Když Kulhavý Špindíra došel k hlavnímu
portálu chrámu Matky Boží, seřadil
vskutku svou

tlupu do bojového šiku. Ačkoliv nečekal
odpor, chtěl jako opatrný velitel udržet
pořádek,

který by mu dovolil čelit v případě
potřeby náhlému útoku noční hlídky nebo

městské strážě.

Rozestavil tedy svou brigádu tak, že byste při pohledu shora a z dálky řekli, že je to římský

trojúhelník v bitvě u Eknomu, prasečí rypák Alexandrův nebo pověstný klín Gustava Adolfa.

Základna tohoto trojúhelníku se opírala o pozadí náměstí, takže zatara-sovala ulici U dómu;

jedna strana byla obrácena k nemocnici, druhá k ulici od svatého Petra na Dobyčím trhu.

Kulhavý Špindíra se postavil s vévodou egyptským, naším přítelem Janem a nejodvátnějšími

tuláky na vrchol tohoto trojúhelníku,

391

Podobný útok, o jaký se v té chvíli pokoušeli tuláci proti chrámu Matky Boží, nebyl ve

středověkých městech vzácností. To, čemu my dnes říkáme "policie", tehdy nebylo.

V lidnatějších městech, především v hlavních městech, nebylo jediné, ústřední řídicí moci.

Feudalismus uspořádal tyto velké obce prapodivným způsobem. Město bylo slepencem

mnoha vrchností, které je kouskovaly na

části všech tvarů a velikostí. Proto také tolik

protichůdných policií — čili řádná policie.

V Paříži na příklad bylo nezávisle na sto jednačtyřiceti pánech činících si právo vybírat

dávky pětadvacet jiných pánů osobujících si právo soudit i vybírat dávky, od biskupa

pařížského, který měl sto pět ulic, až k převoru kláštera Matky Boží V polích, který měl jen

čtyři. Všichni tito feudální vykonavatelé spravedlnosti uznávali svrchovanou moc královu jen

podle jména. Všichni měli právo uliční.

Všichni tu byli doma. Ludvík XI., tento neúnavný

pracovník, který začal tak ze široka s bouráním budovy feudalismu, v němž Riche-lieu a

Ludvík XIV. pokračovali ve prospěch moci královské a i když Mirabeau skončil ve prospěch

lidu, Ludvík XI. se sice pokusil protrhnout tuto síť vrchností, jež pokrývala Paříž, tím, že násilně uvrhl na všechny dvě nebo tři nařízení o všeobecném pořádku. Tak roku 1465 bylo

obyvatelům vydáno nařízení, aby osvětlovali, jakmile nastane noc, svíčkami okna a zavírali psy

pod trestem smrti provazem. Téhož roku
bylo nařízeno uzavírat večer ulice
železnými řetězy

a zakázáno nosit v noci na ulicích dýky
nebo útočné zbraně. Ale zanedlouho
upadly všechny

tyto pokusy o všeobecné zákonodárství v
zapomenutí. Měšťané dopouštěli, aby vítr
zhášel

svíce v oknech a aby se psi potulovali;
železné řetězy se zatahovaly jen za stavu
obležení;

zákaz nosit dýky přinesl jen tu změnu, že
ulice Tlamořezská byla přejmenována na
Hrdlo-

řezskou, to byl zjevný pokrok. Staré lešení

feudálního soudnictví zůstalo: nesmírná
zmatenice soudních a vrchnostenských
pravomocí, které se v městě křížily,
vzájemně si

překáţely, prostupovaly se, proplétaly a
zasahovaly do sebe; zbytečná spleť
nočních stráţí,

pořádkových stráţí a hlídek, mezi nimiţ se
procházela loupeţ, plen a vzpoura se
zbraní v

ruce.

392

V tomto nepořádku nebylo tedy událostí
neslýchanou, když část chátřů přepadla
palác,

šlechtické sídlo nebo kterýkoliv dům i ve
čtvrtích nejlidnatějších. Ve většině případů
se

sousedé do věci nemíchali, leda když
plenění dospělo až k nim. Zacpali si při
střelbě uši,

zavřeli okenice, zatarasili dveře a
nechávali, aby zápas rozhodla hlídka nebo
aby se rozhodl

bez hlídky, a druhý den se po Paříži říkalo:
"Dnes v noci byl vyloupen Štěpán
Barbette. —

Maršál Clermont byl zajat." Atd. Proto
také nejenom sídla královská, jako
Louvre, Palác,

Baštla, Tournelles, nýbrž i obyčejná sídla

panská, Malý bour-bonský palác, Senský palác,

Angoulémský palác atd., měla hradby s cimbuřím a nad branami střílny. Kostely byly

chráněny svou svatostí. Některé z nich, chrám Matky Boží k nim nepatřil, byly však přece

opevněny. Opat od svatého Heřmana Na palouku měl cimbuří jako baron a na děla vydal víc

mědi než na zvony. Ještě roku 1610 bylo vidět jeho tvrz. Dnes zbývá sotva chrám.

Vraťme se k chrámu Matky Boží.

Když byly skončeny první přípravy (a

musíme říci ke cti tulácké kázně, že
rozkazy

Špindírovy byly vykonány mlčky a s
podivuhodnou přesností), vystoupil
ctihodný vtdce

tlupy na zábradlí před chrámem a spustil
chraptivým a nevlídným hlasem tuto řeč,
obrácen jsa

k chrámu a mávaje pochodní, v jejímž
světle, plápolajícím ve větru a co chvíli
pohlceném

vlastním čoudem, zjevovalo se a zase
mizelo zarudlé prťcelí kostela.

"Tobě, Ludvíku z Beaumontu, biskupe
pařížský, rado nejvyššího soudního dvora,
pravím já,

Kulhavý Špindíra, král thunský, velký
coesre, kníže hantýrníkt, biskup bláznť:
Naše sestra,

nespravedlivě odsouzená pro
čarodějnictví, uchýlila se do tvého
kostela. Jsi jí povinen asylem

a ochranou. Ale nejvyšší soudní dvtr ji
chce odtud vzít a ty s tím souhlasíš, takťe
by ji zítra

pověsili na náměstí Grěve, kdyby tu nebyl
Bth a tuláci. Přicházíme tedy k tobě,
biskupe. Je-li

tvťj kostel nedotknutelný, je i naše sestra
nedotknutelná. Není- li naše sestra
nedotknutelná,

není ani tvťj kostel nedotknutelný. Proto tě

vyzýváme, abys nám dívku vydal, chceš-li
zachránit svtěj

393

kostel, nebo si dívku vezmeme a chrám
vypleníme. A budeme vyrovnáni. Na
dřkaz toho

vztyčuji zde svou korouhev a Břh tě
ochraňuj, biskupe pařířský!"

Na neřtěstí nemohl Quasimodo slyšet tato
slova, pronesená s jakousi ponurou a
divokou

vzneřeností. Jeden tulák podal Špindírovi
jeho korouhev, ten ji slavnostně zarazil
mezi dvě

dlaždice. Byly to vidle, na jejichž zubech visela krvavá čtvrt mršiny.

Poté se král thunský obrátil a rozhlédl se po svém vojsku — divokém zástupu, kde se oči

blýskaly skoro tak jako píky. Po krátké přestávce zvolal: "Kupředu, hoši! Do práce,

paličáci!"

Třicet silných mužů hranatých údů, s tvářemi zámečníků, vystoupilo z řad s kladivy, kleštěmi

a železnými tyčemi na ramenou. Zamířili k hlavnímu chrámovému portálu, vystoupili po

schodech a brzy je bylo vidět všechny
přikrčené pod lomeným obloukem, jak
zpracovávají

dveře kleštěmi a pákami. Houf tulákt šel
za nimi, aby jim pomáhal nebo se na ně
díval,

jedenáct schodů portálu bylo jimi
zataraseno.

Ale dveře držely pevně. "K čertu, jsou
tvrdé a paličaté!" prohlásil jeden. "Jsou
staré a mají zrohovatělé chrupavky," řekl
jiný. "Odvahu, kamarádi!" povzbuzoval
Špindíra. "Sázím svou hlavu proti
pantoflě, že otevřete dveře, vezmete dívku
a odstrojíte hlavní oltář, neť se některý

kostelník probudí. Hled'te! Myslím, že
zámek povoluje."

Špindíra byl přerušen strašlivým
lomozem, který v tom okamžiku za ním
zarachotil. Obrátil

se. S nebe právě spadl obrovský trám,
rozdrtil asi dvanáct tuláků na chrámových
stupních a

odskočil od dlažby s hukotem dělové rány,
přeráteje ještě tu a tam nohy v davu
pobudt,

rozestoupivších se s výkřiky zděšení. V
okamžiku bylo malé ohrazené místo před
chrámem

prázdné. Ačkoliv byli paličáci chráněni
hlubokou klenbou portálu, odešli od dveří
a sám

Špindíra ustoupil na uctivou vzdálenost od

chrámu.

"Šťastně jsem tomu ušel!" křičel Jan.

"Zvěřil jsem to, hrom do toho! Ale Petr Zabiják je zabit."

Nelze říci, jaký hrůzný úřas padl r, tímto
trámem na lupiče.

394

Dívali se několik minut upřeně do
vzduchu, ohromenější tím kusem dřeva
víc než dvaceti

tisíci královských lučištníku. U d'ábla,"
zamumlal vévoda egyptský, "to smrdí
kouzly." 1 To poleno nám hodil mísíc!"
vzkřikl Červený Andry. — A pak ať někdo
řekne," podotkl

František Kořalka, "že měsíc je přítelem Panny!" "Tisíc papežů!" zvolal Špindíra, "všichni jste blbci!" Ale sám nevěděl, jak vysvětlit pad

trámu. , , ..v

Na prťcelí, k jehož vrcholu světlo pochodni již nepronikalo, nebylo možno nic rozeznat.

Uprostřed prostranství před chrámenúčetel těžký trám a bylo slyšet sténání ubožáků, kten

dostali první náraz a přesekli si břicha o hrany kamenných

V O

Když první úžas minul, našel král thunský

konečně vysvětlení, které se zdálo jeho
druhým

pravděpodobné. "Krucinál, že by se
kanovníci bránili? Tak tedy budeme
drancovat!"

"Drancovat!" opakoval zástup se zuřivým
hurá. Samostříly a hákovnice vystřelily na
průčelí chrámu.

Tímto otřesem se pokojní obyvatelé
okolních domů probudili; bylo vidět, jak
se otevřelo

několik oken; a v nich se ukázaly noční
čepičky a ruce se svíčkami. "Střílejte do
oken!"

vzkřikl Špindíra. Okna se rázem zavřela a
ubozí měšťané, kteří jen tak tak že se

ustrašeně

podívali na ten výjev světél a vřavy,
vrátili se k svým manželkám, potíce se
strachem a

ptajíce se, zda se teď na náměstí před
chrámem Matky Boží koná rej čarodějnic
nebo zda je

to útok Burgund'ant jako roku 64. I
mysleli manželé na krádež, manželky na
znásilnění a

všichni se třásli.

"Drancovat!" opakovali hantýrníci. Ale
neodvažovali se přiblížit. Dívali se na
chrám, dívali se na trám. Trám se nehýbal,
budova vypadala stále klidně a opuštěně,
ale cosi tuláky zaráželo.

A

"Tak do toho, paličáci!" křičel Špindíra.
"Vyrazte dveře!"

Nikdo se však nehnul.

"Hrom a peklo!" klel Špindíra. "Jste chlapi a bojíte se trámu."

Starý tulák ho oslovil:

395

"Veliteli, ten trám nás nemrzí, ale dveře jsou úplně zahra-zené železnými závorami. Kleště tu nic nezmohou."

"Co tedy potřebujete, abyste je vypáčili?"

"Potřebovali bychom nějakého berana!"

Král thunský běžel odvážně k strašnému trámu a položil na něj nohu.

"Tu ho máte!" zvolal. "Kanovníci vám ho posílají." A uklonil se posměšně na pozdrav směrem ke kostelu: "Díky, kanovmci!"

Ji"

Tento vzdorný výsměch udělal dobrý dojem, kouzlo trámu bylo zlomeno. Tuláci nabyli opět

odvahy. Brzy byl tětký trám zdvižen jako pírkó dvěma sty silných paťí a dopadl zuřivě na

velké dveře, které se tuláci marně pokoušeli vyvrátit. Kdo by v tom pološeru, jeť šířilo po

náměstí několik málo pochodní, pozoroval
ten dlouhý trám, nesený davem mužů, jak
ho v

běhu vrhají na chrám, byl by se domníval,
že vidí nestvůrné zvíře o tisíci nohách, jež
útočí

čelem na kamenného obra.

Při úderu trámu zazvučely zpola kovové
dveře jako obrovský buben. Nepovolily,
ale celá

katedrála se zachvěla a bylo slyšet, jak
duní hluboké prostory budovy. Současně
začal padat

na útočníky s výše prŕčelí déšť velkých
kamenŕ. "K čertu!" křičel Jan. "Coŕ nám
větŕe strŕásají na hlavu svá zábradlí?" Ale

nadšení bylo vyvoláno, král thunský
předcházel dobrým

příkladem. To se zcela určitě bránil
biskup, a proto se bušilo do dveří s ještě
větší zuřivostí,

třebaťe vpravo a vlevo rozráťely kameny
lebky.

Je pozoruhodné, ťe všechny kameny
padaly po jednom, ale rychle za sebou.
Hantýrníci cítili

vťdy dva naráz, jeden v nohách, jeden na
hlavách. Jen málokteré dopadly bez
následků a

silná vrstva mrtvých a raněných jiť
krvácela a svíjela se pod nohama útočníků,
kteří rozzuření

neustále doplňovali řady. Bez přestání
bušil dlouhý trám do dveří v pravidelných
přestávkách

jako srdce zvonu, neustále pršely kameny
a sténaly dveře.

Čtenář jistě uhodl, že tento nečekaný
odpor, který pobouřil tuláky, pocházel od
Quasimoda.

396

Na neštěstí statečnému hluchounovi
přispěla náhoda.

Když sestoupil na plošinu mezi dvěma
věžemi, měl v hlavě zmatek. Pobíhal
několik minut

sem a tam po galerii jako sílený díval se s

výše na hustý dav tulákt, připraveny
vrhnout se na

chrám, a prosil d'ábla i Boha, aby cikánku
zachránil. Napadlo mu vystoupit na jiţní
věţ a

zazvonit na poplach, ale dříve neţ by mohl
rozhoupat zvon, dříve neţ by mohl roz-
burácet

silný hlas Mariin, nebyly by dveře
desetkrát vypa-čeny? Právě v této chvíli
přistupovali k nim

pobudové se svými zámečnickými
nástroji. Co počít?

Najednou si vzpomněl, ţe zedníci dnes
opravovali celý den zeď, krov a střechu
jiţní věţe.

Svitlo mu. Zed' byla z kamene, střecha z olova, krov ze dřeva. (Podivuhodný krov, tak hustý,

že se mu říkalo les.)

Quasimodo běžel k této věži. Dolejší prostory byly vsutku plné staviva. Ležely tu hromady

stavebních kameň, svinuté olověné plechy, svazky latí, silné trámy, pilou již naříznuté,

spousty rumu. Úplná zbrojnice.

Byl svrchovaný čas. Dole pracovaly kleště a kladiva. Silou zdvojenou vědomím nebezpečí

nadzvedl jeden trám, největší a nejdelší,

vystrčil ho okénkem, pak ho uchopil
zvenčí, posunul

ať na kraj zábradlí, jeť ohrazuje plošinu, a
pustil jeť do propasti. Padaje s výše sto
šedesáti

stop, odřel obrovský trám zed', rozbil
sochařskou výzdobu a otočil se několikrát
kolem vlastní

osy jako křídlo větrného mlýna, jeť by
odlétlo samo do prostoru. Konečně
dopadl; ozval se

strašlivý křik a černý trám, jak odskakoval
od dlažby, podobal se skákajícímu hadu.

Quasimodo viděl, jak se tuláci při pádu
břevna rozptýlili, jako když dítě foukne do
popelu.

Využil jejich zděšení, a zatím co upírali
pověřivé zraky na kyj, který spadl s nebe,
a salvou

šípt a sekaného olova vyráželi kamenným
světlem na portále oči, nahromadil si
Quasimodo

v tichosti štěrk, kamení, kvádry, ba i pytle
se zednickým náčiním k okraji zábradlí,
odkud

před chvílí spadl trám.

Proto také, jakmile začali bušit do
hlavních dveří, spustilo se krupobití
kvádrů a tuláků se

zdálo, že se kostel nad jejich hlavami boří
sám od sebe.

Kdo by byl mohl v této chvíli vidět
Quasimoda, byl by se zděsil. Nezávisle na
munici

nahromaděné na zábradlí nakupil spoustu
kamení také na plošině. Když došla zásoba
kvádrů

navršená na vnějším zábradlí, bral z
hromady. Tu se shýbal, zvedal, shýbal a
opět narovnával

s neuvěřitelnou mrštností. Jeho velká
hlava skřítky se skláněla přes zábradlí,
pak letěl

obrovský kámen, za ním jiný a zase jiný.
Občas se podíval za některým pěkným
kamenem, a

když pořádně zabil, říkal si: "Hm!"

Tuláci však neztráceli odvahy. Pod tíhou dubového berana, znásobenou silou sta muřt,

zatřásly se silné dveře již více než dvacetkrát. Výplně již praskaly, tepané ozdoby se tříštily na kusy, stěžeje vyskakovaly při každém otřesu ze svých kruhů, prkna se bortila a dřevo

rozdrcené na prášek se sypalo mezi železnými žebry. Na štěstí pro Quasimoda bylo na nich

víc železa než dřeva.

Cítil však, že hlavní dveře povolují. Ačkoliv neslyšel, odrážel se každý úder berana v

chrámových prostorách i v jeho útrokách.
Viděl s vrchu tuláky opojené vítězoslávou
a

rozzuřené, jak hrozí pěstmi temnému
prťcelí chrámu, a záviděl za sebe i za
cikánku křídla

sovám, jeť odlétávaly v hejnech nad jeho
hlavou.

Děšť kvádrť jiť nestačil útočníky zahnat.

V té úzkostné chvíli zpozoroval maličko
pod zábradlím, odkud kamenoval
hantýrníky, dva

dlouhé kamenné chrliče, jeť vyúst'ovaly
přímo nad hlavními dveřmi. Vnitřní konec
těchto

chrličť ústíl na dlaťbu plošiny. Něco ho napadlo. Běťel do svého zvonického kumbálu pro

otep klestí, na otep naloťil množství latí a olověného plechu, munici, jít dosud nepouťil,

urovňal pečlivě tuto hranici před otvorem obou chrličť a zapálil ji svou svítilnou.

Poněvadť při tom nepadaly řádné kameny, přestali se tuláci dívat vzhťru. Lupiči,

oddechující jako smečka psť doráťejících na kance v jeho pelechu, tísňili se v nepořádku

kolem hlavních dveří, beranem úplně pokřivených, ale dosud stojících. Čekali s rozechvěním

tu velkou ránu, ránu, která je rozrazí. Šlo
o to, kdo bude nejbližte, aby se první vrhl,
ať se

398

otevrou, do té bohaté katedrály, rozsáhlé
nádrže, kde se nahromadilo bohatství tří
století.

Připomínali si vzájemné s radostným a
nedočkavým řevemjsrásné stříbrné kříže,
krasne

brokátové ornáty, krásné stříbrné a
pozlacené náhrobky, přepychovou nádheru
ktru, oslňující

svátky, vánoce v záři svic, velikonoce v
záplavě slunce, všechny ty nádherné
slavnosti, při

nicht skřínky s ostatky svatých, svícny,
ciboria,[^] svatostánky a monstrance
zdobily oltáře

vrstvou zlata a démantt. V této krásné
chvíli myslili ti pokrytci a neduřivci,[^]
arcilotn a

pobudové jistě mnohem méně na
osvobození cikánky nez na vyplnění
chrámu Matky Boří.

Rádi bychom dokonce věřili, ře pro mnohé
z nich byla Esmeralda jen záminkou,
pokud

vřbec zloději potřebují záminek.

r*V okamřiku, kdy se řadili kolem berana
k poslednímu náporu a kařdý z nich
zadrřoval

dech a napínal svaly, aby vložil všechnu sílu do rozhodujícího úderu, ozval se uprostřed nich

řev ještě děsnější než řev, jenž vypukl a zanikl pod trámem. Ti, kteří nekřičeli, a ti, kteří ještě řili, se rozhlédli. — Dva proudy roztaveného olova tekly shora s budovy do nejhustšího

davu. Celé moře lidí kleslo pod vařícím kovem, který na dvou místech, kam dopadl, udělal v

davu dvě černé a kouřící díry, jako by udělala horká voda ve sněhu. Bylo vidět, jak se tam

hýbají zpola zuhelnatělí umírající, řvoucí bolesti. Kolem těchto dvou hlavních proudů se

rozstříkovaly na útočníky kapky tohoto
strašného deště a vnikaly do lebek jako
ohnivé

nebozezy. Byl to těžký oheň, jenž
provrtával bídíky hustým krupobitím, i

Křik rozdíral srčíce. Nejstatečnější i
nejbojácnější se rozutekli v nepořádku,
když odhodili

trám na mrtvoly, a prostranství před
chrámem se vyprázdnilo po druhé.

Oči všech pohlédly k vrcholu kostela.
Viděly cosi neobyčejného. Na vrcholu
nejvyšší galerie,

nad ústřední rťicí šlehal veliký plamen,
který stoupal s víry jisker mezi oběma
větmi,

velký, nezkrtný a zuřivý plamen, jehož
jazyky odnášel chvílemi vítr. Pod tímto
plamenem,

pod tmavým zábradlím s ohnivými
trojlístky, chrlily neustále dva chrliče s
tlamami oblud

onen ťhavý déšť, jehož stříbřité šňtry se
ostře odrátely od

399

tmavého dolejšího prťcelí. Čím více se
tyto dva proudy tekutého olova blížily k
zemi, tím

více se rozšiřovaly a třepily jako voda
stříkající nesčetnými otvory kropicí
konve. Obrovské

věže, z nichž každá ukazovala nad plameny
dvě tváře, jednu neurčitou, celou černou,
druhou

výraznou, celou rudou, zdály se na pozadí
ohromného stínu, který vrhaly ať k nebi,
ještě větší.

Jejich nesčetné sochy d'áblů a draků
nabývaly příšerné podoby. Zdálo se, že se
v neklidném

světle plamenů pohybují. Byly tam obludy,
které vypadaly, jako by se smály, okapové
tlamy,

které jako by štěkaly, ještěři foukající do
ohně, draci kýchající v dýmu. A mezi
všemi

obludami probuzenými tím ohněm a

hřmotem z kamenného spánku byla jedna,
která se

pohybovala a občas se mihla u hořící
hranice jako netopýr před svící.

Uhlíř na vzdálených pahorcích Bicétru se
tímto podivným majákem bezpochyby
probudil a

zděsil se, když viděl, jak se na jeho
vřesovišti míhá obrovský stín větší chrámu
Matky Boží.

Mezi tuláky nastalo hrůzyplné ticho, kdy
bylo slyšet jen poplašné volání kanovníků,

uzavřených ve svém klášteře a
neklidnějších než koně v hořící stáji,
pokradmý třesk rychle

otvíraných a ještě rychleji zavíraných
oken, přestavování nábytku uvnitř domů a
v

nemocnici, hučení plamene, poslední
chrapot umírajících a ustavičné bubnování
olověného

deště na dlažbu.

Zatím se vřdcové tuláci uchýlili pod
portál domu Gonde-laurierových a radili
se. Vévoda

egyptský seděl na patníku a pozoroval s
nábožnou bázní strašidelnou hranici, jež
planula na

dvě stě stop ve vzduchu. Kulhavý Špindíra
se kousal zuřivě do svých velkých pěstí.

"Nemŧtĕme se tam dostat!" bruĉel mezi zuby.

"Starý zakletý kostel!" mumlal starý cikán Matyáš Hun-gadi Spicali.

"Při knírech papeŧových," prohodil prošedivělý vtipálek, který byl kdysi na vojně, "ty kostelní chrliĉe plivají roztavené olovo lip neŧ střílny lectourské!"

"Vidíte toho d'ábla, který přechází kolem ohně?" zvolal vévoda egyptský.

400

"Přisámĕh," řekl Špindíra, "to je ten zatracený zvoník, to je Quasimodo."

Cikán zavrtĕl hlavou. "Já vám říkám, ŧe je

to duch Sab-nac, velký markýz, démon
pevností.

Má podobu ozbrojeného vojáka a hlavu
lví. Někdy jede na ohyzdném koni. Mění
lidi v

kameny a z těch pak staví věže. Velí
padesáti legiím. Je to jistě on. Poznávám
ho. Někdy má

na sobě krásné zlaté, po turecku zdobené
roucho."

"Kde je Ochmelka z Hvězdy?" zeptal se
Špindíra.

"Je mrtvý," odpověděla jedna tulačka.

Červený Andry se smál blbým smíchem:
"Matka Boží dává nemocnici práci."

"Coťpak není prostředek, jak vypáčit ty dveře?" zvolal král thunský a dupl nohou.

Vévoda egyptský mu ukázal smutně oba potoky vařícího olova, jeť neustále brázdily černé

prťcelí jako dva dlouhé světélkující kuťele. "Byly kostely, které se takto samy bránily,"

poznámenal s povzdechem. "Před čtyřiceti lety shodila Aja Sofia v Cařihradě třikrát za sebou

pťlměsíc Mohamedťv na zem tím, ťe zatřásla svými kupolemi, které jsou jejími hlavami.

Vilém Paříťský, co postavil tento chrám, byl čaroděj."

"Máme se tedy žalostně klidit z cesty jako lokajové?" řekl Špindíra. "Máme tam nechat svou sestru, kterou ti očepičkování vlci zítra oběsí?"

"A sakristii, kde jsou vozy zlata," dodal jeden tulák, jehož jméno bohužel neznáme.

"Při bradě Mohamedově!" zvolal Špindíra.

"Zkusme to ještě jednou," začal opět tulák.

Matyáš Hungadi zavrtěl hlavou. "Dveřmi tam nevstoupíme. Je třeba najít nějakou vadu na

krunýři té staré čarodějnice, díru, tajný vchod, nějakou spáru."

"Kdo se v tom vyzná?" tázal se Špindíra.

"Jdu tam ještě jednou. Vida, kdepak je ten student Jan, co byl tak obrněn?"

"Je asi mrtev," odpověděl kdosi. "Není slyšet jeho smích."

Král thunský sraštil obočí.

"Tím hťř. Pod tím brněním tlouklo statečné srdce. — A mistr Petr Gringoire?"

401

"Veliteli Špindíro," odpověděl Červený Andry, "ten se vytratil, ještě neť jsme došli k Směnárenskému mostu."

Špindíra dupl. "Blesky boží! Napřed nás sem vyšťve a pak nás tu nechá prostřed práce na

holičkách! — Zbabělý ťvanil a bačkora!"

"Veliteli Špindíro," zvolal Červený Andry, zahleděný do ulice U dómu, "támhle je ten student!"

"Chvála Plutovi!" řekl Špindíra, "ale co, to k čertu vleče za sebou?"

Byl to vskutku Jan. Běžel sem tak rychle, jak mu to dovolovalo těžké rytířské brnění a

dlouhý ťebřík, který vlekl statečně po dlaťbě, upachtěn víc neť mravenec zapraťený k stéblu

dvacetkrát delšímu, neť je sám.

"Vítězství! Te Deum!" křičel student. "To je ťebřík skla-dačť z přístavu svatého

Ondřeje."

Špindíra k němu přistoupil. "Dětino, co chceš, u všech rohatých, dělat s tím ťebříkem?"

"Mám ho," odpověděl Jan, tětce oddychuje. "Věděl jsem, kde je. — Pod kolnou správcova domu. — Je tam jedna známá dívka, které připadám krásný jako Kupido. — Použil jsem

toho, abych dostal ťebřík, a ťebřík mám, při sám Mohamed! — Chudák holka, přišla mi

otevřít jen v košili."

"Dobře," řekl Špindíra, "ale co chceš s ťebříkem dělat?"

Jan na něj pohlédl lišácky a sebevědomě a
luskal prsty jako kastanětami. V té chvíli
byl

velkolepý. Na hlavě měl jednu z těch
přeplněných přilb patnáctého století, jeť
děsily

nepřítele svými fantastickými chocholy.
Jeho přilba se jeřila deseti železnými
zobáky, takže

Jan by byl mohl soutěžit o strašlivý
prívlastek áexá[Ji|iSoXos s homérskou
lodí Nestorovou.

"Co s ním chci udělat, vznešený králi
Thunť? Vidíte tu řadu pitomě se tvářících
soch nad

třemi portály?"

"Ano. A co má být?"

"To je galerie francouzských králů."

"Co je mi po ní?" řekl Špindíra.

"Počkejte přece! Na konci té galerie jsou dveře, které jsou vždy zavřeny jen na kliku. Vylezu tam po tom řebříku a jsem v kostele."

402

"Hochu, nech mě vylézt prvního."

"To ne, kamaráde, řebřík je můj. Pojd'te, budete druhý."

"Ať tě Belzebub uškrtí!" řekl -nakvašený Špindíra, "nechci být za nikým." /

"Pak si najdi řebřík, Špindíro."

Jan se rozběhl po náměstí, vleká svtě
řebřík a volaje: "Ke mně, hoši!"

V okamžiku byl řebřík postaven a opřen o
zábradlí dolejší galerie, nad jedním
postranním

portálem. Dav tulákt jásal a tísnil se dole,
aby po něm vystoupil. Ale Jan uhájil své
právo a

vstoupil první na příčky řebříku. Cesta
byla dosti dlouhá. Galerie francouzských
králů se

dnes zdvíhá asi šedesát stop nad dlatbou.
Jedenáct stupňů schodiště ji činilo tehdy
ještě vyšší.

Jan stoupal zvolna, neboť mu těžká zbroj

značné překáţela, jednou rukou se drţel
příček, v

druhé měl samostříl. Kdyţ byl uprostřed
ţebříku, ohlédl se teskně na ubohé mrtvé

hantýrníky, jimiţ bylo schodiště poseto.
"Běda!" řekl. "Toť kupa mrtvých hodná
pátého zpěvu Iliady!" Pak stoupal dále.
Tuláci ho následovali. Na kaţdé příčce stál
jeden. Při pohledu na tu linii obrněných
zad, jeţ se vlnily ve tmě, byli byste řekli,
ţe se to proti kostelu vztyčuje had s
ocelovými šupinami. Jan, který tvořil jeho
hlavu a pískal, doplňoval tuto ilusi.

Student dosáhl konečně zábradlí galerie a
za nadšeného potlesku všech tuláků je
dosti sviţně

přeskočil. Radostí nad tím, ţe je takto

pánem tvrze, vykřikl, ale najednou se
zarazil jako

zkamenělý. Zpozoroval právě za sochou
jednoho krále Quasimoda, skrytého ve
tmě, s

planoucím okem.

Dříve než mohl druhý oblehatel vkročit na
galerii, přiskočil strašlivý hrbáč k vrcholu
řebříku,

uchopil bez jediného slova svými silnými
rukama konce obou jeho tyčí, nadzdvihl
je, oddálil

od zdi, třásl chvíli za výkřikem úzkosti
dlouhým a prohýbajícím se řebříkem, od
shora až dolů

plným tulákt, a pak s nadlidskou silou
odhodil tento hrozen lidí zpět na náměstí.
V tomto

okamžiku se i ti nejodvátnější zachvěli.
Tebrík, vrtený nazad, stál chvíli zpříma,
jako by

váhal, pak náhle, opisuje děsný kruhový
oblouk o poloměru osmdesáti stop,

403

řítíl se na dlaťbu i se svým nákladem
lupičt rychleji než padací most, když se
přetrhnou

řetězy. Ozvaly se strašné kletby, pak vše
utichlo a několik zmrzačených uboťákt se
vyškrábalo zpod hromady mrtvých.

Po prvním vítězném pokřiku zazněl mezi
oblehateli povyk bolestný a hněvivý.
Quasimodo,

netečný, oběma lokty opřený o zábradlí,
se díval. Vypadal jako starý merovejský
král v okně.

Jan Frollo se octl v pováţlivé situaci. Byl
na galerii se strašlivým zvoníkem sám,
oddělen od

svých druhů osmdesát stop vysokou
kolmou zdí. Zatím co si zvoník hrál se
ţebříkem, běţel

student ke dvířkám, o ničem myslil, ţe jsou
otevřena. Nebyla. Když hluchon vstoupil
na

galerii, zavřel je za sebou. Jan se tedy

ukryl za jednoho kamenného krále,
neodvažoval se

dýchat a zíral se zděšenou tváří na
příšerného hrbáče, jako když onen muž,
který se dvořil

teně hlídače zvěřince, přišel jednoho
večera na dostaveníčko a spletl si při
přelézání zed' a

octl se tváří v tvář bílému medvědu.

V prvních chvílích se o něj hluchý
nestaral; ale nakonec obrátil hlavu a
rázem se vzpřímil.

Zpozoroval studenta.

Jan se připravil k tuhé srážce, ale
Quasimodo se ani nepohnul, byl pouze

obrácen ke

studentovi a díval se na něj.

"Ho, ho," řekl Jan, "co se tak na mne díváš svým jediným melancholickým okem?"

Při těchto slovech připravoval mladý ničema záludně svtěj samostříl.

"Quasimodo," zvolal, "změním ti jméno, budou ti říkat slepý!"

Rána vyšla. Opeřený šíp zasvištěl a zabodl se hrbáči do levého ramene. Quasimodo se květi

tomu nerozčilil víc, než kdyby šlo o škrábnutí krále Faramonda. Sáh po šípu, vytrhl ho z

ramene a zlomil ho klidně o své mohutné koleno; oba kusy pak spíše upustil než hodil na

zem. Ale Jan neměl již čas střelit po druhé. Když zlomil šíp, Quasimodo prudce vy-dychl,

skočil jako kobyłka a dopadl na studenta, jehož brnění se nárazem o zed' zploštilo.

A tu bylo vidět v pološeru za mihotavého světla pochodní strašlivý výjev.

404

Quasimodo uchopil levicí obě ruce Janovy, který se vůbec nebránil, tak se už cítil ztracen.

Pravicí mu hluchoun stahoval mlčky a se

zlověstnou zdlouhavostí jednu po druhé
všechny

součásti zbroje: meč, dýky, přilbu, krunýř,
nárameníky. Člověk by řekl, že opice
loupe ořech.

Tepleznou skořápku studentovu odhazoval
Quasimodo kus po kuse k jeho nohám.

Když student viděl, jak je odzbrojen,
svlečen, slabý a nahý v těch strašlivých
rukou, nepokusil

se promluvit na hluchého, ale počal se mu
smát drze do obličeje a zpívat ve své
neohrožené

bezstarostnosti šestnáctiletého hocha
tehdy oblíbenou

písničku:

Město Cambrai, pěkně vyšňožené,
Marafinem bylo vyloupené ...

Nedokončil. Bylo vidět Quasimoda, jak
stojí na zábradlí galerie, jednou rukou drtí
studenta

za nohy a točí jím nad propastí jako
prakem. Pak bylo slyšet praskot, jako když
kostěná

skříňka narazí o zeď, a bylo vidět, jak cosi
padá a zaráží se v třetině pádu na jakémisi
výčnělku

stavby. Mrtvé tělo tam zůstalo viset
zlomeno v pětli, s rozbitými bedry a
prázdnou lebkou.

Mezi tuláky se zvedl výkřik hrtzy.
"Pomstíme se!" křičel Špindíra.
"Drancovat!" odpověděl dav. "Útočit!
Útočit!" Tu nastal neobyčejný řev, v němž
se mísily všechny jazyky, všechna nářečí
a všechny přízvuky. Smrt ubohého
studenta roznítla zuřivost davu. Zmocnila
se ho

hanba i hněv, že je tak dlouho držen před
kostelem v šachu jediným hrbáčem. Vztek
našel

řebříky, zmnožil pochodně a za několik
minut viděl zděšený Quasimodo, jak toto
strašlivé

mraveniště žene útokem na chrám Matky
Boží se všech stran. Ti, kdož neměli
řebříky, měli

provazy s kličkami, ti, kdož neměli
provazy, šplhali po vypuklinách
sochařských ozdob.

Věšeli se jeden druhému na hadry. Nebylo
žádného prostředku, jak odporovat tomuto

stoupajícímu přílivu strašlivých tváří.
Vztekem se jim jeskly obličejše, po
špinavých čelech se

jim řinul pot, oči jim svítily. Všechna ta
šerednost, všechny ty pitvorně se šklebící
tváře

obklopovaly Quasimoda. Jako by nějaký
jiný kos-

405

tel poslal k útoku na chrám Matky Boží

své gorgony, hafany, obludy, d'ábly a své
nejfantastičtější sochy. Vypadalo to jako
vrstva živých příšer na kamenných
příšerách prťcelí.

Mezitím se náměstí rozzářilo tisícerými
pochodněmi. Tato neobyčejná scéna,
dosud zahalená

tmou, zalila se pojednou světlem. Náměstí
se rozjasnilo a vrhalo záři k nebi; hranice,
zapálená

na horní plošině, hořela stále a osvětlovala
město široko daleko. Obrovský stínový
obraz obou

větí, rozložený daleko po střechách Paříže,
zařezával se do tohoto světla širokým
pruhem

tmy. Zdálo se, že se město již vzbudilo. V
dáli byly zvony naříkavě na poplach.
Tuláci řvali,

supěli, kleli, lezli vzhůru a Quasimodo,
bezmocný proti tolika nepřátelům, chvějící
se

strachem o cikánku, prosil nebesa o
zázrak a lomil rukama zoufalstvím, když
viděl, jak se

rozzuřené tváře přibližují čím dál tím víc
ke galerii.

V

Ústraní, kde se modlí pan Ludvík
Francouzský

Čtenář snad nezapomněl, že když si

Quasimodo ze své zvonice prohlížel Paříž,
viděl v ní

svítit chvilku před tím, než zpozoroval
noční tlupu tuláků, jen jediné světlo, jež
zářilo jako

hvězda v okénku nejvyššího patra vysoké
a temné budovy těsně vedle brány svatého

Antonína. Ta budova, to byla Baštla, ta
hvězda, to byla svíce Ludvíka XI.

Král Ludvík XI. byl vskutku už dva dny v
Paříži. Pozítří se měl opět vrátit na svou
pevnost

Montilz-lès-Tours. Objevoval se ve své
dobré, milé Paříži jen zřídka a nakrátko,
neboť tu

kolem sebe necítil dost padacích dveří,
šibenic a skotských lučištníků.

Onoho dne šel spát do Baštily. Jeho velká
komnata v Louvrě o pěti čtverečních
sázích, s

velikým krbem, obtíženým dvanácti
silnými zvířaty a třinácti velkými
proroky, a s velikým,

jedenáct stop širokým a dvanáct stop
dlouhým ložem, zamlouvala se mu
pramálo. Ztrácel se v

těch velkých rozmě-

406

rech. Ten dobrý měšťanský král měl raději
Bastilu s malou světničkou a obyčejným

lttkem.

A pak, Baštila byla bezpečnější než
Louvre.

Světnička, kterou si kráKýhradil v
pověstném státním vězení, byla přesto
dosti prostorná a

zaujímal nejvyšší patro větičky, jeť
seděla na veliké věti. Byla to kulatá
jizbička, vy-

čalouněná rohoťkami z lesklé slámy,
stropní trámy měla ozdobeny liliovými
květy z

pozlaceného cínu, výplně mezi trámy byly
barevné; její bohaté dřevěné obložení bylo
poseto

rtěticemi z bílého cínu a natřeno jásavou
zelení z rozchodníku a jemného indiga.

Měla jen jedno okno, štíhlý lomený
oblouk zamřížovaný drátem a železnými
tyčemi,

zacloněný ostatně nádhernými barevnými
tabulkami s erby krále a královny, v nichž
jedna

výplň stála dvaadvacet soldt.

Měla jen jeden vchod, moderní, zevnitř
čalouněné dveře se sraženým obloukem a
zvenčí

malou předsíňku z irského dřeva, onen
jemný výtvar truhlářského umění, tak
podivuhodně

vypracovaný, jaké se vyskytovaly ještě
hojně u starých bytů před sto padesáti lety.
"Ačkoliv

zohyzďují místnosti a překářejí," praví o
nich zoufale Sauval, "přece se jich naši
stařečkové nechtějí vzdát a všem
navzdory je zachovávají."

Tato světnice nebyla zařízena jako
obyčejné byty, nebylo tu ani lavic, ani
podnožek, ani

dlouhých čalouněných pohovek, ani
obyčejných stoliček v podobě truhlic, ani
krásných

stoliček na sloupcích, kus za čtyři soldy.
Bylo tam jediné skládací křeslo s
opěradly, velmi

nádherné: dřevo bylo pomalováno rtětemi
na červeném podkladě, sedadlo bylo z
červeného

korduánu, vroubené hedvábnými trásněmi
a pobité tisíci zlatými hřeby. Toto
osamělé křeslo

naznačovalo, že jen jediná osoba měla
právo ve světnici usednout. Vedle křesla
stál u

samého okna stůl, pokrytý kobercem s
vyšívanými ptáky. Na stole byl pokaňkaný
kalamář,

několik pergamentů, několik per a korbel z
tupaného stříbra. Kousek dál ohřívací
kotlík a

klekátko, potažené tmavočerveným

sametem, se zlatými knoflíky. Konečně v pozadí prosté

lůžko ze žlutého a červeného damašku, bez
cetek a bez prýmků, s obyčejnými třás-

407

němí; toto lůžko, pověstné tím, že přinášelo
Ludvíku XI. spánek nebo bezesnost, bylo
možno

si prohlédnout ještě před dvěma sty lety u
jednoho státního rady, kde je spatřila stará
paní

Pilou, proslavená v "Cyrovi" jako Aricidie
aneb ,vtě-lená mravnost'.

Tak vypadala světnice, které se říkalo
"ústraní, kde se modlí pan Ludvík

Francouzský".

V okamžiku, kdy jsme sem uvedli čtenáře,
bylo v tomto zátiší silně šero. Klekání
odzvonoilo

už před hodinou, byla noc a jediná
voskovice na stole osvětlovala kmitavým
světlem pět osob,

seskupených všelijak po světnici.

Světlo dopadalo především na vznešeného
muže v krátkých spodkách, kabátci
šarlatové

barvy se stříbrnými proužky a v plášti se
širokými rukávy z černě vzorkovaného
zlatohlavu.

Tento nádherný šat, na němž si pohrávalo

světlo, jako by měl ve všech záhybech
ohnivé

plamínky. Muž v tomto rouše měl na
prsou svtj erb, vyšitý v jasných barvách:
krok-vici s

běťícím daňkem na špičce. Po pravé straně
erbovního štítku byla olivová ratolest, po
levé

straně byl daňcí paroh. Muž měl za pasem
bohatě tepanou dýku, jejíž jílec z
pozlaceného

stříbra byl v podobě chocholu, s hraběcí
korunkou nahoře. Pohled jeho byl
zlomyslný, výraz

tváře pyšný, hlava vztyčená. Při prvním
pohledu bylo vidět v jeho obličeji

zpupnost, podíval-

li ses po druhé, lstivost.

Stál s obnaženou hlavou a s dlouhým
svítkem papíru v ruce za křeslem, v němž
seděla osoba

prabídně ustrojená, nepěkně shrbená, s
nohama zkříženými, loktem opřená o stůl.
Jen si

představte na přepychovém křesle z
korduánské kůže dvě zkroucená kolena,
dvě hubená lýtká

navlečená do ubohých těsných nohavic z
černé vlny, trup trčící v barchetovém
kabátci s

koťšínou, z níž bylo vidět víc kůže než

chlupť; konečně k dovršení všeho starý
zamaštěný

klobouk z nejhoršího černého sukna,
lemovaný Šňtrou s olověnými figurkami.
Kromě

špinavé čepičky, zpod které vyčníval
sotva jeden vlas, bylo to vše, co mohl
divák z této sedící

postavy rozeznat. Hlavu měl tak
schýlenou na prsa, že z jeho zastíněného
obličeje bylo vidět

právě jen špičku nosu, na nějž dopadal
paprsek

408

světla a který byl asi dlouhý. Podle

hubenosti jeho vrásčité ruky bylo možno
uhodnout, že je

to stařec. Byl to Ludvík XI.

Kousek dál za nimi hovořili ^potichu dva
muži, oblečení po vlámsku, kteří však
nebyli natolik

skryti ve stínu, aby v nich kterýkoliv
divák Gringoirových mystérií nepoznal
dva přední

vyslance vlámské, Viléma Rýma,
dřvtipného ministra města Gentu, a Jakuba
Coppenola,

oblíbeného punčocháře. Čtenář si snad
pamatuje, že tito dva muži se účastnili
tajné politiky

Ludvíka XI.

Konečně docela vzadu u dveří stál potmě
jako socha statný zavalitý muž ve
vojenském brnění

a v plášti s erbem; jeho hranatá tvář bez
čela, s vypoulenýma očima, s ohromnými
ústý a s

ušima zakrytýma sčesanými hladkými
vlasý připomínala zároveň psa i tygra.

Všichni kromě krále měli hlavy obnažené.

Urozený muž stojící vedle krále předčítal
mu jakési dlouhé pojednání, jemuž král
naslouchal s

patrnou pozorností. Oba Vlámové si
šuškali.

"Kristovy rány," bručel Coppenole, "už mě to stání unavuje; coťpak tu není řidle?"

Rym zavrtěl záporně hlavou a jemně se usmál.

"Kristovy rány!" bručel dál Coppenole, celý nešťastný, že musí mluvit tak potichu, "mám tisíc chutí sednout si na zem s nohama křížem, po punčochářsku, jak to dělám doma v krámě!"

"Opovaťte se, mistře Jakube!"

"Coťe, mistře Viléme, tady se smí jenom stát?"

"Nebo klečet," řekl Rym.

V té chvíli promluvil král. Zmlkli.

"Padesát soldt za šaty našich sluht a
dvanáct liber za pláště korunních písařt!
To je pěkné!

Jen rozhazujte zlato po sudech! Blázníte,
Oliviere?"

_ Při těch slovech zvedl stařec hlavu. Na
krku se mu zatřpytil zlatý řetěz řádu
svátého

Michala. Svíce ozařovala nyní naplno jeho
vyzábělý a mrzutý profil. Vytrhl druhému
papíry z

rukou.

"Přivedete nás na mizinu," křičel, tčkaje
vpadlýma očima

po listině. "Co to všechno má znamenat?
Coťpak musíme vést tak nákladný dům?
Dva

kaplani po deseti librách měsíčně a jeden
kaplan za sto soldt! Komorník s
devadesáti librami

ročního platu! Čtyři vrchní kuchaři po sto
dvaceti librách ročně! Jeden otáčeč
rožněm, jeden

polívkář, jeden omáčkář, jeden vrchní
kuchtík, jeden správce zbrojnice, dva
čeledíni, každý

po deseti librách měsíčně! Dva kuchařští
pomocníci po osmi librách! Podkoní a
jeho dva

pomocníci po čtyřiadvaceti librách

měsíčně. Jeden nosič jídel, jeden paštikář,
jeden pekař,

dva kočí, každý po šedesáti librách ročně!
A kovář sto dvacet liber! A správce naší
pokladny

dvanáct set liber! A kontrolor pět set! —
A vím já co ještě? To je šílenství! Platy
našich

sloučících otebračují Francii! Všechny
poklady Louvrť se v takovém ohni výdajť
jen

rozplynou! Prodáme na to i stolní náčiní!
A napřesrok, dopřeje-li nám Bťh a Panna
Maria (tu

nadzdvihl svťj klobouk), budeme pít své
lektvary z hrnce cenového!"

Při těch slovech se podíval na stříbrný pohár, třpytící se na stole. Zakašlal a pokračoval:

"Mistře Oliviere, knížata, která vládnou velkým panstvím jako králové a císařové, nesmějí

dopustit, aby se v jejich domech Zahnízdila rozmařilost; neboť odtud se šíří poťár po

venkově. — Nuže, mistře Oliviere, zapamatuj si to! Naše výdaje rostou každým rokem. To se

nám nelíbí. Jak to, pro umučení Boží, že až do roku 79 nepřekročila šestatřicet tisíc liber? A v

roce 80 dosáhla výše třiačtyřiceti tisíc

šesti set devatenácti liber? Mám to číslo v hlavě. A v

roce 81 šestašede-sáti tisíc šesti set osmdesáti liber; a letos, na mou věru, dosáhnou

osmdesáti tisíc liber! Za čtyři léta se zdvojnásobila! Hrtza!"

Odmlčel se udýchán, pak rozhorleně pokračoval:

"Vidím kolem sebe jen lidi, kteří tyjí z mé hubenosti! Vyssávají ze mne tolary všemi póry!"

Všichni mlčeli. Byl to jeden z těch výbuchů hněvu, které necháváme klidně přejít.

Pokračoval:

"To je jako s tou latinskou ťádostí
francouzského panstva, abychom obnovili
tak řečené

vysoké dvorské úřady! Ano,

410

úřady, jeť jsou břemeny! Drtivými
břemeny! Ach pánové, vy říkáte, ťe
nejsme králem,

vládneme-li dapifero nullo, buticu-lario
nullol Vřak vám ukáťeme^ při umučení
Boťím, jestli

nejsme králem!" /

Tu se usmál u vědomí své moci; zaplašilo

to jeho špatnou náladu a obrátil se k
Vlámtm:

Vidíte, kmotře Viléme? Vrchní
chlebmistr, vrchní číšník, nejvyšší
komoří, vrchní správce

královského domu nemají u mne větší
cenu než poslední sluha. Zapamatujte si to,
kmotře

Coppenole! Nejsou k ničemu! Tím, jak se
neužitečně drtí kolem krále, připomínají
mi čtyři

evangelisty kolem ciferníku velkého
orloje na Soudním paláci, které Filip
Brille právě

obnovili Jsou pozlacení, ale hodinu
neukazují a ručička se obejde bez nich."

Na okamžik se zamyslel a dodal, pokyvuje svou starou hlavou:

"Ho, ho, při Matce Boží, já nejsem Filip Brille a nepo-zlatím znova velké vasaly. — Pokračuj, Oliviere!"

Osoba, již označil tímto jménem, vzala opět listinu z jeho rukou a pokračovala v hlasitém

předčítání:

"Adamu Tenonovi, strážci pečeti při pařížském hejtmanství, za stříbro, návrhy a ryteckou

práci řečených pečeti, jež byly nově zhotoveny, protože dřívějších nebylo už možno pro stáří

a sešlost používat. — Dvanáct liber
pařířských.

Vilému Frérovi částku čtyř liber a čtyř
soldř pařířských jako mzdu za jeho
námahu, ře řivil a

krmil holuby dvou holubníkř v paláci
Tournelles v mřsících lednu, únoru a
březnu tohoto

roku, k řemuř spotřeboval sedm mřřic
ječmene.

Frantiřkánovi za vyzpovídání jednoho
zlořince — čtyři soldy pařířské."

Král mlčky naslouchal. Občas zakařlal.
Pak přilořil ke rtřm korbel a udřlal douřek
uřklíbaje

se.

"Tohoto roku bylo dle soudního nařízení
vytroubeno padesát šest provolání na
pařířských

křiřovatkách. — Účet jest vyrovnati.

Za kopání a hledání v jistých místech, jak
v Paříři, tak

411

i jinde, kde podle pověsti měly být ukryty
poklady, avšak nic tam nebylo nalezeno,
čtyřicet

pět liber pařířských."

"Zakopat tolar a vykopat sou!" řekl král.

"... Za vsazení šesti bílých skleněných

výplní v paláci Tournelles, na onom
místě, kde je

železná klec, třináct soldt. — Za zhotovení
a dodání okna ke kleci šelem na rozkaz
králov se

čtyřmi erby Jeho Milosti, lemovanými
kolem dokola věncovím z rtří, šest liber.
— Za dva

nové rukávy ke starému kabátci královi
dvacet soldt. — Za krabici tuku k natírání
králových

bot patnáct denárt. — Za nový chlív pro
černé vepře královy třináct liber
pařížských. —

Několik přepátek, prken a příklopt k
uzavření lvů u svatého Pavla dvacet dvě

libry."

"Ta zvířata přijdou draho," promluvil
Ludvík XI., "ale nevadí. Je to pěkný
královský přepych!

Zvlášť jednoho velkého rezavého mám
rád pro jeho roztomilé kousky. Viděl jste
ho, mistře

Viléme? Knížata potřebují taková
zázračná zvířata. A nám králům musí být
naši psi lvy a naše

kočky tygry. Korunám sluší velikost. Za
časť pohanského Jupitera, kdy lid obětoval
v

chrámech sto volů a sto ovcí, císařové
dávali sto lvů a sto orlů. Bylo to divoké a
nádherné.

Francouzští králové si vřdycky potrpěli na
lví řev kolem trřnu. Přece však musí každý
uznat,

ře na ně vydám méně peněz než oni a ře
jsem mnohem skromnější, pokud jde o
lvy,

medvědy, slony a levharty. — Pokračujte,
mistře Oliviere! To jsme chtěli říci svým
vlámským přátelům."

Vilém Rym se hluboce uklonil, kdeřto
Coppenole se svým zamračeným
obličejem vypadal

jako jeden z těch medvědů, o nichž
hovořila Jeho Milost. Král si toho
nevšiml. Omočil rty v

korbeli a vyplivl nápoj se slovy: "Fuj, protivný lek-tvar!" Předčítající pokračoval:

"Za stravu jednoho pěšího tuláka, zavřeného šest měsíců v rasovně, neť se rozhodne, co s ním

bude, šest liber čtyři soldy."

"Co to?" přerušil ho král. "Třívít to, co má viset? Umučení Boží! Nedám už ani sou na tu stravu! Oliviere, dohodněte se o té věci s panem z Estoutevillu a hned dnes večer vykonejte

412

přípravy k svatbě onoho tuláka se šibenicí! Pokračujte!" Olivier si udělal u článku o

"pěším tuláku" znamení palcem a čet! dál.

"Jindřichu Cousinovi, mistru popravčímu
a vykonavateli ^jvyšších soudních nálezů v
Paříži

částku šedesáti pařížských

nej vy----- _

soudů, jež mu byla vyměřena a povolena
panem hejtmánem pařížským za
zakoupení z rozkazu

řečeného pana hejtmána velikého širokého
meče k popravě a stínání osob, jež k tomu
byly

pravomocí soudní odsouzeny za své
přečiny, dále pak za opatření pochvy a
všeho, co k tomu

náleží, jakoť i za nabroušení a opravu
starého meče, který praskl a zlomil se při
popravě pana

Ludvíka Lucemburského, jak z bližšího je
patrno.'.."

Král ho přerušil: "Stačí. Povoluji tu částku
velmi rád. Při takových výdajích nehledím
na groš.

Těch peněz jsem nikdy nelitoval... Dál!"

"Za znovuzřízení veliké klece ..."

"Ach!" zvolal král a uchopil se oběma
rukama opěradla svého křesla, "však já
dobře věděl, proč jsem dnes přišel do
Baštily. Počkejte, mistře Oliviere, chci
sám vidět tu klec. Zatím co

si ji budu prohlížet, budete mi číst účet.
Páni Vlámové, pojd'te se na to podívat! Je
to

zajímavé!"

Povstal, opřel se o rámě svého
předčitatele, pokynul onomu němému,
který stál u dveří, aby

šel napřed, a oběma Vlámům, aby ho
následovali, a vyšel z komnaty.

Královský průvod se doplnil za dveřmi
komnaty několika zbrojnoši v těžkém
brnění a

štíhlými páty s pochodněmi v rukou.
Procházel nějakou chvíli vnitřkem temné
věže, v

jejích tlustých zdech byly proraženy schody a chodby. Velitel Baštily šel v čele a otvíral

dvířka před starým, nemocným a shrbeným králem, který cestou kašlal.

V každých dvířkách musili všichni sklonit hlavy, kromě starce, skloněného věkem.

"Hm,"

zamumlal bezzubými dásněmi, "jsme již docela připraveni pro dvířka do hrobu. Do nízkých

dvířek shrbený chodec."

Když konečně prošli posledními dvířky, opatřenými tolika zámky, že jejich otvírání trvalo

čtvrt hodiny, vešli do vysoké

413

a prostorné gotické síně, v jejímž středu se jim objevila při svitu pochodní mohutná krychle ze

dřeva a ze železa. Vnitřek byl dutý. Byla to jedna z pověstných klecí pro státní vězně, jimž se

říkalo "královy panenky". Ve stěnách klece byla dvě nebo tři maličká okénka, tak hustě

zamřížovaná tlustými železnými tyčemi, že sklo nebylo vůbec vidět. Místo dveří tu byla

veliká plochá kamenná deska jako na

hrobech: takovými dveřmi se jen vchází.
Jenže zde byl

mrtvý ještě živý.

Král pomalu obcházel ten domeček,
pečlivě si ho prohlížeje; mistr Olivier
chodil za ním a

předčítal hlasitě účet.

"Za pořízení nové velké dřevěné klece ze
silných trámů, prken a fošen, klece devět
stop

dlouhé, osm stop široké a sedm stop
vysoké, hlazené a sbité těžkými železnými
pláty, jež

byla postavena v jedné síni nalézající se v
jedné z věží pevnosti svatého Antonína a

do

kteréto klece byl uvržen a zde vězněn na
rozkaz Jeho Milosti královské vězeň,
který dříve

obýval klec starou, zchátralou a sešlou. —
K postavení dotyčné nové klece bylo
spotřebováno

devadesát šest trámů podkladových,
padesát dva trámy svislé a deset fošen
třísáhových;

devatenáct tesařů otesávalo, zpracovávalo
a přirezávalo všechno to jmenované dříví
po

dvacet dní na dvoře Baštily ..."

"Dosti pěkný, jadrný dub," řekl král,

poklepáváje pěstí na dřevěnou konstrukci.

"... Do této klece se vešlo," pokračoval druhý muž, "dvě stě dvacet silných železných plátů

devíti a osmistopých, ostatek prostřední délky, s příslušnými kolečky, klíny a pásy k

řečeným plátům; všechno to železo váží dohromady tři tisíce sedm set třicet pět liber; mimo to

osm velkých železných háků na připevnění zmíněné klece se skobami a hřeby, které

dohromady váží dvě stě osmnáct liber železa, nepočítajíc v to železo na mříž v oknech síně,

kde byla klec postavena, železné tyče na dveřích síně a ostatní věci..."

"To je železa," řekl král, "aby se udržela na, uzdě lehkomyšlnost!"

"... Všechno dohromady obnáší tři sta sedmnáct liber, pět soldt, sedm denárt."

"Pro umučení Boží!" zvolal král.

414

Při tomto oblíbeném zaklení Ludvíka XI. jako by se někdo uvnitř klece probudil; bylo slyšet

řinčení řetězt, jeť se vlekly po podlaze, a ozval se slabý hlas, vycházející jako z hrobu: Sire!

Sire! Smilování!.." Volajícího nebylo mptno vidět.

Tři sta sedmnáct liber, pět soldt, sedm denárkt," opakoval' Ludvík XI.

Ťalostný hlas, jenť se ozval z klece, zamrazil všechny přítomné, dokonce i mistra Oliviera.

Jedině král se tvářil, jako by ho neslyšel. NJ jeho rozkaz pokračoval mistr Olivier v předčítání

a Jeho Veličenstvo prohlíželo chladně klec dál.

"Mimo to bylo zedníkovi, který dělal otvory pro okenní mříže a podlahu místnosti, kde je

klec, neboť obyčejná podlaha by-byla
příliš těžkou klec neunesla, dvacet sedm
liber, čtrnáct

soldt pařížských ..."

Hlas začal opět naříkat:

"Smilování! Sire! Přísahám vám, že tu
zradu spáchal pan kardinál d'Angers a ne
já!"

"Ten zedník je nestydatý!" řekl král.

"Pokračuj, Oliviere!"

Olivier pokračoval:

"... Truhláři za okna, lůžka, stolicí s dírou a
jiné věci dvacet liber dva soldy pařížské
..."

Hlas v kleci pokračoval tét.

"Ach sire, coť mě neslyšíte? Ujišť'uji vás, že tu věc jsem nenapsal panu de Guyenne já, ale

pan kardinál Balue!"

"Truhlář je drahý," poznamenal král. "Je to všechno?"

"Ne, sire. — Sklenáři za zasklení oné místnosti čtyřicet šest soldť osm pařířských denárkt."

"Dejte mi milost, sire! Coť na tom není dost, že všechny mé statky byly rozděny mým

sousedťm, mé stolní náčiní panu z Torcy, má knihovna mistru Petru Doriollovi, mé

koberce

veliteli Roussilonu? Jsem nevinný. Už
čtrnáct let se třesu zimou v železné kleci.
Dejte mi

milost, sire! Pán Bůh vám to odplatí v
nebi!"

"Mistře Olivier, řekl král, "úhrnný
součet?"

"Tři sta šedesát sedm liber osm soldů tři
pařížské denáry."

"Matko Boží!" vykřikl král, "to je haněbná
klec."

415

Vytrhl listinu z rukou mistra Oliviera a jal

se sám počítat na prstech, zkoumaje
střídavě papír

a klec. Do toho se ozývaly vzlyky
vězňovy. V té tmě to bylo příšerné,
přítomní bledli a

hleděli jeden na druhého.

"Čtrnáct let, sire! Už čtrnáct let! Od dubna
1469. Ve jménu Matky Boží, vyslyšte mě!
Po

celý ten čas jste se těšil ze slunečního
tepla! A já ubožák nemám už nikdy spatřit
denní

světlo? Milost, sire! Buďte milosrdný!
Dobrota je krásná vlastnost králů a dovede
zadržet

proudy hněvu. Domnívá se snad Vaše
Veličenstvo, že v hodině smrti přinese
králi veliké

uspokojení vědomí, že nenechal žádnou
urážku bez trestu? Ostatně, sire, já
nezradil Vaše

Veličenstvo, to pan d'Angers. A mám na
noze velice těžký řetěz s velikou železnou
koulí na

konci, mnohem těžší, než je třeba. Ach
Sire, slitujte se nade

mnou!

i"

"Oliviere," řekl král, potřásaje hlavou,
"pozoruji, že mi účtují sud sádry po

dvaceti soldech a stojí přece jen dvanáct
soldt! Opravíte ten účet!"

Obrátil se ke kleci zády a měl se k
odchodu ze síně. Jak se hluk i pochodně
vzdalovaly, soudil

ubohý vězeň, že král odchází: "Sire, Sire!"
křičel zoufale. Dveře se zavřely. Neviděl
už nic a slyšel jen drsný hlas žalárníka,
který mu zpíval do

V // 'VI

usi písničku:

Mistr Balue Jan sedí v kobce sám,
biskupství svoje ztratil. Pan z Verdunu
také už nemá řádné,

osud jim život zvrátil.

Král stoupal mlčky po schodech do svého
ústraní a jeho průvod ho následoval,
všecek

poděšen posledními steny
odsouzencovými. Najednou se Jeho
Veličenstvo obrátilo k veliteli

Baštily.

"Abych nezapomněl," řekl, "byl v té kleci
někdo?"

"Přisámbož, sire!" odpověděl uťaslý
velitel.

"A kdo?"

416

Pan biskup verdunský."]

Král to věděl lépe než kdo jiný, ale to už byl jeho zvyk.

"Ach," zvolal překvapeně, jako by o tom přemýšlel po prvé, "Vilém z Harancourtu, přítel pana kardinála Balua. Čertův chlapík, tenhle biskup."

Za malou chvíli se dveře komnaty otevřely a hned se opět zavřely za pěti osobami, které tu

čtenář viděl na začátku kapitoly; zaujaly opět svá místa, své postavení a pokračovaly v

polohlasitém hovoru.

Za nepřítomnosti královny položil někdo na jeho stůl několik depeší. Král sám rozlomil jejich

pečeti. Pak si četl rychle jednu po druhé,
pokynul mistru Olivierovi, jenž u něho
patrně

zastával úřad ministra, aby si vzal pero, a
aniž mu sdělil obsah depeší, začal mu tiše
diktovat

odpovědi, které on zapisoval, kleče přitom
dost nepohodlně u stolu.

Král mluvil tak potichu, že Vlámové z
jeho diktování nic neslyšeli, leda tu a tam
vytržené a

málo srozumitelné úryvky, na příklad:

"... Úrodná místa podporovat obchodem,
neúrodná manufakturami ... Ukázat
anglickým

pánům naše čtyři tarasnice: Londýn,
Brabantsko, Bourg-en-Bresse, Saint-
Omer... Dělo-

střelectvo je příčinou, že válka se nyní
vede rozumněji... Panu de Bressuire,
našemu příteli...

Vojska nelze vydržovat bez daní... atd."

Najednou zvýšil hlas:

"Pro umučení Boží! Král sicilský pečetí
své listy tlutým voskem jako král
francouzský.

Myslím, že chybujeme, když mu to
dovolujeme. Můj nevlastní bratranec
Burgundský

neudělil nikomu erb s tlamami v poli.

Velikost rodu se zajišťuje
nedotknutelností zásad.

Pamatuj si to, kmotře Oliviere!"

Po chvíli opět:

"Ó, ó," řekl, "dřleřité poselství. Copak od
nás řádá náš císařský bratr?" A přelétaje
zrakem dopis, přerušoval své čtení
výkřiky: "Zajisté! Němci jsou tak velcí a
mocní, ře je to ať k

nevíře. Ale my máme na paměti staré
překadlo: Nejkrásnější hrabství jsou
Flandry,

nejkrásnější vévodství je

Milán, nejkrásnější království je Francie.
Není-liž pravda, páni Vlámové?"

Tentokrát se s Vilémem Rýmem uklonil i
Coppenole. Vlastenectví punčochářovu
bylo

polichoceno.

Při poslední depeši se Ludvík XI.
zamračil.

"Co je tohle?" zvolal. "Ťaloby a stítnosti
na naše posádky v Pikardii. Oliviere, pište
spěšně panu maršálkovi z Rouaultu, ťe
kázeň polevuje, ťe jízdní hlídky, rytíři v
pohotovostní službě,

svobodní střelci a Švýcaři pťsobí nesmírné
svízele sedláktm, ťe vojáci se nespokojují
tím, co

najdou v domech rolníků, ale nutí je
ostrými ranami holí nebo halapartnou, aby
jim šli do

města pro víno, pro ryby, pro koření a jiné
zbytečnosti. — 2e Jeho Milost královská
to ví. —

2e máme v úmyslu chránit svtěj lid před
nepříjemnostmi, loupežemi a pleněním. —
Ze je to

naše vtle, při Matce Boží! — Mimo to se
nám nikterak nezamlouvá, aby kdejaký
potulný

hudec, holič nebo ȝoldněř oblékal se jako
kníže do sametu a hedvábí a nosil zlaté
prsteny. —

Țe takové marnosti se protiví Bohu. — Țe

nám, šlechtici, postačí soukenný kabátec
za

šestnáct soldt pařížský loket. — Necht' se
páni toldnéři snítí také tak. — Naříd'te a
poručte

panu z Rouaultu, našemu příteli! —
Dobře."

Diktoval tento dopis hlasitě, tónem
pevným a úsečným. Právě když skončil,
otevřely se dveře

a do komnaty vpadl nový příchozí, volaje
celý poděšený: "Sire, sire, v Paříži se bouří
lid."

Vátná tvář Ludvíka XI. se stáhla; ale
pokud vřbec se na ní objevilo nějaké
pohnutí,

bleskurychle zmizelo.

Ovládl se a pravil s klidnou přísností:
"Kmotře Jakube, přicházíte velice
hlučně."

"Sire, sire, vzpoura!" opakoval udýchaně
kmotr Jakub.

Král vstal, uchopil ho prudce za rámě a
pošeptal mu do ucha, *ak aby to slyšel jen
on, s

potlačovaným hněvem, dívaje se úkosem
na Vlány: "Mlč, nebo mluv tiše!"

Nový příchozí porozuměl a začal mu
potichu vyprávět tu poplašnou zprávu,
kterou král klidně

poslouchal, kdežto Vilém Rym

upozorňoval Coppenola na tvář i oděv
nového

418

příchozího, na jeho koťišinou podšitou
kápi, caputia fourrata, na jeho krátký
plášť, epitogia

curta, na jeho černý sametový talár, který
prozrazoval předsedu účetního dvora.

Sotva tento muť podal králi několik
vysvětlení, zvolal Ludvík XI. s hlasitým
smíchem: "Na

mou věru! Mluvte přece hlasitě, kmotře
Coictiere! Pročpak mluvíte tak potichu?
Matka Boží

ví, že nemáme co skrývat před našimi

dobřími vlámskými přáteli!"

"Ale, sire ..."

"Mluvte nahlas!"

Kmotr Coictier překvapením oněměl.

"Tak tedy," pokračoval král, "mluvte, pane, v našem dobrém městě pařížském je tedy vzpoura."

"Ano, sire."

"A je namířena, jak říkáte, proti panu správci Soudního paláce?"

"Vypadá to tak," řekl kmotr stále ještě koktavým hlasem, tak byl zkoprnělý náhlou a

nevysvětlitelnou změnou v myšlení

králově.

Ludvík XI. pokračoval: "Kde potkala hlídka vzbouřený dav?"

"Na cestě mezi čtvrtí tulákt a Směnárenským mostem. Já ho také potkal, když jsem šel sem

na rozkaz Vašeho Veličenstva. Slyšel jsem, jak někteří křičeli: Ať zhyne správce paláce!"

"A jaké stítnosti mají proti správci?"

"Ach," řekl kmotr Jakub, "je jejich vrchnostenským pánem."

"Opravdu?"

"Ano, sire. Jsou to tuláci ze Dvora divt. Už delší čas si stěţují na pana správce, na

svou

vrchnost. Nechtějí ho uznat ani za soudce, ani za pána."

"Vida, vida," odvětil král se spokojeným úsměvem, který se marně snažil potlačit.

"Ve všech stíţnostech k nejvyššímu soudu tvrdí," vysvětloval kmotr Jakub, "ţe mají jen dva pány: Vasve Veličenstvo a Boha, jímţ je podle všeho d'ábel."

419

"Ale, ale," řekl král.

Mnul si ruce a smál se oním vnitřním smíchem, který vyzařuje z obličeje; nemohl svou

radost utajit, ač se chvilkami snažil, aby se ovládl. Nikdo tomu ani trochu nerozuměl, ba ani

mistr Olivier. Král chvíli mlčel, zamyšlený, ale spokojený.

"Je jich hodně?" zeptal se najednou.

"Jistě, ano, sire," odpověděl kmotr Jakub.

"Kolik?"

"Nejméně šest tisíc."

Král se neudržel a řekl: "Dobrá."

Pak pokračoval: "Jsou ozbrojeni?"

"Kosami, píkami, hákovnicemi, motykami. Všemi možnými útočnými zbraněmi."

Král se zřejmě tímto výkladem
neznepokojil. Kmotr Jakub uznal za nutné
dodat:

"Nepošle-li Vaše Veličenstvo okamžitě
správci pomoc, je ztracen."

"Pošleme," řekl král s předstíranou
vátností. "Jistěte pošleme. Pan správce je
naš přítel. Šest tisíc! To jsou ale odvážní
chlapíci! Ta odvaha je úžasná a my jsme
velmi rozzlobeni. Jenže

dnes v noci máme kolem sebe málo lidí.
Dost času bude zítra ráno."

Kmotr Jakub vykřikl: "Okamžitě, sire!
Zatím bude správcovství dvacetkrát
vypleněno,

vrchnost znásilněna, správce pověšen. Pro Boha, sire, pošlete pomoc dříve než ráno!"

Král se na něj podíval zpříma. "Řekl jsem vám zítra ráno."

Byl to jeden z těch pohledů, jež nesnesou odmluvy.

Po krátké odmlce ozval se král znovu:

"Milý kmotře Jakube, vy to budete vědět, kam sahala..." Opravil se: "Kam sahá vrchnostenská pravomoc správce paláce?"

"Sire, správce paláce má ve své pravomoci ulici Mandlovní až k ulici Zelinářské, náměstí

svatého Michala a místa nazý-;. vána lidově Na hradbách, u kostela Panny

Marie V polích (tu

Ludvík XI. nadzvedl okraj svého
klobouku), kde je celkem třináct domů,
pak Dvůr divů, pak

chorobinec zvaný Na

420

předměstí, pak celou silnici od chorobince
až k bráně svatého Jakuba. Ve všech těchto

místech je rychtářem, vykonavatelem
nejvyšší, střední i obyčejné spravedlnosti,
svrchovaným pánem."

"Vida," řekl král, škrabaje se pravou rukou
za levým uchem, "to je pěkný kus mého
města! A pan správce paláce byl tam

všude králem!"

Tentokrát se neopravil. Pokračoval
zamyšleně, jako by hovořil sám k sobě:
"Překrásné, pane

správce! Měl jste to v zubech hezký
kousek naší Paříže!"

Najednou vybuchl: "Pro umučení Boží,
jací to lidé si osobují u nás právo být
rychtáři, soudci, vrchnostmi a pány? Lidé,
kteří mají mýta na každé mezi, šibenici a
kata na každé křižovatce?

Tak jako Rek čítal bohy podle studánek a
Per-šan podle hvězd, Francouz čítá tolik
králů, kolik

vidí šibenic, Přisámboth, to je špatné a ten
zmatek se mi nelíbí. Rád bych věděl, zdali

je to

vtle Boťí, aby byl v Paříži ještě jiný
rychtář než král, jiný soud než náš nejvyšší
soud, jiný

vládce v této říši než my! Na mou duši!
Jednou musí přijít den, kdy bude ve
Francii jen jeden

král, jedna vrchnost, jeden soudce, jeden
kat, jako je v ráji jediný Bth!"

Nadzvedl opět svtj klobouk a pokračoval
ve svém přemýšlení s výrazem a
přízvukem lovce,

který štve a ťene svou smečku: "Dobře,
mťj lide! Výborně! Znič ty nepravé pány!
Konej své

dílo! Jen na ně, jen na ně! Vydrancuj je,
pověs je, vypleň je! — Ach, vy chcete být
králi,

urození pánové? Nuže, lide, jdi!"

Tu se náhle zarazil, kousl se do rtů, jako
by chtěl zachytit myšlenku, jeť mu už
napolo

uklouzla, upřel postupně svtěj pronikavý
pohled na každou z pěti osob, jeť stály
kolem něho,

najednou uchopil oběma rukama svtěj
klobouk, upření se naň zahleděl a řekl:
"Spálil bych tě,

kdybys věděl, co mám v hlavě!"

Pak se rozhlédl znovu kolem sebe

pozorným a neklidným pohledem Jišky
vracející se

potměšile do svého doupěte: "Nu což!^
Pomůžeme panu správci! Na neštěstí
máme tu v této

chvíli málo vojska proti takovému
množství lidí. Musíme

421

počkat do rána. V Starém městě se obnoví
zase pořádek a kdo bude chycen, bude bez
okolků

pověšen."

"Ještě něco, sire!" ozval se kmotr Coictier,
"v prvním zmatku jsem na to zapomněl.
Hlídka chytila dva opozdilce z té bandy.

Přeje-li si Vaše Veličenstvo ty muže vidět, jsou zde!"

"Jestli si je přeji vidět?" zvolal král. "Jak mžeš, pro umučení Boží, na něco takového zapomenout! Běž rychle, ty, Oliviere, a přived' je!"

Mistr Olivier vyšel a po chvíli se vrátil s dvěma zajatci, obklopenými stráží. První měl tlustou

pitomou tvář, opilou a vyjevenou. Byl oblečen v hadry a šel s ohnutým kolenem, tahaje nohu

za sebou. Druhý byl tváře bledé a usměvavé, čtenáři už známé.

Král si je chvílku mlčky prohlížel, pak zhurta oslovil prvního: "Jak se jmenuješ?"

"Gieoffroy Pincebourde."

"Tvé řemeslo?"

"Tulák."

"Co jsi dělal v té hanebné vzpouře?"

Tulák se podíval tupě na krále, klátě
přitom rukama. Jeho hlava byla jedna z
těch

nepovedených, v níž je rozumu asi tolik
jako světla pod poklopem.

"Nevím," řekl. "Šli druzí, šel jsem taky."

"Nechtěli jste hanebně přepadnout a
vyplenit svého vrchnostenského pána,
pana správce

paláce?"

"Vím jenom, že se šlo k někomu něco vzít. Víc nevím."

Voják ukázal králi zahradnický nůž, který tulákovi vzali.

"Poznáváš tuhle zbraň?" zeptal se král.

"Ano, je to můj zahradnický nůž, jsem vinař."

"A poznáváš tohoto muže? Je to tvůj kamarád?" dodal ještě Ludvík XI., ukazuje na druhého zajatce.

"Ne. Neznám ho."

"To stačí," řekl král a pokynul prstem mlčelivé osobě stojící nehnutě u dveří, na ni jsme už

čtenáře upozornili: "Kmotře Tristane, ten člověk je váš."

Tristan rHermite se uklonil. Dal potichu rozkaz dvěma lučištníkům, kteří ubohého tuláka

odvedli.

422

Král zatím přistoupil k druhému zajatci, který se silně potil. "Tvé jméno?"

"Petr Gringoire, sire."

"Tvé povolání?"

"Filosof, sire."

"Jak se opovažuješ, darebáku, účastnit se útoku na našeho přítele, pana správce

paláce, a co

mtěš říci o tom vzbouření lidu?"

"Sire, nebyl jsem při tom."

"Cože, drzoune! Nebyl jsi přistižen hlídkou v té špatné společnosti?"

"Nikoliv, sire, to je mýlka. Nešťastná náhoda. Skládám tragedie. Sire, prosím snažně Vaši

Milost, aby mě vyslechla. Jsem básník. A lidé mého povolání se často z melancholie

procházejí v noci po ulicích. Šel jsem tam tudy dnes večer. Je to zvláštní náhoda. Zatkli mě

neprávem; v tom občanském vzbouření

jsem nevinen. Vaše Veličenstvo vidí, že
ten tulák mě

nezná. Zapřísahám Vaše Veličenstvo ..."

"Mlč!" řekl král mezi dvěma doušky
lektvaru. "Hlava by nám z tebe praskla."

Tristan PHermite přistoupil a ukázal
prstem na Gringoiru: "Sire, můžeme ho
také pověsit?"

Bylo to po prvé co promluvil.

"Eh," řekl král nedbale, "nevidím
překážek."

"Ale já jich vidím mnoho," řekl Gringoire.

Náš filosof byl v té chvíli zelenější než
oliva. Z chladné a lhostejné tváře královny

vyčetl, že

není jiné spásy leč v nějakém zvláště
pathetickém činu; vrhl se tedy k nohám
Ludvíka XI.,

volaje a zoufale mávaje rukama:

"Sire, račiž mě Vaše Veličenstvo
vyslechnout! Sire! Ne-burácejte hněvem
nad tak nepatrnou

věcí, jako jsem já. Veliký Blesk boží
nebije do kapusty. Sire, vy jste vznešený a
všemocný

panovník: mějte slitování s ubohým
počestným člověkem, který by spíše
vykřesal jiskru z

kusu ledu, než aby dokázal rozdmýchat

vzpouru! Nejmilostivější Sire,
shovívavost je^ctnost

lvť a krált. Běda! Přísnost jen zastrašuje
mysli; prudké nárazy severáku nedonutí
chodce,

aby si svlekl kabát; avšak

423

slunce, vysílající ponenáhlu své paprsky,
zahřeje ho tak, že se svlékne až do košile.
Sire, vy

jste slunce. Zapřísahám vás, mťj
svrchovaný pane a vládce, že nejsem z té
bandy tulákt,

zlodějt a darebákt. Vzpoura a loupeť
nepatří k výstroji Apol-lonově. Já se nikdy

nevrhnu v

ony mraky, z nichž vyráží bouře vzpoury.
Jsem věrný poddaný Vašeho Veličenstva.
A dobrý

poddaný má být na slávu svého krále
stejně ťárlivý, jako je maňtel na čest své
teny, má k ní

cítit stejnou lásku jako syn k milujícímu
otci. Má hořet touhou, aby vzkvétal jeho
dům, aby

vzrůstala jeho moc. Jakákoliv jiná vášeň
by byla šílenstvím. To jsou, sire, mé
politické

zásady. Nepovažujte mě tedy za
vzbouřence a drancovníka podle mých
roztrhaných loktů.

Udělíte-li mi milost, rozedřu si i kolena,
jak se budu za vás ráno i večer modlit,
sire. Bohužel,

nejsem příliš bohatý, to je pravda. Jsem
dokonce trochu chudý. Ale proto ještě
nejsem

špatný. Není to mou vinou. Každý ví, že z
krásného písemnictví ještě nikdo
nezbohatl a že

nejlepší spisovatelé nemají často v zimě
pořádný oheň v krbu. Jen právníci sezobou
všechno

zrní a ostatním vědeckým povoláním
nechají slámu. Existuje čtyřicet výtečných
příslaví o

děravém plášti filosofů. Ach sire,

dobrotivost je jediné světlo, jeť mťte ozářit
nitro veliké

duše. Dobrotivost nese pochodeň před
všemi ostatními ctnostmi. Bez ní by byly
jako slepci

hledající tá-pavě Boha. Milosrdenství,
které je totěť co dobrotivost, vyvolává
lásku

poddaných, jeť je panovníkovou
nejmocnější osobní stráťí. Co vám na tom
sejde, vám,

Veličenstvu, jehoť tvář tone v jasu, je-li na
světě o jednoho chudáka víc? O jednoho
ubohého

nevinného filosofa, který se brodí v
temnotách bídy s prázdným měšcem,

dunícím na jeho

prázdném břiše? Ostatně, sire, jsem
učenec. Velcí králové připojují perlu ke
své koruně,

podporují-li vědy. Herakles neopovrhoval
oslovením Musagetes, Matyáš Korvín

vyznamenával svou přízní Jana de
Monroyal, ozdobu matematiků. Jak by se
byl Alexander

poskvrnil, kdyby byl dal pověsit
Aristotela! Tento čin by nebyla zkrášlující
muška na tváři

jeho slávy, nýbrž ohyzdný, znetvořující
vřed. Sire, složil jsem velice příhodnou
svatební

báseň pro princeznu Flanderskou a
vznešeného kra-

424

levice. To jistě není doutnák vzpoury.
Vaše Veličenstvo vidí, že nejsem lecjaký
nedouk, že

jsem výborně studoval a že mám mnoho
přirozené výmluvnosti. Dejte mi milost,
sire!

Prokážete tím i přemilý skutek Matce Boží
a já vám přísahám, že jsem velice zděšen
myšlenkou, že mám být pověšen."

Při řeči líbal zoufalý Gringoire královny
trepy a Vilém Rym šeptal Coppenolovi:
"Dobře dělá,

že se plazí po zemi. Králové jsou jako Jupiter krétský: mají uši jen na nohách." A punčochář, nevšímaje si Jupitera krétského, odpověděl s vátným úsměvem, oči upřené na Gringoiru:

"Ach ano, tak je to! Jako bych slyšel kancléře Hugenota, jak mě prosí o milost!"

Když se konečně Gringoire celý udýchaný zastavil, zvedl ustrašeně hlavu a podíval se na

krále, který si nehtem seškra-boval skvrnu na koleně svých kalhot; pak se Jeho Veličenstvo

napilo lektvaru z poháru. Jinak nepromluvílo ani slova a toto ticho působilo Gringoirovi

muka. Konečně na něj král pohlédl.
"Hrozný tlučhuba!" řekl. Pak se obrátil k
Tristanu

1'Hermitovi: "Ech co, pusťte ho!"

Gringoire padl radostí bez sebe na zadek.

"Na svobodu?" zabručel Tristan, "Vaše
Veličenstvo si nepřeje, abychom ho trochu
podrželi v kleci?"

"Kmotře," odvětil Ludvík XI., "myslíš, že
pro takovéhle ptáky dáváme dělat klece po
třech stech šedesáti sedmi librách, osmi
soldech a třech denárech? Propusťte bez
odkladu toho

chlípníka (Ludvík XI. užíval s oblibou
tohoto slova, jeť spolu se zaklením "pro
umučení

Boží" tvořilo základ jeho bodrosti) a vyhod'te ho ven s pořádným štulcem."

"Ó," zvolal Gringoire, "jak veliký král!"

A obávaje se opačného rozkazu, řítíl se ke dveřím, které mu Tristan dosti nevlídně otevřel.

Vojáci vyšli s ním, strkajíce ho před sebou pádnými ranami pěstí, což Gringoire snášel co

pravý stoický filosof.

Dobrá nálada králova, projevující se od chvíle, kdy mu oznámili vzpouru proti správci paláce,

pronikala do všeho. Tato neobvyklá shovívavost byla jejím pádným dtkazem.

Tristan

l'Hermite se ve svém koutě mračil jako
doga, která spatřila kořist a nedostala ji.

425

Král si zatím vesele bubnoval prsty na
opěradle svého křesla pontaudemerský
pochod. Byl to

panovník velmi potměšilý, který však
mnohem lépe dovedl skrývat své strasti
než radosti.

Jeho vnější projevy radosti při každé dobré
zprávě zabíhaly často velmi daleko; tak
při smrti

Karla Smělého věnoval kostelu svatého
Martina v Toursu stříbrné zábradlí, a když

nastoupil

na trůn, zapomněl samou radostí nařídít pohřeb svého otce.

"Nuže, sire," zvolal najednou Jakub Coictier, "jak je to s tím prudkým záchvatem, kvůli kterému mě Vaše Veličenstvo dalo zavolat?"

"Ach," řekl král, "trpím opravdu velice, milý kmotře. V uších mi hučí a ohnivé hrábě mi rozdírají prsa."

Coictier vzal královu ruku a s dťležitou tváří mu zkoumal tep.

"Podívejte se, Coppenole," řekl potichu Rym, "jak tu sedí mezi Coictierem a Tristanem. To je celý jeho dvůr. Lékař je pro něho, kat je pro ostatní."

Ohmatávaje králi tep, tvářil se Coictier stále znepokojeněji. Ludvík XI. ho pozoroval s jistou

úzkostí. Coictier se vtči-hledě zachmuřoval. Špatné zdraví královo bylo jediným statkem

toho dobrého muže. Těžil z něho, jak nejlépe mohl.

"Och, och," zabručel konečně, "to je vskutku vátné."

"Není-liž pravda," řekl znepokojeně král.

"Pulsus creber, anhelans, crepitans, irregularis," pokračoval lékař.

"Pro umučení Boží!"

"Za tři dny to mŕte člověka sklátit."

"Matko Boŕí!" zvolal král. "A lék, kmotře?"

"Uŕ na něj myslím, sire."

Vybídl Ludvíka, aby mu ukázal jazyk, potřásl hlavou, zašklebil se a uprostřed všech těch

ceremonií prohodil najednou: "Jak je Bŕh nade mnou, sire, musím vám říci, ŕe se uprázdnilo

místo výběrčího královských daní a ŕe mám synovce."

"Dám to místo výběrčího tvému synovci, kmotře Jakube," odpověděl král, "ale zbav mě toho ohně na prsou."

"Jeřto Vaře Veličenstvo je tak dobrotivé,"
začal opět lé-

426

kař, "neodepře přispět mi trochu na stavbu
mého domu v ulici svatého Ondřeje Pod
obloukem."

"Hm!" řekl král.

"Jsem s penězi u konce," pokračoval
doktor, "a bylo by věru škoda, aby dťm
neměl střechu, ne pro dťm samotný, který
je jednoduchý a zcela měšťanský, nýbrť
pro malby Jana

Fourbaulta, které zdobí obloťení stěn. Je
tam Diana, jak se vznáší ve vzduchu, ale
tak

znamení, tak něžná a jemná, tak
přirozeně ťivá, s tak krásnými vlasy a
korunkou s

ptlměsí, s tak bělostnou pletí, ťe uvádí
v pokušení všechny, kdo ji pozorují příliš

zvědavě. Je tam také Ceres. Je
také^velmi krásná bohyně. Sedí na
snopech obilí s

ptvabným věncem z klast, kozí bradky a
jiných květů ve vlasech. Zamilovanější
oči, oblejší

nohy, vznešenější výraz .tváře, lepší
záhyby sukně se nikde neuvidí. Je to
nejnevinnější a

nejdokonalejší krása, kterou kdy vytvořil
šťětec."

"Kate!" mumlal Ludvík XI., "kam s tím míříš?"

"Potřebuji střechu na tyto obrazy, a ačkoliv je to jen maličkost, nemám jiť peníze."

"Kolikpak stojí ta tvá střecha?"

"Nu, měděná střecha figurami zdobená a pozlacená dva tisíce liber nanejvýš."

"Ach! Vrahu!" zvolal král. "Za kařdý vytrřený zub chce diamant."

"Dostanu střechu?" pravil Coictier.

"Ano a jdi k čertu, ale uzdrav mě!"

Jakub Coictier se hluboce uklonil a řekl:

"Sire, dám vám lék rozhánějící nemoc,

zachrání vás. Na záda vám přiložíme
velkou náplast z

vosku, arménské hlíny, bílku, oleje a octa.
Budete pítí dále svtj lektvar a já za Vaše

Veličenstvo ručím."

Hořící svíce nepřivábí jen jednoho
komára. Vida, že král je ve štědré náladě, a
domnívaje se,

že je příhodný okamžik, přistoupil mistr
Olivier rovněž ke králi: "Sire ..."

"Co máš ještě?" zeptal se Ludvík XI.

"Sire, Vaše Veličenstvo ví, že mistr Šimon
Radin umřel?"

"Nu a?"

"Byl královským radou v soudních věcech státního pokladu."

"Nu a?"

"Sire, to místo je uprázdněno."

Při těch slovech zaměnila hrdá rvář mistra Oliviera zpupný výraz za výraz velmi ponížený. Je

to jediná možná změna ve tváři dvořana. Král se na něj upřeně podíval a podotkl suše:

"Rozumím."

Pak pokračoval:

"Mistře Oliviere, maršál z Boucicaut

říkával: Jen král umí dávat dary, jen v moři se loví ryby!'

Vidím, že smýšlíte stejně jako pan z Boucicaut. A teď poslouchejte, co vám povím. Máme

dobrou paměť. V roce šedesátém osmém jsme vás učinili svým komorníkem; v roce

šedesátém devátém správcem hradu u mostu v Svatém Cloudu s platem sto liber tourských

(chtěl jste libry pařížské). V listopadu roku sedmdesátého třetího ustanovili jsme vás

dekretem daným v Gergeolu místo podkoního Gilberta Acla správcem lesa ve

Vincennes; v

roce sedmdesátém pátém lenním pánem
lesa v Rouvary-Svatém Cloudu místo
Jakuba le

Maira; v roce sedmdesátém osmém
zajistili jsme milostivě vám a vaší ženě
patentem s visací

pečetí ze zeleného vosku na dvojité šňtře
dřchod deseti pařížských liber z tržiště u

svatoheřmanské školy; v roce
sedmdesátém devátém jsem vás ustanovili
lenním pánem lesa

Senardského místo toho ubohého Jana
Daize; pak velitelem hradu v Lo-ches, pak
guvernérem

v Svatém Quentinu, pak velitelem mostu v Meulanu, jehož hrabětem jste se dal jmenovat. Z

každých pěti soldt pokuty, které platí lazebník holící v neděli a ve svátek, dostáváte tři soldy,

my máme zbytek. Změnili jsme laskavě vaše jméno "Špatný", které se dobře hodilo k vašemu vzezření. V roce sedmdesátém čtvrtém udělili jsme vám k velké nelibosti naší šlechty erb s

tolika barvami, že máte prsa jako páv. Pro umučení Boží! Nemáte toho dost? Není to dost

vydatný, ba zázračný rybolov? A nebojíte se, že další losos by už potopil váš člun? Pýcha vás

zahubí, kmotře. Pýcha předchází pád a hanbu. Uvažujte o tom a mlčte!"

Po těchto přísně pronesených slovech
nabyla rozmrzelá tvář

428

mistra Oliviera opět svého drzého výrazu.
"Dobrá," zamumlal takřka nahlas, "zřejmě
je vidět, že král je dnes nemocen. Dává
všechno lékaři."

Aniž se kvůli této narážce rozčilil,
pokračoval Ludvík XI. s jistou mírností.
"Podívejte se,

zapomněl jsem ještě, že jsem vás učinil
svým vyslancem v Gentu u princezny
Marie. Ano,

pánové," dodal král, obraceje se k Vlámům, "tenhle člověk byl vyslancem. — No tak,

kmotře," pokračoval, obraceje se k mistru Olivierovi, "nehněvejte se, jsme přece staří přátelé.

Je již velmi pozdě. Skončili jsme práci. Oholte mě!"

Naši čtenáři nepoznali jistě teprve teď, ale již dávno předtím v mistru Olivierovi toho

strašlivého Figara, její Prozřetelnost, ona velká tvůrkyně dramatu, tak mistrovsky zapletla do

dlouhé a krvavé komedie Ludvíka XI. Nebudeme zde rozbírat jeho zvláštní

osobnost. Tento

královský lazebník měl tři jména. U dvora mu říkali zdvořile Olivier Daněk, lid mu říkal

Olivier Ďábel. Jeho pravé jméno bylo Olivier Špatný.

Olivier Špatný stál tedy nehnutě, mračil se na krále a díval se úkosem na Jakuba Coictiera.

"Ano, ano, lékař!" drmolil mezi zuby.

"Nu ano, lékař!" odvětil Ludvík XI. s neobvyklou dobro-tnyslností, "lékař má dosud větší vliv než ty. To je docela prosté. Má v moci celé naše tělo, kdežto ty nás drtíš jen za bradu. Jdi,

ubohý lazebníku, to se zas spraví. Co bys řekl a co by zbylo z tvého úřadu, kdybych byl jako

král Chilperich, který měl ve zvyku držet si bradu rukou? — Nuže, milý kmotře, hled si svého

úřadu a ohol mě! Dojdi si pro věci!"

Když Olivier viděl, že se král rozhodl třetovat a že ho není možno pohněvat, odešel

nabručeně, aby vykonal jeho rozkazy.

Král vstal, přistoupil k oknu a náhle je celý vzrušený otevřel. "Ó, ano!" zvolal, tleskaje rukama, "na nebi nad Starým městem je rudá záře. To hoří pan správce! Nic jiného to

nemůže být! Ach! Můj dobrý lide! Konečně mi tedy pomáháš při povalení panské moci."

Pak se obrátil k Vlámům. "Pánové, pojd'te se na to podívat! Nečervená se tam oheň?"

Oba gentští přistoupili k oknu.

429

"Velký oheň," řekl Vilém Rym.

"Vida, to mi připomíná požár domu pana z Hymbercourtu," dodal Coppenole a v očích mu

pojednou zasvítilo. "Je tam asi veliké vzbouření."

"Myslíte, mistře Coppenole?" A pohled

Ludvíka XI. byl skoro zrovna tak veselý jako pohled punčochářtv. "Vid'te, že bude nesnadné klást tomu odpor?"

"Pro Kristovy rány! Sire! Na tom si vyláme zuby několik setnin vojáků Vašeho Veličenstva."

"Coť já, to je něco jiného," odvětil král.
"Kdybych chtěl..."

Punčochář odpověděl směle:

"Jestli je to vzpoura, jak si myslím, bylo by marné chtít, sire!"

"Kmotře," řekl Ludvík XI., "s dvěma seminární mé strážte a jednou dělovou salvou vyřídíte snadno houf sedláků."

Zdálo se, že punčochář je rozhodnut

odporovat králi přes všechny posunky
Viléma Rýma.

"Sire, Švýcaři byli také neurození sedláci.
Pan vévoda Burgundský byl vznešený
šlechtic a

opovrhoval tou chátrou. V bitvě u
Grandsonu, sire, křičel: „Dělostřelci, palte
do těch

sprostáct!" a zaklínal se svatým Jiřím. Ale
rychtář Scharnachtal se s kyjem a se svým
lidem

hnal na milého vévodu a nápořem- sedláct
v buvolích kořich byla skvělá burgundská
armáda

roztrřštěna jako okno, když do něho vletí
kámen. Co tam bylo zabito rytířt

sprostými lidmi!

A pana ze Château-Guyonu, největšího
velmože Burgundska, našli mrtvého i s
jeho velkým

šedým koněm v malé bačině."

"Vy mluvíte o bitvě, příteli," odvětil král.
"Zde jde o vzpouru. A s tou budu hotov,
jakmile se mi zlíbí sražit čelo!"

Druhý odpověděl lhostejně:

"Může být, sire. V tom případě nepřišla
ještě hodina lidu."

Vilém Rym se domníval, že musí zakročit:
"Mistře Coppenole, mluvíte s mocným
králem."

"Vím to," odpověděl vášně punčochář.

"Nechtě ho mluvit, příteli Rýme," řekl král. "Mám rád

430

otevřenou řeč. Můj otec Karel Sedmý říkává^?e pravda jest nemocná. Já myslil, že je mrtva a

že nemá vyznavačt. Mistr Coppenole mě vyvádí z bludu."

Tu položil důvěrně Coppenolovi ruku na rameno. "Povídal jste tedy, mistře Jakube?"

"Říkám, sire, že snad máte pravdu a že u vás ještě nepřišla hodina lidu."

Ludvík XI. na něj pohleděl svým pronikavým zrakem. "A kdy přijde ta hodina, mistře?"

"Uslyšíte ji bít."

"Na kterých hodinách, prosím?"

Coppenole, zachovávaje svou klidnou, venkovskou rozvážnost, zavedl krále k oknu.

"Poslouchejte, sire! Tu máte věž, zvonici, jsou tu děla, měšťané, vojáci. Ať zvon zazní, ať

děla zarachotí, ať se věž s velikým hřmotem zřítí, ať vojáci a občané budou řvát a vzájemně

se zabíjet, udeří ona hodina."

Obličej Ludvíka XI. se zachmuřil, král se zamyslel. Chvilí mlčel. Pak lehce rukou popleskal

tlustou zed' velké věže, jako se poplácává zadek válečného oře. "Ba ne," řekl, "že se tak snadno nesesuješ, má dobrá Baštילו?"

A obrátil se prudce k smělému Vlámovi: "Viděl jste někdy nějakou vzpouru, mistře Jakube?"

"Já ji dělal," odpověděl punčochář.

"Jak to děláte, chcete-li vyvolat vzpouru?" otázal se král.

"Ach," odpověděl Coppenole, "není to tak těžké. Je na sto různých způsobů. Především je potřebí, aby byla v městě nespokojenost. To není nic vzácného. A

pak záleží na povaze

obyvatel. Gentští jsou náchylní k
vzpouře. Mají vždy rádi syna
panovníkova, panovníka

nikdy. Nu dobrá. Jednoho rána, dejme
tomu, vstoupí někdo do mého krámu a
řekne mi: Otče

Coppenole, děje se tohle a tohle,
princezna Flanderská chce zachránit své
ministry, nejvyšší

správce zdvojnásobuje dávku za mletí
obilí. Nebo cokoliv jiného. Na tom
nesejde. Já nechám

práce, vyjdu ze své punčochárny, jdu do
ulic a křičím: Drancujte! Vždycky se najde
nějaký

starý sud. Vystoupím na něj ia řeknu
hodně hlasitě první slova, která mi
napadnou, co mám

na srdci; a když je člověk z lidu, sire, má

431

vždycky něco na srdci. Lidé se shluknou,
křičí, zvoní se na poplach, lid dostane
zbraně

odzbrojených vojáků, obchodníci se
připojí a jde se. A rak to bude pořád,
pokud budou páni

na panstvích, měšťané v městech a sedláci
na venkově."

"A proti komu se takto bouříte?" ptal se
král, "proti svým správcům, proti svým

vrchnostem?"

"Jak kdy. Někdy také proti vévodovi."

Ludvík XI. si šel opět sednout a řekl s úsměvem: "Ach, u nás došlo teprve na správce."

V tom okamžiku vstoupil Olivier Daněk. Za ním šla dvě pátata s královými toaletními

potřebami. Ludvíka XI. však překvapilo, že byl mimo to provázen pařížským hejtmanem a

velitelem noční stráže, kteří vypadali velice vyděšení. I nevraživý lazebník vypadal

poděšeně, ale uvnitř byl spokojen. "Sire,"

řekl, "prosím Vaše Veličenstvo za prominutí, že přináším neblahou zprávu."

Král se prudce obrátil, ať odřel nohama křesla rohožku na podlaze: "Co to znamená?"

"Sire," pokračoval Olivier Daněk s tváří škodolibého člověka, který má radost, že mŕtve

zasadit prudkou ránu, "ta vzpoura lidu se neřítí na správce Soudního paláce."

"A na koho tedy?"

"Na vás, sire."

Starý král vstal a vzpřímil se jako mladík. "Vyjádři se, Oliviere, vyjádři se! A dej si pozor na hlavu, kmotře, neboť ti přísahám

při kříži ze Saint-Ló, že meč, který srazil
hlavu panu z

Lucemburka, není ještě tak vyláman, aby
nemohl uříznout krk také tobě, jestli nám
lžeš v

tuto chvíli!"

To byla strašlivá přísaha; Ludvík XI.
přisahal při kříži ze Saint-Ló jenom
dvakrát v životě.

Olivier otevřel ústa k odpovědi. "Sire..."

"Klekni!" přerušil ho prudce král,
"Tristane, bděte nad tímto člověkem!"

Olivier klekl a řekl chladně: "Sire, jedna
čarodějka byla vaším nejvyšším soudním
dvorem

odsouzena k smrti. Utekla se do chrámu
Matky Boží. Lid ji chce odtud vzít
násilím. Pan

hejtman a pan velitel noční stráže, kteří
přicházejí z místa

432

sročení, jsou tu, aby mi dosvědčili, není-li
to pravda. Lid obléhá chrám Matky Boží."

"Tak tedy!" řekl tiše král celý bledý a
třesa se zlostí. "Matku Boží! Obléhají
Matku Boží, mou dobrotivou paní, v její
katedrále! — Vstaň, Olivierě\Máš pravdu.
Dávám ji úřad Šimona

Radina. Máš pravdu. -X Na mne se tedy
útočí! Čarodějka je pod ochranou kostela,
kostel je

pod ochranou mou. A já myslel, že jde o správce Soudního paláce! To je proti mně!"

Omládlý zuřivostí, začal přecházet dlouhými kroky. Nesmál se už, byl hrozný, chodil sem a

tam; liška se změnila v hyenu. Zdálo se, že nemůže ani mluvit, jak se dusil; pohyboval rty a

vyhublé pěsti se mu křečovitě svíraly. Najednou zvedl hlavu, jeho vpadlé oči zasvítily a jeho

hlas zazněl jako polnice: "Rozdrtit, Tristane, rozdrtit ty ničemy! Jdi, Tristane, příteli mŕj!

Zabíjej! Zabíjej!"

Když tento výbuch minul, šel si zase
sednout a hovořil s chladným a
soustředěným vztekem:

"Pojď sem, Tristane. — Máme u sebe v
této Bastile padesát rytířů vikomta z Gifu,
to dělá se

zbrojnoši tři sta jezdců: vezmete je! Je tu
také četa našich královských lučištníků
pod velením

pana z Châteupersu: vezmete ji! Jste
vrchním maršálkem, máte vlastní lidi:
vezmete je! V

paláci Saint-Pól najdete čtyřicet lučištníků
nové osobní stráž korunního prince:
vezmete je a

s tím vším pospíšíte k chrámu Matky

Boží. — Ach páni občané pařířští, stavíte se tímto proti

francouzské koruně, proti svatosti Matky Boží a míru této země! — Vyhub'je, Tristane,

vyhub je! A nechť ani jeden neunikne, leda na Montfaucon."

Tristan se uklonil. "Dobře, sire!"

Po malé chvílce dodal: "A co udělám s čarodějnicí?"

Nad touto otázkou se král zamyslíl.

"Ach, ta čarodějka! Pane z Estoutevillu, co s ní chtěl udělat lid?"

"Sire," odpověděl pařířský hejtman,

"poněvadž lid přichází vyrvat ji z jejího asylu v chrámu Matky Boží, domnívám se, že ho tato beztrestnost uráží a že ji chce oběsit."

433

Zdálo se, že král hluboce přemýšlí, pak se obrátil k Trista-nu l'Hermitovi se slovy:
"Nuže

dobře, kmotře, vyhub lid a pověs čarodějku!"

"To je ono," pošeptal Rym Coppenolovi, "potrestat lid za to, že něco chce, a učinit pak to, co chce."

"Dobře, sire," odpověděl Tristan. "Je-li cikánka dosud v chrámu Matky Boží, mám ji odtud vzít přes právo asylu?"

"Pro umučení Boží! Asyl!" řekl král,
škrábaje se za uchem. "Ale je přece třeba,
aby ta žena byla pověšena!"

Tu jakoby osvícen náhlou myšlenkou,
klesl na kolena před svým křeslem, sňal
klobouk,

položil ho na sedadlo, a dívaje se zbožně
na jeden z olověných amuletů, jimiž byl
klobouk

ověšen, pravil se sepjatýma rukama: "Ach
Matko Boží Pařížská, má milostivá
patronko,

odpusť mi! Víckrát to neudělám. Musím
přece potrestat tu ničemnici. Ujišťuji tě,
svatá

Panno, má dobrotivá paní, že je to

čarodějka, nehodná tvé ochrany. Ty víš,
má paní, že mnoho

zbožných panovníků porušilo tu výsadu
kostel pro větší slávu Boží a protože to
bylo

nezbytné v zájmu země. Svatý Hugo,
biskup anglický, dovolil Eduardovi, aby
vyvedl

čaroděje z jeho kostela. Svatý Ludvík
Francouzský, můj pán, nešetřil z této
příčiny právo

kostela svatého Pavla a princ Alfons, syn
krále jerusalem-ského, dokonce právo
chrámu

Božího hrobu. Odpusť mi tedy tentokrát,
Matko Boží Pařížská! Už nikdy to

neudělám a dám

ti krásnou stříbrnou sochu, podobnou soše,
kterou jsem dal loni Matce Boží v Ecouys.
Amen."

Pokřičoval se, vstal, dal si zase klobouk na
hlavu a řekl Tristanovi: "Pospěšte si,
kmotře.

Vezměte pana z Château-persu s sebou!
Dejte zvonit na poplach! Rozdrťte tu luzu!
Pověste

cikánku! Řekl jsem. Očekávám, že
popravu si vezmete na starost sám. Dáte
mi o tom zprávu.

— Nuže, Oliviere, dnes v noci neřjdu
spát. Ohol mě!"

Tristan l'Hermite se uklonil a odešel. Pak propustil král Rýma a Coppenola pokynem ruky se

slovy: "Bůh vás opatruj, dobří přátelé vlámští. Jděte si trochu odpočinout. Noc pokročila a

jsme blíž ránu než večeru."

Oba se vzdálili, a když za doprovodu velitele Baštily došli

434

k svým pokojům, řekl Coppenole Vilému Rýmovi: "Hm. Mám už dost toho kašlavého krále.

Viděl jsem Karla Burgundského, když byl opilý, ale nebyl tak zlý jako Ludvik XI.

nemocný "

"Mistře Jakube," odpověděl Rym, "to je
tun, ze králové jsou méně krutí, pijí-li
víno, než když

pijí lektvar."

VI

Mečík v kapse

Sotva vyšel z Baštily, pádil Gringoire dolů
ulicí svatého Antonína rychlostí
splášeného koně.

Když dospěl k Baudet-ské bráně, zamířil
přímo ke kamennému křížu, který se tyčil
uprostřed

tohoto náměstí, jako by mohl v té tmě

rozeznat postavu muže v černém plášti a s kapuci,

sedícího na stupních kříže. "Jste to vy, mistře?" zeptal se Gringoire.

Černá postava vstala. "Pro Kristovy rány, Gringoire, vy mě dopalujete! Hlásný na věži kostela svatého Gerváse právě vyvolal pťl druhé s pťlnoci."

"O, to není mou vinou," odvětil Gringoire, "nýbrť vinou královy noční hlídky. Právě jsem se z toho krásně dostal. Ujdu vťdy o vlások šibenici. To je mťj osud."

"Ty ujdeš všemu," řekl druhý. "Ale pospěšme si. Znáš heslo?"

"Představte si, mistře, ťe jsem viděl krále. Přicházím od něho. Má barchetové

kalhoty. To je

dobrodružství!"

"Ach ty mluvko! Co je mi po tvém
dobrodružství? Znáš heslo tuláct?"

"Znám. Buďte klidný. „Mečík v kapse." "

"Dobře. Jinak bychom nepronikli až ke
kostelu. Tuláci za-tarasují ulice. Na štěstí
se zdá, že narazili na odpor. Snad přijdeme
ještě včas."

"Ano, mistře. Ale jak se dostaneme do
chrámu Matky Boží?"

"Mám klíč k větím."

435

"A jak z něho vyjdeme?"

"Za klášterem jsou dvířka, která vedou k Ostrohu a odtud k vodě. Vzal jsem si od nich klíč a

ke břehu jsem ráno uvázal loďku."

"Krásně jsem ušel šibenici!" mlel dál Gringoire.

"Jen rychle, pospěšme si," řekl druhý muž.

Oba sestupovali rychlým krokem k Starému městu.

VII

Chdteaupers na pomoc!

Čtenář si snad vzpomíná na kritickou situaci, v niž jsme zanechali Quasimoda.

Hluchý hrdina,

napadán se všech stran, ztratil ne-li
veškeru odvahu, tedy aspoň veškeru
naději, že se mu

podaří zachránit nikoliv sebe (na sebe
vůbec nemyslel), nýbrž cikánku. Pobíhal
zmateně po

galerii. Chrámu Matky Boží hrozilo, že
bude tuláky dobyt. Pojednou naplnil
sousední ulice

mocný dusot cválajících koní a do náměstí
vpadly jako vichřice s dlouhou řadou
pochoďní a

hustým šikem jezdci s napřaženými
kopími a s puštěnými uzdami zuřivé
výkřiky: "Francie!

Francie! Řeťte ty chlapy! Châteaupers na
pomoc! Hejtmanství! Hejtmanství!"

Poděšení tuláci se k nim obrátili čelem.

Quasimodo sice neslyšel, ale viděl
vytasené meče, pochodně, hroty pík, celou
tu jízdu, v

jejímž čele poznal kapitána Phoe-ba; viděl
zmatek v řadách tuláků, leckde hrůzu,
neklid i u

těch nejstatečnějších; a tato nečekaná
pomoc mu dodala opět síly, že shodil s
kostela první

útočníky, kteří ji přelézali galerii.

Přišly vskutku královské oddíly.

Tuláci se drželi statečně. Bránili se
zoufale. Napadeni s boku, z ulice svatého
Petra Na

dobyčím trhu, a zezadu, z ulice U dómu,
zatlačeni k chrámu Matky Boží, na který
dosud

útočili a který hájil Quasimodo, jsouce
současně oblehateli i obleženými, byli v
podobném

postavení jako později při pověstném
obléhání Turinu roku 1640 hrabě Jindřich
z Harcourtu

436

mezi princem Tomášem Savojským,
kterého obléhal, a mar-kýzem z Leganezu,
který ho

obklíčil. "Taurimm obsessor idem et
obsessus" jak hlásá jeho náhrobní nápis.

Byla to strašná řet. Psí zub ve vlčím těle,
jak prayí JP. Ma-thieu." Královi jezdci, v
jichť

středu si počínal statečně Phoe-bus z
Châteaupersu, nešetřili nikoho a meč
dopadl na ty, kdo

unikli kopí. Tuláci, špatně ozbrojení,
zuřili a kousali. Muři, řeny i děti skákali
koním na

zadky a plece a zavěšovali se tam všemi
čtyřmi, zuby i nehty jako kočky. Jiní
otloukali

pochodně lučištníkům o tváře. Jiní
zabodávali jezdectům železné háky do krku a

strhávali je s

koní. Rozsápali pak ty, kteří spadli. Bylo mezi nimi vidět jednoho s širokou lesklou kosou,

který již dlouho podsekával koním nohy. Byl hrozný. Zpíval si nějakou huhňavou píseň a

stále kosil. Při každé ráně zanechal kolem sebe velký kruh ut'atých údů. Pomalu a klidně

postupoval takto do nejhustšího houfu jezdů, pokyvuje hlavou a oddechuje pravidelně jako

sekáč, který načíná obilní lán. Byl to Kulhavý Špindíra. Rána z arkebuzy ho sklátila.

Zatím se okna opět otevřela. Když sousedé uslyšeli válečný pokřik královských, vmísili se do

boje a koule pršely na tuláky se všech poschodí. Náměstí bylo plno hustého kouře, jímž

probleskovaly výstřely z ručnic. Bylo v něm nejasně vidět prťcelí chrámu Matky Boží a

sešlou nemocnici s několika vyzáblými nemocnými, kteří se dívali vikýři ve střeše.

Nakonec tuláci ustoupili. Únava, nedostatek dobrých zbraní, hrtza z náhlého útoku, střelba z

oken a statečný boj královských je

porazily. Prolomili řadu útočníků a dali se na útěk všemi

směry, zanechavše na náměstí kupy mrtvol.

Když Quasimodo, jenž nepřestal ani na okamžik bojovat, viděl tu porážku, padl na kolena a

zvedl ruce k nebi; a pak radostí bez sebe běžel, vyletěl jako pták k oné komrce, k níž tak

neohroženě hájil přístup. Měl teď jen jedno přání: pokleknout před tou, již právě po druhé

zachránil.

Když vstoupil do komrky, našel ji

prázdnou.

437

KNIHA JEDENÁCTÁ

Botička Ve chvíli, kdy tuláci napadli
chrám, esmeralda

spala.

Avšak vzrůstající povyk kolem budovy a
nepokojný me-kot kozy, jeť se probudila
dřív,

zburcovaly ji brzy ze spánku. Posadila se
na lůžku, naslouchala, rozhlížela se; pak
poděšena

září a lomozem, vyběhla z komůrky a šla
se podívat. Vzhled náměstí se svým

přízračným

mumrajem, zmatený noční útok, ohavný
dav, poskakující jako hejno ťab a ve tmě
jen zpola

viditelný, skřehotání tohoto chraplavého
houfu, ojedinělé rudé pochodně, jeť se
míhaly a

křičovaly v té tmě jako bludičky nad
zamlženými močály, celý ten výjev
připadal jí jako

tajemná bitva přízraků z čarodějnických
rejt proti kamenným obludám
chrámovým. Od

dětství ťivena pověrami cikánského
kmene, myslila v prvním okamžiku, že
překvapila noční

strašidla při čarování. Zděšena běžela se
tedy ukrýt do své komůrky a prosila lůtko,
aby jí

seslalo méně příšerný sen.

Ponenáhlu však toto první omámení
vyrchávalo; podle stále rostoucího
lomozu a podle

četných jiných známek skutečnosti
poznala, že není obklopena strašidly, nýbrž
lidskými

bytostmi. Její zděšení tím sice nevzrostlo,
ale změnilo se. Napadla ji možnost, že to
srocení

lidu je tu proto, aby jí vyrvalo z jejího
asylu. Myšlenka, že by měla ještě jednou
ztratit život i naděje, Phoeba, kterého stále

viděla v svém budoucím životě, hluboká
nicota vlastní slabosti,

naprostá nemožnost útěku, odnikud žádná
pomoc, její úplná opuštěnost a
osamocenost,

podobné myšlenky a ještě tisíc jiných na
ni těžce dolehly. Plna úzkosti a celá se
chvějíc,

padla na kolena, hlavu si položila na lůtko,
ruce sepjala nad hlavou, a třebaže byla

438

cikánkou, modloslužebnicí a pohankou,
prosila s pláčem o smilování dobrotivého

křesťanského Boha a modlila se k Matce
Boží, své ochrankelce. Jsou totiž okamžiky

v životě,

kdy přestože nevěříme v nic, vyznáváme
víru chrámu, který máme na dosah.

\ v

Klečela tak velmi dlouho a po pravdě se
víc trasla než modlila, zmrazená dechem
toho

zuřícího davu, který se víc a víc blížil,
nechápala vůbec to běsnění, nevěděla, co se
chystá, co

se děje, co se zamýšlí, ale tušila nějaký
strašlivý konec.

A tu uprostřed té veliké úzkosti zaslechne
za sebou kroky. Obrátí se. Do komůrky
vstoupili

dva muži, z nichž jeden držel lucernu.
Slabě vykřikla. f t

"Nebojte se ničeho," ozval se hlas, který jí
nebyl neznámy,

"to jsem já "

"Kdo vy?" zeptala se.

"Petr Gringoire."

To jméno ji uklidnilo. Pozvedla oči a
skutečně poznala básníka. Ale vedle něho
stála černá

postava, zahalená od hlavy k patě,
nápadná svým mlčením.

"Ach!" pokračoval Gringoire vyčítavě,
"Dřali mě poznala dřív než vy."

Kozička vskutku nečekala, ať Gringoire řekne své jméno. Sotva vstoupil, lísala se nětně k

jeho kolentm a zasypávala básníka lichocením a bílými chlupy, neboť právě línala.

Gringoire jí oplácel lichotky.

"Kdo je to s vámi?" zeptala se tiše cikánka.

"Bud'te klidná," odpověděl Gringoire. "Je to mťj přítel."

Tu postavil filosof svítilnu na zem, sedl si na bobek, a objímaje Dťali, volal nadšeně: "Ach, to je rozkošné zvířátko, vyniká sice spíš čistotností neť velikostí, ale je dťvtipné, dťmyslné a

učené jako nějaký gramatik! Poslyš, milá Dřali, ne-zapomělas nic ze svých hezkých kousků?

Jak dělá mistr Char-molue?"

Černý muř ho nenechal domluvit.
Přistoupil ke Gringoi-rovi a strčil ho prudce do ramene.

Gringoire vstal. "Pravda," řekl, "zapomněl jsem, že máme naspěch. Ale to ještě není důvod, abyste s lidmi nakládal tak surově, mistře! Drahé

439

dítě, váš život je v nebezpečí a Dřalin rovněž. Chtějí vás odtud vyrvat. Jsme vaši přátelé a

přicházíme vás zachránit, Následujte nás!"

"Je to pravda?" zvolala vzrušeně.

"Ano, čistá pravda. Pojd'te rychle!"

"Ptjdu ráda," koktala. "Ale proč váš přítel nemluví?"

"Ach," řekl Gringoire, "to je tím, že jeho otec a jeho matka byli podivíni a zdědil po nich mlčelivou povahu."

Musila se spokojit tímto vysvětlením. Gringoire ji vzal za ruku; jeho společník zvedl svítilnu

a kráčel napřed. Dívka byla strachem celá popletená. Nechala se vést. Kozička poskakovala

za nimi a ze samé radosti, že se shledala s
Grin-goirem, pletla se mu svými rtčky pod
nohy,

takže by byl každou chvíli klopýtl.

"Takový je život," říkal si filosof po každé,
když málem upadl, "často nás porazí naši
nejlepší přátele!"

Sestoupili rychle po větních schodech,
prošli chrámem, zcela temným, ale
dunícím od shora

dolů ozvěnou lomozu, což působilo
děsivým kontrastem, a vyšli červenou
brankou na

klášterní dvůr. Klášter byl opuštěn,
kanovníci se utekli do biskupství, aby se
tu společně

modlili; dvůr byl prázdný, několik
vyděšených slušek krčilo se v temných
koutech. Zamířili

k bráně, jež vedla ze dvora na břeh
Ostrohu. Černý muž ji otevřel klíčem,
který měl u sebe.

Naši čtenáři vědí, že Ostroh byl výbětek
země náleţející kapitule Matky Boţí, jeţ

zakončovala ostrov na východě za
kostelem, a že byl ohrazený se strany
Starého města zdí.

Našli tuto ohradu úplně pustou. Zde se už
nechvěl vzduch takovým lomozem. Vřava

útočících tuláků doléhala k nim
roztráštěněji a tlumeněji. Světí vítr,
vanoucí po proudu řeky,

zachvíval listím jediného stromu na
špičce Ostrohu s šelestem již zřetelně
slyšitelným.

Nicméně byli ještě příliš blízko
nebezpečí. Nejblížší budovy tu byly
biskupství a kostel.

Uvnitř biskupství panoval zřejmě veliký
zmatek. Jeho mohutná temná budova byla
celá

zbrázděná světly, jež se míhala od okna k
oknu; jako když se spálí papír a zbude
tmavá

hromádka popela, v níž živé jiskřičky
provádějí na tisíc roztodivných pohybů.
Vedle pak

obrovské

věže chrámu Matky Boží, jeť viděny takto
 zezadu, jak se tyčí nad obrovskou lodí
 uprostřed,

vystupovaly černě z té obrovské rudé záře
 naplňující náměstí a podobaly se dvěma
 obrovitým

kozlíkům kyklopského ohně.

A pokud bylo vidět Paříž s ostatních stran,
 vše ^se chvělo v šerosvitu. Rembrandt má
 taková

pozadí na svých obrazech.

Muž s lucernou kráčel přímo ke špičce
 Ostrohu. Těsně u vody tam byl zbytek
 červotočivého

laťkového plotu, na nějž nízká réva
upínala několik hubených větviček,
roztážených jako

prsty rozevřené ruky. Za plotem, ve stínu
těch latí, byla ukryta malá loďka. Muž
pokynul

Gringoirovi a jeho společníci, aby do ní
vstoupili. Kozička je následovala. Muž do
ní vstoupil

poslední; pak přeřízl lano člunu, odrazil
ho od břehu dlouhým hákem, uchopil
vesla, usedl

vpředu a vesloval ze všech sil doprostřed
řeky. Seina je v tomto místě velmi prudká,
takže mu

dalo dosti námahy, než se dostal od špičky

ostrova.

Když vstoupil Gringoire do loďky, bylo jeho první starostí, že si vzal kozičku na klín. Posadil

se dozadu a dívka, již neznámý naplňoval nevyslovitelnou úzkostí, sedla si vedle a přitiskla

se k básníkovi.

Když náš filosof cítil, jak se člun vzdaluje, zatleskal a políbil Džali mezi rohy. "Ó," zvolal,

"jsme zachráněni všichni čtyři."

A s výrazem hlubokého myslitele dodal: "Za zdar velikých činit děkujeme někdy šťastné

náhodě, někdy lsti."

Člun se zvolna kolébal k pravému břehu. Dívka pozorovala neznámého s tajemnou hrtzou.

Ten pečlivě zaclonil světlo své zlodějské svítilny. Vypadal v té tmě na přídi lodi jako přízrak.

Stále spuštěnou kápi měl jako masku a kdykoli při veslování rozpřáhl paže, s nichž visely

široké černé rukávy, řekl bys, že jsou to dvě veliká křídla netopýra. Ostatně neřekl dosud ani

slovo, snad ani nedýchal. V člunu bylo slyšet pouze pohyby vesel a šplíchání vody, narázející

na boky loďky v tisícerych vlnkách.

"Na mou duši!" zvolal najednou
Gringoire, "jsme čilí a

441

veselí jako askalafové! Mlčíme jako
pythagorejci nebo ryby! Pro umučení
Boží, přátelé, rád

bych, aby se mnou někdo mluvil! Lidský
hlas, to je hudba pro lidské ucho. Neříkám
to já, ale

Didymos Alexandrijský a jsou to slavná
slova. Ovšem, Didymos Alexandrijský
není všelijaký

filosof! Jen slovíčko, krásná dívčinko,
řekněte mi, snažně vás prosím, jen

slovíčko! Abych

nezapomněl, vy jste se uměla tak hezky,
tak zvláštně ušklíbat. Děláte to ještě?

Víte-li pak, má

milá, že parlament má veškeru pravomoc
nad asyly a že jste ve své světničce u
Matky Boží

byla ve velkém nebezpečí? Bohužel, malý
ptáček kolibříček staví si hnízdo v tlamě

krokodilově. — Mistře, měsíc opět
vychází. Jen aby nás nikdo nepozoroval!
Konáme

chvályhodný skutek, když slečnu
zachraňujeme, a přece by nás jménem
krále pověsili, kdyby

nás přistihli! Běda, lidské skutky se
posuzují dvojím loktem. Co se na mně
hanobí, to se na

tobě vychvaluje do nebe. Kdo obdivuje
Caesara, haní Catilinu. Není-liť pravda,
mistře? Co

soudíte o této filosofii? Já vyznávám
filosofii pudovou, přirozenou, ut apes
geomet-riam. —

No tak, nikdo mi neodpovídá? Vy dva ale
máte špatnou náladu! Musím tedy mluvit
sám! V

tragedii tomu říkáme monolog. — Pro
umučení Boží! — Upozorňuji vás, že jsem
právě viděl

krále Ludvíka XI. a že od něho jsem se

naučil tomuhle zaklení. — Pro umučení
Boží, v

Starém městě je stále ten divoký povyk!
— Je to ošklivý, zlý, starý král. Je celý
zabalený do

koťušin. Je mi doposud dlužen peníze za
mou svatební báseň a málem že mě za to
nedal dnes

večer pověsit, což by mě mrzelo. Je
lakomý k zasloužilým lidem. Měl by si
přečíst čtyři

knihy Salviána Kolínského *Adversus Avaritiam*. Opravdu, je to král ve stycích s
učenci

velice omezený a páše na nich barbarské
krutosti. Je to houba vyssávající z lidu

peníze. Jeho

spořivost je jako sněť slezinná, která roste
z hubenosti ostatních údť. Proto také nářky
na zlé

časy jsou vlastně reptáním proti
panovníkovi! 2a vlády tohoto mírného a
zbořného sira

praskají šibenice pod oběšenci, popravní
špalky hnijí od krve, řaláře div nepuknou
jako

přecpaná břicha. Tenhle král jednou rukou
bere, druhou věší. Je to prokurátor pana
Berního

a paní Šibenice. Velcí jsou zbavováni

svých hodnotí, malí jsou neustále suťováni novými útlisky. Je to přemrštěný panovník.

Nemám rád tohoto krále. A co vy, mistře?"

Černý muť nechal tlachavého básníka kázat. Bojoval dál s dravým a silným proudem, který

teče mezi vrchním koncem ostrova Starého města a zadním koncem ostrova Matky Boží,

kterému dnes říkáme ostrov svatého Ludvíka.

"Abych nezapomněl, mistře!" spustil najednou opět Grin-goire. "Ve chvíli, kdy jsme se řadami rozlícených tulákt prodrali

na náměstí před chrámem, nevšiml jste si,
Důstojnosti,

toho ubožáka^ kterému váš hluchoun
právě rozrátel lebku o zábradlí královské
galerie? Já

jsem krátkozraký a nemohl jsem ho
poznat! Nevíte, kdo to asi byl?"

Neznámý neodpověděl ani slovem. Ale
přestal najednou veslovat, paže mu klesly
jako

zlomené, hlavu svěsil na prsa a Esmeralda
zaslechla jeho křečovitý povzdech.
Zachvěla se.

Takový povzdech už jednou slyšela.

Člun, ponechán sám sobě, byl stržen na

chvíli proudem. Konečně se však černý
muž vzchopil,

popadl vesla a jal se opět veslovat proti
proudu. Objel špičku ostrova Matky Boží a
zamířil k

přístavišti Senného přístavu.

"Ach," zvolal Gringoire, "tamhle je
Barbeautv palác! Holá, mistře, podívejte
se na tu skupinu černých střech s tak
zvláštními úhly, tam pod tou hromadou
nízkých ťilkovaných a

strakatých mraků, kde měsíc je celý
rozplácly a rozteklý jako ťloutek vejce s
rozbitou

skořápkou! Je to krásný palác. Je tam
kaple s malou klenbou plnou dovedně

vyřezávaných

ozdob. A nad ní můžete vidět velmi jemně
prolamovanou větvičku. Je tam také
zábavní park s

rybníkem, s voliérou, s ozvěnou, s hřištěm
pro hru v kuličky, s bludištěm, zvěřincem
a

spoustou hustých alejí, kde se zalíbilo
Venuši. Je tam také jeden šibalský strom,
říkají mu

"necudný", protože byl svědkem rozkoší
jedné slavné princezny se záletným a
duchaplným

ko-netablem francouzským. Ach, co jsme
my, ubozí filosofové, proti takovému
maršálkovi?

Záhon kapusty a ředkviček v zahradě
Louvrť! Konec konť, co na tom sejde?
Život těch

velikých zrovna jako náš je smíšeninou
dobra a zla. Bolest kráčí

443

vždy ruku v ruce s radostí jako spondej a
daktylem. — Mistře, musím vám vyprávět
tu historii

Barbeauova domu. Končí tragicky. Bylo
to roku 1319, za vlády Filipa V., který byl
nejdéle

panujícím králem francouzským. Naučení
z té historie je, že pokušení tělesná jsou
zhoubná a

záludná. Nehled'me příliš na ťenu
sousedovu, třeba by její krása našim
smyslům sebevíc

lahodila. Smilstvo je myšlenka velice
zhýralá. Cizoloťství je zvědavá touha po
rozkoši, jeť

patří jinému. — Hle, jak se tam ta vřava
vzmáhá!"

Lomoz kolem chrámu Matky Boťí vskutku
rostl. Naslouchali. Bylo slyšet dosti jasně
vítězné

výkřiky. Najednou se rozlilo po kostele na
sta pochodní, v jejichť záři se zaleskly
přilby

ozbrojenč; pochodně byly všude, po celé
výšce kostela, na větích, na galeriích, pod

opěrnými oblouky. Zdálo se, že něco hledají; a zanedlouho dolehly vzdálené výkřiky až k

uprchlíkům: "Cikánku! Čarodějníci! Smrt cikánce!"

Nešťastnice složila hlavu do dlaní a neznámý začal zuřivě veslovat ke břehu. Náš filosof

zatím přemýšlel. Svíral kozu v náručí a jemně odsedával od cikánky, jež se k němu stále víc

tiskla jako k svému poslednímu útočišti.

Gringoire byl opravdu v těžkých rozpacích. Myslil na to, že podle "platných zákonů" by byla pověšena i koza, kdyby byla chycená; a že by ubohé Džali byla

veliká škoda. A že je to

trochu moc, mít na krku dvě odsouzené; a
konečně že jeho společník si nic více
nepřeje než

vzít si na starost cikánku. Jeho myšlenky
sváděly prudký boj, při němž on vážil jako
Jupiter v

Illiadě střídavě cikánku a kozu. Se slzami
v očích díval se s jedné na druhou,
mumlaje mezi

zuby: "Nemohu vás přece zachránit obě!"

Konečně je náraz upozornil, že člun
přistál. Staré město stále naplňovala
příšerná vřava.

Neznámý povstal, přistoupil k cikánce a

chtěl ji vzít za ruku, aby jí pomohl
vystoupit.

Odstrčila ho a chytila se za rukáv
Gringoira; ten však byl zaměstnán kozou a
téměř ji odstrčil

zpět. Vyskočila tedy z člunu sama. Byla
tak zmatená, že nevěděla, co dělá, kam
jde. Stála tak

chvíli jako omráčená a dívala se, jak plyne
voda. Když se trochu vzpamatovala, byla v
přístavu s neznámým

444

sama. Gringoire patrně využil okamžiku,
kdy člun přistál, a zmizel v houšti domů
ulice U

vodní sýpky.

Nebohá cikánka se roztrásla, když viděla, že je s tím mužem sama. Chtěla mluvit, křičet,

zavolat Gringoiru, ale jazyk jí v ústech zdřevěněl a z jejích úst nevyšel řádný zvuk. Pojednou

ucítila ruku neznámého na své. Byla to ruka chladná a silná. Zajektala zuby a zbledla víc než

měsíční paprsek, který ji ozařoval. Muž neřekl ani slovo. Držel ji za ruku a rychlými kroky

stoupal vzhůru k náměstí Grève^ V tom okamžiku cítila matně, že osud je nezadržitelný.

Byla bez vtěle, nechala se vléci, běžela, aby mu stačila. Nábřeží v těch místech stoupalo.

Přesto měla pocit, že sestupuje po srázu.

Rozhlížela se na všechny strany. Nikde ani človíčka, nábřeží bylo úplně pusté. Neslyšela

žádný zvuk a lidi viděla se pohybovat jen v tom hlučícím a rudě zářícím Starém městě, od

něhož ji dělilo jen rameno Seiny a odkud k ní doléhalo její jméno, provázené vyhrtčkami

smrti. Ostatní Paříž se kolem ní prostírala v podobě velikých balvanovitých stínů.

Neznámý ji vlekl stále mlčky a stále tak rychle. Nemohla se upamatovat na žádné z těch míst,

kudy kráčela. Když šli kolem osvětleného okna, vyvinula poslední úsilí, prudce se vzepřela a

vykřikla: "Pomoc!"

Měšťan, který tam bydlil, otevřel okno,
objevil se v něm v košili a s lampou,
podíval se tupě

na nábreží, zabručel několik slov, jeť
nezaslechla, a zavřel okenici. Tak jí zhasla
poslední

jiskřička naděje.

Černý muť ani nehlesl, držel ji pevně a
krácel ještě rychleji. Nebránila se už a
následovala ho

zlomena.

Občas sebrala trochu síly a zašeptala
hlasem přerývaným klopýtáním a
udýchána rychlou

chtěl: "Kdo jste? Kdo jste?" Neodpovídal.

Tak došli, stále po nábřeží, na dosti velké náměstí. Měsíc je slabě ozařoval. Byli na náměstí

Grěve. Uprostřed se tyčil jakýsi černý kříž; šibenice. Poznala to všechno, viděla, kde je.

Muž se zastavil, obrátil se k ní a zvedl kápi. "Ó," zakoktala zkamenělá hrtzou, "já jsem věděla, že je to zase on!"

Byl to kněz. Podobal se svému přízraku. To měsíční svit tak

445

ptsobí. Zdá se, že v tomto světle se nám všechny věci jeví jako přízraky.

"Poslyš," řekl jí a ona se zachvěla při zvuku jeho neblahého hlasu, který už dlouho neslyšela.

Pokračoval. Mluvil trhaně, v krátkých a udýchaných úryvcích, jež svými záchvěvy prozrazují

hluboké vnitřní otřesy. "Poslyš! Jsme na místě. Chci s tebou promluvit. Tohle je Grěve. Zde

jsme na vrcholu naší cesty. Osud nás vydává sobě navzájem. Rozhodnu o tvém životě a ty o -

mé duši. Podívej se, kromě náměstí a noci není tu vidět nic. Poslyš mě tedy. Povím ti... Ale

ne mluv mi o svém Phoebovi. (Při těch

sloveh začal přecházet sem a tam jako
člověk, který

nemůže zůstat na místě, a tahal ji za sebou.)
Nemluv mi o něm! Vidíš, vyslovíš-li to
jméno,

nevím, co udělám, ale bude to hrozné."

Poté opět znehybněl jako těleso, jež
nalezne své těžiště; avšak jeho slova
prozrazovala

nemenší rozechvění. Jeho hlas byl tišší a
tišší.

"Neodvracej tak hlavu! Poslyš mě! Je to
vážná věc. Předně slyš, co se stalo.
Přísahám ti, že to všechno není k smíchu.
Co jsem to povídal? Připomeň mi to! Aha!
Je tu nařízení parlamentu,

které tě vrací šibenici. Vyrval jsem tě právě z jejich rukou. Ale oni tě pronásledují. Pohled!"

Ukázal rukou směrem k Starému městu. Pátrání tam vskutku zřejmě pokračovalo. Vřava se

přibližovala; vět velitelova domu naproti náměstí Grěve byla plná hluku a světel, bylo vidět,

jak na protilehlém nábřeží pobíhají vojáci s pochodněmi a křičí: "Cikánka! Kde je cikánka!"

Na smrt s ní! Na smrt s ní!"

"Vidíš přece, že tě pronásledují a že ti nelžu. Miluji tě. Neotvírej úst; raději se mnou nemluv, chceš-li mi jen říci, že mě

nenávidíš! Jsem rozhodnut to
neposlouchat. — Právě jsem tě

zachránil. Předně mi dovol, abych to
dokončil. Mohu tě zachránit úplně.
Všechno jsem

připravil. Záleží na tobě, jestli chceš.
Budeš-li chtít, budu já moci."

Náhle se zarazil: "Ne, tak jsem to nechtěl
říci."

Rozběhl se a přinutil i ji, aby běžela,
neboť nepouštěl její ruku; zamířil rovnou
k šibenici,

ukázal na ni prstem a řekl ledově: "Vol
mezi námi dvěma!"

Vytrhla se mu z rukou, klesla u paty šibenice a objala tu smutnou oporu. Pak pootočila svou

krásnou hlavu a podívala se přes rameno na kněze. Řekl bys svatá Panna pod křížem. Kněz

zůstal bez hnutí, s prstem zdviženým k Šibenici, stále v témtž postoji, jako socha.

Konečně mu cikánka řekla: "A přece mi nahání méně strachu než vy."

Tu spustil zvolna paži a díval se úplně zdrcen na dlažbu.

"Kdyby ty kameny mohly mluvit," šeptal, "řekly by: Ano, to je člověk velice nešťastný."

Pak pokračoval. Dívka klečící pod šibenicí a ztracená v záplavě dlouhých vlast nechala ho

mluvit bez přerušení. Mluvil nyní hlasem naříkavým a mírným, což bolestně kontrastovalo s

povýšenými a strohými tahy jeho obličeje: "Já vás miluji. Ach, věru, je to pravda. Ale z toho ohně, který mi spaluje Srdce, neproniká na venek nic. Ach dívko, spaluje mě ve dne v noci,

ano, ve dne v noci, což to nezaslouží soucitu? Říkám vám, moje láska plane dnem i nocí, jsou

to muka. Ach, trpím příliš, ubohé dítě! Ujišťuji vás, že takový cit je hoden soucitu. Vidíte, že

s vámi mluvím mírně. Přál bych si, abyste se mě už tolik neděsila. Konečně, miluje-li muž

ženu, není to jeho vina! Ach mŕj Bože, coť mi nikdy neodpustíte? Budete mě stále nenávidět?

Je tedy všemu konec? Vidíte, to právě mě činí zlým a mně samému hrozným! Vy se na mne

ani nedíváte! Myslíte možná na něco jiného, zatím co já k vám mluvím a stojím tu rozechvěn

na hranici své i vaší věčnosti! Jen mi nemluvte o dtstojníkovi! Ach, vrhl bych se k vašim

nohám, zlíbal bych nikoliv vaše nohy, ale

zem, po které šlapete, plakal bych jako
malé dítě,

vyrval bych si z prsou ne slova, ale srdce i
s útroby, abych vám řekl, jak vás
miluji; ale to

všechno by bylo nadarmo! A přece je vaše
duše plná něhy a dobrotivosti. Záříte
nejkrásnějším

ptvabem, jste celá tak líbezná, dobrá,
soucitná a spanilá. Běda, jen ke mně
jedinému jste zlá!

Ach, jaký to osud!"

Zakryl si obličej rukama. Dívka ho slyšela
plakat. Bylo to po prvé. Jak tak stál,
otřásaje se

pláčem, byl bědnější a pokornější než na kolenou.

447

"Nuže," pokračoval, když přešly první slzy. "Nenalézám slov. A přece jsem tolik přemýšlel, co vám řeknu. Teď se třesu a chvěji a v rozhodném okamžiku ztrácím odvahu. Cítím, že se na

nás snáší něco nevýslovného, a koktám. Ach, padnu na dlažbu, nebudete-li mít slitování se

mnou a se sebou. Neodsuzujte nás oba! Kdybyste věděla, jak vás miluji! Kdybyste znala mé

srdce! Jak jsem zradil všechny ctnosti, jak jsem zoufale opustil sám sebe! Svě

doktorské vědě

se posmívám, své šlechtické jméno
hanobím, ze svého kněžského misálu jsem
si udělal

podušku rozkoše, svému Bohu plivám do
tváře! To všechno pro tebe, kouzelnice,
abych byl

hoden tvého pekla! A ty proklatce
nechceš! Ach ano, řeknu ti všechno, řeknu
ti ještě víc, něco

hrozného, něco hroznějšího!"

Když pronesl tato poslední slova, vypadala
jeho tvář úplně pomateně. Na okamžik se
odmlčel,

pak pokračoval silným hlasem, jako by

mluvil sám k sobě: "Kaine, co jsi učinil s
bratrem
svým?"

Po novém odmlčení pokračoval: "Co jsem
s ním učinil, Pane? Ujal jsem se ho,
vychoval jsem

ho, živil jsem ho, miloval jsem ho,
zbožňoval jsem ho — a zabil jsem ho.
Ano, Pane, právě

před chvílí mu rozbili hlavu před mýma
očima o kámen tvého stánku, a to kvůli
mně, kvůli

této ženě, kvůli ní..."

Měl oči vytřeštěné, hlas mu skomíral;
opakoval ještě několikrát bezděčně, v

dosti dlouhých

přestávkách, jako když doznívá poslední záchvěv zvonu: "Kvůli ní... kvůli ní..." Pak už jeho jazyk nevyslovil žádný srozumitelný zvuk, jeho rty se však stále pohybovaly. Najednou se

zhroutil, jako když se zřítí nějaký předmět, a ztstal ležet nehybně na zemi, s hlavou v klíně.

Slabý dotek dívky, jež si vytáhla zpod něho nohu, přivedl ho opět k vědomí. Přejel si zvolna

rukou po vpadlých tvářích a díval se chvílku úžasle na své zvlhlé prsty. "Cože," zašeptal, "já jsem plakal?"

A s nevýslovnou úzkostí se obrátil prudce

k cikánce:

"Běda! Vy jste se dívala chladně na mŕj
pláč! Víš, dítě, ŕe ty slzy, to je horká láva?
Coŕ je to v skutku pravda, ŕe muŕ, kterého
nenávidíme, ničím v nás nevzbudí soucit?
Kdybys mě

448

viděla umírat, smála by ses! Ach, já tě
nechci vidět umírat! Jedno slovo. Jediné
slovíčko

odpuštění! Neříkej mi, ŕe mě miluješ,
řekni mi jen, ŕe chceš; to postačí,
zachráním tě. Jestli

ne... Ach, čas kvapí. Zapřísahám tě při
všem, co je ti svaté, nečekej, ať se změním
opět v

kámen jako ta šibenice, která si tě také
tádá! Pomysli, že drtím osudy nás obou ve
svých

rukou, že jsem šílený, jaká hrtza! Ze mohu
nechat všechno se zrnit a že se pod námi
otvírá

bezedná propast, kam budu padat za
tebou, nešťastnice, po celou věčnost. Jen
jedno laskavé

slovo! Řekni slovo, jen slovíčko!"

Otevřela ústa, aby mu odpověděla. Vrhla se
před ní na kolena, aby nábožně přijal
slovo, snad

slovo něhy, jež splyne s jejích rtů. Řekla
mu: "Jste vrah!"

Kněz jí sevřel zuřivě do náruče a hnusně se zasmál: "Tak dobře, vrah," řekl, "ale budeš mou!

Nechceš mě za otroka, budeš mě mít za pána! Budeš mou! Mám doupě, kam tě odvedu.

Přijdeš za mnou, musíš jít za mnou, nebo tě vydám! Musíš zemřít, krasotinko, nebo být mou!

Budeš patřit knězi, odpadlíkovi, vrahu! A už tuto noc, slyšíš? Pojďme, ať ťije rozkoš!

Pojďme! Líbej mě, bláhová! Hrob, nebo mé lůžko!"

Z očí mu sršela zuřivá žádost. Dívčino hrdlo se zardívalo pod jeho chlípnými

ústy. Zmítala se

v jeho náručí. Líbal ji zpěněnými ústy.

"Nekousej mě, obludo!" křičela. "Ach, nech mě, nech mě, ty odporný, hnusný mnichu!"

Vytrhám ti tvé ošklivé šediny a hodím ti je po hrstech do tváře!"

Zrudl, zbledl, pak ji pustil a chmurně na ni hleděl. Myslíla, že vyhrála, a pokračovala: "Říkám ti, že patřím svému Phoe-bovi, že miluji Phoeba a že Phoebus je krásný! Ty, kněze, jsi starý a

ošklivý! Jdi pryč!"

Vyrazil prudký výkřik jako ubožák, jemuž na tělo přiložili rozřhavané železo. "Zemři

tedy!"

řekl, skřípaje zuby. Viděla jeho strašlivý pohled a chtěla utéci. Uchopil ji, zatřásl jí, mrštil s ní na zem, a vleká ji za její krásné ruce po dlažbě za sebou, kráčel rychlými kroky k rohu

Rolandovy větě.

Když tam došel, obrátil se k ní:
"Naposledy, chceš být mou?"

449

Odpověděla pevně: "Ne."

Tu zakřičel hlasitě: "Gudulo! Gudulo!
Tady máš cikánku! Pomsti se!"

Dívka cítila, že ji někdo prudce uchopil za

loket. Podívala se: kostnatá paže
vyčuhující z

okénka ve zdi svírala ji jako ruka železná.

"Drť dobře!" řekl kněz. "Je to uprchlá
cikánka! Nepust' ji! Jdu pro stráž. Uvidíš,
jak ji budou věšet."

Z nitra zdi odpověděl na ta krvavá slova
hrdelní smích. "Ha, ha, ha!" Cikánka
viděla, jak se kněz vzdaluje úprkem
směrem k mostu Matky Boží. Bylo
odamtud slyšet jízdní hlídku.

Dívka poznala zlou kajícnici. Zalykajíc se
hrtzou, snažila se vyprostit. Kroutila se,
několikrát

sebou šklubla ve smrtelné úzkosti a
zoufalství, ale kajícnice ji držela

neslýchanou silou. Její

kostnaté a hubené prsty se jí mučivě
zadíraly do masa a srvíraly ji kolem
dokola. Zdálo se, že

ta ruka je přikována k její paži. To, co
vyčnívalo ze zdi, bylo horší než řetěz,
horší než pouta,

horší než železný kruh: byly to živé a
myslící kleště.

Padla vyčerpána na zed' a přepadl ji strach
ze smrti. Myslila na krásu života, na své
mládí, na

modrou oblohu, na přírodu, na lásku, na
Phoeba, na vše, co jí unikalo, i na to, co ji
čekalo, na

kněze, který ji šel udat, na kata, který přijde, na šibenici, jeť stála vedle. Cítila, jak hrtza jí stoupá ať ke kořínkům vlast, a slyšela příšerný smích poustevnice, jeť jí šeptala: "Ha, ha, ha, budeš viset!"

Obrátila se v smrtelných mdlobách k okénku a zahlédla mřížemi šedou tvář kajícnice.

"Co jsem vám udělala?" zeptala se skoro mrtvě.

Kajícnice neodpověděla a začala si podrážděně a posměšně prozpěvovat: "Cikánka! Cikánka!"

Cikánka!"

Ubohá Esmeralda schovala hlavu pod vlasy, neboť pochopila, že nemá před

sebou lidskou

bytost.

Najednou však poustevnice začla křičet,
jako by cikánčina otázka potřebovala celý
ten čas,

neť dospěla do jejího vědomí.

"Cos mi udělala?" říkáš! "Ach, cos mi
udělala, cikánko?

450

Tak poslouchej! Měla jsem dítě, slyšíš,
měla jsem dítě, povídám ti! Hezounkou
dcerušku!

Ach, má Aneťko!" volala pomateně a
líbala cosi ve tmě. "Nuťe, slyšíš, cikánko?

Vzali mi mé dítě, ukradli mi mé dítě;
snědli mi mé dítě. To jsi mi udělala."

Dívka odpověděla jako ovečka:

"Vždyť jsem tehdy nebyla snad ani na
světě!"

"Ale ano," opáčila kajícnice, "jistě jsi už
byla na světě! Byla jsi při tom. Byla by asi
tak stará jako ty! Tak! — Jsem tu už
patnáct let. Patnáct let trpím, patnáct let
se modlím, patnáct let si

rozbívám hlavu o tyhle čtyři stěny. —
Říkám ti, že mi ji ukradli cikáni. Slyšíš? A
že ji

rozkousali svými zuby. — Máš srdce?
Představ si dítě, jak si hraje, jak ssaje z
prsů, jak spí. Je

tak neviňoučké. — No, a to mi vzali, to mi zabili. Dobrý Břh to dobře ví! — Dnes budu zase

já jíst cikánské maso. — Ach, jak bych se do tebe zakousla, kdyby mi mřítě nepřekáťely!

Ale mám příliš velkou hlavu! Má ubohá holčička! Zatím co spala! A jestli ji probudili, když ji

kradli, marně křičela, nebyla jsem doma. Ach matky cikánské, vy jste mi snědly dítě! Pojd'te

se podívat na své!"

A začla se střídavě smát a skřípat zuby. Ty dvě věci se na té zuřivé tváři příliš nelišily.

Začínalo svítat. Popelavý pří-svit
osvětloval matně celou scénu a šibenice
na náměstí

vystupovala stále zřetelněji. S druhé
strany, od mostu Matky Boží, slyšela
ubohá odsouzená

nejasně du.sot jízdy.

"Paní," zvolala, spínajíc ruce a klesajíc na
kolena, rozcuchaná, zděšená, šílená
hrtzou. "Paní, mějte slitování! Už
přicházejí. Nic jsem vám neudělala!
Chcete mě na vlastní oči vidět

umírat tou strašnou smrtí? Jistě máte
slitování! Je to příliš hrozné. Nechtě mě
utéci! Pust'te

mě! Milost! Nechci takhle umřít!"

"Vrat' mi mé dítě!"

"Smilování, smilování!"

"Vrat' mi mé dítě!"

"Pust'te mě, pro dobré nebe!"

"Vrat' mi mé dítě!"

A dívka po druhé klesla vyčerpána,
zlomena, s očima skel-

451

nýma, jako by se dívala z hrobu. "Běda,"
zakoktala, "vy hledáte své dítě, já hledám
své rodiče."

"Vrat' mi mou malou Aneťku,"
pokračovala Gudula. "Nevíš, kde je? Tak
tedy umři! Něco ti povím. Byla jsem

nevěstkou, měla jsem dítě a to dítě mi vzali. Cikáni. Tak vidíš, že musíš

zemřít! A ať přijde tvá cikánská matka a bude tě chtít, řeknu jí: Matko, pohled' na tu šibenici!

Nebo mi raději vrat' mé dítě! Víš, kde je má holčička? Počkej, něco ti ukážu! Tohle je její

botička, všechno, co mi po ní zbylo. Nevíš, kde je druhá? Jestli to víš, řekni mi to a já ji ptjdu na kolenou hledat třebas na druhý konec světa."

A při těch slovech natáhla svou druhou ruku z okénka a ukázala cikánce vyšívanou botičku.

Bylo už dosti světlo, takže mohla rozeznat

její tvar i barvy.

"Ukaťte mi tu botičku!" řekla cikánka a celá se zachvěla. "Boťe, Boťe!"

Zároveň prudce otevřela volnou rukou malý váček, zdobený skleněnými korálky, který nosila

na krku.

"Jen si prohrabávej svťj d'ábelský amulet!" bručela Gudula.

Najednou zmlkla, zachvěla se na celém těle a zvolala hlasem, který vycházel z nejhlubšího

nitra: "Má dcero!"

Cikánka vyňala z váčku malou botičku

úplně podobnou první. Na botičce byl
přišpendlen

pergamenový lísteček s tímto říkáním:

Ať stejný znovu najdeš, v matčině objetí
se octneš.

Kajícnice bleskurychle srovnala obě
botičky, přečtla nápis na lístečku, a
tisknouc k mřížím

nebeskou radostí rozzářenou tvář, zvolala:

"Má dcero! Má dcero!"

"Matko!" odpověděla cikánka.

Tento okamžik se neodvažujeme vylíčit.

Oddělovala je zeď a železné mříže. "Ach,
ta zeď!" kvílela kajícnice. "Vidět ji a

nemoci ji obejmout! Tvou ruku, tvou ruku!"

Dívka jí prostrčila okénkem paži;
kajícnice se vrhla na její

452

ruku, přitiskla k ní rty a setrvala v tom
propastném polibku, nejevíc známky
života, ledaže

sebou chvílemi škusbla v bocích, jak
vzlykala. Přitom se jí potokem řinuly slzy,
tiše, potmě,

jako noční déšť. Ubohá matka vylévala
proudem na tu zbožňovanou ruku celou tu
temnou a

hlubokou studnici slz, kterou v sobě

nosila, kam po dlouhých patnáct let, kapka
po kapce,

kanula její bolest.

Najednou se narovnala, odhrnula si s čela
dlouhé šedé vlasy a beze slova začala
zuřivěji neť

lvíce lomcovat oběma rukama mřížemi
komátky. Tyče však držely pevně. Našla si
tedy v

koutě cely velkou dlaždici, jeť jí sloužila
za podušku, a mrštila jí s takovou silou
proti mříži,

ať se jedna tyč zlomila, sršíc tisícířými
jiskrami. Druhá rána úplně prolomila
starý železný

kříť, který zatarasoval okénko. Pak oběma rukama vylámala a vytrhala zrezavělé zbytky

železných tyčí. Jsou chvíle, kdy ženské ruce mají nadlidskou sílu.

Když si takto prorazila cestu a nepotřebovala k tomu ani minutu, uchopila dceru v pase a

vtáhla ji do komůrky. "Pojď, ať tě vysvobodím z té propasti!" šeptala.

Když měla dceru v komůrce, postavila ji nejprve jemně na zem, pak ji opět vzala a nosila ji v

náručí, jako by to byla pořád její malá Anežka, chodila s ní opojená, šílená, veselá sem a tam

po své těsné komtrce, křičela, zpívala,
líbala svou dceru, hovořila s ní, hlasitě se
smála,

rozplývala se v slzách — všechno
najednou a vášnivě.

"Dcero, dceruško!" volala. "Mám svou
dceru! Je tady. Dobrý Břh mi ji vrátil.
Pojďte sem všichni! Je tam někdo, aby
viděl, že mám svou dceru? Kriste Ježíši,
jak je krásná! Nechal jsi

mě čekat patnáct let, Pane Bože, ale jen
proto, abys mi ji vrátil krásnou. —
Cikánky ji tedy

nesnědly? Kdo to řekl? Má dceruško, má
dceruško! Polib mě! Ty dobré cikánky.
Mám ráda

cikánky. — Ano, jsi to opravdu ty! Proto
mi tedy vřdycky zabušilo srdce, když jsi
šla kolem.

A já myslila, že je to z nenávisti. Odpusť
mi, Anežko, odpusť mi! Připadala jsem ti
velice

zlá, vid'š? Miluji tě. — A coť to malé
znaménko na krku, máš je ještě? Ukať! Má
je ještě. Ach,

ty jsi krásná. Ty velké, krásné oči máte po
mně, slečno! Polib

453

mě! Mám tě tak ráda. Ted' je mi jedno, že
ostatní matky mají děti; ted' se jim směji.
Jen ať

přijdou! Ať se podívají na mou dceru!
Hle, její krk, její oči, její vlasy, její ruka!
Najděte mi

něco tak krásného! Ach, ručím vám za to,
ta bude mít nápadníkt! Patnáct let jsem
plakala.

Všechna moje krása odplynula a přešla na
ni. Líbej mě!"

Říkala jí tisíc jiných pošetilostí, jichť
všechnen pťvab spočíval v přízvuku řeči,
čuchala jí šaty, ať se ubohá dívka
červenala, hladila jí heddvábné vlasy,
líbala jí nohy, kolena, čelo, oči a

nade vším byla u vytržení.

Dívka se tomu nebránila, opakovala jen
chvillemi velice tiše a s nevýslovnou

něhou: "Matko!"

"Vidíš, dceruško," pokračovala kajícnice, přerušujíc neustále svá slova polibky, "vidíš, jak tě budu milovat! Odejdemo odtud. Bude nám spolu blaze! Zdědila jsem něco v Remeši, v

našem kraji. Znáš Remeš? Ach ne, neznáš, bylas ještě moc maličká! Kdybys věděla, jak jsi

byla hezoučká, když ti byly čtyři měsíce! Mělas tak malinké nožky, že se na ně chodili dívat

jako na zázrak až z Epernay, a to je sedm mil daleko! Budeme mít políčko a domek. Uložím

tě do své postele. Bože, Bože, kdo by tomu

uvěřil! Mám svou dceru!"

"Ach matko!" ozvala se dívka, když konečně sebrala sílu, aby ve svém pohnutí promluvila,

"cikánka mi to dobře řekla. Měli jsme u nás jednu hodnou cikánku, loni zemřela, a ta se o

mne starala jako chůva. Ta mi pověsila na krk ten váček. Říkala mi stále: Holčičko, dobře

opatruj ten klenot! Je to poklad! Pomůže ti najít matku. Svou matku nosíš na krku. —

Cikánka mi to předpověděla!"

Kajícnice sevřela znovu dceru do náruče. "Pojď, ať tě políbím! Tak pěkně to říkáš.

Ať se

vrátíme domů, dáme ty botičky Ježíškovi v kostele. Jsme to dlužný Panně Marii. Bože, jak

máš krásný hlas! Když jsi na mne před chvílí mluvila, bylo to jako hudba. Ach! Všemohoucí

Bože, našla jsem své dítě! Uvěří někdo té historii? Člověk snese všechno, když jsem neumřela

radostí."

Pak začala, tleskat, smála se a volala:
"Ach, jak budeme šťastné."

Vtom zalehlo do komůrky řinčení zbraní a dusot koní, kteří patrně vyrazili od mostu Matky

Boží a rychle se blížili po nábřeží. Cikánka se kajícnicí vrhla s úzkostí do náruče.

"Zachraňte mě, zachraňte mě, matko! Už přicházejí!"

Kajícnice zbledla.

"Nebesa! Co to říkáš? Zapomněla jsem, že tě pronásledují! Co jsi udělala?"

"Nevím," odpověděla nešťastná dívka, "ale jsem odsouzena k smrti."

"K smrti!" zvolala Gudula a zapotácěla se jako omráčená bleskem. "K smrti!" opakovala pomalu a hleděla upřeně na

svou dceru.

"Ano, matko," odpověděla zděšená dívka,
"chtějí mě zabít. Už si pro mne jdou! Ta
šibenice je pro mne! Zachraňte mě!
Zachraňte mě! Už se blíží, zachraňte mě!"

Kajícnice zůstala chvíli jako zkamenělá,
pak zavrtěla pochybovačně hlavou a
najednou

vyprskla v smích, v ten příšerný smích,
který se jí opět vrátil:

"Ho, ho, ne, ne! To je sen, co mi tu
povídáš! Ach, tak! To bych ji tedy ztratila
na celých

patnáct let a pak bych ji opět našla na
jedinou minutu a zase by mi ji vzali! A
právě teď, když

uť je velká, krásná, když se mnou hovoří,
kdyť mě miluje! Ted' by mi ji přišli sníst,
před

mýma očima, mně, matce! Ne, ne! To
není možné. Něco takového dobrý Bth
nedopustí."

Tu se patrně jízdni hlídka zastavila a bylo
slyšet vzdálený hlas:

"Tudy, pane Tristane! Kněz říkal, ťe ji
najdeme u Myší díry." Bylo slyšet znovu
dusot koní.

Kajícnice se vztyčila a vykřikla zoufale:
"Zachraň se, zachraň se, dítě! Uť si na
všechno

vzpomínám. Máš pravdu. Ty máš zemřít!
Hrtza! Prokletí! Zachraň se!"

Strčila hlavu do okénka, ale hned ji zase stáhla.

"Ztstaň," řekla tiše, úsečně a žalostně a svírala přitom křečovitě ruku cikánky, víc mrtvé než

živé. "Ztstaň! Ani nedýchej! Všude jsou vojáci! Nemůžeš teď odejít. Je už příliš světlo."

455

Měla oči suché a horečnaté. Chvíli nepromluvila ani slovo. Přecházela jen velkými kroky po

cele, občas se zastavila a rvala si plné hrsti šedivých vlasů, jeť pak trhala zuby.

Najednou řekla: "Blíží se. Promluví s

nimi. Schovej se v koutě! Neuvidí tě.
Řeknu jim, že

jsi utekla, že jsem tě pustila, věru, že jim
to řeknu!"

Postavila svou dceru (neboť ji dosud
nosila), do kouta cely, kam zvenčí nebylo
vidět. Složila

ji do klubíčka, urovnala ji pečlivě tak, aby
jí ani noha, ani ruka nevyčnívala ze stínu,

rozpustila jí černé vlasy po bílých šatech,
aby je zastřela, postavila před ni dřbák a
dlaždici,

jediný svtj nábytek, v naději, že ji ten
dřbák a ta dlaždice zakryjí. A když s tím
byla hotova,

vrhla se poněkud uklidněna na kolena a modlila se. V prvním rozbřesku dne bylo v Myší díře

ještě dosti temno.

Vtom se ozval zcela blízko u cely hlas kněze, ten pekelný hlas: "Tudy, kapitáne Phoebe z

Châteaupersu!"

Při tom jméně, při zvuku toho hlasu se Esmeralda v koutku pohnula.

"Nehýbej se!" řekla Gudula.

Sotva dořekla, hluk muťt, jejich mečt a koní obklopil celu. Matka rychle vstala a postavila se

k okénku, aby je zakryla. Spatřila na náměstí Grěve rozestavený velký zástup ozbrojenců,

pěších i jízdních. Jejich velitel seskočil s koně a šel k ní: "Stařeno," promluvil ten muž kruté tváře, "hledáme čarodějnici, abychom ji pověsili. Řekli nám, že ji máš."

Ubohá matka se podívala co nejlhostejněji a odpověděla:

"Nerozumím dobře, co mi povídáte."

Muž odpověděl: "Kristovy rány, co tedy ťvanil ten po-třeštěný arci jáhen? Kde je?"

"Milostivý pane," řekl jeden voják, "zmizel."

"Nuže, bláznivá stařeno," pokračoval velitel, "nelți! Dali ti hlídat čarodějku. Co jsi s ní udělala?"

Kajícnice se bála všechno zapřít, aby nevzbudila podezření, a odpověděla upřímným a

bručivým hlasem: "Jestli mluvíte o tom velkém děvčeti, které mi před chvílí někdo strčil do

rukou, tak vám povídám, že mě kousla a že jsem ji pustila. Tak je to. A nechtě mě na pokoji."

456

Velitel se zatvářil zklamaně.

"Nelți mi, ty staré strašidlo!" pokračoval.

"Jmenuji se Tristan THermite a král mi říká kmotře.

Tristan PHermite, slyšíš?" A rozhlížeje se kolem sebe po náměstí Grěve, dodal: "To jméno tu má dobrý zvuk."

"Kdybyste byl Satan l'Hermite," odpověděla Gudula s novou nadějí v duši, "nemohla bych vám povědět nic jiného a nebála bych se vás!"

"Kristovy rány," zvolal Tristan, "té jede huba! Ta čaro-dějnická holka tedy utekla! A kudy?"

Gudula odpověděla lhostejným hlasem:

"Myslím, že Beránčí ulicí."

Tristan se obrátil a pokynul své četě, aby

se připravila na pochod. Kajícnice si oddechla.

"Milostivý pane," ozval se najednou jeden lučištník, "zeptejte se té čarodějnice, proč jsou mříže v jejím okénku tak vylámané!"

Tato otázka naplnila srdce ubohé matky novou úzkostí. Přesto však neztratila docela

duchapřítomnost.

"Byla vřdycky tak," zakoktala.

"Hloupost! Ještě včera tu byl pěkný černý kříž a vypadal velice zbožně," odporoval lučištník.

Tristan pohlédl úkosem na kajícnici.

"Zdá se mi, že se ta baba plete!"

Nešťastnice cítila, že všechno záleží na její rozvaze, a se smrtelnou úzkostí v srdci začala se

uštěpačně smát. Matky mají takovou sílu.

"Třesky, plesky," řekla, "ten člověk je opilý. Už před rokem vrazila kára s kamením zadkem do okénka a prorazila mříž. Však jsem taky vozkovi vynadala."

"Je to pravda," řekl jiný lučištník, "byl jsem při tom."

Vždy a všude se najdou lidé, kteří všechno viděli. Toto neočekávané svědectví lučištníkovo

kajícnici opět povzbudilo; výslech byl pro

ni cestou přes propast po ostří nože.

Bylo jí však souzeno potácet se mezi nadějí a strachem.

"Kdyby to udělala kára," ozval se opět první voják, "musely by pahýly tyčí trčet dovnitř, ale tyhle jsou ohnuty ven."

457

"Vida, vida," řekl vojákovi Tristan, "ty máš nos jako vyšetřující soudce v Châteletu!

Odpověz na to, stará!"

"Pane Bože," zvolala stařena v nejvyšší tísní a proti své vtli plačtivým hlasem, "přísahám vám, milostivý pane, že tu mřít rozbila kára. Slyšíte, že to viděl ten muž. A

pak, co to ?má co

dělat s cikánkou?"

"Hm," zabručel Tristan.

"U všech čertů," vmísil se opět voják, jemuž zalichotila pochvala velitelova, "ty pahýly jsou čerstvě uraženy."

Tristan zavrtěl hlavou. Zbledla.

"Jak je to dávno s tou károu?"

"Měsíc, snad čtrnáct dní, milostivý pane, už nevím."

"A napřed říkala, že je to víc jak rok," podotkl voják.

"Milostivý pane," vykřikla, stále přitisknuta k okénku a třesouc se

strachem, aby je snad podezřívavě
nenapadlo prostrčit hlavu okénkem a
podívat se dovnitř: "Milostivý pane,

přísahám vám, že mi tu mříž rozbila kára.
Přísahám vám to při všech svatých v ráji!
Ať jsem

na věky prokleta a ať zapře Boha, jestli to
nebyla kára!"

"Zaklínáš se příliš ohnivě," řekl Tristan s
pohledem inkvi-sitora.

Ubohá žena cítila, jak ji jistota čím dál víc
opouští. Děkala už hlouposti a s hrtzou si

uvědomovala, že neříká to, co by měla
říkat.

Tu přiběhl jiný voják ,a křičel:

"Milostivý pane, ta stará baba lže.
Čarodějnice neutekla Beránčí ulicí. Ulice
zůstala celou noc zatažena řetězem a
hlídka nikoho neviděla."

Tristan, jehož výraz byl každým
okamžikem hrozivější, zeptal se kajícnice:

"Co tomu říkáš?"

Pokusila se ještě jednou čelit té nové
pohromě: "Ne nevím, milostivý pane,
mohla jsem se

zmýlit! Zdálo se mi, že se opravdu dala
přes vodu!"

"Ale to je zrovna na opačné straně," řekl
velitel. "Není přece zrovna
pravděpodobné, že by se chtěla vrátit do
Starého města, kde ji pronásledují. Ty

lžeš, babo!"

458

"A pak, ani na té straně řeky, ani na druhé není člun," dodal první voják.

"Snad přeplavala," namítla kajícnice, bráníc se krok za krokem.

"Copak ženy plavou?" řekl voják.

"Kristovy rány! Babo, ty lžeš! Ty lžeš!" opakoval Tristan zlostně. "Mám sto chutí nechat tu čarodějnici bžet a chytit tebe! Čtvrthodinka na skřipci ti snad rozváže jazyk, abys řekla

pravdu! Připrav se! Pějdeš s námi!"

Chopila se dychtivě těchto slov.

"Jak si přejete, milostivý pane. Udělejte to. Půjdu ráda na spříjec. Odved'te mě! Rychle,

rychle, pojd'me hned!" — Zatím se má dcera zachrání, myslila si.

"Tisíc hromť," řekl velitel, "ta má chuť na skřipec! Už té bláznivé ženské vůbec nerozumím."

Tu vystoupil z řady jeden starý, šedivý desátník a obrátil se k veliteli:

"Je opravdu blázen, milostivý pane. Jestli cikánku pustila, není to její vina, protože cikánky nemá v lásce. Už patnáct let tu konám hlídku a slyším ji každý večer, jak cikánky bez přestání

proklíná. Jestli pronásledujeme tu malou

tanečnici s kozou, jak mám za to, tu
nenávidí

obzvlášť."

Gudula' se přemohla a řekla:

"Tu obzvlášť."

Jednomyslné svědectví ostatních vojáků
stráž potvrdilo veliteli slova starého
desátníka.

Tristan l'Hermite, zoufalý, že z kajícnice
nemůže nic vytáhnout, obrátil se k ní zády
a ona se

dívala s nevýslovnou úzkostí, jak pomalu
kráčí k svému koni.

"Vzhůru," procedil mezi zuby, "na pochod!

Dáme se znovu do pátrání! Nezamhouřím oka, dokud nebude ta cikánka viset!"

Přece však chvíli váhal, než sedl na koně. Gudula se potácela mezi životem a smrtí, když

viděla, jak slídí po náměstí oním neklidným pohledem honícího psa, který cítí nablízku pelech

zvěře a nechce se vzdálit. Konečně potřásl hlavou a vskočil do sedla. Srdce Gudulino, tak

strašlivě sevřené, se

459

uvolnilo a Gudula, pohleděvši na svou dceru, na niž se za přítomnosti vojákt

neodvážila

podívat, zašeptala: "Zachráněna!"

Ubohá dívka zůstala po celý ten čas ve svém koutku. Bez dechu, bez hnutí, smrt před očima.

Neušlo jí nic z výjevu mezi Gudulou a Tristanem a všechny úzkosti matčiny se odrážely v

její duši. Slyšela každé zapraskání niti, na níž visela nad propastí; dvacetkrát už myslila, že se přetrhla, ale konečně počala volněji dýchat a cítit pevnou půdu pod nohama. Vtom zaslechla

hlas, jak říká veliteli:

"U všech rohatých! Pane veliteli, vššet

čarodějnici není práce pro mne, pro
vojáka! S luzou

jsme se vypořádali! O ostatní se postarejte
sám! Jistě uznáte, že se musím vrátit ke
své

setnině. Je bez kapitána!"

Byl to hlas Phoeba z Châteaupersu. Co se
v ní udalo, nelze vylíčit. Její přítel, její
ochránce,

její opora, její útočiště, její Phoebus byl
tedy zde! Vstala, a dřív než jí v tom mohla
matka

zabránit, vrhla se k okénku s výkřikem:

"Phoebe! Pomoc! Phoebe!"

Phoebus tu již nebyl. Právě zahýbal tryskem za roh Noťářské ulice. Ale Tristan ještě neodjel.

Kajícnice zařvala a vrhla se na svou dceru. Strhla ji prudce zpět, zatínajíc jí nehty do šíje.

Tygrí matka nedbá na takové drobnosti. Ale bylo příliš pozdě. Tristan to viděl.

"He, he," vykřikl posměšně a vycenil přitom všechny zuby, takže se jeho tvář podobala vlčí tlamě. "Dvě myši v jedné pasti!"

"Myslíl jsem si to," řekl voják.

Tristan mu poklepal na rameno:

"Jsi dobrá kočka! Nuže," dodal, "kde je

Henriet Cousin?"

Z řady vystoupil muž, který neměl ani oděv, ani vzezření vojáka. Byl oblečen zpola šedě,

zpola hnědě, měl hladké vlasy, kožené rukávy a v hrubé ruce klubko provazů. Tento muž

doprovázel vřdy Tristana, jako Tristan doprovázel vřdy Ludvíka XI.

"Příteli," řekl Tristan PHermite, "myslím, že tohle je ta čarodějnice, kterou jsme hledali.

Pověsíš mi ji! Máš ťebřík?"

"Je tu jeden pod ktlnou Sloupového domu," odpověděl muž. "A jaká poprava to má být?" ptal se, ukazuje na kamennou šibenici. "Ano."

"Ho, ho," zachechtal se muž ještě zhovadileji než předtím jeho velitel, "nebudeme mít daleko."

"Pospěš si," řekl Tristan, "smát se mŕtveš až potom."

Od chvíle, co Tristan spatřil její dceru a co všechna naděje byla ztracena, nepromluvila

kajícnice ani slova. Hodila ubohou polomrtvou cikánku do kouta sklepení, postavila se zase k

okénku a opřela obě ruce o roh římsy jako

dva spáry. V tomto postoji si prohlížela
neohroženě

všechny vojáky pohledem již zase
divokým a šíleným. V okamžiku, kdy se
Henriet Cousin

přiblížil ke kobce, zatvářila se na něj tak
divoce, že ucouvl.

"Milostivý pane," pravil, vrací se k
veliteli, "kterou mám vzít?"

"Mladou."

"Tím lépe. Se starou by to šlo asi těžko."

"Ubohá malá tanečnice s kozou!" řekl
starý desátník z noční hlídky.

Henriet Cousin přistoupil k okénku. Musel

sklopit oči před matčíným pohledem. Řekl dosti

bázlivě: "Paní..."

Přerušila ho hlasem velmi tichým a zuřivým: "Co chceš?"

"Vás ne," pravil, "tu druhou!"

"Jakou druhou?"

"Tu mladou!"

Vrtěla hlavou křičíc: "Nikdo tu není!
Nikdo tu není! Nikdo tu není!"

"Je," odvětil kat, "dobře to víte! Nechtě mi vzít tu mladou! Vám přece nechci ublížit!"

Odpověděla s podivným úsměškem: "Ach, mně tedy nechceš ublížit!"

"Vydejte mi tu druhou, paní, pan velitel to chce!"

Opakovala šíleně: "Nikdo tu není!"

"Říkám vám, že je," odporoval kat, "viděli jsme všichni, že jste byly dvě."

461

"Podívej se tedy," řekla poustevnice a ušklíbla se. "Prostrč hlavu okénkem!"

Kat si prohlížel zJkoumavě matčiny nehty a neodvážil se.

"Pospěš si," vzkřikl Tristan, který právě rozestavoval svtj oddíl do kruhu kolem Myší díry a sám seděl na koni poblít šibenice.

Henriet se celý zmatený vrátil ještě jednou k veliteli. Položil provazy na zem a točil rozpačitě

kloboukem v rukou. "Milostivý pane," ptal se, "kudy se tam dostat?"

"Dveřmi."

"Nejsou tam."

"Oknem."

"Je příliš úzké."

"Rozšiř je," řekl Tristan zlostně. "Nemáš krumpáče?"

Matka byla stále ve střehu a dívala se ze svého doupěte. Nedoufala už v nic a nevěděla, co

chce, ale nechtěla, aby jí vzali dceru.

Henriet Cousin šel vyhledat bednu s popravčím náčiním v křtně Sloupového domu. Vytáhl z

ní také dvojitý řebřík, který hned přistavil k šibenici. Pět nebo šest mužů se ozbrojilo

krumpáči a sochory a Tristan zamířil s nimi k okénku.

"Stará," začal velitel přísně, "vydej nám tu dívku po dobrém!"

Pohlédla na něj, jako když člověk nechápe.

"Pro Kristovy rány," pokračoval Tristan, "proč se bráníte tomu, aby ta čarodějnice byla pověšena, jak si přeje král?"

Nešťastnice se zase začala smát tím svým divokým smíchem.

"Proč nechci? Je to má dcera."

Přízvuk, jímž pronesla toto slovo, zamrazil dokonce samého Henrieta Cousina.

"Je mi líto," odvětil velitel, "ale král si tak přeje!"

Tu vzkřikla s ještě hroznějším smíchem:
"Co je mi po tvém králi? Říkám ti, že je to
má
dcera!"

"Prolomte zeď!" nařídil Tristan.

Stačilo vylámat vrstvu zdiva pod

okénkem, aby vznikl dosti široký otvor.
Když matka slyšela,

jak krumpáče a so-

462

chory podkopávají její tvrz, strašlivě
vykřikla; pak začala s děsnou rychlostí
pobíhat kolem

své cely jako dravá šelma v kleci.
Neříkala už nic, ale oči jí plály. Vojáky
mrazilo až v hloubi

srdce.

Najednou uchopila svou dlatdici, zasmála
se a hodila ji oběma rukama po
pracovnících.

Dlaždice špatně vržená (neboť se jí třásly
ruce) nikoho nezasáhla a dopadla pod
nohy Tris-

tanova koně. Matka zaskřípala zuby.

Mezitím se rozednilo, třebaže slunko
dosud nevyšlo; staré, dřevé komíny
Sloupového domu

se rozjasnily krásným rtňovým nádechem.
Byla to hodina, kdy se v podkrovích
vesele

otvírají okna nejranějších obyvatel
velkoměsta. Náměstím Grěve počalo
projíždět na oslech

několik venkovaň, několik zelinářů, kteří
jeli do tržnic; zastavovali se na okamžik
před

skupinou vojáků shromážděných kolem
Myší díry, dívali se na ně udiveně a jeli
dál.

Poustevnice si šla sednout k své dceři,
zakryla ji svým tělem, hleděla ztrnule a
poslouchala

ubohou dívku, která se nehýbala,
nemluvila a jen šeptala: "Phoebe!
Phoebe!" Čím zjevnější byla postupující
práce bouračů, tím víc se matka bezděčně
odtahovala a tlačila dívku ke zdi.

Najednou spatřila (neboť byla na stráži a
nespouštěla s okénka očí), jak se kámen
viklá, a

slyšela Tristana hlas povzbuzovat
pracovníky. Tu procitla ze skleslosti, do
níž upadla před

chvílí, a vykřikla; když mluvila, drásal její hlas sluch jako pila, když koktala, jako by se jí

nakupily všechny kletby na rtech, aby najednou vybuchly. "Ó, ó, ó! To je strašné! Jste lupiči!

Chcete mi opravdu vzít mou dceru? Říkám vám, že je to moje dcera. Ó zbabělci! Katovi

holomci! Bídni pomahači vraht! Pomoc! Pomoc! Hoří! Ale coťpak mi vezmou mé dítě jen

tak? Kdo je tedy ten, jehož nazývají dobrým Bohem?"

A s pěnou u úst, s vyjeveným zrakem, na všech čtyřech jako pardál, celá zjeřená

oslovila

Tristana:

"Jen pojd' blíž pro mou dceru! Nechápeš, že já ťena ti říkám, že je to má dcera? Víš, co je to mít dítě? Hej, vlku, ne-líhals nikdy se svou vlčicí? Neměl jsi s ní nikdy vlče? A máš-li

mlád'ata, nepohne se ti nic v těle, když vyjí?"

463

"Vyvrat'te kámen," řekl Tristan, "uť nedrťí." Sochory nadzvedly těžkou kamenou vrstvu. Byla to, jak jsme řekli, poslední matčina bašta. Vyskočila, chtěla jej zadržet, poškrábala kámen

nehty, ale mohutný balvan jí unikl, uveden
v pohyb šesti muži, a sešinul se zvolna po
železných pákách až na zem.

Když matka viděla, že je vchod prolomen,
padla před otvorem napříč, zatarasujíc
prtlom

svým tělem, lomila rukama, bila hlavou o
dláždění a křičela hlasem únavou tak
ochraptělým,

že ho bylo sotva slyšet: "Pomoc! Hoří!
Hoří!" "Teď se chopte děvčete," řekl stále
necitelný Tristan. Matka pohlédla na
vojáky tak strašlivě, že měli víc chuti
couvnout než jít kupředu.

"Do toho!" pokračoval velitel, "Henriete
Cousine,' jdi ty!" Nikdo se nehnul.

Velitel zaklel: "Pro Kristovy rány! Moji vojáci se bojí ťeny!"

"Milostivý pane," namítl Henriet, "to není ťena." "Má hřívu jako lvice," dodal jiný.

"Nuže," pokračoval velitel, "otvor je dost široký. Vstupte tam tři zároveň jako do prtlomu v Pontoisu. Skončeme to, u všech čertů! Kdo couvne, z toho udělám dva kusy."

Vojáci byli chvíli na váhách mezi hrozbami velitele a hrozbami matky, pak se rozhodli a

postupovali k Myší díře.

Když to poustevnice spatřila, vzpřímila se prudce na kolenou, odhrnula vlasy s obličeje, pak

spustila hubené a poškrábané ruce do klína. Velké slzy jedna za druhou jí vytryskly z očí a

stékaly jí vráskou po obličeji jako bystřina útlabinou, kterou si sama vyhloubila.

Současně

začala mluvit hlasem tak prosebným, tak mírným, tak pokorným a tak strhujícím, že poblíž

Tristana si nejeden starý, otrlý strážník, který by dokázal jíst lidské maso, utíral oči.

"Urození pánové, páni strážníci, jen slovo! Musím vám říci jednu věc. To je má dcera,

rozumíte? Má drahá dceruška, kterou jsem

ztratila. Poslyšte! Je to celý příběh.
Ujišťuji vás, že

znám velmi dobře pány strážníky. Byli ke
mně vždy velmi laskaví v dobách, kdy
kluci po

mně házeli kamením, protože

464

jsem se prodávala. Vid'te, ze mi necháte
mé dítě, ať se všechno dovíte? Jsem ubohá
nevěstka.

Cikánky mi ji ukradly. Ano, patnáct let
jsem opatrovala její botičku. Pohled'te, tu
je. Takovou

měla noťku. V Remeši! Kytička-Pěnička!
V ulici U zoufalého zármutku. Snad jste to

znali.

To jsem byla já. Byly to krásné časy, kdyť
jste byli mladí, proťili jsme hezké chvíle.
Budete

mít se mnou soucit, není-liz pravda,
urození pánové? Cikánky mi ji ukradly a
skrývaly ji

přede mnou patnáct let. Myslila jsem, ťe
je mrtva. Strávila jsem zde v tomto
sklepě, v zimě,

bez ohně, patnáct let. Je to tvrdý ťivot.
Ubohá, drahá botička! Tolik jsem volala,
ťe mě dobrý

Bťh uslyšel. Dnes v noci mi dceru vrátil.
Je to Boťí zázrak. Nebyla mrtva. Jsem si
jista, ťe mi

ji nevezmete. Ještě kdybych to byla já,
neříkala bych nic, ale ji, šestnáctileté dítě!
Popřejte jí slunka! — Co vám udělala?
Docela nic. Já také ne. Kdybyste věděli, že
mám jen ji, že jsem

stará, že je to poťehnání, které mi svatá
Panna posílá. A pak, jste všichni tak dobří.
Nevěděli

jste, že je to má dcera, nyní to víte. Ó,
miluji ji! Urozený pane veliteli, snesla
bych raději díru do svých prsou než
škrábnutí na jejím prstě. Vypadáte
laskavě. Co vám zde povídám,

vysvětluje vše, že ano? Ach, jistě jste měl
také matku, milostivý pane! Vy jste
velitel,

ponechte mi dítě! Uvažte, že vás prosím na

kolenou, jako se modlíme ke Kristu Ježíši!
Nechci

od nikoho nic, jsem z Remeše, urození
pánové, mám tam po svém strýci Mahietu
Pradonovi

políčko. Nejsem ťebrácká. Nechci nic, ale
chci své dítě! Chci si ponechat své dítě.
Dobrý

Bťh, náš Pán, nevrátil mi je přece
nadarmo! Král, říkáte, král! To už mu
neudělá moc radosti,

když zabijete mou dcerušku! A pak, král je
dobrý. Je to má dcera, má dcera, moje
vlastní.

Není králova, není vaše. Chci odejít.
Konečně, odejdou dvě ťeny, matka a

dcera. Ať jdou!

Pust'te nás! Jsme z Remeše. Ach, jste tak dobří, páni strážníci, mám vás všechny ráda! Vid'te,

že mi nevezmete mou drahou hol--~
T'mn7né! Ze je to úplně nemožné? Mé dítě! Mé

nás! Jsme z mu^.___

vás všechny ráda! Vid'te, že mi nevezmete mou uittuuu___

čičku, to je nemožné! Ze je to úplně nemožné? Mé dítě! Mé

dítě!"

Nebudeme se pokoušet líčit její posunky,

přízvuk jejího hlasu, slzy, jeť v hovoru
políkala,

ruce, které spínala a zase

465

jimi lomila, úsměvy rozdírající srdce,
pohledy plné slz, steny, vzdechy, ťalostné
a jímavé

výkřiky, jimiť doprovázela svá zmatená,
šílená, nesouvislá slova. Když umlkla,
svraštil

Tristan PHermite obočí, ale jen proto, aby
ukryl slzu, jeť klouzala v jeho tygřím oku.
Překonal

však tuto slabost a pravil úsečně: "Král to
chce."

Pak se nachýlil k uchu Henrieta Cousina a pošeptal mu: "Skoncuuj to rychle!" Velitel snad cítil, že i sám ztrácí odvahu. Kat a strážníci vstoupili do komůrky. Matka nekladla vůbec

odpor, pouze se dovlekla k své dceři a vrhla se stěmhlav na ni. Cikánka viděla, že se vojáci

blíží. Hřtza ze smrti ji vzpružila. "Matko!" zvolala s nepopsatelnou úzkostí v hlase:

"Matko! Přicházejí! Braňte mě!" — "Ano, miláčku, bráním tě," opověděla matka vyhaslým hlasem, a svírajíc ji pevně ve svém náručí, pokryla ji polibky. Obě dvě na zemi, matka na

dceři, skýtaly politováníhodnou podívanou.

Henriet Cousin uchopil dívku v pŕtli tĕla pod krásnými rameny. Kdyŕ ucítla tuto ruku,

zachvěla se odporem a omdlela. Kapka za kapkou dopadaly na ni veliké slzy kata, který ji

chtĕl odnést v náručí. Zkusil odtrhnout matku, jejíŕ ruce byly jakoby zauzleny kolem dceřina

pasu, ale matka byla tak křečovité přitisknuta k svému dítěti, ŕe bylo nemoŕno je oddĕlit.

Henriet Cousin vyvlekl tedy dívku z cely i s matkou. Také matka měla oči zavřeny.

Právĕ vycházelo slunce a na námĕstí byl jiŕ dosti velký shluk lidí, kteří pozorovali

zpovzdáli,

co to vlekou po dlažbě k šibenici. Tristan
měl totiž při popravách ve zvyku, že
umíněně

bránil zvědavcům, aby se přiblížili.

V oknech nebyl nikdo. Jen v dálce na
vrcholku oné věže chrámu Matky Boží, jež
ovládá

náměstí Greve, bylo vidět dva muže,
odrážející se černě na jasné ranní obloze.
Zdálo se,

že vše pozorují.

Henriet Cousin zastavil se se svým
břemenem pod osudným žebříkem, a stěží
dýchaje, jak

byl dojat, ovázal provaz kolem
rozkošného dívčina krku. Nešťastná dívka
ucítila strašlivý

dotek konopí. Pozvedla víčka a viděla
holé rámě kamenné šibenice, napřažené
zrovna nad

její hlavou. Tu se za-

466

třásla a vykřikla silným a srdcervoucím
hlasem: "Ne, ne, nechci!" Matka, jejíž
hlava byla zahrabána a zachumlána v
dceřiných šatech, nepromluvila ani slova.
Bylo toliko vidět, jak se

celé její tělo chvěje, a bylo slyšet, jak s
ještě větší horouc-ností líbá své dítě. Kat
použil toho okamžiku, aby jí rychle odtrhl

ruce, jimiž svírala odsouzenou. Nebránila se, buď z vyčerpání,

nebo ze zoufalství. Tu si položil kat dívku na rameno vedle své mohutné hlavy a tato rozkošná

bytost tam pťvabně visela, zlomená v pase. Pak vložil nohu na řebřík a chtěl stoupat.

V tom okamžiku otevřela náhle matka, schoulená na dlaňbě, oči. Vztyčila se bez jediného

výkřiku, s děsným výrazem v tváři; pak jako když šelma vyrazí na svou kořist, vrhla se na

katovu ruku a kousla ho. Přišlo to jako blesk. Kat zařval bolestí. Vojáci se sběhli.

S námahou

mu vytáhli krvácející ruku z matčiných
zubů. Nepromluvila. Odstrčili ji dosti
hrubě a všimli

si, že dopadla tětce hlavou na dlažbu.
Zvedli ji a opět bezvládně upadla. Byla
mrtva.

Kat, jenž nepustil dívku z rukou, začal
znovu vystupovat po žebříku.

II

La creatura bella bianco vestita (Dante)

Když Quasimodo viděl, že je komrčka
prázdná, že cikánka tam už není, že ji
mezitím, co ji

bránil, někdo unesl, chytil se oběma rukama za vlasy a dupal překvapením a bolestí; pak začal

pobíhat po celém kostele a hledal svou cikánku, vyrážděje podivné zvuky do všech koutů a

rozsévaje po dlažbě ryšavé vlasy. Bylo to právě v okamžiku, kdy královi lučištníci, pátrající

rovněž po cikánce, vstoupili vítězně do chrámu Matky Boží. Quasimodo, ubohý hluchoun,

jim v tom pomáhal, aniž tušil jejich neblahé úmysly. Myslíl, že cikánčinými nepřáteli jsou

tuláci. Sám zavedl Tristana l'Hermita ke

všem močným skryším, otvíral mu tajné
dveře,

dvojitá dna oltářt,

467

koměrky v sakristiích. Kdyby tam
nešťastnice dosud byla, byl by ji sám
vydal. Když Tristana

omrzelo marné hledání, a Tristan se nedal
jen tak snadno odradit, pokračoval
Quasimodo v

pátrání sám. Dvacetkrát, stokrát prošel
kostelem křížem kráťem, odshora dolů a
celý zoufalý a

šílený stoupal, sestupoval, běhal, volal,
křičel, věřil, slídl, prohledával a strkal

hlavu do

všech děr a pochodeň pod každou klenbu.
Samec, který ztratil samici, neřval by víc
a nebyl by

vyjevenější. Když si byl konečně jist, že už
tam není, že je konec, že mu ji uloupili,
stoupal

zvolna po větních schodech, po těch
schodech, po kterých se hnal tak vášnivě a
triumfálně

onoho dne, kdy ji zachránil. Kráčel týmitž
místy s hlavou svěšenou, beze slova, bez
slz, skoro

bez dechu. Chrám byl již zase pustý a
mlčelivý. Lučištníci jej opustili, aby
pronásledovali

čarodějníci na Starém městě. Když
Quasimodo osaměl v tom prostranném
chrámu Matky

Boží, před chvílí ještě tak zuřivě
obléhaném a tak ryčném, zamířil opět ke
komtrce, kde

cikánka po tolik týdnů spala pod jeho
ochranou. Když se k ní blížil, představoval
si, že ji tam

snad zase najde. Jakmile spatřil na rohu
galerie vedoucí ke střeše bočních lodí
úzkou komtrku

s okénkem a malými dveřmi, přikrčenou
pod jedním opěrným obloukem jako ptačí
hnízd

pod větví, sevřelo se ubožákovi srdce;

opřel se o pilíř, aby neupadl. Myslíl si, že
ta komtrka

je příliš klidná, příliš bezpečná a příliš
ptvabná, aby tam nebyla, a neodvážil se
postoupit o

jediný krok ze strachu, aby nezničil svtj
sen. "Ano," namlouval si, "snad spí nebo
se modlí.

Nerušme ji." Konečně si dodal odvahy,
přiblížil se po špičkách, podíval se a
vstoupil.

Prázdná! Komtrka byla stále prázdná.
Hluchý ubožák ji zvolna obešel, nadvvedl
lttko,

podíval se pod ně, jako kdyby mohla být
skryta mezi dlatbou a tinněnkou, pak

potřásl hlavou a

tupě zíral. Najednou rozdupal zuřivě svou pochodeň a beze slova, bez jediného vzdechu se

rozběhl, vrazil vší silou hlavou do zdi a padl v mdlobách na dlažbu.

Když nabyl vědomí, vrhl se na lůžko, válel se po něm, zběsile líbal ještě teplé místo, kde

dívka spala, a ležel tam chvíli nehnutě, jako by tam chtěl umřít; pak vstal, zalitý potem a

468

oddychuje, a jako smysl zbavený začal vrátet hlavou do zdi s hrůznou

pravidelností jako

srdce jeho zvont a s odhodláním člověka,
který si ji chce roztříštit. Nakonec klesl
vyčerpán

po druhé; vyvlekl se po kolenou z
komtrky, posadil se proti dveřím na zem a
uťasle se díval.

Zůstal tak přes hodinu bez pohnutí, s okem
upřeným na opuštěnou komtrku,
zachmuřenější

než matka sedící mezi prázdnou kolébkou
a plnou rakví. Nepronesl jediného slova.
Jen

vzlykor zachvíval v delších přestávkách
prudce celým jeho tělem, avšak vzlykot
bez slz, jako

kdyť se v létě někdy blýská a nehřmí.

Zdá se, že právě v těchto chvílích
hlubokého a bezútěšného přemítání, kdy
pátral, kdo by

mohl být nečekaným cikánči-ným
únoscem, připadl na arcijáhna. Vzpomněl
si, že pouze páter

Klaudius měl klíč od schodiště ke
komtrce, připomněl si jeho noční útoky na
dívku, na první,

při němť mu on, Quasimodo, sám
pomáhal, na druhý, který mu překazil.
Vzpomněl si na

mnoho podrobností a nepochyboval už, že
mu vzal cikánku arcijáhen. Avšak jeho
úcta ke

knězi byla tak veliká, jeho vděčnost,
oddanost a láska k tomuto člověku měla
tak hluboké

kořeny v jeho srdci, že i v tomto okamžiku
odolávaly spárům žárlivosti a zoufalství.

Uvažoval o tom, že to udělal arcijáhen, a
hněv na život a na smrt, který by kvůli
tomu pocítil

proti každému jinému, obracel se u
hluchého ubožáka v rostoucí bolest,
jakmile šlo o Klaudia

Frolla.

V okamžiku, kdy se jeho myšlenky takto
soustřeďovaly na kněze a kdy úsvit už
zjasňoval

opěrné oblouky, spatřil v hořejším patře chrámu v záhybu ochozu, jenž se vine zvenčí kolem

apsidy chrámu Matky Boží, kráčející postavu. Tato postava kráčela směrem k němu. Poznal

ji. Byl to arcijáhen. Klaudius šel vátným a pomalým krokem. Nedíval se při chůzi před sebe;

mířil k severní věži, ale obličejem byl obrácen stranou, k pravému břehu Seiny a natahoval

hlavu, jako by se snažil vidět něco přes střechy. Takovou šikmou polohu mívá často sova.

Letí k určitému bodu a dívá se na jiný.

Tak přešel kněz nad Quasimodem, aniž ho viděl.

Hluchý, kterého toto nenadálé setkání ohromilo, viděl, jak

469

vchází do dveří ke schodům na severní věž. Čtenář ví, že s této věže je vidět radnici.

Quasimodo vstal a šel za arcijáhnem.

Quasimodo stoupal po větních schodech, aby se dostal na věž a dověděl se, proč tam stoupá

kněz. Ostatně ubohý zvoník nevěděl, co učiní, co řekne, co chce. Překypoval zuřivostí a

obavami. Arcijáhen a cikánka zápolili v jeho srdci.

Když dospěl k vrcholku věže, zkoumal obezřele, dříve než vystoupil ze stínu schodiště na

plošinu, kde je kněz. Kněz byl k němu obrácen zády. Plošina věže je lemována

prolamovaným zábradlím. Kněz hleděl upřeně na město a opíral se hrudí o tu stranu zábradlí,

která směřuje k mostu Matky Boží.

Quasimodo se k němu přiblížil vlčími kroky, aby zjistil, nač se tak dívá.

Pozornost knězova

byla upoutána jinam, takže vůbec neslyšel,

jak jde hluchý za ním.

Ve svěťím jasu letního jitra je s větší
chrámu Matky Boží nádherná a rozkošná
podívaná na

Paříť, a coť teprve na tehdejší Paříť. Mohlo
to být v červenci. Nebe bylo úplně jasné.

Portznu dohasínalo na něm několik
opožděných hvězd a na východě, v
nejjasnějším místě

oblohy, ztstala jedna obzvlášť třpytivá.
Slunce právě vycházelo. Paříť se počínala
hýbat. V

běloučkém a čist'oučkém světle
vystupovaly zřetelně před očima plochy
nesčetných domť na

východě. Obrovský stín věží přecházel se
střechy na střechu, s jednoho konce
velikého města

na druhý. V některých čtvrtích se uť
ozývaly rŕzné zvuky a hřmoty. Zde úder
zvonu, tam rána

kladivem, složitý rachot jedoucŕ káry. Jako
z trhlin velikánského sirného pole
vyvalily se tu a

tam jŕť nad celou tu hladinu stŕech kotouče
dýmu. Reka, jejíť vody se čeří o pilŕře
tolika

mostŕ, o špičky tolika ostrovŕ, leskla se
stříbrnými vlnkami. Za hradbami kolem
města ztrácel

se zrak ve velkém okruhu chomáčkŕ par, v

nicht člověk matně rozeznával
nekonečnou linii

rovin a pŕvabné zvlnění kopet. Nad tímto
zpola probuzeným městem se vznášely a
rozptylovaly nejrtznější zvuky. Po obloze
hnal ranní větřík k východu několik bílých
mráček,

utrŕených z mlŕného rouna pahorkŕ.

Na náměstí před chrámem ukazovalo si s
úŕasem několik

470

kmoter s hrnci mléka v rukou podivné
poškození hlavních dveří chrámu Matky
Boŕí a dva

potřčky olova, jeť ztuhlo ve šřerbinách
pískovcových kament. To bylo vše, co
zřstalo z noční

vřavy. Quasimodova hranice mezi vezemi
uhasla. Tristan dal náměstí vyklidit a
mrtvoly

naházet do Seiny. Králové jako Ludvík XI.
dbají o to, aby dlařba po krvepro-lití byla
rychle

umyta.

Na vnější straně zábradlí věře, přesně pod
místem, kde se zastavil kněz, byl jeden z
těch

fantasticky vytesaných kamenných chrličř,
jimiř se jeří gotické budovy; dvě rozkošné
bílě

fialky, kvetoucí ve spárech tohoto chrliče,
zdravily se hškov-ně navzájem, rozkývané
a jako

ořivené větrem. Nahoře nad větmi,
daleko, daleko na obloze bylo slyšet ptačí
šveholení.

Nic z toho všeho kněz neviděl, neslyšel.
Byl jedním z těch lidí, pro něž nejsou ani
jítra, ani

ptáci, ani květiny. V tomto nesmírném,
tak rozmanitém obzoru kolem dokola byla
jeho

pozornost soustředěna na jediný bod.

Quasimodo hořel touhou zeptat se ho, co
učinil s cikánkou; avšak arcijáhen jako by
v té chvíli

dlel mimo svět. Prořival zřejmě jeden z
oněch otřesných okamžiků života, kdy
člověk ani

necítí, že se mu země boří pod nohama.
Stál nepohnutě a mlčky, s očima neustále
upřenýma

na jedno místo; a v tom mlčení a v té
ztrnulosti bylo cosi tak strašlivého, že
divoký zvoník se

před ním třásl a neodvážil se s ním srazit.
Sledoval toliko, a to byl také určitý
zptsob, jak se

zeptat, směr arci-jáhnova pohledu, a tak
dopadl zrak ubohého neboťáka na náměstí
Grěve.

Tu spatřil to, nač se kněz díval. K stálé

šibenici byl přistaven ťebřík. Na náměstí
byl hlouček

lidí a mnoho vojákt. Nějaký muť vlekl po
dlaťbě cosi bílého a na tom bylo zavěšeno
cosi

černého. Muť se zastavil u šibenice. Pak se
stalo něco, co Quasimodo dobře neviděl.
Ne

proto, ťe by si jeho jediné oko nebylo
zachovalo bystrost, nýbrť proto, ťe tam byl
shluk

vojákt, pro který nemohl vše rozeznat.
Mimo to vyšlo právě v tom okamťiku
slunko a nad

obzor se rozlila taková záplava světla, ťe
se zdálo, jako by všechny špičky Paříťe,

vítky,

komíny a lomenice, najednou vzplanuly.

471

Onen muž počal mezitím stoupat po
řebříku. Quasimodo ho zase zřetelně
uviděl. Nesl na

ramenou řenu, dívku bíle oblečenou; dívka
měla na krku smyčku. Quasimodo ji
poznal. Byla

to ona.

Muž vystoupil na konec řebříku. Tam
upravil smyčku. V té chvíli si kněz klekl
na zábradlí,

aby lépe viděl.

Najednou odstrčil muť prudce patou ťebřík
a Quasimodo, který už několik okamžiků

nedýchal, viděl, jak se na konci provazu
houpá dva sáhy od země to nešťastné dítě
s muťem,

který jí sedí na ramenou. Provaz se otočil
několikrát kolem své osy a Quasimodo
viděl, jak po

celém cikánčině těle přebíhají křečovitě
záchvěvy. Také kněz pozoroval s
nataženým krkem

a vypoulenýma očima tuto strašlivou
skupinu muťe a dívky, pavouka a mouchy.

V okamžiku, kdy to bylo nejstrašnější,
propukl na zsinale tváři knězově d'ábelský
smích,

smích, jakým se mŕže člověk smát jen
tehdy, když jiŕ přestal být člověkem.
Quasimodo

neslyšel ten smích, ale viděl ho. Zvoník
ucouvl několik kroků za arcijáhna a
pojednou, vyřítiv

se na něj, srazil ho svýma velkýma
rukama zezadu do propasti, nad níŕ se
páter Klau-dius

nakláněl.

Kněz vykřikl: "Prokletě!" a spadl.

Chrlic, nad nímŕ dříve stál, zadrŕel ho v
pádu. Zachytil se tam zoufalýma rukama a
v

okamŕiku, kdy otevřel ústa, aby vykřikl po

druhé, viděl nad svou hlavou na okraji
zábradlí

strašlivou a mstitelskou tvář
Quasimodovu. Zmlkl.

Pod ním byla propast. Pád s výše více než
dvou set stop, pak dlatba. V tomto děsném

postavení nehlesl arcijáhen jediným
slovem, nevydal jediného vzdechu. Jen se
kroutil na

chrličí s neslýchaným úsilím, aby se
dostal nahoru. Ale na žule se neměly jeho
ruce čeho

zachytit, nohy mu klouzaly po zčernalé
zdi, aniž se do ní zaklesly. Kdo vystoupil
na věže

chrámu Matky Boží, ví, že přímo pod zábradlím je kamenný výstupek. Na tomto výčnělku

vyčerpával bídný arcijáhen své síly. Neměl pod sebou strmou zeď, ale zeď, jež mu unikala.

Quasimodo mu mohl podat jen ruku, aby ho vytáhl z propasti, ale ani se na něj nepodíval.

Díval se na náměstí Greve.

472

Díval se na šibenici a díval se na cikánku. Hluchý se opřel lokty o zábradlí na místě, kde byl

před chvílí arcijáhen, a tam stál nepohnutě

a němě jako bleskem omráčený, s
pohledem

upřeným na jediný předmět z celého
světa, který měl v tomto okamžiku pro něj
smysl, a

proud slz stékal tiše z oka, jeť ať dosud
prolilo jen jednu slzu.

Arcijáhen zatím tětce oddychoval. Po jeho
lysém čele tekly pottčky potu, o kameny

rozdrásané nehty krvácely, kolena se
rozdírala o zed'. Při každém škubnutí
slyšel, jak se mu

sutana, zachycená na chrlič, trhá a páře.
K dovršení neštěstí byl tento chrlič
zakončen

olověnou rourou, jeť se ohýbala pod váhou
jeho těla. Arcijáhen cítil, jak roura zvolna
povoluje. Uvědomoval si, bídník, že musí
spadnout, ať mu ruce umdlí, ať se mu
klerika

roztrhne, ať roura povolí, a děs mu svíral
srdce. Občas se podíval roztržitě na
jakousi úzkou

plošinku z kamenných ozdob asi deset
stop pod ním a z hloubi své sklíčené duše
prosil

nebesa, aby mohl skončit svtj život na
tomto prostoru dvou čtverečních stop, byť
by tak ťil

sto let. Jednou se také podíval pod sebe na
náměstí, do propasti; když zvedl opět

hlavu, měl

oči zavřené a vlasy úplně zještěné.

Mlčení těchto dvou mužů bylo něco strašlivého. Quasimodo plakal a díval se na náměstí

Grěve, zatím co arcijáhen zápasil několik stop pod ním tak hrozným způsobem se smrtí.

Když arcijáhen viděl, že se jeho chatrná opora jen roz-vyklává, jak sebou neustále mrská,

rozhodl se, že se už nepohne. Trčel tu tedy, objímal okap, takřka nedýchal a vůbec se

nehýbal, až na bezděčné křečovitě svírání břicha, jež cítíme ve spánku, když se nám

zdá, že

padáme. Jeho ztrnulé oči byly chorobně a
užasle otevřeny. Poznenáhlu však ztrácel
oporu,

prsty mu klouzaly po okapu, stále silněji
cítil ochablost paří a tíhu svého těla.
Zahnutý konec

olověné roury, jež ho zadržovala, klonil se
každým okamžikem blíže k propasti. S
hřezou

pozoroval pod sebou střechu kostela
svatého Jana Okrouhlého, malou jako v
přeli přehnutá

karta. Jednu po druhé pozoroval sochařské
ozdoby věže, zavěšené jako on nad
propastí^ ale

bez strachu o sebe a bez soucitu k němu.
Vše kolem něho bylo z kamene; před jeho
očima

rozevřené tlamy

473

oblud, pod ním zcela dole na náměstí
dlažba, nad jeho hlavou plačící
Quasimodo.

Na náměstí stálo několik hloučků
zvědavců, kteří se bezstarostně pokoušeli
uhádnout, co je

to za blázna, který se tak podivně baví.
Kněz zaslechl, neboť jejich hlas doléhal
jasně a ostře

ať k němu, jak si povídají: "Ale vřdyť si

zlomí vaz."

Quasimodo plakal.

Vztekem a hrtzou bez sebe pochopil
konečně arcijáhen, že vše je marné. Sebral
však ještě

všechny zbylé síly k poslednímu pokusu.
Vzpřímil se, vzepřel se oběma koleny o
zed',

zachytil se rukama ve skulině mezi
kameny a podařilo se mu vyšplhat se asi o
stopu výše. Ale

tímto pohybem se náhle zlomil olověný
konec chrliče, o který se opíral. Zároveň
se

rozpárala klerika. Kdyť nešťastník cítil, že

se pod ním všechno bortí, že se čehosi
přidrţují

uţ jen ztuhlé a ochablé ruce, zavřel oči a
pustil se chrliče. Padal.

Quasimodo se díval, jak padá.

Pád s takové výše bývá zřídka svislý.
Arcijáhen padal v letu prostorem nejprv
hlavou dolů a s

rukama roztaţenýma, pak se několikrát
otočil. Vítr ho zanesl na střechu jednoho
domu, kde

se nešťastníkovu tělo začalo lámat. Když
tam však dopadl, nebyl hned mrtev.
Zvoník viděl,

jak se ještě pokouší zachytit se nehty na

lomenici, ale střecha byla příliš šikmá a neměl už sil.

Šinul se prudce po střeše jako uvolněná taška a dopadl na dlažbu. Tam se již nepohnul.

Tu pozvedl Quasimodo zrak opět k cikánce a viděl, jak se její tělo tam v dáli na šibenici

otřáslo pod bílým šatem posledními záchvěvy smrtelného zápasu; pak sklopil zase zrak k

arcijáhnovi, který ležel dole pod věží a neměl již lidské podoby, a řekl se vzlykotem

vycházejícím z hloubi jeho hrudi: "Ach, všechno, co jsem miloval!"

Phoebova svatba

K večeru toho dne, kdy soudní zřízenci
biskupovi přišli odnést roztríštěnou
mrtvolu

arcijáhnovu s dlažby náměstí, zmizel
Quasimodo z chrámu Matky Boží.

O této události kolovalo mnoho pověstí.
Nikdo nepochyboval, že podle úmluvy měl

Quasimodo, rozuměj d'ábel, unést ve
stanovený den Klaudia Frolla, totiž
čaroděje. Mělo se za

to, že roztríštil tělo a vzal si duši, jako
opice rozbijí skořápku, aby snědly jádro.

Proto také nebyl arcijáhen pohřben v posvěcené zemi.

Ludvík XI. umřel rok poté, v měsíci srpnu 1483.

Pokud se týče Petra Gringoir, tomu se podařilo kozu zachránit a dosáhl úspěchu v tragedii.

Zdá se, že okusiv astrologie, filosofie, architektury, hermetiky a všech pošetilostí, vrátil se k tragedii, která je ze všech nejpošetilejší. Říkal tomu "skončit tragicky". O jeho dramatických triumfech čteme již roku 1483 v účetních knihách královského dvora: "Janu Marchandovi a

Petru Gringoirovi, tesaři a skladateli, kteří zhotovili a složili mystérie provozované v

pařířském Chá-teletu při příjezdu pana legáta, předepsali osoby, oblekli je a přistrojili, jak to

řečená hra vyřaduje, jakoř i za postavení k tomu nezbytného lešení, za to vše sto liber."

Phoebus z Cháteaupersu také skončil tragicky, ořenil se.

IV

Quasimodova svatba

Řekli jsme již, ře Quasimodo zmizel z chrámu Matky Boří v den cikánčiny a arcijáhnovy

smrti. Od té chvíle ho už nikdo nespatrił, nikdo nevěděł, co se s ním stalo.

V noci po Esmeraldině popravě sňali
katovi pacholci její

475

tělo se šibenice a odnesli je, jak bylo
zvykem, do sklepení na Montfauconu.

Montfaucon byl, jak praví Sauval,
"nejstarší a nejnádhernější popraviště v
celém království".

Mezi předměstím Templu a svatého
Martina, asi sto šedesát sáhů od pařížských
hradeb, na

několik dostřelů ze samostřílu od
Courtille, mohli jste spatřit na vrcholku
mírného,

nepatrného, avšak natolik vyvýšeného

návrší, aby je bylo vidět na čtyři míle
kolem, budovu

zvláštního tvaru, jeť se značně podobala
keltskému kromlechu, místu, kde se
rovněť konaly

lidské oběti.

Představte si na vrcholku vápencového
návrší mohutný zděný kvádr, vysoký
patnáct stop,

široký třicet a dlouhý čtyřicet, s dveřmi
uprostřed, schodištěm po vnější straně a
plošinou.

Podél tří stran tohoto masivního
podstavce se z plošiny zvedá v podobě
sloupořadí do výše

třiceti stop šestnáct obrovských pilířů z neotesaného kamene, spojených nahoře silnými

trámy, s nimiž visí v pravidelných vzdálenostech řetězy. Na každém řetězu se houpe kostra.

Opodál na planině se tyčí kamenný kříž a dvě šibenice druhého řádu, které vypadají jako

výhonky vyrostlé z hlavní rozsochy. A nad tím vším krouží na obloze neustále hejno krkavců.

Tot' Montfaucon.

Na sklonku patnáctého století bylo toto popraviště, pocházející z roku 1328, již velmi sešlé.

Trámy byly červotočivé, řetězy zrezavělé,
pilíře zelené plísni. Podezdívka z
otesaných

kament byla ve spárách zcela rozdrolená a
na plošině, kam nev kročila lidská noha,
vyrašila

tráva. Obrys této stavby na obloze byl
strašný zejména v noci, kdy měsíc matně
osvětloval

bílé lebky, nebo za soumraku, kdy se ostrý
severák opřel do řetězt a koster a všechno
to ve

tmě harašilo. Pouhá přítomnost tohoto
popraviště stačila učinit z celého okolí
příšerné místo.

Kamenný kvádr, který sloužil za základ té

hnusné stavbě, byl dutý. Zřídili v něm
prostorný

sklep, uzavřený starou rozlámanou mříží,
kam házeli nejen lidské ostatky, jež spadly
s

řetězt na Montfauconu, ale i těla všech
nešťastníků popravených na ostatních
stálých

šibenicích pařížských. Do této hlu-

476

boké kostnice, kde tlelo tolik lidského
prachu a tolik zločint pohromadě, přišlo
postupně

složit své kosti mnoho mocných tohoto
světa i mnoho nevinných, počínajíc

Enguerrandem

Marignim, člověkem spravedlivým, a
končíc admirálem Co-lignym, člověkem
rovněť

spravedlivým.

Pokud jde o záhadné zmizení Quasimoda,
mohli jsme vypátrat pouze toto:

Kdyť asi za dva roky nebo za osmnáct
měsíců po událostech, jimiť končí toto
vyprávění,

přišli do sklepení v Montfauconu vyhledat
mrtvolu dva dny předtím oběšeného Oli-
viera

Danka, jemuť Karel VIII. po smrti
milostivě dovolil, aby byl pochován v

lepší společnosti, u

svatého Vavřince, našli mezi všemi těmi ohavnými kostlivci dvě kostry, z nichž jedna

objímala podivným způsobem druhou. Jedna z nich, byla to kostra ženy, měla dosud na sobě

několik částí šatů z látky kdysi bílé a kolem krku náhrdelník z adrezarachových zrnků s

malým hedvábným váčkem, ozdobeným zelenými skleněnými korálky, který byl otevřený a

prázdný. Ty předměty měly tak nepatrnou cenu, že si je kdák asi nechtěl vzít. Druhá kostra,

která ji držela v těsném objetí, byla kostra
muž. Všimli si, že měla pokřivenou páteř,
hlavu

vraženou mezi lopatkami a jednu nohu
kratší. Neměla zlomený vaz a bylo jasné,
že nejde o

oběšence. Muž, jemuž kostra patřila, přišel
sem tedy umřít. Když ho chtěli odtrhnout
od

kostry, již objímal, rozpadl se v prach.
.,,.....

477

HUGOVA POZNÁMKA K OSMÉMU
FRANCOUZSKÉMU VYDÁNÍ Z ROKU
1832

Omylem bylo oznámeno, že prý toto vydání je rozšířeno o několik nových kapitol. Správně se

mělo říci dosud neuveřejněných.

Rozumíme-li totiž novými kapitolami nové napsané, pak

kapitoly připojené k tomuto vydání nejsou nové. Autor je napsal zároveň s ostatním dílem,

pocházejí z téže doby a zrodily se z téže myšlenky; byly od počátku součástí rukopisu

Chrám Matky Boží v Paříži. Nejen to, autorovi připadá nepochopitelné, proč by se k

podobnému dílu měly dodatečně

připojovat nějaké nové podrobnosti.
Taková věc nevzniká

nazdařbth. Podle autorova mínění rodí se
román ce všemi svými kapitolami jaksi
cestou

nutnosti; právě tak jako se drama rodí se
všemi scénami. Věřte, že není ani stínu
libovtle v

součtu jednotlivých částí, jeť tvoří onen
celek, onen tajemný mikrokosmos, jemuť
říkáte

drama nebo román. Díla toho druhu mají
vyprýštit z jediného výtrysku a taková
zřstat;

roubování a navazování je jim na škodu.
Jakmile je práce hotova, neměříte ji,

neopravujte ji.

Jakmile kniha vyjde, jakmile je pohlaví
díla, mužské nebo jiné, určeno a
prohlášeno, jakmile

dítě po prvé vykřiklo, zrodilo se, je tu, je
tak a tak utvářeno, otec ani matka na něm
nic

nezmohou, patří vzduchu a slunci, nechtě
je žít nebo zemřít, jaké je. Nezdařila se
vám vaše

kniha? Tím hřř. Nepřidávejte nové
kapitoly k nepodařené knize. Je neúplná?
Měl jste ji

doplnit při zrodu. Je váš strom
pokroucený? Nenarovnáte ho. Trpí váš
román úbytěmi? Není

schopen ťivota? Nevdechnete mu ťivot,
kdyť mu chybí. Kulhá vaše drama? Věřte,
nepřidělávejte mu dřevěnou nohu.

Autor pokládá za obzvlášť důležitě, aby
čtenářstvu bylo jasné, že připojeně
kapitoly nebyly

napsány výslovně pro toto

478

nové vydání. Důvod, proč nebyly
uveřejněny v předcházejících vydáních, je
velmi prostý.

Svazek s těmito třemi kapitolami se totiž
při tisku prvního vydání Chrámu Matky
Boží v

Paříži ztratil. Bylo tedy třeba buď je znovu napsat, nebo se bez nich obejít. Autor uvážil, že

dvě z těchto kapitol, jeť pro svou rozlehlost by měly určitý význam, jsou kapitoly umělecké a

historické a nijak neporušují jádro dramatu a románu, že čtenář si nepovšimne jejich ztráty a

že jediný autor bude znát tajemství této mezery. Rozhodl tedy obejít se bez nich. A pak, má-li

se už přiznat ke všemu, zalekl se úkolu napsat tři ztracené kapitoly znovu. Připadalo mu

kratší napsat nový román.

Dnes se kapitoly našly a autor se chopil první příležitosti, aby je vložil tam, kam patří.

Máte tedy nyní před sebou dílo úplné, tak jak si je vysnil, tak jak je vytvořil, dobré nebo

špatné, trvalé nebo pomíjivé, ale takové, jaké je chce mít.

Není pochyby, že pro většinu lidí, ostatně velmi rozumných, kteří hledali v Chrámu Matky

Boží v Paříži pouze drama a román, budou mít nalezené kapitoly malou cenu. Ale snad se

najdou i jiní čtenáři, kteří si s užitkem prostudovali estetické a filosofické

myšlenky skryté v

této knize, kterým se zalíbilo hledat při
četbě Chrámu Matky Boží mezi řádky
románu ještě

něco jiného než román, a buďtež nám
prominuta tato poněkud sebevědomá
slova, kteří skrze

dílo básníkovo, ať už je jakékoliv,
sledovali zásady historikovy a cíl
umělcův.

Pro ty především budou kapitoly
připojené k tomuto vydání doplněním
Chrámu Matky Boží

v Paříži, připustíme-li, že Chrám Matky
Boží v Paříži stojí za to, aby byl
doplňován.

V jedné z těchto kapitol vyjadřuje a rozvíjí autor názor, o němž je bohužel hluboce

přesvědčen a který důkladně promyslel: názor o současném úpadku architektury, a jak se

domnívá, o téměř nevyhnutelném zániku tohoto vědčího umění. Ale chtěl by tu zdůraznit, že

si vášnivě přeje, aby mu budoucnost jednoho dne ukázala, že se mýlil. Je si vědom, že umění

ve všech svých formách může skládat všechny naděje

v nové generace, jejichž genius, třebaš
dosud v zárodku, hlasitě zurčí v našich
dílnách. Zrno

je zaseto, teď bude bezpochyby krásná.
Obává se jen (a čtenář v druhém svazku
tohoto

vydání uvidí proč), aby se z té staré ptdy
architektury, kde se po tolik století umění
nejlépe

dařilo, neztratila míza.

Avšak v dnešním uměleckém dorostu je
tolik ťivota, tolik síly, a abychom tak
řekli, tolik

předurčení, že zejména na našich školách
architektury vychovávají dnes zcela špatní

profesoři nevědomky a dokonce proti své
vtli výtečné řáky; je to úplně obráceně než
s oním

hrnčířem Horatiovým, který snil o
amforách a vyráběl hrnce. Currit rota,
urceus exit.

Ale ať už bude budoucnost architektury
jakákoliv, ať už si naši mladí architekti
jednou

rozhodnou otázku svého umění jakkoliv,
dříve než se dočkáme nových monumentů,

zachovejme v každém případě monumenty
staré. Vdechněme národu, pokud je to
možné,

lásku k národní architektuře. A to je podle
autorova prohlášení jeden z hlavních cílů

této

knihy; je to jeden z hlavních cílů jeho
činnosti.

Chrám Matky Boží v Praze odkryl snad
několik nových pohledů na středověké
umění, na to

podivuhodné umění, které jedni až do
dneška neznali, druzí, což je ještě horší,
zneužívali.

Autor se však zdaleka nedomnívá, že
splnil úkol, který si dobrovolně uložil. Už
při nejedné

příležitosti postavil se na obranu naší staré
architektury, kaceřoval hlasitě nejedno
zhanobení,

nejedno zbourání, nejedno zneuctění.
Neustane v tom. Zavázal se, že se k
tomuto námětu

bude často vracet. A vrátí se k němu. Bude
v hájení našich historických budov stejně

neúnavný, jako jsou zuřiví obrazoborci
našich škol a akademií v útocích na ně. Je
vskutku

zarmucující vidět, do jakých rukou se
dostala středověká architektura a jakým
způsobem

zacházejí nyní s troskami tohoto velikého
umění stavitelští hulaři. Jaká hanba pro
nás

ostatní, lidi vzdělané, kteří vidíme jejich
počínání a spokojujeme se poplašným

pokřikem. A

to zde nemluvíme jen o tom, co se děje na venkově, ale o tom, co se děje v Paříži, přímo u

našich dveří, pod našimi okny, ve velikém městě, v městě vzdělanců, v městě tisku, slova a

myšlenky. V závěru této poznámky nemůžeme odolat nutkání,

480

abychom neoznačili alespoň některé z těch vandalských činů, které se plánují, přetrásají,

začínají, pokračují a klidně se dokončují před našima očima, před očima

uměleckého publika

pařížského, tváří v tvář kritice, jeť je nad
takovou drzostí v rozpacích. Nedávno
zbořili

arcibiskupství, budovu celkem nevkusnou:
neštěstí není velké; ale zároveň s
arcibiskupstvím

zbořili i biskupství, vzácný pozůstatek ze
čtrnáctého století, který bořivý 'architekt
nerozeznal

od ostatního. S plevelem vytrhl i klas; na
tom nezáleží. Mluví se o tom, že bude
stržena

podivuhodná kaple ve Vincennes, aby se z
jejích kameň mohla postavit nějaká
pevnost; a

přece se Daumesnil obešel bez ní. Zatím
co se velkým nákladem opravuje a
obnovuje ta

rozvalina Bourbonského paláce, díváme se
trpně, jak nárazy podzimních větrů
prorázejí

nádherná barevná okna Svaté kaple. Již
několik dní je na věži svatého Jakuba U
jatek lešení;

a jednoho rána se do ní zasekne krumpáč.
Našel se zedník, který postavil mezi
památné větve

Soudního paláce bílý domeček. Našel se
jiný, který osekal svatého Heřmana Na
palouku,

feudální opatství se třemi věžemi. A buďte

jisti, že se najde další, který strhne svatého

Heřmana Auxerrského. Všichni ti zedníci
se vydávají za architekty, jsou placeni
pre-fekturou

nebo z obecních pokladen a nosí zelené
šaty. Pášou všechno zlo, jaké mŕte
zptsobit "špatný

vkus vkusu dobrému. Ve chvíli, kdy toto
píšeme, jak ťalostná podívaná, jeden z
nich má v

moci Tuilerie, jeden ťal Philibertu
Delormovi zrovna doprostřed tváře a jistě
není nejmenší

ostudou naší doby dívat se, s jakou drzostí
se roztahuje těŕkopádná architektura
tohoto pána

po jednom z nejkřehčích renesančních
prtčelí.

V Paříži 20. října 1832

481

DOSLOV K CHRÁMU MATKY BOŤI V PAŘÍŤI

Victor Hugo je — z mnoha dťvodť —
jedním z nejvýznačnějších a
nejcharakterističťjších

zjevť francouzské literatury XIX. stoletíj a
vťbec francouzské národní kultury
moderní

doby. Za svťj dlouhý ťivot, z něhoť více
neť šedesádet věnoval neúnavně literární
tvřčť

práci, prožil řadu velkých historických událostí, účastnil se bouřlivého politického,

sociálního a kulturního dění své doby a reagoval na ně svým bohatým, citlivým talentem

básníka, dramatika, romanopisce a publicisty. V Hugově rozsáhlém díle se proto odráží

složitý historický vývoj francouzské společnosti XIX. století s mnohými jejími problémy, s

mnohými jejími protiklady, podmíněnými jednak politickým chytračením francouzské

buržoasie, jež odhazovala ideály své

nedávno uplynulé "velké" revoluce jako už
nepotřebné a jít bylo nyní vše dobré k
zajištění .a zlepšení vlastního postavení;
tyto protiklady byly ovšem

také podmíněny i politickou nezralostí
lidových mas, zvláště francouzské
dělnické třídy,

tehdy stále ještě slabé nejen ideologicky,
ale i početně.

Victor Hugo se narodil roku 1802, v době
konsulátu Napoleona Bonaparta, v jehož
armádě

sloužil tehdy jeho otec jako major; jako
syn vysokého důstojníka císařské armády*

* Hugoův otec se stal nakonec generálem a
blízkým spolupracovníkem Napoleonova

bratra

Josefa, krále španělského. Hugova matka s třemi syny následovala svého muže na jeho

cestách a taženích — na jih Francie, na Kor-siku, na Elbu a do Itálie. Roku 1808 byl Hugův

otec povolán do Španělska, kde byl jmenován guvernérem Madridu; poslal proto svou rodinu

do Paříže, roku 1811 ji však povolal do Madridu, kde pak byl Victor Hugo vychováván ve

šlechtické koleji. Roku 1812 se však stala situace ve Španělsku pro napoleonská vojska

kritickou, a proto se Hugova matka se dvěma mladšími syny (Eugěnem a Victorem) vrátila do

Paříže, kde Victor chodil do šlechtického lycea.

483

účastnil

se Victor Hugo za svého dětství a chlapectví zblízka pohnutých událostí napoleonské doby,

jeť zanechaly v jeho srdci a paměti nezapomenutelné pocity a vzpomínky. Hugo dospíval v

jinocha v době, kdy se ve Francii — po porážce Napoleona — znovu chopila moci

vítězná

feudální reakce, oficiálně representovaná
navráťivším se královským rodem
Bourbonť.

Králem Francie se tehdy stal Ludvík
XVIII., bratr Ludvíka XVI., popraveného
za burťoasnť

revoluce. Ludvík XVIII. se opťíral o
aristokracii a duchovenstvo, které
usilovaly o navráćenť

majetkt a pťtdy, zkonfiskovaných a
prodaných za revoluce asi třem milionťm
měšťantť a

rolníkť. Feudální reakce rozpoutala sice ve
Francii bílý teror proti republikánťm a

bonapartistům, nedomohla se však toho, aby jí byla konfiskovaná půda vrácena, neboť by to

znamenal, že by se proti králi vzbouřily masy měšťanských a rolnických vlastníků. Ludvík

XVIII. byl nucen dokonce připustit jakousi formu parlamentu a dal "národu" konstituční

chartu, jež musela přiznat některé vymoženosti buržoazní revoluce, jako na př. zásadu

rovnosti občanů, napoleonský zákoník, správní rozdělení státu a řízení správních celků

prefekty atp. Zatím co do poslanecké

sněmovny mohli volit a být voleni jen nejbohatší

daňoví poplatníci (asi 67.000 osob z celé Francie), Ludvík XVIII. jmenoval do horní

sněmovny paříž nejen z řad šlechty a vysoké církevní hierarchie, ale i měšťáky, jimž

šlechtické tituly udělil císař Napoleon nebo kteří zbohatli nejvtztnějšími spekulacemi.

Privilegia a práva, jež získala bohatá buržoasie za císařského režimu, ztstala nedotčena.

Absolutní monarchie patřila nenávratně minulosti, protože král musel počkat s

bohatými

měšťáky a jejich hospodářskou mocí. Zato
byla vrácena — s tichým souhlasem této
bohaté

buržoasie — ideologická a kulturní
nadvláda katolické církvi. Katolicismus se
stal státním

náboženstvím, jesuité znovu otevřeli školy
a semináře, biskupové se stali
královskými

ministry a rádci, oficiálními a všeobecně
uznávanými literáty se stali na př.
katoličtí básníci

Chateaubriand (který byl jmenován
dokonce i ministrem zahraničí) a
Lamartine (kterému se

také dostalo vysokého místa v
diplomatických službách). Po smrti Lud-

484

víka XVIII. nastoupil na trůn Karel X.,
jeho bratr, mluvčí a stoupenec nejkrajnější

aristokratické reakce, a pokusil se znovu
nastolit absolutní monarchii tím, že
rozpustil

sněmovnu a národní gardu (skládající se z
příslušníků střední a vysoké buržoazie),
svěřil

ministerstvo osvěty a školy duchovním,
zavedl přísné zákony omezující svobodu
tisku,

občanské svobody, volební právo

buržoasie atp. Po jeho nastoupeními 824)
zesílilo opoziční

a protestní hnutí v masách lidu: v Paříži[^]
docházelo k protimonarchickým
demonstracím a i k

pouličním bitvám (1827), po celé zemi se
tvořily tajné spiklenecké spolky/' mnohdy

financované bohatou buržoasií, která si
takto držela pro všechny případy dvě
telízka v ohni.

Pokroková veřejnost s nadšením
sympatisovala s osvobozenským bojem
řeckého národa,

zpívala písně demokratického básníka Bér-
ranger, pořádala peněžní sbírky na
zaplacení

pokut, jimiž Bérangera štědře obdaroval
královský režim, četla protimo-narchické,
protiklerikální a jiné pamflety satirika P.
L. Cour-riera. Zatím co buržoasie váhala a
snažila se

tuto situaci řešit polovičatým
kompromisem s feudálními živly, rostly
mezi lidem více a více

revoluční nálady, které vyvrcholily na
konci července roku 1830 revolučním
povstáním

pařížských dělníků, studentů a drobných
řemeslníků, kteří vztyčili trojbarvý
prapor

republiky a v prudkých bojích "tří
slavných dnů" (27.—29. července) porazili

královská

vojska a donutili tak krále ke kapitulaci.
Zatím co Karel X. odvolával své zákony a
vzdával

se trůnu ve prospěch svého vnuka, zatím
co pracující lid, rozradostněly svým
vítězstvím,

očekával splnění svých tužeb a vyhlášení
republiky, radili se v domě nejbohatšího

francouzského bankéře Laffitta
představitelé velikobur-žoasie o tom, co
dělat, aby z vítězství

lidu měli největší pro-

* Jejich členy byli příslušníci
nejrtnějších společenských a politických

skupin, jako na př.

příslušník Babeufova "spiknutí rovných"
Buonarroti, stoupenci utopického
socialisty Saint-Simona, karbonáři (mezi
něj tehdy patřil i utopický komunista
Blanqui), někteří buržoasní

liberálové a republikáni atp. Jediným
pojátkem těchto ideologicky tak
rozporných

spikleneckých spolků bylo přesvědčení o
účinnosti konspirativních method pro
svržení

monarchického režimu.

485

spěch oni sami. Rozhodli se, že do čela

státu dosadí svého představitele, potomka mladší

větvě Bourbonů, Ludvíka Filipa, který byl jedním z nejbohatších lidí ve Francii.

Když se stal

Ludvík Filip králem, byl bankéř Laffitte jmenován ministerským předsedou, a tak byla ve

Francii nastolena na dlouhý čas — podle slov samotného Laffitta — "vláda bankéřů": vláda finančníků, obchodníků a průmyslníků — vláda vysoké

buržoazie.

*

Tato doba, toto prostředí tedy formovalo

mladého Victora Huga, jehož otec se za
buržoasní

revoluce vyšinul z prostého člověka z lidu
(pocházel z řemeslnické rodiny z
Besanconu) až na

vysokého důstojníka revoluční armády a
později generála císařských vojsk. Zatím
co otec byl

přesvědčeným bona-partistou, Hugova
matka, pocházející z kraje Vendée,
známého svou

oddaností církvi a monarchii, byla
přesvědčenou royalistkou. Tak se stalo, že
Victor Hugo byl

od dětství vystaven působení dvou
protikladných názorů. Tato protiklad-nost

byla ještě

zesílena tím, že Hugova matka byla sice katoličkou, ale přitom jejím oblíbeným autorem byl

tak útočný bojovník proti katolické církvi jako Voltaire. Vliv matky, která věnovala dětem

všechn svěřený čas, byl však v této době rozhodující, neboť generál Hugo se věnoval především

svému vojenskému povolání. Vliv reakční ideologie na Huga byl ještě více posílen po pádu

císařství návratem Bourbonů a s nimi i návratem aristokracie, zvláště duchovenstva k moci.

Také Hugův otec se dokázal smířit s návratem Bourbonů, zvláště když mu Ludvík XVIII.

ponechal hodnost generála a důchody s tím spojené a když byl nakonec dokonce povýšen a

vyznamenán. Když se Hugovi rodiče pro trvalé neshody roku 1815 rozešli a když výchovu

dětí převzal generál Hugo, nezměnilo se proto v Hugově výchově nic, leda to, že generál

Hugo umístil Eugéna a Victora v jedné pařížské koleji a přiměl je ke studiu fyziky,

matematiky a filosofie, protože je

předurčil ke studiu na Polytechnické škole.* Victor Hugo,

* Vysoká vojenská škola pro přípravu důstojníků dělostřelectva, ženijních důstojníků a

inženýrů pozemních staveb.

486

třebas měl nadání pro tyto obory, záhy se věnoval horlivě studiu antické literatury (jeho

oblíbeným básníkem byl Vergilius a Homér), francouzské klasicistické literatury XVII.

století (Corneille a Racine) a velmi záhy — už ve čtrnácti letech — pokoušel se o

samostatnou básnickou a dramatickou tvorbu. Tyto jeho sklony byly zesilovány četbou děl

roakč-ních romantikt, zvláště děl Chateaubriandových. JZa tři léta strávená v koleji napsal

Victor Hugo, který měl přesto skvělý prospěch, jednu tragedii (Artaméne), v níť alegorickou

formou oslavil pád Napoleona a návrat Ludvíka XVIII., jeden melodram (Inez de Castro,

1817), jednu komickou operu, řadu ód, satir, elegií, romancí, imitací Ossiana, povídky,

epigramy, madrigaly, překládal z Vergilia,

Horatia, Martiala a jiných antických básníků a

naplnil několik sešitů jinými literárními pokusy. Hugovým ideálem se stalo, jak si poznamenal do jednoho ze svých sešitů, "být Chateaubriandem". Ve svých prvotinách

opěvoval monarchismus, královský rod Bourbonů, katolickou církev a náboženství, útočil na

Francouzskou revoluci, Napoleona, na francouzské materialisty XVIII. století atp. Některé ze

svých básní posílal do soutěží a byl za ně odměňován čestným uznáním a cenami

Francouzské akademie a toulonské Akademie. Jeho básnické plody sklídily i uznání

oficiálních kruhů a mezi nimi i Chateaubrianda, z jehož tvorby Victor Hugo čerpal nejen

inspiraci, ale leckdy i témata svých básní. Tyto úspěchy přiměly nakonec Huga, aby opustil

dráhu, po níž ho vedl otec, a aby se plně věnoval literatuře. Roku 1819 založil Victor Hugo

se svým starším bratrem Ábelem čtrnáctideník Conservateur littéraire (vycházel do roku

1821), v němž Victor Hugo otiskoval

zprávy a kritiky o ódách, epištolách,
satirách a

dithyrambech,* své básnické prvotiny**
atp. Vydal tu také svtj první román, který
napsal už

v šestnácti letech a v němť šel ve stopách

* Výběr z nich najdeme ve sborníku
Littérature et philosophie mêlées (Směs
literatury a

filosofie, 1834).

** Najdeme je z většiny v básnických
sbírkách Odes et poésies diverses (Ódy a
různá poesie,

1822), Nouvelles odes (Nové ódy, 1824) a
Odes et ballades (Ódy a balady, 1826).

svých oblíbených spisovatelů
(Chateaubrianda, Waltera Scotta a také ve
stopách tehdy

oblíbených melodramat a "lidových"
románů). Tento román — Bug-Jargal
(1818, knižně

vydán 1826) — líčí melodramatickým
způsobem nešťastnou lásku černého otroka
Buga-

Jargala k jeho paní a vzpouru otroků na
jednom z antilských ostrovů. Druhým
prosaickým

dílem Hugovým byl roku 1823 vydaný
román Han d'Islande, v němž se snažil jít
ve šlépějích

anglického autora historických románů
Waltera Scotta a francouzského romantika
Charlese

Nodiera jako autora strašidelných
fantastických románů (titulní postavou
tohoto Hugova

románu je hrůzný lidský netvor Han, žijící
na Islandu a žijící se lidským masem).

V obou svých románových prvotinách jeví
se Hugo jako obratný vypravěč a stylista
mající

sklon k romaneskním a groteskním
fantasiím, k podivným nadsázkám a
antithesím, bohatě

čerpající ze své četby a více napodobující
své literární vzory (W. Scotta a jiné

angliaké

romanopisce, Chateaubrianda, Nodiera,
středověké francouzské romány rytířské
atp.) neť

převodní, svtj.

Celá Hugova tvorba básnická i prozaická
svědčila do té doby o tom, že řady
oficiálních,

reakčně romantických literátů byly
rozmnoženy o nadaného básníka, který
sliboval být na

kulturním poli velkou posilou
monarchického režimu a katolicismu. Tyto
naděje, třebaš tolik

opodstatněné, měly však být záhy

zklamány. Victor Hugo byl člověk
velkých ideálů, jeho

výchova a založení byly v podstatě velmi
racionalistické, royalistou a "Vendejcem"
byl, jak sám napsal roku 1820 v dopise
jednomu ze svých přátel, "srdcem" —
dodejme: jen srdcem.

Povolání básníka chápal Hugo jako
povolání člověka "vznesených citů a
vznesených činu",

poesii samu jako výraz myšlenek, které
"vyvěrají z duše". "Člověk s takovými
ideály a názory, i když připoutaný
výchovou a společenskými zájmy a vztahy
k vládnoucím

monarchickým a katolickým kruhům,

nutně musel časem dospět k určitým výhradám proti reakč-nímu režimu. Jak jsme už ukázali,

rostly ve Francii — a zvláště pak od poloviny dvacátých let — protesty a nespokojenost, jeť

zachvacovala stále širší a širší kruhy francouzské společnosti, mezi nimi i francouzskou

inteligenci, v níť republikánské a liberální hnutí nacházelo mnoho stoupenců i odvážných

mluvčích. Liberální tisk s neskrývanými sympatiemi psal o boji řeckého národa za

vysvobození z turecké nadvlády, i ve Francii byly organisovány sbírky na pomoc Řekům a

příklad velkého anglického básníka Byrona mobilisoval i pokrokové kruhy Francie nejen k

aktivní pomoci řeckému národu, ale vůbec do boje za pokrok. V mnoha evropských zemích

rostlo revoluční hnutí, jehož ohlas zasahoval svým vlivem i do Francie. To vše nemohlo

nezapřisobit i na mladého básníka, který si uvědomoval, jak je aristokratické umění hluché,

prázdné, jalové, jak je úzce uzavřeno do

sebe a jak slouží jen potřebě a zájmům
úzké

společenské vrstvy. Nejvíce se tyto vady
projevovaly tehdy v divadelní tvorbě, na
divadle,

které bylo stále jednou z nejdůležitějších
tribun, odkud se mluvilo k masám diváků.
Tehdejší

divadlo, kde vládl ztrnulý klasicismus,
neodpovídalo potřebám doby — potřebám
a zájmům

pokrokových kruhů a celého
francouzského národa. Victor Hugo, jako
by cítil, že je nutno

napřít sílu talentu právě na této frontě,
píše a roku 1827 vydává svého Cromwella

— drama,

jehož námět je čerpán z doby anglické
buržoasní revoluce a jťhož hrdinou je
právě vedoucí

činitel této revoluce, Crom-well. Své
drama, Jež bylo tehdy prakticky
neproveditelné,

doprovodil Hugo rozsáhlou předmluvou,
která se stala manifestem nového umění

—

manifestem pokrokového romantismu.
Tato předmluva, i když je eklektickou
sněškou

nejrťznějších poznámek a postřehť, byla
revoluční tím, ťe se stavěla proti
klasicistickému

napodobování antických vzorů a vůbec
proti klasicistickým předpisům, že
pořádala, aby se

básník řídil a inspiroval jen skutečností a
pravdou, aby divadelní kus byl "dramatem
životu a dramatem svědomí" a aby líčil
charakteristické rysy skutečnosti. Za
nejvyšší mistry

dramatického umění, u nichž je vhodné se
učit, je však skutečný tvůrčí duch

489

nesmí kopírovat, prohlašoval tu Hugo
především Shakespeara a Moliéra. Dále se
tu mimo jiné

dožadoval návratu k francouzským
národním a lidovým dramatickým žánrům,

historického

podmínění a koloritu dramatu a "svobody
umění proti despotismu systémů, zákonů
a

pravidel". "Udeřme kladivem do teorií,
poetik a systémů! Strhněme tuto sádrovou
slepe-

ninu, která maskuje fasádu umění!
Neexistují ani pravidla, ani vzory, anebo
lépe řečeno,

neexistují jiná pravidla kromě obecných
zákonů přirozenosti, které vládou nad
veškerým

uměním, a kromě zvláštních zákonů, které
vyplývají pro každý výtvor z podmínek
vlastních

každému námětu."

Svou předmluvou zasadil Hugo ztrnulému, konvenčnímu klasicismu první ránu, vyzbrojil

theoreticky sám sebe a pokrokové romantiky k dalšímu boji, jeho další fází na divadle byla

Hugova dramata Marion de Lorme (1829), které bylo zakázáno královskou censurou, a

Hernani (1830), o něž svedly pokrokové kruhy inteligence urputný, nakonec však vítězný boj.

Tím Hugo navázal na pokrokové tradice národní kultury a zároveň se připojil, i když z

počátku zatím více méně nevědomky a
nedůsledně, k společenskému a
politickému boji

liberální Umrtoasie, a tím konec konců i
boje všeho lidu proti vládnoucí reakci.
Hugovým

příspěvkem k tomuto boji jsou i jeho
"Zpěvy východní" {Les Orientales, 1829),
v nichž

sytými a pestrými barvami obrazů a
zvučnými verši vystihl malebnou exotiku
Orientu,

zároveň nadšeně oslavil statečný boj
řeckých hrdinů bojujících za nezávislost
svého národa a

vyzýval k solidaritě s nimi:

"Do Řecka! Do Řecka! Sbohem všem! Je čas jít! Ať nekrvácí už ten mučednický lid,

ať zlá krev jeho káť kane! Do Řecka, přátelé! Pomstu! A svobodu! S turbanem na hlavě a

"šavlí po boku

na koně právě osedlané!"*

* Citát 2 básně "Nadšení"; přeložil Jzxi Vladislav.

490

Hugův rozchod s táborem reakčních literátů, a to nejen klasických, ale i romantických, je roku

1830 naprosto zřejmý. Roku 1830 píše

Hugo v předmluvě k Hernani slova, jeť
jsou toho

pádným dťkazem: "Romantismus ...je
liberalismus v literatuře. Literární
liberalismus nebude

méně populární nez liberalismus politický
... Svoboda v umění, svoboda ve
společnosti — to

je dvojí cíl, k němuť musí směřovat
stejným krokem všichni dťslední a logičtí
duchové . . .

Literární svoboda je dcerou svobody
politické... Extrémisté (v originále: les
U11 r a s, pozn.

V. B.) jakéhokoliv druhu, klasičtí nebo
mo-narchističtí, budou se nadarmo

navzájem

podporovat, aby obnovili bývalý režim se vším všudy, společnost i literaturu; každý pokrok v

zemi, každý rozvoj rozumu, každý krok svobody srazí všechno, co nastrojili... Ať dvorní

literaturu vystřídá literatura lidová!"

Dalším krokem na této cestě do tábora pokroku je Hugova novela "Poslední den

odsouzenectví" (Le Dernier jour d'un condamné, 1829), jímž Hugo protestoval proti trestu smrti a

dotadoval se jeho zrušení, protože pravým pŕvodcem zločinnosti je sama

nespravedlivá

společnost. Svědectví tohoto pokrokového vývoje básníkovy najdeme i ve sbírce tak

intimních lyrických veršů, jakou je "Podzimní listí" (Les Feuilles d'automne, 1831). Zde v jedné básni napsané v květnu 1830 líčí Hugo ostré sociální protiklady, rozmařilý život na

královském dvoře a bědný život lidu, který se s reptáním a hukotem "nezadržitelně zvedá"

jako "vysoký příboj".

Červencovou revoluci roku 1830 přijal Hugo nadšeně (ostatně, jak o tom svědčí jeho

korespondence, očekával revoluční povstání lidu už od roku 1821, avšak tehdy ještě se ho

obával), přihlásil se do národní gardy, kde byl zvolen sekretářem disciplinárního výboru, a

krátce po revoluci oslavil vítězství lidu a jeho padlé hrdiny v nadšené ódě, kterou otiskl dne

19. srpna 1830 list Le Globe/- Vítězství revoluce podnítilo jeho nadšení a tvrčí elán a Hugo

se ihned dal znovu do práce

* "Mladé Francii" (A la Jeune France) ; později byla tato óda Hugem zařazena do sbírky

"Zpěvy soumraku" (Les Chants du crépuscule, 1835; pod názvem "Diktováno po červenci 1830" (Dicté après l'été 1830)).

491

na sotva započatém novém románu, jehož
tematickým se zabýval už od roku 1828, ale
který

napsal teprve po červencové revoluci a
vydal v březnu 1831; tímto románem je
právě "Chrám

Matky Boží v Paříži" (Notre-Dame de
Paris).

4, Chrám j^laiky_Boží v Paříži" je 7ivým
obrazem 19.století Paříže za vlády
LSJvikrXT:

XvtaaTÍ 461—1483). Ludvík XI. patří v historii Francie k oněm panovníkům, kteří se opírali

o hospodářsky sílící buržoasii a o drobnou šlechtu, podporovali rozvoj obchodu a řemeslné

výroby, lámali moc feudální šlechty a snažili se vytvořit z jejích jednotlivých panství pod

svou ústřední mocí jediný státní celek, a tím i národní jednotu.jTím byly vytvořeny příznivé

podmínky jednak k rozvoji obchodu a řemesel, jednak i kultury. Řemeslo a obchod byly v

rukou měšťanstva, které ve svých městech

a pokladnách také soustřeďovalo jako nový a

všeobecný směnný prostředek peníze, které neodvratně podkopávaly základy feudalismu a

vyrovnávaly třídní rozdíly jako "velký politický vyrovnávací hoblík" (Engels). Z těchto okolností přirozeně vyplývala závislost měšťanstva na silné královské moci, zajišťující mír a

klid v zemi a ochraňující je před zvůli feudálů, jednak i závislost krále na bohaté, stále více

bohatnoucí buržoazii, která umožňovala králi naplnění jeho pokladen, a tím posílení jeho

ústřední moci proti jednotlivým feudálům,
usilujícím udržet si samostatné postavení.
Také

kultura a vzdělání se počaly ponenáhlu
vymaňovat z církevních a scholastických
pout a

stávaly se pak čím dále tím více světskou
záležitostí. Z pokročilejší Itálie pronikaly
tehdy do

Francie ozdravné proudy humanismu,
který se stával protijedem proti ztrnulé
církevní

scholastice. Ludvík XI. se staral stejně
pečlivě o rozvoj vzdělání a kultury jako o
rozvoj

obchodu a průmyslu, založil četné školy a

university a podporoval i umění. Právě za jeho

vlády založil humanista G. Fichet na pařížské Sorbonně první francouzskou knihtiskárnu, z

níž se pak od sedmdesátých let XV. století rozlétla po zemi nová díla a s nimi humanistické

obrození. Aristokracie a církevní hier-

492

archie se ovšem snažila zastavit tento pokrok, feudálové se proti Ludvíku XI. několikrát

vzbouřili, avšak tento lstivý a chytrý vládce potlačil nemilosrdně všechny

jejich vzpoury; také

církev pronásledovala nové myšlení, jehož nositelem byla antická literatura, umění a filosofie,

tehdy právě nově objevovaná.

Ze všeho tohoto pokroku měl ovšem zatím velmi malý nebo vůbec žádný prospěch prostý lid

ve městech a na venkově, žijící v nepředstavitelné bídě a nevzdělanosti. Za téměř

nepřetržitých válečných zmatků předcházející "stoleté" války, za stejně nepřetržitých

feudálních rozbrojů vytvořily se ve Francii

?masy městské chudiny, rozmnořované
novými

tisíci a tisíci venkovant, ořebračených
válkou a epidemiemi a prchajících z
vesnic a menších,

slabých měst do pevných a bezpečných
středisek, jako byla Paříř, kde byli sice
chráněni před

válkou, ne však před bídou, hladem a
nemocemi. Tato chudina řila a svou
existenci hářila, jak

se dalo — zákonnými i nezákonnými
prostředky. Tvořila revoluční řivel
uprostřed

společnosti té doby, řivel, který byl
zárodkem budoucího proletariátu.

Uprostřed masy těchto

zbídačelých lidí se tvořily různé uzavřené, organisované skupiny (bratrstva, cechy,

"království") žebráků, zlodějů, lupičů, tuláků atp. Příslušníci těchto bratrstev, protože se organisovali na obranu proti bídě a protože si dovedli obstarat obživu snadnějším, i když

nebezpečným způsobem — krádežemi, loupežemi, žebrováním atp., žili o něco bezstarostněji

než ostatní chudáci, žijící se příležitostnou prací. Není divu, že i tato městská chudina, když

se pro ni obživa stala nemožnou, přebíhala do tohoto "království hantýrky", o němž

píše ve svém románu Victor Hugo, když líčí prostředí "Dvora divt". Bylo to proto, že — jak napsal tehdejší francouzský básník Francois Villon (který byl kromě toho také studentem, mistrem

pařížského vysokého učení, pijanem, tulákem, zlodějem a vrahem) — "nuzota z lidí lotry činí

a vlky z lesť žene hlad"/ V úzkém styku s touto městskou chudinou a s těmito žebráky, tuláky a zloději (jak to líčí ostatně Victor

* Viz jeho "Závět" v překladu Otokara Fischera, vydanou roku 1951 nakl. Melantrich (str.

21).

Hugo) žila studentská bohéma, mezi jejíž představitele patří v románě na př. básník Gringoire

nebo student Jan Frollo. Tato studentská bohéma, odchovaná ještě scholastikou, ale už se

obeznamující s prvními díly nově objevené starověké literatury a filosofie, byla nositelem

pokrokových myšlenek, demokratismu a leckdy i šířitelem revolučních nálad.

Leckteré rysy této společenské situace zachytil Hugo, i když ne cílevědomě, ale spíše

podvědomě, svým básnickým zrakem v
"Chrámu Matky Boží v Paříži"; líčí tu v
mohutných

barvitých vizuálních obrazech a scénách
život pařížských obyvatel: tebrák, zloděj,

cikán, student, měšťan, některých
představitel šlechty a vysokého
úřednictva,

duchovenstva a konečně i samotného
krále. > V tomto románě realizoval Hugo
své

theoretické požadavky vyložené v
předmluvě ke Crom-wellovi, zvláště pak
požadavek

historické podmíněnosti a koloritu doby a
místa. Hugo podrobně prokresluje

prostředí, v

němž se pohybují postavy jeho románu:
Soudní palác, kde jsou právě hrána pro
pobavení lidu

mysteria a kde je volen "papež bláznů";
úzké, spletné uličky středověké Paříže a
náměstí Greve, kde byli popravováni
zločinci; chrám Matky Boží a jeho okolí;
Dvůr divů, který byl

shromaždištěm chudiny, žebráků a zlodějů a
jiných vyděděnců tehdejší společnosti; a
jiná

zákoutí a místa tehdejší Paříže. Podrobně a
s nadšením básnický líčí vnějšek i vnitřek

Chrám Matky Boží, "mohutnou
kamennou symfonii, obrovité dílo člověka

a národa ...

zázračný plod, vytvořený spojením všech
sil jedné historické epochy, kde z každého
kamene

tryská mnohotvárná fantazie dělníková,
řízená geniem umělce..." Hugo ukazuje
svým

čtenářům středověkou Paříž s ptáčí
perspektivy, provádí je městem ve dne i
za noci a

vyvolává v nich svým líčením bohaté a
silné protitky. Toto prostředí zalidňuje
davy hrdinů,

"třetím stavem": zástupy měšťanů,
chudiny, hloučky vojska, studentů,
skupinou

sebevědomých vlámských měšťant, kteří
přicházejí na dvůr francouzského krále
jako

vyslanci a chovají se tu ke šlechtě a
vysokým duchovním, ba dokonce i k
samotnému králi

jako rovní k rovným. V tomto prostředí se
pohybují individuální hrdinové románu:
student a

básník

494

Petr Gringoire, žijící na pomezí t. zv.
dobré společnosti a městské chudiny;
vlámský měšťan,

mistr punčochář Jakub Cop-penole, "muž z

lidu", pro něhož má žebřák Kulhavý
Špindíra

větší cenu než sám pařížský arcibiskup a
kterého si vážil a leckdy se i obával sám

francouzský král; zřetdný, ohyzdný
samotář Quasimodo, zvoník u Matky Boží,
který je

typicky romantickou hugovskou postavou.
Je to groteskní obraz lidského monstra,

vyvrženého z lidské společnosti,
nenáviděného všemi lidmi, kteří se bojí
jeho ohyzdnosti,

jeho síly a jeho vzteklých záchvatů.
Quasimodo je upjat všemi city ke svému
pánu, arcijáhně

Frollovi, který se ho ujal jako nalezence, vychoval ho a učinil z něho svého služebníka a

kostelníka. Toto lidské monstrum je však přece jen schopno velkých a čistých citů, když

pozná lidskou laskavost, kterou mu projevila pťvabná mladá cikánka Esmeralda. Pocit

vděčnosti a láska k Esme-raldě probudí v něm nejkrásnější city a vlastnosti.

Quasimodo

obětuje vše, nakonec i svůj život pro Esmeraldu. S I v této postavě realizoval tedy Hugo

některé myšlenky, které vyslovil v

předmluvě ke Cromwellovi, totiž
myšlenku toho, že "gro-

tesknost má velkou úlohu v moderním
myšlení", že "skutečnost je výslednicí
kombinace...

vznešeného a groteskního" a že "ošklivé"
je především "charakteristickým" prvkem
skutečnosti, protože "krásno má jen jeden
typ a ošklivé jich má tisíc". Romantickou
postavou plnou protikladů je i Klaudius
Frollo, typ středověkého kněze a učen-
ce žijícího v naprosté

•'kési, hledajícího pravdu a smysl života v
nejhrůznějších vědách, nakonec i v alchymii
a

okultních "vědách", ale ale nikde ji
nenalézajícího. Asketa; Frollo, který je

jakousi

hugovskou obměnou tartuffovského
pokrytce, schopného pronásledovat jiné
pro "kacířskou"

zálibu v okultismu, pro "čarodějnictví" a
"mravní zpustlost", ízplane
nepřekonatelnou vášnivou láskou k
cikánce Esmeraídě, slídí za ní,
pronásleduje ji, a když nechce vyhovět
jeho

chtíči, páše zločiny, vraždí a raději
nakonec mladou cikánku zahubí, než aby
připustil, že by

mohla patřit někomu jinému. Vylíčit takto
postavu katolického kněze, to znamenalo
útočit

proti církvi samotné. Byla to tedy první známka Hugova rozchodu s ka-

495

tolictvím, s klerikalismem/í?istě romantickým typem je i Esme-ralda, děvče, které bylo

ukradeno a vychováno cikány a které si dovedlo uprostřed mravně zpustlé společnosti

zlodějt, vraht, tulákt a ťebrákt uchovat mravní a citovou čistotu. jPrávě proto si vydědenci

ve Dvoře divt dovedou Esmeraldy vážit a mají ji tak rádi, ťe dovedou pro ni jít i do boje a

obětovat za její záchranu i své životy.
Esmeralda se tak stane příčinou povstání
městské

chudinyí (nic nás nesmí mýlit to, že
některým se tato okolnost stane, jak tu
Hugo

mimochodem říká, především záminkou k
loupení),¹ které sleduje Ludvík XI. se
založenými

rukama, pokud myslí, že je obráceno proti
vysokým církevním hodnostářům a
šlechticům,

které však — jak tehdy bývalo —
nemilosrdně a krutě potlačí, jakmile zjistí,
že tomu tak není

a že se obrací vlastně proti jeho osobě a

majetku (to jest proti Chrámu Matky Boží).

Příběh a postava Esmeraldy jsou vykresleny pomocí anti-these — oblíbeného to Hugova

uměleckého prostředku. Ve špíně Dvora divt žije Esmeralda čistým životem a nepozná zde

žádného pokrytectví. S tímto pokrytectvím se však setká v "dobré" společnosti: u kněze

Frolla, u šlechtice Phoeba a v rodině jeho snoubenky. Jakmile se s tímto pokrytectvím setká,

doplácí na svou dťvěru, že tito lidé budou k ní stejně dobří jako chudina ze Dvora

divt,

ztrátou svobody a nakonec i ťivota. Příběh Esmeraldy a její konec je Hugem navođen velmi

dramaticky, moťno řici melodramaticky, je plný neočekávaných zápletek a situací, jeť ptsobí

velmi překvapivě. Hugo však dovede svým uměním vťdy zaptsobit na čtenáře tak, ťe čtenář

ani na okamťik nepochybuje o nepravděpodob-nosti těchto fantastických, groteskních a

romaneskních zápletek, jakou je na př. shledání Esmeraldy s matkou těsně před smrtí obou

nebo dobrovolná smrt Quasimodova v náručí mrtvé Esmeraldy v márnici.

V Velmi kriticky vylíčil Hugo postavu francouzského krále Ludvíka XI., jeho poměr ke

šlechtě a k lidu, jeho nevyzpytatelnost a tvrdost. Proti králi a aristokratům postavil do

protivného protikladu hrdého vlámského měšťana Jakuba Coppenole, který se králi odvažuje dokazovat, že síla lidu je větší

496

než síla královských tolnéřů a že jednoho dne lid, "az přijde jeho hodina", smete Bastilu a monarchii. Coppenole si je dobré

vědom nespokojenosti a revoluční síly
lidu, plánovitý se

uchází právě o přízeň a sympatie lidu, bez
něhož, jak ví, nebude moci měšťanstvo
svrhnout

monarchii a nastolit svou vládu. Proto
okázale a až provokativně dává najevo, že i
tebrák

Kulhavý Špindíra je jeho "přítelem", a
baví se raději s ním, než s pařížským
arcibiskupem a jeho kanovníky.

Hugo se dokonce v tomto románu (i když
tehdy ještě ne v praktické skutečnosti své
doby, kdy

přijal zatím bez protestu fakt, že hlavou
státu je král Ludvík Filip) dopracovává k

poznání, že

král je "houba vyssávající z lidu peníze", a že je to "prokurátor pana Berního a paní Šibenice".

Chrám Matky Boží je přesvědčivým svědectvím Hugových upřímných sympatií k lidu, k

chudině, k vyděděncům společnosti. Právě proto Hugo učinil hlavním hrdinou svého románu

lid a jeho nejřtznější představitele, na př. historickou postavu Petra Gringoiru, představitele

středověké studentské bohémy, zvoníka Quasimoda a cikánku Esmeraldu a nejřtznější

postavičky z řad pařížské chudiny. Proto tu dokazuje, že lid je ve své přirozené podstatě

nositelem nejlepších lidských vlastností: obětavosti, hrdinnosti, dobroty. K tomu, aby tyto

vlastnosti mohl uplatňovat a aby nad nimi nepřevládaly ťivelné pudy, potřebuje lid především

dosáhnout vzdělání; potřebuje, aby se jeho majetkem stala kniha, která "zabije budovu", t. j.

budovu chrámu jako symbolu církve, náboženství a pověr, ale také (jak se Hugo neoprávněně

domnívá) architekturu samotnou. Lidstvo

se pomocí tisku, knih, tedy Pomocí
vzdělání,

osvěty, rozumu, myšlenek zbaví nadvlády
kněží, pobude tak svobody a nastolí svou
vlastní

vládu. "Každá civilisace začíná vládou
kněží a končí vládou lidu." Ať do
vynalezení knihtisku mohl lid ukládat své
myšlenky jen do stavitelských památek,
které jsou "velkou knihou

lidstva" ať do "patnáctého století
křesťanského letopočtu". Právě takovou
knihou je pro Huga i Chrám Matky Boží

497

v Paříži, který je Hugovi symbolem
velikosti lidu a jeho talentu. Hugo čte a

vysvětluje proto

podrobně tuto kamennou knihu svému
čtenáři, s nímž navazuje důvěrný přátelský
styk

pomocí autorských oslovení, žádostí o
souhlas, pozornost atp. Mohutnou,
barvitou a

dramatickou evokaci vzpoury pařížské
chudiny proti duchovenstvu, králi a jeho
úředníkům

vytvořil Hugo ve svém románě jistě pod
dojemem červencové revoluce. Nic nezaleť
na tom,

že červencová revoluce vznikla v jiné
historické skutečnosti a skončila vítězně a
že revolta

chudiny líčená Hugem končí tak, jak tomu
ve středověku bývalo: porátkou chudiny;
stejně

nezáleží na tom, že oproti červencové
revoluci se středověkých bouří, jak líčí
Hugo, účastnily

i takové řivly jako řebráci, tuláci, zloději
atp. Hugo si byl dobře vědom toho, že k

nepravostem vedla chudinu právě
nezaměstnanost a s ní spojený hlad
(všimněme si, že zajatý

chudřas udává Ludvíku XI. jako své
povolání to, že je vinař). Stejně si je Hugo
dobře vědom

toho, že právě lid je přes všechny své
nedostatky a chyby nositelem myšlenky

svobody a

boje za ni: "... každé veliké lidové hnutí, at je jeho příčina a cíl jakýkoli, vyplaví vždy z nejspodnější ssedliny ducha svobody".

Jiným ohlasem doby jsou v románě i některé myšlenky utopického učení Saint-Simona a jeho

následovníků, kteří právě zdřezňovali, že společnost je možno obrodit obrozením morálky,

a přikládali hlásání dobra, milosrdenství a všelidské lásky (stejně jako šíření vzdělanosti)

velký, rozhodující význam pro nastolení "spravedlivé společnosti". V tom je tedy Hugův

román dtkazem, že Hugo byl už tehdy obeznámen s utopickým socialismem, který ho vedl

na cestu lásky k lidu, na cestu vývoje k demokratičnosti a pokroku vůbec. Na druhé straně mu

toto ideologicky nezralé učení vštěpovalo některé předsudky, v jejichž zajetí Hugo více méně

zůstal až do konce svého života (víra ve všemocnost všelidské lásky, v její výchovné

působení i na měšťáky atp.).

Chrám Matky Boží v Paříži je historický román, který je velmi charakteristický pro

pokrokový, demokratický ro-

498

mantismus Hugtův. Je to dílo naveskrz romantické jak svým námětem, tak svým zpracováním.

Je romantické svou nespoutanou fantastičností, svými groteskními nadsázkami, barvitými

romaneskními obrazy, svou bohatostí a melodramaticností děje, svou nadšenou, extastickou

výmluvností, svými anti-thesemi, svým stylem. Je to však už také dílo ve své podstatě

realistické, neboť pravdivě líčí život

středověké společnosti, poměr krále k aristokracii, ke

třetímu stavu (t. j. měšťanstvu a lidu). Naprosto neidealizuje středověk, jak to činili právě

reakční romantikové ve svých historických dílech^naopak líčí středověkou nevzdělanost,

hrubost, krutost, pověřčivost,^ sympatizuje ne s aristokracií, ale s třetím stavem, po pravdě

ukazuje, jak se král opíral o měšťanstvo, jak je podporoval proti aristokracii a jak pracující

lid ťil v nevědomosti, bídě, hladu, jak propadal ťivelným pudťm a zločinnosti.

Když Hugův román vyšel (v březnu 1831),
setkal se s rozpačitým mlčením
oficiálního tisku,

měl však přesto úspěch u čtenářů, takže
náklad byl během roku dotiskován, až
dosáhl 1100

exemplářů; téhož roku byl pak vydán v
jiném formátu, který byl postupně vydán v
dalších

dvou tisících výtisků. Na tehdejší dobu,
vzrušenou politickými boji a také
epidemií cholery,

znamenal sedm vydání románu o 3100
výtisků značný úspěch.

Na počátku roku 1832 připravoval Hugo
nové vydání (osmé), do něhož zařadil, jak

se

zmiňuje v dopise, který zaslal dne 17. května 1832 svému příteli, literárnímu kritiku Sainte-

Beuvovi, "tři nové kapitoly, které jsou velmi dlouhé a kde vystupuje Ludvík XI." (jde o kap.

VI. ve čtvrté knize, nazvanou "Neoblíbenost", a o dvě kapitoly knihy páté, nazvané "Abbas beati Martini" a "Toto zabije ono").* K to-

* Obliba Chrámu Matky Boží v Paříži mezi čtenáři vedla Huga také k tomu, aby na její námět

vytvořil a roku 1836 vydal libreto opery, jejíž hudební partituru napsala Louisa

Bertinová.

Tato opera byla dávána roku 1952, za oslav 150. výročí Hugova narození, v Moskvě v

Stanislavského divadle a v Cikánském divadle.

499

muto vydání připojil Hugo také poznámku, v níž upozorňoval na zařazení nových kapitol a v

níž kritisuje neuctivé, vandalské chování vládnoucích činitelů a úřadů ke stavitelským a

uměleckým památkám Paříže, jež jsou bezohledně ničeny, bourány, aby na jejich

místě byly

stavěny "užitečnější" stavby nebo "aby se z jejích kamenů mohla postavit nějaká pevnost".

Jsou-li některé stavitelské památky opravovány, pak tyto opravy provádějí stavitelé nemající

řádného uměleckého citu a poučeného vztahu k věci. Hugo proto vyzývá k úctě a lásce k

"národnímu stavitelství", k pietní péči o národní památky a vyslovuje přesvědčení, že jeho Chrám Matky Boží "odkryl snad několik nových pohledů na středověké umění, na to

podivuhodné umění, které jedni ať do

dneška neznali, druzí, což je ještě horší, zneuznávali".

Hugův román je tedy také poučným, vzdělávacím dílem, seznamujícím čtenáře životem a

přístupnou formou s národní minulostí a s národními památkami Francie, učícím je lásku k

němu a k lidu, který je tvořil a budoval, a nenávisti k utiskovatelům a vykořisťovatelům,

kterým je vlastní prospěch a zisk milejší než sebevzácnější památky národa. Přesvědčivým

důkazem aktuálnosti Hugovy předmluvy v XIX. století bylo to, že řada památek, o

nicht

Hugo s takovou láskou v románě vypráví,
během XIX. století úplně zmizela s
povrchu

zemského (zvláště za císařství Napoleona
III., který dal v Paříži provést rozsáhlé
asanační a

jiné práce, jeť měly umožnit i obranu
režimu proti revolučním povstáním).
Dodejme, že stejně

aktuální je Hugova předmluva i dnes, kdy
dnešní francouzská vláda nedovede
věnovat

potřebné částky peněz na př. na opravu
chátrajícího zámku ve Versailles a jiných
vzácných

památek francouzského národa.

Chrám Matky Boží v Paříži je vsutku, jak to řekl Hugův současník, velký ruský kritik

Bělskij, "skvělým kouskem, uskutečněným s pozoruhodným talentem, ... plodem mohutné a

planoucí fantasie, ... skvělým dílem", i když

500

"přehnaným, plným přemrštěností" a "výjimečných obrazů": Ve své době byl Hugův román dílem, které osobitým způsobem reagovalo na skutečnost doby, totiž tím, že postavilo do

přesvědčivého protikladu nejen bědný
ťivot lidu, ale také jeho revoluční sílu,
hrdinství a

talent, a na druhé straně pokrytectví,
cynickost a sobectví aristokracie,
duchovenstva a konec

koncť i samotného krále. Reakční
romantikové, když dostali Hugťv román do
ruky, byli sice

nucení — jako na př. Lamartine** —
uznat Chrám Matky Boťí v Paříťi za
"kolosální dílo",

za "Shakespearova románu, velkou, silnou,
hlubokou, nesmírnou epopej středověku",
přitom

však zároveň zjišťovali, ťe je "nemravné",

protože v něm nehraje žádnou úlohu

"Prozřetelnost" a protože v Hugově "Chrámě je vše kromě aspoň trochu náboženství". Ještě dlouho po smrti Hugově odsuzovala buržoasní kritika tento Hugův román pro jeho

demokratičnost, pro pokrokovost některých jeho myšlenek a soudila pohrdavě, že Chrám

Matky Boží v Paříži je spolu s "Tresty" a celým Hugovým dramatickým dílem "vhodný jen pro domovnice".***

Soudíme, že v tomto pohrdavém ocenění Hugova prvního mistrovského

románu je skryt kus pravdy, kterou však chápeme zcela jinak, totiž jako Hugovu zásluhu:

Hugo se jím stal spisovatelem svého lidu,
vstoupil na cestu tvorby demokratické,
lidové a

tedy vskutku národní.

Vladimír Brett

Duben 1954

*Viz knihu: V. Biélinski,
Textes philosophiques choisis, Moscou,
1948, staí Les Mistères de

Paris, str. 343—344.

** V dopise, který zaslal Hugovi dne 1.
VEL 1831. Citáty jsou vybrány z tohoto
Lamartinova

dopisu.

*** Paul Adam roku 1893 v La Plume.

501

POZNÁMKY

7 'ANÁrKH (čti ananké) — (řec.) bohyně
nutnosti, zde osud. Tato řecká písmena...
tak

příznačná pro gotickou kaligrafii — Hugo
zde naráží na to, že gotické písmo vzniklo
z

řeckého písma (z velké řecké abecedy).
Kaligrafie — krasopis.

9 Dnes je tomu tři sta čtyřicet osm let,
šest měsíců a devatenáct dní — v rukopise
začínala I.

kapitola takto: "Dnes, dvacátého pátého července 1830, je tomu .. ." Slova dvacátého pátého července 1830 byla přeškrtnuta. Na úvodní stránce rukopisu Chrámu Matky Boží v Paříži

čteme tuto autorovu poznámku: "Tři nebo čtyři první stránky Chrámu Matky Boží v Paříži

jsem napsal 25. července 1830. Červencová revoluce mi vyrazila péro z ruky. Pak se narodila

má drahá Adélka. Budiž poťehnána! Začal jsem opět psát Chrám Matky Boží v Paříži 1. srpna

a dílo bylo dokončeno 15. ledna 1831." Útok Pikardant nebo Burgundant — Vévodství

burgundské (též Burgundsko), ležící
jihovýchodně od Paříže (dnešní
departementy Côte d'or,

Yonne, Saone-et-Loire, Ain; hlav. město
Dijon), tvořilo ve feudálním zřízení
dlouho

samostatnou část Francouzského
království. Za dlouholetých bojů, které
vedl Ludvík XI.

proti vévodům burgundským Filipu
Dobrému a Karlu Smělému, ohrozila
burgundská vojska

spolu s oddíly Pikardů (Pikardie byla
lénem Burgundského vévodství)
několikrát Paříž,

zejména r. 1464. Teprve smrt Karla

Smělého r. 1477 v bitvě u Nancy umožnila definitivní

vítězství franc. králi. Vinice Laasova —
pozemek náležející universitě. Markéta
Flanderská

— vnučka Karla Smělého, vévody
burgundského. Aby si totiž zajistil
nástupnictví v

Burgundském vévodství, uzavřel Ludvík
XI. s císařem německým Maxmiliánem
smlouvu v

Arrasu v prosinci r. 1482. Podle této
smlouvy měl se francouzský korunní princ
oženit s

Markétou Flanderskou. V lednu 1483
přijela do Paříže a byla okázale uvítána

delegace

vlámských měst, jeť vydatně přispěly k uzavření smlouvy. V románě posunul Hugo příjezd

vlámských vyslanců o rok kupředu. Je třeba tedy předpokládat, že přijeli připravit podmínky

smlouvy. Kardinál Bourbonský (1435 — 1488) — arcibiskup lyonský, primas obojí Gallie,

spřízněný s královskou rodinou.

503

Str.

9 Mravoličná hra, Šprým afrafka — tři

tradiční druhy komického středověkého divadla.

Obyčejně se hrály všechny tři v jednom představení. Troyes, Jehan de — franc. kronikář z 15.

stol., připisuje se mu "Kronika vlády Ludvíka XI."

Slavnost bláznů — tradiční středověká slavnost vyhrazená původně nižšímu duchovenstvu,

jeť volilo svého papeže a parodovalo náboženské obřady. Později byla slavnost bláznů v

kostelech zakázána a stala se lidovou zábavou, kterou pořádala různá veselá bratrstva.

Konala se obyčejně i., nikoliv 6. ledna.
Náměstí Grève — náměstí na pravém
bíhu Seiny, v

místech, kde dnes stojí radnice.

Kaple Braquova — stála nedaleko náměstí
Grève. Na oslavu nového jara se zde
každoročně v

květnu zasazoval do posvátné pty mladý
stromek. Je málo pravděpodobné, že by se
byla

máje stavěla v lednu, ale Hugo chtěl
zřejmě soustředit všechny kratochvíle a
obyčeje

středověké na jediný den.

Mystérie — zde divadelní představení v

obecném smyslu. Původně hra, jejíž námět je vzat z

Písmu.

Hejtman — rozumí se pařížský hejtman. Královský úředník, který měl rozsáhlou soudní,

správní a bezpečnostní pravomoc v hlav. městě. Jeho úřad odpovídal zhruba úřadu dnešního

policejního prefekta.

10 Sauval, Henri (1620 — 1670) — francouzský historik. Jeho dílo o Paříži "Histoire et Recherches des antiquités de la ville de Paris" bylo Hugovi nejvydatnějším pramenem pro

tento jeho román. Montargis — město na řece Loing, jiţně od Paříţe.

11 Prokurátoři — rozumí se královští prokurátoři, královi zástupci u soudt, královští

návladní.

12 Faramond — podle pověsti první král francouzský z V. stol., avšak historie se o něm

nezmiňuje.

Du Breul (1528 — 1614) — duchovní, dějepisec, autor díla "Letopisy a pamětihodnosti města

Paříţe" ("Fastes et antiquités de Paris"), jeţ bylo rovněţ Hugovým pramenem.

Ravaillac, Francois — jesuita, který r.
1610 zavraždil francouzského krále
Jindřicha IV.

Jindřich IV, (1553 — 1610) — pátý král
navarrský, vévoda francouzských
protestantů

(hugenot). Po dlouhých bojích s katolíky
přijal víru katolickou a stal se r. 1589

francouzským králem. Pociííkoval Francii
a snažil se napravit škody čtyřicetileté
občanské

války. Roku 1589 vydal protestantům
slavný edikt nanteský, jímž jim dal
náboženskou

svobodu. Snažil se upevnit i mezinárodní
postavení Francie.

Theofil — Théophile de Viau (1590 — 1626) — francouzský básník, který byl pro své

volnomyšlenkářství odsouzen k smrti a musel se skrývat.

504

Str. ,

13 Filip Sličný - francouzský král i285-
i3T4> sjednocovatel Francie, upevňovatel
královské

moci proti feudální šlechtě a pravomoci
církve. Podporoval rozvoj stavitelství.

Robert Zbořný - francouzský král 996-
1031. Sam bástuk a hudební skladatel,
pečoval o

umění, zejména stavitelské. Helgaldus (t 1042) - rádce Roberta Zbořného a jeho dějepisec.

Ludvik Svatý - Ludvík IX., francouzský král 1226-1270. Vedl několik křižáckých výprav do

Palestiny, upevnil moc francouzského krále, zdokonalil francouzské soudnictví zřízením

krajských soudů, t. zv! parlamentů, proti staré šlechtě založil nové šlechtictví, jeť udílel svým

věrným. Pro svaté ostatky, které přivezl z křižáckých, .^ výprav jeť postavil Svatou kapli,

skvělost stavitelského umění

gotického.

Joinville, Jean (1224—1319) — francouzský kronikář, současník Ludvíka Svatého, kterého

doprovázel na křižáckých výpravách. Jeho "Paměti" jsou nejlepším historickým pramenem

této doby. Císař Zikmund Lucemburský (1361 —1437) — král český a uherský a císař

římský (1411 —1437), syn našeho Karla IV. Byl několikrát v Paříži na návštěvě.

Karel IV. — syn Jana Lucemburského, král český a císař římský (1346 —1378). Vychován ve

Francii, kde strávil v mládí sedm let a kde se též oženil s Blankou z Valois. Vracel se do

Francie i později, vázán příbuzenskými vztahy ke královské rodině francouzské. Pobýval zde

v letech 1339—1340, počátkem roku 1344 a 1346. Hugo zde patrně naráží na některý jeho

pobyt v Paříži. Jan Be[^]emek — král anglický 1199 —1216. Byl v úzkých vztazích k

francouzskému králi Filipu Augustovi, později se však rozešli a Filip August ho zbavil

francouzských lén, mezi nimi i

Normandie, jeť do té doby podléhala anglickým králťm. Karel

VI. — francouzský král 1380 —1422.

Marcel — naráťka na krvavé povstání v PaříťVr/ 13 5 5, kdy se vzbouřily generální stavy v

čele s purkmistrem Etiennem Marcellem proti dauphinovi Karlovi, jehoť otec byl zajat

Angličany. Na radu Marcelovu se lid ozbrojil a odebral k radnici na náměstí Grěve, aby tu

"stávkoval". (Tak vznikl dnešní francouzský význam slova grěve-stávka.) Marcel dal před očima dauphinovým zavraťdit jeho dva rádce. Vypukla

občanská válka, jeť skončila r.

1358 zabitím Marcela a nastoupením
dauphina — Karla V. Vzдорopapeť
Benedikt —

Benedikt XIII, vzдорopapeť avignonský
1394—1417, sesazen kostnickým
koncilem r. 1417.

Biscornette — středověký řezbář, uváděn
Sauvalem. Du Hancy — uváděn Sauvalem
jako

slavný truhlář za Ludvíka XII.

14 Brosse, Salomon de (1571 —1626) —
francouzský architekt, stavitel chrámu
sv.Gerváse a

Lucemburského paláce; přestavěl Soudní

palác.

505

Str.

14 Patru, Olivier (1604—1681) —
francouzský advokát. Vynikal
bombastickou a květnatou

výřečností. Když byl jmenován členem
Akademie, pronesl vstupní řeč, která se
tak líbila, že

bylo rozhodnuto, aby napříště každý nový
člen pronesl podobný projev. Gargantua
— obr,

hrdina slavného satirického románu
"Gargantua a Pantagruel" od Fr. Rabelaise
(1494—1553).

Ludvik XI. — francouzský král 1461 —
1483. Podobně jako jeho předchůdci
usiloval o

posílení královské moci proti feudální
šlechtě. Zlomil moc korunních vasálů, za
minulých

válek značně vzrostlou, spojil téměř
všechna větší léna s korunou, zejména těch
po smrti Karla

Smělého Burgundského (viz pozn. ke str.
40). Omezil soudní moc šlechticů a
upevnil

absolutní moc krále. Panovník chytrý,
despotický a lstivý. Hugo ho v románě
výstižně

charakterisuje.

Karel Veliký (742 — 814) — král Franků
768 — 814, zákonodárce a organisátor
Francké

říše, jeť vznikla z pťv. Gallie (na území
dol. Rýna). První velký vladař feudální
doby. Slavný

válečník, který vytvořil obrovskou říši od
českých hor až k Pyrenejím. Zakládal
školy a

kláštery, stavěl paláce, povolal ke dvoru
učence. Renesanční fantasie — nátaika na
bohatství a

rtzné kombinace slohu renesančního,
který následoval po slohu gotickém.
Vznikl v Itálii a je

v jádře uměleckou obrodou antiky. Svě

prvky čerpal ze stavitelství řeckého a římského.

Soudní písaři — cech soudních písařů sruřoval všechny písaře prokurátorů, advokátů a

poradců při soudech. Písaři zakládali různé bratrstva, jako bratrstvo "bezstarostných dětí", a všelijaké veselé společnosti, jako bylo "císařství galilejské". Organisovali divadelní představení a lidové zábavy. Měli právo hrát na mramorové desce Soudního paláce.

16 Akantové listy — listy akantu, ozdobný rostlinný tvar používaný na hlavicích sloupů

korintských a římských.

Zpěváci krále sicilského — roku 1417 se stal dědickým právem králem sicilským francouzský

vévoda René d' Anjou, který byl zároveň hrabětem provensálským (odtud narážka na přízvuk

jeho zpěváků). René d'Anjou miloval a podporoval umění a vydržoval na svém dvoře četné

literáty a umělce; po jeho smrti (1480) povolal Ludvík XI. jeho zpěváky k svému dvoru a

přidělil je Svaté kapli v Soudním paláci.

17 Vincenneský les — na jihozápadním okraji Paříže.

Čtyři národy, čtyři fakulty... týká se
zřízení pařížské university, nejstarší v
Evropě, založené r.

1150. Pařížská universita se dělila na
národy a fakulty. Rozdělení na národy
nutno chápat

územně, nikoliv národnostně. Na pařížské
universitě byly čtyři národy: národ
normandský,

národ pikardský, národ německý a národ

506

francouzský. V čele každého národa byl
volený prokurátor. Podle oboru studia se
dělila

pařížská universita na čtyři fakulty:

fakultu nižší (svobodných umění) a tři vyšší (fakultu

theologickou, právnickou a lékařskou). V čele university byl rektor, volený vždy na tři

měsíce, v čele fakult volení děkanové. Jinak byla universita podřízena církevnímu doзору,

arcibiskupovi. Studenti bydlili většinou v kolejích, kde byl představeným kancléř. Jednou z

nejstarších kolejí pro studenty theologické fakulty byla Sorbonna, podle níž dostala pařížská

universita v XVI. stol. jméno. Jednotlivé fakulty udílely hodnosti — grady. Nejnižší

hodností

byl bakalář. Stal se jím každý, kdo po dvouletém studiu na fakultě svobodných umění (z níž

se později vyvinula fakulta filosofická) složil s úspěchem zkoušky. Po dalším studiu bylo

možno dosáhnout hodnosti licenciáta. Hodnost mistra svobodných umění nebo doktora na

vyšších fakultách byla udílena po promoci. — Každá fakulta měla svého knihkupce

(příseřného knihkupce), který se staral o vydávání a prodej knih, a úředního sluhu — pedela,

který při slavnostních příležitostech nosil
odznaky fakulty.

19 Tybald — lat. tvar jména Thibaut. Oči
— dvojí šestka při hře v kostky.

Saturnalitias mittimus ecce nuces (lat.) —
citát ze starověkého básníka Martiala. Zde
posíláme ořechy k svátkům!

Sv. fenovefa — patronka Paříže,
zachránila prý kdysi Paříž před Huny.
Kostel, opatství a

kolej sv. Jenovefy byly na pahorku téhož
jména v Universitní čtvrti. Dnes je tam
známá

knihovna.

20 Cum tunicis grisis (lat.) — s šedivými tunikami.

Seu de pellibus grisis furratis
(makaronská latina, t. j. taková, v níž
jsou promíšena latinská slova s
latinisovanými slovy francouzskými)
— nebo s koťišky šedivě podšitými.

Dó%e benátský jde slavit ^ásnuby s
mořem — narážka na známý obřad
v středověkých Benátkách.

Ulice Glatigny — ulice nevěstek.

Aut unum bombum — nebo jednu bombu;
sprostá slovní hříčka
v makaronské latině.

Post equitem sedēt atra cura (lat.) — Za jezdce sedí smutná starost.

(Citát z Horatia.)

21 Knihtisk — byl vynalezen Janem Gutenbergem z Mohuče, který r. 1452 vydal první

tištěnou bibli.

22 Jupiter — nejvyšší bůh, otec a pán všech bohů v římské mythologii.

Baudetská brána —

jedna z nejstarších bran pařížských, viz kap. "Paříž s ptačí perspektivy".

23 Nec deus intersit (lat.) — Bůh ať nezasahuje.

Pan du Berry (1340—1416) — vévoda Jan du Berry, strýc krále Karla VI.

507

Str.

23 Petr Gringoire — satirický a dramatický básník francouzský, žil asi v letech 1474—1538.

Nejznámější je jeho politická satira "Hra o papeži blázni", kterou napsal na žádost krále Ludvíka XII. a jež byla namířena proti papeži Juliovi II. Vynesla mu veřejné uznání a zřejmě i

dobré hmotné zabezpečení. Žil jako pořádný měšťan. — Gringoire, jak ho líčí v románě

Hugo, má málo společného s historickým Gringoirem. (Ostatně r. 1482 by měl sedm let.)

Připomíná spíše jiného básníka středověké Francie, Francoise Villona. Nîmes — město v jižní

Francii.

24 Plaudite cives (lat.) — tleskejte, občané.

25 Cormille, Pierre (1606—1684) — mistr klasické tragedie francouzské, nejznámější jeho

drama je "Cid".

26 Sirény — bájeslovné mořské panny ve skalách na pobřeží jiho-italském, napřl

ryby a

napřl řeny. Svým zpěvem lákaly plavce,
kteří pak ztroskotali.

27 Dieppe — město na normanském
pobřeží Atlantického oceánu.

28 Delfín — ryba, slovní hříčka se slovem
dauphin. Každý dědičný princ francouzský

přijímal totiž titul delfína podle panství
Delfi-nátu.

Mistři — viz pozn. ke str. 17.

31 Exposice dramatu — začátek se
stručným rozvržením thematu. Amboise
— jeden ze

slavných zámek na řece Loire. Pindarický

— vzletný; Pindaros (522—442), řecký básník,

autor chvalozpěvů vynikajících vzletem a ozdobnou mluvou.

32 Temple — starý opevněný klášter templářů v Paříži z XII. stol. Ekkktik — ten, kdo nemá

řádnou vlastní soustavu, ale vybírá si z různých směrů, co se mu zdá nejlepší.

Theseus a Ariadna — postavy z řeck. bájesloví. Theseus byl athénský král, který zabil netvora

Minotaura, obludu, jež se živila lidským masem. Z bludiště paláce krétského krále Minose mu

pomohla dcera Minosova Ariadna tím, že mu dala klubíčko, jehož rozvinutá nit sloužila

Theseovi jako vodítko. Na zpáteční cestě zanechal Thesus Ariadnu na ostrovu Naxu.

33 Parrhisian — slovní hříčka s francouzským slovem Parisien (Pa-říťan).

De Conty — mladší větev bourbonského rodu. Rabelais, Francois (1495 —1553) —

francouzský humanista, proslavil se satirickým románem Gargantua a Pantagruel, v němž se

dravým a nespoutaným humorem a groteskní nadsázkou vysmál feudální společnosti ve

jména ťivých lidských hodnot.

34 La Fontaine, Jean de (1621 —1695) — francouzský spisovatel a básník, autor veselých hříček a slavných "Bajek".

Pan % Beaujeu — manžel starší dcery Ludvíka XI., Anny Francouzské, kterou si vzal r.

1474.

Str.

11.1

34 Charybda a Scylla — skaliska z antického bájesloví. V přeneseném smyslu znamenají

nevyhnutelné nebezpečí: Incidit in Scyllam qui vult vitare Charybdam — Naráťí na Scyllu,

kdo se chce vyhnout Charybdě. Zde naráťka na tehdejší spory mezi aristokracií a králem. ...

ani o Ludvika, ani o Karla — míněn Karel VII. a jeho syn Ludvík XI., který se vojensky

postavil proti otci, aby se zmocnil vlády. Vévoda de Nemours a královský maršálek de Saint-

Pol — popraveni Ludvíkem XI. za zradu (r. 1475 a 1477), neboť byli ve spojení s Angličany.

35 Svatý Heřman Auxerrský — kostel v Paříži, proti Louvrť. Benedikt XII. — papež

(1334—1342), jenž sídlil v Avignonu. Bibamus papaliter (lat.) — pijme po papežsku.

36 Cappa repleta mero (lat.) — sutana plná čistého vína.

37 Vévoda rakouský — míněn Maxmilián L, císař německý (1493 — 1519). Měl za manželku Marii Burgundskou, dědičku Karla Smělého. Bojoval s Ludvíkem XI. o

nástupnictví v Burgundsku, ale smlouvou
arraskou přenechal Ludvíkovi Pikardii i

Burgundsko s podmínkou, že jeho dcera
Markéta, vnučka Karla Smělého, provdá
se za

francouzského korunního prince.

Poselstvo vévody rakouského, o němž je v
románě řeč,

přišlo sjednat podmínky. Coictier —
osobní lékař Ludvíka XI.

Eduard IV. — král anglický 1461 —1483.
Spojil se proti Ludvíkovi XI. s Karlem
Smělým,

vévodou burgundským. Gent — hlavní
město Flander.

38 Vévoda de Saint-Simon (1675—175 5)
— francouzský spisovatel, autor slavných

"Pamětí", v nichž s úžasnou pronikavostí
kriticky popisuje život u dvora.

3 9 Hledal svou rukavici v mých
nohavicích... (franc. ... a cherché son gant
dans mes

chausses...) — punčocháři vyráběli až do
XVI. století nejen punčochy, ale i t. zv.
chausses, t.

j. nohavice s punčochami.

40 Filip de Comines (1447 — 1511) —
historiograf Ludvika XI., autor "Pamětí",
v nichž

vykládá machiavellistickou politiku svého

krále. d' Hymbercourt a Hugonet — byli
rádci

Marie Burgundské (dcery Karla Smělého);
vydali Ludvíku XI. r. 1476 město Arras a
byli za

to pak r. 1477 popraveni.

Karel Smělý (1433 —1477) — poslední
vévoda burgundský, vládce Burgundska a
Flander.

Prudký a náruživý válečník, veliký
protivník a soupeř Ludvíka XI. Chtěl si
vytvořit stejně

mocnou říši jako francouzský král.
Postavil se v čelo Ligy obecného blaha a
svedl s

Ludvíkem XI. několik vítězných bitev,
dokonce i krále zajal. Ludvík však skončil
tento spor

vítězně a připojil Burgundsko k franc.
koruně. Kare] Smělý byl zabit u Nancy.

41 Margaritas ante porcos (lat.) — házíte
perly sviním. (Citát z evangelia sv.
Matouše.)

509

Str.

41 Porcos ante Margaritam (lat.) — házíte
svině Markétě. (Slov. hříčka, lat.
margarita —

perla i Markéta.)

44 Breviář — modlitební kniha s modlitbami pro každý den v roce.

45 Věra incessu patuit dea (lat.) — podle chůze se pozná pravá bohyně.

47 Agamemnon — postava z řec. bájesloví. Legendární král v Argu, vůdce řeckých hrdinů,

kteří obléhali Tróju. Aby si usmířil bohy a vyprosil si příznivý vítr, obětoval svou dceru

Ifigenii. Timanthes — starořecký malíř (IV. stol. př. n. l.), autor obrazu "Obětování

Ifigenie", na němž je Agamemnon zobrazen, jak si zahaluje tvář.

48 Homér (IX. st. př. n. l.) — nejslavnější starořecký básník, autor Iliady a Odyssey.

Olymp — hora ve středním Řecku, podle antického bájesloví sídlo

bohů.

Faun — římský bůh plodnosti a úrody, ochránce stád, rolnictví,

lesů a lovu. Faunové — tolik jako řeční satyři.

Pilon, Germain (1535 —1590) — francouzský sochař.

Teniers — jmenovali se tak dva holandští malíři, otec (řil 1582 až

1649) a syn (1619 —1694), kteří si za

náměty svých děl volili scény

ze života prostého lidu.

Rosa, Salvátor (1615 — 1673) — italský malíř. Jeho obrazy jsou plné

divokého vzruchu a vynikají bohatým koloritem.

Bakchická slavnost — slavnost na počest boha Bakcha (Bakchus, bůh

vína a veselí). Časem se zvrhla v necudné noční orgie.

49 Sauveur, Josef (1658 — 1716) — francouzský fyzik a geometr, tvůrce hudební akustiky.

Biot (1774—1862) — francouzský

astronom, matematik, fysik a chemik.

50 Ch&tekt — dvě pevnosti staré Paříže. Velký Ch., zbořený r. 1802, byl na pravém břehu

Seiny, proti Směnárenskému mostu — sídlo trestního soudu a pařížského hejtmanství. Malý

Ch. byl na levém břehu Seiny proti Malému mostu a sloužil jako vězení.

Musy — v řeckém bájesloví bohyně krásných umění (divadla, básnictví, hudby atd.).

51 Kykloповé — bájeslovní obři v řecké mythologii, mající jen jedno oko uprostřed čela.

53 Polyfém — jednooký obr.

5 5 Homér ťebral... — podle pověsti byl
prý Homér potulným pěvcem a ťivil se
zpíváním

svých písní.

56 Ovidius Naso Publius (43 př. n. 1. —
16 po n. 1.) — vynikající římský básník,
autor

"Metamorfos" a jiných lyrických básní.
Zemřel ve vyhnanství v Tomech (dnešní
Konstanta) u Černého moře, vypovězen
císařem Augustem. Hugo píše u Moskvant
a chce tím naznačit, ťe

zemřel daleko od domova.

5 7 Vězení správce pokladu v Svaté kapli -
při některých klášterech byla

ve středověku též vězení. 58 Johanka
Francouzská - mladší sestra Ludvika XI.

Or/rá^ />m^Ě/^ *rĚ- - maličký ostrůvek
při západním cípu

ostrova Starého města (Čité), s nímž
později splynul.

Bronzový kůň na Novém mostě - bronzový
kůň s jezdeckou sochou

Jindřicha IV. na náspu Nového mostu.

60 Ludvík XV. - král francouzský 1715-
1774-

Karel V _ král franc. 1364-1380- Jako

korunní princ prožil vzpouru již proti němu

zosnoval E. Marcel. Viz pozn. ke str. 13.

61 Boccador, Domenico (zemřel r. 1549/ Paříži) - italský architekt, stavitel staré radnice na

náměstí Grève.

Saint-Vallier — spiklenec za vlády Františka I; odsouzen k smrti a na popravišti amnestován.

Trahoir — křižovatka v Paříži, kde se třídil dobytek, když byl hnán na porážku.

Montfaucon — kopec na předměstí Paříže, kde bylo popraviště a kde byli na šibenících

vystavovány pro výstrahu mrtvoly
oběšenct. Velký Chdtelet — pevnost na
pravém břehu

Seiny; byla sídlem královského
hejtmanského úřadu a trestního soudu,
zbourána r. 1802.

Gilotina — přístroj na popravování,
vynalezený francouzským lékařem
Guillotinem za

Francouzské revoluce k urychlení poprav.
Ve Francii se jí používá dodnes.

62 Besos para golpes (špan.) — polibky za
rány. Andalusanky — Andalusie, krajina v
sev.

Španělsku.

63 Nymfy — pŕvodnĕ bohynĕ, jeŕ podle ŕeckĕho bĕjeslovĭ ŕily vlesĭch, ve vodĕch, v řekĕch

a jeskynĭch; pŕnesenĕ se uŕívĕ o mladĕch krĕsnĕch dĭvkĕch.

Bakchantka z hory Menelajskĕ —
bakchantka, ctitelka boha Bakcha.
Bakchantky a satyrovĕ

tvořili bujnou a rozpustilou druŕinu boha
Bakcha. Menelaius — hora v Lakonice v
Řecku.

65 Peruĕnskĕ doly — zlatĕ doly v Peru
jsou ve francouzskĕch pŕĭslovĭch
vrcholem bohatstvĭ.

66 Biterne, Matyĕĕ — malĭř, kterĕ
vyzdobil radnici, jak uvĕdĭ Sauval.

Ve studni pak objevili vzácnou pokladnici
a v ní tváře na korouhvích hrtzu
vzbuzující.

Arabové na koních tam jako sochy stáli,
meče měli napřažené, luky napínali.

67 Un co/re de gran qz Hallaron dentro un
pilař, Dentro del, nuevas banderas Con
figuras de

espantar. Alarabes de cavallo Sin poderse
menear Con espadas, y los cuellos,
Ballestas de

buen ecbar.

Dvě sloky ze španělské romance o
Rodrigovi, králi španělském,

v níž se líčí zázrak, jak se zvědavému králi
po prvé zjevily obrazy Maurt, jeho
příštích

nepřátel a přemožitel.

68 Egypt — tehdy považován za vlast
cikánt.

Veliký coesre — tradiční titul krále
tebrákt a tulákt v pařířském Dvoře divt.

Císařství galilejské — název veselé
společnosti chudých studentt a písarřt.

Bratrstvo bláznt — veselá společnost
písarřt.

Svatá Jenovefa — patronka a ochránitelka
Pařířte. Ve chvílích nebezpečí se nosily její

ostatky v procesí přes celou Paříž. Balafo
— africký hudební nástroj.

69 Rybebka — staré třístrunné housle.

Gamba — strunný nástroj o čtyřech
strunách, dnešní čelo. Kontrabasová viola
— čtyřstrunný

nástroj altového zabarvení, dnešní basa.

70 Hermetika — zahrnuje okultní vědy:
magii, astrologii a alchymii. Název podle
egyptského

boha Herma Trismegista, který je prý
převodcem všech okultních věd.

71 Zenith (arab.) — nadhlavník, nejvyšší
bod na obloze kolmo nad hlavou
pozorovatele.

Nadir (arab.) — podnožník, bod na obloze, ke kterému míří směr tíže v místě pozorovacím.

Klasicismus — umělecký sloh, který se chce přiblížit formě a duchu klasického umění

řeckého a římského. Ve francouzské literatuře je to období XVII. a XVIII. stol. Jeho

vrcholnými představiteli jsou na př. Corneille, Racine, Molière, Boileau, La Fontaine.

Romantismus — umělecky a obecně kulturní sloh, jenž byl reakcí na klasicismus. V literatuře

znamená popření klasických pravidel a

natolení fantazie a citu místo rozumu. Ve Francii jsou

jeho představiteli na př. Lamartine, Vigny, Hugo, Sandová, Musset. — Hugo zde chce říci,

že kdyby žil Gringoire v jeho době, to je v době romantismu, zaujal by patrně jakousi střední

cestu mezi přísným řádem klasickým a uvolněnou imaginací romantiků. 75
Flamel, Mikuláš

(1330 — 1418) — bohatý pařížský měšťan, o němž se tvrdilo, že své bohatství získal pomocí

kamene mudrců. Legenda z něho udělala čaroděje a alchymistu.

77 Do roku 1789 — to jest do roku, kdy
vypukla Francouzská revoluce. Tota via,
cheminum

et viaria (rnakaronská latina) — kařdou
ulici, cestu i všechny prřchody.

78 Palác Tournelks — bývalá královská
residence, dnes zbořená, jeř zaujímala část

Královského náměstí, dnešního
Vogeského náměstí v Paříři.

Salvě, salvě, maris stella! (lat.) —
Zdrávas, zdrávas, hvězdo mořská I
Začátek mariánské

hymny.

Str.

78 La buonr.a mancia, signor! La buona
manda! (ital.) — Almuṭničku, pane!
Almuṭničku!

79 Vulkán - bth ohně v římském bájesloví,
ošklivý a kulhavý. Zařídil si pod Etnou
hutě,

kde koval blesky pro Jupitera.

Señor caballero, para comprar un peda^o
de pan! (špan.) — Milostivý

pane, podarujte mi kousek chleba!

Facitote caritatem (lat.) — Dejte almuṭnu!

Vendidi hebdomade naper transit a meam
ultimam chemisam (lat.) —

Předešlý týden jsem prodal svou poslední košili.

Cicero, Marcus Tullius (106—43) ~
význačný římský spisovatel,
politik a řečník.

Babylonská věž — ohromná věž, kterou
podle biblického vyprávění

chtěli vztyčit synové Noemovi, aby se
dostali do nebe. Bůh však

tomu zabránil tím, že na věži došlo k
zmatení jazyků. Proto dnes

Babylonská věž v přeneseném smyslu
znamená zmatek, zmatenici,
změtení.

80 Onde vas, hombre? (špaň.) — Kam jdeš, člověče?

82 Styx — řeka v podsvětí, z řec. bájesloví.

83 Michel Angelo Buonarroti (1475 — 1564) — nejslavnější italský renesanční sochař,

malíř, architekt a stavitel. Z jeho děl je nejznámější kupole chrámu sv. Petra v Římě, Mojžíš a

fresky v Sixtinské kapli. Callot, Jacques (1592 — 1635) — francouzský rytec a malíř, autor

realistických obrázků ze života tebráků a chudáků.

Svatá Regina — patronka poutníků. Sauval
— viz pozn. ke str. 10.

Benserade (1613 — 1691) — francouzský
básník, dodavatel kratochvilných her a
baletů pro

královský dvůr Ludvíka XIV.

84 Stradivari (1644—1737) — slavný
italský houslař.

Hombre, quita tu sombrero? (špaň.) —
Člověče, smekni klobouk! 86 E^{op} (VIL
—VI. stol. př.

n. 1.) — slavný starověký bajkář. Mercur
— římský bůh obchodu a zlodějů (jako
řecký

Hermes).

88 Et omnia in philosophia, omneš in philosopho continentur (lat.) — vše je obsaženo ve

filosofii a všichni ve filosofovi.

89 Martial (43 — 104) — římský básník. Jeho slavné "Epigramy" jsou často složeny jen z

jediného dvojverší zvaného elegické distichon. Metrům těchto dvou veršů je rozdílné, takže

báseň na pohled "kulhá".

97 Pařížský sold — stará mince, jež platila 15 denárů. Sold je dnešní sou (5 centů, dvacetina franku).

Despréaux — Nicolas Boileau-Despréaux
(1636-1711), franc. básník a kritik, který
ve svém

"Umění básnickém" vyložil přísná
pravidla a zákony klasicismu v literatuře.

99 Raffael (1483 —1520) — slavný
italský malíř, sochař a architekt. Jeho
madony vynikají

líbezností a nenapodobitelnou harmonií.

513

Str.

ioo Quando las pintadas aves Když
zmlknou pestří ptáci

Mudas estan, y la tierra... a utichne

země...

Verše z romance o Rodrigovi, viz pozn. ke str. 67. Adre[^]arach — zkomolenina slova

azédarac. Rostlina, z jejích^ř plod^ř, tvrdých oříšk^ř, dělaly se r^řťence a náhrdelníky.

"Snad je to proto" — slovo Esmeralda znamená ve španělštině smaragd (srovnej fr. émeraude —

smaragd).

102 Ciceronovy "Povinnosti" — známé Ciceronovo dílo "De Officiis", naučné dílo o povinnostech občana.

Scholastika — filosofický směr založený nikoli na zkoumání skutečnosti, nýbr^ř na církevně dogmatickém myšlení,

pěstovaný zejména na středověkých školách. Poetika —

nauka o umění básnickém. Hermetika — viz pozn. ke str. 70.

Tarasnice — starobylé tětché dělo k rozrážení slabších zdí. Phoebus — řecké jméno boha

slunce Apollona.

103 Mikromegas — hrdina jedné filosofické povídky Voltairovy.

104 Chrám Matky Boží — k správnému pochopení této kapitoly je třeba připomenout, že v

roce 1830, kdy Hugo psal svůj román, neprovedl ještě stavitel Viollet-Le-Duc

dalekosáhlou

restauraci.

Karel Veliký — je zde uváděn jako zakladatel Chrámu Matky Boží. Hugo se však mylí,

protože stavba byla začata ať r. 1163, za vlády Ludvíka VII.

Filip August — král francouzský 1180 — 1223. Obratný politik a energický panovník,

vítězstvím nad angl. králem Richardem Lvím Srdcem a jeho nástupcem Janem Bezzemkem

připojil k Francii Normandii, Anjou, Touraine a Poitou. Provedl

administrativní reorganizaci

země, založil hejtmanství. Staral se o
zvelebení země, založil universitu,
obehnal Paříž

mohutnými hradbami a pečoval o stavbu
chrámt. Stavbu Chrámu Matky Boží však
nedokončil, jak tvrdí Hugo.

í Tempus edax, homo edacior (lat.) — Čas
hlodá, člověk nahlodává ještě víc. Jde
zřejmě o

parafrázi citátu z Ovidiových "Proměn",
kde zní "tempus edax rerum".

Trojlistkový oblouk — lomený oblouk
vyplněný kamenným prolamovaným
trojlistem.

Trojlist je charakteristický ornamentální motiv gotiky XII. a XIII. století. •

105 I Hady — V. Hugo má na mysli hrdinské eposy po vzoru mohutného starořeckého eposu

Homérova.

Romancera — sbírky španělských národních legend a hrdinských písní.

Quae mole sua terrorem incutit spectantibus (lat.) — jeť svou tíhou nahání divákům hrůzu.

(Citát z Du Breula.) Cbildebert — syn Chlodviktva, král pařížský (511—558).

Str.

105 Biscornette — viz pozn. ke str. 13

Ve stylu Ludvika XV. — t. j. ve stylu rokokovém, který se vyznačoval přemrštěnou

ozdobností a titěrností. (Ludvík XV. — král franc. 1715 — 1774.)

.

Val-de-Grâce a Dóm invalidů — tyto dvě stavby jsou zde citovány jako charakteristické

příklady klasické architektury. Ludvík XIV. — franc. král 1643 — 1715.

Přání Ludvíka XIII. - Ludvík XIII. (fr.

král 1610-1643) zasvětil království Panně Marii, ale

jeho předčasná smrt mu nedovolila postavit důstojný pomník k její oslavě.

Budovy ^ločinné — právnícký termín pro budovy, kde byl spáchán nějaký zločin nebo které

patřily zločinci.

Za ^radu nejvyššího maršálka — míněn maršálek Bourbonský (1490 až 1527), který v r. 1523

zradil krále Františka I. a zdvihl zbraně proti Francii.

Co se stalo s tou rozkošnou věcičkou... — k Hugově stítnosti, že tato větička byla r.

stržena, je třeba dodat, že r. 1859 byla opět vystavěna.

107 Kateřina Medicejská (1519 —1589)
— žena krále Jindřicha II. Jejím jménem
chce

označit Hugo renesanční umění, jež se ve
Francii vítězně šířilo právě v XV. a XVI.
století a

jehož kolébkou byla Itálie. Hugo ve
smyslu svých romantických názorů a zálib
dává přednost

francouzskému národnímu umění a jeho
nejstarším tradicím, kdežto umění
renesanční

pokládá jednak za umění cizí, jednak za umění aristokratické, jak o tom svědčí i to, že

aristokratické umění XVIII. století považuje za pokračovatele právě tohoto renesančního

umění.

Pani Dubarry — poslední favoritka Ludvíka XV. V její době, t. j. na konci XVIII. stol.,

architektura podle Huga degeneruje ve vyumělkovaných ozdobných tvarech. Luther

symbolisuje zde reformaci v 15. stol. Mirabeau, Honoré Gabriel (1749 — 1791)

vynikající řečník a významný politik na počátku revoluce, člen Ústavodárného shromáždění.

Symbolisuje zde Francouzskou revoluci z r. 1789. Vitruvius — římský architekt v I. stol. př.

n. 1., autor, pojednání o architektuře.

Vignola (1507 — 1573) — italský architekt, který je považován za prvního theoretika a tvůrce

pravidel renesančního umění. V mnohém použil právě Vitruvia.

Vandalové — starogermánský národ, který se dělil na několik větví (jedna z nich byli

Gotové); v první pol. 5. st. n. 1. podnikali pustošivé nájezdy do Gallie, Itálie a Španělska. —

Hugo zde jistě nechce tvrdit, že gotické umění pochází od Gott. (Ostatně sám v pozn. na str.

10 říká, že slovo gotický je zcela nevhodné pro

515

označování umění založeného na lomeném oblouku, ale že se zcela vřilo.) Spíše lze soudit, že

záliba v antithesách (Vandalové — akademie) zvítězila u něho nad snahou po historické

pravdě.

108 Parthenon — slavný řecký chrám v Athénách, vystavěný v klasickém slohu řeckém.

Cenalis, Robert — franc. biskup v XVI. stol. Herostrates — Efezan, který v touze, aby své

jméno proslavil, zapálil r. 356 př. n. 1. Dianin chrám v Efezu, jeden ze sedmi divů světa.

Hieroglyfy — symbolické znaky vyjadřující myšlenky pomocí obrázků (na př. staroegyptské

písmo). Hugo užívá velmi často tohoto slova, snad pod vlivem současných objevů egyptských

hieroglyft.

Theokratická disciplína — kázeň v takové soustavě, v níž politická moc je v rukou kněží jako

zástupců boha.

Východní říše římská — nazývaná též císařství řecké, vznikla r. 395 rozdělením říše římské na

západní a východní. Hlavní město Byzance, odtud architektura byzantská.

Vilém Dobyvatel (1027 — 1087) — náčelník kočovných Normanů, dobyvatel Anglie. Hugo

ho zde cituje jen jako přibližné označení doby, kdy končí románské období v

architektuře

(konec XI. stol.).

109 Doba karolinská — doba Karla Velikého (742 — 814).

Kostel sv. Jakuba Ujatek — na pravém břehu Seiny, nad Směnárenským mostem.
Dnes z

něho zbývá jen čtverhranná věž. Řehoř VII. — papež 1073 — 85, proslul přísností a energií,

zavedl celibát. Flamel, Mikuláš — viz pozn. ke str. 75.

110 Papežské schisma — papežský rozkol v 1. 1378 — 1414, kdy vládli dva papežové (jeden

v Římě, druhý v Avignonu).

Kostel sv. Heřmana Na palouku —
nádherný kostel s opevněným opatstvím
na levém břehu

Seiny, v Universitní čtvrti. Zbytky
kyklopských staveb — zříceniny
mohutných staveb z doby

Pe-lasgt, prehistorického národa, který
obýval východní země kolem
Středozevního moře,

zvláště Řecko.

Pendent opera interrupta (lat.) —
přerušená díla jsou nerozhodná (Vergilius,
Aeneida).

Etampes — město v departementu Seine-

et-Oise, blízko Paříže; je tu kostel z XII. století a

stará věž, o níž se zmiňuje Hugo. *Facies non omnibus una*, Nemají sice všechny

jednu tvář,

Non diversa tamen, qualem. (lat.) ale také ne rozdílnou. 112 Římská basilika — základní

přídorysný tvar řím. budov, později křesť. kostel: obdélníková prostora rozdělená po délce

sloupovým ve tři lodi, z nichž prostřední je vyšší a je zakončena polokruhovitou apsidou.

Str.

112 Sut generis (lat.) — jediný svého druhu.

113 Vittoria — město v baskické provincii Alava. Karel V. — francouzský král 1364—

1380.

115 Julián Apostata - císař římský 361-363. Jeho říše zabírala též celou Gallii, dnešní Francii.

V Paříži si dal postavit lázně, jejichž zbytky se zachovaly dodnes. (Vedle musea Čluny, v

Universitní čtvrti.)

Montjaucon — viz pozn. ke str. 61.

116 Civibus fidelitas in reges, quae tamen aliquoties seditionibus interrupta, multa peperit

privilegia (lat.) — Věrnost králům, i když často vzpourami přerušená, získala občanům

mnoho výsad.

118 Sauval — viz poz. ke str. 10

Heraldikové — vykladači erbů ; heraldika
— věda o erbech. Normanské obležení —
Normani,

germánský kočovný kmen ze Skandinávie,
podnikali četné nájezdy do Anglie a sev.
Francie.

R. 886 oblehli Paříž. Statečně se bránila,
ale nakonec jim musel král franc.
ponechat část sev.

Francie — Normandii. Favyn a Pasquier
— učenci z konce XVI. století.

119 Jednadvacet kostelů na Starém městě
— dnes z nich nezůstává ani jediný.

Carcer Glaucini — řalář Glaucintv.

Juvenal des Úrsins — purkmistr pařířský
r. 1388.

Liga — zde koalice řlechty proti
Ludvíkovi XI.

Věř Nesleská — byla součástí první
obvodové hradební zdi Paříře

a stála na levém břehu Seiny, v místě, kde
dnes stojí Francouzský

institut.

120 Dru^a — skupina, shluk krystalř.

121 Palác Čluny, který se %achoval
umělctm pro útěchu — dnešní museum
Čluny, kde jsou

uloženy ohromné sbírky dobových
kostýmů a bytových zařízení a doplňků z
XV. — XVIII.

století.

122 Některá z těchto předměstí —
všechna jmenovaná předměstí se
postupem století stala

přímou součástí města Paříže.

Mlýn Gobelínů — rodina Gobelínů zde
později založila slavnou manufakturu na
čalouny, kde

pracovali vlámské řemeslníci. Gobelíny se
tu vyrábějí dodnes.

Zříceniny Vauvertu — zříceniny zámku
nedaleko Gentilly, na jihu Paříže. Říkalo

se, že tam

straší čert.

123 Má své jméno od močálu — dnešní čtvrt Marais (mezi ulicí St. Antoine a ulicí Temple).

Camulogenus — vtdce Gallt v bojích proti Caesarovi.

124 Palisáda — hradební ktl.

125 Chambord — jeden ze zámkt na řece Loire, postavený Františkem I. Albambra — palác

maurských krált v Granadě ve Španělsku.

517

Str.

126 Baštla — pařířská pevnost zbudovaná Karlem V. Pŕvodně byla pevností vojenskou, ale

brzy se stala státním vězením, kde zahynulo nespočetně politických vězňŕ. Proto jí lid 14.

července 1789 dobyl a zbořil ji jako symbol absolutní monarchie.

Daidalos — známá postava z řecké mythologie. Daidalos je považován za pŕvodce umění

stavitelského, řezbářského a truhlářského. Královské náměstí — dnešní Vogeské náměstí.

127 Sfinga — v řeckém bájesloví

okřídlená nestvůra s lvím tělem a s
čenskou hlavou, která

dávala lidem nerozřešitelné hádanky. V
Egyptě se zachovala ohromná kamenná
sfinga poblíž

pyramidy Cheopsovy z r. 2850 př. n. l.

128 Starý Louvre Filipa Augusta — stará
královská residence v Paříži. Stavba
Louvrů byla

započata za Filipa Augusta r. 1204; ve
stavbě pak pokračovali Karel V., František
I., Jindřich

II., Ludvík XIII. a konečně Ludvík XIV.,
který dal zbudovat velkolepou kolonádu.

Insula — znamená v latině ostrov, ale tět

komplex budov. Meandr — pŕvodnĕ v
řeĉtinĕ

zákrut řeky, pak ozdobná čára.

130 Vesnice Issy, Vanves, Vaugirard,
Montrouge, Gentilly, Conflans — jsou
nyní jednak

součástí Paříže (čtvrť Vaugirard), ostatní
tvorí pŕedmĕstské obce.

Vincennes — pŕvodnĕ zámek zbudovaný
Filipem Augustem; později na témž místě
postavil

Filip VI. opevnĕný hrad, který dlouho
sloužil jako královská residence. Rozlehlý
les

Vincenneský je nyní pŕipojen k Paříži.

Bicetre — vesnice na jih od Paříže na říčce Bièvre, s mohutnou stavbou 215 stol. Dnes je tam

útulek pro staré lidi.

Voltaire (1694—1778) — francouzský osvícenský historik, filosof a dramatik. "Candide" je jedna z jeho nejznámějších filosofických povídek.

Luxembourg — pařížský palác zbudovaný na poč. 17. stol. architektem Brossem, je vyzdoben obrazy Rubensovými a Poussino-vými. Dnes v něm zasedá rada republiky.

Mignard(1606 —1668) — franc. malíř, autor podobizny Moliérovy.

131 Tuilerie — býv. královský palác v Paříži, dnes zbořený.

Kule z 10. srpna na Tuileriích — narážka na dělitou událost z Franc, revoluce. 10. srpna

1792 vypuklo v Paříži povstání, lid dobyl Tuilerií, žádal sesazení krále a svolání nového

Národního shromáždění na základě všeobecného hlasovacího práva. 10. srpen znamená tedy

konec království.

Kule z 9. července — narážka na události z červencové revoluce r. 1830, kdy se pařížský lid

vzbouřil proti Karlu X. a po dvoudenních krvavých bojích na pařížských ulicích ho vyhnal.

Nastoupil

518

Ludvík Filip. Absolutní monarchii vystřídala vláda finanční buržoasie.

132 Kolosseum — velkolepý římský anfitheatr zbudovaný r. 80 za císaře Tita. Toto divadlo

se stupňovitě uspořádanými lavicemi mohlo pojmut 80.000 diváků.

Ústava z r. III — ústava, kterou vypracoval Konvent v srpnu 1795 po "thermidoru", t. j. po pádu Robespierrovy

vlády teroru. Tato ústava zrušila všeobecné hlasovací právo a zavedla

dvě komory, do nichž se volili jen zástupci majetných vrstev. (Rok III — podle revolučního

kalendáře, zavedeného 1793.)

Minos — král krétský, moudrý zákonodárce; po smrti jeden ze soudců v podsvětí.

Sloh messidorský — sloh doby revoluční (1789-1794), strohý, přísný ať suchopárný.

Messidor byl podle nového republikánského kalendáře desátý měsíc v roce (od 20. června do

19. července). Bronzový sloup ulitý z děl

na náměstí Vendôme byl ulit z 1200 děl,
jeť

Napoleonova vítězná armáda ukořistila
nepřátelům. Je vysoký 44 m.

Soufflot, J. G. (1709 —1780) — franc.
architekt, který stavěl chrám sv. Jenovefy
(dnešní

Pantheon).

136 Neděle Quasimodo — první neděle po
velikonocích.

Ailly, Pierre d' (1350—1420) —
francouzský kardinál a theolog. Předsedal
koncilům v Pise a

Kostnici, kde naléhal na odsouzení Jana
Husa a Jeronýma Pražského.

138 Řeka Flegeton — podle řeckého bájesloví podsvětní řeka, v níž teče místo vody oheň.

Haudrietky — bratrstvo milosrdných sester, jež pracovaly v pařížských nemocnicích v XIII.

století. Jejich jméno se váže na jméno kaple Štěpána Haudryho.

140 Léo — cizí věc (nejčastěji pozemky), k níž držitel náleželo právo dědičného užívání na

základě t. zv. lenního práva, jež bylo příznačné pro středověký feudální řád. Šlechta a vysoké

duchovenstvo dostávaly od panovníka za určité služby pŕdu jako léo. Vrchnosti pak

dávaly

předu do užívaní poddaným rolníkům, kteří
za to museli odvádět naturální, později
peněžitě

dávky a konat různé práce (robota). V
románě jde o církevní léno, domy
přířského

arcibiskupa.

Obroři — odchod plynoucí ze zastávání
úřadu, zvláště církevního. Dare alapas et
capillos

laniare (lat.) — rozdávat políčky a vjíždět
si do vlast. (Citát z Du Breula.)

Azurini coloris et bruni (lat.) — barvy
modré a hnědé Trqyes, Jean de — franc.

kronikář z

XV. století.

143 Altare pigrorum (lat.) — oltář
lenochť. Quasimodo (lat.) — jaksi, sotva,
přibližně.

519

Str.

144 Immanis pecoris custos, immanior
ipse (lat.) — Strážce strašlivého zvířete,
sám ještě

strašlivější. Parafráze Vergiliova verše o
pastýři Dafnisovi: "Pastýř krásného stáda,
sám ještě krásnější."

147 Benátské řaláře — kobky pobité

olověnými pláty, jeť se sluncem
rozpalovaly.

Malus puer robustus (lat.) — silný hoch
(bývá) zlý. Hobbes, Tomáš (1588 —1679)

anglický filosof, racionalista, zastánce
osvíceného absolutismu.

149 Kruřba — výplň gotických oken,
portálů a pod., ozdobená prolamovanými
trojlísty

nebo jinými motivy.

150 Kentauři — v řec. bájesloví démoni,
napřl lidé, napřl koně. Astolf —
bájeslovný kníže

anglický, jeden z rekt slavné Ariostovy

básně "Zuřivý Roland". Zde narážka na jeho

legendární roh, jehož zvuk prý člověka omračoval.

152 Akolita — duchovní nižšího svěcení, služebník biskupství.

153 Diákon Pavel — apoštol Pavel, jeden z prvních organizátorů církve a tvůrce křesťanské

věrouky. Napsal četné epištoly, jež jsou zahrnuty v Novém zákoně. Umučen r. 67 v Římě.

Quasi classico excitati (lat.) — jakoby klasickým způsobem rozdráždění.

154 Rixa ; prima causa vinum optimum

potatum (lat.) — rvačka; první příčina
popíjení

výborného vína.

Ubi defuit orbis (lat.) — kde končí svět.

Dekretalisté — vykladači dekretálií, t. j.
papežských listů, jež obsahovaly církevní
předpisy.

Averroes (1126— 1198) — arabský lékař,
filosof a hermetik, který se narodil v
Kordobě ve

Španělsku. Je znám především jako
komentátor Aristotela.

155 Sedmiramenný svícen — používal se
při řádovských bohoslužbách. Šalamoun —
v

letech 1018 — 975 král israelský,
přísllovečný bohatstvím a moudrostí.

Pythagoras (t kolem r. 500 př. n. l.) —
starořecký filosof idealistického směru,
astronom a

matematik. Považoval číslo za základ
všech věcí.

Zarathustra — zakladatel staroperského
náboženství. Kámen mudrců — kámen,
který podle

názoru alchymistů mohl změnit obyčejné
kovy ve zlato a lidské tělo udržovat
mladým,

zdravým a nesmrtelným.

Pošetilé panny, moudré panny —

očekávaly podle biblického podobenství
ženichův příchod

na svatbu; pošetilé panny zapomněly
pečovat o olej do svých svítilen, a když
jim svítilny

vyhasly, proměškaly ženichův příchod a na
svatební veselí už nebyly vpuštěny.

156 Palimpsest — rukopisná pergamenu,
její původní text byl stářím setřen a na
němž bylo

znovu psáno. Chemickými prostředky se

520

podařilo učinit původní písmo mnohých
palimpsestů opět čitelným a byly tak
objeveny

vzácné zlomky staré literatury. Biskup
Hugo x Besanfonu — cituje ho Du Breul.
Hugo ho

uvádí asi proto, že sám se narodil v
Besanconu.

157 Kabala — tímto slovem se označuje
ve středověku tajná, mystická nauka
židovského

přívodu o lidské duši, stvoření světa a
člověka působením deseti božských sil
(zefirod).

Okultní vědy — alchymie (hledání
kamene mudrců, který by proměnil
obyčejné kovy ve

zlato), astrologie (předvídání osudu a
budoucích událostí z postavení hvězd na

nebi), magie

(vyvolávání nadpřirozených účinků
tajnými prostředky), nekromancie
(vyvolávání duchů,

kteří by prozradili budoucnost). Ad
omnem tonitru (lat.) — plným hlasem.
Kapitula —

kněžský sbor při větším chrámu.

158 Aliquae magnatae mulieres, quae sine
scandalo evitari non possunt (lat.) —
některé

urozené ženy, jimž nelze odepřít vstup bez
pohoršení.

159 Régnier, Mathurin (1573 — 1613) —
franc. básník, zakladatel klasické satiry.

Eia, eia, Claudiuscum claudio! (lat.) —
slov. hříčka: Aj, aj, Klaudius, s kulhá 'val

160 Abbasb iti Martini (lat.) — Opat od
blahoslaveného Martina. Byl jím pod :
zvyku

francouzský král.

De prae stinatione et libero arbitrio (lat.)
— o předurčení a svobodě vtle.

161 A VAL .1I-C0TIER — slov. hříčka: A
Pabricotier — pod meruňkovým stromem,
tét á

l'abri de Cotier — v útulku Coictierově.

163 Aeskulap — bth medicíny u starých
Řekt a Římant. Iamblichos — řecký
novoplatonik

syrského ptvodu. (Til ve IV. stol. př. n. 1.)

164 Hippokrates (asi 460 — 377) —
nejslavnější lékař řeckého starověku,
autor lékařských

spisů, učitel mnoha starověkých lékařů.
Emprostathos — křečovitě zkřivení
páteře dopředu.

Opistathos — křečovitě zkřivení páteře
dozadu.

165 Credo in Deum (lat.) — věřím v
Boha. Dominum nostrum (lat.) — Pána
našeho.

Epidaurus — město ve starém Řecku s
chrámem boha lékařství Aeskulapa a
posvátným

pramenem, kam chodili nemocní. Chaldej — dnešní jiřní Irák, krajina při Perském zálivu,

obývaná v II. a I. tisíciletí př. n. l.
kmenem Chaldejců. Kasta kněží tohoto národa pěstovala

astrologii, magii a filosofii. Jejich názory měly vliv na řeckou filosofii.

166 Bustrofedon — způsob psaní u starých Feničanů a Řeků. První řádka a všechny liché se

psaly zprava doleva, sudé naproti tomu zleva doprava.

521

Str.

Zirufy a %efirody — čísla od 1 do 10 a kombinace těchto čísel; označují v kabalistické nauce

rtzné síly, jeť měly vliv na stvoření světa a člověka.

Šalamoutitv klíč — název staré čarodějnické knihy. Plná -řivotni čára — cktz na dlani, podle

nít se usuzovalo na délku řivota.

Uránie — bohyně hvězdářství.

Hermes — autor má na mysli Herma Trismegista. Tak označovali staří Řekové egyptského

boha Tota, který prý po prvé sepsal tajné vědy (alchymii, astrologii, magii) ve

zvláštních

knihách, nazvaných po něm hermetické.

167 Samuel — vynikající starozákonní prorok.

Herodot — nejstarší řecký dějepisec, narozený kolem r. 484 př. n. 1. Sikra — posvátná

formule.

Chrám Šalamountv — Jehovtv chrám v Jerusalemě. Dal jej postavit Šalamoun v X. st. př. n.

1. Při dobývání Jerusalema v r. 586 př. n. 1. jej zničili Chaldejci. Později byl znovu vybudován podle původních plánů. Když se

Římané v r. 70 zmocnili Jerusalema,
zbořili tento

chrám, že "neztstal kámen na kameni".

168 Erras, arnice Claudi (lat.) — Bloudíš,
příteli Klaudie.

Orfeus — podle řecké mythologie
vynálezce hudby a představitel kultu boha
Bakcha. Orfeovi

je přičítána t. zv. orfická poesie (pod-
vržená literatura filosoficko-mystická),
jejíž ctitelé se

sduřovali v tajná bratrstva a připravovali
se na posmrtný život asketickou
životosprávou

podle vzoru Orfeova, který pohrdal jinými

ženami (když ztratil svou a nemohl si ji
odvést z

podsvětí), nevšímal si jich a byl za to-
Bakchantkami roztrhán. Klaudius Frollo
se zřejmě také

řídí orfickými předpisy, jak o tom svědčí
jeho pohrdání ženami a nevšímavost k
nim. Peristera

(řec.) — holub.

169 Glossa in epistolas D. Pauli.

Norimbergae, Antonius Koburger (lat.) —
Poznámka k

epištolám sv. Pavla. V Norimberce,
Antonín Koburger.

Petrus Lombardus — pařížský biskup

italského pťvodu (t 1164), význačný
scholastický

theoretik, kterému byl udělen čestný titul
"magister sententiarum" — mistr
sentencí.

Abbas beati Martini, scilicet rex Franciae,
est canonicus de consuetudine et habet
parvam

praebendam quam habet sanctus
Venantius et dehet sedere in sede
thesaurarii. (lat.) — Opat

od blahoslaveného Martina, totiž král
francouzský, je podle panujícího zvyku
kanovníkem a

má malou prebendu, jakou má svatý
Venantius, i má bydlet v příbytku správce

pokladu.

171 Keltský dolmen a kromlech —
dolmen je těžký kámen položený na dvou
jiných,

kromlech je skupina vztyčených kamenů
do kruhu.

522

Nacházejí se v zemích, kde sídlili kdysi
Keltové (západní a střední Evropa). Také
v Čechách v

okolí Strakonice se našly dolmeny. Někteří
archeologové je považují za obětní oltáře,
jiní je

mají za

náhrobky.

171 Etruský tumulus — kupa hlíny nebo kamenu ve formě kužele nad hroby.

Nacházejí se ve

střední Itálii, kde žili kdysi Etruskové, ale i v jiných zemích kolem Středozevního moře.

(Pyramidy jsou ostatně jen obrovské tumuly.)

Hebrejský galgal — kupa kamenů na starých židovských pohřebištích.

Karnak — obec ve Francii v Bretani.

Daidalus — viz pozn. ke str. 126. Orfeus — viz pozn. ke

str. 168.

172. Púgoda eklingská — chrám v Indii v Eloře celý vytesaný ve skalách. Pochází z XX.

století př. n. 1.

Ramseion — chrám v Thébách, postavený v XIII. st. př. n. 1. faraónem Ramsesem II.

Chrám Šalamountv — viz poznámku ke str. 167. Tabernakul — svatostánek.

Archa (úmluvy) — pozlacená truhla, v níž byla Mojžíšova příkázání, nádoba s manou

sebranou na poušti a Aronova htl. Archa shořela, když byl zničen jerusalemský chrám.

173 Kapitol — jeden z pahorků, na němž se rozkládal starý Řím. Stával tu kdysi

pohanský

chrám a hrad.

Quia nominor leo (lat.) — protože se
nazývám lev. (Citát z římského bajkáře
Phaedra.)

174 Noemovo dobrodřívství — Noe se stal
po potopě světa podle biblické legendy
otecem

nového lidstva. Považuje se za prvního
pěstitele vína. Noemovým dobrodřívstvím
se myslí

příhoda, kdy syn Noe-mův Chám spatřil
svého otce opilého bez oděvu a zmínil se
o tom

posměšně svým dvěma bratry Sémovi a

Jafetovi. Ti však ctili svého otce a přikryli ho šatem.

175 Testudo (lat.) — țelví štít.

Iliada — hrdinský epos řeckého básníka Homéra (IX. st. př. n. l.) o trojské válce.

Aischylos (525—456 př. n. l.) — zakladatel řecké tragedie. Knihy Mojťíšovy — Mojťíš,

legendární țidovská postava, podle Starého zákona odvedl Ťidy z egyptského otroctví do

Palestiny. Býval považován za autora prvních pěti knih Starého zákona.

176 Feničané — semitský kmen obývající ve starověku úzký pruh země v Přední Asii při

Středozemním moři (dnešní Sýrie s městy Tripolisem a Bejrutem). Feničané se zabývali

obchodem a plavbou. Na pobřeží Středozemního moře založili četné osady a města, z nichž

největší moci nabylo Kartago (v dnešním Tunisu). Kartago sou-

523

peřilo a válčilo dlouhou dobu s Římem. Fénicie se stala později římskou kolonií.

176 Etruskové — obývali ve starověku

Etrurii (dnešní střední Itálie). V r. 490 př.
n. 1. byla

Etrurie podmaněna Římany. Etruskové
měli na svou dobu vyspělou architekturu.
Římané

přijali od Etrusků značnou část
náboženských a společenských zřízení.

Památky kyklopské — nejstarší
stavitelské památky na řeckých

ostrovech v Egejském moři, zbytky zdí z
obrovských balvanů

kolem měst a hradů

Theokracie — společenská nebo vládní
soustava, v níž politická moc

je vykonávána kněžími jako zástupci boha.

Dogma — věroučná poučka, kterou předkládá církev k věření;

ve vědě poučka pokládaná za jistou.

Brahmin — kněz indického boha Brahmy.

Mág — kněz náboženství Zarathustrova u starých Peršanů.

177 Feidias — řecký sochař v 5. stol. př. n. 1. Vytvořil kromě jiného plastickou chrámovou

výzdobu Parthenonu,

Kolosseum — aréna, amfiteátr v Římě, dokončený v f. 80, kde se konaly zápasy gladiátorů.

„Barbaři přešli přes Kolosseum", znamená obrazně zánik římské říše.

179 Latinské arkády — římské arkády, řada oblouků nad sloupy. Korintské kolonády —

řada korintských sloupů před budovou nebo kolem ní. Korintský sloh vznikl ve starém

Řecku. Vyznačuje se štíhlými sloupy s bohatě zdobenými hlavicemi.

Alexander Veliký (356 — 233 př. n. l.) — král Makedonský, největší válečník a dobyvatel

starověku. Podrobil si celou Malou Asii, Sýrii, Egypt, Persii a dostal se do Indie; jeho říše

však nepřekročila jeho smrt, protože nebyly upraveny nástupnické otázky. Goujon, Jean (1515

—1564) — francouzský architekt a sochař. Palestrina (1524—1594) — italský hudební

skladatel. Reformace — náboženské hnutí proti zlořádům katolické církve v XV. a XVI.

století; jeho představitelem v Německu je Martin Luther (1483 — 1546). Luther a jeho

přívrtenci založili v Německu protestantskou církev, která se úplně odtrhla od církve

katolické.

180 Pantheon — pŕvodnĕ pohanský chrám
v Římĕ, dokonĕný v r. 28, pozdĕji (od r.
609)

křesťanský chrám S. Maria Rotonda.
Partbenon — slavný chrám v Řecku v
Athénách,

postavený v 5. st. př. n. 1. Hugovi
připomínají sloupy pŕčelí chrámu sv.
Petra v Římĕ

Parthenon, zatím co kupole mu připomíná
Pantheon. Chce tím dokázat, ŕe renesanĕní
stavitelství je pouhou kombinací řecké a
římské architektury.

František II. — král francouzský v letech
1539 —1560. Jindřich IV. — král
francouzský v

letech 1589 —1610. Ludvík XIII. — král francouzský v letech 1610—1643.

524

Str.

180 Ma[^]arin, Giulio (1602 — 1661) — kardinál, ministr za Ludvíka XIII. a Ludvíka XIV.

Ludvík XIV. — král francouzský v letech 1643 —1715.

181 Ludvík XV. — král francouzský v letech 1715 —1774.

Slavné a velké literární století — století XVII., klasické období francouzské literatury

(Molière — komedie, Corneille a Racine — tragedie, La Fontaine — bajky).

Voltaire (1694—1778) — vystupoval ostře proti církvi a stavěl proti církevním pravdám

pravdy lidského rozumu. Je prvním důsledným racionalistou. Viz také pozn. ke str. 130. Erat

enim ui si mundus, ipse excutiendo semet, refecta vetustate, candidam ecclesiarum veslem

indueret (lat.) — Stalo se totiž, že svět, sám sebe zničiv a odhodiv minulost, oblekl bělostný

kněžský šat. Glaber, Radulphus — burgundský kronikář, zemřel kolem r.

1050. Hrdinské

epiky — nejstarší literární památky,
epické básně o hrdinských bojích (řecká
Ilias,

španělské Romanceros, indický epos
Mahábháratam, německé Nibelungy).

Dante (1265 — 1321) — velký italský
básník, autor Božské komedie. Vyasa —
legendární

indická postava, jím se připisuje autorství
hrdinského zpěvu Mahábháratam.

Cheops — faraón za čtvrté dynastie
(kolem r. 2800 př. n. l.), který dal postavit
největší

pyramidu, nazvanou po něm Cheopsova

pyramida.

Strasburk — autor má na mysli gotickou katedrálu s nádhernou věží.

183 Vědy — posvátné knihy Indů (modlitby, hymny, náboženské úvahy).

Restif de la Bretonne (1734—1806) — francouzský spisovatel kluzkých příběhů, jež jsou na

okraji skutečné literatury, t. zv. lidových románů.

184 Encyklopedie — první francouzský naučný slovník, vycházející v letech 1751—1772

za redakce francouzských filosofů Diderota a d'Alemberta. Pro svět

pokrokový ráz a ostrou

kritiku feudálního řádu bylo vydání
Encyklopedie několikrát zakázáno a
zastaveno. Moniteur

— noviny, deník založený v revolučním
roce 1789, později oficiální orgán
francouzské

vlády.

185 Dignitas, quae cum non exigua
potestate politiam concernente, atque
praerogativis

multis et juribus conjuncta est. (lat.) —
Hodnost, která je spojena s nikoli
nepatrnou mocí

bezpečnosti se týkající, jakož i s mnohými

výsadami a právy. (Citát ze Sauvala.)

186 Liga obecného blaha — koalice feudálních pánů proti francouzskému králi Ludvikovi XI.

V r. 1465 se střetla liga s králem v bitvě u Montl-béry,[^] jeť skončila nerozhodně. Král byl

přinucen povolit feudálním pánům četné výsady, o které je zase později připravil.

525

Str.

186 Auditores Castelleti (lat.) — vězeňští soudci. In prima instantia (lat.) — v první instanci.

189 Lex duri carminis (lat.) — přísný text zákona. Corpus Christi (lat.) — tělo Kristovo.

190 Herakles — bohatýr z řeckého bájesloví.

192 Primo, secundo, tertio (lat.) — za prvé, za druhé, za třetí. In praejudicium meretricis (lat.)

— ke škodě nevěstky.

197 Metafysika — zabývá se pŕvodem, podstatou, příčinami a účelem jsoucna.

198 Job — biblický patriarcha stíhaný krutými ranami osudu, symbol všech trpělivých

nešťastníků.

Magna voce per umbras (lat.) — mocným hlasem z temnot (verš z Vergilia).

Sileto et spera (lat.) — mlč a doufej.

Forte scutum, salus ducum (lat.) — silný štít, spása knížat.

Tuum est (lat.) — patří tobě.

Tu ora (lat.) — modli se.

Ludovico Magno (lat.) — Ludvíku Velikému. Těmito slovy začíná

nápis na bráně sv. Diviše, postavené za Ludvíka XIV.

199 Trou aux rats (franc.) — myší díra; vyslovuje se tru o ra, což se podobá

latinskému

nápisu tu ora (modli se).

Strach před pokutou — za nošení zlatých
křížů a prstů.

200 Non passibus aequis (lat.) —
nestejnými kroky.

Tantalova muka — Tantalos (postava z
řeckého bájesloví) prozradil tajemství
bohů a za trest

stál v podsvětí ve vodě pod ovocným
stromem. Trpěl žízní a hladem. Kdykoliv
se však chtěl

napít, voda ustoupila, a kdykoliv sáhl po
ovoci, větve mu unikly. Saturn — římský
boh úrody.

201 Kne\ Jan — postava středověkého
bájesloví, podle pověsti vládce
Turkestanu, podle
jiných vládce v Habeši.

Trape^unt — krajina a město v Turecku
při Černém moři. Korunovace Karla VIL
— v r. 1429

v Remeši po vítězných bojích s
Angličany.

207 Dolní Egypt — byl považován za
převodní vlast cikánů. Saraceni — ve
středověku

označovali v Evropě slovem Saracén
všechny mohamedány a pohany.

Jupiter — nejvyšší bůh římského

bájesloví.

208 Ethiopský — habešský.

210 Katalonie — někdejší knížetství v severových. Španělsku.

Valonsko — jižní Belgie. 213 Dominus (lat.) — zde název modlitby.

Goya, Francisco de (1746 — 1828) — slavný španělský malíř.

222 Surdus absurdus (lat.) — hluchý je hloupý.

223 Asturie — krajina ve Španělsku.

526

Str.

223 Pikador — jezdec, který v býčích zápasech útočí na býka kopím.

Banderilové — muži, kteří v býčích zápasech dráždí býka tím, že mu

zabodávají do šíje oštěpy s fábory. 229

Dubartas (1544 —1590) — franc.

protestantský

barokní básník.

Perijrá\e — druh metafor, kdy se místo názvu předmětu uvádějí

jeho příznačné vlastnosti, název se opisuje, často několika slovy.

Kyklop — viz pozn. ke str. 51.

232 Neptun — bth moře v římském

bájesloví. Triton — Neptunův syn.

Karel VII. — král francouzský v letech 1422 —1461, předchůdce Ludvíka XI., který

vystupuje v tomto románě.

233 Karel VI. — král francouzský v letech 1380 —1422.

244 Provensálská sarabanda — menuetový tanec z Provence, krajiny v jižní Francii.

245 Fandango — národní tanec španělský s kastanětami.

246 Diogenes (žil asi v letech 404—323 př. n. l.) — starověký řecký filosof, stoupenec t. zv.

cynické školy, která hlásala návrat k "přirozenému" způsobu života, t. j. bez velkých potřeb (cynikové žili chudě, Diogenes sám bydlel v sudě). Jejich filosofie byla pasivním protestem

chudých vrstev proti rozkladu starověké společnosti po dlouholetých válkách.

Svatý Genesius (umčen v r. 286 nebo 303) — herec ve starém Římě. V pohanské parodii na

obřady křesťanské církve, která se hrála před římským císařem Diokletianem, prohlásil, že je

křesťan. Byl zatčen a odsouzen k smrti.

Apollon — u starých Řeků bůh slunce, ochránce stád. Admetos — legendární

řecký král, u

něhoť Apollon pásł ovce, když byl dočasně
vypuzen z pohanského nebe — Olympu.

Alexandrin — francouzský
dvanáctislabičný verš. Sofokles (496—
406 př. n. l.) — autor

řeckých tragedií Antigona, Elektra a j.

Ale te ipsam (lat.) — ťiv se sama.
Concedo (lat.) — připouštím.

250 Solus cum sóla non cogitabuntur
orare Pater noster (lat.) — Je-li muť se
ťenou o samotě,

jistě se nebudou modlit Otčenáš.

252 Fuga — hudební útvar, v němť dané

thema probíhá v dvou nebo více naprosto samostatných hlasech.

Arpeggio — rozložené hraní akordu na strunných nástrojích. Tóny akordu se nehrají

současně, nýbrž rychle po sobě, takže zní jako na harfě.

253 Venuše — v římském bájesloví bohyně krásy a (smyslné) lásky. Cicero — viz pozn. ke

str. 79.

Seneka (zemřel r. 65) — stoický filosof římský.

254 Quemadmodum (lat.) — stejným

zptsobem jako.

527

Str.

254 Verumenimvero (lat.) — zdtraznění
odporovací formule, asi jako naše
"alebrť",
"alevřak".

Veramente, queste rotisserie sono cosa
stupenda (ital.) — vřeru, tyhle kuchyně
jsou úťasně.

255 Doktor Faust — legendární postava
řředověkého německého badatele, který
upsal
svou duři d'áblovì.

257 Spira, spera (lat.) — dmýchej, doufej.
Unde? Inde? (lat.) - Odkud? Odtud?

Homo homini monstrum (lat.) — člověk
člověku netvorem.

Astra, castra, nometi, numen (lat.) —
hvězda, tábor, jméno, pokyn.

Méya pifiMov uéya y,a%óv (tec.) — silná
kniha velké zlo.

Sapere atide (lat.) — měj odvahu být
moudrý.

Fiat ubi vult, přesněji: spiritus flat ubi
vult (lat.) — duch vane, kam

chce (nedá se spoutat).

Avayxixpayia. (řec.) — spoutanost.

Hexametr — šestistopý vex"š.

Caelestem domintm, terrestrem dicite
domn um(ht.) — pán na nebi budiť
také pánem na zemi.

Alanu (člověk) — v indickém bájesloví
praotec lidstva, který prý

napsal posvátný zákoník, jímť se řídí
brahmíni.

258 Averroes — viz pozn. ke str. 154.
Sirius — hvězda.

Flamel — flamma — slovní hříčka s lat.
slovem řlamma, znamenajícím oheň.

259 Cassiodorius, Magnus Aurelius (468
— 562) — římský státník a spisovatel,

který byl ve

službách gótského vladaře Theodoricha;
později ťil v klášteře, kde sepsal veškeré
vědění své

doby. Zechiel (ťil prý v XIII. stol.) —
rabín, který se zabýval černou magií ; měl
lampu,

která prý byla naplněna jakousi látkou
umoťňující svícení po dlouhou dobu.
Protoťe ho lidé

často ruřili při studiu boucháním na vrata
domu, zřídil si Zechiel přede dveřmi
domu

propadliřtě, které uváděl v činnost úderem
kladívka na hřebík ve svém bytě.

Emen hetan — magické zaříkadlo z tak zvaných pekelných slovníků, znamenající prý "sem-

tam". Sigeani — pekelný zloduch.

260 Fátum (lat.) — osud.

261 Tunicam dechiraverunt (makaronská latina) — roztrhli svrchní šat. Kápě ?
Montaigu —

Montaigu byla kolej pojmenovaná po svém patronu a mecenáši, biskupovi 2 rodu Montaigu;

její ťáci nosili malou kápi.

Capetta (lat.) — (malá) kápě.

Graecum est, non legitur (lat.) — to je

řecké, nečte se.

262 Quibusdam marmosetis (lat.) —
jakýmsi usmrkanctm,

528

Str.

262 Cerberus — v řeckém bájesloví
tříhlavý pes, který střetl vchod do
podsvětí.

263 Cum meo laquasio (lat.) — s mým
lokajem.

Gratian — italský mnich v XII. stol., autor
sbírky papežských církevních předpisť,
která je

známa pod jménem Dekret. Horatius 65

— 8 př. n. 1. — význačný římský lyrický básník.

Aristoteles (384 — 322 př. n. 1.) — řecký filosof, význačný starověký myslitel.

264 Qui non laborat, non manducet (lat.)
— kdo nepracuje, ať nejí.

Aischylos (525—456) — řecký básník,
autor mnoha tragedií. Anapest — verš, v
němž jdou

za sebou vždy dvě slabiky nepřízvučné a
jedna přízvučná.

265 Epikur — řecký filosof z IV. stol. př.
n. 1., materialista.

266 Dominus a domnus (latina
makaronská) — urozený pán a obyčejný

pán.

267 Plautus (t r. 184 př. n. 1.) — římský básník, autor četných komedií. Advorsum stimulos,

laminas, crucesque, compedesque, nervos, catenas, carceres, numellas, pedicas, boias (lat.)

— byly vyzkoušeny bodce, ťhavé pláty, skřipce, okovy, dttky, řetězy, temnice, klády, ťeleza,

jha (citát z Plautovy "Komédie o oslu").

Per ipsum, et cum ipso, et in ipso (lat.) — skrze sebe sama, se sebou

samým, v sobě samém (magická formule z tak zvaných pekelných

slovník).

Hax, pax, max — magická formule z pekelného slovníku.

268 Merkur — v římském bájesloví bth obchodu, posel boh. Nudus vinctus, centtm pondo,

es quando pendes per pedes (lat.) — nahý, spoután a za nohy pověšen vážíš sto liber.

269 Mummol, Ennius — středověký válečník, který byl popraven na přání manželky

franckého krále Chílpericha r. 585.

Stryga nel masca (ital.) — čarodějnice v masce.

270 Psellos, Michal (vlastním jménem Konstantin, 1018 —1070) — byzantský spisovatel,

který vstoupil do kláštera a přijal jméno Míchal; stoupenec Platonovy filosofie.

Dialogus de energia et operatione demonum (lat.) — Pojednání o síle a činnosti duchů.

271 Servius, Maurus Honoratus (žil ve IV. století) — římský gramatik. Nullus enim locus

sine geniu est (lat.) — každé místo má svého strážného ducha.

Te Deum laudamus! (lat.) — Tebe, Bože, chválíme!

272 Jakub — řidovský patriarcha; viděl ve
snu řebřík od země až do nebe a po něm
vystupovali a sestupovali andělé.

Job — řidovský patriarcha těžce zkoušený
osudem. Nikdy však neztratil víru v Boha.

Lullus, Raymondus (1235 — 1315) —
španělský theolog a mystik, autor díla o
scholastické
logice.

529

Str.

272 Sub conservatione formae specificae
salva anima (lat.) — při zachování
zvláštní formy

zdravá duše.

276 Indignus qui inrer malá verba habitat
(lat.) — Nehodný, kdo mezi špatnými
slovv

přebývá.

Platon (427 — 347) — řecký idealistický
filosof.

278 Priapus — starověký bůtek zahrad a
vinic, symbol přírodní síly i smyslnosti;
jeho ze

dřeva vyřezávané sochy byly stavěny do
zahrad a polí, to vysvětluje také citát:
Olim truncus

eram ficulnus, to jest: Kdysi jsem býval
fíkovým kmenem. Eduensis episcopus

(lat.) —

biskup autunský. 279 Confiteor (lat.) —
vyznávám.

Don Juan — španělská legendární
postava, dvořan, svědce žen. Don Juan se
střetne na hostině

se sochou komtura, kterého kdysi zabil v
souboji, a socha ho odvede do pekla. 282
R/gnien

— viz pozn. ke str. 159. 285 Jupiter — viz
pozn. ke str. 22.

289 Neptun — viz pozn. ke str. 232.

290 De figuris regu/aribus et
irregu/aribus. (lat.) — O tvarech
pravidelných a

nepravidelných.

Didascalon — pokyny pro básníky a herce.

291 Koncil — církevní sněm.

303 Templáři — duchovní řád rytířský (zal. 1119 k ochraně poutníků na cestě od mořského

břehu do Jerusalema), jehož velmistr sídlil nejdříve v Jerusalemě, později ve Francii.

Bohatství tohoto řádu se chtěl zmocnit francouzský král Filip [V. Zosnoval proto proti

templářům proces, v němž byli obviněni z tajných rouhavých obřadů. Řád byl papežem

zrušen r. 1310 a 54 rytířů bylo upáleno a jejich jmění zabaveno.

304 Plautus (t 184 př. n. l.) — viz pozn. ke str. 267.

305 Ideo domini, coram stryga demnstrata. . . (lat.) — Pročeť, pánové, se zřetelem k tomu,

ťe čarodějnice usvědčena, ťe zločin jest zřejmý a úmysl zločinu prokázán, jménem svatého

chrámu Matky Boží v Paříži, který má právo vykonávání všeliké vysoké i nízké

spravedlnosti na tomto počestném ostrově starého města, za souhlasu všech přítomných

prohlašujeme, že navrhujeme předně
nějakou peněžitou pokutu; za druhé
veřejné pokání před

hlavním portálem katedrálního chrámu
Matky Boží; za třetí rozsudek, jehož mocí
by tahle

čarodějnice se svou kozou buď na náměstí
obecně Grěve zvaném, neb na konci
ostrova v řece

Seině popravena byla. Salický zdion, tét
zákon saalských Franků — latinský kodex
barbarského práva.

A/ego (lat.) — popírám.

306 Lasciate ogni speranza (ital.) —
Zanechte vši naděje. Verš z Dantova

"Pekla".

530

Strž.

307 In páce (lat.) — v pokoji.

320 Garojah (1481 —1559) — italský malíř.

La Fontaine — viz pozn. ke str. 34. 423

Themis — řecká bohyně spravedlnosti.

231

Masaccio — středověký florentský malíř (1401 — 1428).

Raffael (1483—1520) — slavný italský malíř. 332 Non timebo millia populi circumdantis me.

Exsurge, Domine; salvum

me fac, Deus! (lat.) — Nebudu se báti
tisíct zástupu, který mne

obklopuje. Povznes mne, Pane, spas mne
Bože!

Salvum mejac, Deus, quoniam intraverunt
aquae usque ad animam meam.

(lat.) — Spas mne, Bože, neboť vody
pronikly až do duše mé.

Infixus sum in limo projundi; et non est
substantia. (lat.) — Vězím

v hlubokém bahně a není, kde bych se
zachytil.

Offerturium — obětování, část mše.

Qui verbum meum audit, et credit ei qui
misit me, habet vitam aeternam

et in iudicium non venit; sed transit a
mortis in vitam. (lat.) — Kdo slovo

mé slyší a věří v toho, který mě poslal, má
život věčný a nepřejde

před soud, ale přejde ze smrti do života.

333 De ventre inferi clamavi, et exaudisti
vocem meam (lat.) — Z hlubin pekla jsem
volal, a

slyšel jsi hlas mŕj.

Et projecisti me in profundum in corde
maris, et flumen circumdedit me. (lat.) —
A uvrhlš

mne v propast hloubky mořské a proud
mne zaplavil.

334 / nunc, anima anceps, et sit tibi Deus
misericorsl (lat.) — Nuťe jdi, duše
zbloudilá, a Bťh

ti bud milostiv!

Kyrie eleison! (řcc.) — Pane, smiluj se!

335 Omneř gurgi tes tui et fluctus tui
super me transierunt (lat.). — Vřecky víry
tvé a proudy

tvé přeřly nade mnou.

342 Quod monacbis Sancti-Germani
pratensis hydra fuit, clericis nova semper
dissidiorum

capita suscitantibus. (lat.) — Protože
palouk byl mnichem z kláštera sv.
Heřmana hydrou,

která v boji se studenty vždy znovu hlavy
zdvíhala.

343 Fantasmagorie — čarovné obrazy.

344 Montjaucon — viz pozn. ke str. 61,

346 Fortunate senex! (lat.) — Šťastný
starce! 350 Dagobert — francouzský král
v VII. stol.

Semiramis — legendární královna
babylonská. Ve svém paláci si

dala vybudovat visuté zahrady.

370 Pegas — okídlený kůň z řeckého

bájeslovi, později sestál symbolem
básnického

nadšení.

De cupa petrarum (lat.) — O tesání
kament.

371 Hippokrates — slavný řecký lékař z
V. stol. př. n. I.

Id est: cibi, potuš, sommi, venus, omnia
moderata siní. (lat.) — Znamená to: jídla,
pití,

spánku, lásky, všeho s mírou.

531

Str.

371 Basrelief — v sochařství vypouklá

práce, postavy a ozdoby nevystupující ze základní

ploché pŕdy víc neť napolovic.

Metamorfosa — proměna (změna tvaru, složení).

372 Pyrrhonský filosof — stoupenec řeckého filosofa Pyrrha (asi 360 až 270), zakladatele

starověké skeptické školy; podle Pyrrhona mŕže být člověk šťasten jen tehdy, jestliže se mu

podaří ŕit v klidu, bez utrpení, a toho dosáhne, zdrŕí-li se veškerých úsudků a pokládá-li za

jedinou pravdivou věc pouze smyslové vjemy.

375 Forismaritagium (lat.) — manželství mimo dťm.

377 Anaxagoras (500 — 428) — řecký materialistický filosof, atheista.

379 Biton — silácký hrdina z řeckého bájesloví.

380 Cessat doctorum doctrina,
discipulorum disciplina (lat.) — ubývá
učenosti u doktort,
discipliny u ťákt.

Noli Joannes verberare Picardos (lat.) —
neperte se s Pikard'any, Jene.

Quasi asinus illiteratus (lat.) — jako
nevzdělaný osel. %

Hekataios — řecký dějepisec, žil ve IV. stol. př. n. 1.

Olympos — v řecké mythologii to byl hudebník, jehož písně byly

přednášeny na hostinách boht. 381 Ajax — hrdina z řecké mythologie, který cestou z trojské

války

ztroskotal a zachráně) se na pustém skalisku, odkud se rouhal bohtm ; bth Neptun srazil pak

skálu do moře.

385 Poplili debacchantis populosa debaccbatio (lat.) — hrozný povyk nevázaného lidu.

Quae cantica... (lat.) — Jaké zpěvy! Jaké hlasy! Jaké písně! Jaké nekonečné melodie se zde

pějí! Znějí líbezné hymny, nejsladší andělské melodie, nejkrásnější písně všech písní.

386 Non cuiquam datum est habere nasum (lat.) — není každému dáno mít nos.

Dimidiam domum in paradiso (lat.) — zřekl jsem se polovice domu v ráji. — Jan Frollo tu

používá slovní hříčky, spočívající v tom, že cituje text pronájmu poloviny domu na Kostelním

náměstí, jež se francouzsky jmenuje Parvis, latinsky Paradisus. — Hugo

převzal tento citát z

Du Breula.

388 Luxuriosa res vinum et tumultuosa
ebrietas (lat.) — víno je prostopášné,
opilost

bouřlivá.

Vinum apostatare facit etiam sapientes
(lat.) — víno svádí i moudré k
odpadlictví.

391 Bitva u Eknonu — námořní bitva u
sicilských břehů v r. 256 př. n. l. mezi
římskými a

kartaginskými loděmi, v níž zvítězili
Římané. Alexander Veliký — viz pozn. ke
str. 179.

Gustav Adolf— švédský král v letech 1611 — 1632. Válčil za třicetileté války dlouho s

německým císařem, jehož vojska vedl Albrecht z Valdštejna.

392 Richelieu{\<)%) — 1642) — kardinál, ministr franc. krále Ludvíka XIII.

532

Str.

392 Ludvik XIV. — franc. král v letech 1643-171 j. Mirabeau — viz pozn. ke str. 107.

401 Aja Sofia — křesťanský chrám v Cařihradě, vystavěný r. 532; Turci ho po

dobytí

Cařihradu přeměnili r. 1453 v mešitu a r. 1935 v museum.

402 Pluto — bůh podsvětí v římském bájesloví. Kupido — bůh lásky v římském bájesloví.

sexé/ift"Á"G (řec.) — s deseti zobáky.
Nestor — jeden z účastníků výpravy trojské.

403 Ilias — hrdinská báseň starořecká z IX. stol. př. n. l. o dobývání Troje.

404 merovejský — jméno první dynastie franckých králů v Gallii; pochází prý od

Merovinga nebo Merovaea, který vládl asi v pol. V. století.

Faramond — jeden z kráľů na galerii
chrámu Matky Boží. 406 Bařtila — viz
pozn. ke str.

126.

Louvre — královský palác v Paříži. 408
Paní Pilou — žila v XVI. stol, a byla
proslulá jednak

vtipností,

jednak ošklivostí.

Velký Cyrus — galantní pseudohistorický
román od francouzské spisovatelky
Scuděryové

(1607 —1701).

411 Dapifero nullo, buticulario nullo (lat.)
— bez stolníka, bez číšníka. Citát z
jakéhosi

královského výnosu z r. 1233 o dvorských

hodnostářích. Hugo jej převzal ze Sauvala.

415 Guyenne, de (1421 —1491) — bratr
Ludvíka XI., který mu daroval r. 1469
francouzskou

provincii Guyenne s hlav. městem
Bordeaux, avšak za tři roky ho otrávil.

Blue, Jean (1421 — 1491) — kardinál
angerský, který se paktoval s
burgundským vévodou

Karlem Smělým a byl proto Ludvíkem XI.
uvržen do vězení.

Rousillon — bývalá francouzská
provincie, jejímž hlav. městem byl
Perpignan.

417 Vilém x Harancourtu — biskup

verdunský, spolčil se s kardinálem
Baluem r. 1469 při

tajném jednání s burgundským vévodou
Karlem Smělým; jmenoval se správně
Haraucourt a

podle historické skutečnosti nebyl vězněn
v Bastille on, nýbrž kardinál Balue, jehož
jmění

Ludvík XI. rozdal. král sicilský — René
d'Anjou, viz pozn. ke str. 16.

424 Apollon — viz pozn. ke str. 246.

Herakles — silácký hrdina z řeckého
bájesloví. Musagetes (řec.) — vřdce mus,
příjmí

Apollona. Matyáš Korvin — král uherský

v letech 1443 —1490. Aristoteles (384—322) —

význačný řecký filosof, byl učitelem Alexandra Velikého.

533

Str.

425 Jupiter — viz pozn. ze str. 22.

Hugonet — viz pozn. ke str. 40.

426 Karel Smělý — vévoda Burgundský, viz pozn. ke str. 40. Pulsus creber, anhelans,

crepitans, irregularis (lat.) — tep silný, krátký, zrychlený, nepravidelný.

427 Diana — římská bohyně lovu a luny.

Ceres — římská bohyně orby a úrody.

429 Figaro — lazebník, hlavní postava Beaumarchaisových komedií "Lazebník sevillský" a

"Figarova svatba"; Figaro je ve službách šlechtice, kterého vtipně kririsuje a napaluje.

Chilperich — merovcjský král Frankt v 5. stol.

430 Bitva u Grandsonu — Karel Smělý se pokusil o podmanění Švýcarska, jeho vojska však

byla poražena r. 1476 u Grandsonu, později u Murtenu a nakonec u Nancy, kde padl i Karel

Smělý.

431 Baštila — "ona hodina" udeřila 14. července 1789, kdy vypukla v Paříži revoluce a lid se zmocnil Baštily. Od té doby je 14. červenec francouzským národním svátkem.

437 Taurinttm obsessor idem et obsessm(lat.) — oblehatel Turínu a zároveň obležený.

Mathieu, Pierre (žil v XVII. stol.) — autor "Historie Ludvíka XI.", z níž Hugo bohatě čerpal při psaní svého "Chrámu Matky Boží".

442 Askalafové — sovy. Askalaf (postava z řeckého bájesloví) byl Z trestu proměněn v sovu.

Pythagorejci — stoupenci starověkého řeckého filosofa Pythagora. Viz také pozn. ke str. 155.

Didymos Alexandrijský (I. stol. př. n. 1.)
— řecký jazykozpytec. Caesar a Catilina
— oba

zosnovali spiknutí proti římskému senátu,
aby získali moc. Catilina v pokus
ztroskotal, jeho

vojsko bylo v r. 62 př. n. 1. poraženo a
Catilina zahynul v boji. Caesarovi se totéž
povedlo v

r. 49 př. n. 1. a stal se diktátorem. Ut apes
geometriam (lat.) — jako včely měřictví.
Adversus

avaritiam (lat.) — proti lakomství.

444 Spondej a daktyl — určité druhy veršových stop.

458 Inkvisice — středověké církevní soudnictví pro otázky odpadlictví od víry a prohřešení se

proti křesťanským řádům. Největší krutostí dosáhla inkvisice ve Španělsku. Inkvisitor —

církevní soudce.

467 La creatura bella bianco věstila (ital.) — krásné stvoření bílým rouchem oděné. Verš z

Dantovy "Božské komedie".

476 kromlech — viz pozn. ke str. 171.

477 Marigny, Enguerrand de — intendant
financí za vlády Filipa Sličného, popraven
r. 13 15.

Admirál Coligny — vtdce francouzských
hugenotť (protestantť), zavražděn v
bartolomějské

noci r. 1572, kdy došlo k strašnému

534

vraždění hugenotť. Jeho mrtvola byla pak
dodatečně pověšena na Montfauconu.

480 Currit rota, urceus exit (lat.) —
Hugem pozměněný citát z Horatia, u
něhoť zní: ampbora

coepit institui; currente rota cur urceus
exit — začal tvořit amforu; hrnčířský kruh
se točí,

proč je z toho hrnec?

481 Daumesnil (1776-1832) - francouzský
generál, který byl velitelem pevnosti ve

Vincennes r. 1814.

Delorme, Philibert (1515-1570) —
francouzský architekt, který vystavěl
královský palác

Tuilerie.

535

OBSAH

Kniha první

I. Velký sál II. Petr Gringoire

III. Pan kardinál

IV. Mistr Jakub Coppenole V. Quasimodo

IV. Esmeralda

Kniha druhá

I. Z Charybdy do Scylly II. Náměstí Greve

III. Besos para golpes

IV. Jaké nehody mohou stihnout toho, kdo sleduje večer hezkou ženu na ulici

V. Nehody pokračují VI. Rozbitý džbán

VII. Svatební noc

Kniha třetí

I. Chrám Matky Boží II. Paříž s ptačí
perspektivy

Kniha čtvrtá

I. Dobré duše II. Klaudius Frollo

III. Immanis pecoris custos, immanior
ipse

IV. Pes a jeho pán

V. Pokračování vyprávění o Klaudiu
Frollovi VI. Neoblíbenost

Kniha pátá

I. Abbas beati Martini 160

II. Toto zabije ono 170

38 47 54

57 59 62

75 77 94

io4 liz

136

139

144

151 152 158

Kniha šestá

I. Nestranný pohled na tehdejší soudnictví
185

II. Myší díra 195

III. Příběh s kukuřičnou plackou 199

IV. Slza za kapku vody 218 V. Konec
příběhu s kukuřičnou plackou 227

229

243 251

255 266

Kniha sedmá

I. O tom, jak je nebezpečné svěřit
tajemství koze II. O tom, že kněz a filosof
je dvojí

III. Zvony

IV. 'ANÁ TKH

V. Dva muži v černém VI. Jaký následek
může mít sedmeré zaklení pod

širým nebem 271

VII. Zamračený mnich 275

VIII. K čemu jsou dobrá okna obrácená k řece 282

Kniha osmá

I. O tolaru proměněném v suchý list 290

II. Pokračování příběhu o tolaru
proměněném v su-
chý list

III. Konec příběhu o tolaru proměněném v
suchý list

IV. Lasciate ogni speranza V. Matka

VI. Tři muřská srdce — každé jiné

Kniha devátá

I. Horečka II. Hrbatý, jednooký, kulhavý

III. Hluchý

IV. Hlína a křišťál

V. Klíč k červené brance VI. Pokračování kapitoly o klíči k červené brance

Kniha desátá

I. V Bernardinské ulici má Gringoire řadu dobrých

nápadů . 570

II. Staňte se tulákem 1 . 379

III. Ať ťije veselost! 381

IV. Neobratný přítel 389 V. Ústraní, kde
se modlí pan Ludvík Francouzský 406

VI. Mečík v kapse 435

VII. Châteaupers na pomoci 436

299

3°3 306

319 323

339 349 352 355 364 366

Kniha jedenáctá

I. Botička II. La creatura bella bianco
vestita

III. Phoebova svatba

IV. Quasimodova svatba

438 467 475 475

Hugova poznámka k osmému
francouzskému vydání

z roku 1832 478

Doslov V. Bretta

Poznámky

485

503

Obrazové přílohy: Prtčelí chrámu Matky
Boží v Paříži Detail plánu Paříže podle
gobelínu z

první pol. XVI. stol.

KNIHOVNA KLASIKU SPISY VICTORA
HUGA

CHRÁM MATKY BOŤÍ V PAŘÍŤI

Přilepila Milma Třmá!ková

Vydalo Statní nakladatelství krásné
literatury, hudby a umění, n. p. Jako svou
288. publikaci v

redakci krásné literatury. Praha 1955.
Šéfredaktor Jan RczáC. Odpovědný
redaktor Dalibor

Plichta. Technický redaktor Jindřich
Šťastný. Z nové sazby písmem garmond
Garamond

vytiskly Brněnské knihtiskárny, n. p.,
základní závod 77 Brně. Obrazové přílohy

ofsetem

vytiskla Svoboda, grafický závod, n. p.,
Praha XVI. Vydání desáté, náklad 20 400
výtisků.

Cena brož. Kčs 25,50, váz. Kčs 30,50 1.
10. 1953

501 1} 2 — 288 — 8% — Sazba 24. V.
1954. — Tisk 8.1. 1955

D 07421. — 14,58 plánovacích archt.,
31,35 autorských archt.

Ji 94 vydavatelských archt. Papír 7209-51
84X108 cm, 80 g.